1-2-4

S 3

3.2.24

3 D 1

Novum Testamentum
Henrici cum Epistolis et
Euangeliis quæ per annum le-
guntur

Het Nieuwe

TESTAMENT

Ons Salighmaeckers

JESU CHRISTI,

Mitſgaders; een Tafel van de

EPISTELEN en EUANGELIEN,

emen gewoon zijn in de H. Kerck op Sondagen en Heylige Dagen, uyt het Nieuwe Teſtament, door 't geheele Jaer te Leſen.

Van nieuws overgeſien ende verbetert.

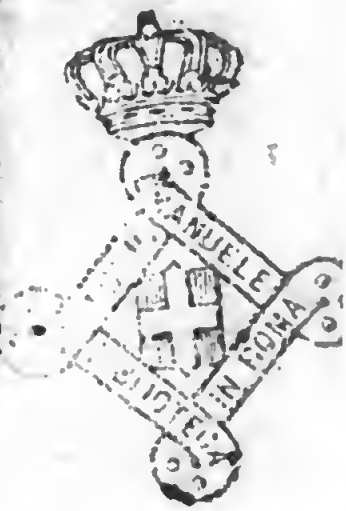

Tot ANTWERPEN,

By *Michiel Cnobbaert*, voor *Niclaes Braau*, Boeckdrucker in de korte Beggijne-ſtraet; in 't Schrijf-boeck. Anno 1683.

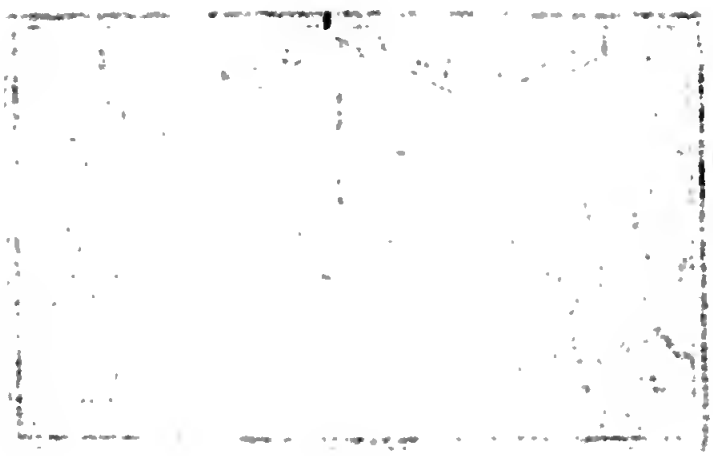

TAFEL,

Aenwijſende van de roerende

FEESTDAGEN.

Anno.	Sondags Letter.	Septuageſima.	Aſchdagh.	Paeſchen.
1667	b	6. Febru.	23. Febr.	10. April.
1668	A g	29. Janu.	25. Febr.	1. April.
1669	f	17. Febr.	6. Mart.	21. April.
1670	e	2. Febru.	19. Febr.	6. April.
1671	d	25. Janu.	11. Febr.	29. Mart.
1672	c b	14. Febr.	2. Maert.	17. April.
1673	A	19. Janu.	15. Febr.	2. April.
1674	g	21. Janu.	7. Febru.	25. Mart.
1675	f	10. Febr.	27. Febr.	14. April.
1676	e d	2. Febru.	19. Febr.	5. April.
1677	c	14. Febr.	3. Maert.	18. April.
1678	b	6. Febru.	23. Febr.	10. April.
1679	A	29. Janu.	15. Febr.	2. April.
1680	g f	18. Febr.	6. Maert.	21. April.
1681	e	2. Febru.	19. Febr.	6. April.
1682	d	25. Janu.	11. Febr.	29. Mart.
1683	c	14. Febr.	3. Maert.	18. April.
1684	b A	30. Janu.	16. Febr.	2. April.
1685	g	13. Febr.	7. Maert.	22. April.
1686	f	10. Febr.	27. Febr.	14. April.
1687	e	26. Janu.	12. Febr.	30. Mart.
1688	d c	15. Febr.	3. Maert.	18. April.
1689	b	6. Febru.	23. Febr.	10. April.
1690	A	22. Janu.	8. Febru.	26. Mart.
1691	g	11. Febr.	28. Febr.	15. April.
1692	f e	3. Febru.	20. Febr.	6. April.
1693	d	18. Janu.	4. Febru.	22. Mart.
1694	c	7. Febru.	24. Febr.	11. April.
1695	b	30. Janu.	16. Febr.	3. April.
1696	A g.	19. Febr.	7. Maert.	22. April.
1697	f	3. Febru.	20. Febr.	7. April.
1698	e	26. Janu.	12. Febr.	30. Mart.
1699	d	15. Febr.	4. Maert.	19. April.
1700	c b.	7. Febru.	24. Febr.	11. April.
1701	A	23. Janu.	9. Febru.	27. Mart.

TAFEL,

Aenwijſende de verſchietende

FEESTDAGEN.

Hemel-vaert.	*Pincx-ter.*	*H. Sacra-ments-dag*	*Advent.*
19. May.	29. May.	9. Juny.	27. Nov.
10. May.	20. May.	31. May.	2. Dec.
30. May.	9. Juny.	20. Juny.	1. Dec.
15. May.	25. May.	5. Juny.	30. Nov.
7. May.	17. May.	28. May.	29. Nov.
26. May.	5. Juny.	16. Juny.	27. Nov.
11. May.	21. May.	1. Juny.	3. Dec.
3. May.	13. May.	24. May.	2. Dec.
23. May.	2. Juny.	13. Juny.	1. Dec.
14. May.	24. May.	4. Juny.	29. Nov.
17. May.	6. Juny.	17. Juny.	28. Nov.
19. May.	29. May.	9. Juny.	27. Nov.
11. May.	21. May.	1. Juny.	3. Dec.
30. May.	9. Juny.	20. Juny.	1. Dec.
15. May.	25. May.	5. Juny.	30. Nov.
7. May.	17. May.	28. May.	29. Nov.
27. May.	6. Juny.	17. Juny.	28. Nov.
11. May.	21. May.	1. Juny.	3. Dec.
31. May.	10. Juny.	21. Juny.	2. Dec.
23. May.	2. Juny.	13. Juny.	1. Dec.
8. May.	18. May.	29. May.	30. Nov.
27. May.	6. Juny.	17. Juny.	28. Nov.
19. May.	29. May.	9. Juny.	27. Nov.
4. May.	14. May.	25. May.	3. Dec.
24. May.	3. Juny.	14. Juny.	2. Dec.
15. May.	25. May.	5. Juny.	30. Nov.
30. April.	10. May.	21. May.	29. Nov.
20. May.	30. May.	10. Juny	28. Nov.
12. May.	22. May.	2. Juny.	27. Nov.
31. May.	10. Juny.	21. Juny.	2. Dec.
16. May.	26. May.	6. Juny.	1. Dec.
8 May.	18. May.	29. May.	30. Nov.
28. May.	7. Juny.	18. Juny.	29. Nov.
20. May.	30. May.	10. Juny.	28. Nov.
5. May.	15. May.	26. May.	27. Nov.

JA-

✝	A	1	*De beſnijdeniſſe ons Heeren.*
29	b	2	s. Stevens octave.
28	c	3	s. Jans octave.
27	d	4	Der onnoſele Kinderen octave.
26	e	5	*Vigilie* van dry Coningen dagh, ende s. Theleſphorus Paus en mart.
25. 25	f	6	*Drie Koningen dagh.*
24	g	7	Van de octave van dry Coningen.
23	A	8	Van de octave.
22	b	9	Van de octave.
21	c	10	Van de octave.
20	d	11	Van de octave. s. Higinius mart.
19	e	12	Van de octave.
18	f	13	De octave van dry Coningen.
17	g	14	s. Pontiaen mart. na 't Roomſch. s. Hilarius biſſchop. s. Felix mart.
16	A	15	s. Paulus 1 Eremijt. Maurus abt.
15	b	16	s. Marcellus Paus en martelaer.
14	c	17	s. Anthonius abt.
13	d	18	s. Peters-ſtoel tot Romen, en Priſca maget en martelereſſe.
12	e	19	s. Marius, Martha, Audifax, ende Abacum martelaren.
11	f	20	s. Fabianus en Sebaſtianus.
10	g	21	s. Agnes maget en martelereſſe.
9	A	22	s. Vincentius en Anaſtaſius mart.
8	b	23	s. Emerentiana maget en mart.
7	c	24	s. Timotheus biſſchop en martelaer.
6	d	25	*Paulus Bekeeringh.*
5	e	26	Polycarpus biſſchop en martelaer.
4	f	27	s. Joannes Chryſoſtomus Biſſchop.
3	g	28	De 2 gedachteniſſe van St. Agnes.
2	A	29	s. Valerius biſſchop.
1	b	30	s. Aldegundis Abdiſſe.
✝	c	31	s. Marcella Weduwe.

29	d	1	s. Ignatius Biſſchop. en mart.
28	e	2	*Onſe Lieve Vrouw Lichtmis.*
27	f	3	s. Blaſius Biſſchop en mart.
25.26	g	4	s. Rembertus Biſſchop.
25.24	A	5	s. Agatha maget ende martelereſſe.
23	b	6	s. Dorothea maget ende martelerſſe.
22	c	7	s. Romualdus Abt.
21	d	8	s. Horatius biſſchop.
20	e	9	s. Apollonia maget en mart.
19	f	10	s. Guilielmus Hertogh en Eremijt.
18	g	11	s. Severius Abt.
17	A	12	s. Eulalia maget en mart.
16	b	13	s. Martinianus Eremijt.
15	c	14	s. Valentius Prieſter en mart.
14	d	15	s. Fauſtinus en Jovita martelaren.
13	e	16	s. Juliana maget en martelereſſe.
12	f	17	s. Silvanus biſſchop.
11	g	18	s. Simeon biſſchop en mart.
10	A	19	s. Sabinus Prieſter en mart.
9	b	20	s. Eucherius Biſſchop ende Martelaer.
8	c	21	s. Pipinus Hertogh.
7	d	22	*St. Pieters ſtoel tot Antiochien.*
6	e	23	Van de *Vigilie.*
5	f	24	*St. Mathias Apoſtel.*
4	g	25	s. Felix Paus den vierden.
3	A	26	s. Neſtor biſſchop en mart.
2	b	26	s. Leander biſſchop.
1	c	28	s. Romanus Abt.

Als 't Schrickel-Iaer is, wort 'er eenen dagh by geſet, ende wordt 29 dagen. St. Mathijs dagh wordt gehouden den 25 dagh, en dan wordt de Sondaeghſche Letter verandert in de bovenſte.

✝	d	1	s. Swiebertus biſſchop en confeſſor.
29	e	2	s. Simplitius paus en belyder.
28	f	3	s. Cunegundis Keyſerinne.
27	g	4	s. Caſimir. conf. en Lucius paus mar.
26	A	5	s. Phocas martelaer.
25.25	b	6	s. Coleta maget.
24	c	7	s. Thomas Aquinas belyder. Perpetua en Felicitas martelereſſen.
23	d	8	s. Hunfridus Biſſchop ende Belyder.
22	e	9	Veertigh H. Martelaren.
21	f	10	s. Macarius Biſſchop van Jeruſalem.
20	g	11	s. Firminus Abt.
19	A	12	St. Gregorius Paus en Leeraer.
18	b	13	s. Euphraſia maget.
17	c	14	s. Magtildus Coninginne.
16	d	15	s. Zacharias paus en belyder.
15	e	16	s. Heribertus biſſchop.
14	f	17	s. Patrius biſſchop, en s. Geertruyt Maeght Abdiſſe.
13	g	18	s. Eduardus Coningh van Engelant.
12	A	19	St. Joſeph Bruydegom van Maria.
11	b	20	s. Joachim Vader van Maria.
10	c	21	St. Benedictus Abt.
9	d	22	s. Catharina van Sweden maget.
8	e	23	s. Theodoſia martelereſſe.
7	f	24	Dat heyligh Kint Simeon.
6	g	25	*De Bootſchap van Maria.*
5	A	26	s. Ludgerus biſſchop.
4	b	27	s. Rupertus biſſchop en belyder.
3	c	28	s. Sixtus Paus den derden.
2	d	29	s. Jonas martelaer.
1	e	30	s. Quirinus martelaer.
✝	f	31	s. Cornelia martelereſſe.

27 g 1 s. Venantius biſſchop ende martelaer.
25.26 A 2 s. Franciſcus de Paula belijder.
25.24 b 3 s. Richardus biſſchop ende belijder.
23 c 4 s. Hildebertus martelaer.
22 d 5 s. Vencentius Ferrerius belijder.
21 e 6 s. Sixtus paus en martelaer.
20 f 7 s. Saturninus biſſchop ende belijder.
19 g 8 s. Ardeſius martelaer.
18 A 9 s. Hugo biſſchop en belijder.
17 b 10 s. Apollonius prieſter en mart.
16 c 11 s. Leo paus en belijder.
15 d 12 s. Julius paus en belijder.
14 e 13 s. Carpus biſſchop ende martelaer.
13 f 14 s. Tiburt, Valerianus, en Maxim.
12 g 15 s. Baſiliſſa martelereſſe.
11 A 16 s. Drogo belijder.
10 b 17 s. Anicetus paus en martelaer.
9 c 18 s. Calocerus martelaer.
8 d 19 s. Leo paus den negenſten.
7 e 20 s. Agnes de monte Politano.
6 f 21 s. Anſelmus biſſchop.
5 g 22 s. Soter en Cajus pauſen en mart.
4 A 23 s. Gregorius martelaer.
3 b 24 s. Egbertus Prieſter en belijder.
2 c 25 *St. Marcus Euangeliſt.*
1 d 26 s. Cletus en Marcellinus Pauſen.
✝ e 27 s. Anaſtaſius paus en belijder.
29 f 28 s. Vitalis martelaer.
28 g 29 s. Pieter van Milanen martelaer.
27 A 30 s. Catharina van Senen maeght.

28 b 1 *St. Philippus en Jacobus Apoſtelen.*
27 c 2 s. Athanaſius biſſchop en belijder.
26 d 3 *H. Kruysvindinge.* Alexander Eventius, Theodulus martelaer, Juvenalis biſſchop.
25. 25 e 4 s. Monica de moeder van s. Auguſt.
24 f 5 De bekeeringe van s. Auguſtijn.
23 g 6 Jan in d'olie voor de latijnſe poort.
22 A 7 s. Stanislaus biſſchop en mart.
21 b 8 De openbaringe van St. Michiel.
20 c 9 s. Gregorius Nazianzenus biſſchop.
19 d 10 s. Gordianus en Epimachus mart.
18 e 11 s. Mamertus biſſchop.
17 f 12 s. Nereus, Achileus, en Domitilla maget, en Pancratius mart.
16 g 13 s. Servatius biſſchop tot Tongeren.
15 A 14 s. Bonifacius martelaer.
14 b 15 s. Dympna maget en martelereſſe.
13 c 16 s. Ubaldus biſſchop.
12 d 17 s. Bruno biſſchop en belijder.
11 e 18 s. Dioſcorus martelaer.
10 f 19 s. Prudentiana maget.
9 g 20 s. Bernardinus belijder.
8 A 21 s. Irisberga Coninginne.
7 b 22 s. Juliana gekruyſte.
6 c 23 s. Mercurialis biſſchop.
5 d 24 s. Joanna Huyſvrouwe van Chuzi.
4 e 25 s Urbanus Paus en martelaer.
3 f 26 s. Eleutherius paus en mattelaer.
2 g 27 s. Joannes paus en martelaer.
1 A 28 s. Germanus biſſchop en belijder.
✝ b 29 s. Theodoſia martelereſſe.
29 c 30 s. Felix Paus en martelaer.
28 d 31 s. Petronella maget.

27 e 1 s. Fortunatus Prieſter ende Belyder.
25. 26 f 2 s. Marcellus, Petrus, Eraſmus, martelaren.
25. 24 g 3 s. Crotildis Coninginne.
23 A 4 s. Aretius ende Datianus martelaren.
22 b 5 s. Bonifacius biſſchop martelaer.
21 c 6 s. Norbertus biſſchop.
20 d 7 s. Robertus Abt.
19 e 8 s. Medardus biſſchop.
18 f 9 s. Primus en Felicianus martel.
17 g 10 s. Margareta Scotica Koninginne.
16 A 11 St. Barnabas Apoſtel.
15 b 12 s. Baſilides, Nabor, en Nazarius, M. s. Odulphus conf. en s. Cunere maget.
14 c 13 s. Anthonius de Padua belyder.
13 d 14 s. Baſilius Magnus biſſchop.
12 e 15 s. Vitus, Modeſtus, ende Creſcentia martelaren.
11 f 16 s. Lutgardus maget.
10 g 17 s. Gundulphus biſſchop.
9 A 18 s. Marcus en Mercellianus mart.
8 b 19 s. Gervaſius en Protaſius mart.
7 c 20 s. Silverius paus en martelaer.
6 d 21 s. Demetria maget en mart.
5 e 22 s. Paulinus biſſchop en belyder.
4 f 23 *Vigilie* van St. Jan Baptiſt.
3 g 24 *St. Ian Baptiſt Geboorte.*
2 A 25 Van de Octave. Adelbertus conf.
1 b 26 s. Joannes en Paulus martelaers.
✝ c 27 Van de Octave.
29 d 28 s. Leo paus en belyder, en *Vigilie.*
28 e 29 *St. Petrus en Paulus Apoſtelen.*
27 f 30 s. Paulus gedachteniſſe.

26	g	1	De Octave van St. Jans geboorte.
25. 25	A	2	*Onſe Lieve Vrouw Viſitatie.*
24	b	3	Van de octave der Apoſtelen.
23	c	4	Van de octave.
22	d	5	s. Bonifacius met zijn geſellen mart.
21	e	6	De octave der H. Apoſtelen.
20	f	7	s. Symphorianus martelaer.
19	g	8	s. Aquila met Priſcilla ſijn Huysv.
18	A	9	s. Brictius biſſchop en belijder.
17	b	10	7 Broeders m. Ruffina en Suc. mart.
16	c	11	s. Pius Paus en martelaer.
15	d	12	s. Nabor en Felix mart. s. Jan ende Gualbertus Abt.
14	e	13	s. Anacletus paus en martelaer.
13	f	14	s. Bonaventura biſſ. en Henr. Keyſer.
12	g	15	Scheydinge der Apoſtelen.
11	A	16	s. Fauſtus martelaer.
10	b	17	s. Alexius belijder.
9	c	18	s. Symphroſo met hare 7 Sonen m.
8	d	19	s. Symmachus paus en belijder.
7	e	20	s. Margarita maget en martelereſſe.
6	f	21	s. Praxedis maget.
5	g	22	*S. Maria Magdalena.*
4	A	23	s. Apollonarius biſſchop.
3	b	24	*Vigilie*, en St. Chriſtina maeght en martelereſſe.
2	c	25	*St. Jacob Apoſtel.* Chriſtophorus martelaer.
1	d	26	s. Anna de moeder van Maria.
✝	e	27	s. Pantaleon martelaer.
29	f	28	s. Nazarius, Celſus, en Victor paus: en Innocentius paus.
28	g	29	s. Martha maget, s. Felix paus, Simplicius, Fauſtinus en Beatrix mart.
27	A	30	s. Abdon en Sennen martelaren.
25. 26	b	31	s. Ignatius fundat. der Soc. JESU.

24 c 1 Petrus banden, de H. Machab. mart.
23 d 2 s. Stephanus paus en martelaer.
22 e 3 De vindinge van S. Steven 1 mart.
21 f 4 s. Dominicus belijder.
20 g 5 De Kerckwijdinge van onſe lieve Vrouwe ter ſneeuwe.
19 A 6 De transfiguratie Chriſti. S. Xiſtus paus, Feliciſſimus en Agapitus mart.
18 b 7 s. Donatus biſſchop en martelaer.
17 c 8 s. Syriacus, Largus en Smarag mart.
16 d 9 s. Romanus martelaer. *Vigilie.*
15 e 10 *St. Laurentius martelaer.*
14 f 11 s. Tiburt. en Suſan. mart.
13 g 12 Van de octave, en S. Clare maget.
12 A 13 Van de octave, en s. Hyppo en Caſſin. mart.
11 b 14 Van de octave, s. Euſeb. belijd. *Vigil.*
10 c 15 *Onſe Lieve Vrouw Hemelvaert.*
9 d 16 s. Hyacinthi belijder, en van 2 Octa.
8 e 17 De octave van S Laurens.
7 f 18 De octave van Maria, s. Agapit. m.
6 g 19 Van de octave van Maria.
5 A 20 s. Bernardt abt, van de octave, ende van S. Stephanus Confeſſoor.
4 b 21 Van de octave.
3 c 22 De octave van Maria Hemelvaert, en s. Timot. Hippol. en Symphor. m.
2 d 23 *Vigilie.*
1 e 24 *St. Bartholomeus Apoſtel.*
✝ f 25 s. Ludovicus Koninck van Vranckr.
29 g 26 s. Zephyrinus Paus en mart.
28 A 27 s. Margarita Weduwe.
27 b 28 s. Auguſtin. biſc. en s. Hermees m.
26 c 29 s. Jans onthoofdinge, S. Sabina m.
25.25 d 30 s. Felix en Adauctus martelaren.
24 e 31 s. Paulinus Biſſchop.

23 f 1 s. Ægidius abt, en twaelf gebroeders martelaers.
22 g 2 s. Maxima martelereſſe.
21 A 3 s. Zenon martelaer.
20 b 4 s. Martinus belijder.
19 c 5 s. Bertinus abt.
18 d 6 s. Fauſtus martelaer.
17 e 7 s. Madelberta maget.
16 f 8 *Onſe Lieve Vrouwe geboorte.*
St. Adrianus martelaer.
15 g 9 Van de octave, en S. Gorgonius m.
14 A 10 S. Nicolaes van Tolent. van de oct.
13 b 11 Van de octave, en S. Protus en Hyacinthus martelaren.
12 c 12 Van de octave.
11 d 13 Van de octave.
10 e 14 De verheffinge van het H. Kruys, en van de octave.
9 f 15 De octave, en S. Nicomedes mart.
8 g 16 S. Cornelius en Cyprianus Pauſen, en St. Euphemia, Lucia, Geminian martelaren.
7 A 17 s. Junius martelaer. s. Lambert.
6 b 18 s. Methodius martelaer.
5 c 19 s. Januarius met zijn geſellen mart.
4 d 20 s. Euſtach. en geſellen mart. *Vigilie.*
3 e 21 *St. Matthæus Apoſtel en Euangeliſt.*
2 f 22 s. Mauritius en zijn geſellen.
1 g 23 s. Linus paus, en Tecla maget en m.
✠ A 24 s. Gerardus biſſchop en martelaer.
29 b 25 s. Aurelia maget.
28 c 26 s. Cyprianus en Juſtina mart.
27 d 27 s. Coſmas en Damiaen mart.
25.26 e 28 s. Wenceſlaus Hertogh en mart.
25.24 f 29 *St. Michiel Aerts-Engel.*
23 g 30 s. Hieronimus Leeraer.

22 A 1 s. Remigius biſſchop en belijder.
21 b 2 s. Leodegarius martelaer.
20 c 3 s. Heſychius belijder.
19 d 4 s. Franciſcus belijder.
18 e 5 s. Placidus en ſijn geſellen martel.
17 f 6 s. Bruno belijder.
16 g 7 s. Marcus Paus, Sergius, Bachus, Marcellus, Apolejus martelaren.
15 A 8 s. Brigitta Weduwe.
14 b 9 s. Dyoniſius, Ruſticus, en Eleutherius martelaren.
13 c 10 s. Venantius martelaer.
12 d 11 s. Nicaſius martelaer.
11 e 12 s. Maximilianus belijder.
10 f 13 s. Martialis martelaer.
9 g 14 s. Caliſtus Paus en martelaer.
8 A 15 s. Anrelia maget.
7 b 16 s. Gallus Abt.
6 c 17 s. Hero biſſchop.
5 d 18 *St. Lucas Euangeliſt.*
4 e 19 s. Aquilinus Biſſchop ende belijder.
3 f 20 s. Maximus martelaer.
2 g 21 s. Hilarion abt. s. Urſula met hare geſellinnen martelereſſen.
1 A 22 s. Cordula maget ende martelereſſe.
✝ b 23 s. Germanus martelaer.
29 c 24 s. Marcus Cluyſenaer.
28 d 25 s. Chryſantus en Daria mart.
27 e 26 s. Euariſtus paus en martel.
25.26 f 27 *Vigilie.*
25 g 28 *St. Simon en Judas Apoſtelen.*
24 A 29 s. Hermelindus maget.
23 b 30 s. Zenobia martelereſſe.
22 c 31 *Vigilie.*

21 d 1 *Alderheyligen.*
20 e 2 Alder zielen gedachtenis. Van de octave.
19 f 3 Van de octave.
18 g 4 Van de octave, en s. Vitalis en Agri. mart. s. Carolus Borrom. Biſc.
17 A 5 Van de octave.
16 b 6 Van de octave.
15 c 7 Van de octave. *St. Willibrod. biſſ. conf.*
14 d 8 De octave der 4 gekroonde mart.
13 e 9 De wydinge van s. SalvatorsKercke: en s. Theodorus martelaer.
12 f 10 s. Tryphon. Reſpicius, Nympha m.
11 g 11 *St. Martinus biſſchop en belijder.* s. Mennas mart.
10 A 12 s. Martinus paus en martel.
9 b 13 s. Maxellendis maget en martel.
8 c 14 s. Serapion martelaer.
7 d 15 s. Eugenius martelaer.
6 e 16 s. Elpidius martelaer.
5 f 17 s. Gregorius Thaumaturgus biſſ.
4 g 18 De wydinge van de Kercke van St. Petrus en Paulus tot Romen.
3 A 19 s. Pontianus Paus en martelaer.
2 b 20 s. Eadmondus Coninck en mart.
1 c 21 *St. Marien Preſentatie.*
✝ d 22 s. Cecilia maget en martelereſſe.
29 e 23 s. Clemens paus en martelaer, ende s. Felicitas martelereſſe.
28 f 24 s. Chryſogonus martelaer.
27 g 25 *St. Catharina maget en mart.*
26 A 26 s. Petrus biſſchop van Alexandrien.
25. 24 b 27 s. Barlaam en Joſaphat.
25. 23 c 28 s. Gregorius den derden Paus.
22 d 29 s. Saturnius mart. en *Vigilie.*
21 e 30 *S. Andreas Apoſtel.*

20 f 1 s. Eligius biſſchop.
19 g 2 s. Bibiana maget en martelereſſe.
18 A 3 s. Claudius martelaer.
17 b 4 s. Barbara maget en martelereſſe.
16 c 5 s. Sabas abt.
15 d 6 s. Nicolaes Biſſchop.
14 e 7 s. Ambroſius Leeraer.
13 f 8 *Onſe Lieve Vrouw Ontfangeniſſe.*
12 g 9 S. Leocadia Maget ende Martelereſſe.
11 A 10 s. Melchiades paus en martelaer.
10 b 11 s. Damaſus paus ende belijder.
9 c 12 s. Epimachus martelaer.
8 d 13 s. Lucia maget en martelerſſe.
7 e 14 s. Nicaſius martelaer.
6 f 15 s. Euſebius Vercellin biſſchop.
5 g 16 s. Valentius martelaer.
4 A 17 s. Lazarus biſſchop.
3 b 18 s. Soſimus martelaer.
2 c 19 s. Nemeſius martelaer.
1 d 20 *Vigilie.*
✠ e 21 *St. Thomas Apoſtel.*
29 f 22 s. Zenon martelaer.
28 g 23 s. Servullus belijder.
27 A 24 *Vigilie.*
26 b 25 *Kersdagh.* St. Anaſtaſia mart.
25.25 c 26 *St. Steven martelaer.*
24 d 27 *St. Jan Apoſtel en Euangeliſt.*
23 e 28 *De onnoſele Kinderen.*
22 f 29 s. Thomas van Cantelbergen.
21 g 30 Van den Sondagh onder de octave.
19.20 A 31 s. Silveſter Paus en Belijder.

St. Mat-

St. Mattheus Euangelium.

Het eerſte Capittel.

1 HET Geſlacht-Boeck Jeſu Chriſti, den Zoon van David, den Zoon van Abraham, *Luc. 3. 31.*
2 Abraham heeft Iſaac geteelt, ende Iſaac heeft geteelt Jacob, ende Jacob heeft geteelt Judam ende ſijne Broeders, *Gen. 21. 3. Gen. 25. 26.*
3 Ende Judas heeft geteelt Phares ende Zaram van Thamar, ende Phares heeft geteelt Eſron, ende Eſron heeft geteelt Aram, *Gen. 29. 35. Gen. 38. 29*
4 Ende Aram heeft geteelt Aminadab, ende Aminadab heeft geteelt Naaſſon, ende Naaſſon heeft geteelt Salmon, *1 Par. 2. 4.*
5 Ende Salmon heeft geteelt Booz van Rahab, ende Booz heeft geteelt Obed uyt Ruth, ende Obed heeft geteelt Jeſſe, ende Jeſſe heeft geteelt David den Koninck, *1 Par. 2. 5. Ruth. 4. 18.*
6 Ende David den Koninck heeft geteelt Salomon uyt haer die Urias Huyſvrouwe was geweeſt, *Num. 7. 12.*
7 Ende Salomon heeft geteelt Roboam, ende Roboam heeft geteelt Abiam, ende Abias heeft geteelt Aſa, *1 Reg. 16. 1. en 17.*
8 Ende Aſa heeft geteelt Joſaphat, ende Joſaphat heeft geteelt Joram, ende Joram heeft geteelt Ozeam, *12. Ruth. 4.*
9 Ende Ozeas heeft geteelt Joatham, ende Joatham heeft geteelt Achaz, ende Achaz heeft geteelt Ezechiam, *18. 2 Reg. 12.*
10 Ende Ezechias heeft geteelt Manaſſen, ende Manaſſes heeft geteelt Amon, ende Amon heeft geteelt Joſiam, *24. 3 Reg. 11.*
11 Ende Joſias heeft geteelt Jechoniam ende ſijne Broeders in de Babiloniſche overvoeringe, *43. 3 Reg. 14.*
12 Ende na de Babiloniſche overvoeringe ſoo heeft Jechonias geteelt Salathiel, ende Salathiel heeft geteelt Zorobabel, *31. 3 Reg. 15.*
13 Ende Zorobabel heeft geteelt Abiud, ende Abiud heeft geteelt Eliacim, ende Eliacim heeft geteelt Azor, *9. 2 Par. 26.*
14 Ende Azor heeft geteelt Sadoc, ende Sadoc heeft geteelt Achim, ende Achim heeft geteelt Eliud, *23. 2 Par. 27.*
15 Ende Eliud heeft geteelt Eleazar, ende Eleazar heeft geteelt Mathan, ende Mathan heeft geteelt Jacob, *9. 2 Par. 28.*
16 Ende Jacob heeft geteelt Joſeph den man van Maria, van der welcke is geboren Jeſus, die genoemt wordt Chriſtus. *27. 2 Par. 32.*
17 Ende dierhalven zijn alle de geſlachten van Abraham tot David veertien geſlachten, ende van David tot de Babiloniſche overvoeringe veertien geſlachten, ende van de Babiloniſche overvoeringe tot Chriſtum veertien geſlachten. *33. 2 Par. 33. 20. en 25. 2 Par. 36.*
Doch Chriſti geboorte was aldus. *1, 2.*
18 Als ſijn Moeder Maria ten Houwelijck gegeven was Joſeph, eer ſy verſaemden, ſoo is ſy bevonden bevrucht van den Heyligen Geeſt. *Luc. 1. 27.*
19 Maer Joſeph haren man, alſoo hy rechtvaerdigh was, ende

haer niet en wilde openbaerlijck beſchamen, ſoo heeft hy haer heymelijck willen verlaten.

20 Doch als hy dit dachte, ſiet den Engel des Heeren is hem verſchenen in den ſlaep, ſeggende: Ioſeph Davids Sone, en wilt niet vreeſen te nemen Mariam uwe huys-vrouwe; want dat in haer geboren is, dat is van den Heyligen Geeſt.

Luc. 1. 31. *Act.* 4. 12. 21 Ende ſy ſal eenen Sone baren, ende ghy ſult ſijnen naem noemen JESUS, want hy ſal ſijn volck ſaligh maken van hare ſonden.

22 Ende dit is altemael geſchiet, om dat volbracht ſoude worden dat geſeydt is van den Heere door den Propheet, ſeggende:

Iſa. 7. 14. 23 Siet eene maget ſal bevrucht zijn, ende baren eenen Sone, ende ſy ſullen ſijnen naem noemen Emmanuel, 't welck is te ſeggen, Godt met ons.

24 Ende Ioſeph van den ſlaep opſtaende, heeft gedaen als hem den Engel des Heeren geboden hadde, ende hy heeft ſijn huysvrouwe genomen.

25 Ende hy en bekende haer niet tot dat ſy gebaert heeft haren eerſten geboren Sone, ende heeft ſijnen naem genoemt *JESUS*.

Het II. Capittel.

Luc. 2. 7. 1 TOen Ieſus geboren was in Bethleem Iude, in de dagen van Herodis den Coningh, ſiet de Wijſe zijn van het Ooſten gekomen te Ieruſalem,

2 Seggende: Waer is de geboren Koningh der Ioden? want wy hebben zijn ſtar geſien in 't Ooſten, ende zijn gekomen om hem te aenbidden.

3 Doch dit hoorende den Koningh Herodes is ontroert geworden, ende heel Jeruſalem met hem.

4 Ende vergaderende alle de Princen der Prieſteren ende de Schrift-leerde des Volcks, heeft van haer onderſocht waer Chriſtus ſoude geboren worden.

5 Maer ſy hebben hem geſeydt: In Bethleem van Iuda, Want alſoo is' er geſchreven door den Propheet:

Mich. 5. 2. *Joan.* 7. 42. 6 Ende ghy Bethleem landt van Iuda, en zijt geenſints de minſte onder de Princen van Juda: want uyt u ſal gaen een Vorſt die mijn volck Iſrael ſal regeren.

7 Doen heeft Herodes de Wijſe heymelijck tot hem geroepen, ende van hen nauw vernomen den tijdt van de ſtar die hen verſchenen was,

8 Ende ſendende hen in Bethleem, heeft hy geſeyt: Gaet henen, ende vraeght naerſtelick naer het Kindt: ende als ghy 't gevonden hebt, ſoo bootſchapt my dat wederom, op dat ick hem oock komende aenbidde.

9 Die als ſy den Koningh gehoort hadden, zijn wegh gegaen: ende ſiet de ſtar die ſy geſien hadden in 't Ooſten, gingh voor hen, tot dat ſy komende ſtont boven daer 't Kindt was.

10 Doch ſy de ſtar ſiende, zijn ſeer door een groote blijdtſchap verheught geweeſt.

11 Ende

11 Ende gaende in 't huys, hebben ſy 't kint gevonden met Maria zijn moeder: ende nedervallende hebben het aengebeden: ende als ſy haerlieder ſchatten open gedaen hadden, hebben ſy het gaven geoffert, gout, wieroock, ende myrrhe. *Pſalm 71. 10.*

12 Ende antwoordt ontfangen hebbende in den ſlaep, dat ſy niet weder keeren en ſouden tot Herodem, zijn ſy door eenen anderen wegh weder gekeert na haer Landt.

13 Als ſy nu wegh gereyſt waren, ſiet ſoo heeft den Engel des Heeren verſchenen Ioſeph in den ſlaep, ſeggende: Staet op, ende neemt 't kint ende ſijne moeder, ende vlucht in Egypten, ende blijf daer tot dat ick 't u ſeggen ſal: want het ſtaet te geſchieden dat Herodes 't Kindt ſoecken ſal om te dooden.

14 De welcken opſtaende, heeft dat kindt ende ſijne moeder genomen des nachts, ende hy weeck in Egypten.

15 Ende hy bleef daer tot de doodt van Herodes, op dat volbracht ſoude worden 't geen van den Heere geſeydt is door den Propheet, ſeggende: Uyt Egypten hebbe ick mijnen Sone geroepen. *Oſe. 11. 1.*

16 Herodes dan ſiende dat hy bedrogen was van den Wijſen, is ſeer toornigh geworden, ende hy ſendende heeft gedoot alle de kinderen die te Bethleem waren, ende in alle het geweſten oudt twee jaren, ende daer onder, na den tijdt dien hy ondervraeght hadde van den Wijſen.

17 Toen is vervult dat geſeyt is door Ieremias den Propheet: ſeggende:

18 Een ſtemme is in Rama gehoort, een groot geween ende gehuyl: Rachel beſchreyende hare Sonen, ende ſy en heeft niet willen vertrooſt zijn, om dat die niet en zijn. *Jer. 31. 15.*

19 Ende als Herodes nu geſtorven was, ſiet ſoo is den Engel des Heeren geopenbaert Ioſeph in den ſlaep in Egypten, Seggende:

20 Staet op, ende neemt het kint ende ſijne moeder, ende gaet henen in 't landt van Iſrael: want ſy zijn geſtorven, die de ziel van 't kint ſochten.

21 Den welcken opſtaende, heeft het kint genomen, ende ſijne moeder, ende hy is gekomen in 't lant van Iſrael.

22 Maer hoorende dat Archelaus in Iudeen regeerde voor Herodes ſijnen vader, heeft hy gevreeſt daer te gaen: ende vermaent in den ſlaep, hy is geweecken in de landen van Galileen.

23 Ende komende hy heeft gewoont in een ſtadt die genoemt is Nazareth, om dat volbracht ſoude worden dat 'er geſeydt is door den Propheet: Hy ſal Nazareus genaemt worden.

Het III. Capittel.

1 ENde in die dagen is gekomen Joannes den Dooper prekende in de Woeſtijne van Judeen,

2 Ende ſeggende doet: Penitentie, want het rijck der hemelen is na by. *Matt. 1. 4. Luc. 3. 3.*

3 Want dit is de gene die geſeydt is door Iſaiam den Propheet

Iſa.40.3. ſeggende: De ſtemme van die, die roepende is in de Woeſtijne, bereydt den Wegh des Heeren, en maeckt ſijn paden recht.

4 Maer deſe Joannes hadde een kleet van kemels-haer, ende eenen lederen gordel aen ſijne lendenen: ende ſijne ſpijſe was ſprinckhanen ende wilden honingh.

Mar. 1. 5. *Luc. 3. 4.* 5 Doen gingen uyt tot hem die van Jeruſalem, ende 't geheel Landt van Judeen, ende alle landtſchap omtrent de Jordane.

6 Ende ſy wierden van hem gedoopt in de Jordane, belijdende haerlieder ſonden.

7 Maer ſiende veel van de Phariſeen ende Sadduceen komende tot ſijn Doopſel, hy heeft tot hen-lieden geſeydt: Ghy gebroetſel der ſlangen, wie heeft u-lieden gewaerſchout te vlieden van de toekomende gramſchap?

8 Daerom doet waerdige vrucht der Penitentie.

Joan. 8. 39. 9 Ende en wildt niet ſeggen in u ſelven, Wy hebben eenen Vader Abraham: want ick ſegge u-lieden, dat Godt machtigh is van deſe ſteenen te verwecken Abrahams Kinderen.

10 Want de byle is nu aen de wortel der boomen geſtelt. Daerom allen boom die geen goede vrucht voort en brenght ſal uytgehouwen ende in 't vuer geworpen worden.

Mar. 1. 8. *Luc. 3. 16.* *Joan. 1. 26.* 11 Ick Doope u wel met water tot penitentie: maer die na my komen ſal, (is ſtercker dan ick, wiens ſchoenen ick niet waerdigh ben te dragen) deſe ſal u Doopen in den H. Geeſt ende het vuer.

Act. 1. 5. 12 Wiens wan in ſijne handt is, ende hy ſal ſijnen dorſchvloer heel ſuyveren, ende ſijne tarwe vergaderen in de ſchueren, maer het kaf ſal hy verbranden met een onuytbluſſchelick vuer.

Mar. 1. 9. *Luc. 3. 21.* 13 Doen quam Jeſus van Galileen aen de Jordane tot Joannem, om van hem gedoopt te worden.

14 Maer Joannes belette het, ſeggende: Ick moet van u gedoopt worden, ende komt ghy tot my?

15 Maer Jeſus antwoordende heeft tot hem geſeydt: Laet het nu geſchieden, Want alſoo betaemt het ons te volbrengen alle rechtvaerdigheydt. Doen heeft hy 't hem toe gelaten.

16 Maer Jeſus gedoopt zijnde, is terſtont opgekomen uyt het water: ende ſiet de Hemelen zijn hem geopent, ende hy heeft geſien den Geeſt Godts nederdalende als een Duyve, ende op hem komende.

Luc. 9. 35. *2 Pet. 1. 17* 17 Ende ſiet een ſtemme uyt den Hemel, ſeggende: Dit is mijnen beminden Sone, in den welcken ick my wel behaeght hebbe.

Het IV. Capittel.

Mar. 1. 12. *Luc. 4. 1.* 1 DOen is Jeſus geleydt in de Woeſtijne van den Geeſt, om dat hy verſocht ſoude worden van den Duyvel.

2 Ende als hy gevaſt hadde veertigh dagen ende veertigh nachten, daer na heeft hy honger gehadt.

3 Ende

3 Ende den verſoecker aenkomende heeft tot hem geſeydt: Is 't dat ghy Godts Sone zijt, ſoo ſeght dat deſe ſteenen brooden worden.

4 Den welcken antwoordende heeft geſeydt: Daer is geſchreven, Den menſch en leeft alleen van den broode niet, maer van allen woordt dat voort komt uyt den mondt Godts. *Deut.* 8.3.

5 Doen heeft hem den Duyvel opgenomen tot in de heylige ſtadt, ende heeft hem geſtelt op de tinne van den tempel,

6 Ende heeft hem geſeydt: Is 't dat ghy Gods Sone zijt, ſoo werpt u nederwaerts: want daer is geſchreven, Dat hy ſijnen Engelen van u bevolen heeft, ende in haerlieder handen ſullen ſy u dragen, op dat ghy miſſchien uwen voet niet en ſtoot aen den ſteen. *Pſalm* 90. 11.

7 Jeſus ſeyde hem: Wederom daer is geſchreven, Ghy en ſult den Heere uwen Godt niet tenteren. *Deut.* 6. 16.

8 Wederom heeft hem de Duyvel mede genomen op eenen ſeer hoogen bergh, ende heeft hem getoont alle de rijcken der wereldt, ende haer glorie,

9 Ende hy heeft hem geſeyt: alle deſe dingen ſal ick u geven, is 't dat ghy nedervallende my aenbidt.

10 Doen ſeyde hem Ieſus gaet henen Satana: want daer is geſchreven, den Heere uwen Godt ſult ghy aenbidden, ende hem alleen dienen. *Deut.* 6. 13.

11 Doen heeft hem den Duyvel gelaten, ende ſiet d' Engelen zijn by hem gekomen, ende hebben hem gedient.

12 Maer als Ieſus gehoort hadde dat Ioannes gelevert was, ſoo is hy geweken in Galileen: *Mar.* 1.14. *Luc.* 4. 14.

13 Ende verlatende de ſtadt Nazareth, is hy gekomen ende heeft gewoont in Caphernaum aen de zee gelegen, in de palen van Zabulon ende Nephthali: *Joh.* 4.43.

14 Om dat volbracht ſoude worden dat 'er geſeyt is door Iſaiam den Propheet:

15 Landt van Zabulon ende Landt Nephthali, aen den wegh der zee over de Iordane, Galileen der Heydenen. *Jſa.* 9. 1.

16 Het volck dat in duyſterniſſen ſat, heeft geſien een groot licht: ende den genen die ſittende waren in 't lantſchap van de ſchaduwe des doodts is een licht opgegaen.

17 Van dien tijdt af heeft Ieſus begonnen te preken, ende te ſeggen: Doet Penitentie, want het rijck der hemelen is naeckende. *Mar.* 1.15.

18 Ende Ieſus wandelende by de zee van Galileen, heeft geſien twee gebroeders, Simon die genoemt wordt Petrus, ende Andreas ſijnen broeder, werpende het net in de zee, (want ſy waren viſſchers.) *Mar.* 1.16. *Luc.* 5. 1.

19 Ende hy ſeyde tot haer, volght my, ende ick ſal u doen werden viſſchers der menſchen.

20 Ende ſy terſtont verlatende de netten, zijn hem gevolght.

21 Ende voortgaende van daer, heeft hy geſien twee andere gebroeders, Iacobus Zebedeus Soon, ende Iohannes ſijnen broeder,

in 't Schip met Zebedeus hunnen Vader, vermakende hunne netten : ende hy heeftſe geroepen.
22 Ende ſy terſtont verlatende de netten ende haren vader, zijn hem gevolght.
23 Ende Ieſus omgingh geheel Galileen, leerende in hen Synagogen, ende prekende het Euangelie des rijcks, ende geneſende alle ſieckten ende kranckheden onder 't volck.
24 Ende ſijnen naem is voort gegaen tot in geheel Syrien, ende ſy hebben voor hem gebracht alle die qualick te paſſe waren, met verſcheyde kranckheden ende pijnen bevangen, ende die de duyvelen binnen hadden, ende de maenſuchtige, ende die gichtigh waren, ende hy heeftſe geneſen.
Mar. 3.7. *Luc.* 6. 17. 25 Ende hem zijn gevolght veel ſcharen van Galileen, ende van Lantſchap der thien ſteden, ende van Ieruſalem, ende uyt Iudeen, ende van over de Iordane.

Het V. Capittel.

1 ENde Ieſus ſiende de ſcharen, hy is geklommen op den bergh: ende doen hy geſeten was, ſoo zijn tot hem gekomen ſijn Diſcipelen:
2 Ende open doende ſijnen mont, hy leerde hen-lieden, ſeggende:
Luc. 6. 20. 3 Saligh zijn de arme van geeſt, want het rijck der hemelen behoort henlieden toe.
Pſalm 36. 11. 4 Saligh zijn de ſachtmoedige, want ſy de aerde beſitten ſullen.
5 Saligh zijn die droevige, want ſy ſullen vertrooſt worden.
Iſa. 61. 3. 6 Saligh zijn die hongerige ende dorſtige na de rechtvaerdigheydt, want ſy ſullen verſaet worden.
7 Saligh zijn de barmhertige, want ſy ſullen barmhertigheydt verwerven.
Pſalm 23. 4. 8 Saligh zijn de ſuyvere van herten, want ſy ſullen Godt ſien.
9 Saligh zijn de vreedſamige, want ſy ſullen Godts kinderen genaemt worden.
1 *Pet.* 2. 20. *en* 3. 14. *en* 4. 14. 10 Saligh zijn ſy die vervolginge lijden om de rechtvaerdigheydt, want haer komt toe dat Rijck der Hemelen.
11 Saligh zijt ghy als de menſchen u verachten ende vervolgen, ende quaet ſpreecken, tegen u lieden liegende, om mijnen 't wille:
12 Verblijdt ende verheught u, want uwen loon is ſeer groot in de Hemelen. Want alſoo hebben ſy de Propheten vervolght, die geweeſt zijn voor u.
Mat. 9. 50. *Luc.* 14. 49. 13 Ghy zijt het ſout der aerde. Doch dat het ſout zijn kracht verlieſt, waer mede ſal het geſouten worden? ten doogd voort nergens toe, dan dat geworpen, en van de menſchen vertreden te worden.
14 Ghy zijt het licht des Wereldts. Geen ſtadt en kan verborgen worden, op den bergh geſtelt.
Mar. 4. 21. 15 Noch men ontſteeckt geen licht, ende ſtelt dat onder een

een koren-maet , maer op eenen kandelaer , op dat 'et lichten ſoude allen die in het huys zijn. *Luc.* 8. 16. *en* 11. 33.

16 Alſoo laet u licht ſchijnen voor de menſchen , op dat ſy ſien mogen uwe goede wercken , ende verheerlijcken uwen Vader die in de Hemelen is. *1 Pet.* 2. 12.

17 En wildt niet meenen dat ick gekomen ben om te behouden de Wet ende de Propheten : ick en ben niet gekomen om die te ontbinden , maer te vervullen.

18 Want voorwaer ick ſegge u-lieden , tot dat voor by gaet Hemel ende Aerde , ſoo en ſal een de minſte letter oft een ſtipken niet voor by gaen van de Wet , tot dat alle dingen geſchieden ſullen. *Luc.* 16. 17.

19 Daerom ſoo wie breeckt een van deſe minſte geboden , ende leert alſoo den menſchen , die ſal de minſt genoemt worden in 't rijck der Hemelen : maer dieſe doet , ende voort leert , deſen ſal groot genoemt worden in 't rijck der Hemelen. *Jac.* 2 10.

20 Want ick ſegge u dat ten zy dat uwe rechtvaerdigheydt overvloediger zy dan die der Schrift-geleerde ende der Phariſeen , ſoo en ſult ghy niet komen in 't rijck der Hemelen. *Luc.* 11. 39.

21 Ghy hebt gehoort dat den ouderen geſeght is : Ghy en ſult niet doodt ſlaen ; ende ſoo wie doodt ſlaet , die ſal ſchuldigh weſen des oordeels. *Exod.* 20. 13. *Deut.* 5. 17.

22 Maer ick ſegge u-lieden : ſoo wie gram is op ſijnen broeder , die is ſchuldigh des oordeels : maer ſoo wie ſijnen broeder ſeyt Raka , die ſal ſchuldigh weſen des Raets : maer ſoo wie ſeyde dwaes , die ſal ſchuldigh weſen des helſchen vuers.

23 Daerom , is 't dat ghy offert uwe gifte aen den Altaer , ende dat ghy daer gedachtigh wordt dat u broeder iet heeft tegen u uytſtaende.

24 Soo laet daer u gifte voor den Altaer , ende gaet eerſt om verſoent te worden met uwen broeder , ende dan komende ſult ghy u gifte offeren.

25 Weeſt overkomende met uwe wederpartyder terſtont de wijle dat ghy met hem zijt op den wegh , dat de wederpartyder by avonturen u niet en levere den rechter , ende den rechter aen den dienaer , ende dat ghy in den Kercker geworpen wordt. *Luc.* 12. 58.

26 Voorwaer ick ſegge u , ghy en ſult daer uyt niet komen , voor dat ghy betaelt ſult hebben den leſten penningh

27 Ghy hebt gehoort dat geſeydt is den ouderen : Ghy en ſult geen overſpel doen. *Exod.* 20. 14.

28 Maer ick ſegge u : dat ſoo wie eene vrouwe aenſiet om haer te begeeren , die heeft met haer overſpel bedreven in ſijn herte.

29 Ende is 't dat u rechter oogh u verargert , ſoo treckt die uyt , ende worptſe van u : want het is u beter dat 'er een van u leden verloren ga , dan dat u geheel lichaem geworpen worde in de Helle. *Matth.* 18. 9. *Mar.* 9. 46.

30 Ende is 't dat u rechter hant u verargert , ſoo ſnijt ende

werpt hem van u: want het is u beter dat 'er een van uwen leden verloren ga, dan dat u geheel lichaem in de Helle ga.

Deut. 24. 1. 31 Daer is oock geſeydt: Soo wie ſijne huyſvrouwe verlaet, die geve haer eenen ſcheyd-brief.

Matth. 19. 7. *Mar.* 14. 4. *Luc.* 16. 18. 1 *Cor.* 7. 10. 32 Maer ick ſegge u-lieden: ſoo wie ſijne huyſvrouwe verlaet, ('t en zy om overſpel) die doet haer overſpel doen; ende ſoo wie een verlaten wijf trout, die doet overſpel.

Levit. 19. 11. 33 Wederom hebt ghy gehoort hoe dat geſeydt is den ouderen: Ghy en ſult genen valſchen eedt ſweeren, maer ghy ſult den Heer uwe eeden voldoen.

Exod. 20. 7. *Deut.* 5. 11. 34 Maer ick ſegge u-lieden: niet met allen te ſweeren, noch by den Hemel, want het is Godts throon:

35 Noch by de Aerde, want 't is een voet-banck ſijnder voeten: noch by Jeruſalem, want 't is een ſtadt van den grooten Koningh:

36 Noch by u hoofdt en ſweert niet, want ghy en mooght niet een hayr wit oft ſwart maecken.

Iac. 5. 12. 37 Maer u woordt zy, ja, ja; neen, neen: ende wat daer over is, dat komt uyt quaet.

Exod. 21. 24. *Deut.* 19. 21. *Levit.* 24. 20. 38 Ghy hebt gehoort dat geſeydt is: oogh om oogh, tant om tant.

39 Maer ick ſegge u: niet te wederſtaen den quaden; maer is 't dat u yemant ſlaet aen uwe rechte wange, ſoo biet hem d' andere;

Luc. 6. 29. 1 *Cor.* 6. 7. 40 Ende den genen die met u in 't recht wildt dingen, ende uwen rock nemen, laet hem oock uwen mantel;

41 Ende ſoo wie u dwinght te gaen duyſent ſchreden, gaet met dien oock twee andere duyſent.

Deut. 15. 7. 42 Soo wie van u iet begeert, geeft het hem: ende van den genen die van u iet ontlenen wildt, en keert u niet af.

Levit. 19. 18. 43 Ghy hebt gehoort dat 'er geſeydt is: Ghy ſult lief hebben uwen naeſten ende haten uwen vyandt.

Luc. 6. 27. *Rom.* 12. 20. 44 Maer ick ſegge u-lieden: hebt lief uwe vyanden, doet haer wel die u haten, en bidde voor de gene die u vervolgen, ende 't onrecht quellen,

Act. 7. 60. *Luc.* 23. 34. 45 Op dat ghy mooght kinderen zijn uwes Vaders, die in de Hemelen is, die ſijne ſonne doet opgaen over de goede ende quade, ende regent op de rechtvaerdige ende onrechtvaerdige.

46 Want is 't dat ghy haer lief hebt die u lief hebben, wat loon ſult ghy hebben? en doen de Tollenaers dat oock niet?

47 Ende is 't dat ghy alleen uwe broeders groet, wat doet ghy meer? en doen de Heydenen dit oock niet?

48 Daerom weeſt ghy-lieden volmaeckt, gelijck oock uwen Hemelſchen Vader volmaeckt is.

Het VI. Capittel.

1 SIet toe dat ghy uwe rechtvaerdigheydt niet en doet voor de menſchen, om dat ghy van haer ſoud geſien worden: oft anders

anders en ſult ghy genen loon hebben by uwen Vader, die in de hemelen is.
2 Daerom, als ghy aelmoeſſen doet, ſoo en wilt met gene trompet voor u blaſen, gelijck de hypocrijten doen in de Synagogen, ende wijcken, op dat ſy ſouden ge-eert worden van de menſchen: voorwaer ick ſegge u, ſy hebben haren loon ontfangen.
3 Maer als ghy aelmoeſſen doet, ſoo en laet uwe ſlincker handt niet weten wat uwe rechter hant doet,
4 Op dat u aelmoeſſe in 't heymelick zy: ende u Vader, diet in 't heymelijck ſiet, ſal 't u loonen.
5 Ende als ghy bidt, ſoo en ſult ghy niet zijn als de Hypocrijten, die beminnen inde Synagogen ende in de hoecken der ſtraten ſtaende te bidden, op dat ſy ſouden geſien worden van de menſchen. Voorwaer ick ſegge u, ſy hebben haren loon ontfangen.
6 Maer als ghy bidt, ſoo gaet binnen u ſlaepkamer, ende met geſloten deuren ſoo bidt uwen Vader in 't heymelijck: ende u Vader, die 't ſiet in 't heymelijck ſal 't u loonen.
7 Ende biddende en wilt niet veel ſpreken, gelijck de Heydenen: want ſy meynen dat ſy door hen veel ſprekens verhoort worden.
8 Daerom en wilt henlieden niet gelijck weſen, want u Vader weet wel wat u van nooden is, eer ghy hem bidt.
9 Daerom ſult ghy aldus bidden: Onſen Vader, die in de hemelen zijt: geheylight zy uwen naem. *Luc.* 11. 2.
10 Laet toekomen u rijck. Geſchieden moet uwen wille op de aerde als in den Hemel.
11 Geeft ons heden ons overweſelijck broodt.
12 Ende vergeeft ons onſe ſchulden, gelijck wy oock vergeven onſen ſchuldenaren.
13 Ende en leydt ons niet in bekooringe: maer verloſt ons van 't quaet. Amen.
14 Want is 't dat ghy den menſchen vergeeft hare ſonden, ſoo ſal u hemelſchen Vader u oock vergeven uwen ſonden. *Matth.* 18. 35.
15 Maer is 't dat ghy den menſchen niet en vergeeft, ſoo ſal uwen hemelſchen Vader uwe ſonden oock niet vergeven. *Mar.* 11. 25.
16 Maer als ghy vaſt, ſoo en wilt niet droevigh worden als de geveynſde: want ſy ontſtellen haer aenſichten, om dat ſy den menſchen ſouden ſchijnen te vaſten. Voorwaer ick ſegge u, dat ſy haren loon ontfangen hebben. *Eccle.* 28. 3, 4, 5.
17 Maer als ghy vaſt, ſoo ſalft u hooft, ende waſcht u aenſicht,
18 Dat ghy den menſchen niet en ſchijnt te vaſten, maer uwen Vader, die in 't verborgen is: ende uwen Vader, die in 't verborgen ſiet, ſal 't u loonen.
19 En wilt voor u geen ſchatten vergaderen op der aerde, daer 't den roeſt ende de motten verderven, ende daer 't de dieven uytgraven ende ſtelen.
20 Maer vergadert voor u ſchatten in den hemel, daer 't den roeſt *Luc.* 12. 33. 1 *Ti.* 6. 19.

roeſt noch de motten niet en verderven, ende daer 't de dieven niet uyt en graven noch en ſtelen.

21 Want daer uwen ſchat is, daer is oock u herte.

Luc. 11. 34. 22 Het licht uwes liehaems is uwe oogh Is 't dat uwe oogh ſimpel is, ſoo ſal u geheel lichaem klaer weſen.

23 Maer is 't dat u oogh quaet is, ſoo ſal heel u lichaem duyſter zijn. Daerom is 't alſoo dat het licht dat in u is duyſterniſſe is hoe groot ſal dan de duyſterniſſe weſen?

Luc. 16. 13. 24 Niemant en kan twee Heeren dienen: of hy ſal den eenen haten, ende den anderen lief-hebben; oft hy ſal den eenen dragen, ende den anderen verſmaden. Ghy en kont Godt niet dienen ende den Mammon.

Luc. 12. 22. *1 Pet.* 5. 7. *Pſalm* 54. 23. 25 Daerom ſegge ick u-lieden, en zijt niet ſorghvuldigh voor u ziele wat ghy eten ſult, noch voor u lichaem wat ghy aendoen ſult. En is de ziel niet waerdiger dan de ſpijs, en 't lichaem waerdiger dan het kleet?

Phil. 4. 6. *1 Tim.* 6. 7. 26 Aenſiet de vogelen des Hemels, want ſy en ſaeyen noch en maeyen niet, noch ſy en vergaderen in de ſchueren niet, ende u Hmelſchen Vader voedt haer. En zijt ghy niet veel waerdiger dan die?

27 Maer wie is 'er van u-lieden die al denckende magh tot ſijnder lenghde eenen cubitus doen?

28 Ende waerom zijt ghy om de kleedinge beſorght? aenmerckt de lelyen des veldts hoe ſy waſſen: ſy en arbeyden noch en ſpinnen niet.

29 En ick ſegge u, dat Salomon in alle ſijn glorie niet gekleet en is geweeſt als een van deſe.

30 Indien dan dat Godt het gras des velts welck heden is, ende morgen in den oven geworpen wordt alſoo kleet: hoe veel te meer u, ghy van kleyn geloove?

31 Daerom en wildt niet ſorghvuldigh zijn, ſeggende: Wat ſullen wy eten oft drincken, oft waer mede ſullen wy gedeckt worden?

32 Dan alle deſe dingen ſoecken de Heydenen. Want uwen Hemelſchen Vader weet wel dat ghy alle deſe dingen van nooden hebt.

33 Daerom ſoeckt eerſt het rijcke Godts, ende ſijn gerechtigheydt: ende alle deſe dingen ſullen u toe geworpen worden.

34 Daerom wilt niet ſorghvuldigh zijn voor den morgen: want den dagh van morgen ſal voor hem ſelven ſorgen, den dagh heeft genoeg met ſijn eygen quaetheyt.

Het VII. Capittel.

Luc. 6. 37. *Rom.* 2. 1. 1 EN wilt niet oordeelen, op dat ghy niet geoordeelt en wordt:

Mat. 4. 24. 2 Want met wat oordeel dat ghy oordeelt, daer mede ſult ghy geoordeelt worden; ende met wat maet dat ghy meet, daer mede ſal u gemeten worden.

3 Maer

3 Maer waer toe ſiet ghy een ſplinter in uws broeders oogh, ende en merckt niet den balck die in u oogh is?
4 Oft hoe ſeght ghy uwen Broeder, laet het geſchieden dat ick dat ſplinterken uyt uwen oogen trecken: ende ſiet daer is eenen balck in u ooge?
5 Ghy geveynſden, werpt eerſt den balck uyt u ooge, ende dan ſult ghy ſien den ſplinter te werpen uyt uws broeders ooge.
6 En wildt dat heyligh den honden niet geven, noch en werpt u peerlen niet voor de verckenen, op dat ſy by avonturen die niet en vertreden met hare voeten, ende dat ſy hen-lieden omkeerende, u niet en verſcheuren.
7 Begeert, ende u ſal gegeven worden: ſoeckt, ende ghy ſult vinden: klopt, ende u ſal open gedaen worden. *Matth. 21. 22.*
8 Want alle die begeert, die ontfanght: ende wie dat ſoeckt, die vint: ende den kloppenden ſal geopent worden. *Mar. 11. 24.*
9 Oft wat menſch is 'er van u-lieden, is 't dat ſijne ſone broodt van hem begeert, ſal hy hem eenen ſteen bieden? *Luc. 11. 9.*
10 Oft is 't dat hy eenen viſch begeert, ſal hy hem een ſerpent geven? *Joh. 14. 13.*
11 Daerom is 't ſake dat ghy, die doch quaet zijt, wel weet goede gaven uwe kinderen te geven, hoe veel te meer ſal u Vader die in de Hemelen is, goede gaven geven den genen dieſe van hem begeren? *Jac. 1. 6.*
12 Daerom alle dingen die ghy wilt dat de menſchen u doen, doet ghy hen-lieden dat oock, Want dat is de Wet ende de Propheten. *Luc. 6 31. Tob. 4. 16.*
13 Gaet in door de enge Poorte, want breet is de Poorte, ende ruym is den wegh die daer leyt ter verdoemeniſſen, ende veel is 'er die door deſe in gaen. *Luc. 13. 24.*
14 Hoe enge is de Poorte, ende hoe nauwe is den wegh die ten leven leyt, ende luttel is 'er die dien vinden.
15 Wacht u voor de valſche Propheten die tot u komen in ſchaeps kleederen, maer binnen zijn 't grijpende wolven, *Luc. 6. 41.*
16 Uyt haren vruchten ſult ghyſe kennen. Vergadert men druyven van doornen, oft vijgen van diſtelen?
17 Alſoo elcken goeden boom brenght goede vruchten voort, maer eenen quaden boom brenght quaden vruchten voort.
18 Eenen goeden boom en kan geen quaden vruchten voort brengen, noch eenen quaden boom goede vruchten.
19 Alle boom die geen goede vrucht voort en brenght, ſal afgehouwen worden ende in 't vuer geworpen. *Mat. 3. 10.*
20 Daerom uyt hare vruchten ſult ghyſe kennen.
21 Sy en ſullen alle in 't rijck der hemelen niet komen die my ſeggen Heere, Heere, maer die mijns Vaders wille doet die in de Hemelen is, die ſal in 't rijck der Hemelen gaen. *Matth. 25. 11.*
22 Vele ſullen tot my ſeggen op dien dagh. Heere Heere, en hebben wy in uwen naem niet gepropheteert, ende in uwen naem duyvels uytgeworpen, ende in uwen naem veel krachtige wercken gedaen? *Act. 19. 13.*

33 Ende

23 Ende dan ſal ick henlieden openlijck ſeggen : Ick en hebbe u noyt gekent , gaet van my ghy die onrechtvaerdigheyt doet.

Pſal. 6. 9. *Matth.* 25. 41. 24 Daerom een yegelijck die deſe mijne woorden hoort ende die doet, ſal geleken worden by eenen wijs man , die zijn Huys getimmert heeft op eenen Steenrots.

Luc. 13. 17. *Luc.* 6. 48. *Rom.* 2. 13. *Jac.* 1. 22. 25 Ende daer is eenen regen neder gevallen, ende vloeden zijnder gekomen , ende de winden hebben gewaeyt , ende zijn gevallen op dat Huys , ende ten is niet gevallen , want het was gegront op den Steenrots.

26 Ende een yegelijck die deſe mijne woorden hoort , ende die niet en doet , ſal zijn gelijck eenen dwaſen Man , die zijn Huys getimmerr heeft op zant ,

27 Ende daer is regen neder gevallen , ende de vloeden zijn gekomen , ende de winden hebben gewaeyt , ende zijn op dat Huys gevallen , ende het is gevallen , ende zijn inſtortingh was groot.

28 Ende het is geſchiet doen Jeſus deſe woorden voleynt hadde , ſoo verwonderden haer de ſcharen over zijn leeringen ,

Mar. 1. 12. *Luc.* 4. 32. 29 Want hy was hen leerende als macht hebbende , ende niet gelijck hen de Schrift-geleerden ende Phariſeen.

Het VIII Capittel.

1 ENde als hy den Bergh was afgegaen , zijn hem veel Scharen gevolght.

Mar. 1. 40. *Luc.* 5. 12. 2 Ende ſiet een melaetſch Menſch komende , aenbadt hem ſeggende : Heere is 't dat ghy wilt , ghy kundt my reynigen.

3 Ende Jeſus uytſtekende zijn handt heeft hem geraeckt , ſeggende : Ick wille , werdt gereynight. Ende terſtont is zijn melaetsheydt geſuyvert.

4 Ende Jeſus ſeyde tot hem , Sie dat ghy 't niemant en ſeght, maer ga vertoont u den Prieſter , ende offert de gifte die Moyſes geboden hun ter getuygenis.

Lev. 14. 2. *Luc.* 7. 1. 5 Maer doen hy in Capharnaum gekomen was , is tot hem gekomen een Hondertſte Man , biddende hem ,

6 Ende ſeggende : Heere , mijn Knecht leght in mijn Huys beroert , en wordt ſwaerlijck gepynight.

7 Ende Jeſus heeft tot hem geſeydt : Ick ſal komen en hem geneſen.

Luc. 7. 5. 8 Ende de honderſte man antwoordende heeft geſeydt : Heere ick en ben niet waerdigh dat ghy in gaet onder mijn dack , maer ſeght alleen met een woordt ende mijn Knecht ſal geſont worden.

9 Want ick ben een Menſch onder eens anders macht geſtelt, hebbende onder my krijghs-knechten , ende ick ſegge deſen ga oock , ende hy gaet , ende den anderen komt, ende hy komt, ende mijnen dienaer doe dat, ende hy doe het.

10 Maer Jeſus dit hoorende heeft hem verwondert , ende den genen

genen die hem volghden heeft hy geſeyt:
11 Voorwaer ſegge ick u, ick en hebbe ſoo grooten geloof niet gevonden in Iſrael. Doch ick ſegge u dat 'er veel van Ooſt en Weſt komen ſullen, ende ruſten met Abraham, ende Iſaac, ende Jacob in 't rijck der Hemelen, *Mal.1.11.*
12 Maer de Kinderen des rijcks ſullen daer uyt geworpen worden in de uytterſte duyſterniſſen, daer ſal geſchrey zijn ende knarſſingh der tanden.
13 Ende Jeſus heeft tot de honderſte man geſeyt: Ga, ende gelijck ghy gelooft hebt, alſoo geſchiede u. Ende de Knecht is geſont geworden van die ure.
14 Ende als Jeſus gekomen was in Petrus Huys, ſoo heeft hy zijn Vrouws Moeder geſien leggende ende de koorts hebbende,
15 Ende hy heeft haer handt geraeckt, en de koorts heeft haer verlaten, ende ſy is opgeſtaen, ende heeft haer gedient.
16 Maer als 't avondt geworden was, ſoo hebben ſy voor hem gebracht die beſeten waren, ende hy wierp de geeſten uyt met een woordt. Ende alle die qualijck te paſſe waren heeft hy geneſen, *Mar.1.32.*
17 Om dat volbracht ſoude worden dat 'er geſeyt is door den Propheet Iſaiam ſeggende: Hy heeft onſe kranckheden ontfangen, ende onſe ſieckten gedragen. *Iſa. 53.4. 1 Pet. 2. 24.*
18 Ende Jeſus ſiende veel ſcharen rontom hem, heeft geboden dat ſy gaen ſouden over de Zee
19 Ende een Schriftgeleerde tot hem komende heeft geſeydt: Meeſter ick ſal u volgen alwaer ghy henen gaen ſult.
20 Ende Jeſus ſeyde tot hem: De voſſen hebben holen, ende de vogelen des Hemels neſten, maer de Sone des Menſchen en heeft niet daer hy 't hooft op neder leggen mach. *Luc.9.54.*
21 Maer een ander van zijnen Diſcipelen ſeyde tot hem: Heere laet my eerſtmael gaen ende begraven mijnen Vader.
22 Ende Jeſus ſeyde hem, volght my, ende laet de dooden haer dooden begraven.
23 Ende als hy in een ſchipken klom, ſoo zijn hem zijn Diſcipelen gevolght, *Mar.4.36. Luc.8.22.*
24 Ende ſie een groote Storm in de Zee verhief ſich, alſoo dat het ſchipken met baren overdeckt wierdt, maer hy ſliep.
25 Ende ſijn Diſcipelen ſijn tot hem gegaen, ende hebben hem geweckt, ſeggende: Heere behoed ons, wy vergaen.
26 Ende hy ſeyde hun, wat zijt ghy vervaert, kleyn van geloove? En opſtaende geboodt hy de winden, ende de zee, ende is een ſtilte geworden.
27 Maer de menſchen hebben hen ſeer verwondert, ſeggende: Wie is deſe, dat de winden ende de zee hem gehoorſaem zijn.
28 Ende als hy gekomen was over de zee in 't Landtſchap van den Geraſenen, ſoo zijn hem twee te gemoet gekomen die duyvels binnen hadden, uyt de graven komende, boven maten ſeer wreet, alſoo dat niemant en mocht paſſeren door dien wegh. *Mar. 5.1. Luc. 8.26.*

29 Ende

29 Ende ſiet ſy riepen, ſeggende: Wat hebbe wy met u te doene Jeſu Godts Sone? Zijt ghy hiet gekomen om voor den tijdt ons te pijnigen?
30 Maer niet verre van henlieden was een cudde van veel verckenen weydende.
31 Maer de duyvelen baden hem, ſeggende: Is 't dat ghy ons uytwerpt, ſoo ſent ons in de cudde der verckenen.
32 Ende hy ſeyde henlieden: gaet henen. Maer ſy uytgaende zijn wegh gevaren in de verckenen, ende ſiet met een gedruyſſche, is alle de cudde wegh gelopen ſteylijck neder in de zee, ende ſy zijn geſtorven in de wateren.
33 Maer de herders zijn gevloden, ende komende in de ſtadt, hebben ſy alle dingen verkondight, ende van de gene die duyvels binnen gehadt hadden.
34 Ende ſiet de geheele ſtadt is uytgekomen Jeſus te gemoet. *Mar.* 5. 17. Ende doen ſy hem geſien hadden, ſoo baden ſy dat hy voorts *Luc.* 8. 37. wegh gaen ſoude van haren palen.

Het IX. Capittel.

Mar. 2. 3. *Luc.* 5. 18. 1 ENde Jeſus opklimmende in een ſchipken is over de zee gevaren, ende is gekomen in zijn ſtadt.
2 Ende ſie ſy brachten hem eenen geraeckten menſche leggende in een bedde. Ende Ieſus ſiende hun geloof, heeft geſeyt tot den geraeckten menſch: Betrout Soone, u ſonden worden u vergeven.
3 Ende ſiet ſommige van den Schrift-geleerden ſeyde in haer ſelven: Deſe blaſphemeerd.
4 Ende als Ieſus haer gedachten geſien hadde, ſoo heeft hy geſeyt: Waerom denckt ghy quaet in u herten?
5 Wat is lichter om te ſeggen? U ſonden worden u vergeven, ofte te ſeggen: Staet op ende wandelt?
6 Maer op dat ghy weten ſout dat de Soone des Menſchen macht heeft op de aerde de ſonden te vergeven: toen ſeyde hy tot den geraeckten menſche: Staet op, ende neemt op u bed ende ga in u Huys.
7 Ende hy ſtont op en gingh naer zijn Huys.
8 Maer de Scharen dit ſiende hebben gevreeſt, ende Godt verheerlijckt die ſulcke macht den menſchen gegeven heeft.
Mar. 2. 14. *Luc.* 5. 27. 9 Ende doen Ieſus van daet voorts ginck, ſoo heeft hy geſien eenen menſche ſittende in 't Tolhuys, Mattheus genaemt. Ende ſeyde hem: Volght my. Ende hy opſtaende is hem gevolght.
10 Ende 't is geſchiet doen hy ter tafelen ſadt in 't Huys, ſiet veel Tollenaers ende ſondaers komende, ſaten daer met Ieſu en ſijne Diſcipelen aen tafel.
11 Ende de Phariſeen dit ſiende, ſeyden tot ſijnen Diſcipelen: Waerom eet u Meeſter met de Tollenaers ende ſondaers?
12 Maer Ieſus dit hoorende heeft geſeydt: den geſonden en is de medecijn niet van noode, maer die ſieck zijn,

13 Doch

13 Doch ga leert wat het is : Bermhertigheydt wil ick , ende niet Offerhande. Want ick en ben niet gekomen om de rechtvaerdige te roepen , maer de ſondaren. *Oſe. 6. 6. Mat. 12. 7. 1 Tim. 1 27.*

14 Doen zijn tot hem gekomen Ioannes Diſcipelen , ſeggende : Waerom vaſten wy ende de Phariſeen dickmael , ende u Diſcipelen en vaſten niet ? *Mar. 2. 18. Luc. 5. 33.*

15 Ende Ieſus ſeyde tot henlieden : mogen des Bruydegoms kinderen rouwigh zijn , ſoo langh als de Bruydegom met henlieden is ? maer de dagen ſullen komen als de Bruydegom haer afgenomen ſal worden , ende dan ſullen ſy vaſten.

16 Niemant en ſet eenen lap rou ongevolt laken op een oudt kleet , want het neemt wegh ſijn volheyt van het kleet , ende wordt een arger ſcheure

17 Noch men doet genen nieuwen wijn in oude leere vleſſchen , anders ſoo berſten de vleſſchen , ende den wijn wordt uytgeſtort , ende de vleſſchen vergaen. Maer nieuwen wijn doet men in nieuwen vleſſchen , ende die worden beyde behouden.

18 Dewijle hy deſe dingen tot henlieden ſprack , ſie ſoo is daer een Prince tot hem gekomen, ende aenbadt hem ſeggende: Heere , mijn Dochter is nu geſtorven , maer komt leght u handt op haer , ende ſy ſal leven. *Mar. 5. 22. Luc. 8. 41.*

19 Ende Ieſus opſtaende volghde hem ende zijn Diſcipelen.

20 Ende ſiet een vrouwe die den vloet des bloedts geleden hadde twaelf jaren langh , is van achter aen hem gekomen , ende heeft geraeckt den uytterſten boort van zijnen kleet , *Mar. 5. 25. Luc. 8. 43.*

21 Want ſy ſeyde in haer ſelven : Is 't dat ick alleenlijck zijn kleet rake , ick ſal geſont zijn.

22 Maer Ieſus omgekeert zijnde ende haer ſiende , heeft geſeydt : Betrout Dochter , u Geloof heeft u geſont gemaeckt. Ende de Vrouwe is geſont geworden van dier uren.

23 Ende doen Ieſus gekomen was in des Princen Huys , ende geſien hadde de pijpers , ende de ſcharen gerucht makende,

24 Soo ſeyde hy : Gaet wegh , want de jonge Dochter en is niet doodt, maer ſy ſlaept : ende ſy beſpottende hem.

25 Ende als de ſchare uytgeworpen was , ſoo is hy daer inne gegaen , ende heeft haer handt genomen. Ende de jonge Dochter is opgeſtaen.

26 Ende deſe verbreydingh is gegaen door al dat Landt.

27 Ende als Ieſus van daer ginck , ſoo zijn hem twee blinden gevolght , roepende ende ſeggende : Ontfermt u onſer Davids Soone,

28 Maer doen hy in't Huys gekomen was , ſoo zijn de blinden by hem gekomen. Ende Ieſus ſeyde tot hen-lieden : Gelooft ghy dat ick u dit doen mach ? Sy ſeyden hem : Ia wy immers Heere.

29 Doen geraeckte hy haer oogen , ſeggende : Na u geloove geſchiede u lieden ,

30 Ende haer-lieder oogen zijn ge-opent. Ende Ieſus heeft ſe gedreyght , ſeggende : Siet toe dat niemant het wete.

31 Maer

31 Maer ſy uytgaende hebben hem vermaert gemaeckt in alle dat Landt.

Matth. 12. 22. *Luc.* 11. 14. 32 Ende als die uytgegaen waren, ſiet ſoo hebben ſy voor hem gebracht eenen ſtommen menſch, eenen Duyvel binnen hebbende.

33 Ende als de Duyvel uytgeworpen was ſoo heeft de ſtomme geſproken, ende de ſcharen hebben hen verwondert, ſeggende: noyt en is dieſgelijcks geſien in Iſrael.

Mar. 6, 6. 34 Maer de Phariſeen ſeyden: Door den Princen der Duyvelen werpt hy de Duyvelen uyt.

35 Ende Ieſus ginck al omme de ſteden ende kaſtelen, leerende in haerlieder Synagogen, ende prekende het Euangelie des rijcks, ende geneſende alle ſieckten ende kranckheden.

36 Ende ſiende de ſcharen, heeft hy haerder ontfermt, want ſy waren gequelt ende leggende als ſchapen genen herder hebbende.

Luc. 10. 2. 37 Doen ſeyde hy tot zijnen Diſcipelen: Den oogſt is voorwaer veel, maer de werck-lieden zijn weynigh.

38 Daerom bid den Heer van den oogſt, dat hy werck-luyden ſende in ſijnen oogſt.

Het X Capittel.

Mar. 3. 13. *Luc.* 6. 13. *en* 9. 1. *en* 10. 1. 1 ENde t' ſamen geroepen hebbende zijn twaelf Diſcipelen, hy heeft hen lieden macht gegeven over de onſuyver geeſten, dat ſy die uytwerpen ſouden, ende geneſen alle ſieckten ende alle kranckheden.

2 Maer de twaelf Apoſtelen namen zijn deſe: d' eerſte was Simon die genoemt wordt Petrus, ende Andreas zijn Broeder, Iacobus Zebedeus Soone, ende Ioannes zijn Broeder,

3 Philippus ende Bartholomeus, Thomas ende Mattheus de Tollenaer, Iacobus Alpheus Soone,

4 Ende Thadeus, Simon de Cananeus, ende Iudas de Iſcariooter, de welcke hem oock verraden heeft.

5 Deſe twaelve heeft Ieſus geſonden, gebiedende henlieden, ſeggende: In den wegh der Heydenen en gaet niet, ende in de ſteden der Samaritanen en komt niet.

Mar. 6. 8. *Luc.* 9. 3. *en* 10. 4. *Act.* 13. 46. 6 Maer liever gaet tot de ſchapen die verlooren gegaen zijn van 't Huys van Iſrael.

7 Maer gaende preeckt, ſeggende: Dat het rijck der Hemelen is by gekomen.

8 De krancke maeckt geſont, de dooden verweckt, de melaetſche ſuyvert, werpt uyt de Duyvelen. Om niet hebt ghy 't ontfangen, geeft het om niet.

9 En wilt niet beſitten gout, noch ſilver, noch geldt in u beurſe,

10 Noch male op den wegh, noch twee rocken, noch ſchoenen, noch roede, want een werck-man is ſijnen koſt waerdigh.

11 Maer in wat ſtadt ofte kaſteel dat ghy komt, ſoo vraeght wie daer binnen waerdigh is, ende aldaer blijft tot dat ghy daer uytgaet.

12 Maer

12 Maer in Huys komende ſoo groet dat, ſeggende: Vreede zy dit Huys.
13 Ende is 't dat het Huys waerdigh is, ſoo ſal uwe vreede daer op komen. Maer is 't des niet waerdigh, ſoo ſal uwe vreede weder tot u keeren.
14 Ende ſoo wie u niet en ontfanght, noch u woorden en hoort, uytgaende buyten van den huyſe ofte ſtadt, ſchudt het ſtof af van uwen voeten.
15 Voorwaer ick ſegge u: Verdraeghlijcker ſal 't den Lande der Sodomiten ende der Gemorrhiten zijn in den dagh des oordeels, dan dier ſtadt.
16 Siet ick ſende u gelijck ſchapen in 't midden der wolven. Daerom zijt voorſichtigh als ſerpenten, ende ſimpel gelijck duyven. *Luc.* 10. 3.
17 Maer wacht u van de menſchen. Want ſy ſullen u leveren inde raetshuyſen, ende in haerlieder Synagogen ſullen ſy u geeſſelen. *Luc.* 12. 11.
18 Ende tot Preſidenten ende Coningen ſult ghy geleyt worden om mijnen 't wille, tot een getuygeniſſe henlieden ende de Heydenen.
19 Maer als ſy u leveren ſullen, ſoo en wilt niet dencken, hoe ende wat ghy ſpreken ſult, dan u-lieden ſal gegeven worden op die ure wat ghy ſpreken ſult.
20 Want ghy en zijt niet de gene die daer ſpreeckt, maer 't is den Geeſt uws Vaders die in u lieden ſpreeckt.
21 Ende d' een broeder ſal den anderen broeder leveren in de doot, ende de Vader ſijnen Soon, ende de Kinderen ſullen opſtaen tegen haerlieder Ouders, ende ſy ſullen henlieden de doodt aen doen,
22 Ende ghy ſult van een yegelijck gehaet worden om mijnen naem, maer ſoo wie volhert tot den eynde toe, die ſal ſaligh weſen
23 Maer als ſy u vervolgen ſullen in deſe ſtede, ſoo vliedt in d' andere. Voorwaer ick ſegge u, ghy en ſult de ſteden van Iſrael niet voleynden, de Sone des menſchen en ſal komen.
24 Geen Diſcipel en is boven ſijnen meeſter, noch knecht boven ſijnen Heere. *Luc.* 6. 40. *Joan.* 13. 16. *en* 15.
25 't Is een Diſcipele genoegh dat hy zy gelijck zijn Meeſter, ende eenen Knecht, gelijck zijn Heere. Is 't dat ſy den Vader des Huyſgeſins, Beelzebub genaemt hebben, hoe veel te meer ſijn Huys-genooten? 20.
26 Daeromme en vreeſt hen-lieden niet, Want daer en is niet bedeckt dat niet ſal ontdeckt worden, ende verborgen, dat niet en ſal geweten worden. *Marc.* 4. 22. *Luc.* 8. 17. *en* 12. 2.
27 Dat ick u in 't doncker ſegge, ſeght dat in 't licht, ende dat ghy in de ooren hoort, preeckt dat op de daken.
28 Ende en wilt henlieden niet vreeſen die 't lichaem dooden, maer de ziele niet en kennen dooden: maer veel meer vreeſt hem die beyde de ziel ende lichaem mach verdoemen in de helle.

29 En worden twee musschen niet verkocht om eenen kleynen penninck, ende een van dien en valt op de aerde niet, sonder uwen Vader!

Act. 27. 30 Maer oock de hayren uws hoofts zijn al getelt.
34. 31 Daerom en wilt niet vreesen, ghy zijt beter dan veel mus-
2 *Reg.* 14. schen.
11. 32 Hierom alle die my belyden sal voor de menschen, dien
Marc. 8. sal ick oock belyden voor mijnen Vader die in de Hemelen is,
38. 33 Maer soo wie my loochent voor de menschen, dien sal ick
Luc. 9. 26. oock loochenen voor mijnen Vader die in de Hemelen is.
en 12. 8. 34 En wildt niet meynen dat ick gekomen ben om vrede te
2 *Tim.* 2. senden op d' aerde, ick en ben niet gekomen om vreede te
12. senden, maer 't sweert.
Luc. 12. 51. 35 Want ick ben gekomen om te scheyden den mensch tegen
Mich. 7. 6. sijnen Vader, ende de Dochter tegen haer Moeder, ende de behoud Dochter tegen haer behoud Moeder,
36 Ende des menschen vyanden sullen sijn Huys-genoten zijn.
Luc. 14. 26. 37 Wie Vader oft Moeder bemint meer dan my, die en is mijns
Mar. 8. 34. niet waerdigh: ende soo wie Soon ofte Dochter lief heeft bo-
Matth. 16. ven my, die en is mijns niet waerdigh.
24. 38 Ende wie zijn kruys niet en neemt, ende my volght, die
Luc. 9. 24. en is mijns niet waerdigh.
en 14. 26. 39 Wie sijn ziele vindt, die salse verliesen, ende wie zijn ziele
en 16. 33. verliest om mijnen 't wille, die salse vinden.
Joan. 12. 40 Die u lieden ontfanght, die ontfanght my, ende die my
25. ontfanght, die ontfanght hem die my gesonden heeft.
41 Die eenen Prophect ontfanght in den naem van een Prophect, die sal den loon eens Prophects ontfangen. Ende wie eenen rechtvaerdigen ontfanght in den naem van eenen rechtvaerdigen die sal den loon van een rechtvaerdige ontfangen.
Luc. 10. 16. 42 Ende soo wie te drincken geeft yemandt van desen alder-
Joan. 13. minsten eenen kroes kout water alleenlijck in den naem van
20. eenen Discipel, voorwaer ick segge u, die en sal zijnen loon
Mar. 9. 41. niet verliesen.

Het XI. Capittel.

1 Ende het is geschiet na dat Iesus voleyndt hadde, gebiedende sijnen Discipelen, dat hy voort is door gegaen van daer; om dat hy preken ende leeren soude in haer lieder steden.
Luc. 7. 18. 2 Maer als Iohannes in de banden gehoort hadde Christus wercken, sendende twee van sijnen Discipelen, seght hy hem:
3 Sijt ghy die komen sal, ofte verwachten wy eenen anderen?
4 Ende Iesus antwoordende heeft hen lieden geantwoort: Gaet heenen bootschapt Iohanni wederom 't gene dat ghy gehoort ende gesien hebt.
5 De blinde sien, de kreupele wandelen, die melaetsche
Isa. 35 5. worden gesuyvert, die doove hooren, de doode verrijsen,
en 61, 1. den armen wordt het Euangelie verkondight,

6 Ende

6 Ende ſaligh is hy die niet geargerd en is in my.
7 En als ſy wegh gingen begonſte Ieſus tot de ſcharen te ſeggen van Iohannes: Wat ſijt ghy uytgegaen te ſien in de Woeſtijne? een riet door den windt beroert? *Luc.* 7. 24.
8 Maer wat ſijt ghy uytgegaen te ſien eenen menſch die met ſachte kleederen gekleet is? Siet die met ſachte kleederen gekleet zijn, zijn in de Huyſen der Koningen.
9 Maer wat zijt ghy uytgegaen te ſien eenen Propheet? Ia ick ſegge u oock meer dan eenen Propheet.
10 Want deſe is de gene daer afgeſchreven is: ſiet ick ſende mijnen Engel voor u aenſicht, die uwen wegh bereyden ſal voor u. *Mal* 3. 1. *Marc.* 1. 2. *Luc.* 7. 27.
11 Voorwaer ick ſegge u, daer en is geen meerder opgeſtaen onder de kinderen der vrouwen dan Ioannes de Dooper, maer die de minſte is in 't rijck der Hemelen, is meerder dan hy.
12 Maer van de dagen Ioannis des Doopers tot nu toe, ſoo lijdt het rijck der Hemelen gewelt, ende de geweldige nemen dat geweldelijck.
13 Want alle de Propheten ende de Wet tot Ioannes toe, hebben gepropheteert,
14 Ende is 't dat ghy 't gelooven wildt, hy is Elias die komen ſal. *Mal* 4. 5.
15 Die ooren heeft om te hooren, die hoort.
16 Maer wien ſal ick dit geſlachte vergelijcken? Het is gelijck den kinderen ſittende op de merckt, die tot haers gelijcke roepende, ſeggen:
17 Wy hebben u geſongen, ende ghy en hebt niet geſprongen, wy hebben u klaegelijcken ſanck geſongen, ende ghy en hebt niet geſchreyt.
18 Want Ioannes is gekomen noch etende, noch drinckende, ende ſy ſeggen, hy heeft den Duyvel in.
19 De Sone des menſchen is gekomen, etende ende drinckende, ende ſy ſeggen: Siet den braſſer, ende den wijn-ſuyper, der Publicanen ende ſondaren vriendt. Ende de wijsheydt is gerechtvaerdight van haren kinderen.
20 Doen begonſte hy te verwijten den ſteden waer in dat veel ſijnder mirakelen gedaen zijn, om dat ſy geen penitentie gedaen en hadden.
21 Wee u Corizain, wee u Bethſaida, want waren in Tyro ende Sydon de mirakelen gedaen, die in u gedaen zijn, ſy ſouden hier voormaels in een hayren kleedt ende in aſſchen penitentie gedaen hebben. *Luc.* 10. 13.
22 Maer nochtans ick ſegge u: Tyro ende Sydon ſal verdraeghlijcker geſchieden in den dagh des oordeels, dan u lieden.
23 Ende ghy Capharnaum ſult ghy tot den Hemel verheven worden? tot in der Hellen ſult ghy nederdalen. Want hadde in de Sodomiten die mirakelen gedaen geweeſt die in u gedaen zijn, ſy ſouden by avonturen gebleven hebben tot op deſen dagh,

24 Maer nochtans ick ſegge u, dat den Lande der Sodomiten verdraeghlijcker geſchieden ſal, in den dagh des oordeels, dan u.

25 Op dien tijdt heeft Ieſus antwoordende geſeyt: Ick belijde u Vader Heere des Hemels ende der Aerden, dat ghy deſe dingen verborgen hebt voor de wijſe ende voorſienige, ende die geopenbaert den kleynen Kinderen.

26 Ia voorwaer Vader, Want het heeft aldus behaeghelijck geweeſt voor u.

Joan. 6. 46. *en* 7. 28. *en* 8. 19. *en* 10. 15. 27 Alle dingen zijn my gegeven van mijnen Vader, Ende niemant en kent den Sone dan den Vader, noch den Vader en kent niemant dan den Sone, ende dien den Sone dat wilt openbaren.

Jer. 6. 16 28 Komt tot my alle die arbeyt ende belaſt zijt, ende ick ſal u vermaken.

1 *Joh.* 5. 3. 29 Neemt mijn jock op u, ende leert van my dat ick ſachtmoedigh ben, ende ootmoedigh van herten, ende ghy ſult ruſt vinden voor uwe Zielen.

30 Want mijn jock is ſoet, ende mijnen laſt is licht.

Het XII. Capittel.

Mar. 2. 23. *Luc.* 6. 1. 1 IN dien tijdt is Ieſus wegh gegaen door 't Koren op eenen Sabboth, Maer zijn Diſcipelen honger lijdende, hebben begonſt de Aren te plucken, ende te eten.

2 Maer de Phariſeen dit ſiende hebben hem geſeydt: Siet, uw Diſcipelen doen dat niet geoorloft en is te doen op de Sabbothdagen.

1 *Reg.* 21 4. 3 Maer hy ſeyde henlieden: En hebt ghy niet geleſen wat David gedaen heeft doen hy honger hadde, ende de gene die met hem waren?

Num. 28. 9 4 Hoe dat hy gegaen is in Godts Huys, ende heeft de brooden der voorſtellingen gegeten, het welcke hem niet geoorloft en was te eten, noch den genen die met hem waren, dan alleen den Prieſteren.

Ier. 24. 8. 5 Oft en hebt ghy niet geleſen in de Wet, dat de Prieſteren op de Sabboth-dagen in den tempel den Sabboth breken ende ſijn ſonder ſonde?

6 Maer ick ſegge u dat 'er een meerder dan den Tempel hier is:

Oſe. 6. 6. 7 Maer waer 't alſoo dat ghy wiſt wat dat is: Bermhertigheydt wil ick, ende niet Sacrifitie, ſoo en ſoud ghy noyt de onnoſele verdoemt hebben.

8 Want de Sone des menſchen is een Heere oock over den Sabboth.

9 Ende doen hy van daer door gegaen was, ſoo is hy gekomen in haerlieder Synagogen.

Mar. 3. 1. *Luc.* 6. 6. 10 Ende ſier een menſche hebbende een dorre handt, ende ſy vraeghden hem ſeggende: Is 't oock geoorloft op de Sabbothdagen te geneſen? op dat ſy hem beſchuldigen ſouden.

11 Maer

11 Maer hy ſeyde hen-lieden: wat menſch ſal daer zijn van u-lieden die een Schaep heeft, ende is 't dat dit valt in een gracht op de Sabboth-dagen, en ſal hy dat niet nemen ende opheffen? *Deut. 22. 4.*
12 Hoe veel te meer is een menſche beter dan een Schaep? Hierom ſoo is 't geoorloft op de Sabboth-dagen wel te doen.
13 Doen ſeyde hy tot den menſche. Steeckt u handt uyt. Ende hy heeftſe uytgeſteken, ende is weder geſont geworden gelijck de andere.
14 Maer de Phariſeen uytgaende hielde raedt tegen hem, hoe dat ſy hem dooden ſouden.
15 Doch Ieſus dit wetende, is van daer geweken, ende hem zijnder vele gevolght, ende hy heeftſe al geneſen,
16 Ende hy heeft hen-lieden bevolen datſe hem niet openbaer maken en ſouden,
17 Op dat volbracht ſoude worden dat 'er geſeyt is door Iſaiam den Propheet, ſeggende:
18 Siet mijn Kindt den welcken ick verkoren hebbe, mijn beminde in den welcken mijn Ziele wel behagen heeft: Ick ſal mijnen geeſt ſtellen op hem, ende hy ſal het oordeel den Heydenen verkondigen. *Iſa. 42. 1.*
19 Hy en ſal niet wederſtrelen noch roepen, noch niemant ſal ſijn ſtem op de ſtraten hooren.
20 Het geſcheurt riet en ſal niet heel breken, ende het roockende vlas en ſal hy niet uytbluſſchen, tot dat hy het oordeel uytbrenge ter victorie.
21 Ende in ſijnen naem ſullen de Heydenen hoopen.
22 Doen is voor hem gebracht eenen van den Duyvel beſeten, blindt ende ſtom, ende hy heeft dien geneſen, alſoo dat hy ſprack ende ſach.
23 Ende alle de ſcharen verwonderden hen ſeer, ende ſy ſeyden; Is dit Davids Sone?
24 Maer de Phariſeen dit hoorende hebben geſeydt: Deſe en werpt geen Duyvelen uyt dan door Beelzebub den Prince der Duyvelen. *Mar 3. 22. Luc. 11. 14.*
25 Doch Jeſus wetende hare gedachten, heeft hen-lieden geſeyt: Alle rijck tegen ſy ſelven geſcheyden, ſal verwoeſt worden, ende alle ſtadt oft huys tegen ſy ſelven gedeylt, en ſal niet ſtaen. *Mat. 9. 34. Luc. 11. 17.*
26 Ende is 't dat Sathanas Sathanam uytwerpt, ſoo is hy tegen ſy ſelven gedeylt, hoe ſal dan ſijn rijck ſtaen?
27 Ende is 't dat ick door Beelzebub de Duyvelen uytwerpe, waer door werpen u kinderen die uyt? Daerom ſullen ſy u rechters weſen:
28 Maer is 't dat ick door den Geeſt Godts de Duyvels uytwerpe, ſoo is dan tot u lieden gekomen het rijck Godts.
29 Oft hoe mach yemandt komen in 't huys van eenen ſtercken, ende zijn huys-raet berooven, ten ſy dat hy eerſtmael den ſtercken gebonden heeft, ende dan ſal hy zijn huys berooven?
30 Wie met my niet en is, die is tegen my. Ende ſoo wie met my niet en vergadert, die verſtroyt.

BIBLIOTECA ... ROMA ... VITTORIO EMANUELE

*Mar.*3.28. *Luc.*11.17. 31 Daerom ſegge ick u-lieden, alle ſonde ſal de menſchen vergeven worden, maer de laſteringe des Geeſts en ſal niet vergeven worden.

32 Ende ſoo wie een woort ſeydt tegen den Sone des Menſchen, het ſal hem vergeven worden, maer die ſeyt tegen den Heyligen Geeſt, dat en ſal hem niet vergeven worden, noch in deſe wereldt, noch in de toekomende.

33 Oft maeckt den Boom goet ende zijn vrucht goet, oft maeckt den Boom quaet ende zijn vrucht quaet. Want voorwaer uyt de vrucht wordt den Boom gekent.

Luc. 6. 45. 34 Ghy broetſel der ſlangen, hoe kent ghy goede dingen ſpreecken, daer ghy quaet zijt? Want uyt de overvloedigheydt des herten ſpreeckt de mondt.

35 Een goet menſch uyt den goeden ſchat brenght goede dingen voort, ende een quaet menſch uyt den quaden ſchat brenght quade dingen voort.

36 Maer ick ſegge u, dat alle ydel woordt, dat de menſchen geſproken hebben, daer af ſullen ſy rekenſchap geven in den dagh des oordeels,

37 Want uyt uwen woorden ſult ghy gerechtvaerdight worden, ende uyt uwen woorden ſult ghy verdoemt worden.

38 Doen hebben hem geantwoort ſommige van den Schriftgeleerden ende Phariſeen, ſeggende: Meeſter wy willen van u een teecken ſien.

*Mat.*16.4. *Luc.*11.29. 1 *Cor.* 1. 22. 39 De welcke antwoordende, heeft hen geſeyt. Dit quaet en overſpeligh geſlachte ſoeckt een teecken, ende hen en ſal geen teecken gegeven worden, dan het teecken van Jonas den Propheet,

Jon. 2. 2. 40 Want gelijck Jonas geweeſt is in den buyck van den Wal-Viſch drie dagen ende drie nachten, alſoo ſal de ſone des menſchen weſen in 't herte der aerden drie dagen ende drie nachten.

Jon. 3. 5. 41 De mannen van Ninive ſullen opſtaen in 't oordeel met dit geſlacht, ende ſy ſullen dat verdoemen, om dat ſy penitentie gedaen hebben, door de predicatie van Jonas, ende ſiet hier is meer dan Jonas.

3 *Reg.* 10. 1. 2 *Par.*9.1. 42 De Coninginne van 't Zuyden ſal opſtaen in 't oordeel met dit geſlachte, ende ſal het verdoemen, want ſy is gekomen van het eynde der aerden om te hooren de wijsheydt van Salomon, ende ſiet meer dan Salomon hier.

*Luc.*11.24. 43 Maer als den onſuyveren geeſt van den menſche gegaen is ſoo wandelt hy door de drooge plaetſen ſoeckende ruſte, en hy vintſe niet.

44 Dan ſeyt hy: Ick ſal weder keeren in mijn huys daer ick uytgegaen ben. Ende komende ſoo vint hy dat ledigh, met beſemen geſuyvert, ende geciert,

2 *Pet.* 2. 20. 45 Dan gaet hy ende neemt tot hem ſeven andere geeſten arger dan hy is, ende ingaende woonen ſy daer, ende de uytterſte van dien menſch wordt arger dan zijn eerſte. Alſoo ſal oock deſen alderquaetſten geſlachte geſchieden.

46 Doen

46 Doen hy noch ſprack tot de ſcharen, ſiet ſoo ſtonden zijn moeder ende zijn broeders buyten begerende hem te ſpreken. *Mar.* 3, 31. *Luc.* 8. 20.
47 Ende een ſeyde tot hem: ſiet u moeder ende u broeders ſtaen daer buyten begerende u.
48 Maer hy antwoordende den genen die't hem ſeyde, ſprack wie is mijn moeder, ende wie zijn mijn broeders?
49 Ende uytſtekende zijn handt tot zijn iſcipelen, heeft geſeyt: ſiet hier mijn moeder, ende mijn broeders.
50 Want ſoo wie doet den wille mijns Vaders die in de Hemelen is, deſe is mijn broeder, ende ſuſter, ende moeder.

Het XIII Capittel.

1 OP dien dagh Jeſus gaende uyt den huyſe, ſat ontrent de Zee.
2 Ende daer zijn tot hem vergadert veel ſcharen, alſoo dat hy in een ſchipken klimmende ſadt, ende alle de ſchare ſtondt op den oever, *Mar.* 4 1. *Luc.* 8. 4.
3 Ende hy heeft henlieden vele geſproocken in parabelen, ſeggende: Siet hy is uytgegaen die daet ſaeyt om te ſaeyen,
4 Ende als hy ſaeyt, ſoo zijn de ſommige gevallen by den wegh, ende de vogelen des Hemels zijn gekomen en hebben het gegeten.
5 Ende het andere is gevallen in ſteenachtige plaetſen, daer het niet veel aerden en hadden, ende is terſtont uytgeſproten om dat het geen diepte van der aerden en hadden.
6 Maer als de Zonne opgegaen was, ſoo is't verbrandt, ende om dat het geen wortelen en hadde, ſoo is het verdrooght.
7 Ende het ander is gevallen onder de doornen: ende de doornen zijn gewaſſen, ende hebben 't verdrooght,
8 Ende de andere zijn gevallen in goede aerde, ende ſy gaven vrucht, het een hondert fout, het ander t' ſeſtigh fout, het andere dertigh fout.
9 Die ooren heeft om te hooren, die hoore.
10 Ende ſijn Diſcipelen by hem komende, hebben tot hem geſeyt: Waerom ſpreeckt ghy hen-lieden in parabelen?
11 De welcke antwoordende heeft hen-lieden geſeyt: Om dat u lieden gegeven is te kennen de verborgentheden van't rijck der Hemelen, maer hen-lieden en is't niet gegeven.
12 Want den genen die heeft dien ſal men geven, ende hy ſal overvloeden. Maer ſoo wie niet en heeft, oock 't gene dat hy heeft, ſal van hem wegh genomen worden. *Matth.* 25. 29.
13 Daerom ſpreecke ick tot hen-lieden in parabelen, want ſy ſiende niet en ſien, ende hoorende niet en hooren, noch en verſtaen,
14 Ende in haer wordt volbracht de Prophecye van Iſaias, ſeggende: metten gehoor ſult ghy hooren ende niet verſtaen, ende ſiende ſult ghy ſien, ende niet aenmercken. *Iſa.* 6. 9. *Mar.* 4. 12. *Luc.* 8. 10.
15 Want het herte van dit volcke is grof geworden, ende met *Joan.* 12.

Act. 28. 26. *Rom.* 11. 8. den ooren hebben ſy ſwaerlijck gehoort, ende haer oogen hebben ſy toegeſloten, dat ſy te genen tijde en ſoude ſien met den oogen, ende hooren met den ooren, ende met 'er herten verſtaen, ende alſoo bekeert worden, ende dat ickſe genaſe.

Luc. 10. 23. 16 Maer u oogen zijn zaligh om dat ſy ſien, ende u ooren om dat ſy hooren.

Luc. 10. 24. 17 Want voorwaer ick ſegge u, dat veel Propheten ende rechtvaerdige hebben begeert te ſien dat ghy ſiet, ende ſy en hebbent niet geſien, ende te hooren dat ghy hoort, ende ſy en hebbent niet gehoort.

18 Daerom hoort ghy de Parabelen van den Zaeyer.

19 Soo wie het woordt des rijcks hoort ende niet en verſtaet, daer komt de quade ende neemt wegh dat 'er geſaeyt is in zijn herte, dit is de gene die by den wegh geſaeyt is.

20 Maer die op de ſteenachtige plaetſe geſaeyt is, is die gene die 't woort hoort, ende terſtont ontfanght hy dat met blijdtſchap.

21 Maer hy en heeft in zijn leven geen wortelen, maer hy is eenen korten tijdt duerende, doch als 'er benautheyt komt, ende vervolginge om 't woordt, ſoo wordt hy terſtont verargert.

22 Maer die in de doornen geſaeyt is, dat is deſe die 't woordt hoort, ende de ſorghvuldigheyt van deſer werelt, ende de bedriegelijckheydt der rijckdommen verſmachten 't woordt, ende het wordt ſonder vrucht.

23 Maer die in goede aerde geſaeyt is, die is de gene die 't woort hoort ende verſtaet, en de brenght vrucht voort, ende doet het eene hondertfout, het ander ſeſtigh, ende het ander dertighfout.

Mar. 4. 26. 24 Een ander parabel heeft hy hen-lieden te voren geleyt: ſeggende: Het rijck der Hemelen is gelijck geworden eenen menſche die goet zaet geſaeyt heeft in ſijnen Acker,

25 Maer doen de menſchen ſliepen, is zijn vyandt gekomen, ende hy heeft daer onkruyt opgeſaeyt in 't midden der tarwen, ende is wegh gegaen:

26 Ende als het kruyt gewaſſen was, ende vrucht voort gebracht hadde, ſoo openbaerde ſich oock het onkruyt.

27 Ende de knechten van den Vader des Huyſgeſins tot hem komende hebben hem geſeyt: Heere, en hebt ghy geen goet zaet geſaeyt in uwen acker? Waer af heeft die dan onkruyt?

28 Ende hy heeft haer geſeyt: Den vyandtſchen menſch heeft dat gedaen: ende de knechten ſeyden hem: Wilt ghy dat wy gaen ende het vergaderen?

29 En hy heeft geſeyt: Neen, op dat ghy het onkruyt vergaderende, miſſchien oock te gelijck de tarwe met de wortelen uyt en treckt.

30 Laetſe beyde waſſen tot den ooghſt, ende ten tijde van den ooghſt, ſal ick den maeyers ſeggen, vergadert eerſt het onkruyt, ende bindt het in bondelkens om te verbranden, maer de tarwe vergadert in mijn ſchuere.

Mar. 4. 30. *Luc.* 13. 18. 31 Een ander gelijckeniſſe heeft hy haer voorgeſtelt, ſeggende:

Het

Het rijck der Hemelen is gelijck moſtert Zaedt, 't welck een menſch nemende geſaeyt heeft in ſijnen acker:
32 Dat wel het minſt is onder alle zaden, maer als 't moes gewaſſen is, is 't meerder dan alle de kruyden, ende het wordt eenen boom, alſoo dat de vogelen des Hemels komen, ende woonen in zijn tacken.
33 Een ander gelijckenis heeft hy hen-lieden geſeyt: Het rijck der Hemelen is gelijck Zuurdeeſſem, dat een Vrouwe nemende heeft geborgen in drie maten meels tot dat het al verſuurde. *Luc.* 13.21.
34 Alle deſe dingen heeft Jeſus in gelijckeniſſen geſproken tot de ſcharen, ende ſonder gelijckeniſſen en ſprack hy tot haer niet.
35 Om dat volbracht ſoude worden dat 'er geſeyt was door den Propheet, ſeggende: Ick ſal in gelijckeniſſen mijnen mondt open doen, ick ſal opwerpen verborgen dingen van het beginſel der werelt. *Pſalm* 77. 2. *Mar.* 4.33.
36 Doen hy de ſcharen gelaten hadde, ſoo is hy in huys gekomen, ende zijn Diſcipelen zijn tot hem gekomen, ſeggende: Verklaert ons de gelijckeniſſen van het onkruyt des Ackers.
37 De welcke antwoordende heeft haer geſeyt: Die 't goet zaet ſaeyt, dats de Sone des Menſchen.
38 Ende den acker is de werelt. Derhalven het goet zaet zijn de kinderen des rijcks. Maer het onkruyt zijn de quade kinderen.
39 Ende de vyandt dieſe geſeyt heeft, dat is den Duyvel. Maer den oogſt dats 't voleynden der werelt. Ende de maeyers zijn de Engelen. *Apoc.* 14. 15.
40 Aldus gelijck de onkruyden vergadert worden, ende met het vuer verbrant, alſoo ſal 't weſen in 't voleynden der werelt,
41 De Sone des Menſchen ſal zijn Engelen ſenden, ende die ſullen vergaderen van zijnen rijcke alle argerniſſen, ende de gene die boosheyt doen,
42 Ende ſy ſullen die werpen in den oven des vuers. Daer ſal geſchrey zijn ende knatſſinge der tanden.
43 Dan ſullen de rechtvaerdige blinckende als de Son in haers Vaders rijck. Die ooren heeft om te hooren, die hoore. *Sap.* 3. 7. *Dan.* 12.3.
44 Het rijck der hemelen is gelijck een ſchat die verborgen is in den Acker. Den welcken een menſch gevonden hebbende, verberghde, ende uyt blijdſchap van dien gaet hy, en verkoopt al dat hy heeft, ende koopt dien Acker.
45 Wederom is het rijck der hemelen gelijck een Koopman, ſoeckende goede Peerlen,
46 Ende gevonden hebbende een koſtelijcke Peerle, is wegh gegaen, ende heeft alles verkoft dat hy hadde, ende heeft die gekoft.
47 Wederom is dat rijck der Hemelen gelijck een Viſch-net dat in de Zee geworpen, ende van alle ſoorten van Viſſchen verſameld.
48 Het welck als 't vol was uyt treckende, ende ontrent den oever ſittende hebben ſy de goede Viſſchen uyt geleſen in de vaten, maer de quade hebben ſy wegh geworpen:

49 Alſoo ſal 't weſen in de voleyndinge der werelt, de Engelen ſullen uytgaen, ende ſullen de quade ſcheyden, uyt het midden der rechtvaerdigen,
50 Ende die werpen in den vuurigen oven, daer geſchrey ſal zijn, ende knarſſinge der tanden.
51 Hebt ghy alle deſe dingen verſtaen? Sy ſeggen hem, Ja wy.
52 Hy ſeyde haer, hierom yder Schriftgeleerde in 't rijck der hemelen, is gelijck een menſch een Vader des Huyſ-geſins, die uyt ſijnen ſchat voort brenght nieuwe ende oude dingen.
53 Ende het is geſchiet doen Jeſus deſe gelijckenisſe voleyndt hadde, is hy van daer o ergegaen.
Mar. 6. 1. *Luc.* 4. 16. 54 Ende komende in ſijn landt leerde hy hun in hare Synagogen, alſoo dat ſy ſich verwonderden ende ſeyden: Van waer heeft deſe die wijsheyt ende kraehten?
Joan. 6. 42. 55 En is dit niet een timmermans Sone? En heet ſijn Moeder niet Maria: Ende ſijn Broeders Jacobus ende Joſeph, ende Simon ende Judas,
56 Ende ſijn Suſters ende zijn die niet allegader by ons? Van waer komen hem dan alle deſe dingen?
57 Ende ſy wierden in hem verargert, Maer Jeſus ſeyde henlieden: Geen Propheet en is ſonder eere dan in ſijn Lant, ende in ſijn Huys.
58 Ende hy en heeft daer niet veel Mirakelen gedaen om haer ongeloovigheyts wille.

Het XIV. Capittel.

Mar. 6. 14. *Luc.* 9. 7. 1 IN dien tijdt heeft Herodes een van de viervorſten, gehoort de faem van Jeſus,
2 Ende hy ſeyde ſijn knechten: Dit is Joannes den Dooper, hy is van den dooden opgeſtaen, ende daerom wercken de krachten door hem.
Mar. 6. 17. *Luc.* 3. 19. 3 Want Herodes heeft Joannem gevangen ende hem gebonden, ende geſtelt in den kercker, om Herodias wille zijns Broeders Huys-vrouwe,
4 Want Joannes ſeyde hem: Ten is u niet geoorloft die te hebben.
Matth. 21. 26. 5 Ende willende hem dooden heeft hy 't volck gevreeſt, want ſy hielden hem als een Propheet:
6 Maer op den dagh van Herodes geboorte, ſoo heeft Herodias dochter gedanſt in 't midden, en 't heeft Herodi behaeght.
7 Waerom dat hy met eenen eed haer belooft heeft te geven dat ſy van hem begeren ſoude.
8 Maer te voren vermaent weſende van haer moeder, Geeft my (ſeyt ſy) hier in een ſchotel het hooft van Joannes den Dooper.
9 Ende de Koningh is bedroeft geweeſt: maer om den eed ende om de gene die 't ſamen ter tafelen ſaten, ſoo heeft hy geboden dat men 't geven ſoude.
10 Ende

10 Ende hy heeft geſonden, ende Ioannem onthooft in den Kercker,
11 Ende ſijn hooft is gebracht in een ſchotel, ende is aen de jonge Dochter gegeven, ende ſy heeft het haer moeder gedragen,
12 Ende zijn Diſcipelen daer komende hebben zijn lichaem gehaelt, ende dat begraven, ende komende hebbende ſy Ieſu dat geboortſchapt.
13 d' welck als Ieſus gehoort hadde, ſoo is hy van daer geweken in een ſchipken, tot een verlate plaets afgelegen. Ende als 't de ſcharen gehoort hadden, ſoo zijn ſy hem te voet gevolght van de ſteden: *Mar.6.32. Luc.9.10. Joan.6.1.*
14 Ende uytkomende heeft hy de groote ſchare geſien, ende hy heeft haerder ontfermt, ende haer ſiecken geneſen.
15 Maer als 't avondt geworden was, ſoo zijn ſijn Diſcipelen tot hem gekomen, ſeggende: de plaetſe is woeſt, ende de ure is nu overleden, laet de ſcharen gaen, dat ſy gaende tot de kaſtelen mogen ſpijſe voor hen ſelven koopen.
16 Maer Ieſus ſeyde hen-lieden: Ten is hen-lieden geen noot te gaen, geeft ghy haer te eeten.
17 Sy hebben hem geantwoort, wy hebben hier maer vijf brooden ende twee viſſchen.
18 De welcke haer geſeyt heeft: Haelt my die herwaerts.
19 Ende als hy de ſcharen geboden hadde te ſitten op 't hoy, genomen hebbende de vijf brooden ende twee viſſchen, ſiende hemelwaerts, heeft hy die gebedijdt ende gebroocken, ende heeft zijnen Diſcipelen de brooden gegeven, ende de Diſcipelen aen de ſcharen.
20 Ende ſy hebben al gegeten, ende zijn verſaet geworden. Ende hebben de blevelingen op genomen twaelf korven vol brockelingen.
21 Ende van de genen die daer aten was 't getal vijf duyſent mannen, uytgenomen de vrouwen ende kleyne kinderen.
22 Ende terſtont heeft Ieſus aen gedreven ſijnen Diſcipelen dat ſy opgaen ſouden in een ſchipken, ende voor hem varen over de Zee, tot dat hy de ſcharen verlaten ſoude. *Mar.6.45.*
23 Ende als hy de ſcharen gelaten hadde, ſoo is hy op eenen bergh geklommen alleen om te bidden. Ende als 't avondt geworden was, ſoo was hy daer alleen, *Joa.6.15.*
24 Maer het ſcheepje wiert in 't midden van de Zee door de golven geſineten, want den wint was contrarie.
25 Maer in de vierde wake des nachts, ſoo is hy tot henlieden gekomen wandelende op de Zee.
26 Ende ſy ſiende hem op de Zee wandelende, zijn verbaeſt geweeſt, ſeggende: het is een phantaſie. Ende van vreeſe hebben ſy geroepen,
27 Ende terſtont heeft Ieſus tot hen-lieden geſproken, ſeggende: Hebt betrouwen, ick bent, en wilt niet vreeſen.
28 Maer Petrus antwoordende heeft geſeyt: Heere is 't dat ghy 't zijt, ſoo gebiedt dat ick tot u kome op 't water.

29 Ende

29 Ende hy heeft geſeyt: komt. Ende Petrus nedergaende uyt het Schipken, wandelde op 't water om dat hy komen ſoude tot Ieſum,
30 Maer ſiende eenen ſtercken wint heeft gevreeſt, ende als hy begon te ſincken, heeft hy geroepen, ſeggende: Heere behout my.
31 Ende Ieſus terſtont zijn hant uytreckende heeft hem gegrepen, ende tot hem geſeyt: kleyn van geloove, waerom hebt ghy getwijffelt?
32 Ende als ſy opgeklommen waren in 't ſchipken, ſoo heeft den wint opgehouden.
33 Maer die in 't ſchipken waren, zijn gekomen, ende hebben hem aenbeden, ſeggende: Voorwaer ghy zijt Godts Sone.
Mar.6,53. 34 Ende als ſy overgeſcheept waren zijn ſy gekomen in 't Landt van Geneſar.
35 Ende als de mannen van die plaetſen hem bekent hadden, ſoo hebben ſy geſonden in alle dat lantſchap, ende ſy hebben voor hem gebracht alle die qualijck te paſſen waren,
36 Ende ſy baden hem dat ſy ten minſten den boort van ſijn kleet ſoude raken, ende alle dieſe raeckten, zijn geſont geworden.

Het XV. Capittel.

Mar. 7. 1. 1 DOen zijn tot hem gekomen van Ieruſalem de Schriftgeleerde ende Phariſeen ſeggende:
2 Waerom overtreden u Diſcipelen de inſettinge der ouders? want ſy en waſſchen haer handen niet als ſy broodt eten.
3 Ende hy antwoordende heeft tot haer geſeyt: waerom overtreet ghy Godts Gebodt om uwe inſettinge? Want Godt heeft geſeyt:
Exod. 20. 12. 4 Eert vader ende moeder, ende ſoo wie vader of moeder vermaledijt, die ſterve de doot.
Deut. 5. 16 5 Maer ghy-lieden ſeght: ſoo wie tot vader oft moeder ſeydt,
Eph. 6. 2. Soo wat gave van my komt dat ſal u baten.
Exod. 21. 16. 6 Ende hy en ſal ſijnen vader ende ſijn moeder niet eeren, ende ghy hebt te niet gedaen het gebodt Godts om uwe inſettinge.
Lev. 20. 9. 7 Ghy geveynſde, wel heeft van u gepropheteert Iſaias de Pro-
Prov. 20. 20. pheet, ſeggende:
8 Dit volck eert my met den lippen, maer haer hart is verre
Iſa. 29. 13. van my.
Mar. 7. 6. 9 Maer te vergeefs dienen ſy my, leerende de leeringen ende geboden der menſchen.
10 Ende als hy de ſcharen tot hem geroepen hadde, ſoo heeft hy haer geſeyt: Hoort ende verſtaet.
11 Dat in den mont gaet en beſmet den menſche niet, maer dat uyt den mont komt dat beſmet den menſche.
12 Doen hebben ſijn Diſcipelen tot hem komende, hem geſeyt: weet ghy wel dat de Phariſeen dit woort gehoort hebbende verargert zijn geweeſt?
13 Ende

13 Ende hy antwoordende heeft geſeyt: Alle plantinge die mijnen hemelſche vader niet geplant en heeft, ſal uytgeroeyt worden. *Ioan.15.2.*

14 Laetſe geworden, ſy zijn blint, ende der blinden leytsmannen. Maer is 't dat een blinde eenen blinden leyt, ſoo vallen ſy beyden in den Kuyl. *Luc.6.39. Mat.7.17.*

15 Ende Petrus antwoordende heeft tot hem geſeyt: Verklaert ons deſe gelijckenis.

16 Ende hy heeft geſeyt: Zijt ghy-lieden noch ſonder verſtant?

17 En verſtaet ghy niet dat alle dat in den mont komt, in den buyck gaet, ende door den natuerlijcken uytganck uytgeworpen wort?

18 Maer de dingen die uyt den mont gaen, die komen uyt der herten, ende die beſmetten den menſch.

19 Want uyt der herten komen de quade gedachten, doodtſlagen, overſpelen, onkuysheden, dieveryen, valſche getuygeniſſen, Godts laſteringen.

20 Dit zijn de dingen die den menſch beſmetten. Maer met ongewaſſchen handen eten, en beſmet den menſch niet.

21 Ende Ieſus van daer gegaen zijnde, is geweken in de palen van Tyrus ende Sydon.

22 Ende ſiet een Cananeeuſche Vrouwe van die palen uytgegaen zijnde, heeft geroepen, ſeggende hem: Ontfermt u mijnder Heere Davids Sone, mijn Dochter wordt qualijck gequelt van den Duyvel. *Mat.7.25.*

23 De welcke heeft haer niet een woordt geantwoort. Ende ſijn Diſcipelen tot hem komende baden hem, ſeggende: Laetſe gaen, want ſy roept ons na.

24 Ende hy antwoordende heeft geſeyt: Ick en ben niet geſonden dan tot de verloren ſchapen des huys van Iſrael. *Mat.10.6.*

25 Maer ſy is gekomen, ende heeft hem aengebeden, ſeggende: Heere helpt my. *Ioan.10.3.*

26 De welcke antwoordende heeft geſeyt: Ten is niet goet te nemen het broot van de kinderen dat te werpen voor de honden.

27 Doch ſy heeft geſeyt, 't Is waer Heere, maer de hondekens eten ock van de brockeltjes die van haer Heeren tafel vallen.

28 Doen heeft Ieſus antwoordende haer geſeydt: O Vrouwe groot is u geloove, u geſchiede gelijck ghy wilt. Ende haer Dochter is geneſen op die uren.

29 Ende doen Ieſus van daer door gegaen was, ſoo is hy gekomen ontrent de Zee van Galileen, ende klimmende op eenen bergh, heeft hy daer geſeten.

30 Ende veel ſcharen quamen tot hem, hebbende met hen-lieden ſtomme, blinden, kreupelen, krancken, ende veel andere, ende ſy hebben die geworpen aen zijn voeten, ende hy heeftſe geneſen, *Iſa.35.3.*

31 Alſoo dat de ſcharen hen-lieden verwonderden, ſiende de ſtomme ſprekende, de kreupele wandelende, de blinde ſiende, ende

ende ſy loofden grootelijck den Godt van Iſrael.

Mar. 8. 1. 32 Ende Ieſus zijn Diſcipelen t' ſamen geroepen hebbende, heeft geſeyt: My ontfermt der ſcharen, want ſy nu drie dagen by my geſtadelijck blijven, ende ſy en hebben niet dat ſy eten mogen, ende ick en wilſe niet vaſtende laten gaen, op dat zy onder wegen niet flau en worden.

33 Ende de Diſcipelen ſeggen hem: Van waer ſullen wy dan ſoo veel brooden mogen hebben in de woeſtijne, dat wy ſoo grooten menighte mochten verſaden?

34 Ende Ieſus ſeyde tot hen-lieden: hoe veel brooden hebt ghy? Ende ſy antwoorden: Seven, ende een luttel viſchkens.

35 Ende hy heeft aen de ſcharen geboden dat ſy ſouden nederſitten op de aerde,

36 Ende nemende de ſeven brooden en viſſchen, ende danckende, heeft hy die gebroocken ende ſijnen Diſcipelen gegeven, ende de Diſcipelen hebben 't aen 't volck gegeven,

37 Ende ſy hebben alle gegeten, ende zijn verſaet. Ende van dat 'er overgebleven was van den brockelingen, hebben ſy opgenomen ſeven volle manden.

38 Ende die daer gegeten hadden waren vier duyſent menſchen, ſonder de Vrouwen ende kleyne kinderen.

39 Ende als hy de ſchare gelaten hadde, ſoo is hy in een Schipken opgegaen, ende is gekomen in de palen van Magadan.

Het XVI. Capittel.

Mar. 8. 11. *Luc.* 12. 54. 1 ENde de Phariſeen ende Sadduceen zijn tot hem gekomen tempterende. Ende ſy hebben hem gebeden, dat hy haer een teecken van den Hemel thoonen ſoude.

2 Maer hy antwoordende heeft hen-lieden geſeyt: Als 't avont is ſoo ſeght ghy: 't Sal klaer weder zijn, want den Hemel is root.

3 Ende des morgens: Heden ſal 't onweer zijn, want den droevigen Hemel is root-ſchijnende. Aldus weet ghy de gedaente des Hemels te onderkennen, ende en kond ghy de teeckenen der tijden niet onderkennen;

Matth. 12. 39. *Jon.* 2. 4 Dit quaet ende overſpeligh geſlachte begeeert een teken, ende haer en ſal geen teecken gegeven worden, dan het teecken van Ionas den Propheet. Ende als hy die verlaten hadde, ſoo is hy wegh gegaen.

Mar. 8. 14. 5 Ende doen ſijn Diſcipelen gekomen waren over de Zee, hebben ſy vergeten brooden te nemen.

Luc. 12. 1. 6 Dewelcke heeft henlieden geſeyt: Siet aen, ende wacht u voor den heve der Phariſeen ende Sadduceen.

7 Ende ſy dachten in haer ſelven, ſeggende: Wy en hebben geen brooden genomen.

8 Ende Ieſus dit wetende heeft geſeyt: wat denckt ghy onder u-lieden, ghy kleynen van geloove, dat ghy geen brooden en hebt?

9 En

9 En verſtaet ghy 't noch niet, noch en ſijt ghy niet gedachtigh der vijf brooden onder de vijf duyſent menſchen, ende hoe veel korven dat ghy opnaemt? *Matth.14. 17. Ioan. 6.9.*

10 Noch der ſeven brooden onder de vier duyſent menſchen, ende hoe veel manden dat ghy opnaemt? *Matth.15. 34.*

11 Waerom en verſtaet ghy niet dat ick u van den brooden niet geſeyt en hebbe, Wacht u van den heve der Phariſeen ende Sadduceen?

12 Doen hebben ſy verſtaen, dat hy niet geſeyt en hadde, dat men wachten moet van den heve der brooden, maer van de leeringe der Phariſeen ende Sadduceen.

13 Ende Jeſus is gekomen in de palen van Ceſarien Philippi, ende hy vraeghde ſijn Diſcipelen, ſeggende: Wien ſeggen de menſchen te zijn den Sone des menſchen? *Mar.8.27. Luc.9.18.*

14 Ende ſy hebben geſeyt: De ſommige Iohannem den Dooper, de ander Eliam, maer de ander Jeremiam, oft een van den Propheten.

15 Ende Jeſus ſeyt tot hen: Maer wie ſeght ghy my te weſen?

16 Simon Petrus antwoordende heeft geſeyt: Ghy zijt Chriſtus den Soon van den levendigen Godt. *Ioan.6.70.*

17 Ende Jeſus antwoordende heeft hem geſeyt: Saligh zijt ghy Simon Bar Iona, want vleeſch ende bloet en heeft het u niet geopenbaert, maer mijn Vader die in de Hemelen is.

18 Ende ick ſegge u, dat ghy Petrus zijt, ende op deſen ſteen ſal ick timmeren mijn Kercke, ende de poorten der hellen en ſullen tegen haer niet vermogen. *Ioan.1.42.*

19 Ende u ſal ick geven de ſleutelen van het rijck der Hemelen. Ende al wat ghy op de aerde bint, ſal oock gebonden zijn inde Hemelen. Ende al wat ghy ontbint op de aerde, dat ſal ontbonden zijn in de Hemelen. *Iſa.22.22. Ioan.20. 23.*

20 Doen heeft hy ſijnen Diſcipelen geboden dat ſy niemant ſeggen en ſouden dat hy Jeſus Chriſtus was.

21 Van doen begon Jeſus ſijn Diſcipelen te toonen, dat hy ſoude moeten gaen na Jeruſalem, ende veel lijden van de Ouderlingen ende Schriftgeleerden, ende Princen der Prieſteren, ende gedoot worden, ende op den derden dagh verrijſen.

22 Ende Petrus hem te hem-waerts nemende heeft hem beginnen te ſtraffen, ſeggende: Verre zy dat van u Heere, Dit en ſal u niet weder varen.

23 De welcke hem omkeerende, heeft Petro geſeyt: Gaet achter my Satan, ghy zijt my tot verargeringh, Want ghy en ſmaeckt niet dat Goddelijck, maer wat menſchelijck is. *Mar.8.33.*

24 Doen ſeyde Jeſus tot ſijnen Diſcipelen. Is 'er yemandt die na my komen wilt, die verloochene ſich ſelven, ende neme zijn Kruys, ende volge my na. *Matth.10. 38. Luc.9.23.*

25 Want ſoo wie zijn Ziele wildt behouden, die ſalſe verlieſen, maer die ſijn Ziele om mijnen 't wille verlieſt, die ſalſe vinden. *en 14.27. en 17.33.*

26 Want wat baet het den menſch, is 't dat hy alle de werelt wint, doch ſijnder Ziel verlies lijdt? Oft wat mangelinge ſal een menſch geven voor zijn Ziele? *Ioan.12. 25.*

27 Want

27 Want de Sone des menſchen ſal komen in de glorie ſijn Va-
Mar. 17. 31. ders met ſijnen Engelen, ende dan ſal hy eenen yegelijcken we-
der geven na zijn wercken.
Rom 2. 6. 28 Voorwaer ick ſegge u lieden, daer zijnder ſommige van de
Mar. 8 39. genen die hier ſtaen die den doodt niet ſmaken en ſullen, tot
Luc. 9. 27. dat ſy ſien ſullen den Sone des Menſchen komende in zijn rijck.

Het XVII. Capittel.

Mar. 9. 1. *Luc.* 9. 28. 1 ENde na ſes dagen, ſoo neemt Jeſus tot hem Petrum ende Jacobum, ende Joannem ſijnen broeder, ende hy leytſe op eenen hoogen Bergh beſijden,

2 Ende hy is in een andere gedaente voor haer verandert. Ende ſijn aenſicht heeft klaer geſchenen als de Son, Ende zijn kleederen zijn wit geworden gelijck ſneeu,

3 Ende ſiet hen lieden ſijn verſchenen Moyſes ende Elias met hem ſprekende.

4 Ende Petrus antwoordende heeft tot Jeſum geſeydt: Heere: het is ons goet hier te zijn, is 't dat ghy wilt, ſoo laet ons hier maecken drie Tabernakelen, U een, Moyſi een, ende Elie een.

2 *Pet.* 1. 17. *Matth.* 3. 17. 5 Doen hy noch ſprack, ſiet een klaer wolck heeft haer overſchaduwt. Ende een ſtemme van de wolcken, ſeggende: Dit is mijn beminde Sone, in den welcken ick my wel behaeght hebbe, hoort hem.

6 Ende de Diſcipelen dit hoorende, zijn op haer aenſicht gevallen, ende hebben ſeer gevreeſt.

7 Ende Jeſus is by haer gekomen ende heeftſe geraeckt, ende geſeyt: Staet op, ende wilt niet vreeſen.

8 En opheffende hare oogen hebben ſy niemant geſien, dan alleen Jeſum.

9 Ende als ſy van den Bergh neder gingen, ſoo heeft henlieden Jeſus bevolen, ſeggende: Niemant ſeght dit geſicht, tot dat de Sone des menſchen van de dooden opſta.

Mar. 9. 10. *Mal.* 4. 5. 10 Ende de Diſcipelen hebben hem gevraeght, ſeggende: Wat is 't dan dat de Schriftgeleerden ſeggen, Dat Elias eerſt komen moet?

11 Ende hy antwoordende heeft haer geſeyt: Elias ſal ſekerlijck komen, ende alle dingen weder te recht brengen,

Matth. 11, 14. 12 Maer ick ſegge u lieden dat Elias nu gekomen is, ende ſy en hebben hem niet gekent, maer ſy hebben in hem gedaen alle dat
Matth. 14. ſy gewilt hebben. Ende alſoo ſal de Sone des Menſchen van haer lijden.

13 Doen hebben de Diſcipelen verſtaen dat hy van Joannes den Dooper geſeyt hadden.

Mar. 9. 16. *Luc.* 9. 38. 14 Ende doen hy by de Scharen gekomen was, ſoo is tot hem gekomen een menſch, ende is op ſijn knien voor hem neder gevallen,

15 Seggende: Heere ontfermt u mijns Soons, want hy is maenſuchtigh, ende is qualijck te paſſe, want dickmael valt hy in 't vuer, ende dickmael in 't water,

16 Ende

16 Ende ick heb hem voor uwe Diſcipelen gebracht, ende ſy en hebben hem niet kennen geneſen.
17 Maer Jeſus antwoordende, heeft geſeyt: O ghy ongeloovigh ende verkeert geſlacht, hoe langh ſal ick met u lieden weſen? Hoe langh ſal ick u lijden? Brenght hem herwaerts tot my.
18 Ende Jeſus heeft dien geſtraft, ende de Duyvel is daer uytgegaen, ende 't Kint is geneſen van die ure.
19 Doen zijn de Diſcipelen heymelijck gekomen tot Jeſum ende hebben geſeyt: Waerom en hebben wy dien niet konnen uytwerpen?
20 Jeſus heeft haer geſeydt: Om uwer ongeloovigheydts wille. Want voorwaer ick ſegge u-lieden, is dat ghy geloof hebt als een moſtaert-zaet, ſoo ſult ghy ſeggen tot deſen Bergh, gaet van hier overwaerts, ende hy ſal daer over gaen, ende niet en ſal u onmogelijck zijn. *Luc. 17. 6.*
21 Maer deſen aert en wordt niet uytgeworpen dan door bidden ende vaſten.
22 Ende doen ſy verkeerden in Galileen, ſoo heeft Jeſus tot haer geſeyt: De Sone des menſchen ſal gelevert worden in de handen der menſchen, *Mar. 9. 30. Luc. 9. 22.*
23 Ende ſy ſullen hem dooden, ende ten derden dagh ſal hy verrijſen. Ende ſy zijn ſeer bedroeft geworden. *Matth. 20. 18.*
24 Ende doen ſy te Caphernaum gekomen waren, ſoo quamen tot Petrum die den Tol-penningh ontfingen, ende ſy hebben tot hem geſeyt: U Meeſter en betaelt hy den Tol-penningh niet?
25 Hy ſeyde: Ja hy. Ende doen hy in huys gekomen was, ſoo voorquam hem Jeſus, ſeggende: Wat dunckt u Simon? De Koningen der Aerden van wien nemen ſy tribuyt of chijns? Van hare Kinderen of van de vreemde?
26 Ende hy ſeyde: van de vreemde. Jeſus ſeyde tot hem: Soo zijn de Kinderen dan vry.
27 Maer op dat wy haer niet en verargeren, gaet henen ter Zee ende werpt eenen hangel uyt, ende den viſch die ten eerſten opkomt, neemt dien, ende ſijnen mont open gedaen hebbende, ſult ghy eenen ſtaeter penningh vinden, dien nemende, geeft hen lieden voor my ende u.

Het XVIII. Capittel.

1 IN die ure zijn de Diſcipelen gekomen, ſeggende: wie meent ghy dat de meeſte is in 't rijck der Hemelen? *Mar. 9. 33. Luc. 9. 46.*
2 Ende Jeſus tot hem roepende een kleyn kindeken, heeft dat geſtelt in 't midden van hen,
3 Ende hy heeft geſeydt: Voorwaer ick ſegge u, ten ſy dat ghy bekeert wordt, ende wordt als kleyne kinderen; ſoo en ſult ghy in 't rijck der Hemelen niet komen. *Matth. 19. 14. 1 Cor. 14. 20.*
4 Daerom ſoo wie hem verootmoedight gelijck dit kleyne kindeken; die is de meeſte in 't rijck der Hemelen.

5 Ende ſoo wie een ſulck kleyn kindeken ontfanght in mijnen naem, die ontfanght my.

*Mar.*9.41. *Luc.* 17. 2. 6 Maer ſo wie een van deſe kleyne die in my gelooven verargert, het waer hem beter dat eenen molen-ſteen aen ſijnen hals gehangen, ende verdroncken wierdt in de diepte der Zee.

7 Wee de werelt van de verargerniſſen, want het is van noode dat 'er verargerniſſen komen. Maer nochtans wee dien menſch, door de welcke de verargerniſſe komt.

Matth. 5. 30. *Mar.*9.42. 8 Maer is 't dat u handt of uwen voet u verargerdt, ſoo ſnijt dien af, ende werpt hem van u, 't is u beter in 't leven te gaen kranck oft kreupel, dan twee handen ende twee voeten hebbende, geworpen te worden in 't eeuwigh vuer.

9 Ende is 't dat u oogh u verargert, ſoo trecktſe uyt, ende werptſe van u, 't is u beter met een oogh in 't leven te gaen, dan twee oogen hebbende, geworpen te worden in de hel des vuers.

Pſalm 33. 8. 10 Siet dat ghy niet en verſmaet een van deſe kleynen. Want ick ſegge u, dat haer Engelen in de Hemelen altijdt ſien 't aenſchijn mijns Vaders, die in de Hemelen is.

Luc. 19. 10. 11 Want de Sone des menſchen is gekomen ſaligh te maken 't gene dat 'er verloren was.

Luc. 15. 4. 12 Wat dunckt u-lieden? is 't dat ymant hondert Schapen heeft, ende dat 'er een van die verdoolt is, en laet hy niet de negen ende t' negentigh op de bergen, ende gaet ſoecken 't gene dat 'er verdoolt is?

13 Ende is 't dat het gebeurt dat hy 't vint, voorwaer ick ſegge u, dat hy daer af hem meer verblijdt, dan van de negen ende t' negentigh, die niet gedoolt en hebben.

14 Alſoo en is 't oock den wille niet voor uwen Vader die in de Hemelen is, dat 'er een van deſe kleynen ſal verloren gaen.

Luc. 17. 3. *Lev.* 19. 17 *Eccl.* 19. 13. 15 Maer is't dat u broeder tegen u ſondight, ſoo gaet ende ſtraft hem tuſſchen u ende hem alleen: is 't dat hy u hoort, ſoo ſult ghy uwen broeder gewonnen hebben.

Iac. 5. 19. *Deut.* 19. 15. 16 Maer is 't dat hy u niet en hoort, ſoo neemt met u noch een of twee, op dat in den mondt van twee oft drie getuygen, mach alle woort ſtaen.

2 *Cor.* 13. 1. 17 Maer is 't dat hy die niet en hoort, ſoo ſeght het de Kercke: maer is 't dat hy Kercke niet en hoort, ſoo laet hem u weſen als een Heyden ende een Publicaen.

Heb. 10. 28. *Ioan.*8.17. 18 Voorwaer ick ſegge u, al wat ghy bindt op de aerde, dat ſal gebonden zijn oock in den hemel, ende al wat ghy ontbint op der aerden, dat ſal ontbonden zijn oock in den hemel.

2 *Theſſ.* 3. 14. 1 *Cor.* 5. 9. *Ioan.* 20. 23. 19 Wederom ſegge ick u-lieden: is het ſake dat 'er twee van u-lieden over een komen op der aerden, van alle dinck wat ſy begeren, ſal hen-lieden geſchieden van mijnen Vader die in de hemelen is.

20 Want waer ergens twee of drie vergadert zijn in mijnen naem, daer ben ick in't midden van hen-lieden.

Luc. 17. 3. 21 Doen heeft Petrus tot hem komende geſeydt: Heere, hoe dick-

dickwils ſal mijn broeder tegen my ſondigen, en dat ick het hem vergeven ſal? tot ſeven mael?
22 Ende Jeſus heeft hem geſeydt: Ick en ſegge u niet tot ſevenmael, maer tot t' ſeventigh reyſen ſevenmael.
23 Daerom is 't rijck der hemelen gelijck eenen menſch weſende Koningh, die rekeningh houden wilde met zijne knechten.
24 Ende doen hy begon te rekenen, ſoo is hem een voor gebracht die hem ſchuldigh was thien duyſent ponden.
25 Ende doen hy niet en hadde daer af dat hy 't betalen mochten, ſoo heeft de Heere geboden dat men hem verkopen ſoude, ende zijn huysvrouwe ende kinderen, ende alle dat hy hadde, ende betalinge doen.
26 Maer de knecht nedervallende heeft hem gebeden, ſeggende: Hebt patientie met my, ende ick ſal 't u al betalen.
27 Ende de Heere ontfermende des knechts, heeft hem laten gaen, ende de ſchult quijt geſcholden.
28 Ende de ſelve knecht uyt gegaen zijnde, heeft gevonden een van ſijne mede-knechten, die hem ſchuldigh was hondert penningen, ende houdende, hy heeft hem geworght, ſeggende: Betaelt dat ghy ſchuldigh zijt.
29 Ende zijn mede-knecht nedervallende badt hem; ſeggende: Hebt patientie met my, ende ick ſal 't u al betalen.
30 Doch hy en wilde niet, maer is wegh gegaen, ende heeft hem in den Kercker geworpen, tot dat hy de ſchult betalen ſoude.
31 Echter zijn mede-knechten ſiende dat 'er geſchiede, zijn ſeer bedroeft geweeſt, ende zijn gekomen ende hebben haer Heere vertelt al dat 'er geſchiet was.
32 Doen heeft hem zijn Heer geroepen, ende geſeyt: Ghy booſe knecht, alle u ſchult heb ick u quijt geſcholden, om dat ghy my gebeden hebt:
33 En moeſte ghy daerom oock uws mede-knechts niet ontfermen, gelijck ick uws ontfermt hebbe?
34 Ende zijn Heere gram weſende heeft hem den pijnigers gelevert, tot dat hy betalen ſoude alle de ſchult.
35 Alſoo ſal oock mijn hemelſche Vader u lieden doen, is 't dat ghy een ygelijck zijnen Broeder niet en vergeeft uyt der herten.

Het XIX. Capittel.

1 ENde 't is geſchiet doen Jeſus deſe woorden voleyndt hade, dat hy is vertrocken uyt Galileen, ende gekomen in de palen van Judeen over de Jordane. *Mat.* 10. 1.
2 Ende hem zijn veel ſcharen gevolght, ende hy heeftſe daer geneſen.
3 Ende de Phariſeen zijn tot hem gekomen hem temterende ende ſeggende: Is 't eenen menſch geoorloft zijn Huysvrouw te verlaten om allerley ſaecken? *Mat.* 10. 2.
4 De welcke antwoordende heeft hen-lieden geſeyt: En hebt *Gen.* 1. 27.

ghy niet geleſen dat de gene die van 't beginſel den menſche gemaeckt heeft, heeftſe gemaeckt eenen man ende een vrouwe?

Gen. 2. 24. *Eph.* 5. 31. *1 Cor.* 6. 16. 5 Ende hy heeft geſeyt: Daerom ſal een menſch Vader ende Moeder verlaten, ende ſijn Huysvrouw aenkleven, ende ſy ſullen twee in een vleeſch zijn.

6 Derhalven en zijn ſy nu niet twee, maer een vleeſch: Dat God dan t'ſamen gevoeght heeft en ſcheyde de menſch niet.

Deut. 24. 1 7 Sy ſeggen hem: Waerom heeft Moyſes dan geboden eenen ſchey-brief te geven, ende te verlaten?

Matth. 5. 32. *Mar.* 10. 11. 8 Hy heeft hen geſeydt: Moyſes heeft om de hartheydt uwer herten u-lieden toe gelaten van u huysvrouwen te ſcheyden, maer van 't beginſel en is 't alſoo niet geweeſt.

Luc. 16. 18. *1 Cor.* 7. 10. 9 Maer ick ſegge u, dat ſoo wie van ſijn Huysvrouw ſcheydt (ten ſy om overſpel) ende een ander trouwt, die doet overſpel, ende ſoo wie een verlaten trouwt, die doet overſpel.

10 Sijn Diſcipelen ſeggen tot hem: Is des menſchen ſaeck alſoo met ſijn Huysvrouwen, ſoo en is 't niet oorbaerlijck te trouwen.

11 De welcke haer heeft geſeydt: Sy en vatten alle dit woordt niet, maer die vattent de welcke dat gegeven is.

12 Want daer zijn ſommige verſneden die van haers Moeders lichaem alſoo geboren zijn, ende daer zijn verſnedene die gemaeckt zijn van den menſchen, ende daer zijn verſnedene die hen ſelven verſneden hebben om 't rijck der Hemelen. Die 't vatten kan die vat het.

Mar. 10. 13. *Luc.* 18. 15. 13 Doen zijn hem kleyne Kinderkens opgedragen, dat hy ſijn handen op haer leggen ſoude ende bidden. Ende de Diſcipelen ſtraftenſe,

Matth. 18. 3. 14 Maer Ieſus ſeyde hen-lieden: Laet toe de kleyne Kinderkens, ende en wiltſe niet verbieden tot my te komen, want alſulcken behoort het rijck der Hemelen.

Mar. 10. 17. 15 Ende als hy haer zijn handen op geleydt hadde, ſoo is hy van daer wegh gegaen.

Luc. 18. 18. 16 Ende ſiet een tot hem komende ſeyde: Goeden Meeſter, wat goets ſal ick doen op dat ick het eeuwigh leven magh hebben?

17 De welcke heeft hem geſeydt: Wat vraeght ghy my van 't goet? Eenen is 'er goet Godt, Maer wilt ghy tot dat leven ingaen, onderhout de geboden:

Exod. 20. 13. 18 Hy ſeyt hem: Welcke? Ende Ieſus heeft geſeydt: Ghy en ſult genen doodtſlagh doen. Ghy en ſult geen overſpel doen. Ghy en ſult geen dieverye doen. Ghy en ſult geen valſche getuygeniſſe geven.

19 Eert uwen Vader ende uwe Moeder. Ende ghy ſult uwen naeſten lief hebben als u ſelven.

20 De Iongelinck ſeyde tot hem: Alle deſe dingen heb ick bewaert van mijn jonckheyt af, wat ontbreeckt my noch?

21 Ieſus heeft hem geſeyt: Is 't dat ghy wilt volmaeckt zijn, ſoo gaet verkoopt dat ghy hebt, ende geeft het den Armen, ende ghy ſult eenen ſchat hebben in den Hemel, ende komt volght my.

22 Maer

22 Maer doen de Iongelinck dit woordt gehoort hadde, is hy droevigh wegh gegaen, dan hy hadde veel beſittingen.
23 Ende Ieſus ſeyde ſijnen Diſcipelen: Voorwaer ick ſegge u, dat een rijck menſch niet lichtelijck en ſal in 't rijck der Hemelen komen.
24 Ende wederom ſegge ick u: lichtelijcker is 't een Kameel door het oogh van een naelt te gaen, dan den rijcken menſch te komen in 't rijck der Hemelen.
25 Ende de Diſcipelen deſe dingen gehoort hebbende, zijn ſeer verwondert geweeſt, ſeggende: Wie ſal dan kennen ſaligh weſen?
26 Ende Ieſus aenſiende heeft haer geſeydt, by de menſchen is 't onmogelijck, maer by Godt zijn alle dingen mogelijck.
27 Doen heeft Petrus antwoordende tot hem geſeydt: Siet wy hebben alles verlaten, ende zijn u gevolght. Wat ſal ons dan zijn?
28 Maer Ieſus heeft tot haer geſeyt: Voorwaer ick ſegge u-lieden, dat ghy die my gevolght zijt in de herboringe, als den Soon des Menſchen ſal ſitten in den ſtoel van ſijn heerlijckheydt, oock ſult ſitten op de twaelf ſtoelen, oordeelende de twaelf geſlachten van Iſrael.
29 Ende alle die verlaten ſal hebben huys, of broeders, of ſuſters, of vader, of moeder, of huysvrouwe, of kinderen, of ackerlanden om mijnen naem, ſal hondertfout ontfangen, ende het eeuwigh leven beſitten. *Mat.20.16 Mar. 10. 31. Luc.13.30.*
30 Maer vele van de eerſte ſullen de laetſte weſen, ende veel van de laetſten, d' eerſte.

Het XX. Capittel.

1 HEt rijck der Hemelen is gelijck aen een menſch eenen Vader des Huyſgeſins, de welcke uyt gegaen is in den eerſten morgenſtont, om werck-lieden te hueren in zijnen wijngaert.
2 Ende over een gekomen zijnde met de werck-lieden voor den dagelijckſchen penninck, heeft hy hen geſonden in zijnen wijngaert.
3 Ende uytgegaen zijnde ontrent ten drie uren, heeft hy andere geſien op de marckt ledigh ſtaen.
4 Ende heeft haer geſeyt: Gaet ghy oock in mijnen wijngaert, ende dat recht is ſal ick u geven.
5 Ende ſy zijn wegh gegaen. Ende wederom is hy uytgegaen ontrent ten ſes, en ten negen uren, ende heeft deſgelijcks gedaen.
6 Maer hy is oock ontrent ten elf uren uytgegaen, ende hy heeft andere ſtaende gevonden, ende hy ſeyt hun: wat ſtaet ghy hier den heelen dagh ledigh?
7 Om dat ſeggen ſy hem ons niemant heeft gehuert. Hy ſeydt hun: Gaet ghy oock in mijnen wijngaert.

8 Ende als 't avondt geworden was, ſeyde de Heere van den wijngaert tot zijnen Huyſmeeſter: Roept de werck-lieden, ende geeft hun loon, beginnende van den laetſten tot den eerſten.

9 Als ſy dan quamen die ten elf uren gekomen waren, hebbenſe elck eenen penninck ontfangen.

10 Ende de eerſte oock komende hebben gemeynt, dat ſy meer ontfangen ſouden, doch ſy hebben elck een penninck ontfangen.

11 Ende dien ontfangende hebben ſy gemurmureert tegen den Vader des Huysgeſins,

12 Seggende: deſe alderlaetſte hebben maer een ure gewrocht, ende ghy hebt haer ons gelijck gemaeckt, die den laſt van den dagh gedragen hebben ende den hitte.

13 Ende hy antwoordende, heeft tot een van dien geſeyt: Vrient, ick en doe u geen ongelijck, en zijt ghy niet voor een penninck met my over een gekomen?

14 Neemt dat uw is, ende gaet henen, ick wil oock deſen laetſten geven gelijck u.

15 Of en is 't my niet geoorloft te doen dat ick wille? Is uwe ooge quaet om dat ick goet ben?

Matth.19.30. 16 Alſoo ſullen de laetſte d' eerſte weſen, ende d' eerſte de laetſte. Want veel ſijnder geroepen, maer weynigh uytverkoren.

Mar.10.31. 17 Ende Ieſus op gaende na Ieruſalem heeft tot hem genomen de twaelf Diſcipelen heymelijck, ende heeft haer geſeyt:

Luc.13.30. 18 Siet wy gaen opwaerts na Ieruſalem, en de Sone des menſchen ſal gelevert worden den Princen der Prieſteren, ende den

Mar.10.32. Schriftgeleerden, ende ſy ſullen hem ter doodt verwijſen,

Luc.18.31. 19 Ende den Heydenen leveren om te beſpotten, ende te geeſſelen, ende te kruycen, ende op den derden dagh ſal hy weder opſtaen.

Mar.10.35. 20 Doen is tot hem gekomen de moeder van Zebedeus kinderen met hare Sonen, aenbiddende ende begerende wat van hem.

21 De welcke haer heeft geſeydt: wat wilt ghy? Ende ſy ſeyde hem: Seght dat deſe mijn twee Sonen ſitten d' een aen u rechterhandt, ende d' ander aen u ſlinckerhandt in u rijck.

22 Ende Ieſus antwoordende heeft geſeydt: Ghy en weet niet wat ghy begeert. Kent ghy-lieden drincken den Kelck die ick drincken ſal? Sy ſeggen hem: Ia wy.

23 Hy heeft haer geſeyt: Mijnen kelck ſult ghy wel drincken, maer te ſitten aen mijn rechterhandt of ſlinckerhandt, dat en behoort my niet u-lieden te geven, maer den genen die 't bereyt is van mijnen Vader.

Mar.10.41. 24 Ende dit hoorende de thien ſijn gebelght geweeſt over de twee broeders.

Luc.22.25. 25 Maer Ieſus heeft ſe tot hem geroepen ende geſeyt: Ghy weet wel dat de Princen der Heydenen heerſchappye over haer hebben, ende die de meeſte zijn, gebruycken macht over hen-lieden.

26 Doch

26 Doch alſoo en ſal 't niet weſen onder u, maer ſoo wie dat onder u lieden wil de meeſte worden, die ſy u lieder dienaer,
27 Ende die onder u lieden wil de eerſte zijn, ſal u lieder knecht zijn.
28 Gelijck de Sone des Menſchen niet gekomen en is om gedient te worden, maer om te dienen, ende zijn ziele te geven tot een verloſſinge voor vele. *Phil. 2. 7.*
29 Ende als ſy van Jericho gingen, ſoo is haer een groote ſchare gevolght, *Mar. 10. 46.*
30 Ende ſiet twee blinden ſittende by den wegh, hebben gehoort dat Jeſus voor by ginck, ende ſy hebben geroepen, ſeggende, Heere ontfermt u onſer Soon van David. *Luc. 18. 35.*
31 Ende de ſchare ſtrafteſe dat ſy ſwijgen ſouden. Maer ſy riepen te meer, ſeggende: Heere ontfermt u onſer Soon van David.
32 Ende Jeſus heeft geſtaen en heeftſe geroepen ende geſeydt: Wat wilt ghy dat ick doe?
33 Sy ſeggen tot hem: Heere, dat onſe oogen geopent worden.
34 Ende Jeſus haerder ontfermende, heeft hare ooge geraeckt. Ende terſtont hebben ſy geſien, ende zijn hem gevolght.

Het XXI. Capittel.

1 ENde als ſy Jeruſalem genaeckten, ende gekomen waren tot Betphage aen den bergh van Oliveten, doen heeft Jeſus twee Diſcipelen geſonden, *Mar. 11. 1. Luc. 19. 29.*
2 Seggende tot haer: Gaet in 't Caſteel dat tegen u lieden over is, ende terſtont ſult ghy vinden een Ezelinne gebonden, ende een veulen met haer: ontbintſe ende brenghtſe tot my.
3 Ende is 't dat u yemant yet ſeyt, ſeght dat de Heere deſe van doen heeft, ende terſtont ſal hyſe laten gaen.
4 Ende dit is alles geſchiet om dat volbracht ſoude worden dat 'er geſeyt is door den Propheet, ſeggende:
5 Seght de Dochter van Syon: Siet uwen Koninck komt tot u ſachtmoedigh, ſittende op een ezelinne ende op een veulen, het jonck van een jock-dragent beeſt. *Iſa. 62. 11. Zach. 9. 9. Ioan. 12. 15.*
6 Ende de Diſcipelen gaende hebben gedaen gelijck haer Jeſus geboden hadde.
7 Ende ſy hebben de Ezelinne ende het veulen tot hem gebracht, ende hebben daer op haer kleederen geleyt, en hem daer op doen ſitten.
8 Ende een ſeer groote ſchare hebben haer kleederen op den wegh geſpreyt, maer de anderen hebben tacken van de boomen gehouwen,
9 Ende ſtroyden die op den wegh, ende de ſcharen die voor gingen, ende die na volghden riepen al, ſeggende: Hoſanna den Sone van David, gebenedijt ſy hy die daer komt in den naem des Heeren, Hoſanna in 't alderhooghſte. *Pſal 117. 26. Mar. 11. 9. Luc. 19. 38.*
10 Ende als hy in Jeruſalem gekomen was, ſoo is alle de Stadt

beroert geworden, ſeggende: Wie is deſe?
11 Ende de luyden ſeyden: Dit is Jeſus de Propheet van Nazareth Galilee.
Ioan.2.14. 12 Ende Jeſus is binnen gegaen in den Tempel Godts, ende dreef uyt alle de verkoopers ende koopers in den Tempel, ende de tafelen der wiſſelaers en de ſetelen der duyven verkoopers, heeft hy om geworpen,
Deut. 14. 23. 13 Ende hy ſeyde henlieden: daer is geſchreven: Mijn Huys
Iſa. 56. 7. ſal een Huys des gebedts genoemt worden, ende ghy hebt dat
Ier. 7. 11. een moordenaers ſpelonck gemaeckt.
14 Ende tot hem zijn gekomen blinden ende kreupelen in den Tempel, ende hy heeftſe geneſen.
15 Maer de Princen der Prieſteren ende Schriftgeleerde ſiende het wonder dat hy gedaen hadde, ende de kinderen roepende in den Tempel, ende ſeggende: Hoſanna den Sone van David, zijn verbolgen geweeſt,
16 Ende hebben tot hem geſeydt: hoort ghy wat deſe ſeggen?
Pſal. 8. 3. Maer Jeſus heeft tot hen-lieden geſeydt: Ia ick voorwaer. En hebt ghy noyt geleſen dat uyt den mont der onmondigen kinderen ende der ſuygelingen hebt ghy den lof volmaeckt?
17 Ende hen latende is hy buyten uyt de ſtadt gegaen in Bethanien, ende aldaer is hy gebleven.
18 Maer des morgens na de ſtadt keerende heeft hy honger gehadt.
Mar. 11. 13. 19 Ende ſiende eenen Vygen-boom ontrent den wegh, is hy tot dien gegaen, ende en heeft daer niet aen gevonden dan alleen bladeren, ende heeft tot dien geſeydt: Nimmermeer en waſſe van u vrucht in der eeuwigheydt. Ende de Vygeboom is terſtont droogh geworden.
Mar. 11. 20. 20 Ende de Diſcipelen dit ſiende hebben haer verwondert, ſeggende: Hoe is dien terſtont verdrooght?
21 Ende Jeſus antwoordende heeft hen-lieden geſeydt: Voorwaer ick ſegge u, is 't dat ghy geloof hebt, ende niet en twijffelt, ſoo en ſult ghy dit niet alleen van den Vyge-boom doen, maer oock is 't dat ghy deſe berge ſeght, neemt u op, ende werpt u in de zee, het ſal geſchieden.
Matt. 7. 7. 1 Ioan 3. 22 22 Ende al wat ghy begeert in 't gebedt geloovende, dat ſult ghy ontfangen.
Mar. 11. 27. Luc. 20. 1. 23 Ende als hy in den Tempel gekomen was, zijn tot hem (daer hy was leerende) gekomen de Princen der Prieſteren, ende de Ouderlingen des volcks, ſeggende: Door wat macht doet ghy deſe dingen? Ende wie heeft u deſe macht gegeven?
24 Jeſus antwoordende heeft haer geſeyt: Ick ſal u lieden oock een reden vragen, is 't dat ghy my die ſeght, ſoo ſal ick u oock ſeggen door wat macht dat ick deſe dingen doe.
25 Joannes Doopſel van waer was dat, van den Hemel of van de menſchen? Ende ſy dachten in haer ſelven ſeggende:
26 Is 't dat wy ſeggen van den Hemel, ſoo ſal hy ons ſeggen: Waerom en hebt ghy dan hem niet gelooft? Maer is 't dat wy

ſeggen

ſeggen van de menſchen ſoo vreeſen wy de ſchare, want ſy achteden Joannem allegader als eenen Propheet. *Matth. 14. 5.*

27 Ende ſy antwoordende Jeſu hebben geſeyt: Wy en wetent niet. Ende hy heeft haer geſeydt: Noch ick en ſegge u lieden oock niet door wat macht dat ick deſe dingen doe. Maer wat dunckt u lieden?

28 Een Man hadde twee Sonen, ende gaende tot den eerſten heeft hy geſeyt: Soon gaet henen, ende werckt in mijnen wijngaert.

29 Ende die antwoordende heeft geſeyt: Ick en wil t niet doen. Maer namaels door berou beweeght zijnde, is hy daer henen gegaen.

30 Ende gaende tot den anderen heeft hy deſgelijcks gedaen. Ende die antwoordende heeft geſeyt: Ick ga Heere, ende hy en is 'er niet gegaen:

31 Wie van den tween heeft des Vaders wil gedaen? Sy ſeggen hem: d' eerſte. Jeſus ſeyde hen-lieden: Voorwaer ick ſegge u-lieden, dat de Publicanen ende gemeyne Vrouwen voor u gaen in 't Rijcke Godts.

32 Want Joannes is tot u-lieden gekomen in den wegh der rechtvaerdigheyt, ende ghy en hebt hem niet gelooft, maer de Publicanen ende gemeyne Vrouwen hebben hem gelooft, doch ghy dat ſiende en hebt oock naderhant geen berou gehadt dat ghy hem gelooven ſoudt.

33 Hoort noch een ander gelijckeniſſe. Daer was een menſch een Vader des Huyſgeſins die een wijngaert geplant hadde, ende hy heefter een Heyningh om geleyt, ende een perſſe in gegraven, ende eenen toorn opgerecht, ende hy heeft dien den lantlieden verhuert, ende hy is buytens lants gereyſt, *Mar. 12. 1. Luc. 20. 9. Iſa. 5. 1. Ier. 2. 21.*

34 Maer als den tijdt der vruchten aengekomen was, heeft hy ſijn knechten geſonden tot de lantlieden, dat ſy de vruchten van die ontfangen ſouden.

35 Ende de lantlieden zijn knechten grijpende, hebben den eenen geſlagen, den anderen gedoodt, maer den anderen hebben ſy geſteenight.

36 Wederom heeft hy andere knechten geſonden, meer in getal dan d' eerſte waren, ende ſy hebben dien deſgelijcks gedaen.

37 Maer ten laetſten heeft hy tot henlieden zijnen Soon geſonden, ſeggende: Sy ſullen mijn Soon ontſien.

38 Ende de lantluyden den Soon ſiende, hebben geſeyt onder haer? Dit is de erfgenaem, komt ende laet ons hem dooden, ende wy ſullen zijn erffeniſſe hebben. *Matth. 26. 3. en 27. 1. Ioan. 11. 53.*

39 Ende dien aengrijpende hebben ſy hem uytgeworpen buyten den wijngaert, ende gedoot.

40 Hierom als de Heere des wijngaerts ſal gekomen zijn, wat ſal hy die lantlieden doen?

41 Ende ſy ſeggen hem: De quade ſal hy qualijck verdoen, ende ſijnen wijngaert ſal hy andere lantluyden verhueren, die hem vruchten ſullen betalen te ſijnen tijden.

Pſal. 117. 22. *Act.* 4. 11. *Rom.* 9. 33. 1 *Pet.* 2. 7.

42 Jeſus ſeyde tot haer : en hebt ghy noyt geleſen in de Schriften: De ſteen den welcken de timmerlieden verworpen hebben, is geworden tot het hooft van eenen hoeck? Van den Heere is dit geſchiet, ende 't is wonderlijck in onſe oogen.
43 Daerom ſegge ick u lieden, het rijck Godts ſal van u genomen worden, ende 't ſal gegeven worden den Heydenſchen volck ſijn vrucht voortbrengende.
44 Ende ſoo wie op deſen ſteen valt, die ſal gebroken worden: Maer op den welcken hy valt, dien ſal hy altemael in kleyne ſtucken breken.
45 Ende doen de Princen der Prieſteren ende de Phariſeen gehoort hadden zijn gelijckeniſſe, ſoo hebben ſy verſtaen dat hy van haer lieden ſeyde.
46 Ende ſoeckende hem te vangen, hebben ſy de ſcharen gevreeſt. Want ſy hielden hem als eenen Propheet.

Het XXII. Capittel.

1 ENde Jeſus antwoordende, heeft hen wederom in gelijckeniſſen geſproken, ſeggende:
Luc. 14. 16. *Apoc.* 19 9. 2 Het rijck der Hemelen is gelijck geworden eenen menſche weſende Koninck, die ſijnen Soon een bruyloft bereyt heeft.
3 Ende hy heeft zijn dienaren geſonden om te roepen die genoot waren ter bruyloft, ende ſy en wilden niet komen.
4 Wederom heeft hy andere knechten geſonden, ſeggende: Seght den genoden: Siet ick heb mijnen maeltijdt bereyt, mijn ſtieren ende gemeſte beeſten zijn gedoot, ende alle dingen zijn bereyt, komt ter bruyloft.
5 Maer die en hebbent niet geacht, ende ſy zijn wegh gegaen, de een in zijn lanthuys, ende de andere in zijn neeringe.
6 Maer de andere hebben zijn knechten genomen, ende als ſy hen verſmaetheden aengedaen hadden, ſoo hebben ſy die gedoot.
7 Ende doen het de Koningh gehoort hadde is hy gram geworden, ende ſijn heyren uytſendende heeft hy de dootſlagers gedoot, ende haer ſtadt verbrant.
8 Doen ſeyde hy zijnen knechten: De bruyloft is immers bereyt, maer die genoot waren en ſijn 't niet waerdigh geweeſt,
9 Daerom gaet tot de uytgangen, der wegen, ende alle die ghy vindt, roept ter bruyloft.
10 Ende zijn knechten uytgegaen ſijnde in de wegen, hebben vergadert alle die ſy gevonden hebben, goede ende quade, ende de Bruyloft is vol gaſten geworden.
11 Ende de Koninck is in gekomen dat hy ſien ſoude de gaſten die daer ter Tafelen ſaten, ende hy heeft daer eenen menſch geſien, niet gekleet weſende met een Bruylofts kleet,
Matth. 8. 12. *en* 13. 42. *en* 25. 30. 12 Ende hy ſeyde tot hem: Vriendt, hoe ſijt ghy hier in gekomen ſonder Bruylofts kleet? Ende hy wiert ſtom.
13 Doen ſeyde den Koninck den dienaren: Met gebonden han-

den

den ende voeten werpt hem in de uytterſte duyſterniſſen , daer ſchreyinge en knarſſinge der tanden ſal zijn.
14 Want veel zijnder geroepen , maer weynigh uytverkoren.
15 Doen hebben de Phariſeen wegh gaende raet gehouden , dat ſy hem vangen ſouden in zijn woorden. *Mar.* 12. 13.
16 Ende ſy ſenden tot hem haer Diſcipelen met den Herodianen , ſeggende : Meeſter wy weten dat ghy waerachtigh zijt , ende den wegh Godts in der waerheyt leert, ende ghy en vraeght na niemant , want ghy en neemt genen perſoon der menſchen uyt , *Luc.* 20. 20.
17 Daerom ſeght ons , wat dunckt u , is 't geoorloft den chijnspenninck den Keyſer te geven , of niet ?
18 Ende Jeſus kennende hare valſcheyt , heeft geſeyt. Wat tenteert ghy my ghy geveynſden.
19 Toont my de munte van den chijnspenninck ; ende ſy hebben hem voortgebracht eenen penninck.
20 Ende Jeſus heeft hen-lieden geſeyt : Wiens is dit beelt ende opſchrift ?
21 Sy ſeggen hem : Des Keyſers. Doen ſeyde hy tot haer , geeft dan wederom den Keyſer dat den Keyſer toekomt , ende Godt dat Godt toekomt. *Rom.* 13. 7.
22 Ende dit hoorende hebben ſy hen verwondert , en hem verlatende zijn ſy wegh gegaen.
23 Op dien dagh zijn tot hem gekomen de Sadduceen die ſeggen dat 'er geen verrijſeniſſe en is , ende ſy hebben hem gevraeght , ſeggende :
24 Meeſter , Moyſes heeft geſeyt : Is 't dat 'er yemant geſtorven is geen kint hebbende , dat zijn Broeder ſoude trouwen de Huysvrouwe van dien , ende verwecken 't zaet ſijner Broeder. *Mar.* 12. 19. *Luc.* 20. 28.
25 Ende by ons waren ſeven Broeders , ende d' eerſte hebbende een Huysvrouwe genomen , is geſtorven , ende geen zaet hebbende , heeft hy de Huysvrouwe ſijnen Broeder achter gelaten, *Act.* 23. 6. *Deut.* 25. 5.
26 Deſgelijcks de tweede ende derde , tot den ſevenſten toe.
27 Ende ten alderlaetſten ſoo is de Vrouwe oock geſtorven ,
28 Aldus in de verrijſeniſſe wiens Huysvrouwe ſal ſy weſen van die ſeven ? Want ſy hebbenſe allegader gehadt.
29 Ende Jeſus antwoordende heeft hen-lieden geſeydt : Ghy doolt , niet wetende de Schrifturen noch de kracht Godts.
30 Want in de verrijſeniſſe en ſullen ſy niet trouwen noch getrout worden , maer zijn als Engelen Godts in den Hemel.
31 Ende hebt ghy van de verrijſeniſſe der dooden niet geleſen , dat 'er geſeyt is van Godt tot u-lieden , ſeggende :
32 Ick ben de Godt van Abraham , ende de Godt van Iſaac ende de Godt van Jacob ? Hy en is geen Godt der dooder , maer der levenden. *Exod.* 3. 6.
33 Ende de ſcharen hoorende , verwonderden ſich in ſijn leeringe.
34 Maer de Phariſeen hoorende , dat hy de Saduceen hadde doen ſwijgen , zijn te ſamen eens geworden , *Mar.* 12. 28.
35 Ende *Luc.* 10. 25.

35 Ende een van haer een leeraer der wet heeft hem gevraeght, enterende:

36 Meester, welck is 't groot gebodt in de Wet?

Deut. 6. 5. 37 Ende Jesus heeft hem geseydt: Ghy sult den Heere uwen Godt lief hebben, uyt geheel u'herte, ende uyt geheel u ziele, ende in u geheel verstant.

38 Dat is het grootste ende eerste gebodt.

Leu. 19. 18. 39 Ende het tweede is dit gelijck: Ghy sult uwen naesten lief hebben als u selven.

40 In dese twee geboden hanght de heele Wet en de Propheten.

Mar. 12. 35. 41 Ende als de Phariseen vergadert waren, soo heeft Jesus haer gevraeght, seggende:

Luc. 20. 41. 42 Wat dunckt u van Christus? wiens Soon is hy? Sy seggen tot hem, Davids.

43 Hy seyt tot hen: Hoe noemt David hem dan in den geest Heere, seggende:

Psalm 109. 1. 44 De Heere heeft tot mijnen Heere geseydt: sit aen mijnder rechter zijde, tot dat ick uwe vyanden stelle een voetbanck uwer voeten?

45 Is 't dat hem David dan Heere noemt, hoe is 't sijn Soon?

46 Ende niemant en koste hem een woordt antwoorden, noch niemant en heeft hem verstout van dien dagh voorts hem meer te vragen.

Het XXIII. Capittel.

1 DOen heeft Jesus gesproken tot de Scharen, ende tot zijn Discipelen,

2 *Esd.* 8 4 2 Seggende: Op den stoel van Moyses hebben geseten de Schriftgeleerden ende Phariseen.

3 Daerom al wat sy u gebieden dat bewaert ende doet, maer na hare wercken en wilt niet doen, want sy seggent, ende en doen 't niet.

Luc. 11. 46 *Act.* 15. 10. 4 Want sy binden te samen sware ende onverdraeghelijcke lasten, ende leggen die op schouderen der menschen, maer met haren vinger en willen sy die niet roeren.

Deut. 6. 8. *Num.* 15. 38. 5 Doch alle hare wercken doen sy, dat sy gesien soude worden van de menschen.

Mar. 12. 38. *Luc.* 11. 43. *en* 20. 46. 6 Want sy maken hunne gedenckselels breed, ende de zoomen van hunne kleederen groot. Ende sy hebben lief d' eerste sitplaetsen in de Avontmalen, ende d' eerste setelen in de Synagogen.

7 Ende de groeteniſſen op de merckt, ende van den menschen genoemt te worden Rabbies.

Jac. 3. 1. 8 Doch ghy lieden en wilt geen Rabbies genoemt worden. Want een is 'er u Meester, ende ghy zijt allegader Broeders.

Mal. 1. 6. 9 Ende en wilt u genen Vader noemen op aerde. Want eene is u Vader die in de Hemelen is.

10 Noch ghy en ſult geen Meeſters genoemt worden, want een is u Meeſter, Chriſtus.
11 Die de meeſte is van u lieden, die ſal u dienaer zijn.
12 Ende ſoo wie hem verheft, die ſal vernedert worden, ende ſoo wie hem vernedert, die ſal verheven worden. *Luc. 14. 11. en 18. 14.*
13 Maer wee u ghy Schriftgeleerden ende Phariſeen Hypocrijten, want ghy ſluyt het rijck der Hemelen voor de menſchen, want ghy en gaet daer niet in, ende die daer in gaen, en laet ghy niet in gaen.
14 Wee u ghy Schriftgeleerden ende Phariſeen Hypocrijten; want ghy eet de huyſen der Weduwen, biddende lange gebeden, daeromme ſult ghy ſwaerder oordeel ontfangen. *Mar. 12. 40. Luc. 20. 47.*
15 Wee u ghy Schriftgeleerden ende Phariſeen Hypocrijten, want ghy gaet de Zee ende de aerde om dat ghy een nieuwen Jood maecken ſoudt, ende als die gemaeckt is, maeckt ghy hem een kindt der hellen tweemael meer dan ghy zijt.
16 Wee u ghy blinde leyſlieden die ſeggen: Soo wie ſweert by den Tempel, dat en is niet: Maer ſoo wie ſweert by dat Gout des Tempels, die is ſchuldigh.
17 Ghy dwaſe ende blinde, wat is doch meerder, 't gout oft den Tempel die het gout heyligh maeckt?
18 Ende ſoo wie ſweert by den Outaer, dat en is niet. Maer ſoo wie ſweert by de gifte die daer op is, die is ſchuldigh.
19 Ghy blinde wat is doch meerder, de gifte oft den Outaer die de gift heyligh maeckt?
20 Daerom ſoo wie by den Outaer ſweert, die ſweete by dien ende by alle 't gene dat daer op is,
21 Ende ſoo wie ſweert by den Tempel, die ſweete by dien, ende by hem die daer in woont,
22 Ende ſoo wie by den Hemel ſweert, die ſweert by Godts Throon, ende by hem die daer op ſit.
23 Wee u ghy Schriftgeleerden ende Phariſeen hypocrijten, want ghy geeft thiende van munte, ende anijs, ende comijn, ende ghy hebt achter gelaten het alderſwaertſte van de Wet, als het recht oordeel, en de bermhertigheyt, ende 't geloof', dat hadt ghy moeten doen, ende het ander niet achter laten. *Luc. 11. 22*
24 Blinde leytſlieden, uytſiftende een mugh, ende een kemel doorſwelgende.
25 Wee u ghy Schriftgeleerden ende Phariſeen hypocrijten, Want ghy maeckt ſuyver het buytenſte van den Kroes ende Schotel, maer van binnen zijt ghy vol roofs ende onſuyverheden.
26 Ghy blinde Phariſeen, ſuyvert eerſtmael het binnenſte van de Kroes, of Schotel, op dat het buytenſte oock ſuyver mach worden.
27 Wee u ghy Schriftgeleerden ende Phariſeen hypocrijten, want ghy zijt gelijck de gewitte graven, die van buyten den menſchen ſchoon ſchijnen, maer binnen zijnſe vol van doode beenderen, ende van alle onreynigheyt.

28 Alſoo

28 Alſoo ſchijnt ghy oock de menſchen van buyten rechtvaerdigh, maer binnen ſijt ghy vol geveynſtheyt ende boosheydt.
29 Wee u ghy Schiftgeleerden ende Phariſeen hypocrijten, want ghy timmert op de graven der Propheten, ende ghy verciert de graven der rechtvaerdigen,
30 Ende ſeght: hadden wy geweeſt in de dagen onſer vaderen, wy en ſouden haer geſellen niet geweeſt hebben in 't bloedt der Propheten.
31 Daerom ſijt ghy u ſelven tot een getuygenis dat ghy kinderen zijt der genen die de Propheten gedoot hebben:
32 Vervult ghy oock uwer Vaderen maet.
Mat. 3. 7. 33 Ghy ſerpenten adderen gebroetſel, hoe ſult ghy vlieden van het oordeel der hellen?
34 Daerom ſiet ick ſende tot u Propheten, ende Wijſe, ende Schriftgeleerden, ende van dien ſult ghy dooden ende kruycen, ende van dien ſult ghy ſommige geeſſelen in u Synagogen, ende vervolgen van d' een Stadt in de ander,
35 Op dat op u kome al het rechtvaerdigh bloedt dat uytgeſtort
Gen. 4 8. is op der aerde, van het bloet des rechtvaerdigen Abels tot het
Heb. 11.4. bloedt van Zacharias den Soon van Barachias, die ghy gedoot
2 *Par.* 24. hebt tuſſchen den Tempel ende den Outaer.
22. 36 Voorwaer ick ſegge u, alle deſe dingen ſullen komen op dit geſlachte.
Luc. 13.34. 37 Jeruſalem, Ieruſalem, die doot ſlaet de Propheten, en ſteenight die tot u geſonden zijn, hoe dickwils heb ick u kinderen wille vergaderen gelijck een hinne vergadert hare kieckenen onder de vleugelen, ende ghy en hebt niet gewilt?
38 Siet u huys ſal verwoeſt gelaten worden.
39 Want ick ſegge u, ghy en ſult my voortaen niet meer ſien tot dat ghy ſeght, Gebenedijt is hy die daer komt in den naem des Heeren.

Het XXIV. Capittel.

Mar. 13.1. 1 ENde Jeſus uyt den Tempel gegaen zijnde ginck wegh.
Luc. 21. 5. En zijn Diſcipelen zijn tot hem gekomen, om dat ſy hem toonen ſouden de timmeraegie van den Tempel.
2 Maer hy antwoordende heeft haer geſeyt: Siet ghy alle deſe dingen? Voorwaer ick ſegge u, hier en ſal den eenen ſteen op
Luc. 19.44. den anderen niet gelaten worden, die niet en ſal verdorven worden.
3 Maer als hy ſittende was op den Bergh van Oliveten, zijn tot hem zijn Diſcipelen heymelijck gekomen, ſeggende: Seght ons wanneer ſullen deſe dingen zijn? ende wat is het teecken van uwe toekomſte, ende van de voleyndinge des werelts.
Eph. 5. 6. 4 Ende Jeſus antwoordende heeft haer geſeydt: Siet toe dat u niemant en verleyde,
Col. 2. 18. 5 Want daer ſullender veel komen in mijnen naem, ſeggende: Ick ben Chriſtus, ende ſy ſullender veel verleyden.

6 Want

6 Want ghy ſult oorlogen hooren, ende geruchten van oorlogen. Siet toe dat ghy niet verſlagen en wordt, want deſe dingen moeten geſchieden, maer noch en is het eynde niet,
7 Want het een volck ſal tegen 't ander volck opſtaen, ende het een rijck tegen 't ander rijck, ende daer ſullen weſen peſtilentien, ende dieren tyden, ende aertbevingen op ſommige plaetſen,
8 Maer alle deſe geſchiedeniſſen ſullen de beginſelen der droefheden weſen.
9 Dan ſullen ſy u leveren in tribulatien, ende ſullen u dooden, en ghy ſult gehaet zijn van allen luyden om mijnen naem. *Ioan.* 15. 20. *en* 16.
10 Ende dan ſullender vele verargert worden, ende ſy ſullen malkanderen verraden, ende malkanderen haten. 2. *Matth.* 10.
11 Ende daer ſullen veel valſche Propheten opſtaen, ende ſullender vele verleyden. 17. *Luc.* 21. 12.
12 Ende aengeſien dat de boosheyt overvloedigh weſen ſal, ſoo ſal de liefde van veel menſchen verkouden,
13 Maer die volſtandigh blijft tot den eynde toe, deſe ſal ſaligh weſen.
14 Ende dit Euangelie des rijcks ſal gepredickt worden in de geheele werelt, tot een getuygenis alle den volcken, ende dan ſal de voleyndinge komen.
15 Daerom als ghy ſien ſult de afgrijſſelickheyt der verwoeſtinge, die geſeyt is van Daniel den Propheet, ſtaende in de heylige plaetſe (die 't leeſt die verſta het.) *Mar.* 13. 14. *Luc.* 21. 20.
16 Soo wie dan in Judeen is, die vliede tot de bergen. *Dan.* 9. 27.
17 Ende die op 't dack is, die en kome niet af om yet te halen uyt ſijn huyſe,
18 Ende ſoo wie in 't velt is, die en keere niet weder om te krijgen zijnen rock.
19 Maer wee de bevruchte, en zoogende in die dagen,
20 Doch bid dat u vlucht niet en geſchiede in den Winter ofte op den Sabbath dagh. *Act.* 1. 12.
21 Want daer ſal dan ſoo groote verdruckingh zijn, als 'er van 't begin des werelts tot nu toe niet geweeſt is.
22 En ten ware dat de dagen verkort wierden, daer ſoude geen vleeſch behouden blijven, doch om de uytverkoren ſullen de dagen verkort worden.
23 Is 't dat yemant dan ſeggen ſal: ſiet hier is Chriſtus, of daer en wilt het niet gelooven, *Mar.* 13. 21.
24 Want daer ſullen valſche Chriſtuſſen opſtaen, ende valſche Propheten, ende ſullen groote teeckenen ende wondere wercken doen, ſoo dat in dwalingen geleyt ſouden worden, oock de uytverkoren, (waert mogelijck.) *Luc.* 17. 23.
25 Siet ick hebt u te voren geſeyt.
26 Indien dat ſy u ſeggen, ſiet hy is in de woeſtijne, ſoo en wilt niet uytgaen, ſiet hy is in de binne kamers, en wildt het niet gelooven.
27 Want gelijck den Blixem uyt komt van den Ooſten, ende ſchijnt

ſchijnt tot in den Weſten ; alſoo ſal oock weſen de toe-komſte van den Sone des menſchen.

Luc.17.37 28 Waer het lichaem ſal zijn, daer ſullen de Arents vergaderen.

Mar.13.24. 29 Maer terſtont na de verdruckingh van dien dagen, ſal de Son verduyſtert worden, ende de Maen en ſal haer licht niet

Luc.21.25. geven, ende de Sterren ſullen van den Hemel vallen, en de

Ezech.32.7 krachten der Hemelen ſullen beroert worden,

Iſa.13.10. 30 Ende dan ſal het teecken van den Sone des menſchen geſien

Ioel 3.15. worden in den Hemel, ende dan ſullen alle de geſlachten der

Apoc.1.7. aerden groot geſchrey maken, en ſullen ſien den Sone des menſchen, komende in de Wolcken des Hemels, met groote kracht en heerlijckheydt.

1 Cor. 15.52. 31 Ende hy ſal zijn Engelen ſenden met een trompet, ende met een groote ſtem, ende die ſullen zijn uytverkoren vergaderen van de vier winden, van het uytterſte der Hemelen, tot hun eynde toe.

32 Maer van den Vyge-boom leert een gelijckeniſſe, als zijn tacken teer zijn, ende zijn bladeren voort gekomen, dan weet ghy dat den ſomer genaeckt.

33 Alſoo oock wanneer ghy alle deſe dingen ſiet, ſoo weet dat hy naer by ende voor de deur is.

34 Voorwaer ick ſegge u, dat dit geſlachte niet en ſal voor by gaen, tot dat alle deſe dingen geſchieden ſullen.

Mar.13.31. 35 Hemel ende aerde ſullen voor by gaen, maer mijn woorden en ſullen niet voor by gaen.

36 Doch van dien dagh ende ure en weet niemant, noch de Engelen der Hemelen, dan de Vader alleen.

Luc.17.26. 37 Maer als 't was in de dagen van Noë, alſoo ſal oock weſen

Gen.7.5. de toekomſte van den Sone des menſchen.

38 Want gelijck ſy waren in de dagen voor den overvloet, etende ende drinckende, houwende ende ten houwelijck beſtedende, tot op dien dagh dat Noë in de Arcke ginck.

39 Ende ſy en hebben 't niet bekent tot dat den overvloedt quam, ende haer allen wegh nam, alſoo ſal zijn de toekomſte van den Sone des menſchen.

40 Dan ſullender twee op den Acker weſen, de eene ſal op genomen worden, ende den anderen achter gelaten.

41 Twee malende in een meulen, de eene ſal op genomen worden, ende de anderen achter gelaten.

Mar.13.33. 42 Daerom waeckt, want ghy en weet niet wat ure u Heere komen ſal.

1 Theſſ.5.6. 43 Ende weet dat, waert ſake dat den Vader des Huysgeſins

Luc.12.39. wiſt wat ure dat den dief komen ſoude, hy ſoude voorwaer wa-

1 Theſſ.5.2. ken, ende hy en ſoude zijn huys niet laten door graven.

44 Daerom ſoo weeſt ghy lieden oock bereyt, want in de ure die ghy niet en weet, ſal de Sone des menſchen komen.

45 Wie meynt ghy dat 'er is een getrouwe ende voorſichtigh knecht, de welcke zijn Heere geſtelt heeft over zijn Huyſgeſin, dat hy hen ſpijſe geve ten tijde?

46 Sa-

46 Saligh is de knecht den welcken zijn Heere(als hy ſal komen) bevint alſoo doende. *Apoc. 16. 15.*
47 Voorwaer ick ſegge u, dat hy hem over alle zijn goet ſtellen ſal.
48 Doch is 't dat de quade knecht ſeyt in zijn herte. Mijn Heere vertreckt langh te komen,
49 Ende dat hy begint te ſlaen zijn medeknechten, ende dat hy eet ende drinckt met de dronckaerts,
50 Soo ſal den Heer van dien knecht komen op den dagh, die hy niet en hoopt, ende op de ure die hy niet en weet,
51 Ende hy ſal hem deylen, ende zijn deel ſal hy ſtellen met de geveynſden, daer geſchuyl ſal zijn ende knarſſinge der tanden. *Matth. 13. 42. en 25. 30.*

Het XXV. Capittel.

1 DAn ſal het rijck der Hemelen gelijck zijn aen thien Maeghden, die haer lampen nemende uytgegaen zijn te gemoet den Bruydegom ende de Bruyt.
2 Ende vijf van die waren dwaes, ende vijf wijs.
3 Ende de vijf dwaſe haer lampen genomen hebbende, en hebben geen olye met haer genomen.
4 Maer de wijſe hebben met de lampen olye in haer vaten genomen.
5 Ende als den Bruydegom vertoefde, hebben ſy alle geſluymert en geſlapen.
6 Ende ter middernacht is 'er een geroep geſchiet, Siet de Bruydegom komt, gaet uyt hem te gemoet:
7 Doen zijn alle de Maeghden opgeſtaen ende hebben haer lampen bereyt.
8 Maer de dwaſe hebben tot de wijſe geſeyt: Geeft ons van uw olye want onſe lampen gaen uyt.
9 De wijſe hebben geantwoort, ſeggende: Op dat miſſchien u ende ons niet genoegh en zy, ſoo gaet liever tot de verkoopers ende koopt voor u.
10 Maer doen ſy gingen om te koopen, is den Bruydegom gekomen, ende die bereyt waren zijn met hem in gegaen tot de Bruyloft, ende de deur is geſloten,
11 Maer ten laetſten ſoo komen de andere maeghden, ſeggende: Heere, Heere doet ons open.
12 Ende hy antwoordende heeft geſeyt: Voorwaer ick ſegge u, ick en kenne u niet.
13 Daerom waeckt, want ghy weet dagh noch de uer. *Mar. 13. 33.*
14 Want gelijck een menſch buyten 's landts reyſende heeft geroepen zijn knechten, ende heeft haer zijn goederen gelevert. *Luc. 19. 12.*
15 Ende den eenen heeft hy gegeven vijf ponden, ende den anderen twee, maer den anderen een, een yegelijck na zijn eygen kracht ende hy is terſtont vertrocken.
16 Ende die vijf ponden ontfangen hadde, is wegh gegaen, ende heeftſe te werck geleyt, en noch vijf andere gewonnen.

17 Deſgelijcks oock die 'er twee ontfangen hadden, heeft er twee andere gewonnen.
18 Maer die een ontfangen hadde, wegh gaende heeft dat in de aerde begraven, ende het gelt van ſijn Heer verborgen.
19 Ende na veel tijdts is den Heer van die Knechten gekomen, ende heeft rekeninge gehouden met haer.
20 Ende by hem komende die vijf ponden ontfangen hadde, heeft voort gebracht de ander vijf ponden, ſeggende: Heere, ghy hadt my vijf ponden gelevert, ſiet ander vijf ponden heb ick daer boven gewonnen.
21 Sijn Heere ſeyde hem: Wel aen goede Knecht ende getrouwe, om dat ghy over luttel getrouw zijt geweeſt, ſal ick u over vele ſtellen, gaet in de blijdtſchap uws Heeren.
22 Ende is oock aen gekomen die twee ponden ontfangen hadde, ende hy heeft geſeyt: Heere twee ponden hebt ghy my gelevert, ſiet andere twee heb ick daer toe gewonnen,
23 Sijn Heer ſeyt hem: Wel aen goede Knecht ende getrouwe, om dat ghy over luttel getrouw zijt geweeſt, ſal ick u over veel ſtellen, ga in de vreughd' uws Heeren.
24 Maer hy oock komende die een pont ontfangen hadde, heeft geſeydt: Heere ick weet wel dat ghy een ſtraf menſch zijt, ghy maeyt daer ghy niet geſaeydt en hebt, ende ghy vergadert daer ghy niet geſtroyt en hebt.
25 Ende vreeſende ben ick wegh gegaen, ende ick hebbe u pont in de aerde verborgen, ſiet ghy hebt dat uwe is.
26 Ende zijn Heere antwoordende, heeft hem geſeyt: Ghy quade ende trage Knecht, ghy wiſt wel dat ick maey daer ick niet en zaeye, ende vergadert daer ick niet geſtroyt en hebbe.
27 Daerom hadt ghy mijn gelt moeten bevelen den wiſſelaers, ende ick komende ſoude immers dat mijn is ontfangen hebben met winſte.
28 Daerom neemt van hem het pont, ende geeft het den genen die thien ponden heeft.
29 Want alle den genen die heeft, ſal gegeven worden, ende hy ſal overvloedigh weſen: Maer den genen die niet en heeft, ſal oock dat hy ſchijnt te hebben afgenomen worden.
30 Ende den onnutten Knecht werpt buyten in de uytterſte duyſternisſen, daer weenen ſal zijn ende knarſſinge der tanden.
31 Maer als de Sone des Menſchen komen ſal in zijn Mayeſteyt, ende alle de Engelen met hem, dan ſal hy ſitten op den ſtoel zijnder Heerlijckheyt,
32 Ende voor hem ſullen vergadert worden alle volcken, ende hy ſalſe ſcheyden van malkanderen, gelijck een herder de ſchapen ſcheyt van de bocken.
33 Ende de ſchapen ſal hy ſtellen aen zijn rechterhandt, ende de bocken ter ſlinckerhant,
34 Dan ſal de Coninck ſeggen, den genen die aen zijn rechte zijde weſen ſullen: komt gebenedijde mijns Vaders, beſit het rijck dat voor u bereyt is van't begin des werelts,

Matth. 13. 12. *Mar.* 4. 25. *Luc.* 8. 18. *en* 19. 26.

35 Wan

35 Want ick heb honger gehadt, ende ghy hebt my geſpijſt, ick heb dorſt gehadt, ende ghy hebt my te drincken gegeven, ick was een vreemdelingh, ende ghy hebt my geherberght, *Iſa. 58. 7. Ezech. 18. 7.*
36 Naeckt, ende ghy hebt my gekleet, kranck, ende ghy hebt my beſocht, ick was in den kercker, ende ghy zijt tot my gekomen. *Eccl. 7. 39.*
37 Dan ſullen hem de rechtvaerdige antwoorden ſeggende: Heere wanneer hebben wy u geſien hongerigh, ende hebben u geſpijſt, dorſtigh, ende u te drincken gegeven?
38 Ende wanneer hebben wy u een vreemdelingh geſien, ende hebben u geherberght,
39 Of naeckt, ende u gekleet? of wanneer hebben wy u ſieck geſien, of in den kercker, ende dat wy tot u gekomen zijn?
40 Ende de Koningh antwoordende ſal haer ſeggen: Voorwaer ick ſegge u lieden, ſoo langh als ghy het eenen van deſen mijnen alderminſten broederen gedaen hebt, ſoo hebt 't ghy my gedaen.
41 Dan ſal hy oock ſeggen den genen die aen zijn ſlinckerhant weſen ſullen: Gaet wegh van my ghy vervloeckte in 't eeuwigh vyer, dat bereyt is den duyvel ende zijn Engelen, *Pſalm 6. 9. Matth. 7. 23.*
42 Want ick ben hongerigh geweeſt, ende ghy en hebt my niet te eten gegeven: Ick heb dorſt gehadt, ende ghy en hebt my niet te drincken gegeven. *Luc. 13. 27.*
43 Ick was een pelgrim, ende ghy en hebt my niet geherberght: naeckt, ende ghy en hebt my niet bedeckt: Ick was ſieck ende in den kercker, ende ghy en hebt my niet beſocht.
44 Dan ſullen hem oock die antwoorden, ſeggende: Heere wanneer hebben wy u geſien honger oft dorſt lijdende, oft pelgrim, oft naeckt, oft ſieck, oft in den kercker, ende dat wy u niet gedient en hebben?
45 Dan ſal hy dien antwoorden, ſeggende: Voorwaer ick ſegge u lieden, ſoo lange als ghy 't niet gedaen en hebt aen eenen van deſen minſten, ſoo en hebt ghy 't my oock niet gedaen.
46 Ende deſe ſullen gaen in de eeuwige pijn, maer de rechtvaerdige in 't eeuwigh leven. *Ioan. 5. 29. Dan. 12. 2.*

Het XXVI. Capittel.

1 ENde 't is geſchiet, als Jeſus alle deſe woorden geeyndight hadde, dat hy geſeydt heeft tot ſijn Diſcipelen:
2 Ghy weet dat het na twee dagen ſal Paeſſchen worden, ende de Sone des menſchen ſal gelevert worden om gekruyſt te zijn. *Mar. 14. 1. Luc. 22. 1.*
3 Doen zijn vergadert de Princen der Prieſteren ende de ouderlingen des volcks in 't voorhof van den Prins der Prieſteren genaemt Cayphas,
4 Ende ſy hebben raet gehouden dat ſy Jeſum met liſten ſouden vangen ende dooden.

5 Maer ſy ſeyden : Niet op den feeſtdagh, op dat 'er geen oploop geſchiede onder 't volck.

Ioan. 11. 2. *en* 12. 3. 6 Ende als Jeſus was in Bethanien, in 't huys van Simon den melaetſchen,

Mar. 14. 3. 7 Is tot hem gekomen een vrouwe, hebbende een boſſe van Alabaſter met koſtelijcke ſalve, ende ſy heeft die uyt geſtort op zijn hooft, daer hy ter maeltijdt ſittende was.

8 Ende de Diſcipelen dit ſiende, ſijn gebelght, ſeggende:

9 Waer toe dit verlies? want dit mocht duer verkocht worden, ende den armen gegeven.

10 Ende Jeſus dit wetende heeft tot haer geſeydt: wat ſijt ghy deſe Vrouw moeyelijck?

11 Want ſy heeft een goet werck aen my gedaen, dan ghy hebt altijdt armen met u, maer my en hebt ghy altijdt niet:

12 Want deſe ſtortende de ſalf op mijn lichaem, heeft het gedaen, om my te begraven.

13 Voorwaer ick ſegge u, al waer het Euangelie gepreeckt ſal worden in alle de wereldt, daer ſal ock geſeyt worden, wat ſy gedaen heeft, tot haer gedenckeniſſen.

Mat. 14. 10. 14 Doen is wegh gegaen een van de twaelven, genaemt Judas den Iſcarioter, tot de Princen der Prieſteren,

Luc. 22. 3. 15 Ende ſeyde haer: Wat wilt ghy my geven, ende ick ſal hem u lieden leveren? En ſy hebben hem toe geſeydt dertigh ſilveren penningen.

16 En van dien tijdt ſocht hy bequame gelegentheyt, om hem te leveren.

Mar. 14. 12. 17 Maer op den eerſten dagh der ongeheven brooden, zijn de Diſcipelen tot Jeſum gekomen, ſeggende: Waer wilt ghy dat

Luc. 22. 7. wy u bereyden het Paeſchlam te eten?

18 En Jeſus heeft geſeydt: Gaet in de ſtadt tot eenen, ende ſeght hem: De Meeſter ſeyt: Mijn tijt is nakende, by u houde ick mijn Paeſſchen met mijne Diſcipelen.

19 Ende de Diſcipelen hebben gedaen alſoo haer Jeſus geboden hadde, ende ſy hebben het Paeſch-lam bereyt.

Mat. 14. 17. 20 Maer als 't avondt was geworden, ſat hy ter tafelen met zijn twaelf Diſcipelen.

Luc. 22. 14. *Ioan.* 13. 21. 21 Ende doen ſy aten heeft hy geſeydt: Voorwaer ick ſegge u, dat een van u lieden my ſal verraden.

22 Ende ſy ſeer bedroeft zijnde hebben elck begonne te ſeggen: Ben ick 't Heere?

23 Maer hy antwoordende heeft geſeyt: Die met my de handt doopt in de ſchotel, ſal my verraden.

Pſalm 40. 10. 24 Voorwaer de Sone des menſchen gaet gelijck van hem geſchreven is, maer wee die menſch door den welcken de Sone des menſchen ſal gelevert worden, het waer hem goet ſoo die menſch niet geboren was.

25 Maer Judas die hem verraden heeft, antwoordende ſeyde: Ben ick 't Rabbi? Hy ſeyde hem: Ghy hebt het geſeyt.

1 *Cor.* 11. 23. 26 En doen ſy het Avondtmael aten, heeft Jeſus 't broodt ge-

no-

nomen ende geſegent, en gebroken, ende ſijn Diſcipelen gegeven, ende geſeyt: Neemt ende eet dit is mijn lichaem.
27 Ende nemende den kelck heeft hy gedanckt, ende henlieden gegeven, ſeggende: Drinckt hier uyt alle.
28 Want dit is mijn bloedt des nieuwen Teſtaments, het welck voor vele ſal uyt geſtort worden, tot vergiffeniſſe der ſonden.
29 En ick ſegge u lieden: ick en ſal voortaen niet meer drincken van dit gewas des wijnſtocks, tot op dien dagh, als ick dat ſal met u lieden nieuw drincken in mijn Vaders rijck.
30 Ende als den loffanck geſeyt was, zijn ſy uyt gegaen na den Olijf-bergh.
31 Doen ſeyde Ieſus tot hen: Ghy ſult allegader argernis lijden in my deſen nacht, want daer is geſchreven: Ick ſal den herder ſlaen ende de ſchapen der kudden ſullen verſtroyt worden. *Marc.* 14. 27. *Ioan.* 16. 32. *Zach.* 13.7
32 Maer na dat ick op geſtaen ſal zijn, ſal ick voor u lieden gaen in Galileen.
33 Doch Petrus antwoordende heeft tot hem geſeydt: Al waert ſchoon dat ſy alle in u geargert wierden, ick en ſal nimmermeer geargert worden. *Mar.* 16,7.
34 Ieſus heeft hem geſeyt: Voorwaer ick ſegge u, dat ghy eer den haen deſen nacht kraeyen ſal, my driemael verſaken ſult.
35 Ende Petrus ſeyde hem: Al moſte ick oock met u ſterven, ſoo en ſal ick u niet verſaken. Deſgelijcks hebben alle de Diſcipelen geſeyt. *Ioan.* 13. 37. *Marc.* 14. 31.
36 Doen is Ieſus gekomen met haer in een dorp, dat genoemt wordt Gethſemani, ende hy heeft ſijnen Diſcipelen geſeyt: Sit hier tot dat ick ginder ga en bidde. *Luc.* 22.39.
37 Ende met hem genomen hebbende Petrum, ende de twee Sonen van Zebedeus, begon hy droevigh en treurigh te worden.
38 Doen ſeyde hy tot haer: mijn Ziel is bedroeft tot der doot toe: verbeyt hier, ende waeckt met my.
39 Ende een weynigh voort gegaen zijnde, is op zijn aenſicht neder gevallen, biddende, ende ſeggende: Mijn Vader is 't mogelijck laet van my voor by gaen deſen kelck, maer nochtans niet ſoo ick wil, maer ſoo ghy wilt.
40 Ende hy is tot ſijnen Diſcipelen gekomen, ende heeftſe ſlapende gevonden, ende hy ſeyde tot Petrus: Alſoo en hebt ghy niet een ure met my kennen waken.
41 Waeckt ende bidt dat ghy in geen bekoringe en valt: Den geeſt is wel vaerdigh doch het vleeſch is kranck.
42 Wederom is hy voor de tweede mael wegh gegaen, ende heeft gebeden, ſeggende: Mijn Vader en mach deſen kelck niet voor by gaen, ten ſy dat ick dien drincke, ſoo laet uwe wil geſchieden.
43 Ende hy is wederom gekomen ende heeftſe ſlapende gevonden, want hare oogen waren beſwaert.
44 Ende die verlaten hebbende, is hy wederom voor de derdemael wegh gegaen, ende heeft gebeden het ſelve woort ſeggende.

45 Doen is hy gekomen tot ſijnen Diſcipelen, ende ſeyt tot hen-lieden, Slaept nu ende ruſt, ſiet de ure is gekomen, ende de Sone des menſchen ſal gelevert worde in de handen der ſondaren.

46 Staet op, laet ons gaen, ſiet hy is genadert die my leveren ſal.

Marc. 14. 43. *Luc.* 22. 47. *Ioan.* 18. 3. 47 Als hy noch ſprack, ſiet Judas een van de twaelf quam, ende met hem een groote ſchare met ſwaerden ende ſtoecken, geſonden van de Princen der Prieſtereh, ende van de Ouderlingen des volcks.

48 Ende die hem verriet, heeft haer een teecken gegeven, ſeggende: die ick kuſſen ſal, die is't, houd hem.

49 Ende terſtont tot Jeſum komende heeft hy geſeyt: Weeſt gegroet Rabbi: ende heeft hem gekuſt:

50 Ende Jeſus heeft hem geſeyt: Vrient waer toe ſijt ghy gekomen. Doen zijn ſy genadert, ende hebben haer handen aen Jeſum geſlagen ende hem gevangen,

51 Ende ſiet een van den genen die met Jeſu waren, ſijn handt uytſtekende heeft zijn ſwaert uytgetrocken, ende ſlaende den knecht van den Prince der Prieſteren, heeft hem zijn oor afgehouwen.

Gen. 9. 6. *Apoc.* 13. 10. 52 Doen ſeyde Jeſus tot hem: Keert u ſwaert weder in zijn plaetſe, want alle die 't ſwaert nemen, ſullen door 't ſwaert vergaen.

53 Oft meynt ghy dat ick niet en kan mijn Vader vragen, ende hy ſal my terſtont toeſchicken meer dan twaelf legioenen der Engelen?

Iſa. 53. 10. 54 Hoe ſullen dan de ſchrifturen volbracht worden? Want het moet alſoo geſchieden.

55 In die ure heeft Jeſus geſeyt tot de ſcharen: Sijt ghy als tot een moordenaer uyt gegaen met ſwaerden en ſtocken om my te vangen? Dagelijcks ſat ick by u lieden leerende in den Tempel, ende ghy en hebt my niet gevangen,

Thren. 4. 20. *Marc.* 14. 50. 56 Maer dits al geſchiet om dat volbracht ſoude worden de ſchrifturen der Propheten. Doen zijn alle de Diſcipelen hem verlatende gevlucht.

Luc. 22. 54. *Ioan.* 18. 24. 57 Maer ſy Jeſum gevangen houdende hebben hem geleyt tot Caiphas den Prins der Prieſteren, daer de Schriftgeleerden ende ouderlingen t' ſamen gekomen waren.

58 Doch Petrus is van verre hem gevolght, tot in 't voorhof van den Prins der Prieſteren. Ende binnen gegaen zijnde, ſat hy met de dienaren, om het eynde te ſien.

59 Maer de Princen der Prieſteren, ende alle den raedt ſochten valſche getuygenis tegen Jeſum, op dat ſy hem ter doodt leveren ſouden,

60 Ende ſy en hebben geen gevonden, al hoe wel dat 'er vele valſche getuygen quamen. Maer ten laetſten zijnder twee valſche getuygen gekomen,

Ioan. 2. 19. 61 Ende hebben geſeydt: Deſe heeft geſeyt, Ick kan den Tempel

pel Godts af breecken, ende na drie dagen weder op timmeren,
62 Ende de Prince der Prieſteren opſtaende, heeft hem geſeyt: En antwoort ghy niet op 't gene dat deſe tegen u getuygen?
63 Maer Jeſus ſweegh. Ende de Prins der Prieſteren heeft hem geſeyt: Ick beſweere u by den levenden Godt, dat ghy ons ſeght of ghy Chriſtus ſijt Godts Sone.
64 Jeſus ſeyde hem: Ghy hebt het geſeydt, maer nochtans ick ſegge u lieden: voortaen ſult ghy ſien den Sone des menſchen, ſittende ter rechterhandt van de kracht Godts, ende komende in de wolcken des Hemels, *Matth.* 16. 27. *1 Teſſa.* 4. 16
65 Doen heeft de Prins der Prieſteren zijn kleederen geſcheurt, ſeggende: Hy heeft gelaſtert, wat behoeven wy noch getuyge? Siet nu hebt ghy de blaſphemie gehoort, *Rom.* 14. 10.
66 Wat dunckt u? Maer ſy antwoordende, hebben geſeydt: Hy is de doot ſchuldigh.
67 Doen hebben ſy in ſijn aenſicht geſpogen, ende hem geſlagen met hals-ſlagen, maer de andere hebben hem met platte handen in ſijn aenſicht ſlagen gegeven, ſeggende: *Iſa.* 50. 6. *Marc.* 14. 65.
68 Propheteert ons Chriſti, wie is 't die u geſlagen heeft?
69 Doch Petrus ſat buyten in 't voorhof, ende een is tot hem gekomen, ſeggende: Ende ghy waert met Jeſu den Galileeſchen. *Luc.* 22. 55. *Ioan.* 18. 25.
70 Maer hy heeft hen geloochent voor hen alle, ſeggende: Ick en weet niet wat ghy ſeght.
71 Maer als hy ter deuren uytginck, heeft hem een ander dienſt-vrouw geſien, ende ſeyden den genen die daer waren: Deſe was oock met Jeſu van Nazareth.
72 Ende hy heeft het wederom geloochent met een Eed, Ick en heb den menſch niet gekent.
73 Ende na een weynigh zijn ſy gekomen die daer ſtonden, ende hebben tot Petrus geſeyt: Voorwaer ghy zijt oock een van dien, want u ſprake maeckt u bekent.
74 Doen begon hy te vloecken en te ſweeren, dat hy den menſch niet gekent en hadde. Ende terſtont heeft den haen gekraeyt.
75 Ende Petrus heeft gedacht op het woordt dat Ieſus geſeydt hadde: Eer den haen kraeyen ſal, ſult ghy my driemael loochenen. Ende uyt gegaen zijnde, heeft bitterlijck geweent.

Het XXVII. Capittel.

1 MAer als 't morgenſtont geworden was, hebben alle de Princen der Prieſteren, ende de ouderlingen des volcks raet gehouden tegen Ieſum dat ſy hem ſouden ter doot leveren. *Mar.* 15. 1.
2 Ende ſy hebben hem gebonden gebracht, ende gelevert Pontio Pilato den Preſident. *Luc.* 23. 1. 1.
3 Doen ſiende Iudas die hem verraden hadde, dat hy verweſen was, door berou beweeght zijnde, heeft de dertigh ſilveren *Ioan.* 18. 28.

penningen wederom gebracht tot de Princen der Prieſteren ende de Ouderlingen des volcks,

4 Seggende: Ick heb geſondight verradende het onnooſel bloedt. Maer ſy hebben geſeyt, wat leyt ons daer aen? ſiet ghy toe.

Act. 1.18. 5 Ende de ſilvere penningen in den Tempel wegh werpende, is hy van daer gegaen, ende wegh gaende, heeft ſy ſelven met een ſtrick verhangen,

6 Ende de Princen der Prieſteren nemende de ſilveren Penningen, hebben geſeydt: Ten is niet geoorloft die te werpen in de offerkiſt, want 't is bloet Gelt.

7 Ende raet genomen hebbende, hebben ſy daer voor gekocht een Potbackers Acker, tot begravinge der Pelgrims,

Act. 1.19. 8 Daerom ſoo isdien Acker genoemt Haceldema, dat is eenen Acker des bloedts, tot op den dagh van heden.

Zach. 11. 12. 9 Doen was volbracht dat 'er geſeydt is door Ieremiam den Propheet, ſeggende: Ende ſy hebben genomen dertigh ſilvere penningen, de waerden van den genen die daer mede verkocht was, den welcken ſy gekocht hebben van de Kinderen van Iſrael.

10 Ende ſy hebben die gegeven tot des Potbackers Acker, alſoo my de Heere geſtelt heeft.

Mat. 15.2. *Luc.* 23. 3. *Ioan.* 18. 33. 11 Maer Ieſus heeft geſtaen voor den Preſident, ende den Preſident heeft hem gevraeght, ſeggende: Zijt ghy de Koningh der Ioden? Ieſus ſeyt hem: Ghy ſeght het.

12 Ende doen hy beſchuldight wiert van de Princen der Prieſteren ende Ouderlingen en heeft hy niet geantwoort.

13 Doen ſeyde hem Pilatus: En hoort ghy niet hoe vele getuygeniſſen dat ſy tegen u ſeggen?

14 Ende hy en heeft hem niet geantwoort op eenigh woordt, alſoo dat de Preſident hem ſeer verwonderde.

15 Maer op den hoogen Feeſtdagh, ſoo plagh de Preſident het volck vry te laten eenen gevangen, den welcken ſy wilden.

16 Maer hy hadde doen eenen vermaerden gevangen die Barrabas genoemt was.

17 Daerom als ſy vergadert waren, heeft Pilatus geſeyt: Welcken wildt ghy dat ick u vry laet gaen, Barabbam oft Ieſum die genaemt is Chriſtus?

18 Want hy wiſte dat ſy hem door nydigheyt gelevert hadden.

19 En als hy ſat in den rechter ſtoel, ſoo heeft zijn Huysvrouwe aen hem geſonden, ſeggende: En hebt doch niet te doen met dien rechtvaerdigen, want ick heb heden veel geleden door een geſicht om ſijnen 't wille:

Marc. 15. 11. *Luc.* 23.18. 20 Maer de Princen der Prieſteren ende de Ouderlingen, hebben het volck aen geraden dat ſy Barrabas ſouden begeeren, en Ieſus dooden.

Ioan. 18. 40. *Act.* 3.14. 21 Maer de Preſident antwoordende, heeft hen geſeyt: welcken wildt ghy van de twee dat u vry gelaten worde? Doch ſy hebben geſeyt Barrabas.

22 Maer

22 Maer Pilatus ſeyt hen-lieden: Wat ſal ick dan doen met Ieſus die Chriſtus genaemt wordt? Sy ſeggen allegader: Laet hem gekruyſt worden.

23 De Preſident heeft hen geſeyt: Maer wat quaet heeft hy gedaen? doch ſy riepen noch meer, ſeggende: Laet hem gekruyſt worden.

24 Ende Pilatus ſiende dat hy niet en vorderde, maer dat 'er meerder oploop wiert, heeft water genomen ende zijn handen voor 't volck gewaſſchen, ſeggende: Ick ben ontſchuldigh aen 't bloet van deſen rechtvaerdigen, ſiet ghy lieden toe.

25 Ende alle dat volck antwoordende heeft geſeyt: Sijn bloet zy op ons ende op onſe kinderen.

26 Doen heeft hy hen Barabbam laten vry gaen. Maer Jeſum heeft hy haer gegeeſſelt gelevert, dat hy ſoude gekruyſt worden.

27 Doen hebben de ruyters des Preſidents, Jeſum in 't rechter-huys nemende, tot hem vergadert den geheelen hoop, *Marc.* 15. 16.

28 Ende hem ontkleedende hebben hem eenen purperen mantel omgehangen, *Ioan.* 19. 2.

29 Ende vlechtende een kroon van doornen, hebben die op ſijn hooft geſtelt, ende een riet in zijn rechterhandt. Ende met gebooghde knyen voor hem, hebben ſy hem beſpot, ſeggende: weeſt gegroet Koninck der Joden. *Pſalm* 21. 17.

30 Ende uytſpouwende op hem, hebben een riet genomen, ende ſloegen op ſijn hooft.

31 Ende na dat ſy hem beſpot hadden, hebben ſy hem den mantel afgenomen, ende hem gekleet met zijn kleederen, en hebben hem geleyt dat ſy hem kruycen ſouden.

32 Maer uytgaende ſy hebben eenen Cyreneeuſchen menſche gevonden, Symon genaemt: deſen hebben ſy gedwongen, dat hy zijn Kruys dragen ſoude. *Marc.* 15. 21.

33 Ende ſy zijn gekomen ter plaetſen die genaemt is Golgotha, welcke is de plaetſe van Calvarien. *Luc.* 23. 26. *Marc.* 15. 22.

34 Ende ſy hebben hem wijn te drincken gegeven met gal gemenght. Ende als hy 't geſmaeckt hadde, en wilde hy niet drincken. *Luc.* 23. 33. *Ioan.* 19. 17.

35 Maer na dat ſy hem gekruyſt hadden, hebben ſy zijn kleederen gedeelt, het lot werpende, om dat volbracht ſoude worden dat 'er geſeyt is door den Propheet, ſeggende: Sy hebben onder haer mijn kleederen gedeelt, ende op mijn kleet hebben ſy 't lot geworpen. *Marc.* 15. 24. *Luc.* 23. 34. *Ioan.* 19. 23.

36 Ende ſittende hebben hem bewaert.

37 Ende hebben op zijn hooft geſtelt zijn ſaeck geſchreven: dit is Jeſus den Koninck der Joden. *Pſalm* 21. 19.

38 Doen zijnder met hem gekruyſt twee moordenaren, de een ter rechter, ende d' ander ter ſlincker zijden.

39 Maer die voor by gingen laſterden hem ſchuddende de hoofden,

40 Ende ſeggende: ſy u die den Tempel Godts breeckt ende *Ioan.* 2. 19.

binnen drie dagen wederom optimmert, verloſt u ſelven. Is 't dat ghy Godts Sone zijt, ſoo komt af van het Kruys.
41 Deſgelijcks oock de Princen der Prieſteren, hem beſpottende met de Schriftgeleerden ende Ouderlingen ſeyden:
42 Andere heeft hy geſont gemaeckt, ſy ſelven en kan hy niet verloſſen, is 't dat hy Koninck van Iſraël is, dat hy nu af kome van het kruys ende wy gelooven hem:
Pſalm 21. 9. 43 Hy heeft in Godt betrouwt, die verloſſe hem nu is 't dat hy wilt, want hy heeft geſeyt: Ick ben de Sone Godts.
Sap. 2. 18. 44 Ende het ſelve hebben de moordenaers die met hem gekruyſt waren, hem oock verweten.
45 Maer van ſes uren ſijnder duyſterniſſen geworden over alle dat aertrijck, tot negen uren.
Pſalm 21. 1. 46 Ende ontrent ten negen uren heeft Ieſus geroepen met een groote ſtem, ſeggende: Eli, Eli, Lama ſabatthani? dat is, mijn Godt, mijn Godt, waerom hebt ghy my verlaten?
47 Maer de ſommige daer ſtaende, ende hoorende ſeyde: Deſe roept Eliam.
48 Ende terſtont een van die loopende heeft een ſpongie genomen, ende die gevult met edick, ende geſteken op een riet, ende gaf hem te drincken.
49 Maer de andere ſeyden: beyt: laet ons ſien oft Elias komen ſal hem verloſſende.
50 Maer Ieſus wederom roepende met een groote ſtem heeft zijnen geeſt gegeven,
2 Par. 3. 14. 51 Ende ſiet het voorhanckſel des Tempels is geſcheurt in twee ſtucken van boven tot beneden, ende de aerde heeft gebeeft, ende de ſteenen zijn geſcheurt,
52 Ende de graven zijn open gegaen, ende veel lichamen der Heyligen die ontſlapen waren, ſijn op geſtaen.
53 Ende gaende uyt de graven na zijn verrijſeniſſe, zijn gekomen in de heylige Stadt, ende hebben hen vele geopenbaert.
54 Maer als de hooftman ende die met hem waren Ieſus bewarende, geſien hadden de aertbevingen ende 't gene dat daer geſchiede hebben ſy ſeer gevreeſt, ſeggende: Voorwaer was dit de Sone Godts.
55 Maer daer waren vele Vrouwen van verre die Ieſum gevolgt waren van Galileen, hem dienende,
56 Onder de welcke was Maria Magdalene, ende Maria Iacobi, ende Ioſephs moeder, ende de moeder van Zebedeus Kinderen.
Marc. 15. 42. Luc. 23 50. Ioan. 19. 38. 57 Maer als 't avont geworden was, is 'er een rijck man gekomen van Arimathea, Ioſeph genaemt, die ſelf oock was Ieſus Diſcipel,
58 Deſen is tot Pilatum gegaen, ende heeft Ieſus lichaem begeert. Doen heeft Pilatus geboden het lichaem weder te geven.
59 Ende als Ioſeph 't lichaem ontfangen hadde: heeft hy dat in een ſuyver lijnen kleet gewonden,
60 Ende geleyt in ſijn nieuw graf dat hy uyt gehouwen hadde in een

een ſteenrotſé. Ende hy heeft eenen grooten ſteen gewentelt voor de deure des grafs, ende is wegh gegaen.
61 Maer Maria Magdalena was daer, ende de andere Maria ſittende tegen over het graf.
62 Maer des anderen daeghs, welck is na de berey dagh, zijn de Princen der Prieſteren ende Phariſeen t' ſamen gekomen tot Pilatum,
63 Seggende: Heere, wy zijn gedachtigh geworden dat die verleyder geſeydt heeft, noch levende: Na drie dagen ſal ick weder op ſtaen.
64 Daerom gebiedt dat men het graf beware tot op den derden dagh, op dat miſſchien zijn Diſcipelen niet en komen ende hem ſteelen, ende ſeggen den volcke hy is van de doodt op geſtaen. Ende de laetſte dwalinge ſal arger weſen dan de eerſte.
65 Maer Pilatus heeft tot hen-lieden geſeyt: Ghy hebt de wacht, gaet henen, bewaert alſoo ghy kont.
66 Maer ſy wegh gaende hebben het graf bewaert met de wachters, ſegelende den ſteen.

Het XXVIII. Capittel.

1 MAer op den Sabbath avondt, die ontlicht den eerſten dagh van de weeck, is gekomen Maria Magdalena en de andere Maria, om te beſien het graf. *Mar.* 16.1. *Ioan.* 20.1.
2 Ende ſiet daer is een groote aertbevinge geſchiet, want den Engel des Heeren is neder gekomen van den Hemel, ende aenkomende heeft den ſteen weder af gewentelt, ende ſat op dien.
3 En zijn aenſicht was gelijck eenen blixem, ende zijn kleet gelijck ſneeuw.
4 En uyt vreeſe van hem, zijn de bewaerders verſchrickt, ende geworden als dooden.
5 Maer de Engel antwoordende, heeft geſeyt tot de Vrouwen, En wilt ghy niet vreeſen, want ick weet wel dat ghy Jeſus ſoeckt die gekruyſt is,
6 Hy en is hier niet, want hy is opgeſtaen gelijck hy geſeydt heeft. Komt ende beſiet de plaetſe daer den Heere geleyt was.
7 Ende haeſtelijck gaende, ſeght ſijn Diſcipelen dat hy opgeſtaen is, ende ſiet hy ſal u voor gaen in Galileen, daer ſult ghy hem ſien, ſiet ick hebt u voorſeyt.
8 Ende ſy zijn haeſtelijck gegaen van het graf met vrees, ende groote blijdtſchap, loopende om de boodtſchap te dragen aen zijn Diſcipelen:
9 Ende ſiet Jeſus is hen lieden te gemoet gekomen, ſeggende: Weeſt gegroet, maer ſy zijn by hem gekomen, ende hebben zijn voeten gehouden, ende hem aenbeden.
10 Doen ſeyde Jeſus tot haer: En wilt niet vreeſen, gaet henen, ende boodtſchapt mijn broeders dat ſy gaen in Galileen, daer ſullen ſy my ſien.
11 Ende als ſy wegh gegaen waren, ſiet ſoo ſijnder ſommige

van

van de bewaerders gekomen in de ſtadt, ende hebben geboot ſchapt aen de Princen der Prieſteren, alle de dingen die daer geſchiet waren.
12 Ende ſy vergadert zijnde met de Ouderlingen, als ſy raedt genomen hadden, hebben ſy ſeer veel gelts den ruyters gegeven,
13 Seggende: Seght ſijn Diſcipelen zijn des nachts gekomen, ende hebben hem geſtolen, de wijle dat wy ſliepen,
14 Ende is 't ſake dat dit gehoort wordt van den Preſident ſoo ſullen wy hem dat wijs maken, ende wy ſullen u verſekeren.
15 Maer als ſy het gelt ontfangen hadden, hebben ſy gedaen gelijck ſy onderweſen waren. Ende dit woort is al om verbreyt geweeſt by de Joden, tot op den dagh van heden toe.
16 Maer de elf Diſcipelen zijn wegh gegaen in Galileen op den Bergh, daer hen Jeſus geſtelt hadde,
17 Ende ſy ſiende, hebben hem aenbeden, maer de ſommige hebben getwijffelt.
18 Ende Jeſus nader komende heeft hen aengeſproken, ſeggende: My is alle macht gegeven in den Hemel ende op der Aerden,
Mar. 16. 15. 19 Daerom gaende, leert alle 't volck, en die doopende in den naem des Vaders, ende des Soons, ende des Heyligen Geeſts,
20 Leerende hen-lieden bewaren alle de dingen die ick u lieden bevolen hebbe, ende ſiet ick ben met u lieden allen dagen, tot de voleyndinge des werelts.

Het eynde van St. Mattheus Euangelie.

St. Marcus Euangelium.

Het eerſte Capittel.

1 HET begintſel van 't Euangelie Jeſu Chriſti des Soons Godts: Gelijck geſchreven is in Iſaia den Propheet:
Mal. 3. 1. 2 (Siet, ick ſende mijnen Engel voor u aenſicht, die uwen wegh bereyden ſal voor u.)
Iſa. 40. 3. 3 Een ſtemme van den genen die roepende is in de woeſtijn: *Ioan. 1. 23.* Bereyt den wegh des Heeren, maeckt ſijn voetpaden recht.
Mat. 3. 3. 4 Joannes is geweeſt in de woeſtijn doopende ende preeckende *Luc. 3 4.* 't doopſel der penitentie tot vergiffenis der ſonden.
Mat. 3. 5. 5 Ende tot hem is uytgegaen alle het lantſchap van Judeen, en alle die van Jeruſalem, en ſy wierden van hem gedoopt in de vloedt der Jordane, belijdende hare ſonden,

6 Ende

6 Ende Joannes was gekleet met Kemels-hayr, ende eenen leyren riem ontrent zijn lendenen, ende hy adt ſprinckhanen ende wilde Honingh. *Levit. 11. 22*

7 Ende hy preeckte ſeggende: Daer komt een na my die ſtercker is dan ick, wiens ſchoenen ick nedergeboogen, niet waerdigh en ben den riem te ontbinden, *Mat. 3. 11. Luc. 3. 16. Ioan. 1. 27.*

8 Ick hebbe u met water gedoopt, maer die ſal u doopen door den Heyligen Geeſt. *Act. 1. 5. en 2. 4 en 11. 16 en 19. 4.*

9 Ende het is geſchiet in die dagen dat Jeſus is gekomen van Nazareth uyt Galileen, ende is van Joannes gedoopt in de Jordane. *Luc. 3. 22.*

10 Ende terſtont op klimmende uyt het water, heeft de Hemelen open geſien, ende den geeſt als een duyve nederdalende en blijvende in hem, *Ioan. 1. 32.*

11 Ende daer is een ſtem geſchiet van de Hemelen: Ghy zijt mijn beminde Soon, in u heb ick behagen.

12 Ende terſtont heeft hem den Geeſt gedreven in de woeſtijn, *Mat. 4. 1.*

13 Ende hy was in de woeſtijn veertigh dagen en veertigh nachten, en hy wiert van Satan getenteert, en was met de beeſten, ende de Engelen dienden hem. *Luc. 4. 1.*

14 Maer na dat Ioannes gevangen was, is Ieſus in Galilea gekomen prekende het Euangelie van Godts rijck, *Mat. 4. 12. Luc. 4. 14.*

15 En ſeggende: Den tijdt is vervult, ende het rijck Godts is genadert, doet penitentie ende gelooft het Euangelie *Ioan. 4. 43.*

16 Ende hy gaende voor by de Zee van Galileen, heeft geſien Simon en Andream zijn broeder, werpende de netten in Zee (want het waren viſſchers.) *Mat. 4 18. Luc. 5. 2.*

17 Ende Ieſus heeft hen-lieden geſeyt: Komt na my, ende ick ſal u doen worden viſſchers der menſchen,

18 Ende terſtont achterlatende de netten zijn ſy hem gevolght,

19 Ende van daer een weynigh voort gegaen zijnde, heeft hy geſien Iacobus Zebedeus Soon ende Ioannes zijn broeder, hermakende de netten in 't ſchip,

20 Ende terſtont heeft hy die geroepen. Ende ſy verlatende haren Vader Zebedeus in 't ſchip met de Huerlingen, zijn hem gevolght,

21 Ende ſy zijn gegaen in Capharnaum, ende terſtont in de Sabbath-dagen gaende in de Synagoge, leerde hy hen-lieden, *Mat. 4. 13. Luc. 4. 31.*

22 Ende ſy verwonderden haer ſeer van zijn leeringen, want hy was hen-lieden leerende als macht hebbende? ende niet als de Schriftgeleerden. *Mat. 7. 28.*

23 Ende in haerlieder Synagoge was een menſch met eenen onſuyveren geeſt, ende heeft luyt geroepen, *Luc. 4. 33.*

24 Seggende: wat hebben wy met u te doen Ieſu van Nazareth, Sijt ghy gekomen om ons te verderven? Ick weet wel wie ghy zijt, den Heyligen van Godt?

25 Ende Ieſus heeft hem gedreyght, ſeggende: Wert ſtom en gaet uyt den menſch,

26 Ende den onſuyveren geeſt hem verſcheurende ende met een groot

groot geluyt uytſchreeuwende, is van hem uyt gegaen.
27 Ende ſy hebben haer alle verwondert, alſoo dat ſy onder malkanderen vraeghden, ſeggende: Wat is dit? Wat is deſe nieuwe leeringe, dat hy oock met macht de onſuyveren geeſten gebiet, ende dat ſy hem onderdanigh zijn?
28 Ende zijn fame is terſtont voort verbreyt in al 't landtſchap van Galileen,
Mat. 8. 14. 29 Ende terſtont gaende uyt de Synagogen, zijn ſy gekomen
Luc. 4. 38. in Symons ende Andreas huys met Iacobus ende Iohannes,
30 Maer Symons Huysvrouws moeder lach te bedde ſieck van de koortſe, ende terſtont ſeggen ſy hem van haer.
31 Ende hy by haer komende heeft haer opgeheven, nemende haer handt, ende terſtont heeft haer de koortſe verlaten, ende ſy dienden hen-lieden,
32 Ende als 't avondt geworden was, ende de Son ondergegaen, hebben ſy tot hem gebracht alle die qualijck te paſſe waren, ende die duyvels in hadden,
33 Ende alle de ſtadt was vergadert aen de deure,
34 Ende hy heefter vele geneſen, die gequelt wierden van ver-
Luc. 4. 41. ſcheyden kranckheden, ende veel duyvelen wierp hy uyt, ende hy en lietſe niet ſpreken om dat ſy hem kenden.
35 Ende ſeer vroegh opſtaende is hy uytgaende gegaen in een verlate plaetſe, en badt daer.
36 Ende Simon is hem nagevolght, ende die met hem waren,
37 Ende als ſy hem gevonden hadden, hebben ſy tot hem geſeyt, Sy ſoecken u alle.
38 Ende hy heeft tot haer geſeydt: Laet ons gaen in de naeſte dorpen ende ſteden, dat ick daer oock preken mach', want daerom ben ick gekomen.
39 Ende hy was prekende in haer Synagogen, ende in geheel Galileen, ende uytwerpende de Duyvelen,
Mat. 8. 2. 40 Ende tot hem is gekomen een melaetſch menſch hem bid-
Luc. 5. 12. dende, ende met geboogen knien ſeydt hy tot hem: Is 't dat ghy wilt, ghy kent my ſuyveren.
41 Maer Ieſus ſijner ontfermende heeft zijn handt uyt geſteken, ende hem rakende, heeft hem geſeydt: Ick wil wert geſuyvert.
42 Ende als hy 't geſeyt hadde, is terſtont de melaetsheyt van hem gegaen, ende hy is ſuyver geworden,
43 Ende hy heeft hem gedreyght, ende terſtont heeft hy hem wegh geſtiert.
44 Ende ſeyt tot hem: Siet toe dat ghy dit niemant en ſeght, maer gaet henen, ende vertoont u den Prince der Prieſteren, en-
Lev. 14. 3. de offert voor u ſuyveringe de dingen die Moyſis geboden heeft haer tot een getuygeniſſe.
45 Maer die uyt gegaen zijnde heeft beginnen te preecken, ende te verbreyden dit woort, alſoo dat Ieſus nu niet en mocht openbaerlijck in de Stadt gaen, maer was buyten in de woeſte plaetſen, ende ſy quamen t' ſamen tot hem van alle zijden.

Met

Het II. Capittel.

1 ENde hy is wederom in Capharnaum gegaen na ſommige dagen, ende 't is gehoort dat hy in een huys was, *Mat. 9. 1. Luc. 5. 18.*
2 Ende daer zijnder vele by een gekomen, alſoo dat de plaetſe oock tot de deur die niet begrijpen en mocht, ende hy ſprack hen-lieden 't woort,
3 Ende ſy zijn tot hem gekomen brengende eenen gichtigen menſch, die van vier menſchen gedragen wierdt.
4 Ende doen ſy dien voor hem niet brengen en koſten om der ſcharen wille, hebben ſy 't dack ontdeckt daer hy was, ende een gat open doende, hebben ſy 't bedde neder gelaten daer de gichtige menſch in lach.
5 Maer doen Ieſus geſien hadde haer-lieder geloove, ſeyde hy tot den gichtigen menſch: Soon u ſonden worden u vergeven.
6 Doch daer waren ſommige van de Schrifgeleerden, ſittende ende denckende in hare herten,
7 Hoe ſpreeckt deſe alſoo? hy laſtert. Wie mach de ſonden vergeven dan alleen Godt. *Ioh. 14. 4. Iſa. 43. 25.*
8 't Welck als Ieſus terſtont kende in zijne geeſt, dat ſy alſoo dachten in hen ſelven, ſeyt hy tot haer: Waerom denckt ghy deſe dingen in u herten?
9 Wat is lichter om te ſeggen den gichtigen, De ſonden worden u vergeven, ofte te ſeggen, Staet op, draeght u bedde ende wandelt?
10 Doch op dat ghy weten mooght dat de Sone des menſchen oock macht heeft op der aerden de ſonden te vergeven, ſeyt hy tot den gichtigen menſch,
11 Ick ſegh u: ſtaet op, neemt op u bedde, ende gaet in u huys.
12 Ende terſtont is hy op geſtaen, en nemende het bedde, hy is wegh gegaen voor hen alle, alſoo datſe haer alle verwonderden, ende eerden Godt, ſeggende: noyt en hebben wy ſulcks geſien.
13 Ende hy is wederom uyt gegaen ter zee, ende alle de ſcharen quamen tot hem, ende hy leerdenſe.
14 Ende doen hy voor by ginck, heeft hy geſien Levi Alpheus Sone ſittende aen het tolhuys, ende hy heeft tot hem geſeydt: Volght my. Ende hy opſtaende is hem gevolght. *Mat. 9. 9. Luc. 5. 27.*
15 Ende het is geſchiet doen hy ter maeltijdt ſat in zijn huys, dat 'er veel Publicanen ende ſondaren ſamen ter Tafelen ſaten met Ieſu ende ſijne Diſcipelen, want daer warender velen die hem oock volghden.
16 Ende de Schriftgeleerden ende Phariſeen ſiende dat hy at met de Publicanen ende Sondaren, ſeyden tot ſijnen Diſcipulen: Waerom eet ende drinckt u Meeſter met de Publicanen ende Sondaren?
17 Doen Ieſus dit gehoort hadde, heeft hy tot haer geſeyt: De geſon-

geſonden en hebben den Genees-meeſter niet van noode, maer die ſieck zijn, want ick en ben niet gekomen om de rechtvaerdige te roepen, maer de ſondaren.

18 Ende de Diſcipelen van Joannes en de Phariſeen, waren
Mat.9.14. vaſtende, ende ſy komen ende ſeggen hem: Waerom vaſten
Luc.5.33. Ioannes ende den Phariſeen Diſcipulen, maer u Diſcipulen en vaſten niet?

19 Ende Jeſus ſeyde tot haer: Mogen de Bruyloft kinderen, ſoo langh als de Bruydegom met haer is, vaſten? Soo langen tijdt ſy den Bruydegom by haer hebben, en mogen ſy niet vaſten:

20 Maer de dagen ſullen komen, dat de Bruydegom haer ſal af genomen worden, ende dan ſullen ſy vaſten in die dagen.

21 Niemant en naeyt een ſtuck nieu laken aen een out kleet, of anders ſoo neemt dat nieuwe ſtuck de volheyt af van het oudt kleet, ende het wordt alſoo een grooter ſcheur.

22 En niemant giet nieuwe wijn in oude vleſſchen, of anders ſcheurt de wijn de vleſſchen, ende de wijn ſal uyt geſtort worden, ende de vleſſchen verdorven. Maer nieuwe wijn, moet
Mat.12.1. in nieuwe vleſſchen gegoten worden.
Luc.6.3. 23 Ende het is wederom geſchiet, doen hy op de Sabboth-dadagen wandelde door 't koren, en ſijn Diſcipulen begonnen voort te gaen, ende de aeren af te plucken.

24 Maer de Phariſeen ſeyden tot hem: Siet wat ſy doen op de Sabboth-dagen, dat niet geoorloft en is.

1 Reg. 21. 6. 25 Ende hy heeft hen geſeyt, En hebt ghy noyt geleſen wat David deed als hy in noodt was, ende dat hy ende die met hem waren, honger hadden?

26 Hoe hy gegaen is in 't huys Godts onder Abiather den Prins der Prieſteren, ende heeft de brooden der voorlegginge gege-
Lev. 24.9. ten, de welcke niet en waren geoorloft te eten, dan aen de Prieſteren, ende hy heeft ſe gegeven den genen die met hem waren?

27 Ende ſeyde hen-lieden: Den Sabboth-dagh is om des menſchen wille gemaeckt, ende niet de menſch om den Sabbothdagh. Daerom is den Soon des menſchen oock een Heer van den Sabboth-dagh.

Het III. Capittel.

Mat.12.9. 1 ENde hy is wederom in de Synagogen gegaen, en daer
Luc.6.6. was een Man hebbende een dorre handt:

2 Ende ſy letten op hem, of hy op den Sabboth-dagh geneſen ſoude, om dat ſy hem ſouden beſchuldigen.

3 Ende hy ſeyde tot den menſch die de dorre hant hadde: Staet op in 't midden.

4 Ende hy ſeyde tot haer, Is 't geoorloft op den Sabboth-dagen wel te doen oft qualick? een Ziel te behouden of te dooden? Maer ſy ſwegen.

5 Ende haer rontom aenſiende met gramſchap, bedroeft zijnde

oyer

over de blintheyt haerder herten heeft geſeydt tot den menſch: Steeckt u handt uyt. Ende hy heeftſe uyt geſteken, ende de handt is hem wederom geſont gegeven.
6 Maer de Phariſeen terſtont uytgaende met den Herodianen, hielden eenen raedt tegen hem, hoe ſy hem dooden ſouden. *Matth. 12, 14.*
7 Doch Jeſus met ſijne Diſcipulen, is geweken Zeewaerts, ende een groote ſchare van Galileen en Judeen is hem gevolght,
8 Ende van Jeruſalem en Idumeen, ende van over de Jordaen, ende die ontrent Tyrus ende Sydon waren, een groote menighte, hoorende wat hy dede, zijn tot hem gekomen.
9 Ende hy heeft ſijne Diſcipulen geſeyt dat hem 't Schipken dienen ſoude, om der ſcharen wille; dat ſy hem niet verdringen en ſouden,
10 Want hy maecktender veel geſont, alſoo dat ſy hem overliepen om te genaken, alle die eenige ſieckten hadden.
11 Ende de onſuyver geeſten, als ſy hem ſagen, vielen voor hem neder ende riepen, ſeggende:
12 Ghy zijt de Sone Godts. Ende hy dreyghdenſe ſeer dat ſy hem niet openbaer maken en ſouden. *Matth. 16, 1.*
13 Ende klimmende op eenen Bergh, heeft hy tot hem geroepen die hy ſelve wilde; ende ſy zijn tot hem gekomen. *Luc. 6, 13.*
14 Ende hy heeft gemaeckt dat'er twaelf met hem zijn ſouden, ende dat hy haer ſoude ſenden te preken.
15 Ende heeft haer macht gegeven ſieckten te geneſen, ende duyvelen uyt te werpen,
16 Ende heeft Simon den naem Petrus gegegen,
17 Ende Jacobus Zebedeus Soon, ende Joannes Jacobus Broeder, ende hy heeft haer namen gegeven Boanerges, dat is kinderen des Donders,
18 Ende Andreas, ende Philippus, ende Bartholomeus, ende Mattheus, ende Thomas, ende Jacobus Alpheus Sone, ende Thaddeus, ende Simon den Cananeeuſchen,
19 Ende Judas den Iſcarioter die hem oock verraden heeft.
20 Ende ſy komen tot een huys, ende daer is wederom een ſchare vergadert, alſoo dat ſy oock geen broot eten en mochten.
21 Ende doen het de ſijne gehoort hadden, ſijn ſy uyt gegaen om hem te houden: want ſy ſeyden: Hy is heel in toorn ontſteken.
22 Ende de Schriftgeleerden die van Jeruſalem nederwaerts gekomen waren ſeyden: hy heeft Beelzebub in, ende door den Prins der duyvelen, werpt hy de duyvelen uyt. *Mat. 9, 34.*
23 Ende als hy haer te ſamen geroepen hadde, ſeyde hy henlieden in gelijckeniſſe. Hoe maeh Satanas Satanam uyt werpen?
24 Ende is 't ſake dat een rijck in ſijn ſelven geſcheyden wordt, dat rijck en mach niet ſtaen.
25 Ende is 't dat een huys tegen ſy ſelven gedeelt wordt, ſoo en mach dat huys niet ſtaen.
26 Ende is 't dat Satanas opſtaet tegen ſijn ſelven, ſoo is hy verdeelt, ende hy en ſal niet kennen ſtaen, maer heeft een eynde.

27 Niemant en mach de gereetſchappen van eenen ſtercken, in 't huys gegaen zijnde, rooven, ten ſy dat hy eerſtmael den ſtercken bindt, ende dan ſal hy ſijn huys berooven.

Matth. 12. 31. *Luc.* 12, 10. 28 Voorwaer ick ſegge u lieden, dat de kinderen der menſchen alle ſonden ſullen vergeven worden, en de blaſphemien, waer mede ſy gelaſtert ſullen hebben.

1 *Ioh.* 5. 16. 29 Maer ſoo wie laſtert tegen den heyligen Geeſt, die en ſal geen vergiffenis hebben in der eeuwigheydt, maer by ſal ſchuldigh zijn van 't eeuwigh misdaet.

30 Om dat ſy ſeyden: Hy heeft een onſuyveren geeſt.

Matth. 12. 46. 31 Ende zijn moeder ende broeders komen, ende buyten ſtaende, hebben ſy geſonden aen hem, hem roepende.

Luc. 8. 19. 32 Ende daer ſat rondtom hem een ſchare, ende ſy ſeggen tot hem: Siet u moeder ende u broeders daer buyten begeeren u.

33 Ende hy hen antwoordende, heeft geſeydt: Wie is mijn moeder ende broeders?

34 Ende ront ſiende de gene die rontom hem ſaten, heeft geſeyt: Siet hier mijn moeder ende mijn broeders.

35 Want wie Godts wille doet, deſe is mijn broeder, ende ſuſter, ende moeder.

Het IIII. Capittel.

Matth. 13. 1. *Luc.* 8. 4. 1 ENde wederom heeft hy begonne te leeren aen de Zee, ende daer is tot hem vergadert een groote ſchare, alſoo dat hy in een ſchip klimmende, ſat op de Zee, ende alle de ſchare was by de zee op de aerde,

2 Ende hy leerde haer veel met gelijckeniſſen, ende ſeyden hen in zijn leeringe:

3 Hoort, den Zaeyer is uyt gegaen om te zaeyen.

4 Ende als hy zaeyt, ſoo is 't een zaet gevallen ontrent den wech, ende de vogelen des hemels zijn gekomen ende hebben dat gegeten,

5 Maer het ander is gevallen op ſteenachtige plaetſen, daer 't niet veel aerden en hadde, ende het is terſtont voort gekomen, om dat het geen diepte der aerden en hadde,

6 Ende als de Son op gegaen is, ſoo is 't verbrant, en om dat het geen wortel en hadde, is 't verdrooght.

7 Ende 't ander is gevallen onder de doornen, ende de doornen zijn opgeſchoten, ende hebben het verſmacht, ende ten heeft geen vrucht gegeven.

8 Ende 't ander is gevallen in goede aerde, ende 't gaf vrucht opſchietende en waſſende, ende bracht voort het een dertigh, het een t' ſeſtigh, ende het een hondert.

9 Ende hy ſeyde, die ooren heeft om te hooren die hoore.

10 Ende als hy alleen was, hebben hem deſe twaelf, die met hem waren, gevraeght de gelijckeniſſe.

11 Ende hy ſeyde haer, Het is u gegeven te kennen de verborgentheydt van Godts rijck, maer den genen die buyten zijn, geſchieden alle dingen in gelijckeniſſen,

12 Op

12 Op dat ſy ſiende ſien ſouden ende niet ſien, ende dat ſy hoorende hooren ſouden ende niet verſtaen, op dat ſy niet bekeert en worden, ende hare ſonden hen-lieden vergeven worden. *Iſaia 6. 9. Matth 13. 14. Ioan. 12. 40. Act. 28. 26.*

13 Ende hy heeft tot haer geſeyt: verſtaet ghy deſe gelijckeniſſe niet? ende hoe ſult ghy alle de gelijckeniſſen verſtaen?

14 Die zaeyt, die zaeyt het woordt,

15 En deſe zijnſe die by den wech zijn, daer't woordt geſaeyt wort, ende als ſy dat gehoort hebben, komt terſtont Satanas, ende hy neemt het woordt wech dat geſaeyt is in hare harten. *Rom. 11. 8.*

16 Ende dit zijnſe deſgelijcks die op de ſteenachtige plaetſen geſaeyt zijn: dewelcke als ſy't woort gehoort hebben, ontfangen ſy dat terſtont met blijdtſchap,

17 Ende ſy en hebben geen wortel in hen ſelven, maer zijn korten tijdt duerende: daer na als'er tribulatie of vervolginge op geſtaen is om't woordt, worden ſy terſtont verargert.

18 Ende de andere zijn die in de doornen geſaeyt worden. Dit zijn de gene die't woort hooren,

19 Ende de ellendigheden deſer wereldt, ende't bedrogh der rijckdommen, ende de begeerlijckheden van andere dingen inkomende verſmachten het woordt, ende het wordt vruchteloos. *1 Tim. 6. 17.*

20 En dit zijnſe die op de goede aerde geſaeyt zijn, die't woort hooren en ontfangen, en vrucht voort brengen: het een dertigh, het een ſeſtigh, ende het een hondert.

21 Ende hy ſeyde hen-lieden: Komt het licht oock, om dat het onder een koren vat ſoude geſtelt worden, of onder't bedde? en komt het niet om dat het ſoude op den kandelaer geſtelt worden? *Mat. 5. 15. Luc. 8. 16. en 11. 33. Matth. 10. 26.*

22 Want daer en is niet verborgen, dat niet en ſal geopenbaert worden, noch daer en is niet heymelijck geſchiet, maer om dat het in't openbaer komen ſoude. *Luc. 8. 17.*

23 Is't dat yemandt ooren heeft om te hooren, die hoore:

24 Ende hy ſeyde tot hen-lieden: Siet wat ghy hoort. Met wat mate dat ghy gemeten hebt, daer mede ſal u wederom gemeten worden, ende't ſal u toe geworpen worden. *Mat. 7. 2. Luc. 6. 38.*

25 Want ſoo wie yet heeft, dien ſal gegeven worden, ende ſoo wie niet en heeft, dien ſal oock't gene dat hy heeft, afgenomen worden. *Matth. 13. 12. en 25. 29.*

26 Ende hy ſeyde: alſoo is't rijck Gods als of een menſch zaet ſaeyde in de aerde, *Luc. 8. 18. en 19. 26.*

27 En ſliep, ende dat hy opſtont des nachts ende des daeghs, ende dat het zaet groeyde, ende op wies als hy dat niet en weet.

28 Want de aerde brenght vrucht voort van ſelfs, ten eerſten kruyt, daer na de aere, daer na volwaſſen tarw in de aeren.

29 Ende als het vruchten voort gebracht heeft, ſoo ſent hy terſtont de ſeyn daer in, want het is ooghſt,

30 Ende hy ſeyde: By wien ſullen wy't rijck Gods gelijcken?

ken? of wat parabel ſullen wy dat gelijck maken?
*Matth.*13. 31 Gelijck Moſtaert zaet, het welck als 't geſaeyt is in de aerde
31. iſt het minſte van allen zaden die in d' aerde zijn,
32 Ende als geſaeyt is, ſoo komt op, ende het wordt meerder dan alle de moes kruyden, en maeckt groote tacken, alſoo dat onder zijn ſchaduwe de vogelen des Hemels kennen woonen.
33 Ende met vele alſulcken gelijckeniſſen ſprack hy haer het woort, gelijck ſy hooren konden.
34 Maer ſonder gelijckeniſſe en ſprack hy haer niet: maer afgeſondert, leyde hy die alle ſijnen Diſcipulen uyt.
35 En heeft hen-lieden geſeyt op dien dagh, doen 't laet geworden was: Laet ons daer tegen over gaen.
*Mat.*8.23. 36 Ende verlatende de ſchare hebben ſy hem mede genomen al-
Luc. 8. 22. ſoo gelijck hy was in 't ſchip, ende noch andere ſchepen waren met hem.
37 Ende daer is een groote ſtorm van windt op geſtaen, ende wierp de baren in 't Schip, alſoo dat het ſchip vol wierdt.
38 Ende hy was in't achterſte van het ſchip op een oorkuſſen ſlapende, ende ſy wecken hem, en ſeggen: Meeſter, en leyter u niet aen dat wy verloren gaen?
39 Ende opſtaende, heeft de wint gedreyght, ende de zee geſeydt: Swijght, weeſt ſtom. Ende den windt heeft opgehouden, ende daer is een groote ſtilte geworden.
40 Ende hy heeft tot hen geſeyt: Waerom ſijt ghy bevreeſt? en hebt ghy noch geen geloof? ende ſy hebben gevreeſt met een groote vreeſe, en ſeyden tot malkanderen: Wie meynt ghy dat deſe is, want oock de wint ende de Zee hem onderdanigh zijn?

Het V. Capittel.

*Mat.*8.28. 1 ENde ſy zijn gekomen over de enghte der Zee in het Lant-
Luc. 8, 26. ſchap der Geraſenen,
2 Ende als hy uyt het ſchepe ginck, is hem terſtont te gemoet gekomen uyt de graven een menſch met een onſuyveren geeſt,
3 Die zijn wooningh hadde in de graven, en niemant koſt hem oock voortaen met ketenen binden,
4 Want hy dickwils met veteren ende ketenen gebonden zijnde, de ketenen gebroken hadde, ende de veteren heel vernielt, ende niemant wiſt hem te temmen,
5 Ende hy was altijdt nacht ende dagh in de graven en op de Bergen roepende, ende met ſteenen ſijn ſelven quetſende.
6 Maer ſiende Jeſum van verre, quam hy geloopen ende heeft hem aen gebeden,
7 En roepende met luyder ſtemmen, heeft geſeydt: Wat heb ick met u te doen Jeſu des alderhooghſten Godts Soon? Ick beſweer u by Godt dat ghy my niet en pijnight,
8 Want hy ſeyde tot hem: Gaet uyt ghy onſuyvere geeſt van den menſch.

9 Ende

9 Ende hy vraeghden hem : hoe is uw naem ? Ende hy ſeydt tot hem, Legioen is mijn naem, want wy ſijn velen.
10 Ende hy badt hem ſeer dat hy hem niet en ſoude wech drijven uyt dat lantſchap.
11 Maer daer ontrent eenen bergh, was een groote kudde verckenen weydende.
12 Ende de geeſten baden hem, ſeggende: Sent ons in de verckenen dat wy daer in mogen gaen.
13 Ende Jeſus heeft het hem terſtont toe gelaten. Ende de onſuyvere geeſten uyt gaende zijn in de verckenen gegaen, ende met een groote gedruys is de kudde in zee van boven neder gevallen tot twee duyſent toe, ende zijn verſmacht in Zee.
14 Maer dieſe hoeden, zijn wech gevlucht, en hebben 't gebootſchapt in de Stadt, en op de velden. Ende ſy zijn uyt gegaen om te beſien wat 'er geſchiet was.
15 Ende ſy komen tot Jeſum, ende hebben dien menſch geſien die van den Duyvel gequelt was geweeſt, ſittende gekleet, ende gantſch van ſinnen, en hebben gevreeſt.
16 Ende die 't geſien hadden, hebben haer vertelt wat hem geſchiet was, die den Duyvel beſeten hadde, en van de verckens.
17 Ende ſy begonnen hem te bidden dat hy wech gaen ſoude uyt hare palen.
18 Ende doen hy in't Schip klam, begonnen hem te bidden die van den Duyvel gequelt was geweeſt, dat hy met hem ſoude zijn,
19 Ende hy en heeft hem dat niet toe gelaten, maer ſeyde hem: Gaet in u huys tot de uwe, ende verkondight die hoe groote dingen dat u den Heer gedaen heeft, ende hoe dat uws ontfermt heeft.
20 Ende hy is wegh gegaen, en heeft begonnen te preken in 't lantſchap der thien Steden, wat groote dingen dat hem Jeſus gedaen hadden, ende ſy verwonderden haer allen.
21 Ende doen Jeſus overgetrocken was in een Schip wederom over de Zee, is 'er tot hem een groote ſchare gekomen, ende hy was ontrent de Zee.
22 Ende daer is gekomen een van de overſten der Synagogen, genaemt Jairus, ende hem ſiende, is neder gevallen aen ſijn voeten, *Mat.9.18. Luc.8.41.*
23 Ende badt hem ſeer, ſeggende: Mijn dochter is in haer uyterſte: komt leght u hant op haer op dat ſy mach geſont worden ende leven.
24 Ende hy is met hem wech gegaen, ende hem volghde een groote ſchare, ende ſy drongen hem.
25 Ende een Vrouw die in den vloedt des bloedts was twaelf jaren lanck,
26 En hadde veel geleden van ſeer veel medecijn-meeſters, ende hadde allen haer goet daer aen gehangen, en hadde gantſch geen baet gevonden, maer was noch ſlimmer.
27 Als ſy gehoort hadde van Jeſu, is ſy gekomen in de ſchare

van achteren, ende heeft zijn kleet geraeckt,
28 Want sy seyde: Is 't dat ick maer mach zijn kleet raken, sal ick gesont zijn.
29 Ende terstont is verdrooght den oorspronck haers bloets, ende sy voelde in haer lichaem dat sy genesen was van de sieckten.
30 Ende Jesus terstont in sijn selven kennende de kracht die van hem uyt gegaen was, keerende hem om tot de scharen, seyde: Wie heeft mijn kleederen geraeckt?
31 Ende zijn Discipelen seyden tot hem: Ghy siet de schare u dringende, en seght: wie heeft my geraeckt?
32 Ende hy sach al rondtom om haer te sien die dat gedaen hadde.
33 Maer de Vrouw, (vreesende ende bevende, wetende wat in haer geschiet was) is gekomen, ende voor hem neder gevallen, ende heeft hem geseydt alle de waerheyt.
Luc. 7. 50. 34 Ende hy heeft haer geseydt: Dochter, u Geloof heeft u gesont gemaeckt. Gaet in vreeden, ende zijt gesont van uwe sieckten.
35 Als hy noch sprekende was, komen sy van des oversten der Synagogen Huys, seggende: U Dochter is doodt, wat quelt ghy meer den Meester?
36 Maer Jesus (gehoort hebbende 't woort dat 'er geseyt wiert) heeft geseyt tot den oversten der Synagogen: En wilt niet vreesen, alleenlijck gelooft.
37 Ende hy en heeft niemant toe gelaten hem te volgen, dan Petrus ende Jacobus, en Ioannes Iacobus Broeder.
38 Ende sy komen in 't huys van den oversten der Synagogen, ende hy siet daer een beroerte des volcks, ende die weenende ende seer jammerlijck schreyende.
39 Ende als hy in gegaen was, heeft hy tot haer geseyt: Waerom zijt ghy verslagen ende weent? De Ionge Dochter en is niet doot, maer slaept.
40 Ende sy begeckten hem. Maer na dat hyse al te mael hadde uyt gedreven, neemt hy tot hem den Vader ende de Moeder van de Jonge Dochter, ende die met hem waren, en hy gaet binnen daer de Jonge Dochter was leggende.
41 Ende houdende de handt van de Jonge Dochter heeft hy tot haer geseyt: Talithacumi, dat is te seggen: jonge Dochter (ick segge u) staet op.
42 Ende terstont is de Jonge Dochter op gestaen, en wandelde, ende sy was twaelf jaren out, ende sy zijn seer verwondert geweest met een seer groote verbaestheyt.
43 Ende hy heeft haer seer neerstelijck geboden dat niemandt dit weten en soude, en heeft geseydt dat men haer t' eten souden geven.

Het

Het VI. Capittel.

1 ENde van daer uyt gegaen zijnde, hy is wech gegaen in zijn Landt, ende zijn Diſcipulen volghden hem: *Matth.* 13. 54.
2 Ende als den Sabboth-dagh gekomen was, heeft hy begonnen in de Synagoge te leeren, ende veel hoorende, hebben haer verwondert in zijn leeringe, ſeggende: Van waer komen deſe alle deſe dingen? ende wat wijsheyt is dit die hem gegeven is? en ſulcke mirakulen die door zijn handen gewrocht worden? *Luc.* 4. 16.
3 En is dit niet de timmerman? Marias Soon, de broeder van Iacobus ende Ioſeph, en Iudas en Simon? en zijn oock zijn ſuſters hier by ons niet? ende ſy worden verargert in hem. *Ioan.* 6. 42.
4 Ende Jeſus ſeyde hen-lieden: Dat 'er geen Propheet en is ſonder eere, dan in zijn Lant, ende in zijn huys, ende in zijn geſlachte. *Matth.* 13. 57. *Luc.* 4. 24.
5 Ende hy en mocht daer geen mirakel doen, dan een luttel ſiecken die hy zijn handen opleggende, geneſen heeft. *Ioan.* 4. 44.
6 Ende hy verwonderde hem om haer ongeloovigheydt, ende hy ginck in de kaſtelen al om leerende.
7 Ende heeft de twaelf geroepen, en die begonnen te ſenden twee te ſamen, en gaf haer macht over de onſuyvere geeſten. *Matth.* 10. 1.
8 En heeft haer bevolen dat ſy niet met dragen en ſouden over de wegh, dan alleen een roede: noch tas, noch broot, noch gelt in haer beurs, *Mar.* 3. 14. *Luc.* 9. 1.
9 Maer geſchoent met ſolen, ende dat ſy geen twee rocken ſouden dragen, *Act.* 12. 8.
10 Ende hy ſeyde tot haer: Soo waer ghy gaet in een huys, blijft daer tot dat ghy daer uyt gaet,
11 Ende ſoo wie u niet ontfangen, noch hooren, van daer uyt gaende ſchudt het ſtof van uwe voeten, haer tot een getuygeniſſe. *Matth.* 10. 14. *Luc.* 9. 5.
12 Ende uyt gaende hebben ſy gepreeckt om boet te doen, *Act.* 13.
13 Ende ſy wierpen veel Duyvelen uyt, ende ſalfden met olie veel ſiecken en ſy genaſen die. 51. *en* 18. 6.
14 Ende de Koninck Herodes heeft het gehoort (want ſijn naem was openbaer geworden) ende hy ſeyde: Ioannes den Dooper is van de dooden op geſtaen, ende daerom wercken de krachten in hem. *Luc.* 5. 14. *Mat.* 14. 1. *Luc.* 9. 7.
15 Maer de andere ſeyden: 't Is Helias. Doch andere: 't Is een Propheet, een van de Propheten.
16 Het geen als Herodes gehoort hadde, ſeyde hy: Joannes die ick onthalſt hebbe, is van den dooden op geſtaen.
17 Want de ſelve Herodes heeft geſonden, ende Joannes gevangen, ende hem in den kercker gebonden, om Herodias zijns broeders Philippi Huys-vrouws wille, want hy hadde die getrout. *Luc.* 3. 19.
18 Doch Joannes ſeyde tot Herodes: ten is u niet geoorloft te hebben uws broeders Huys-vrouw. *Lev.* 18. 16.
19 Ende

19 Ende Herodias leyde hem lagen, ende wilde hem dooden, doch koſt niet,
20 Want Herodes ontſach Joannes, wetende dat het een rechtvaerdigh en heyligh man was, en bewaerde hem, ende hem gehoort hebbende, achte ſulcks veel en hoorde hem geerne.
21 Ende als 'er een bequamen dagh gekomen was, heeft Herodes een Avontmael van ſijn geboorten gegeven aen de Princen en de Hooft-luyden over duyſent, ende de principaelſten van Galileen,
22 Ende doen de dochter van de ſelve Herodias binnen was gekomen, en gedanſt hadde, en ſulcks Herodias behaeghde, ende van gelijcken die met hem ter maeltijdt ſaten, heeft den Koninck tot de jonge Dochter geſeyt: Eyſt wat van my ghy wilt, en ick ſal 't u geven,
23 En hy heeft haer geſworen. Al wat ghy begeren ſult, ſal ick u toe ſtaen, al waert mijn halve rijck.
24 Die doen ſy uyt gegaen was, heeft tot haer moeder geſeyt: wat ſal ick eyſſchen? ende ſy heeft geſeyt: Het hooft van Ioannes den dooper.
25 Ende doen ſy terſtont wederom binnen was getreden met haeſt tot den Koningh, heeft ſy begeert, ſeggende: Ick wil dat ghy my terſtont geeft in een ſchotel het hooft van Ioannes den dooper.
26 Ende den Koninck wierdt bedroeft, nochtans om den Eet, ende om de gene die daer t' ſamen ter maeltijdt ſaten, en heeft hy haer niet willen bedroeven,
27 Maer ſendende den Scherprechter, heeft geboden dat men zijn hooft brengen ſoude in een ſchotel, ende die heeft hem onthalſt in den kercker,
28 En zijn hooft gebracht in een ſchotel, en dat gegeven aen de jonge Dochter, ende de jonge Dochter aen haer Moeder.
29 Het welcke als zijn Diſcipulen gehoort hebben, zijn ſy gekomen, ende hebben zijn lichaem gehaelt, ende dat geleydt in een graf.
30 Ende de Apoſtelen ſamen komende tot Ieſum, hebben hem gebootſchapt alle 't gene dat ſy gedaen ende geleert hadden.
Matth. 14. 13. *Luc.* 9. 10. 31 Ende hy ſeyde tot haer: komt af geſondert in een eenſame plaets, ende ruſt, want daer warender vele die quamen ende weder keerden, en ſy en hadden geen tijdt om te eten.
32 Ende klimmende in een ſchip, zijn wegh gegaen in een verlate plaets alleen.
33 En hebben haer ſien wegh gaen, ende veel hebben 't geweten, en zijn te voet van alle de Steden derwaerts t' ſamen geloopen, en zijn voor haer daer gekomen.
Matth. 9. 36. *en* 14. 15. 34 Ende Ieſus uytgaende heeft de groote ſchare geſien, en met haer barmhertigheyt gehadt, want ſy waren gelijck ſchapen, geen harder hebbende, en hy heeft haer begonnen veel te leeren.
35 Doch als het nu laet was, zijn tot hem gekomen zijn Diſcipelen,

pelen, ſeggende: Deſe plaetſe is woeſt, en het uur is voor by,
36 Laetſe gaen, op dat ſy gaende in de naeſte landt-wooningen ende dorpen voor haer ſpijs koopen om te eten. *Luc. 9. 12.*
37 Doch hy antwoordende heeft tot haer geſeydt? Geeft ghy lieden haer te eten. Ende ſy hebben hem geſeyt: Laet ons gaen koopen voor twee hondert penningen broodt, ende wy ſullen haer te eten geven.
38 Ende hy ſeyt tot hen-lieden: Hoe veel brooden hebt ghy? gaet henen ende beſiet het. Ende doen ſy het wiſten, ſeggen: Vijf ende twee Viſſchen. *Ioan. 6. 9.*
39 Ende hy heeft haer geboden dat ſy hen allen ſoude maken te ſitten als geſelſchappen op't groene gras.
40 En ſy zijn geſeten gedeelt, by honderden, ende vijftigen.
41 Ende genomen hebbende de vijf brooden, ende twee viſſchen, ſiende naer den Hemel heeftſe gebenedijt, en de brooden gebroken, en heeftſe zijn Diſcipelen gegeven, dat ſy die haer voor ſtellen ſouden, ende de twee viſſchen heeft hy hen allen gedeelt.
42 Ende ſy hebben altemael gegeten, en zijn verſaet geweeſt.
43 Ende ſy hebben op genomen de overblijffelen, twaelf korven vol, en van de viſſchen:
44 En die gegeten hadden, waren vijf duyſent mannen.
45 Ende terſtont heeft hy zijn Diſcipulen aen gedreven in 't Schip te klimmen, dat ſy hem voor gaen ſouden over zee, na Bethſaida, terwijl hy het volck ſoude laten gaen.
46 En doen hy haer hadde laten vertrecken, is op den bergh gegaen om te bidden.
47 Ende 's avonts laet was 't ſchip in 't midden van de zee, en hy alleen op 't Landt.
48 Ende ſiende haer arbeydende in 't roeyen (want het was in de windt) ende ontrent de vierde wake des nachts, is hy tot haer gekomen, wandelende op de zee, ende hy haer voor by gaende. *Matth. 14. 25.*
49 Maer als ſy hem geſien hebben wandelende op de Zee, hebben ſy gemeent dat het een valſche verbeeldinge was, en hebben ſeer geroepen,
50 Want ſy ſagen hem altemael, en waren verbaeſt. Ende terſtont heeft hy met haer geſproken, ende hen geſeyt: Betrouwt, Ick ben 't, en wilt niet vreeſen.
51 Ende hy is tot haer in 't ſchip geklommen, ende de windt hielt op. Ende ſy zijn noch meer in haer ſelven verwondert,
52 Want ſy en hebben niet verſtaen van de brooden, dan haer harte was verblint.
53 Ende doen ſy over Zee gevaren waren, zijn gekomen in 't Landt Genezareth, en ſy te landt gekomen.
54 Ende als ſy uyt het ſchip gegaen waren, hebben ſy hem terſtont gekent,
55 Ende door-loopende alle dat landtſchap, hebben begonnen in bedden om te dragen die kranck waren, daer ſy hoorden dat hy was.

56 Ende aldaer hy inginck in Dorpen of Lanthuyſen of Steden, daer leyden ſy de ſiecken op de ſtraten, baden hem dat die ten minſten den boort van zijnen kleedt ſoude mogen raecken, ende al die hem raeckten, wierden geſont.

Het VII. Capittel.

*Mat.*15.1. 1 ENde tot hem vergaderen de Phariſeen ende ſommige van de Schriftgeleerde komende van Ieruſalem.
2 Ende als ſy geſien hadden dat eenige van ſijne Diſcipulen met gemeyne handen, dat is met ongewaſſchen broodt eten, miſpreſen ſy het,
3 Want de Phariſeen ende alle de Ioden en eten niet, ten ſy dat ſy dickwils haer handen waſſchen houdende de inſettinge van de ouderen,
4 Ende van de merckt komende en eten ſy niet, ten ſy datſe gewaſſchen zijn, ende veel andere dingen zijnder die hen gegeven zijn te houden, het waſſchen der kroeſen en potten, en matale vaten, en van de bedden.
5 Ende ſy hebben hem gevraegt: Waerom en wandelen u Diſcipelen niet na de inſettinge der ouderen, maer eten broodt met gemeyne handen?
6 Ende hy antwoordende heeft tot hen geſeyt: Wel heeft Iſaias
*Iſa.*29.13. gepropheteert van u geveyſden, gelijck geſchreven is: Dit volck eert my met de lippen, maer haer hart is verre van my,
7 Ende te vergoefs dienen ſy my, leerende leeringen ende geboden der menſchen,
8 Want ghy achter-latende de geboden Godts, hout de inſettinge der menſchen. Dat waſſchen der potten ende kroeſen, ende veel andere diergelijcke doet ghy.
9 Ende hy ſeyden haer: Ghy breeckt wel het Gebodt Godts, op dat ghy u inſettinge mocht houden.
Exod. 20. 12. *Deut.* 5. 16. *Ephe.* 6. 2. 10 Want Moyſes heeft geſeydt: eert uw Vader ende Moeder, ende ſoo wie ſijn Vader of Moeder vermaledijdt, die ſterve de doodt.
11 Maer ghy ſeght: Is 't dat een menſche ſeyt ſijn Vader of Moeder Corbam (dat is een gifte) ſoo wat van my komt, dat ſal u baten,
Exod. 21. 17. *Lev.* 20. 9. *Prov.* 20. 20. 12 Ende voort en laet ghy hem niet meer doen ſijn Vader of Moeder,
13 Brekende het woordt Godts door u inſettinge, die ghy ingeſet hebt, ende diergelijcke doet ghy veel.
*Matth.*15. 10. 14 En roepende wederom de ſchare tot hem, ſeyde haer: hoort my allen ende verſtaet het.
15 Daer en is niet buyten den menſch in hem gaende dat hem kan beſmetten. Maer de dingen die van de menſchen uyt komen, zijn die den menſch onſuyver maken.
16 Is 't dat 'er yemandt ooren heeft om te hooren, die hoore.
17 En doen hy in Huys gekomen was van de ſcharen, hebben hem

hem zijn Diſcipulen de gelijckenis gevraeght,
18 Ende heeft haer geſeyt : Zijt ghy oock ſoo onwijs ? en verſtaet ghy niet dat alle het gene dat van buyten in den menſch gaet, hem niet en kan beſmetten,
19 Want ten gaet in zijn herte niet, maer 't gaet in ſijnen buyck, ende 't gaet uyt door den achterganck, reynigende alle de ſpijſe?
20 Maer hy ſeyde dat de dingen die uyt den menſch gaen, maken den menſche onreyn.
21 Want van binnen uyt de herten der menſchen komen voort quade gedachten, overſpelen, onkuyſcheden, doodſlagen, *Gen.* 6. 5.
22 Dieverye, gierigheden, archeden, bedrogh, onſuyverheden, de quade oogen, blaſphemie, hoovaerdigheyt, dwaesheyt.
23 Alle deſe quaden komen van binnen, en maken den menſch onreyn. *Matth.* 15. 21.
24 Ende van daer opſtaende is wegh gegaen in de palen van Tyrus en Sidon, en als hy in Huys gegaen was, en heeft hy 't niemant willen laten weten, ende hy en koſt niet verborgen blijven.
25 Want een Vrouwe ſoo haeſt als ſy van hem gehoort heeft, wiens Dochter hadt een onſuyveren geeſt, is daer in gekomen, ende gevallen aen zijn voeten.
26 Want het was een Heydenſche Vrouwe, een Syropheniſſe van geboorte. En ſy badt hem dat hy den Duyvel ſoude werpen uyt haer Dochter.
27 Die haer geſeyt heeft : Laet eerſt de kinderen verſaet worden : Want het en is niet goet te nemen het broodt der kinderen, ende dat te werpen voor de honden.
28 Maer ſy antwoordde en heeft hem geſeyt : 't Is waer Heere, doch evenwel eten de kleyne hondekens oock onder de Tafel de brockelingen der kinderen.
29 Ende hy ſeyde haer : Om dit woordt, gaet, den Duyvel is uyt u Dochter gegaen.
30 Ende als ſy wegh gegaen was in haer Huys, heeft ſy de jonge Dochter gevonden leggende op het bedde, ende dat den Duyvel uyt gegaen was.
31 Ende hy wederom uytgaende de palen van Tyrus is gekomen door Sydon tot aen de zee van Galileen tuſſchen de middelſte palen van 't Landt der thien Steden.
32 Ende ſy brengen tot hem eenen dooven ende ſtommen, en baden hem dat hy hem de handt op-leggen wilde. *Matth.* 9. 32.
33 Ende nemende hem uyt de ſcharen ter ſijden, heeft zijn vingeren geſteken in zijn ooren, ende uytſpouwende heeft zijn tongh geraeckt, *Luc.* 11. 14.
34 Ende op-ſiende ten Hemel, heeft verſucht, en hem geſeydt : Ephpheta, dat is, wort geopent.
35 Ende terſtont zijn ſijn ooren geopent, ende den bant van ſijn tonge is ontbonden, en hy ſprack volkomentlijck.
36 Ende hy heeft haer verboden dat zijt niemant ſeggen en ſou-

ſouden. Maer hoe hy haer meer verboot, hoe zijt meer verkondighden,
37 Ende ſoo veel te meer verwonderden ſy hen, ſeggende: Hy heeft het al wel gedaen, de doove heeft hy doen hooren, en de ſtomme doen ſpreken.

Het VIII. Capittel.

Matth. 15. 32. 1 IN die dagen als daer weder een groote ſchare was, ende niet en hadden dat ſy eten ſouden, heeft Jeſus zijn Diſcipulen te ſamen geroepen ende geſeyt.
2 Ick ontferme my over de ſchare, want ſiet ſy blijven nu drie dagen by my, ende en hebben niet dat ſy eten.
3 En is 't dat ickſe ongeſpijſt laet gaen na haer Huys, ſullen ſy op den wegh flauw worden, want ſommige van haer zijn van verre gekomen.
4 Ende zijn Diſcipelen hebben hem geantwoort: waer mede ſoude yemandt deſe hier kennen verſaden met brooden in de woeſtijne?
5 Ende hy heeft haer gevraeght: Hoe veel brooden hebt ghy? De welcke hebben geſeydt: Seven.
6 Ende hy heeft de ſcharen geboden te ſitten op der aerde, en nemende de ſeven brooden danckende heeft die gebroken, ende gaffe zijne Diſcipulen dat ſy die voorleggen ſouden, ende ſy hebben die de ſcharen voor geſtelt.
7 En ſy hadden een weynigh viſchkens, ende de ſelve heeft hy oock gezegent ende geboden datmenſe voorſtellen ſoude,
8 Ende ſy hebben gegeten, en zijn verſaet, en hebben op genomen dat 'er overgebleven was van de brockelingen ſeven manden,
9 En die gegeten hadden, waren by na vier duyſent, ende hy heeft ſe laten gaen.
10 Ende terſtont klimmende in een Schip met zijn Diſcipelen, is hy gekomen in de contreyen van Dalmanutha.
Matth. 16. 1. *Luc.* 12. 54. 11 Ende de Phariſeen zijn uyt gegaen, en hebben beginnen ſamen hem te verſoecken, begerende van hem een teecken uyt den Hemel, tenterende.
12 Ende hy verſuchtende in den geeſt heeft geſeyt: Wat ſoeckt dit geſlacht een teecken? Voorwaer ick ſegge u lieden, dit geſlacht en ſal geen teecken gegeven worden:
13 Ende haer verlatende, is wederom geklommen in een ſchip, ende is wegh gevaren over Zee,
Matth. 16. 5. 14 Ende ſy hebben vergeten brooden mee te nemen, dan ſy hadden maer een broodt met haer in 't ſchip.
15 Ende hy geboodt hen, ſeggende: Siet toe, en wacht u voor de heve der Phariſeen, en van Herodes heve.
16 Ende ſy dochten onder malkanderen, ſeggende: Wy en hebben geen brooden.
17 Ende als Jeſus dat wiſt, heeft hy hen lieden geſeydt:

Waerom

Waerom denckt ghy dat ghy geen brooden hebt ? en weet ghy noch niet, noch en verſtaet ghy 't niet ? hebt ghy noch u hert verblint ?

18 Oogen hebbende en ſiet ghy niet ? en ooren hebbende en hoort ghy niet ? Noch en ſijt ghy niet gedachtigh,

19 Doen ick vijf brooden brack onder vijf duyſent, hoe veel korven vol brockelingen dat ghy opnaemt ? Sy ſeggen hem, Twaelf. *Mar.6.41. Ioan.6.11.*

20 Ende als ick ſeven brooden onder vier duyſent brack, hoe veel manden brockelingen hebt ghy daer op genomen ? Ende ſy ſeggen hem : Seven.

21 Ende hy ſeyde tot haer : Hoe en verſtaet ghy dan noch niet ?

22 Ende ſy komen tot Betſaida, ende brengen tot hem een blinden, en baden hem dat hy die ſoude raecken.

23 Ende nemende de handt van de blinden, heeft hem geleyt buyten het dorp, ende uytſpouwende in zijn oogen, leggende zijn handen daer op, heeft hem gevraeght, oft hy yet ſach.

24 Ende opſiende heeft geſeyt : Ick ſien de menſchen als boomen wandelende.

25 Daer na heeft hy wederom zijn handen op zijn oogen geleyt, en heeft beginnen te ſien, en is wederom herſtelt geworden, ſoo dat hy klaerlijck alle dingen ſagh.

26 En hy heeft hem in zijn huys geſonden, ſeggende : Gaet in u huys, en is 't ſake dat ghy in een dorp komt, ſoo en ſeght het niemant.

27 Ende Jeſus is uyt gegaen met zijn Diſcipelen, in de Kaſteelkens van Ceſarea Philippi, en onderwegen heeft hy zijn Diſcipelen gevraeght, hen ſeggende : wie ſeggen de menſchen dat ick ben ? *Matth.16. 13. Luc.9.18.*

28 De welcke hem hebben geantwoort, ſeggende : Ioannes den dooper, de andere Elias, doch de andere als een van de Propheten.

29 Doen ſeyt hy tot haer : Maer ghy wie ſeght ghy dat ick ben ? Petrus antwoordende ſeyde tot hem : Ghy zijt Chriſtus.

30 Ende hy heeft haer gedreyght dat ſy niemant ſeggen ſouden van hem.

31 Ende hy heeft haer beginnen te leeren dat de Sone des menſchen veel ſou moeten lijden, ende verſmaet worden van de onderlingen en opperſte Prieſteren en Schrifgeleerden, en gedoot worden, ende na drie dagen verrijſen.

32 Ende hy ſprack dat woort openbaerlijck. Ende Petrus hem aenvattende heeft hem beginnen te beſtraffen.

33 De welcke omgekeert zijnde ende ſiende zijn Diſcipelen, heeft Petrus gedreyght, ſeggende : Gaet achter my Satana, want ghy en ſmaeckt niet dat Goddelijck, maer dat menſchelijck is,

34 Ende als hy te ſamen geroepen hadde de ſchare met ſijne Diſcipelen, heeft hy haer geſeyt : Is 't dat yemant my volgen wil, die verloochene ſijn ſelven, en neme zijn kruys op en volge my. *Matth.10. 38. en 16. 24.*

35 Want *Luc.9.23.*

en 14. 27 35 Want ſoo wie zijn ziel wil behouden, die ſalſe verlieſen,
en 17. 33. maer ſoo wie zijn ziel verlieſt om mijnen 't wille ende om het
Ioan. 12. Euangelie, ſalſe behouden.
25. 36 Want wat ſal 't eene menſch baten is 't dat hy de geheele we-
relt wint, ende dat hy ſijnder ziel ſcha doet?
37 Oft wat verruylingh ſal een menſch geven voor ſijn ziel?
Matth. 10. 38 Want ſoo wie hem mijns ſchaemt, ende mijnder woorden
33. in dit overſpeligh ende ſondigh geſlacht, diens ſal den Sone des
Luc. 9. 26. menſchen hem oock ſchamen, als hy gekomen ſal zijn in de
en 12. 7. glorie ſijns Vaders met de Heylige Engelen.
Matth. 16. 39 Ende hy ſeyde tot haer: Voorwaer ick ſegge u lieden: dat 'er
28. ſommige zijn van de genen die hier ſtaen, die den doodt niet
Luc. 9. 27. ſmaken en ſullen, tot dat ſy geſien hebben het rijck Godts ko-
mende met kracht.

Het IX. Capittel.

Mat. 17. 1. 1 ENde na ſes dagen neemt Jeſus tot hem Petrus ende Jaco-
Luc. 9. 28. bus ende Joannes, ende leyt haer op eenen hoogen bergh
ter zijden alleen, ende hy wierdt verandert van gedaente voor
haer.
2 Ende ſijn kleederen zijn blinckende geworden, en boven ma-
ten wit gelijck ſneeu, ſoodanigh geen volder en kan wit-blinc-
kent maken op aerde.
3 Ende hen openbaerde Elias met Moyſes, en waren ſprekende
met Jeſus.
4 Ende Petrus antwoordende heeft tot Jeſus geſeyt Rabbi, 't is
ons goet hier te zijn, ende laet ons maecken drie tabernakelen,
voor u een, ende voor Moyſes een, ende voor Elias een.
5 Want hy en wiſt niet wat hy ſeyde, maer ſy waren van vreeſe
ſeer ontſtelt.
6 Ende daer is een wolck gekomen haer overlommerende, ende
een ſtem is van de wolcken gekomen, ſeggende: Dit is mijnen
alderliefſten Soon: Hoort hem.
7 Ende terſtont ront om ſiende, en hebben ſy niemant meer
geſien dan alleen Jeſus met haer.
Mat. 17. 9. 8 Ende als ſy van den bergh quamen, heeft hy haer geboden
dat ſy niemant, 't gene dat ſy geſien hadden, en ſouden ver-
tellen, dan als de Sone des menſchen van de doodt ſoude ver-
reſen zijn.
9 Ende ſy hebben dit woort bewaert by haer ſelven by malkan-
deren onderſoeckende wat dat was: Als hy van de doot ſal ver-
reſen zijn.
Mal. 4. 5. 10 Ende ſy vraeghden hem, ſeggende: Wat ſeggen dan de
Phariſeen ende Schriftgeleerden, dat Elias eerſt komen moet?
11 De welcke antwoordende heeft tot haer geſeyt: Elias als hy
Iſa. 53. 3. ſal gekomen zijn, ten eerſten ſal hy alle dingen weder op-rech-
ten, ende gelijckerwijs dat 'er geſchreven is van den Sone des
menſchen, dat hy veel lijden ſoude, ende verſmaet worden.

12 Maer

12 Maer ick ſegge u lieden: dat Elias oock gekomen is, ende ſy hebben hem gedaen al dat ſy gewilt hebben, gelijck geſchreven is van hem. *Matth. 17. 12.*

13 Ende komende tot ſijn Diſcipelen, heeft geſien een groote ſchare ontrent haer, ende de Schriftgeleerden diſputerende met hen.

14 Ende terſtont alle het volck Jeſus ſiende, is ſeer verwondert, ende ſijn verſchrickt, ende tot hem loopende hebben ſy hem gegroet.

15 En hy heeft haer gevraeght: Wat diſputeert ghy onder u lieden?

16 Ende een uyt de ſcharen antwoordende heeft geſeydt: Meeſter, ick heb mijnen Soon tot u gebracht, hebbende eenen ſtommen geeſt in. *Luc. 9. 38.*

17 De welcke waer hy hem aenvaert, ſoo ſtoot hy hem ergens tegen, ende hy ſchuymt, ende knarſt met de tanden, en hy verdort, en ick heb uwe Diſcipelen geſeyt dat ſy dien uyt werpen ſouden, ende ſy en hebbent niet konnen doen.

18 De welcke antwoordende heeft haer geſeyt: O ghy ongeloovigh geſlacht, hoe langh ſal ick by u zijn? hoe langh ſal ick u lijden? brenght hem tot my.

19 Ende ſy hebben hem gebracht: ende als hy dien geſien hadde, terſtont heeft den geeſt hem gequelt, ende geſtooten tegen de aerde wentelende hy al ſchuymende,

20 Ende heeft zijnen Vader gevraeght: Hoe langen tijdt is 't geleden dat hem dit gebeurt is? Maer hy ſeyde: Van de kintsheydt.

21 Ende hy heeft hem dickwils in 't vuer ende in de wateren geworpen, op dat hy hem dooden ſoude. Maer is 't dat ghy yet vermooght, ſoo helpt ons doch, onſer ontfermende.

22 En Jeſus ſeyde tot hem: kent ghy gelooven, alle dingen zijn mogelijck den geloovende.

23 Ende terſtont de Vader van 't kint luyt roepende, ſeyde met tranen: Ick geloof Heer, helpt mijn ongeloovigheyt.

24 Ende als Jeſus ſach de Schare te hoop loopende, heeft hy den onſuyveren geeſt gedreyght, ſeggende tot hem: ghy doove ende ſtomme geeſt, ick gebiede u gaet uyt hem: ende en komt voortaen niet meer in hem.

25 Ende ſeer ſchreeuwende, en hem ſcheurende is van hem gegaen, ende hy wiert als doodt, ſoo dat 'er veel ſeyden: Hy is doodt.

26 Maer Jeſus nemende zijn handt heeft hem op geheven, en hy is op geſtaen.

27 Ende als hy in Huys gekomen was, hebben ſijn Diſcipulen heymelijck gevraeght: waerom en hebben wy die niet kennen uyt jagen?

28 Ende hy heeft hen geſeyt: Dien aert en kan nergens door uyt gaen, dan door bidden ende vaſten.

29 Ende van daer gereyſt zijnde gingen ſy voor by Galileen, noch hy en wilde niet dat het yemant wiſte. *Matth. 17. 21.*

30 Maer

Luc. 9. 22. 30 Maer hy leerde zijn Diſcipelen, en ſeyde tot haer: De Sone des menſchen ſal gelevert worden in der menſchen handen, ende ſy ſullen hem dooden, ende hy gedoot zijnde ſal verrijſen ten derden dagh.

31 Maer ſy en verſtonden dat woort niet, vreeſende hem te vragen.

32 Ende ſy zijn gekomen in Capharnaum. De welcke als ſy 't huys waren, vraeghde hy haer: Wat diſputeerden ghy op den wegh?

Mat. 18. 1. *Luc.* 9. 46. 33 Maer ſy ſwegen, want ſy hadden op de wegh gediſputeert wie van haer de meeſte weſen ſoude.

34 Ende nederſittende heeft de twaelf geroepen, ende ſeyde tot haer: Is 't dat yemant wil de eerſte zijn, die ſal de laetſte van allen, ende de dienaer van allen zijn.

35 En nemende een kindt, heeft dat geſtelt in 't midden van haer, het welcke als hy omhelſt hadde, heeft hy tot haer geſeyt:

36 Soo wie een van deſen kinderen ontfanght in mijnen naem, die ontfanght my, ende ſoo wie my ontfanght, die en ontfanght my niet, maer hem die my geſonden heeft.

Luc. 9. 49. 37 Ioannes heeft hem geantwoort, ſeggende: Meeſter wy hebben een geſien door uwen naem Duyvelen uyt werpen, die ons niet en volght, ende wy hebbent hem verboden.

1 *Cor.* 12. 3. 38 Maer Ieſus ſeyde: en wilt die niet verbieden, want niemant en is 'er die kracht doet door mijnen naem, ende haeſt kan qualijck ſpreken van my:

39 Dan ſoo wie niet en is tegen u lieden, die is voor u.

Matth. 10. 42. 40 Want ſoo wie u te drincken geeft een kroes waters in mijnen naem, om dat ghy Chriſto toe behoort, Voorwaer ick ſegge u, die en ſal ſijnen loon niet verlieſen.

Mat. 18. 6. *Luc.* 17. 2. 41 Ende ſoo wie verargert een van deſen kleynen die in my gelooven, het waer hem beter dat 'er een molen-ſteen om zijnen hals gebonden waer, ende dat hy in de zee geworpen wiert.

Matth 5. 30. *en* 18. 8. 42 En is 't oock dat u hant u verargert, ſnijt ſe af, 't is u beter dat ghy met een handt gaet in 't leven, dan dat ghy twee handen hebbende gaet in de Hel, in het onuytbluſſchelijck vuer,

43 Daer haren worm niet en ſterft, ende 't vuer niet uytgebluſcht en wordt.

44 Is 't oock dat uw voet u verargert, ſnijt die af, want het is u beter, kreupel te gaen in 't eenwigh leven, dan twee voeten hebbende geworpen te worden in de Hel van het onuytbluſſelijck vuer,

Iſa. 66. 24. 45 Daer haren worm niet en ſterft, ende het vuer niet uyt gebluſcht en wort.

46 Maer is 't dat u oogh u verargert, werpt die uyt, 't is u beter met een oogh te gaen in 't rijck Godts, dan twee oogen hebbende, geworpen te worden in de Hel des vuers,

47 Daer haren worm niet en ſterft, ende 't vuer niet uyt gebluſt en wordt.

48. Want

48 Want een yegelijck ſal door 't vuer geſouten worden, ende alle ſlaght-offerhande ſal met ſour geſouten worden. *Lev. 2. 13.*
49 't Sout is goet, maer is 't dat het ſour krachteloos is, waer mede ſult ghy dat ſouten? Hebt in u lieden ſout, ende hebt vrede onder u. *Mat. 5. 13. Luc. 14. 34.*

Het X. Capittel.

1 ENde van daer op ſtaende, is hy gekomen in de palen van Iudeen over de Iordaen. Ende de ſcharen vergaderen wederom tot hem, ende gelijck hy placht, heeft die wederom geleert. *Mat. 19. 1.*
2 Ende de Phariſeen aen komende hebben hem gevraeght: of een man geoorloft is zijn huys-vrou te verlaten? tenterende hem.
3 Maer hy antwoordende heeft tot haer geſeyt: Wat heeft u Moyſes geboden?
4 De welcke hebben geſeyt: Moyſes heeft toe gelaten een ſcheybrief te ſchrijven, ende te verlaten. *Deut. 24. 1*
5 Aen wie Ieſus antwoordende heeft geſeydt: Om de hartheydt uwer harten heeft hy u lieden dit gebodt geſchreven.
6 Maer van 't begintſel der ſcheppingen ſoo heeftſe God gemaeckt een man ende een vrouwe. *Gen. 1. 27. Mat. 19. 4.*
7 Daerom ſal een man zijnen Vader ende Moeder verlaten, ende zijn Huys-vrouw aenkleven. *Gen. 2. 24. 1 Cor. 6. 16.*
8 Ende ſy ſullen twee in een vleeſch weſen. Aldus en zijn ſy nu geen twee maer een vleeſch. *Eph. 5. 31.*
9 Daerom wat Godt t' ſamen gevoeght heeft, dat en ſcheyde de menſch niet. *1 Cor. 7. 10.*
10 Ende in huys hebben ſijn Diſcipelen wederom van 't ſelve gevraeght.
11 Ende hy heeft haer geſeydt: Soo wie zijn Huys-vrouw verlaet, ende een ander trouwt, die doet overſpel over haer.
12 Ende is 't dat een Huys-vrouw haer Man verlaet, ende een andere trouwt, ſoo doet ſy overſpel.
13 Ende ſy brachten tot hem kleyne kinderkens dat hy die raken ſoude. Maer de Diſcipelen dreyghden de gene dieſe aenbrachten, *Matth. 19. 13. Luc. 18. 15.*
14 De welcke als Jeſus geſien heeft, heeft hy dat niet wel genomen, en ſeyde tot haer: Laer de kleyne kinderkens tot my komen, en verbietſe niet, want alſulcken behoort het rijck Godts toe:
15 Voorwaer ick ſegge u, ſoo wie 't rijck Godts niet en ontfanght als een kleyn kindeken, die en ſal daer niet in komen.
16 Ende omhelſende de kinderkens, ende leggende zijn handen op haer, zegende hy die.
17 Ende doen hy uyt gegaen was op den wech, is 'er een toegeloopen, ende met gebooghde knien voor hem, badt hy hem:

*Matth.*19. 16. Goede meester wat sal ick doen, op dat ick 't eeuwigh leven ontfangen mach?

*Luc.*18.18. 18 Maer Jesus seyde hem, Waer toe noemt ghy my goet? Niemant en is goet dan een Godt.

*Exod.*20. 13. 19 Ghy weet de geboden. En doet geen overspel. En slaet niet doot. En steelt niet. En seght geen valsche getuygenis. En doet geen bedrogh. Eert uw Vader ende Moeder.

20 Doch hy antwoordende heeft hem geseyt: Meester, dit heb ick al onderhouden van mijn jonckheyt.

21 Maer Jesus hem aen gesien hebbende, heeft hem bemindt, ende geseydt: een dinck ontbreeckt u: Gaet verkoopt alle dat ghy hebt, ende geeft het den armen, en ghy sult een schat hebben in den Hemel, en komt volgt my.

22 De welcke bedroeft zijnde in dat woort, is treurigh wegh gegaen, want hy hadde veel besittingen.

23 Ende Jesus ront om siende, heeft sijne Discipelen geseydt: Hoe swaeslijck sullen sy die geldt hebben in 't rijck Godts gaen,

24 Maer de Discipelen verwonderden haer seer van zijn woorden. Doch Jesus wederom antwoordende, heeft haer geseydt: Kinderkens, hoe swaer is 't om te doen, dat sy die betrouwen op gelt hebben, souden in 't rijck Godts gaen.

25 't Is lichter een kameel te doen gaen door het oogh van een naelt, dan eenen rijcken te gaen in 't rijck Godts.

26 De welcke haer noch meer verwonderden, seggende tot haer selven: en wie kan saligh worden?

27 Ende Jesus haer aensiende heeft geseyt: By de menschen is't onmogelijck, maer niet by Godt, want alle dingen zijn mogelijck by Godt.

28 Ende Petrus heeft hem beginnen te seggen: Siet wy hebben

*Matth.*19. 27. 't al verlaten, ende zijn u gevolght.

*Luc.*18.18. 29 Jesus antwoordende heeft geseydt: Voorwaer ick segge u, daer is niemant die verlaet Huys, of Broeders, of Susters, of Vader, of Moeder, of Kinderen, of Ackerlanden om mijnent wil, en het Euangelie,

30 Die niet ontfangen en sal hondertmael soo veel nu in desen tijdt, Huysen, ende Broeders, ende Susters, en Moeders, en Kinderen, en Ackerlanden, met vervolgingen, ende in de toekomende wereldt het eeuwigh leven.

31 Doch vele eerste sullen de laetste zijn, en laetste d' eerste.

*Matth.*19. 30. 32 Maer sy waren op den wegh gaende na Ierusalem: ende Jesus ginck voor haer, ende sy waren verwondert, en volgende vreesden sy. En wederom tot hem nemende de twaelf, heeft haer

*Luc.*18.31. beginnen te seggen wat hem over komen soude.

33 Want siet wy klimmen op na Ierusalem, ende de Sone des menschen sal gelevert worden aen Princen der Priesteren, en Schriftgeleerden en Ouderlingen, ende sy sullen hem verdoemen ter doodt, en sullen hem leveren aen Heydenen,

34 En

34 En die ſullen hem beſpotten, en beſpouwen, geeſſelen en dooden: ende ten derden dagh ſal hy verrijſen.
35 Ende tot hem komen Iacobus ende Ioannes Zebedeus Sonen, ſeggende: Meeſter: wy willen dat ghy ons doet alle 't gene dat wy ſullen begeren. *Matth.20.* 20.
36 Maer hy ſeyde hen: Wat wilt ghy dat ick u doe?
37 Ende ſy hebben geſeydt: Geeft ons dat wy ſitten mogen de eene aen u rechter handt, ende d' ander aen u ſlincker handt in uw glorie.
38 Doch Ieſus ſeyde haer: Ghy en weet niet wat ghy begeert, kent ghy den Kelck drincken, die ick drincke, oft met het Doopſel gedoopt worden, daer ick mede gedoopt worde?
39 Maer ſy hebben hem geſeydt? Wy kennen. Ende Ieſus ſeyde tot haer: Mijn Kelck die ick drincke, ſult ghy wel drincken, ende met het doopſel daer ick mede gedoopt worde, ſult ghy gedoopt worden,
40 Maer te ſitten aen mijn rechter of ſlincker handt, en behoort my niet u te geven, maer den genen die 't bereyt is.
41 Ende de thien dit hoorende, hebben hen-lieden begonnen te belgen van Iacobus ende Ioannes.
42 Doch Ieſus haer roepende, heeft hen geſeyt: Ghy weet wel, dat de gene die ſchijnen d' overheyt te hebben van de Heydenen, heerſchappye over haer gebruycken, en haer Prineen hebben macht over hen, *Luc.22.25.*
43 Maer ten is alſoo niet onder u lieden: Maer ſoo wie wil de meeſte worden, die ſal u lieder dienaer zijn:
44 Ende ſoo wie wilt onder u lieden d' eerſte zijn, die ſal de knecht van allen zijn.
45 Want de Sone des menſchen en is niet gekomen om dat men hem dienen ſoude, maer om dat hy dienen ſoude, ende geven zijn ziele tot een verloſſinge voor vele.
46 Ende ſy komen te Iericho, ende doen hy vertrock van Iericho, met zijn Diſcipelen, ende een ſeer groote menighte, ſadt de Sone van Timeus Barthimeus de blinde by den weeh, aelmoeſſe biddende. *Matth.20.* 29. *Luc.18.35.*
47 De welcke, doen hy gehoort hadde, dat het Ieſus Nazarenus was, heeft begonnen te roepen en te ſeggen: Ieſu Davids Sone ontfermt u mijnder.
48 Ende vele dreyghden hem dat hy ſwijgen ſoude. Maer hy riep noch veel te meer: Davids Sone, ontfermt u mijnder.
49 Ende Ieſus ſtaende heeft geboden dat men hem roepen ſoude. Ende ſy riepen den blinden, ſeggende tot hem: Weeſt wel gemoet, ſtaet op, hy roept u.
50 De welcke, als hy zijn kleet wegh geworpen hadde, is hy opſpringende tot hem gekomen,
51 Ende Ieſus antwoordende heeft hem geſeyt: Wat wilt ghy dat ick u doe? en de blinde heeft hem geſeyt: Rabboni, dat ick ſien mach.
52 Maer Ieſus ſeyde hem: Gaet henen, u geloof heeft u geſont

ſont gemaeckt. Ende terſtont heeft hy geſien, en volghde hem op den wegh.

Het XI. Capittel.

*Mat.*21.1. *Luc.*19.29. 1 ENde doen ſy by Ieruſalem quamen en Bethanien, aen den Bergh der Olijf-boomen, ſent hy twee van zijn Diſcipelen.

2 Ende ſeyt haer: Gaet henen in het Kaſteel dat tegen u is, ende terſtont daer in komende ſult ghy vinden een veulen gebonden, waer op dat noch geen menſch geſeten en heeft, Ontbint dat, ende brenght het hier.

3 Ende is 't dat u yemant ſeydt: Wat doet ghy? ſecht dat de Heere het van doen heeft, en terſtont ſal hy dat laten gaen herwaerts.

4 Ende wech gaende hebben gevonden het veulen gebonden voor een deure buyten op eenen tweeſcheydigen wech, ende ſy ontbinden het.

5 En ſommige van de genen die daer ſtonden, ſeyden to haer: Wat maeckt ghy ontbindende het veulen?

6 De welcke hen hebben geſeydt, gelijck haer Ieſus bevolen hadde, ende ſy hebben 't hen-lieden toe gelaten.

Ioan. 12.14. 7 En hebben dat veulen tot Ieſum geleyt, ende haer kleederen daer op geleyt, en hy is daer op geſeten.

8 Maer vele hebben haer kleederen geſpreyt op den wegh, ende de andere hieuwen tacken van de boomen, ende ſtroydenſe op den wech.

9 Ende die voor gingen en na volghden riepen, ſeggende: Hoſanna gebenedijt moet hy zijn die daer komt in den naem des Heeren.

*Mat.*21.9. *Luc.*19.38. 10 Gezegent ſy het rijck dat komt van onſen Vader David: Hoſanna in den hooghſten.

*Pſalm.*117.26. 11 Ende hy is te Ieruſalem in den Tempel gegaen, en doen hy 't al omme beſien hadde, ſoo het nu avondt was, is hy uyt gegaen tot in Bethanien, met de twaelf.

*Matth.*21.10. 12 Ende des anderen daeghs als ſy uyt Bethanien gingen, heeft hy honger gehadt.

*Matth.*21.19. 13 Ende ſoo hy van verre geſien hadde een Vijge-boom bladeren hebbende, is hy gekomen, of hy miſſchien daer op iet vinden ſoude. En als hy tot dien gekomen was, heeft hy daer niet op gevonden dan bladeren, want het en was der vijgen tijdt niet.

14 Ende antwoordende heeft tot den boom geſeydt: Van nu voortaen in der eeuwigheydt en eten niemant meer vrucht van u. Ende ſijn Diſcipelen hebben het gehoort.

15 Ende ſy zijn te Ieruſalem gekomen. En als hy in den Tempel gegaen was, heeft hy begonnen uyt te drijven de verkoopers en koopers in den Tempel: en de tafelen der wiſſelaers, ende de ſetelen der genen die duyven verkochten, heeft hy om geworpen.

16 En

16 En hy en gedooghde niet dat yemant een inſtrument door den Tempel dragen ſoude,
17 En hy leerde, ſeggende tot haer: En is 'er niet geſchreven, Mijn huys ſal een huys des gebets genoemt worden allen volcken? ende ghy hebt dat gemaeckt een ſpelonck der Moordenaren. *Iſa. 56. 7. Ier. 7. 11.*
18 Het welck als 't gehoort hebben de Princen der Prieſteren, en de Schriftgeleerden, ſoo ſochten ſy hoe ſy hem ſouden dooden, want ſy vreeſden hem, om dat alle de ſchare haer verwonderde van zijn leeringen.
19 Ende als 't avondt geworden was, ginck hy uyt de Stadt.
20 En doe ſy des morgens daer voorby gingen, hebben ſy geſien den Vijge-boom dor geworden van de wortelen af.
21 Ende Petrus des gedachtigh zijnde, heeft tot hem geſeydt: Rabbi, ſiet de Vijge-boom die ghy vermaledijdt hebt, is verdrooght.
22 Ende Jeſus antwoordende heeft haer geſeyt: Hebt het Geloof van Godt.
23 Voorwaer ick ſegh u, dat ſoo wie ſeydt aen deſen bergh, Werdt op genomen en geworpen in de zee: en dat hy niet en twijffel in zijn herte, maer gelooft dat hem al geſchieden ſal dat hy ſeyt, 't ſal hem geſchieden.
24 Daerom ſegge ick u lieden, alle dingen die ghy biddende begeert, gelooft dat ghy die ontfangen ſult, ende ſy ſullen u geworden. *Matth. 7. 7. en 21. 12.*
25 Ende als ghy ſult ſtaen om te bidden, ſoo vergeeft, is 't dat ghy iet hebt tegen yemandt: op dat ook u Vader die in de hemelen is, u vergeve uwe ſonden. *Luc. 11. 9. Matth. 6. 14. en 18. 35.*
26 Dan is 't dat ghy niet en vergeeft, ſoo en ſal u Vader die in de Hemelen is, u lieden uwe ſonden ook niet vergeven.
27 Ende ſy komen wederom te Ieruſalem. Ende als hy wandelde in den Tempel, komen tot hem de overſte Prieſters, ende de Schriftgeleerden, ende de Ouderlingen, *Matth. 21. 23. Luc. 20. 1.*
28 Ende ſeggen tot hem: Door wat macht doet ghy deſe dingen: ende wie heeft u deſe macht gegeven dat ghy deſe dingen doen ſout?
29 Maer Jeſus antwoordende heeft tot haer geſeydt: Ick ſal u lieden ook een woordt vragen, en antwoordt my, en ick ſal u ſeggen door wat macht dat ick deſe dingen doe.
30 Joannes doopſel waert van den Hemel of van de menſchen? antwoort my.
31 Maer ſy dachten by hem ſelven, ſeggende: Is 't dat wy ſeggen van den Hemel, ſoo ſal hy ſeggen: Waerom en hebt ghy dan hem niet gelooft?
32 Is 't dat wy ſeggen van de menſchen, ſoo vreeſen wy het volck, want ſy hielden Ioannes altemael dat hy waerlijck een Propheet was.
33 Ende antwoordende hebben tot Jeſus geſeydt: Wy en weten het niet. En Ieſus antwoordende heeft haer geſeyt: Noch ick

ick en ſegge u lieden oock niet, door wat macht dat ick dit doe.

Het XII. Capittel.

Matth. 21. 33 *Luc.* 20. 9. *Iſa.* 5. 1. *Ier.* 2. 21.

1 ENde hy heeft haer beginnen in gelijckeniſſe toe te ſpreecken. Een menſch heeft eenen wijngaert geplant, ende hy heeftter een thuyn om geleyt, ende een wijn-put in gegraven, ende een toorn getimmert, en heeft die verhuert de Ackerluyden, ende hy is in vreemde Landen gereyſt.

2 En heeft tot de Ackerluyden, als 't tijdt was, een knecht geſonden, dat hy van de Ackerluyden ontfangen ſoude van de vrucht des wijngaerts.

3 De welcke (als ſy dien gegrepen hebben) hebben hem geſlagen ende ydel laten gaen.

4 Ende wederom heeft hy tot haer geſonden een anderen knecht, ende dien hebben ſy in zijn hooft gewont, ende verſmaetheden aen gedaen.

5 Ende wederom heeft hy eenen anderen geſonden, ende dien hebben ſy gedoodt, ende veel meer andere, de ſommige ſlaende, ende de ſommige doodende.

6 Hierom hy noch hebbende eenen alderliefſten Soon, heeft die oock geſonden tot haer ten laetſten, ſeggende: Sy ſullen mijn Soon ontſien.

7 Maer de Ackerluyden hebben geſeydt tot malkanderen: Dit is de erfgenaem, komt laet ons hem dooden, ende dan ſal het erfdeel ons zijn.

8 Ende hem aengrijpende hebben hem gedoodt, ende geworpen buyten den wijngaert.

9 Daerom wat ſal den Heer des wijngaerts doen? Hy ſal komen ende dooden de Ackerluyden, ende ſijnen wijngaert andere geven.

Pſalm 117 22. *Iſa* 28. 16. *Act.* 4. 11. *Rom.* 9. 33. 1 *Pet.* 2. 7.

10 En hebt ghy oock de ſchrifture niet geleſen, Den ſteen die de Timmerluyden verworpen hebben, deſen is geworden tot een hooft des hoecks,

11 Van den Heer is dit geſchiet, en het is wonderlijck in onſe oogen?

Matth. 21. 42.

12 Ende ſy ſochten hem te vangen, en hebben de menighte des volcks gevreeſt, want ſy hebben verſtaen dat hy tot haer deſe gelijckeniſſe geſeyt hadde. En hem verlaten hebbende zijn wech gegaen.

Matth. 22. 15. *Luc* 20. 20.

13 Ende ſy ſenden tot hem ſommige van de Phariſeen en Herodianen, dat ſy hem vatten ſouden in ſijn woorden.

14 De welcke komende, ſeggen tot hem: Meeſter, wy weten dat ghy waerachtigh zijt, ende dat ghy niemant en ontſiet, noch ghy en ſiet niet aen het geſicht der menſchen, maer in der waerheyt leert ghy den wegh Godts, is 't geoorloft tribuyt den Keyſer te geven of niet?

15 De welcke (wetende hare liſtigheydt) heeft hen-lieden geſeyt:

waerom

waerom tenteert ghy my? brenght my den penninck dat ick die ſie.
16 Ende ſy hebben die hem gebracht. En hy ſeyde tot haer: Wiens beeldt is dit op-ſchrift? Sy ſeggen hem: Des Keyſers.
17 Ende Ioſus antwoordende heeft haer geſeyt: Geeft dan weder dat den Keyſer toe komt aen den Keyſer, en Godt dat Godt toe komt. Ende ſy verwonderden haer van hem. *Rom.13.7.*
18 Ende de Sadduceen zijn tot hem gekomen, die ſeggen dat 'er geen verrijſeniſſe en is. Ende ſy vraeghden hem: ſeggende: *Matth.22. 23.*
19 Meeſter, Moyſes heeft ons geſchreven: Waert ſaecke dat yemants broeder ſterft, ende een Huys-vrouwe achter laet, ende geen Kinderen, dat zijn Broeder diens Huys-vrouwe trouwen ſoude, ende verwecken ſijn Broeders Zaet. *Luc.20.27. Deut.25.5.*
20 Aldus waren daer ſeven Broeders, ende d' eerſte heeft een Huys-vrouwe genomen, en is geſtorven, geen zaet achterlatende,
21 Ende de tweede heeftſe genomen, en is geſtorven, ende deſe en heeft oock geen zaet achter gelaten: ende de derde deſgelijcks.
22 Ende deſgelijcks hebben haer de ſeven genomen, ende ſy hebben geen zaet achter gelaten. Ten laeſten van allen is de vrouwe oock geſtorven,
23 Hierom in de verrijſeniſſe als ſy ſullen verreſen ſijn, wiens Huys-vrouwe van deſen ſal ſy zijn? Want de ſeven hebben haer tot een Huys-vrouw gehadt.
24 Ende Jeſus antwoordende heeft haer geſeyt: en is 't daerom niet dat ghy miſt, niet wetende de Schrifturen, noch de kracht Godts?
25 Want als ſy van den dooden ſullen op geſtaen zijn, ſoo en ſullen ſy noch trouwen noch getrout worden, maer ſy zijn gelijck Engelen in de Hemelen.
26 Maer van de dooden dat ſy op ſtaen, en hebt ghy niet geleſen in 't Boeck Moſis, hoe dat Godt hem op den dooren boſch geſeyt heeft, ſeggende: Ick ben de Godt van Abraham, ende de Godt van Iſaac, ende de Godt van Iacob. *Exod.3.6. Matth.22. 32.*
27 Hy en is geen Godt der dooden, maer der levendige. Daerom dwaelt ghy ſeer. *Matth.22. 34.*
28 En daer is een van de Schriftgeleerden toe getreden dieſe gehoort hadde d' een d' ander vragende, ende ſiende dat hy den Sadduceen wel geantwoort hadde, heeft hy hem gevraeght welck het eerſte gebodt was van allen.
29 Maer Jeſus heeft hem geantwoort: Het eerſte van allen geboden is: Hoort Iſraël, de Heer uwe God is een God, *Deut. 6.4. 5.*
30 En ghy ſult beminnen den Heere uwen Godt uyt geheel u harte, ende uyt geheel u ziele, ende uyt u geheel verſtant, ende uyt alle uwe kracht. Dat is het eerſte Gebodt.
31 Maer het tweede is dit gelijck: Ghy ſult uwen naeſten lief hebben als u ſelven. Daer en is geen ander gebodt grooter als deſe. *Matth.22. 39. Lev.19.18. Rom.13.9.*

ick en ſegge u lieden oock niet, door wat macht dat ick dit doe.

Het XII. Capittel.

Matth. 21. 33 *Luc.* 20. 9. *Iſa.* 5. 1. *Ier.* 2. 21.

1 ENde hy heeft haer beginnen in gelijckeniſſe toe te ſpreecken. Een menſch heeft eenen wijngaert geplant, ende hy heeftter een thuyn om geleyt, ende een wijn-put in gegraven, ende een toorn getimmert, en heeft die verhuert de Ackerluyden, ende hy is in vreemde Landen gereyſt.

2 En heeft tot de Ackerluyden, als 't tijdt was, een knecht geſonden, dat hy van de Ackerluyden ontfangen ſoude van de vrucht des wijngaerts.

3 De welcke (als ſy dien gegrepen hebben) hebben hem geſlagen ende ydel laten gaen.

4 Ende wederom heeft hy tot haer geſonden een anderen knecht, ende dien hebben ſy in zijn hooft gewont, ende verſmaetheden aen gedaen.

5 Ende wederom heeft hy eenen anderen geſonden, ende dien hebben ſy gedoodt, ende veel meer andere, de ſommige ſlaende, ende de ſommige doodende.

6 Hierom hy noch hebbende eenen alderliefſten Soon, heeft die oock geſonden tot haer ten laetſten, ſeggende: Sy ſullen mijn Soon ontſien.

7 Maer de Ackerluyden hebben geſeydt tot malkanderen: Dit is de erfgenaem, komt laet ons hem dooden, ende dan ſal het erfdeel ons zijn.

8 Ende hem aengrijpende hebben hem gedoodt, ende geworpen buyten den wijngaert.

9 Daerom wat ſal den Heer des wijngaerts doen? Hy ſal komen ende dooden de Ackerluyden, ende ſijnen wijngaert andere geven.

Pſalm 117 22. *Iſa* 28. 16. *Act.* 4. 11. *Rom.* 9. 33. 1 *Pet.* 2. 7.

10 En hebt ghy ooek de ſchrifture niet geleſen, Den ſteen die de Timmerluyden verworpen hebben, deſen is geworden tot een hooft des hoecks,

11 Van den Heer is dit geſchiet, en het is wonderlijck in onſe oogen?

Matth. 21. 45.

12 Ende ſy ſochten hem te vangen, en hebben de menighte des volcks gevreeſt, want ſy hebben verſtaen dat hy tot haer deſe gelijckeniſſe geſeyt hadde. En hem verlaten hebbende zijn wech gegaen.

Matth. 22. 15. *Luc* 20. 20.

13 Ende ſy ſenden tot hem ſommige van de Phariſeen en Herodianen, dat ſy hem vatten ſouden in ſijn woorden.

14 De welcke komende, ſeggen tot hem: Meeſter, wy weten dat ghy waerachtigh zijt, ende dat ghy niemant en ontſiet, noch ghy en ſiet niet aen het geſicht der menſchen, maer in der waerheyt leert ghy den wegh Godts, is 't geoorloft tribuyt den Keyſer te geven of niet?

15 De welcke (wetende hare liſtigheydt) heeft hen-lieden geſeyt: waerom

waerom tenteert ghy my? brenght my den penninck dat ick die ſie.
16 Ende ſy hebben die hem gebracht. En hy ſeyde tot haer: Wiens beeldt is dit op-ſchrift? Sy ſeggen hem: Des Keyſers.
17 Ende Ieſus antwoordende heeft haer geſeyt: Geeft dan weder dat den Keyſer toe komt aen den Keyſer, en Godt dat Godt toe komt. Ende ſy verwonderden haer van hem. *Rom.13.7.*
18 Ende de Sadduceen zijn tot hem gekomen, die ſeggen dat 'er geen verrijſeniſſe en is. Ende ſy vraeghden hem: ſeggende: *Matth.22. 23.*
19 Meeſter, Moyſes heeft ons geſchreven: Waert ſaecke dat yemants broeder ſterft, ende een Huys-vrouwe achter laet, ende geen Kinderen, dat zijn Broeder diens Huys-vrouwe trouwen ſoude, ende verwecken ſijn Broeders Zaet. *Luc.20.27. Deut.25.5.*
20 Aldus waren daer ſeven Broeders, ende d' eerſte heeft een Huys-vrouwe genomen, en is geſtorven, geen zaet achterlatende,
21 Ende de tweede heeftſe genomen, en is geſtorven, ende deſe en heeft oock geen zaet achter gelaten: ende de derde deſgelijcks.
22 Ende deſgelijcks hebben haer de ſeven genomen, ende ſy hebben geen zaet achter gelaten. Ten laeſten van allen is de vrouwe oock geſtorven,
23 Hierom in de verrijſeniſſe als ſy ſullen verreſen ſijn, wiens Huys-vrouwe van deſen ſal ſy zijn? Want de ſeven hebben haer tot een Huys-vrouw gehadt.
24 Ende Jeſus antwoordende heeft haer geſeyt: en is 't daerom niet dat ghy miſt, niet wetende de Schrifturen, noch de kracht Godts?
25 Want als ſy van den dooden ſullen op geſtaen zijn, ſoo en ſullen ſy noch trouwen noch getrout worden, maer ſy zijn gelijck Engelen in de Hemelen.
26 Maer van de dooden dat ſy op ſtaen, en hebt ghy niet geleſen in 't Boeck Moſis, hoe dat Godt hem op den dooren boſch geſeyt heeft, ſeggende: Ick ben de Godt van Abraham, ende de Godt van Iſaac, ende de Godt van Iacob. *Exod.3.6. Matth.22. 32.*
27 Hy en is geen Godt der dooden, maer der levendige. Daerom dwaelt ghy ſeer. *Matth.22.*
28 En daer is een van de Schriftgeleerden toe getreden dieſe gehoort hadde d' een d' ander vragende, ende ſiende dat hy den Sadduceen wel geantwoort hadde, heeft hy hem gevraeght welck het eerſte gebodt was van allen. *34.*
29 Maer Jeſus heeft hem geantwoort: Het eerſte van allen geboden is: Hoort Iſraël, de Heer uwe God is een God, *Deut. 6.4. 5.*
30 En ghy ſult beminnen den Heere uwen Godt uyt geheel u harte, ende uyt geheel u ziele, ende uyt u geheel verſtant, ende uyt alle uwe kracht. Dat is het eerſte Gebodt.
31 Maer het tweede is dit gelijck: Ghy ſult uwen naeſten lief hebben als u ſelven. Daer en is geen ander gebodt grooter als deſe. *Matth.22. 39. Lev.19.18. Rom.13.9.*

*Gal.*5. 14. *Iac.* 2. 8. 32 En de Schriftgeleerden heeft hem geſeyt: Meeſter ghy hebt in der waerheydt wel geſeyt, dat'er een Godt is, ende dat'er anders geen en is ſonder hem.

33 Ende dat men hem lief hebben ſal uyt geheelder herten, en uyt geheel het verſtant, ende uyt gantſcher ziele, ende uyt geheele ſterckheyt, ende te beminnen den naeſten als ſijn ſelven, dat is meerder dan alle de brandt-offerhande ende Sacrifitien.

34 Maer Ieſus ſiende dat hy wijſſelijck geantwoort hadde, heeft tot hem geſeyt: Ghy en zijt niet verre van't rijck Godts. Ende niemant en dorſt hem nu meer vragen.

*Matth.*22. 41. *Luc.*20.41. 35 Ende Ieſus antwoordende ſeyde leerende in den Tempel: Hoe ſeggen de Schriftgeleerden dat Chriſtus den Soon van David is.

Pſalm 109 1. 36 Want David ſeyt ſelver in den heyligen Geeſt: Den Heer heeft geſeyt tot mijnen Heer, ſit aen mijn rechterhandt: tot dat ick u vyanden ſtelle tot een voet-banck uwer voeten.

37 Aldus noemt hem David ſelf Heere, ende waer af is't dan ſijn Soon? ende een groote ſchare heeft hem geerne gehoort.

*Matth.*23. 6. *Luc* 11.43. *en* 20. 46. 38 En hy ſeyde haer in zijn leeringe: Wacht u van de Schriftgeleerden die in lange kleederen willen wandelen, ende gegroet zijn op de marckt.

39 Ende op de eerſte ſetelen ſitten in de Synagogen, ende de eerſte ſit-plaetſen in de avondtmalen:

40 Die huyſen der weduwen verſlinden onder't deckſel van lange gebeden, deſe ſullen een ſwaerder oordeel ontfangen.

Luc. 21. 1. 41 Ende Jeſus ſittende tegen over de offer-kiſte, aenſach hoe dat de ſchare gelt wierp in de offer-kiſte, ende veel rijcke lieden wierpen veel.

42 Maer als daer gekomen was een arme weduwe, heeft daer twee kleyne penningxkens in geworpen, welck is het vierde deel.

43 Ende hy t' ſamen roepende zijn Diſcipelen, heeft haer geſeyt: Voorwaer ick ſegge u lieden, dat deſe arme weduwe meer geworpen heeft dan alle d' andere die in d' offer-kiſte geworpen hebben.

44 Want die hebben allen geworpen van't gene dat haer over was, maer deſe heeft van haer armoedt geworpen al dat ſy hadde, haren geheelen noodruft.

Het XIII. Capittel.

*Mat.*24.1. *Luc.*21. 5. 1 ENde doen hy uyt den Tempel ginck, heeft hem geſeydt een van ſijn Diſcipelen: Meeſter, aenſiet wat ſteenen, ende timmeragie.

2 Ende Jeſus antwoordende ſeyde tot haer: Siet ghy alle deſe groote timmeragien? Daer en ſal den eenen ſteen op den anderen ſteen niet gelaten worden, die niet en ſal verdorven wordẽ.

*Luc.*19.44.

3 Ende

3 Ende doen hy ſadt op den Bergh der Olijf-bomen, tegen over den Tempel, vraeghden hem heymelijck Petrus, ende Jacobus, ende Joannes, ende Andreas:
4 Secht ons wanneer ſullen deſe dingen geſchieden? ende wat ſal het teken zijn als alle deſe dingen ſullen beginnen volbracht te worden?
5 Ende Jeſus antwoordende heeft haer begonnen te ſeggen: Siet toe dat u niemant en verleyde, *Eph.* 5. 6. 2 *Theſſ.* 2. 3.
6 Want daer ſullender veelen in mijn naem komen, ſeggende dat ick het ben, en ſy ſullender vele verleyden.
7 Maer als ghy hooren ſult oorlogen en geruchten van oorlogen, ſoo en vreeſt niet, want deſe dingen moeten geſchieden, maer ten is noch geen eynde.
8 Want het eene volck ſal tegen het ander volck op ſtaen, ende het eene rijck tegen het ander, ende daer ſullen aertbevingen zijn hier ende daer, ende dieren tijdt. Deſe dingen zijn 't beginſel der pijnen.
9 Maer ſiet u ſelven, want ſy ſullen u leveren in de raedt-huyſen, ende in de Synagogen ſult ghy geſlagen worden, ende voor Landt-vooghden en Koningen ſult ghy ſtaen om my, haer tot een getuygenis.
10 Ende onder alle de Heydenen moet eerſt het Euangelie gepreeckt worden.
11 Ende als ſy u lieden leverende ſullen leyden, en wildt niet tevoor dencken wat ghy ſpreken ſult, maer wat u gegeven ſal worden op die ure, dat ſpreeckt. Want ghy en zijt niet ſprekende, maer den Heyligen Geeſt. *Matth.* 10. 19. *Luc.* 12. 11. *en* 21. 14.
12 Want de eene broeder ſal den anderen broeder ter doodt leveren, ende de Vader het Kint, en de Kinderen ſullen op ſtaen tegen de Ouders, en ſullen haer de doot aen doen.
13 Ende ghy ſult van alle menſchen gehaet worden om mijnen naem; maer ſoo wie verdragen ſal tot het eynde toe, die ſal ſaligh zijn.
14 Maer als ghy ſult ſien den gruwel der verwoeſtinge ſtaende daer 't niet en behoort (die leeſt die verſtaet het) ſoo wie dan in Judeen zijn, vlieden tot de bergen, *Matth.* 24. 25. *Luc.* 21. 20.
15 Ende wie op het dack is, die en kome niet nederwaerts in huys, noch hy en ga daer binnen niet, om yet te halen uyt ſijnen huys, *Dan.* 9 27.
16 Ende ſoo wie op den Acker ſal zijn, die en keere niet achterwaerts om ſijn kleedt wech te nemen.
17 Maer wee den bevruchten en ſoogenden in die dagen.
18 Bidt dan dat het in den Winter niet en geſchiede.
19 Want het ſullen ſulcke dagen van verdruckingh zijn, als'er niet geweeſt en zijn van het beginſel des Schepſels, dat Godt geſchapen heeft tot nu toe, noch weſen ſullen.
20 En ten waer dat de Heer de dagen gekort hadde, geen vleeſch ſou ſaligh worden: maer om de uytverkoorene die hy verkooren heeft, heeft hy die dagen verkort.

*Matth.*24. 23. *Luc.*17.23. 21 Ende ſoo dan u yemant ſeydt: Siet, hier is Chriſtus, ſiet daer is hy, en gelooft dat niet. Want daer ſullen op ſtaen valſche Chriſtuſſen,
22 Ende valſche Propheten, ende ſullen teeckenen ende wonderen doen, om te verleyden (is 't dat het geſchieden kan) oock de uytverkoorenen.
23 Daerom ſiet ghy lieden toe, want ſiet, ick hebt u al te vooren geſeyt.
Exech. 32. 7. 24 Maer in die dagen, na de verdruckingh, ſal de Son verduyſtert worden, ende de Maen en ſal haer ſchijnſel niet geven,
*Iſa.*13.10. *Ioel* 2. 10. 25 Ende de Starren des Hemels ſullen afvallende zijn, en de kraehten die in de Hemelen zijn, ſullen beroert worden.
26 Ende dan ſullen ſy ſien den Sone des menſchen, komende in de wolcken, met groote kracht en glorie.
Matth. 24 31. 27 Ende dan ſal hy zijn Engelen ſenden, ende vergaderen zijn uytverkoren van de vier winden, van het uytterſte der aerden, tot het opperſte des Hemels.
28 Doch van den Vijge-boom leert een gelijckeniſſe. Als nu zijn tack teer is, ende dat de bladeren voort gekomen zijn, ſoo weet ghy dat de ſomer ſeer na is:
29 Alſoo oock ghy lieden, wanneer ghy deſe dingen ſult ſien geſchieden, ſoo weet dat het ſeer na is in de deuren.
30 Voorwaer ick ſegge u, dat dit geſlacht niet voor by gaen en ſal, tot alle deſe dingen geſchieden.
31 Hemel en Aerde ſullen vergaen, maer mijn woorden en ſullen niet vergaen.
32 Doch van die dagh en ure en weet niemant, noch de Engelen in den Hemel, noch den Soon, dan de Vader.
*Matth.*24. 42. 33 Siet toe, waeckt ende bidt, want ghy en weet niet wanneer den tijdt is.
34 Gelijck een menſch die buytens landts gereyſt is, zijn huys verlaten heeft, ende heeft zijn knechten macht gegeven van elck werck, ende den deurwaerder heeft hy bevolen dat hy waken ſoude.
35 Derhalven waeckt (want ghy en weet niet wanneer dat den Heer van 't Huys komen ſal, ſavondts laet, ter middernacht, of als den haen kraeyt, of in den morgenſtont.)
36 Op dat als hy ſchielijck komt, u niet ſlapende en vindt.
37 Maer dat ick u lieden ſegge, dat ſegge ick tot een yegelijck:

Het XIV. Capittel.

*Mat.*26.2. *Luc.*22.1. 1 MAer het was Paeſſchen, ende den dagh van de ongehe-ven brooden na twee dagen, ende de overſte Prieſters, en Schriftgeleerden ſochten hoe ſy hem met bedrogh vangen ſouden en dooden.
2 Maer ſy ſeyden: Niet op den Feeſtdagh, op dat 'er miſſchien geen oploop onder 't volck en geſchiede.
*Mat.*26.6. *Ioan.*12.1. 3 Ende doen hy was te Bethanien in 't huys van Symon den melaet-

laetſchen, en ter tafelen ſadt, is 'er een Vrouw gekomen, hebbende een Alabaſteren buſſe met onvervalſchte koſtelijcke Nardus ſalf, ende de Alabaſteren buſſe gebroken hebbende, heeft die uyt geſtort op zijn hooft.

4 Maer daer warender ſommige dat niet wel nemende in haer ſelven, en ſeggende: Waer toe is dit verlies van deſe ſalve geſchiet?

5 Want deſe ſalve hadde kennen verkocht worden meer dan drie hondert penningen, ende den armen gegeven. Ende ſy morden op haer.

6 Maer Jeſus heeft geſeydt: Laet haer begaen, waerom zijt ghy haer moeyelijck? Sy heeft een goet werck aen my gewracht:

7 Want altijdt hebt ghy armen met u, en als ghy wilt, kent ghy die wel doen, maer my en hebt ghy altijdt nier.

8 Dat deſe gehadt heeft, heeftſe gedaen, ſy is te voren gekomen mijn lichaem te ſalven ter begraveniſſe.

9 Voorwaer ick ſegge u lieden, al waer het Euangelie ſal gepreeckt worden in de gantſche wereldt, daer ſal oock tot haer gedachteniſſe verhaelt worden wat ſy gedaen heeft.

10 Ende Judas den Iſcarioter een van de twaelf is wegh gegaen tot de overſte Prieſters, dat hy hem haer verraden ſouden. *Matth.* 26. 14.

11 De welcke dit hoorende zijn verblijdt geweeſt, ende hebben hem belooft gelt te geven. En hy ſocht hoe hy hem bequamelijck ſoude leveren.

12 Ende op den eerſten dagh van de ongeheven brooden, als men het Paeſchlam ten offer ſlachtede, ſeggen tot hem de Diſcipelen: Waer wilt ghy dat wy gaen, ende voor u bereyden dat ghy het Paeſchlam eten mooght? *Matth.* 26. 17. *Luc.* 22. 7.

13 Ende hy ſendt twee van ſijne Diſcipelen, en ſeyde haer: Gaet in de Stadt, en u ſal een menſch ontmoeten, dragende een fles waters, volght hem,

14 En waer hy in gaet, ſeght daer den Heer van 't Huys, dat de Meeſter ſeydt: waer is mijn eetplaetſe, daer ick 't Paeſchlam met mijne Diſcipelen mach eten?

15 En hy ſal u toonen een groote eet-kamer bereydt, ende aldaer bereyt het ons.

16 En zijn Diſcipelen zijn wech gegaen, en in de Stadt gekomen, en hebben 't gevonden, gelijck hy haer geſeydt hadde. Ende ſy hebben 't Paeſchlam bereydt.

17 Maer als 't avondt geworden was, is hy gekomen met de twaelf. *Matth* 26. 20.

18 En doen ſy ter tafelen ſaten ende aten, heeft Jeſus geſeydt: Voorwaer ick ſegge u, dat 'er een van u lieden my verraden ſal die met my eet. *Luc.* 22. 14. *Ioan.* 13. 21.

19 Maer ſy begonnen droevigh te worden, ende hem te ſeggen elck byſonder: Ben ick 't?

20 De welcke haer heeft geſeydt, Een van de twaelf die met my de handt doopt in de ſchotel:

21 Dan de Sone des menſchen gaet doch gelijck van hem geſchreven *Pſ.* 40. 10. *Act.* 1. 16.

ſchreven is, maer wee die menſch, door wien den Sone des menſchen ſal verraden worden. Het waer hem goet, dat die menſch niet geboren en waer.

Matth. 26. 26. 22 Ende doen ſy aten, heeft Jeſus het broodt genomen, ende zegenende heeft dat gebroken, ende hen-lieden gegeven, en

1 *Cor.* 11. 23. geſeyt: Neemt, dat is mijn lichaem.

23 Ende als hy den Kelck genomen hadde, danckende, heeft hy haer die gegeven, ende ſy hebben alle daer uyt gedroncken.

24 Ende hy heeft hen geſeydt: Dit is mijn bloedt des nieuwen Teſtaments, dat voor velen ſal uyt geſtort worden.

25 Voorwaer ick ſegge u, dat ick voortaen niet meer drincken en ſal van dit gewas des wijn-ſtruyck tot op dien dagh, als ick dat drincken ſal (nieuw) in 't rijck Godts.

26 Ende als ſy den loffanck geſeydt hadden, ſijn ſy uyt gegaen op den Bergh van de Olijf-boomen.

Ioan 16. 32. 27 Ende Jeſus ſeyde tot haer: Ghy ſult al te mael in my verargert worden in deſe nacht, want daer is geſchreven: Ick ſal

Zach. 13. 7. den Harder ſlaen, en de Schapen ſullen verſtroyt worden.

28 Maer na dat ick op geſtaen ſal zijn, ſal ick u voorgaen in Galileen.

29 Maer Petrus heeft hem geſeyt: Alwaer 't oock dat ſy allen verargert wierden in u, doch ick niet.

30 En Jeſus ſeyde hem: Voorwaer ick ſegge u, dat ghy heden in deſe nacht (eer den haen tweemaol zijn ſtem geven ſal) my driemael ſult verloochenen.

31 Maer hy ſprack noch meer: Al waert oock dat ick met u ſoude moeten ſterven, ſoo en ſal ick u niet verloochenen. Ende deſgelijcks ſeyden ſy oock allen.

Matth. 26. 36. 32 En ſy zijn gekomen in een Landt-Hof, genaemt Gethſemani. Ende hy ſeyde tot zijne Diſcipelen: Sit hier, tot dat ick

Luc. 22. 39. gebeden hebbe.

33 Ende hy neemt Petrus Jacobus, en Joannes met hem, en hy begon te vreeſen ende verdrietigh te zijn.

34 En hy ſeyde tot haer: Mijn Ziel is bedroeft tot 'er doodt, verbeydt hier, en waeckt.

35 Ende doen hy een weynigh voort gegaen was, is hy gevallen op de aerde, en badt, dat de uur (waert 't mogelijck) van hem voor by gaen ſoude.

36 En hy heeft geſeydt: Abba, Vader, alle dingen zijn u mogelijck, neemt deſen Kelck wegh van my, doch niet dat ick wil, maer dat ghy wilt.

37 Ende hy is gekomen, en heeft ſe ſlapende gevonde. En Petro geſeyt: Simon ſlaept ghy? En hebt ghy niet een uur met my kennen waken?

38 Waeckt en bidt, dat ghy niet en komt in bekoringe. Den geeſt is wel vaerdigh bereyt, maer het vleeſch is ſwack.

39 Ende wederom wech gaende, heeft gebeden 't ſelve woort ſeggende.

40 En wederkeerende, heeft haer anderwerf gevonden ſlapende (want

(want hare oogen waren beſwaert) en ſy en wiſten niet wat ſy hem antwoorden ſouden.

41 Ende hy is ten derdemael gekomen, ende heeft haer geſeydt: Slaept nu, en ruſt, 't Is genoegh, den uur is gekomen, ſiet de Sone des menſchen ſal gelevert worden in de handen der Sondaren:

42 Staet op, ende laet ons gaen, ſiet die my leveren ſal is hier by.

43 Ende doen hy noch ſprekende was, is gekomen Judas den Iſcarioter, een van den twaelf, ende met hem een groote ſchare met ſwaerden en ſtocken van de overſte Prieſteren en Schriftgeleerden, en Ouderlingen. *Matth.* 26. 47 *Luc* 22. 47. *Ioan.* 18. 3.

44 En zijn verrader hadden haer een teecken gegeven, ſeggende: Den welcken ick kuſſen ſal, die is 't, vanght hem, ende leyt hem voorſichtelijck.

45 Ende doen hy gekomen was heeft hy terſtont tot hem tredende geſeyt: Rabbi: en heeft hem gekuſt.

46 Maer ſy ſloegen hare handen aen hem, en hebben hem gevangen.

47 Maer een van de genen die daer ontrent ſtonden, een ſwaert uyt treckende, heeft de knecht van den opperſten Prieſter geſlagen, ende hem zijn oor afgehouwen.

48 Ende Jeſus antwoordende heeft tot haer geſeyt: Gelijck als tot een moordenaer ſijt ghy uyt gegaen met ſwaerden en ſtocken om my te vangen?

49 Dagelijcx was ick by u lieden in den Tempel leerende, ende ghy en hebt my niet gevangen. Maer op dat de Schrifturen volbracht ſouden worden.

50 Doen zijn ſijne Diſcipelen hem verlatende al te mael gevlucht. *Matth.* 26. 56.

51 Maer een jongelick volghde hem, gekleet met lijnwaet op zijn naeckt lijf, ende ſy hebben hem gevangen.

52 Doch hy wech werpende het lijnwaet, is naeckt van hen wech gevloden.

53 Ende ſy hebben Jeſum geleyt tot den opperſten Prieſter. Ende alle de Prieſters, en Schriftgeleerden, en Ouderlingen zijn by een gekomen. *Matth.* 26. 57. *Luc.* 22. 54.

54 Maer Petrus is van verre hem gevolght, tot binnen in't voorhof des opperſten Prieſters, ende hy ſat met de dienaers by 't vuer, ende warmde hem. *Ioan.* 18. 24.

55 Maer de Over-Prieſters en gehelen raet, ſochten tegen Jeſum getuygenis, dat ſy hem ter doodt leveren ſouden, ende ſy en vonden niet. *Matth.* 26. 59.

56 Want vele ſeyden valſche getuygenis tegen hem, ende hare getuygeniſſen waren niet over een komende.

57 Ende eenige opſtaende hebben tegen hem een valſche getuygenis gegeven, ſeggende:

58 Wy hebben hem hooren ſeggen: Ick ſal deſen Tempel met handen gemaeckt, breken, ende binnen drie dagen ſal ick een *Ioan.* 2. 19.

anderen

anderen met geen handen gemaeckt, op timmeren.
59 Ende haer getuygenis en was niet over een komende.
60 Ende de opperſte Prieſter in 't midden op ſtaende, heeft Jeſum gevraeght, ſeggende: En antwoort ghy niet op de dingen die u op geleyt worden van deſe?
61 Maer hy ſweegh, ende hy en heeft niet geantwoort. Wederom vraeghden hem de opperſte Prieſter, en heeft tot hem geſeydt: Zijt ghy Chriſtus den Soon van den gebenedijden Godt?
Matth.24. 30. 62 Maer Jeſus heeft hem geſeydt; Ick ben 't, ende ghy ſult den Sone des menſchen ſien ſitten aen de rechte zijde van de kracht Godts, ende komende met de wolcken des Hemels.
63 Maer de opperſte Prieſter ſcheurende zijn kleederen, heeft geſeydt: Waer toe begeren wy noch meer getuygen?
64 Ghy hebt Godt laſteringh gehoort. Wat dunckt u lieden? De welcke allen hem hebben geoordeelt, den doodt ſchuldigh te zijn,
65 En de ſommige hebben hem begonnen te beſpouwen, en zijn aenſicht te bedecken, en met hals-ſlagen te ſlaen, en te ſeggen: Propheteert, en de Dienaers hebben hem geſlagen met kinneback-ſlagen.
Matth.26. 69. 66 En ſoo Petrus was in het voor hof beneden, is 'er een van de dienſt-meyden des opperſten Prieſters gekomen,
Luc.22.55. *Ioan.* 18. 17. 67 En als ſy Petrus geſien hadde hem warmende, heeft hem beſiende geſeydt: Ghy waert oock met Jeſu van Nazareth,
68 Maer hy heeft het geloochent ſeggende: Ick en bent niet, noch ick en weet niet wat ghy ſeght. Ende hy is buyten gegaen voor het voorhof, ende den haen heeft gekraeyt.
Matth.26. 71. 69 Maer als hem wederom een dienſt-meyt geſien hadde, begon ſy te ſeggen tot die daer in ſtonden: Deſe is van die genen.
Luc.22.58. *Ioan.* 18. 25. 70 Doch hy heeft het wederom geloochent. Ende na een weynigh hebben ſy die daer ontrent ſtonden, wederom geſeyt tot Petrus: voorwaer ghy zijt van haer-lieden, want ghy zijt oock een Galileus man.
71 Doch hy begon te vervloecken en te ſweeren: Ick en ken deſe man die ghy ſeght niet.
Matth.26. 75. *Ioan.* 13. 38. 72 En terſtont heeft den haen wederom gekraeyt. Ende Petrus is gedachtigh geweeſt het woordt dat hem Jeſus geſeyt hadde: Eer den haen tweemael kraeyen ſal, ſult ghy my drie mael loochenen. Ende hy heeft begonnen te weenen.

Het XV Capittel.

Mat.27.1. *Luc.22.66.* *Ioan.* 18. 28. 1 ENde terſtont des morgens de opperſte Prieſters raet houdende met de Ouderlingen en Schriftgeleerden, ende alle den raedt, bindende Jeſum, hebben hem geleyt en gelevert Pilato.
Matth.27. 11. 2 En Pilatus heeft hem gevraeght: Zijt ghy de Koninck der Joden

den? Doch hy antwoordende heeft hem geſeyt: Ghy ſeght het. *Luc.23. 3.*
3 Ende de opperſte Prieſters beſchuldigden hem in veel dingen. *Ioan. 18.*
4 Maer Pilatus heeft hem wederom gevraeght, ſeggende: en 33.
antwoordt ghy niet? ſiet in hoe veel dingen dat ſy u beſchuldigen.
5 Maer Jeſus en heeft niet meer geantwoort, alſoo dat Pilatus hem verwonderde.
6 Maer op de Hooghtijdt placht hy haer vry te laten gaen een van den gevangenen, die ſy begeerden.
7 En daer was eenen die genoemt wiert Barrabas, die met den oproerigen was gevangen, de welcke in den op loop een doodſlagh gedaen hadde.
8 Ende doen de ſchare op gekomen was, hebben ſy begonnen te bidden dat hy doen ſoude als hy haer altijdt dede.
9 Maer Pilatus heeft hen-lieden geantwoort, ende geſeydt: Wilt ghy dat ick u vry geve den Koninck der Ioden?
10 Want hy wiſt wel dat de opperſte Prieſters hem uyt nijdigheyt gelevert hadden.
11 Doch de opperſte Prieſters maeckten de ſcharen op dat hy haer meer ſoude Barrabam vry laten.
12 Maer Pilatus wederom antwoordende heeft hen geſeydt: *Matth.27.*
Wat wilt ghy dan dat ick doen ſal den Koninck der Ioden? 22.
13 En ſy hebben wederom geroepen: Kruyſt hem.
14 Maer Pilatus ſeyde hen: Wat quaets heeft hy gedaen? doch *Luc.23. 14*
ſy riepen noch meer: Kruyſt hem. *Ioan. 18.*
15 Dan Pilatus willende het volck voldoen, heeft haer Barra- 39. *en* 19.
bas vry gelaten, en Ieſus gegeeſſelt zijnde gelevert, dat men 4.
hem ſoude Kruycen.
16 Maer de Ruyters hebben hem geleyt in het voorhof van 't *Matth.27.*
Rechter-huys, en roepen te ſamen den heelen hoop Ruyters: 27.
17 En doen hem een purperen kleet aen, ende vlechtende een *Ioan.19.2.*
doorne kroon ſetten ſy hem die op.
18 En hebben hem begonnen te groeten: Weeſt gegroet Koninck der Ioden.
19 En ſloegen zijn hooft met een riet, en ſy beſpogen hem, en buygende haer knien, aenbaden hem.
20 Ende na ſy hem beſpot hadden, hebben ſy hem het purperen kleet uyt gedaen, ſijn kleederen aen getrocken, en leyden hem uyt, dat ſy hem ſouden kruycen.
21 Ende ſy hebben gedwongen eenen daer voor by gaende, *Matth.27.*
Simon van Cyrenen, komende uyt een Dorp-huys, den Va- 32.
der van Alexander en Rufus, dat die zijn kruys dragen ſoude. *Luc.23.26.*
22 Ende ſy leyden hem tot op de plaetſe Golgotha, 't welck is te ſeggen, de plaetſe der Doodtshoofden.
23 Ende ſy gaven hem te drincken wijn met mirrhe gemenght, ende hy en heeft dat niet genomen.
24 En hem kruycende hebben ſy ſijn kleederen gedeylt werpen- *Matth.27.*
de 't lot daer op, wie dat wegh dragen ſoude. 35.
25 Maer het was drie uren, en ſy hebben hem gekruyſt. *Luc.23.34.*
26 Ende *Ioa.19.23.*

26 Ende den tijtel van ſijn ſaeck was daer op geſchreven: Den Coninck der Joden.
27 Ende met hem kruycen ſy twee Moordenaren, den eenen aen ſijn rechter, ende den anderen aen ſijn ſlincker zijde.
Iſa. 53. 12. 28 En de Schrifture is volbracht, die ſeyt: en met de booſen is hy gerekent.
29 Ende die voor by gingen laſterden hem, ſchuddende haer
Ioan. 2. 19. hoofden, en ſeggende: foey u die den Tempel Godts verderft en in drie dagen weder op timmert,
30 Verloſt u ſelven, komende van het Kruys.
31 Deſgelijcks oock d' overſte Prieſteren ſpottende ſeyde tot malkanderen met de Schriftgeleerden: Andere heeft hy behouden ſijn ſelven en kan hy niet helpen.
32 Chriſtus den Koninck van Iſrael dat hy nu van 't kruys af kome, op dat wy het mogen ſien en gelooven. Ende die met hem gekruyſt waren beſchimpten hem:
33 Ende als het ſes uren was, zijnder duyſterniſſen gekomen over het gantſche aertrijck tot negen uren toe:
Pſalm 21. 1. *Matth.* 27. 46. 34 Ende ten negen uren heeft Jeſus met een luyde ſtem geroepen, ſeggende: Eloi, Eloi, Lamma Sabacthani? 't welck te ſeggen is: Mijn Godt, mijn Godt, waerom hebt ghy my verlaten?
35 Ende ſommige van de genen die daer ontrent ſtonden, dit hoorende, ſeyden: Siet hy roept Elias,
36 Maer een loopende ende vullende een ſpongie met edick, en om een riet doende, heeft hem te drincken gegeven, ſeggende: Wacht, laet ons ſien of Elias komen ſal om hem af te doen.
37 Doch Jeſus een groote ſtem uyt gelaten hebbende, heeft ſijn geeſt gegeven.
38 En het voorhanckſel van den Tempel is geſcheurt in twee ſtucken, van boven tot beneden.
39 Maer de hondertſte Man die tegen over ſtont, ſiende dat hy alſoo roepende ſijn geeſt gegeven hadde, heeft geſeydt: Voorwaer deſe menſch was de Sone Godts.
Matth. 27. 55. 40 En daer waren oock vrouwen van verre aenſiende, onder de welcke was Maria Magdalena, ende Maria de Moeder van Jacobus den minder, ende van Joſeph, ende Salome:
Luc. 8. 5. 41 Ende doen hy in Galileen was, volghden ſy hem, ende dienden hem, en veel andere die t' ſamen met hem op-waerts gekomen waren na Jeruſalem.
Matth. 27. 57. 42 Ende als 't nu avondt geworden was (want het was den bereydagh die voor den Sabboth-dagh is:)
Luc. 23. 50. *Ioan.* 19. 38. 43 Is gekomen Joſeph van Arimathea een edel thiende-man, die ſelf oock was verwaehtende het rijck Godts. En is vrypoſtelijck gegaen tot Pilatus, ende heeft Jeſus lichaem begeert.
44 Maer Pilatus verwonderde hem, of hy nu geſtorven was. Ende roepende den hondertſte man, vraeghde hem of hy nu doodt was.

45 Ende

45 Ende doen hy dat verſtont van den hondertſte man, heeft hy 't Lichaem Joſeph gegeven.
46 Doch Ioſeph gekocht hebbende een linnen kleet, ende hem af doende, heeft hem gewonden in dat linnen en hem in 't graf geleyt, 't geen gehouwen was uyt een ſteen-rots, en hy heeft een ſteen gewentelt aen de deure des grafs,
47 Maer Maria Magdalena, ende Maria Ioſeph ſagen toe waer dat hy geleyt ſoude worden.

Het XVI. Capittel.

1 ENde als den Sabboth-dagh gepaſſeert was, hebben Maria Magdalena ende Maria Iacobi en Salome Speceryen gekocht op dat ſy komende Ieſum ſoude ſalven. *Mat.28.1. Luc. 24. 1. Ioan.20.1.*
2 En ſeer vroegh op den eerſten dagh van de weeck komen ſy tot het graft, als de Son nu op gegaen was.
3 Ende ſy ſeyden tot malkanderen: Wie ſal ons den ſteen af wentelen van de deure des grafs?
4 Ende om ſiende hebben ſy geſien den ſteen afgewentelt, dan hy was ſeer groot.
5 En in het graf gaende hebben ſy geſien een Iongelinck ſittende ter rechter zijden, gekleet met een wit blinckent lanck kleet, ende zijn vervaert geworden. *Mat.28.5. Luc. 24. 4. Ioan. 20.*
6 Die ſeyde tot haer: en wilt niet vreeſen, Ghy ſoeckt Ieſum van Nazareth den gekruyſten, hy is verreſen, hy en is hier niet, ſiet de plaetſe daer ſy hem geleyt hebben. *12.*
7 Maer gaet henen, ſeght zijnen Diſcipelen en Petrus dat hy u voor gaet in Galileen, daer ſult ghy hem ſien gelijck hy u geſeyt heeft. *Marc. 14. 28.*
8 Maer ſy uytgaende zijn van het graft wegh gevlucht, want ſy waren bevangen met bevingen en verſlagentheyt, en ſy en hebben niemant iet geſeyt, want ſy vreesden.
9 Doch hy op ſtaende des morgens op den eerſten dagh van den Sabboth-dagh, is eerſt verſchenen aen Maria Magdalena, uyt de welcke hy ſeven Duyvelen gedreven hadde. *Ioan. 20. 14.*
10 En ſy wech gaende heeft het gebootſchapt den genen die met hen geweeſt hadden, droevigh zijnde en weenende.
11 Ende die hoorende dat hy leefde, en van haer geſien was, en hebben 't niet gelooft.
12 Maer na deſen is hy twee van hen-lieden wandelende getoont in een andere gedaente, gaende na een Lant-huys, *Luc.24.13.*
13 Ende die gaende, hebben het de anderen gebootſchapt. En ſy en hebben die oock niet gelooft.
14 Ten laetſten is hy verſchenen de elf ſittende ter tafelen, en heeft hen verweten haer ongeloovigheydt, ende de hardigheydt des herten; om dat ſy niet gelooft hadden den genen die hem hadden verreſen geſien.
15 Ende hy heeft hun geſeyt: gaende door de gantſche werelt, predickt het Euangelie allen Schepſelen, *Matth. 28, 19.*

16 Wie gelooft ſal hebben en gedoopt ſal zijn , ſal ſaligh weſen: doch wie niet gelooft en ſal hebben , ſal verdoemt worden.
17 En deſe teeckenen ſullen hen volgen die gelooven ſullen : *Act.* 16. in mijnen naem ſullen ſy Duyvelen uyt werpen. Met nieuwe 18. *en* 2.4. tongen ſullen ſy ſpreken ,
en 10. 46. 18 Slangen ſullen ſy wech nemen , ende is 't dat ſy iet doode- *Act.* 28. lijcks drincken , het ſal hun niet deeren. Op de ſiecken ſullen ſy 5. 8. haer handen leggen , ende die ſullen geneſen worden.
Luc. 24. 51. 19 En de Heer Ieſus , na dat hy met hun geſproken had , is op genomen in den Hemel , en ſit aen de rechter handt Godts.
20 Maer ſy henen gereyſt zijnde hebben over al gepreeckt , den Heere mede werckende , ende 't woordt beveſtigende door na volgende teeckenen.

Het eynde van St. Marcus Euangelie.

St. Lucas Euangelium.

Het eerſte Capittel.

1 AEn geſien getracht hebben vele te ſtellen de vertellinge van de dingen die onder ons volbrocht zijn.
2 Gelijck ſy ons over gegeven hebben die 't ſelve van 't begintſel hebben geſien , en dienaers des woorts zijn geweeſt :
3 Soo heeft het mede my goet gedocht (alles van 't begintſel naerſtigh ondervonden hebbende) u dat vervolgens te ſchrijven alderbeſte Theophile :
4 Op dat ghy mocht kennen de waerheyt der woorden daer ghy van onderweſen zijt.
5 In de dagen van Herodis Koninck van Judea , is geweeſt een 1 *Par.* 24. Prieſter genaemt Zacharias , van de beurte van Abia , ende zijn 10. Huysvrouw was van de Dochteren Aaron en haer naem Elizabeth.
6 Maer ſy waren beyde rechtvaerdigh voor Godt , wandelende in alle de geboden ende rechtvaerdighmakingen des Heeren onberiſpelijck.
7 Ende ſy en hadden geen kindt , dan Elizabeth was onvruchtbaer , ende ſy beyde verre gekomen waren in haer dagen.
8 Doch het is geſchiet als hy 't Prieſterſchap bediende in de ordinantie van ſijn beurte voor Godt ,
9 Na de gewoonte van 't Prieſterſchap by 't lot is hy uyt gekomen ,

men, de reuck-offerhande te ſtellen, gaende in den Tempel des Heeren:
10 Ende al de menighte des volcks was buyten biddende, op de uur des reuck-offers. *Exod.30.7. Lev.16.17.*
11 Is hem geopenbaert den Engel des Heeren ſtaende ter rechter zijden van den Outaer des reuck-offers.
12 Ende Zacharias ſiende was verſchrickt, en de vrees heeft hem overvallen.
13 Doch den Engel heeft hem geſeyt: En vreeſt niet Zacharia, want u gebedt is verhoort, en u Huysvrouw Eliſabeth ſal u een Soon baren, ende ghy ſult ſijn naem noemen Joannes,
14 En u ſal blijdtſchap en vreught weſen, ende vele ſullen haer in zijn geboorte verheugen,
15 Want hy ſal groot zijn voor den Heer, ende wijn en ſtereken dranck ſal hy niet drincken, ende hy ſal van den Heyligen Geeſt noch uyt zijns Moeders lichaem vervult worden.
16 En vele der kinderen van Iſrael ſal hy bekeeren tot den Heer haren Godt,
17 En hy ſal voor hem gaen in den geeſt, en kracht van Elias, op dat hy bekeere de herten der Vaderen tot de kinderen, en de ongeloovige tot de wijsheydt der rechtvaerdigen, den Heer te bereyden een volmaeckt Volck. *Matth.11. 14. Mal.4.6.*
18 En Zacharias heeft tot den Engel geſeyt: Hoe ſal ick dit weten, want ick ben out, en mijn Huysvrouw is vet in haer dagen gekomen.
19 Ende den Engel antwoordende, heeft hem geſeyt: Ick ben Gabriel die ſta voor Godt, en geſonden om tot u te ſpreken, en deſe blijde bootſchap te verkondigen.
20 En ſiet ghy ſult ſwijgende zijn, en niet kennen ſpreken tot op den dagh toe dat deſe dingen geſchieden ſullen, om dat ghy mijn woorden niet gelooft en hebt, de welcke ſullen vervult worden ten ſijnder tijden.
21 Ende het volck verwachte Zacharias, ende verwonderden haer dat hy ſoo langh in den Tempel vertoefde.
22 En uyt gekomen zijnde, heeft tot haer niet kennen ſpreken, ende ſy hebben verſtaen dat hy een geſicht in den Tempel geſien hadde. En hy wees haer met tekenen, en is ſtom gebleven.
23 Ende het is geſchiet als de dagen van zijn dienſt volbracht waren, dat hy wech gegaen is in zijn huys.
24 En na deſe dagen heeft Elizabeth zijn Huysvrouw ontfangen, en verborgh haer ſelven vijf maenden, ſeggende:
25 Den Heer heeft my aldus gedaen in de dagen, in de welcke hy aen geſien heeft om af te nemen mijn verſmaetheyt onder de menſchen.
26 En in de ſeſte maent is den Engel Gabriel geſonden van God in een ſtadt van Galileen, wiens naem is Nazareth,
27 Tot een Maget ten houwelijck gegeven een Man, genaemt Joſeph van Davids huys, en de naem van de Maget was Maria.
28 En den Engel tot haer in gegaen zijnde, heeft geſeyt: weeſt

gegroet ghy vol van genaden, Den Heer is met u, ghy zijt onder de Vrouwen gebenedijt.

29 De welcke als zy het gehoort hadde, is ontſtelt geweeſt in zijn woort en dochte wat dit voor een groete was.

30 En den Engel heeft tot haer geſeydt: En vreeſt niet Maria, want ghy hebt genade gevonden by Godt,

Iſa. 7. 14 31 Siet, ghy ſult ontfangen in u lichaem ende baren een Soon,

Luc. 2. 21. en ſult zijn naem noemen Jeſus.

32 Deſe ſal groot zijn, ende de Soon des alderhooghſten genoemt worden, ende de Heere Godt ſal hem geven Davids zijns Vaders ſtoel,

Dan. 7. 14. 33 Ende hy ſal regneren in 't huys van Jacob in der eeuwigheyt,

27. en ſijns rijcks en ſal geen eynde weſen.

Mich. 4. 7. 34 Doch Maria heeft geſeyt tot den Engel: Hoe ſal dit geſchieden, want iek geen man en bekenne?

35 Ende den Engel antwoordende, heeft haer geſeyt: Den H. Geeſt ſal over u komen, en de kracht des alderhooghſten ſal u overſchaduwen. Ende daerom het heyligh dat uyt u ſal geboren worden, ſal genoemt worden de Sone Godts.

36 Ende ſiet Elizabeth u Nicht, deſe heeft oock ontfangen een Soon in haer ouderdom, en dit is de ſeſte maent aen haer die onvruchtbaer genoemt wordt.

37 Want alle woort en ſal niet onmogelijck zijn by Godt,

38 En Maria heeft geſeyt: Siet de dienſt-maeght des Heeren, my geſchiede na u woordt. Ende de Engel is van haer geſcheyden.

39 Maer Maria op ſtaende in die dagen is gegaen na't geberghte in haeſtigheyt in een Stadt van Juda,

40 En is gegaen in Zacharias Huys, en heeft Elizabeth gegroet.

41 Ende 't is geſchiet als Elizabeth gehoort hadde de groetenis van Maria, dat het kint van vreught is op geſprongen in haer lichaem. En Elizabeth wiert vervult met den Heyligen Geeſt.

42 Ende heeft met een luyde ſtem geroepen en geſeyt: Gebenedijdt zijt ghy onder de Vrouwen, ende gebenedijt is de vrucht uws Lichaems.

43 En van waer is my dit, dat de Moeder mijns Heeren tot my komt.

44 Want ſiet ſoo de ſtem van u groetenis in mijn ooren geſchiet is, is het kindt van vreught op geſprongen in mijn Lichaem:

45 Ende ſaligh zijt ghy die gelooft hebt, want de dingen ſullen volbrocht worden die u geſeyt zijn van den Heer.

46 Ende Maria heeft geſeyt: mijn Ziel maeckt groot den Heer,

47 En mijnen geeſt heeft hem verheught in Godt mijn ſaligh-maker:

48 Want hy heeft aen geſien de ootmoedigheydt van ſijn Dienſt-maeght, want ſiet van nu voortaen voort ſullen my ſaligh noemen alle geboorten,

49 Want hy heeft my groote dingen gedaen die machtigh is, en heyligh is zijnen naem.

50 En

50. En zijn barmhertigheyt is van geſlachte tot geſlachte den genen die hem vreeſen.
51 Hy heeft kracht gedaen door ſijnen arm, hy heeft de hoovaerdige verſtroyt met den ſin haers herten. *Iſa.* 51. 9. *Pſalm* 32.
52 Hy heeft de machtige afgeſet uyt den ſtoel, en heeft verheven de ootmoedige. 10.
53 De hongerige heeft hy met goeden vervult, en de rijcke heeft hy ydel gelaten. *Pſalm* 33. 11.
54 Hy heeft ontfangen Iſrael zijn kindt, gedachtigh weſende zijne barmhertigheyt; 1 *Reg.* 2. 5.
55 Gelijck hy geſproken heeft tot onſen Vaderen, Abraham en zijnen zaden in eeuwigheden. *Iſa.* 41. 8. *Pſalm* 131
56 En Maria is met haer gebleven by na drie maenden, en is weder gekeert in haer huys. 11. *Gen.* 17.
57 Maer den tijdt des barens van Elizabeth is vervult, en ſy heeft gebaert een Soon. 19. *en* 22. 16.
58 Ende haer gebueren en vrienden hebben gehoort dat den Heer zijn barmhertigheyt grootelijcks aen haer beweſen hadde, ende ſy waren met haer verblijdt. *Luc.* 1. 14.
59 En het is geſchiet op den achtſten dagh dat ſy gekomen zijn om 't kindt te beſnijden, ende noemden het met ſijns Vaders naem Zacharias.
60 En zijn Moeder antwoordende heeft geſeydt: Geenſints, maer hy ſal Joannes heten.
61 En ſy hebben haer geſeyt: Daer en is niemant in u maeghſchap die met ſuleken naem genoemt wordt.
62 En ſy wenckten ſijn Vader, hoe hy hem wilde genoemt hebben.
63 Ende eyſſchende een ſchrijf-tafelken, heeft geſchreven, ſeggende: Ioannes is zijn naem. En ſy zijn alle verwondert geweeſt. *Luc.* 1. 13.
64 Maer terſtont is ſijn mondt en tongh geopent, en hy ſprack lovende Godt.
65 En alle de gebueren wierden met ſchrick bevangen, en alle deſe woorden verbreydt over al 't geberghte van Judeen.
66 Ende alle die het gehoort hadden, namen het ter herten, ſeggende: Wie meent ghy ſal dit kindt weſen? Want de handt des Heeren was met hem.
67 Ende Zacharias ſijn Vader is vervult met den heyligen Geeſt, en heeft gepropheteert, ſeggende:
68 Gebenedijt ſy de Heere Godt van Iſrael, dewijl hy beſocht heeft, en gedaen de verloſſinge zijns volcks. *Pſalm* 73. 12. *en* 131.
69 En hy heeft ons opgericht een hoorn der ſaligheydt, in Davids ſijns dienaers Huys. 17.
70 Gelijck hy geſprooeken heeft door den mondt van ſijn heylige Propheten die van 't begin der werelt zijn. *Ier.* 23. 6. *en* 30 10.
71 Verloſſinge van onſe Vyanden, ende uyt de handt van alle de genen die ons haten:
72 Om barmhertigheyt te doen met onſe Vaderen, en te gedencken zijn heyligh Teſtament, G 3 73 Den

Gen. 22. 16. 73 Den eedt die hy geſworen heeft tot Abraham onſen Vader, dat hy ons geven ſoude,
Ier. 31. 33. *Hebr.* 6. 13. 17. 74 Dat wy ſonder vreeſe verloſt uyt de handen onſer vyanden, hem dienen ſouden,
75 In heyligheydt ende rechtvaerdigheydt voor hem, alle onſe dagen.
Mal. 4. 5. *Luc.* 1. 17. 76 Ende ghy kint ſult een Propheet des alderhooghſten genoemt worden, want ghy ſult voor het aenſicht des Heeren gaen, om te bereyden zijn wegen.
77 Om kenniſſe der ſaligheydt te geven aen zijn volck, tot vergiffeniſſe van hare ſonden.
78 Door het binnenſte der barmhertigheydt van onſen Godt,
Zach. 3. 8. in het welcke hy ons beſocht heeft opgaende uyt den hooge,
Mal. 4. 2. 79 Om te lichten degenen die in duyſterniſſen en in de ſchaduwe des doodts ſitten, om te beſchicken onſe voeten in den wech des vredes.
80 Ende 't kindt wies, en wiert verſterekt in den geeſt, en het was in de woeſtijne tot op den dagh van zijn vertooninge in Iſrael.

Het II Capittel.

1 MAer 't is geſchiet in die dagen dat 'er uyt gegaen is een gebodt van den Keyſer Auguſtus, dat al de werelt beſchreven ſoude worden.
2 Deſe eerſte beſchrijvinge is geſchiet onder de Landt-Vooght van Syrien Cyrinus.
3 Ende ſy gingen alle om ſich aen te geven een yegelijck in zijn Stadt.
4 En Joſeph is oock opwaerts gereyſt uyt Galileen van de Stadt
Mich. 5. 2. *Matt.* 2. 6. Nazareth in 't Joodtſche Landt, tot Davids Stadt, die genoemt wordt Bethleem, want hy was van Davids Huys en Geſlachte.
5 Om dat hy ſich aen geven ſoude met Maria ſijn getrouwe huysvrouw die bevrucht was.
6 En het is geſchiet doen ſy daer waren, dat de dagen vervult zijn dat ſy baren ſoude.
7 Ende ſy heeft gebaert haren eerſten geboren Soon, en heeft hem in doecken gewonden, ende neder geleydt in een kribbe, dewijl voor hun geen plaets en was in de Herberge.
8 En in 't ſelve Lantſchap waren harders, wakende en houdende de nacht wacht over hare Schapen.
9 Ende ſiet den Engel des Heeren heeft neffens hen geſtaen, en Godts klaerheydt heeftſe omſchenen, ende ſy vreeſden ſeer.
10 En den Engel heeft haer geſeyt: en wilt niet vreeſen, want ſiet ick verkondige u lieden groote blijdtſchap die alle volcke zijn ſal,
11 Want u lieden is heden geboren den Salighmaker, de welcke is Chriſtus de Heere, in Davids Stadt.
12 Ende dit ſal u een teken ſijn, Ghy ſult een jongh Kindeken

ken vinden in doecken gewonden, en geleyt in een kribbe.
13 Ende terſtont was by den Engel een menichte van Hemelſche Heyrſcharen, lovende Godt en ſeggende:
14 Glorie ſy Godt in 't alderhooghſten, en op aerde vrede den menſchen van goeden wille.
15 Ende het is geſchiet als de Engelen van hem waren wegh getogen in den Hemel, dat de Herders ſpraken tot malkanderen: Laet ons door gaen tot Bethleem, ende beſien dit woordt dat geſchiet is, het geen den Heer ons getoont heeft.
16 Ende ſy zijn gekomen haeſtelijck, ende hebben gevonden Maria en Joſeph, en 't Kindt geleyt in de Kribbe.
17 En ſiende, hebben ſy kenniſſe gehadt van het woordt dat haer geſeyt was van dit Kindt.
18 Ende alle die 't gehoort hebben, zijn verwondert geweeſt, en van deſe dingen die haer van de Herders geſeyt waren.
19 Doch Maria bewaerde alle deſe woorden, overleggende in haer herte.
20 Ende de Herders zijn weder gekeert, verheerlijckende en lovende Godt van al dat ſy gehoort ende geſien hadden, gelijck hen-lieden geſeyt was.
21 En na dat vervult waren de acht dagen, dat het kindt ſoude beſneden worden, is ſijn naem genoemt Jeſus. Welcke genoemt was van den Engel, eer hy in den lichaem ontfangen wierdt. *Gen.* 17. 12. *Lev.* 12. 3. *Luc.* 1. 31.
22 Ende na dat vervult waren de dagen van haer ſuyveringh, na de Wet Moyſi, hebben ſy hem gedragen in Ieruſalem, om hem den Heer op te dragen, *Mat.* 1, 21. *Lev.* 12. 6.
23 (Gelijck geſchreven is in de wet des Heeren: Dat alle manlijck perſoon het Moeders lichaem open doe, ſal den Heere heyligh genoemt worden.) *Exod.* 13 2 *Num.* 8. 16
24 En op dat ſy geven ſouden een ſlacht-offer, gelijck geſeydt is in de Wet des Heeren, een paer Tortel-Duyven, of twee jonge Duyven. *Lev.* 12. 8.
25 En ſiet te Jeruſalem was een menſch met namen Simeon, en die menſch was rechtvaerdigh en Godtvreeſendt, verwachtende de vertroofſtingh van Iſrael, ende de heylige Geeſt was in hem.
26 En hy hadde antwoordt ontfangen van den heyligen Geeſt, dat hy de doodt niet ſien en ſoude, voor dat hy ſagh den geſalfden des Heeren.
27 En hy is door den geeſt gekomen in den Tempel. En als zijne ouders het Kindt Jeſum in brachten, om te doen voor hem na de gewoonte der Wet,
28 Nam hy hem ook in zijn armen, en heeft Godt gelooft, en geſeyt:
29 Nu laet Heere uwen Dienaer na u woordt in vrede gaen:
30 Want mijn oogen hebben geſien uwe ſaligheydt,
31 Die ghy bereyt hebt voor d' aenſicht van alle volcken:
32 Een licht tot verlichtinge der Heydenen, en ter glorie uws volcks van Iſrael.

33 Ende ſijn Vader en Moeder waren ſich verwonderende over 't geen dat van hem geſeyt wierdt.

Iſa. 8. 14. *Rom.* 9. 32. 1 *Pet.* 2. 7. 34 En Simeon heeft ſe gezegent, en geſeyt tot Maria ſijn Moeder: Zie dees is geſtelt tot een val, en opſtandingh van vele in Iſrael, ende tot een teecken daer tegen geſproken ſal worden,

35 (Ende door u eygen Ziel ſal een ſwaert gaen) op dat ontdeckt mogen worden de gedachten van veel herten.

36 En daer was een Propheterſſe Anna, een dochter van Phanuel van Aſers geſlachte. En ſy was al verre op hare dagen gekomen, en hadde geleeft met haren Man ſeven Jaren van haren maeghdelijcken ſtaet.

37 En ſy was Weduwe tot vier en tachtentigh jaren, de welcke van den Tempel niet en ginck, met vaſten ende bidden Godt dienende nacht en dagh.

38 Ende deſe op de ſelve ure komende, beleet den Heere, en ſprack van hem, allen den genen die verwachtende waren de verloſſinge van Iſrael.

39 En als ſy alle dingen volbracht hadden na de Wet des Heeren, zijn ſy wederom gekeert in Galileen in hunne Stadt Nazareth.

40 Maer het Kindt wierdt grooter en ſtercker, ſijnde vol wijſheydt, en de gratie Godts was in hem.

Exod. 23. 15. *en* 34. 18. *Deut.* 16. 1 41 En zijn Ouders gingen allen jaren in Jeruſalem op den hoogen Feeſt-dagh van Paeſſchen.

42 En als hy out geworden was twaelf jaren, en ſy op gingen na Jeruſalem, volgens gewoonte van den Feeſtdagh.

43 En als de dagen volbracht zijnde, keerden ſy weder, is het Kindt Jeſus gebleven in Jeruſalem, en zijn Ouders en hebbent niet geweten.

44 Maer die meynende dat hy in 't geſelſchap was, zijn gekomen een dagh reyſe, en ſochten hem onder de Vrienden en bekenden.

45 En niet vindende, zijnſe weder gekeert na Jeruſalem hem ſoeckende.

46 En het is geſchiet na drie dagen, dat ſy hem vonden ſitten in den Tempel, in 't midden der Leeraren, hen hoorende, en vragende.

47 Maer alle die hem hoorden ſtonden over ſijn wijsheydt en antwoorden.

48 En dit ſiende zijn verwondert geweeſt En ſijn Moeder heeft tot hem geſeyt: Sone, waerom hebt ghy ons aldus gedaen? ſiet, u Vader ende ick droevigh zijnde ſoehten u.

49 En hy ſeyde tot hen: Wat is 't dat ghy my ſocht? en wiſte ghy niet dat ick in dingen weſen moet mijns Vaders:

50 Maer ſy hebben 't woort niet verſtaen dat hy tot hun ſprack.

51 En hy is met hun afgegaen, en gekomen te Nazareth; en hy was hun onderdanigh: en zijn Moeder bewaerde alle deſe woorden in haer harte.

52 En Jeſus nam toe in wijsheyt en ouderdom, en in gratie voor Godt ende de menſchen.

Het

Het III. Capittel.

1 IN't vijfthiende Jaer, der heerſchappye van Tiberius den Keyſer, als Pontius Pilatus regeerde 't Landt van Judeen, en Herodes een was van de vier vorſten, regerende Galileen, en Philippus ſijn Broeder een van de vier vorſten regerende Iturcen, en 't landtſchap van Trachonitiden, en Lyſanias een van de vier vorſten van Abilinen,
2 Onder de Princen der Prieſteren Annas ende Caiphas, is het woordt des Heeren geſchiet tot Joannes Zacharias Soon, in de woeſtijne. *Act. 4. 6.*
3 Ende hy is gekomen in het gantſche Landtſchap van de Iordaen, prekende het doopſel van penitentie, tot vergiffenis der ſonden. *Mat. 3. 1. Mar. 1. 4.*
4 Gelijcker geſchreven is in 't boeck der woorden van Iſaias den Propeet: een ſtemme des roepende in de woeſtijne: Bereyt den wech des Heeren: maeckt recht ſijn paden. *Iſa. 40. 3. Ioan. 1. 23.*
5 Alle valleye ſal gevult, en alle bergh en heuvel ſal geſlecht worden, en dat krom is recht gemaeckt, ende de oneffen wegen ſullen effen zijn.
6 Ende alle vleeſch ſal Godts heerlijckheydt ſien.
7 Daerom ſeyde hy tot de ſcharen die uyt gingen om van hem gedoopt te worden: broetſel der ſlangen, wie heeft u lieden geweſen te vlieden van de toekomende gramſchap? *Mat. 3. 7.*
8 Daerom doet waerdige vruchten van penitentie, ende en wilt niet beginnen te ſeggen: Wy hebben Abraham tot een Vader, want ick ſegge u, dat Godt machtigh is van deſe ſteenen, Abrahams te verwecken.
9 Want nu is de Bijl aen de wortel der boomen geſtelt, daerom alle boom geen goede vrucht voort brengende, ſal uyt gehouwen, en in 't vuer geworpen worden.
10 En de ſcharen vraeghden hem, ſeggende: Wat ſullen wy dan doen?
11 En antwoordende heeft haer geſeydt: Soo wie twee rocken heeft, die geve dien eenen die geen en heeft: en wie ſpijſe heeft, die doe deſgelijeks. *1 Ioan. 2. 17. Iac. 2. 15.*
12 En de Publicanen zijn oock gekomen om gedoopt te worden, en hebben hem geſeyt: Meeſter, wat ſullen wy doen?
13 En hy heeft haer geſeydt, en doet niet meer als u lieden geſtelt is.
14 Maer de krijghſlieden vraeghden hem oock, ſeggende: en wat ſullen wy doen? en hy heeft haer geſeyt: en doet niemant overlaſt, noch en doet geen onrecht, ende weeſt te vreden met uwe betalingen.
15 Maer als het volck meenden, en alle doghten in haer herten van Ioannes, of hy miſſchien Chriſtus ſoude weſen,
16 Heeft Ioannes geantwoort, ſeggende tot haer allen: Ick doope u wel met water, maer daer ſal een komen ſtarcker als

*Mat.*3.11. *Mar.* 1. 8. *Ioan.*1.26. *Act.*1. 5. *en* 11. 16. *en* 19. 4. *Mat.*3. 12.

ick, wiens ſchoenen-bant ick niet waerdigh en ben te ontbinden: die ſal u lieden doopen in den Heyligen Geeſt, en het vuer,
17 Wiens wan in zijn hant is, en hy ſal zijn dorſch-vloer ſuyveren, en zijn tarwe vergaderen in ſijn ſchuere, maer het kaf ſal hy verbranden met een onuytbluſſchelijck vuer.
18 En veel ander dingen vermanende, verkondighde hy het Volck.

*Mat.*14.3. *Mar.*6.17.

19 Doch Herodes een van de vier Vorſten, doen hy van hem beſtraft wierdt, van Herodias ſijns Broeders Huys-vrouw, en van al het quaet dat Herodes bedreven heeft,
20 Heeft dit boven al daer toe gevoeght: en Ioannes geſloten in den Kercker.

*Mat.*3.13. *Mar.* 1.9. *Ioan.*1.32. *Mat.*3.17. *en* 17. 5. *Luc.*9. 35. 2 *Pet.* 1. 17.

21 Maer 't is geſchiet als alle 't volck gedoopt wierdt, en doen Ieſus oock gedoopt, en biddende was, dat den Hemel geopent is,
22 Ende den Heyligen Geeſt is neder gedaelt in een lichamelijcke gedaente, als een duyve in hem, en een ſtem is van den Hemel gekomen: ghy zijt mijn beminde Soon, in u heb ick my behaeght.
23 Hy Ieſus was beginnende den ouderom ontrent van dertigh jaren (als men meynde) de Soon van Ioſeph, die geweeſt is een Soon van Heli,
24 Die geweeſt is Mathas, die geweeſt is Levi, die geweeſt is Melchy, die geweeſt is Ianne, die geweeſt is Joſephs,
25 Die geweeſt is Mathatie, die geweeſt is Amos, die geweeſt is Naums, die geweeſt is Heſti, die geweeſt is Nagge.
26 Die geweeſt is Mahats, die geweeſt is Mathatie, die geweeſt is Semei, die geweeſt is Joſeph, die geweeſt is Iuda,
27 Die geweeſt is Iohanna, die geweeſt is Reſa, die geweeſt is Zorobabels, die geweeſt is Salathiels, die geweeſt is Neri,
28 Die geweeſt is Melchi, die geweeſt is Addi, die geweeſt is Coſans, die geweeſt is Elmadans, die geweeſt is Hers,
29 Die geweeſt is Ieſu, die geweeſt is Eliezers, die geweeſt is Iorims, die geweeſt is Mathas, die geweeſt is Levi,
30 Die geweeſt is Simeons, die geweeſt is Iuda, die geweeſt is Ioſephs, die geweeſt is Iona, die geweeſt is Eliacims,
31 Die geweeſt is Malea, die geweeſt is Menna, die geweeſt is Mathatha, die geweeſt is Nathans, die geweeſt is Davids,
32 Die geweeſt is Ieſſe, die geweeſt is Obeds, die geweeſt is Booz, die geweeſt is Salmons, die geweeſt is Naaſſons.
33 Die geweeſt is Aminadabs, die geweeſt is Arams, die geweeſt is Eſrons, die geweeſt is Phares, die geweeſt is Iude.
34 Die geweeſt is Iacobs, die geweeſt is Iſaacks, die geweeſt is Abrahe, die geweeſt is Thare, die geweeſt is Nachors,
35 Die geweeſt is Saruchs, die geweeſt is Ragau, die geweeſt is Palegs, die geweeſt is Hebers, die geweeſt is Sale,
36 Die geweeſt is Cainans, die geweeſt is Arphaxads, die geweeſt is Sem, die geweeſt is Noë, die geweeſt is Lamechs,
37 Die geweeſt is Mathuſale, die geweeſt is Henochs, die geweeſt is Iareds, die geweeſt is Malaleels, die geweeſt is Cainans,

38 Die geweeſt is Henos, die geweeſt is Seths, die geweeſt is Adams, die geweeſt is Godts.

Het IV. Capittel.

1 ENde Jeſus vol van den Heyligen Geeſt, is weder gekeert van de Jordaen, en wierdt gedreven van den geeſt in de woeſtijne, *Mat.* 4. 1. *Mar.* 1. 12.

2 Veertigh dagen, en wiert getenteert van den Duyvel. En hy en heeft niet gegeten in die dagen: en doen die verſtreken waren, heeft hy honger gehadt.

3 Maer den Duyvel heeft hem geſeydt: Is 't dat ghy de Sone Godts zijt, ſoo ſeght deſen ſteen dat hy broodt werde.

4 En Jeſus heeft hem geantwoort: Daer is geſchreven, dat de menſch alleen door 't broot niet en leeft, maer door alle woort Godts. *Deut.* 8. 3. *Mat.* 4. 4.

5 En de Duyvel heeft hem geleydt op eenen hoogen bergh, en heeft hem getoont alle de rijcken van den omganck van der aerden op eenen oogenblick tijdts.

6 En heeft hem geſeyt: Ick ſal alle deſe machtigheydt geven, ende de glorie van die: want ſy zijn my overgelevert, ende wien ick wil, die geve ick deſe,

7 Daerom is 't dat ghy aenbidt voor my, ſullen die al uwe zijn.

8 Ende Jeſus antwoordende, heeft hem geſeydt: Daer is geſchreven: Den Heer uwen Godt ſult ghy aenbidden, ende hem alleen dienen. *Deut.* 6. 13 *en* 10. 20.

9 En hy heeft hem geleyt binnen Ieruſalem, en geſtelt op de tinne des Tempels, en heeft tot hem geſeyt: Is 't dat ghy Godts Sone zijt, ſoo werpt u van hier nederwaerts.

10 Want daer is geſchreven, dat hy ſijnen Engelen van u bevolen heeft, dat ſy u bewaren ſouden. *Pſalm* 90. 11.

11 En dat ſy u in haer handen dragen ſullen, op dat ghy miſſchien uwen voet niet en ſtoot aen den ſteen.

12 En Ieſus antwoordende, heeft hem geſeyt: Daer is geſeyt: Ghy en ſult den Heer uwen Godt niet tenteren. *Deut.* 6. 16

13 Ende als alle de tentatie voleyndt was, is de Duyvel van hem gegaen een wijle tijdts.

14 Ende Ieſus is weder gekomen door de kracht van den Heyligen Geeſt in Galileen, ende de fame is uyt gegaen in alle dat landtſchap van hem. *Mat.* 4. 12. *Mar.* 1. 14. *Ioan.* 4. 43.

15 Ende hy leerdeſe in haer Synagogen, ende hy wiert grootelijcks gepreſen van haer allen.

16 En hy is gekomen te Nazareth daer hy op gevoet was, en is op den Sabboth-dagh gegaen na zijn gewoonte in de Synagoge, en is op geſtaen om te leſen. *Matth.* 13. 54. *Mar.* 6. 1.

17 En hem is gegeven den Boeck van Iſaias den Propheet. En als hy den Boeck op geſlagen hadde, heeft hy gevonden de plaetſe daer geſchreven was:

18 Den geeſt Godts is op my, daerom dat hy my geſalft heeft: *Iſa.* 61. 1.

om

om den armen het Euangelie te verkondigen, heeft hy my geſonden, te geneſen die bedroeft van herten zijn,
19 Den gevangenen verloſſinge te preken, ende den blinden 't geſicht, om de gebrokene vry te laten gaen tot vergiffeniſſe, te preken het aengenaem Iaer des Heeren, en den dagh der vergeldingen.
20 En als hy het Boeck toe geſloten hadde, heeft hy het den dienaer wederom gegeven, en is geſeten. En de oogen van alle de gene die in de Synagogen waren, letteden op hem.
21 Maer hy heeft begonnen te ſeggen tot hen-lieden: Heden is deſe Schrifture volbracht in uwe ooren.
22 En ſy gaven hem altemael getuygenis, en ſy verwonderden haer in de woorden der gratien, die uyt ſijnen mondt quamen, ende ſeyden: En is dit niet Ioſephs Soon.
23 Ende hy ſeyde hen-lieden, Voorwaer ghy ſult tot my ſeggen deſe gelijckeniſſe: Medecijn-meeſter geneeſt u ſelven. Hoe veel dingen hebben wy gehoort die geſchiet zijn in Capharnaum, doet die oock hier in u landt.
24 Maer hy ſeyde: Voorwaer ick ſegge u, dat 'er geen Propheet aen genaem en is in zijn landt.
3 *Reg.* 17. 9. 25 In der waerheydt ick ſegge u lieden, dat 'er vele Weduwen waren in de dagen van Elias in Iſrael, doen den Hemel geſloten was drie jaren ende ſes maenden, doender een grooten honger op geſtaen was in al 't Landt,
26 Ende tot geen van die is Elias geſonden geweeſt, dan in Sarepta van Sidonien, tot een Weduwe.
4 *Reg.* 5. 14. 27 Ende daer waren oock veel melaetſche in Iſrael onder Eliſeus den Propheet, en geen van dien is geſuyvert, dan Naaman van Syrien.
28 En ſy zijn altemael in de Synagoogh vol thoorn geworden, dit hoorende.
29 En zijn op geſtaen, ende hebben hem uyt de Stadt geworpen, en geleydt tot op het opperſte van den Bergh, daer haer Stadt op getimmert was, op dat ſy hem van boven neder werpen ſouden:
30 En hy paſſerende ginck door 't midden van hen lieden.
Mat. 4. 13. *Mar.* 1. 21. 31 En is nederwaerts gegaen in Capharnaum een ſtadt van Galileen, ende aldaer leerde hyſe op de Sabboth-dagen:
Mat. 7. 28. 32 En ſy verwonderden hen ſeer in zijn leeringe, want zijn woordt was machtigh.
Mar. 1. 23. 33 En in de Synagoogh was een menſch hebbende een onſuyveren Duyvel, en die heeft geroepen met luyde ſtemme,
34 Seggende: Laet ons gewerden, wat hebben wy met u doen Ieſu van Nazareth? Sijt ghy gekomen om ons te verderven? Ick weet wel wie ghy zijt, den Heyligh van Godt.
35 Ende Ieſus heeft hem geſtraft, ſeggende: Werdt ſtom, en gaet uyt van hem. En als hem de Duyvel in 't midden geworpen hadde, is hy van hem uyt gegaen, en heeft hem niet gehindert.

36 En

36 En daer is een ſchrick in haer allen gekomen, en ſy ſpraken tot malkanderen, ſeggende: Wat woordt is dit, dat hy met macht en kracht gebiedt den onſuyveren geeſten, en ſy gaen uyt?
37 En de faem wierdt verbreydt van hem in alle plaetſen des Landtſchaps.
38 Doch Ieſus op ſtaende van de Synagoge, is gegaen in Simons Huys. Maer de Moeder van Simons Huys-vrouw was bevangen met groote koortſen, en ſy hebben hem gebeden voor haer. *Mat.*8.14. *Mar.*1.30.
39 En ſtaende over haer heeft hy de koortſen bevolen, en die heeft haer verlaten. En terſtondt opſtaende diende ſy henlieden.
40 Maer als de Son onder gegaen was, alle die kranckten hadden van menigerley ſieckten, leydenſe tot hem, en hy genas die, op elck de handen leggende.
41 En daer gingen Duyvelen uyt veel menſchen, roepende ende ſeggende: ghy zijt de Sone Godts. En hy die ſtraffende en lietſe niet ſpreecken, want ſy wiſten dat hy Chriſtus was. *Mar.*1.34.
42 Maer als 't dagh geworden was, uyt gegaen zijnde ginck hy in een woeſte plaets, ende de ſcharen ſochten hem, en zijn tot hem gekomen, en hielden hem, dat hy van haer niet wech gaen en ſoude.
43 Tot de welcke hy ſeyde: Ick moet oock de andere ſteden het Euangelie van Godts rijck verkondigen, want daerom ben ick geſonden.
44 En hy was prekende in de Synagogen van Galileen.

Het V. Capittel.

1 MAer 't is geſchiet als de ſcharen hem over drongen om te hooren 't woordt Godts, en dat hy ſtondt by het water van Geneſareth, *Mat.*4.18. *Mar.*1.16.
2 En heeft twee Schepen geſien, ſtaende neffens het water. Doch de Viſſchers waren nederwaerts gegaen, ende woſſchen hare netten:
3 Doch opklimmende in een Schip, 't welck Simon toe behoorde, heeft hem gebeden dat hy 't van het landt een weynigh ſoude af ſtieren. Ende ſittende, leerde uyt het ſchipken de ſcharen,
4 Maer als hy op gehouden hadde van ſpreken, heeft hy Simon geſeydt: Vaert na de diepte, en ſpreyt u netten uyt, om te vangen.
5 En Simon antwoordende heeft hem geſeydt: Meeſter, alle den nacht arbeydende en hebben niet gevangen, maer in u woort ſal ick het net uyt werpen.
6 Ende doen ſy dat gedaen hadden, hebben ſy gevangen een groote menichte van viſſchen, ſoo dat hun net ſcheurde.
7 En ſy hebben haer geſellen, die in het ander ſchip waren, gewinckt, dat ſy ſouden komen, en haer helpen. En die zijn geko-

gekomen, en hebben beyde de ſchipkens gevult, alſoo datſe by na ſoncken.
8 Het welck als Simon Petrus ſach, is gevallen op zijn knien voor Ieſus, ſeggende: gaet uyt van my Heere, want ick ben een ſondigh menſch.
9 Dan een verſlagentheyt had hem bevangen, en alle die met hem waren in 't vangen van de viſſchen die ſy gevangen hadde.
10 Van gelijcken Jacobus en Joannes Zebedeus Sonen, die Simons geſellen waren. En Jeſus ſeyde tot Simon: en wilt niet vreeſen, want van nu voortaen ſult ghy menſchen vangen.
11 En als ſy de ſchepen aen 't landt geſtiert hadden, achter latende alle dingen, zijn hem gevolcht.
Mat. 8. 2. *Mar.* 1. 40. 12 En het is geſchiet als hy was in een van de Steden, en ſiet, daer was een man vol melaetſcheyt, de welcke Jeſus ſiende, en voor hem neder vallende op zijn aenſicht, heeft hem gebeden, ſeggende: Heer, is 't dat ghy wilt, ghy kent my ſuyveren.
13 En uytſteeckende zijn handt: heeft hem geraeckt, ſeggende: Ick wil werdt ſuyver. En terſtont is de melaetſcheyt van hem gegaen.
14 En hy heeft hem bevolen dat hy 't niemant ſeggen en ſoude: Maer, gaet henen ende vertoont u den Prieſter, en offert voor *Lev.* 14. 4. u ſuyveringe, gelijck Moyſes bevolen heeft, haer tot een getuygenis.
15 Maer van hem ginck het woordt meer en meer voorts, en daer vergaderden veel ſcharen op dat ſy hooren ſouden, en dat ſy ſouden geneſen worden van haren ſieckten.
16 Maer hy ginck bezijden uyt de wegh in de woeſtijne, en badt.
17 En het is geſchiet op een van de dagen, en hy ſadt leerende. En daer waren Phariſeen ſittende en leeraers der Wet, die gekomen waren uyt alle kaſtelen van Galileen, en Judeen, en Jeruſalem: en de kracht des Heeren was 'er om haer te geneſen.
Mat. 9. 2. *Mar.* 2. 3. 18 Ende ſiet daer quamen mannen dragende in een bedt een menſch die gichtigh was, en ſy begeerden hem binnen te brengen, en te leggen voor hem.
19 Doch niet vindende door wat zijde dat ſy hem ſoude kennen binnen brengen, om de ſcharen wil, zijn ſy geklommen op het dack, ende door de tichelen hebben ſy hem neder gelaten met het bedt in 't midden voor Ieſus:
20 Welcker geloof als hy geſien heeft, ſeyde, Menſch u ſonden worden u vergeven.
21 En de Phariſeen ende Schriftgeleerden begonnen te denecken, ſeggende, Wie is deſe die Godts laſteringen ſpreeckt? Wie kan ſonden vergeven dan alleen Godt?
22 Maer als Jeſus haer gedachten gekent heeft, heeft hy antwoordende tot haer geſeyt: Wat denckt ghy in uwe herten?
23 Wat is lichter te ſeggen, De ſonden worden u vergeven, of te ſeggen, Staet op, en wandelt?
24 Doch op dat ghy weten mooght dat den Soon des menſchen macht heeft op aerde de ſonden te vergeven (ſeyde hy tot den gichti-

gichtigen:) Ick ſegge u, Staet op, neemt op u bed, en gaet in u huys.
25 En terſtont opſtaende voor haer, heeft genomen 't bedde daer hy op lach, ende hy is wech gegaen in zijn huys, grootelijcks Godt lovende.
26 Ende een verſlagentheydt heeftſe alle bevangen, en ſy loofden Godt grootelijcks. En ſy wierden vervult met vrees, ſeggende: Wy hebben heden wonderlijcke dingen geſien.
27 En na deſen is hy uyt gegaen, en heeft geſien eenen Publicaen, genaemt Levi, ſittende aen 't Tol-huys, en heeft hem geſeyt: Volght my. *Mat. 9. 9. Mar. 2. 14.*
28 En hy alle dingen achter-latende is op ſtaende hem gevolght.
29 En Levi heeft hem een groote maeltijdt bereyt in zijn huys. En daer was een groote ſchare van Publicanen, en van andere die met haer waren ter Tafelen ſittende.
30 Ende de Phariſeen en haer Schriftgeleerden murmureerden, ſeggende tot zijn Diſcipulen: Waerom eet en drinckt ghy met de Publicanen en ſondaren? *Mar. 2. 18.*
31 En Ieſus antwoordende heeft haer geſeydt: Sy en hebben genen medecijn-meeſter van doen die geſont, maer die ſieck zijn.
32 Ick en ben niet gekomen om de rechtvaerdige te roepen, maer de ſondaers tot penitentie.
33 Maer ſy hebben tot hem geſeyt: Waerom vaſten Ioannes Diſcipelen dickwils, en doen gebeden, deſgelijcks oock de Phariſeen Diſcipelen, en de uwe eten ende drincken?
34 Tot den welcken hy geſeyt heeft, kent ghy des Bruygoms kinderen, als de Bruydegom met hen is, doen vaſten?
35 Doch de dagen ſullen komen, als de Bruydegom hen-lieden afgenomen ſal weſen, dan ſullen ſy vaſten in die dagen.
36 Maer hy ſeyde oock een gelijckeniſſe tot haer, niemant en naeyt een ſtuck laeckens van een nieuw kleet, aen een out kleet, of anders ſal hy dat nieuwe kleet ſcheuren, en het out kleet en dient niet 't ſtuck van het nieuw kleet.
37 En niemant en giet nieuwe Wijn in oude vleſſchen, of anders ſal den nieuwen Wijn de vleſſchen ſcheuren, en die ſal uyt geſtort worden, en de vleſſchen ſullen verdorven worden:
38 Maer nieuwe wijn moet men gieten in nieuwe vleſſchen, en ſoo worden die beyde behouden.
39 En niemant ouden wijn drinckende, en wilt terſtont den nieuwen, want hy ſeyt, den ouden is beter.

Het VI Capittel.

1 MAer het is geſchiet op den anderen eerſten Sabboth-dagh, als hy door het Koren ginck, pluckten zijn Diſcipelen de aeren af, en aten ſe, vrijvende met den handen. *Mat. 12. 1. Mar. 2. 23.*
2 Maer ſommige van den Phariſeen ſeyden haer: Waerom doet

doet ghy dat niet geoorloft en is op de Sabboth-dagen?

3 En Jeſus hen antwoordende, heeft geſeyt: en hebt ghy ooc
1 Reg. 21. 6. dit niet geleſen dat David gedaen heeft doen hy honger hadde, en die met hem waren,

4 Hoe dat hy in 't huys Godts gegaen is, en heeft de brooden der voorſtellingen genomen en ge-eten, en heeftſe gegeven aen de genen die met hem waren, de welcke niet en zijn geoorloft te
Leu. 24. 9. eten dan alleen den Prieſteren?

Exod. 29. 32. 5 En hy ſeyde hen-lieden: Dat de Sone des Menſchen Heer is oock van den Sabboth-dagh.

6 Maer 't is geſchiet oock op een anderen Sabboth-dagh, dat hy in de Synagoge ginck, en leerde: En daer was een menſch
Matth. 12. 10. en zijn rechterhandt was dor.

7 Maer de Schriftgeleerden ende Phatiſeen lettenden, of hy op
Mar. 3. 1. den Sabbath ſoude geſont maecken, op dat ſy vinden ſouden, waer mede dat ſy hem ſoude beſchuldigen.

8 Maer hy kende hare gedachten, en heeft geſeyt aen den menſche die de dorre handt hadde: Staet op, ende ſtaet in 't midden. En op rijſende heeft geſtaen.

9 En Jeſus heeft tot hen geſeydt: Ick vrage u lieden, of men mach op de Sabboth-dagen wel doen of qualijck, een ziel behouden of dooden?

10 En als hy haer al rondt om geſien hadde, heeft hy tot den menſch geſeyt: Steeckt u hant uyt. En hy heeftſe uyt geſteken, en ſijn handt is weder geſont geworden.

11 Doch ſy wierden vervult met uytſinnigheyt, en ſpraken ſamen met malkanderen, wat ſy Jeſus doen ſouden.

12 En het is geſchiet in die dagen, dat hy uyt gingh op den Bergh om te bidden, en was overnachtende in Godts gebedt.

Mat. 10. 1. 13 En als 't dagh geworden was, heeft hy ſijn Diſcipelen ge-
Mar. 3. 13. roepen, en heeft 'er twaelf van hem uyt gekoren, die hy oock Apoſtelen genoemt heeft,

14 Simon die hy toe genaemt heeft Petrus, en Andreas zijn Broeder, Jacobus en Joannes, Philippus ende Bartholomeus,

15 Mattheus en Thomas, Jacobus Alpheus Soon, en Simon, die genoemt wordt Zelotes,

16 En Judas Jacobi, en Judas den Iſcarioter, die de verrader is geweeſt.

17 En af komende met hen-lieden, heeft hy geſtaen in een veltachtige plaetſe: en de ſchare ſijnder Diſcipelen, en een groote menichte des volckx, van alle 't Iooſch Lant en Ieruſalem, en die aen de Zee leggen, en van Tyrus en Sidon,

18 Die gekomen waren om dat ſy hem hooren ſouden, ende geneſen worden van hare gebreken: en die gequelt waren van onſuyvere geeſten, wierden geneſen.

19 En alle de ſchare ſochte hem te raecken, want daer ginck een kracht uyt van hem, en genasze alle.

Matt. 5. 2. 20 En met opgeheven oogen op ſijn Diſcipelen, ſeyde hy: Salich zijt ghy arme, want uwe is het rijcke Godts.

21 Sa-

21 Salich zijt ghy die nu honger hebt, want ghy ſult verſaet worden. Salich zijt ghy die nu weent, want ghy ſult lacchen.
22 Salich ſult ghy weſen, als u de menſchen ſullen haten, ende als ſy u ſullen af ſcheyden ende beſchimpen, ende verwerpen uwen naem als quaet, om den Sone des menſchen, *Mat.5.11.*
23 Verblijt u in dien dach en verheught u, want ſiet uwen loon is groot in den Hemel, want ſoodanigh deden haer vaderen aen de Propheten.
24 Maer nochtans wee u ghy rijcke, want ghy hebt u vertroo-ſtinge. *Am.6.1. Eccl.31.8.*
25 Wee u die verſaet zijt, want ghy ſult honger lijden. Wee u die nu lacht, want ghy ſult droevigh zijn en wenen. *Iſa.65.13.*
26 Wee u als u de menſchen prijſen, want aldus deden hare vaderen aen de valſchen Propheten.
27 Maer u lieden ſegge ick die 't hoort: Bemint u vyanden, ende doet wel den genen die u haten.
28 Gebenedijdt die u vermaledijden, ende bidt voor de gene die u beliegen
29 En die u ſlaet aen d' een wange, biet oock de andere. En die u ontneemt het overkleet, en wilt hem niet beletten u onderkleedt oock te nemen. *Mat.5.39. 1 Cor.6.7.*
30 Maer alle den genen die yet van u begeert, geeft. En ſoo wie u het uwe ontneemt, en eyſcht dat niet wederom.
31 Ende na dat ghy wilt dat de menſchen u doen, alſoo doet haer deſgelijcks oock. *Mat.7.12. Tob.4.16.*
32 En is 't dat ghy bemindt de gene die u beminnen, wat danck hebt ghy daer af? want de ſondaers beminnen oock de gene die hen beminnen. *Mat.5.46.*
33 En is 't dat ghy wel doet den genen die u wel doen, wat danck hebt ghy daer af? want de ſondaers doen dat oock.
34 En is 't dat ghy leent den genen daer ghy hoopt weder af te ontfangen, wat danck hebt ghy daer af? Want de ſondaren leenen den ſondaren, dat hy deſgelijcks wederom ontfangen ſouden: *Mat.5.42. Deu.15.8.*
35 Maer bemint u vyanden, doet wel en leent, niet daer af hoopende, en uw loon ſal veel zijn, en ghy ſult kinderen des alderhooghſten zijn, want hy is goedertieren over de ondanckbarige en quade.
36 Waerom zijt bermhertigh: gelijck u Vader bermhertigh is.
37 En wilt niet oordeelen, en ghy en ſult niet geoordeelt worden: en wilt niet veroordelen, en ghy en ſult niet veroordeelt worden. Vergeeft, en u ſal vergeven worden.
38 Geeft, en u ſal gegeven worden. Een goede en op-gehoope, en geſchudde, en overloopende mate ſullen ſy in uwen ſchoot geven. Want met de ſelve mate daer ghy mede gemeten hebt, al u wederom gemeten worden. *Mat.7.2. Mar.4.24.*
39 En hy ſeyde hen-lieden oock een gelijckeniſſe: mach den eenen blinden den anderen blinden leyden? en vallen ſy beyde niet in den kuyl?

Matth. 10. 24. 40 Geen Diſcipel en is boven zijn meeſter, en een yegelijck ſal volmaeckt weſen, indien hy is gelijck ſijn meeſter.

Ioan. 13. 16. 41 Maer wat ſiet ghy een ſplinter in uws Broeders oogh, en den balck die in u oogh is, en merckt ghy niet?

Mat. 7. 3. 42 Of hoe mooght ghy uwen Broeder ſeggen: Broeder, laet toe dat ick den ſplinter uyt u oogh werpen, daer ghy ſelfs den balck in u oogh niet en ſiet? Ghy geveynſde, werpt eerſt den balck uyt u oogh, en dan ſult ghy voort ſien dat ghy de ſplinter mooght dan nemen uyt uws Broeders oogh,

Mat. 7. 16. en 12. 33. 43 Ten is geen goeden boom, die quade vruchten voort brenght, noch geen quaden boom, die goede vruchten voort brenght.

44 Want elcken boom wordt van zijn vrucht gekent, nochte van de doornen en vergadert men geen vijgen, noch van de bramen en ſnijt men geen wijn-druyven.

45 Een goet menſche brenght voort uyt den goeden ſchat ſijns herten, goede dingen, en een quaet menſch brenght uyt den quaden ſchat, quaet voorts. Want uyt de overvloedigheyt des herten ſpreeckt den mondt.

Mat. 7 21. *Rom.* 2. 13. 46 Maer waerom noemt ghy my Heer, Heer, ende en doet niet 't gene dat ick u ſegge?

Iac. 1, 22. 47 Alle die tot my komt, en mijn woorden hoort, en doet die, ſal ick u toonen wien hy gelijck is.

48 Hy is gelijck een menſch die een huys timmert, die diep gegraven heeft, en 't fondament geleyt heeft op een ſteenrots. En alſſer een overvloet geſchiede, is de vloedt aengeſlagen tegen het huys, en heeft dat niet kennen verroeren, want het was gegront op den ſteen.

49 Maer dieſe hoort en niet en doet, die is gelijck een menſch die zijn huys timmert op de aerde ſonder fondament, op welcke den vloet is geſlagen, en is terſtont gevallen, en den val van dat huys is groot geworden.

Het VII Capittel.

Mat. 8. 5. 1 ENde als hy alle ſijn woorden uyt geſeydt hadde in de ooren des volcks, is hy in Capharnaum gegaen.

2 Maer de knecht van een hondertſten man kranck zijnde begon te ſterven, die hem waert was.

3 Ende als hy gehoort hadde van Jeſu, heeft hy tot hem geſonden de ouders der Ioden, biddende hem dat hy komen ſoude, en zijn knecht geneſen.

4 Maer als die tot Jeſum gekomen waren, baden ſy hem ſorghvuldighlijck, ſeggende tot hem: Hy is waerdigh dat ghy hem dit doet,

5 Want hy heeft ons volck lief, en heeft ons een Synagoge getimmert.

6 En Jeſus ginck met haer. En doen hy nu niet verre en was van het Huys, heeft de hondertſte man vrienden tot hem ge-

Mat. 8. 8. ſonden, ſeggende: Heer en wilt u niet vermoeyen, want ick

en

en ben niet waerdigh dat ghy ſoudt onder mijn dack komen.
7 Om het welcke ick my oock niet waerdigh en heb geacht, dat ick tot u komen ſoude, maer ſeght met eene woordt, en mijn knecht ſal geſont worden.
8 Want ick ben oock een menſch onder een macht geſtelt, hebbende onder my ruyters: En ick ſegge deſen, gaet henen, en hy gaet, en den anderen komt, en hy komt, en mijn dienaer doet dit, en hy doet het.
9 Jeſus dit gehoort hebbende heeft hem verwondert, en omgekeert zijnde, heeft hy den ſcharen die hem volghden geſeyt: Voorwaer ick ſegge u, dat ick oock in Iſrael ſoo grooten geloof niet gevonden en hebbe.
10 En als ſy t' huys gekomen waren die daer geſonden waren, hebben ſy den knecht die ſieck was geweeſt geſont gevonden.
11 Ende 't is geſchiet daer na, dat hy ginck na een ſtadt die genoemt was Naim, en met hem gingen zijn Diſcipelen, en een groote ſchare:
12 Maer doen hy quam by de poorte der ſtadt, ſiet daer wiert een doode uytgedragen, een eenigh ſoon zijns moeders, en deſe was een weduwe, en een groote ſchare der ſtadt met haer.
13 De welcke als den Heer geſien heeft, heeft hy (met bermhertigheyt over haer beweeght zijnde) tot haer geſeyt: En wilt niet weenen.
14 En hy is toegetreden, en heeft de bare geraeckt, en dieſe droegen, bleven ſtaen. En hy ſeyde: Jongelinck ick ſegge u ſtaet op.
15 Ende hy is recht op geſeten die doot was, en begon te ſpreken, en heeft hem aen zijn Moeder gegeven.
16 En een vrees heeft haer alle bevangen, en ſy loofden Godt grootelijck, ſeggende: Daer is een groot Propheet onder ons opgeſtaen, en Godt heeft zijn volck beſocht. *Luc.24.19. Ioan.4.19.*
17 Ende dit woordt is uyt gegaen van hem in 't geheele Joodtſche Landt, en in al het Landtſchap daer ontrent.
18 Ende de Diſcipelen van Johannes hebben hem geboodtſchapt van alle deſe dingen.
19 Ende Joannes heeft twee van zijn Diſcipelen tot hem geroepen, en heeftſe tot Jeſus geſonden ſeggende: Zijt ghy die komen ſult, of verwachten wy eenen anderen? *Mat.11.2.*
20 Maer als de Mannen tot hem gekomen waren, hebben ſy geſeyt: Joannes den Dooper heeft ons tot u geſonden ſeggende: Zijt ghy die komen ſult, of verwachten wy eenen anderen?
21 En op de ſelve uur heeft hyder vele geneſen van ſieckten, en quetſuren, en booſe geeſten, en veel blinden heeft hy 't geſicht gegeven.
22 En antwoordende heeft tot hen-lieden geſeydt: Gaende, boodtſchapt wederom Joanni, dat ghy gehoort ende geſien hebt, dat de blinde ſien, de kreupele wandelen, de melaetſche worden geſuyvert, de doove hooren, de doode verrijſen, *Iſa.35.5.*
23 Den armen wordt het Euangelie verkondight, en ſaligh is hy die in my niet verargert en wordt.

24 En doen Joannes boden wegh gegaen waren, heeft hy begonnen te ſeggen van Joannes tot de ſcharen: Wat zijt ghy uyt gegaen in de Woeſtijn te ſien? een riedt door den wint beroert?
25 Maer wat zijt ghy uyt gegaen te ſien? een menſch met ſachte kleederen gekleet? Siet die in koſtelijcke kleederen zijn, en welluſtigheden, zijn inde huyſen der Coningen.
26 Maer wat zijt ghy uyt gegaen te ſien? een propheet. Voorwaer ick ſegh u lieden: en meer als een Propheet.
Mal. 3. 1. 27 Dit is hy daer van geſchreven is: Siet, ick ſende mijnen
Matth. 11. Engel voor u aenſicht, die uwen wegh bereyden ſal voor u.
10. 28 Want ick ſegge u, grooter Propheet onder de kinderen der
Mar. 1. 2. Vrouwen, dan Joannes de Dooper, en is niemant. Doch die de minſte is in 't rijck Godts, is meerder als hy.
29 En al 't volck hoorende, en de Publicanen die gedoopt waren met Joannes doopſel, hebben Godt gerechtvaerdight.
30 Maer de Pharizeen en Wet-geleerde hebben den raedt Godts verſmaet in haer ſelven, niet gedoopt zijnde van hem.
Matth. 11. 31 En de Heer heeft geſeyt: by wien ſal ick de menſchen van
16. dit geſlacht gelijcken, en wien zijn ſy gelijck?
32 Sy zijn gelijck de Kinderen op de marckt ſittende, en ſprekende tot malkanderen, en ſeggende: wy hebben u geſongen met fluyten, en ghy en hebt niet gedanſt: Wy hebben u gekermt, en ghy en hebt niet geweent.
Matt. 3. 4. 33 Want Joannes de Dooper is gekomen, noch broot etende,
Mar. 1. 6. noch wijn drinckende, en ghy ſeght, hy heeft den Duyvel.
34 De Sone des menſchen is gekomen etende en drinckende, en ghy ſeght: Siet, deſe menſch is een braſſer en Wijn-dincker, een Vriendt der Publicanen en ſondaren.
35 En de wijsheydt is gerechtvaerdight van alle haren kinderen.
36 Maer een van den Pharizeen badt hem, dat hy met hem eten ſoude. En in des Pharizeeus huys gegaen zijnde, is ter Tafelen geſeten.
Mat. 26. 7. 37 En ſiet een Vrouw, die een ſondareſſe was in de Stadt, als
Mar. 14. 3. ſy verſtaen heeft dat hy geſeten was ter maeltijdt in des Phari-
Ioan. 12. 3. zeeus huys, heeft gebracht een koſtelijcke Alabaſteren buſſe met ſalve,
38 En ſtaende van achter aen ſijn voeten, heeft met tranen begonnen zijn voeten nat te maken, en met de hayren van haer hooft drooghdeſe, en kuſte ſijn voeten, ende ſalfdeſe met de ſalven,
39 Maer dit ſiende den Pharizeeus die hem genoot hadde, heeft in ſijn ſelven geſproocken, ſeggende: Was dit een Propheet, ſoude hy immers wel weten wie en hoedanigh deſe Vrouwe is, die hem taeckt, dat ſy een ſondareſſe is.
40 En Jeſus antwoordende heeft hem geſeyt: Simon, ick heb u wat te ſeggen, en hy ſeyde: Meeſter, ſeght.
41 Een ſchultheer hadde twee ſchuldenaren, de eene was ſchuldigh vijf hondert penningen, en de ander vijftigh.
42 En als ſy niet en hadden waer mede ſy betalen ſouden, heeft

hy

hy 't hen beyden quijt geſcholden. Wie heeft hem dan aldermeeſt lief?
43 Simon antwoordende heeft geſeyt: Ick meene dat de gene dien hy meeſt quijt geſcholden heeft. En hy heeft hem geſeyt: Ghy hebt recht geoordeelt.
44 En omgekeert zijnde tot de Vrouw, heeft geſeyt tot Simon: Siet ghy deſe Vrouw? Ick ben in u huys gekomen, ghy en hebt mijn voeten geen water gegeven, maer deſe heeft met tranen mijn voeten nat gemaeckt, en met haer hayren gedrooght.
45 Ghy en hebt my geen kus gegeven, maer deſe en heeft niet op-gehouden, van dat ſy in gekomen is mijn voeten te kuſſen.
46 Mijn hooft en hebt ghy met olie niet geſalft, maer deſe heeft met ſalven mijn voeten geſalft.
47 Daerom ſegge ick u: Haer worden veel ſonden vergeven, om dat ſy veel bemint heeft: maer die min vergeven wordt, die bemint minder.
48 En hy heeft tot haer geſeydt: U ſonden worden u vergeven. *Mat. 9. 2.*
49 En die daer ſamen ter Tafelen ſaten, begonnen te ſeggen in hen ſelven: Wie is deſe, die oock de ſonden vergeeft?
50 En hy heeft tot de Vrouw geſeydt: U geloof heeft u ſaligh gemaeckt, gaet in vrede.

Het VIII. Capittel.

1 ENde 't is geſchiet daer na, dat hy reyſde door de ſteden en Caſtelen, prekende en het Euangelie verkondigende van het rijck Godts, en de twaelf met hem,
2 En ſommige Vrouwen die geneſen waren van booſe geeſten en ſieckten: Maria, die genaemt wordt Magdalene, daer ſeven Duvelen uyt gegaen waren, *Mar. 16. 9.*
3 Ende Iohanne de Huys-vrouw van Chuſe, die Herodes Hofmeeſter was, en Suſanna, en veel andere die hem dienden van haren tijdelijcken goederen.
4 En als 'er een groote ſchare vergaderde, en van de ſteden haeſtelijck tot hem quamen, hy heeft geſeyt door een gelijckeniſſe:
5 Hy is uyt gegaen die ſaeyt om ſijn zaet te zaeyen, en als hy 't zaeyt, is het een gevallen ontrent den wech, en het is vertreden, en de Vogelen des Hemels hebben dat gegeten. *Mat. 13. 3. Mar. 4. 2.*
6 Ende het ander is gevallen op den ſteen, en als 't uyt gekomen was, is 't verdrooght, om dat het geen vochtigheydt en hadde.
7 En het ander is gevallen tuſſchen de doornen, en de doornen t' ſamen op gewaſſchen zijnde, hebben dat verſmacht.
8 En het ander is gevallen in goede aerde, ende opgegaen zijnde, heeft het vrucht voort gebracht hondert fout. Deſe dingen ſeggende, riep hy: Die ooren heeft om te hooren, die hoore,
9 Maer zijn Diſcipelen vraeghden hem wat gelijckenis dit was,
10 Aen wien hy heeft geſeyt: U lieden is gegeven te kennen de

verborgentheyt van het rijck Godts, maer den anderen in ge-
Iſa. 6.9. lijckeniſſen, op dat ſy ſiende, niet en ſouden ſien, en hoo-
*Matth.*13. rende niet en ſouden verſtaen.
14. 11 Doch dit is gelijckeniſſe: 't Zaet is 't woordt Godts.
*Mar.*4.12. 12 En die ontrent den wegh zijn, zijnſe die 't hooren, daer
Ioan. 12. na komt den Duvel, en neemt het Woordt van haren harten,
40. om dat ſy niet en ſouden geloovende ſaligh worden.
Act. 28. 13 Want die op den ſteen zijn, die als ſy 't gehoort hebben,
26. ontfangen ſy het Woordt met blijdtſchap, en deſen en hebben
Rom. 1. 8. geen wortel, die wat tijdts gelooven en ten tijde der bekoorin-
gen, ſcheyden ſy daer af.
14 Maer dat in de doornen gevallen is, zijn deſe die 't gehoort hebben, en van de ſorghvuldigheden en rijckdommen en wel-luſtigheden des levens gaende, worden ſy verſmacht, en zy en brengen geen vruchten voort.
15 Maer dat in goede aerde valt, zijn de gene die in een goet en alderbeſt harte 't Woordt hoorende onthouden, en brengen vrucht voort door lijdtſaemheyt.
*Mat.*5.15. 16 Maer niemant een licht ontſtekende, bedeckt dat met een
*Mar.*4.21. vat, of ſtelt het onder 't bedde, maer ſtelt het op een kande-laer, op dat de gene die daer in komen, het licht ſien mogen.
*Matth.*10. 17 Want daer en is niet heymelijcks dat niet geopenbaert en ſal
26 worden, en verborgen dat niet en ſal geweten worden, en in
Mar 4.22. 't openbaer komen.
*Matth.*13. 18 Daerom ſiet hoe dat ghy 't hoort. Want ſoo wie heeft, dien
18. *en* 25. ſal gegeven worden, en wie niet en heeft, van dien ſal oock
29. 't gene dat hy meent te hebben, afgenomen worden.
*Matth.*12. 19 En tot hem zijn gekomen ſijn Moeder en Broeders, en ſy en
46. konden tot hem niet komen om der ſcharen wille.
*Mar.*3.31. 20 En 't is gebootſchapt, u Moeder en u Broeders ſtaen buy-ten begeerende u te ſien.
21 De welcke antwoordende heeft tot haer geſeydt: mijn Moeder en mijn Broeders zijn deſe, die het Woordt Godts hooren: en doen.
*Mar.*8.23. 22 Maer 't is geſchiet op een dagh, en hy is geklommen in een
*Mar.*4 36. ſchipken, met ſijn Diſcipulen, en hy ſeyde tot hen-lieden: Laet ons overvaren over het water. En ſy zijn daer in geklom-men.
23 En terwijl dat ſy voeren is hy ontſlapen, en daer is een ſtorm van windt in 't water gedaelt, en ſy wierden vol waters, en wa-ren in prijckel.
24 Maer tot hem gaende, hebben hem geweckt, ſeggende: Meeſter, wy gaen verlooren. Doch hy opſtaende, heeft den windt geſtraft, ende het tempeeſt des waters, en 't is op ge-houden, en daer is een ſtilte gekomen.
25 Maer hy heeft hen-lieden geſeydt: Waer is u geloove? De welcke vreeſende, zijn verwondert geweeſt tot malkanderen, ſeggende: Wie meynt ghy dat deſe is, want hy oock den win-den en der zee gebiedt, en ſy zijn hem onderdanigh?

26 En

26 En ſy zijn gevaren na het Landtſchap van den Geraſenen, welck is tegen over Galileen. *Mat.8.28. Mar. 5. 1.*

27 En doen hy uyt gegaen was op 't Landt is hem te gemoet gekomen een Man van den Duvel beſeten langen tijden, en hy en droegh geen kleet, noch en woonde in geen huys, maer in de graven.

28 Deſe als hy Jeſum geſien heeft, is voor hem neder gevallen, ende luydt roepende met een groote ſtem, heeft geſeydt: Wat heb ick met u te doen Jeſu Soon van den Alderhooghſten Godt? Ick bidde u, en pijnight my niet,

29 Want hy geboot den booſen geeſt dat hy uyt gaen ſoude van den menſch. Want lange tijden hadde hy hem beſeten, en wierdt gebonden met ketenen, ende met boeyens bewaert, en brekende de banden, hy wierdt gedreven van den Duyvel in de woeſtijn,

30 Maer Jeſus heeft hem gevraeght, ſeggende: Hoe zijt ghy genaemt? en hy antwoorde Legioen: Want daer waren veel Duvels in hem gekomen.

31 En ſy baden hem, dat hy hen niet en ſoude gebieden in den afgront te gaen.

32 Maer daer was een kudde veel verckenen die daer op den bergh weyden, en ſy baden hem, dat hy hen toelaten wilde in de verkenen te gaen. En hy heeft het hen toe gelaten.

33 Aldus zijn de Duyvels uyt den menſch gegaen, en zijn in de verckenen gegaen, en met een gedruyſch is de kudde van boven nederwaerts geloopen in het water, en is verſmacht.

34 Het welck als de gene dieſe hoeden geſien hebben dat 'er geſchiet was, zijn gevloden, en hebben 't geboot ſchapt in de Stadt en in de Dorpen.

35 En ſy zijn uyt gegaen om te beſien dat 'er gedaen was, en ſy zijn tot Jeſum gekomen: en hebben den menſch gevonden ſittende aen ſijn voeten, van de welcke de uyvels gegaen waren, gekleet, ende met goet verſtant, en ſy hebben gevreeſt.

36 En oock de gene die 't geſien hadden, hebben hen lieden verkondiglit hoe dat hy geſont was geworden van het Legioen.

37 En alle de menighte van het Geraſenen Landtſchap, hebben hem gebeden dat hy van haer wech gaen wilde, want ſy waren met groote vrees bevangen. En klimmende in een Schip, is weder gekeert.

38 En de man, uyt de welcken de Duyvelen gegaen waren, badt hem dat hy met hem zijn mochte. Maer Jeſus heeft hem laten wech gaen, ſeggende:

39 Keert wederom in u huys, en vertelt hoe groote dingen u Godt gedaen heeft. En hy is wech gegaen door alle de ſtadt, prekende hoe groote dingen dat hem Ieſus gedaen hadde

40 En 't is geſchiet doen Ieſus wederom gekomen was, dat hem de ſchare ontfangen heeft, want ſy waren alle hem verwachtende.

41 En ſiet daer is een man gekomen, wiens naem was Jairus, *Mat.9.18.* en *Mar.5.22.*

en hy was een overſte der Synagogen, en is gevallen aen Jeſus voeten, hem biddende dat hy in ſijn huys komen wilde,
42 Want hy hadde een eenige Dochter, ontrent van twaelf jaren, en deſe ſturf. En 't is geſchiet doen hy ginck, dat hy van de ſcharen gedrongen wierdt.
43 En daer was een Vrouw, die in den bloedt vloedt was twaelf jaren lanck, die aen de medecijn-meeſters al haer goet hadde gehangen, en ſy en konde van niemant geneſen worden.
44 Deſe is van achter gekomen, en heeft geraeckt de boort van ſijn kleet, en terſtont ſtont den vloet haers bloets ſtil.
45 En Jeſus ſeyde: Wie is 't die my geraeckt heeft? maer doen ſy 't alle ontkenden, heeft Petrus geſeydt en die met hem waren: Meeſter, de ſcharen dringen u, en doen u ongemack, en ſeght ghy, Wie heeft my geraeckt?
46 En Jeſus heeft geſeyt: Ymant heeft my geraeckt, want ick weet dat 'er een kracht uyt my gegaen is
47 Maer de Vrouw ſiende dat het niet verborgen en was, is al bevende gekomen, en is neder gevallen voor ſijn voeten, en heeft te kennen gegeven voor alle 't volck, om wat oorſaeck dat ſy hem geraeckt hadde, en hoe dat ſy terſtont geſont was geworden.
48 Maer hy heeft geſeyt tot haer: Dochter, u geloof heeft u geſont gemaeckt, gaet in vreden.
49 Als hy noch ſprekende was, is 'er een gekomen aen den Prince der Synagogen, ſeggende tot hem: U Dochter is doot, en wilt hem niet quellen
50 Maer Jeſus hebbende dit woort gehoort, heeft geſeydt tot den Vader van de jonge Dochter: en wilt niet vreeſen, alleen gelooft en ſy ſal geſont zijn.
51 En doen hy aen 't huys gekomen was, heeft hy daer niemant met hem laten in gaen, dan Petrus, en Jacobus, en Joannes, en den Vader en Moeder van de jonge Dochter.
52 Maer ſy weenden altemael, en beklaeghden haer. En hy heeft geſeyt: En wilt niet weenen, want de jonge Dochter en is niet doodt, maer ſy ſlaept.
53 En ſy belachten hem, wetende dat ſy doodt was.
54 Maer hy nemende haer hant heeft geroepen, ſeggende: jonge Dochter, ſtaet op.
55 Ende haren geeſt is wederom gekomen, en ſy is terſtont op geſtaen. En hy heeft geboden dat men haer t' eten geven ſoude.
56 Ende haer Ouders zijn ſeer verwondert geweeſt, den welcken hy geboden heeft, dat ſy het niemant ſeggen en ſouden 't geen dat 'er geſchiet was.

Het IX. Capittel.

Mat. 10. 1, *Mar.* 3. 13. 1 MAer als hy te ſamen geroepen hadde de twaelf Apoſtelen, heeft hen-lieden gegeven kracht en macht over alle Duvelen, en dat ſy ſieckten geneſen ſouden.

2 En

2 En hy heeftſe geſonden te prediken het rijck Godts, en te geneſen de ſiecken.
3 En hy heeft tot hen-lieden geſeyt: en draeght niet over wech, noch roede, noch mael, noch broodt, noch geldt, noch en hebt geen twee rocken. *Mat.* 10. 9. *Mar.* 6. 8.
4 En in wat huys dat ghy komt, daer blijft, ende en gaet daer niet uyt
5 En ſoo wie u niet en ontfanght, uyt gaende van die Stadt, ſchudt oock het ſtof van uwe voeten, tot een getuygenis over haer. *Actor.* 13. 51.
6 Maer ſy uyt gegaen zijnde, gingen al om door de Dorpen, het Euangelie verkondigende, en geneſende over al.
7 Maer Herodes een van de Vier Vorſten heeft gehoort alle de dingen die van hem gedaen wierden, en hy twijfelde, om dat 'er geſeyt wierdt van ſommigen, dat Joannes van den dooden verreſen was. *Mat.* 14. 1. *Mar.* 6. 14.
8 Maer van de ſommigen, dat Elias hem geopenbaert hadde: en van den anderen, dat 'er een van de oude Propheten opgeſtaen was.
9 En Herodes ſeyde: Joannes heb ick onthalſt, maer wie is deſe, daer ick ſulcke dingen af hoore? En hy begeerde hem te ſien.
10 Ende de Apoſtelen weder gekomen zijnde, hebben hem vertelt al wat ſy gedaen hadden. En haer mede genomen hebbende, is hy uyt den wech gegaen in een woeſte plaets, die by Bethſaida is.
11 Het welck als de ſcharen vernomen hebben, zijn ſy hem gevolght, en hy heeftſe ontfangen, en ſprack hen-lieden van het rijck Godts, ende de gene die hulp behoefden, genas hy.
12 En den dach was begonnen onder te gaen. En de twaelve tot hem komende, hebben hem geſeydt Laet de ſcharen wech gaen, dat ſy gaen in de Dorpen en Landt-Huyſen die hier ontrent zijn, daer mogen ter Herberge gaen, en te eten vinden, want wy zijn hier in een woeſte plaetſe. *Matth.* 14. 15 *Mar.* 6. 36.
13 Maer hy ſeyde tot haer: Geeft ghy haer te eten. En ſy hebben geſeyt: Wy en hebben niet meer dan vijf brooden en twee viſſchen, ten ware dat wy miſſchien gingen en ſpijſe kochten voor alle deſe Schare. *Ioan.* 6. 9.
14 En daer waren by na vijf duyſent mannen. Maer hy ſeyde tot ſijn Diſcipelen: Doetſe neder ſitten by geſelſchappen, vijftigh te ſamen.
15 En ſy hebben 't alſoo gedaen, en hebbenſe alle doen neder ſitten.
16 Maer genomen hebbende de vijf brooden en twee viſſchen, heeft hy opgeſien Hemelwaerts, en heeft die geſegent en gebroken, en ſijnen Diſcipelen gedeelt, dat ſyſe den ſcharen voor ſtellen ſouden.
17 Ende ſy hebben alle gegeten, en zijn verſaet, ende daer zijn opgedragen 't gene dat hen-lieden over gebleven is, twaelf korven brockelingen.

*Matth.*16. 13. *Mar.*8.27. 18 En 't is gebeurt doen hy was alleen biddende, waren met hem oock de Diſcipelen, en hy heeft haer gevraeght, ſeggende: Wie ſeggen de ſcharen dat ick ben?
19 Maer ſy hebben geantwoort en geſeydt: Joannes den Dooper, en andere Elias, doch andere dat 'er een Propheet van den ouden op geſtaen is.
20 Maer hy heeft tot hen-lieden geſeydt: Ghy lieden dan wie ſecht ghy dat ick ben? Simon Petrus antwoordende, heeft geſeyt: Chriſtus den geſalfden van Godt.
21 Maer hy haer beſtraffende, heeft geboden dat ſy dit niemant ſeggen en ſouden, ſeggende:
*Matth.*17. 21. *Mar.*8.31. 22 Dat den Sone des menſchen veel moet lijden, en veracht worden van den ouderen, en Princen der Prieſteren, en Schriftgeleerden, en gedoodt worden, en ten darden dagh verrijſen.
*Matth.*10. 38. *en* 16. 24. 23 Maer hy ſeyde tot haer allen: Is 't dat 'er ymant wil komen na my, die verloochene ſijn ſelven, en nemen ſijn Kruys op dagelijcks, en volge my.
*Mar.*8.34. *Luce* 14. 27. *en* 17. 33. 24 Want ſoo wie zijn ziel wil behouden, die ſalſe verlieſen: en die zijn ziel verlieſt om mijnen 't wil, die ſalle behouden.
25 Want wat baer het den menſch, is 't dat hy de heele wereldt wint, en ſich verlieſt en ſijns ſelfs ſchade lijdt?
Ioan. 12. 25. *Matth.*10. 33. 26 Want ſoo wie ſich mijns ſchaemt en mijnder woorden, diens ſal hem den Sone des menſchen ſchamen als hy komen ſal in ſijn Heerlijckheydt, en des Vaders, en der Heyligen Engelen.
*Mar.*8 38. 2 *Tim.* 2. 12. 27 Doch ick ſegge u lieden: Hier zijnder ſommige ſtaende, die de doodt niet en ſullen ſmaecken, voor dat ſy het rijck Godts ſien.
*Matth.*16. 28. 28 En 't is geſchiet na deſe woorden ontrent acht dagen, en hy heeft mede genomen Petrus en Jacobus en Joannes, en is geklommen op eenen bergh om te bidden.
*Mar.*8.39. *Mat.* 17. 1. 29 En doen hy badt, is de gedaente ſijns aenſichts anders geworden, en ſijn kleedinge wit en weder-blinckende.
30 En ſiet twee mannen ſpraken met hem, maer het waren Moyſes en Elias,
Mar 9. 1. 31 Geſien in de Heerlijckheyt, en ſy ſeyden zijn uytgangh, die hy volbrengen ſoude in Jeruſalem:
32 Maer Petrus en die met hem waren, waren beſwaert door den ſlaep, en ontſpringende hebben geſien zijn Heerlijckheydt, en de twee mannen die by hem ſtonden.
33 En 't is geſchiet, doen ſy van hem ſcheyden, dat Petrus heeft geſeydt tot Jeſus: Meeſter, 't is ons hier goet zijn, laet ons maken drie Tabernakelen, een voor U, en een voor Moyſes, en een voor Elias, niet wetende wat hy ſeyde.
34 Maer doen hy dit ſprack, is 'er een wolck gekomen, en heeft haer overſchaduwt, en ſy hebben gevreeſt doen ſy in de wolck gingen:
2 *Pet.* 1. 17. 35 En daer is een ſtem gekomen uyt de wolck, ſeggende: Dit is mijn beminde Soon, hoort hem.
36 Ende als de ſtem geſchiede, is Jeſus alleen gevonden, en

ſy

ſy hebben geſwegen, en niemant iet geſeydt in die dagen van 't gene dat ſy geſien hadden.
37 Maer 't is geſchiet op den volgenden dach, als ſy van den Bergh quamen, dat haer ontmoet is een groote ſchare, *Mat.* 17. 14.
38 En ſiet een man uyt de ſcharen heeft luydt geroepen, ſeggende: Meeſter, iek bidde u, ſiet op mijnen Soon, want het is mijn eenigh kindt. *Mar.* 9. 16.
39 En ſiet den geeſt grijpt hem aen, en ſchielijck roept hy, en hy ſtoot hem, en verſeheurt hem met ſchuymſel, en nauwelijcx en wijckt hy van hem, hem verſcheurende:
40 En ick heb uwen Diſcipelen gebeden dat ſy hem uytwerpen ſouden, en ſy en hebben het niet kennen doen.
41 Maer Jeſus antwoordende heeft geſeydt: O ongeloovigh ende verkeert geſlacht, hoe langh ſal ick by u lieden ſijn en u gedogen? Brenght herwaerts uw Soon.
42 En als hy aenquam, heeft hem den Duvel tegen de aerde geſtoten, en verſeheurde hem. En Jeſus heeft den onſuyveren geeſt geſtraft, en het kindt geneſen, en zijnen Vader wederom gegeven.
43 Doch ſy verwonderden haer allen in de grootheyt van Godt, en als ſy hen allen verwonderden over alle dat hy dede, heeft hy tot zijnen Diſcipelen geſeyt:
44 Stelt ghy-lieden in uwe harten deſe woorden, want 't is toekomende dat de Sone des menſchen ſal gelevert worden in de handen der menſchen.
45 Doch ſy en verſtonden dit woordt niet, en het was bedeckt voor hen lieden, dat ſy het niet en begrepen, en ſy vreeſden hem te vragen van deſen woorden,
46 Maer daer is een gedachte in haer gekomen, wie van henlieden de meeſte was. *Mat.* 18. 1.
47 Ende Jeſus ſiende de gedaehten haerder harten, heeft genomen een kindt, en dat geſtelt by hem, *Mar.* 9. 33.
48 En hy ſeyde tot haer: Soo wie dit kindt ontfanght in mijnen naem, die ontfanght hem die my geſonden heeft. Want ſoo wie de minſte is onder u allen, die is de meeſte.
49 Maer Joannes antwoordende heeft geſeydt: Meeſter, wy hebben eenen geſien, in uwen naem Duvelen uytwerpende, en wy hebben 't hem verboden, want hy en volght met ons niet.
50 En Jeſus heeft tot hem geſeyt: en wilt niet verbieden: want ſoo wie tegen u lieden niet en is, die is voor u.
51 Maer het is geſchiet als die dagen vervult wierden, van ſijn opneminge, en hy heeft ſijn aenſicht vaſt geſtelt om te gaen na Jeruſalem,
52 En heeft boden geſonden voor ſijn aenſicht, en die wech gaende zijn in de Stadt van de Samaritanen gekomen, op dat ſy hem bereyden ſouden.
53 En ſy en hebben hem niet ontfangen, want ſijn aenſicht was als van een die na Ieruſalem gingh.
54 Maer als ſijn Diſcipelen Iacobus en Ioannes dat geſien hadden,

den, hebben ſy geſeydt: Heere wilt ghy dat wy ſeggen dat het vuur uyt den Hemel neder komen en verniele haer?
55 En hem omme keerende, heeft hen lieden geſtraft, ſeggende: Ghy en weet niet van wat geeſt dat ghy zijt.
*Ioan.*3. 17. *en* 12. 47. 56 De Sone des menſchen en is niet gekomen, om zielen te dooden, maer om ſaligh te maken. En ſy zijn wech gegaen in een ander ſtedeken.
57 Maer 't is geſchiet terwijl dat ſy wandelden op den wech, *Mat.*8.19. dat 'er een geſeydt heeft tot hem: Ick ſal u volgen, alwaer ghy gaet.
58 Ieſus heeft hem geſeydt: De Voſſen hebben holen, en de Vogelen des Hemels neſten, maer de Sone des menſchen en heeft niet daer hy 't hooft op ruſten mach.
*Mat.*8.21. 59 En hy heeft geſeydt tot eenen anderen: Volght my. Maer die heeft geſeydt: Heere, laet my eerſt gaen, en mijn Vader begraven.
60 Ende Ieſus heeft hem geſeydt: Laet de dooden hare dooden begraven: maer gaet ghy henen, en verkondight het rijck Godts.
61 En een ander ſeyde: Ick ſal u volgen Heer, maer laet my eerſt ſcheyden van de dingen die t' huys zijn.
62 Ieſus heeft tot hem geſeyt: Niemant ſijn hant aen de ploegh ſlaende, en achterwaerts ſiende, is bequaem tot het Rijck Godts.

Het X. Capittel.

1 MAer na deſen heeft de Heere verkoren noch andere twee en tſeventigh, en hy heeft die twee en twee t' ſamen geſonden voor ſijn aenſicht in alle Stadt en plaets daer hy komen ſoude,
*Mat.*9.37. 2 En hy ſeyde tot haer: Den ooghſt is voorwaer groot, maer de werck-luyden ſijn weynigh: Daerom bidt den Heer des ooghſts, dat hy werck-luyden ſende in ſijnen ooghſt.
*Matth.*10. 16 3 Gaet henen, ſiet ick ſende u gelijck Lammeren onder de Wolven.
Mar. 6. 8. 4 *Reg.* 4. 29. 4 En wilt geen beurs dragen, noch tas, noch ſchoenen, noch en groet niet over wech.
5 In wat huys dat ghy in gaet, ſecht ten eerſten: Vrede zy dit Huys.
6 En is 't dat daer een kindt des vreedes is, ſal op dien uw vrede ruſten. Maer is 't ſoo niet, ſoo ſal uw vrede weder tot u keeren.
*Matth.*10. 10. *Deut.* 24. 14. 7 En in't ſelve huys blijft etende en dri nckende van dat ſy hebben, want een werckman is zijn loon waerdigh. En wilt niet vertrecken van 't een huys in het ander.
8 En in wat Stadt dat ghy gaet, en ſy u ontfangen, eet dat u voor geſtelt wordt,
1 Tim. 5. 18. 9 En geneeſt de ſiecken die daer in zijn, ende ſecht hen lieden: Het rijck Godts is u nakende.
10 Maer

10 Maer in wat Stadt dat ghy gaet, en ſy u lieden niet en ontfangen, ſult ghy uyt gaende in hare ſtraten ſeggen :
11 Oock het ſtof dat ons aen gebleven is van uwer Stadt, vegen wy op u af : maer nochtans weet dat het rijck Godts is nakende. *Actor. 13. 51.*
12 Ick ſegge u, dat den Sodomiten genadiger geſchieden ſal op dien dach, als die Stadt.
13 Wee u Corozain, wee u Betſaida, want waren in Tyro en Sidon de mirakelen geſchiet, die in u gedaen zijn, ſy ſouden in voorleden tijden in hayren kleederen en aſſchen ſittende, penitentie gedaen hebben, *Matth. 11. 21.*
14 Maer nochtans ſal Tyro en Sidon genadiger geſchieden in 't oordeel dan u lieden :
15 En Capharnaum tot den Hemel toe verheven, ghy ſult tot de Hellen toe neder geſoncken worden.
16 Die u lieden hoort, die hoort my : en die u verſmaet, die verſmaet my : maer die my verſmaet, die verſmaet hem die my geſonden heeft. *Matth. 10. 40. Ioan. 13. 20.*
17 Maer de twee en tſeventigh zijn weder gekomen met blijdtſchap, ſeggende : Heere de Duvels ſijn ons oock onderdanigh in uwen naem.
18 En hy ſeyde hen lieden : Ick hebbe Satan als een Blixem ſien vallen van den Hemel.
19 Siet ick heb u macht gegeven te treden op Serpenten ende Scorpioenen, en over alle de macht des vyands, en ten ſal u niet letten.
20 Maer nochtans en wilt u daer in niet verblijden, om dat de geeſten u onderdanigh zijn. Maer verblijdt u dat uwe namen geſchreven zijn in de Hemelen,
21 In die ſelve uur heeft hy hem verheucht in den H. Geeſt, en geſeydt : Ick belijde u Vader, Heer des Hemels en der Aerden, dat ghy deſe dingen verborgen hebt voor de wijſe en voorſienige, en geopenbaert den kleynen, Ia Vader, want 't is voor u alſoo behagelijck geweeſt. *Matth. 11. 25.*
22 Alle dingen ſijn my gegeven van mijnen Vader : en niemant en weet wie de Soon is, dan den Vader ; en wie de Vader is, dan den Soon, en de gene die 't de Soon wil openbaren.
23 En omgekeert zijnde tot ſijnen Diſcipelen, heeft geſeydt : Salich zijn de cogen die ſien 't gene dat ghy ſiet : *Matth. 13. 16.*
24 Want ick ſegge u, dat veel Propheten en Coningen hebben willen ſien 't gene ghy ſiet, en ſy en hebben 't niet geſien, ende hooren 't gene ghy hoort, en ſy en hebben 't niet gehoort.
25 En ſiet, een Wet-geleerde is op geſtaen, hem tenteerende en ſeggende : Meeſter, wat doende ſal ick het eeuwich leven beſitten ? *Matth. 22. 35. Mar. 12. 28.*
26 En hy heeft hem geſeydt : Wat is 'er in de Wet geſchreven ? Hoe leeſt ghy ?
27 Hy antwoordende, heeft geſeydt : Ghy ſult den Heer uwen Godt lief hebben, uyt geheel u herte, en uyt geheel u ziele, en

uyt

uyt alle u krachten, en uyt allen u verſtant: en uwen naeſten als u ſelven.
28 En hy heeft hem geſeyt: Ghy hebt recht geantwoort, doet dit, en ghy ſult leven.
29 Maer hy willende ſijn ſelven rechtvaerdigen, heeft geſeydt tot Ieſus: en wie is mijn naeſten?
30 Doch Ieſus op nemende heeft geſeydt: een ſeecker menſch ginck nederwaerts van Ieruſalem na Iericho, en is gevallen onder de moordenaers, de welcke hem oock berooft hebben, en als ſy hem gewont hadden, zijn ſy wech gegaen, latende hem half levendt.
31 Maer 't is geſchiet dat 'er een Prieſter af quam door den ſelven wech, en hem ſiende, is hy voor by gegaen.
32 Deſgelijcks oock een Levijt, doen hy omtrent de plaetſe was ende hem ſach, is voor by gegaen.
33 Maer een Samaritaen over wech weſende, is by hem gekomen, en hem ſiende, is met bermhertigheydt beweecht.
34 En by hem komende, heeft ſijn wonden verbonden, gietende daer in olie en wijn, en ſettende hem op ſijn laſt-dragent beeſt, heeft hem gebracht in een Herbergh, en heeft hem beſorcht.
35 En des anderen daeghs heeft hy twee penningen uyt geſchoten, en den Waert gegeven, en heeft geſeydt: Beſorcht hem, en al wat ghy daer boven ſult uyt gegeven hebben, ſal ick (als ick weder gekomen ben) u weder geven.
36 Wie dunckt u dat van deſe drie de naeſten geweeſt is van den genen die onder de moordenaren gevallen is?
37 En hy heeft geſeydt: Die bermhertigheydt aen hem gedaen heeft. En Ieſus heeft tot hem geſeydt: Gaet henen, en doet ghy oock deſgelijcks.
38 Maer 't is gebeurt, doen ſy gingen, dat hy gegaen is in een Kaſteelken, en een Vrouw Martha genaemt, heeft hem ontfangen in haer Huys.
39 En deſe hadde een Suſter genaemt Maria, de welcke oock ſittende neffens de voeten des Heeren hoorde ſijn woordt.
40 Maer Martha was ſorghvuldigh bekommert met veel dienens, de welcke geſtaen heeft en geſeyt: Heere, en acht ghy dat niet, dat mijn Suſter my heeft alleen laten dienen? Daerom ſecht haer dat ſy my helpt.
41 En den Heer antwoordende heeft tot haer geſeydt: Martha, Martha ghy zijt ſorchvuldigh, en wordt met veel dingen bekommert,
42 Maer een dingh is 'er van noode, Maria heeft het beſte deel verkooren, dat haer niet en ſal genomen worden.

Het XI. Capittel.

1 ENde het is geſchiet, doen hy was op een plaetſe biddende, en als hy ophielt, dat 'er een van ſijnen Diſcipelen tot

tot hem geſeydt heeft: Heer, leert ons bidden, gelijck Ioannes ſijn Diſcipelen geleert heeft.
2 En hy heeft tot hen lieden geſeydt: Als ghy bidt, ſecht: Vader, geheylight zy uwen naem, U rijck laet toe komen, *Mat. 6. 9.*
3 Ons dagelijcks broodt geeft ons heden,
4 En vergeeft ons onſe ſonden, want wy oock quijdtſchelden den genen die ons ſchuldigh zijn, Ende en leyt ons niet in bekoringe.
5 En hy heeft hen geſeyt: Wie van u lieden ſal een vrient hebben, en ſal tot hem gaen in de middernacht, en hem ſeggen Vriendt leent my drie brooden,
6 Want mijn Vriendt is van den wech gekomen tot my, en ick en heb niet dat ick hem voorſtelle:
7 En dat hy van binnen antwoordende ſeyt: en wilt my niet moeyelijck weſen, mijn deur is nu geſloten, en mijn kinderen zijn by my in de ſlaep-kamer, ick en kan niet op ſtaen en u geven.
8 En is 't dat die blijft kloppende, ick ſegge u, al en ſal hy 't hem niet geven op ſtaende, om dat hy ſijn Vriendt is, nochtans om ſijn moeyelijckheydt ſal hy op ſtaen, en ſal der hem geven ſoo veel als 'er hem van noode zijn.
9 En ick ſegge u lieden: Begeert, en u ſal gegeven worden: ſoeckt, en ghy ſult vinden: klopt, en u ſal geopent worden. *Matth. 7. 7. en 21. 22.*
10 Want al die bidt, ontfanght: en die ſoeckt, vint: en den genen die klopt, ſal open gedaen worden. *Marc. 11. 24.*
11 Maer wie van u lieden begeert van den Vader een broodt, ſal hy hem eenen ſteen geven? of een Viſch, ſal hy hem voor een Viſch een ſerpent geven? *Ioan. 14. 13.*
12 Of begeert hy een Ey, ſal hy hem een Scorpioen reycken? *Iac. 1. 5.*
13 Aldus is 't ſake dat ghy lieden, niet tegenſtaende dat ghy quaet zijt, nochtans weet uwen kinderen goede gave te geven, hoe veel te meer ſal u Vader van den Hemel den goeden geeſt geven, den genen die hem bidden. *Mat. 7. 9.*
14 En hy was uytwerpende eenen Duvel, en die was ſtom. En doen hy den Duvel uyt geworpen hadde, heeft de ſtomme geſproken, en de ſcharen zijn verwondert geweeſt. *Matth. 9. 32. en 12. 22.*
15 Maer de ſommige van haer hebben geſeyt: Door Beelzebub den Prins der Duvelen werpt hy de Duvelen uyt. *Marc. 3. 22.*
16 En de andere tenterende, begeerden van hem een teecken uyt den Hemel.
17 Maer als hy haer gedachten geſien heeft, heeft hy tot henlieden geſeydt: Alle rijck dat tegen ſijn ſelven gedeelt is, ſal verwoeſt worden, en het een huys ſal op het ander huys vallen.
18 En is 't dat Satan tegen ſijn ſelven gedeelt is, hoe ſal ſijn rijck ſtaen? Want ghy ſecht dat ick door Beelzebub de Duvelen uyt werpe.
19 Doch is 't dat ick door Beelzebub de Duvelen uyt werpe, hoe werpen u kinderen die uyt? Daerom ſullen ſy u rechters weſen.

20 Maer

20 Maer is 't dat ick door den vinger Godts de Duvelen uyt werpe, ſoo is voorwaer het rijck Godts tot u lieden gekomen.
21 Als een ſterck gewapende ſijn voorhof bewaert, ſijn alle dingen in vreede die hy beſit.
22 Maer is 't dat 'er een die ſtarcker dan hy is, over komende hem verwint, ſal hy hem allen zijn wapenen af nemen, daer hy betrouwen in hadde, en zijn rooven uytdeelen,
23 Die met my niet en is, is tegen my: en ſoo wie met my niet en vergadert, die verſtroyt.
24 Als een onſuyvere geeſt uyt gegaen is van den menſch, doorwandelt hy de ongewaterde plaetſen, ſoeckende ruſt. En die niet vindende, ſeydt hy: Ick ſal weder gaen in mijn huys daer ick uyt gegaen ben.
25 En als hy daer komt, vindt hy dat met beſemen geſuyvert en verciert.
26 Dan gaet hy, en neemt tot hem noch ſeven andere geeſten arger dan hy, en daer in gegaen zijnde, woonen daer, en de uytterſte van dien menſch worden arger dan de eerſte.
27 Maer 't is geſchiet als hy deſe dingen ſeyde, dat 'er een Vrouw uyt de ſcharen haer ſtem opheffende tot hem geſeyt heeft: Salich is den buyck die u gedragen heeft, en de borſten die ghy geſogen hebt.
28 Maer hy heeft geſeyt: Dat is ſoo waer, maer oock ſijn ſy ſalich die 't woordt Godts hooren, en dat bewaren.
Matt. 12. 39. 29 Maer doen de ſcharen over een te ſamen liepen, heeſt hy begonnen te ſeggen: Dit geſlacht is een boos geſlacht, het begeert een teken, en hen en ſal geen teken gegeven worden, dan het teken van Ionas den Propheet.
Ion. 2. 1. 30 Want gelijck Ionas een teken was den Niniviten, alſoo ſal de Sone des menſchen zijn aen dit geſlacht.
3 *Reg.* 10. 1. 31 De Coninginne van 't Zuyden Landt ſal op ſtaen in 't oordeel met de mannen van dit geſlacht, en ſy ſalſe verdoemen, 2 *Par.* 9. 1. want ſy quam van de eynden des Aerdtrijcks om te hooren de wijsheydt van Salomon, en ſiet, meer als Salomon is hier.
Ion. 3. 5. 32 De mannen van Ninive ſullen op ſtaen in 't oordeel met dit geſlacht, en ſullen dat verdoemen, want ſy hebben penitentie gedaen op de Predicatie van Ionas, en ſiet, hier is meer dan Ionas.
Mat. 5. 15. *Mar.* 4. 21. 33 Niemant en ontſteeckt een licht en ſtelt dat in 't verborgen, noch onder een koren-vat, maer op een Kandelaer, op dat de gene die in komen, het licht ſien mogen.
Mat. 6. 22. 34 Het licht uws Lichaems is u oogh: Is 't dat u oogh ſimpel is, ſal u geheel Lichaem licht weſen: maer is 't dat het loos is, ſal u Lichaem oock duyſter weſen:
35 Daerom ſiet toe dat het licht dat in u is, geen duyſterniſſen en zijn.
36 Is 't dan dat u Lichaem geheel licht is, niet hebbende eenigh deel der duyſterniſſen, ſoo ſal 't geheel licht weſen, en gelijck een licht des ſchijnſels ſal 't u verlichten.

37 En

37 En als hy ſprack, heeft hem een Pharizeeus gebeden dat hy het middachmael by hem eten wilde: en in gegaen zijnde, is hy ter Tafelen geſeten,
38 Maer de Pharizeeus begon in ſijn ſelven over leggende te ſeggen, waerom dat hy niet gewaſſchen en was voor het middach-mael.
39 En de Heer heeft tot hem geſeydt: Nu ghy Phariſeen, ſuyvert het buytenſte van den Kroes of Schotel, maer dat van u lieden binnen is, is vol roovery en boosheydt. *Matth.23. 25.*
40 Ghy dwaſe, de gene die 't buytenſte gemaeckt heeft, en heeft die oock niet gemaeckt dat 'er binnen is?
41 Maer nochtans dat 'er over is geeft tot aelmiſſen, en ſiet alle dingen zijn u ſuyver:
42 Maer wee u ghy Pharizeen, want ghy verthient de munt, en ruyte, en alderhande ſpijs-kruydt, en ghy laet achter het recht oordeel, en de liefde Godts: maer deſe dingen had ghy moeten doen, en die niet achter-laten.
43 Wee u ghy Pharizeen, want ghy bemint de eerſte ſtoelen in de Synagogen, en de groeteniſſen op de merckt. *Luc.20.46. Mat.23. 6.*
44 Wee u, want ghy zijt als Graven die verborgen zijn, en de menſchen daer op wandelende en wetent niet. *Marc. 12. 38.*
45 Maer een van den Wet-geleerden antwoordende, heeft tot hem geſeyt: meeſter, deſe dingen ſeggende, doet ghy ons oock verſmaetheyt aen.
46 Maer hy ſeyde: En wee oock u ghy Wet-geleerde, want ghy de menſchen belaſt met laſten die ſy niet dragen en kennen, ende ghy en raeckt de packen niet aen met uwen eenen vinger. *Mat.23.4.*
47 Wee u, die op-timmert de Graven der Propheten, maer u Vaderen hebben die gedoodt.
48 Voorwaer ghy getuycht dat ghy toeſtemt in uwe Vaderen wercken, want 't is waer dat ſy die gedoodt hebben, maer ghy timmett haer Graven.
49 Daerom heeft oock de wijsheydt Godts geſeydt: Ick ſal tot hen-lieden ſenden Propheten en Apoſtelen, en van dien ſullen ſy dooden en vervolgen,
50 Op dat ge-eyſcht worde het bloedt van alle den Propheten, dat geſtort is van 't beginſel der wereldt, van dit geſlacht,
51 Van Abels bloet tot het bloet van Zacharias, die gedoodt is tuſſchen den Outaer en den Tempel. Alſoo (ſegge ick u) ſal 't ge eyſcht worden van dit geſlacht. *Gen. 4. 8. 2 Par. 24. 22.*
52 Wee u ghy Wet-geleerde; want ghy hebt den ſleutel van wetenſchap gedragen, en ghy en zijt niet in gegaen, en de gene die daer in gingen hebt ghy het verboden.
53 Maer doen hy deſe dingen tot hen-lieden ſeyde, begonnen de Pharizeen en Wet-geleerde ſwaerlijck tegen hem te dringen, ende zijnen mondt te overvallen van veel dingen.
54 Leggende hem lagen, en begeerende yet te vatten uyt zijnen mondt, dat ſy hem ſouden beſchuldigen.

Het XII. Capittel.

1 MAer als daer veel ſcharen rondt om ſtonden, alſoo dat ſy malkanderen vertraden, heeft hy begonnen te ſeggen tot ſijnen Diſcipulen: Wacht u van den deeſſem der Pharizeen, 't welck is geveynſtheyt.
Mat. 16.6. *Mar.* 8.15.
2 Maer niet en is 'er bedeckt, dat niet en ſal ontdeckt worden: noch verborgen, dat niet en ſal geweten worden,
Matt. 10. 26.
3 Want dat ghy in duyſterniſſen geſeyt hebt, ſal in 't licht geſeydt worden: En dat ghy in 't oor geſproken hebt in de ſlaepkameren, ſal gepreeckt worden op de daken.
Mar. 4.22.
4 Maer ick ſech u mijn vrienden: En wilt niet verſchricken van de gene die 't lichaem dooden, en na deſen en hebben ſy niet meer dat ſy kennen doen.
5 Maer ick ſal u toonen wie ghy vreeſen moet: Vreeſt hem die na dat hy gedoodt heeft, de macht heeft te werpen in de Hel. Alſoo ſegge ick u, vreeſt deſen.
6 En verkoopt men niet vijf moſſchen om twee kleyne penningen, en niet een van dien en is voor Godt vergeten?
7 Maer oock al de hayren van u hooft zijn al getelt. Daerom en wilt niet vreeſen, want ghy zijt beter dan veel moſſchen.
8 Dan ick ſegge u: Alle die my belijdt voor de menſchen, die ſal den Sone des menſchen oock belijden voor de Engelen Godts.
Matt. 10. 32. *Mar.* 8 38.
9 Maer die my loochent voor de menſchen, die ſal verloochent worden voor de Engelen Godts.
2 Tim. 2. 12.
10 En al die een woort ſeyt tegen den Sone des menſchen, dat ſal hem vergeven worden: maer die tegen den H. Geeſt laſtert, en ſal niet vergeven worden.
Matt. 12. 32. *Mar.* 3. 18.
11 Maer als ſy u brengen ſullen in de Synagogen, en tot de Wethouderen en machtige Heeren, ſoo en wilt niet beſorcht zijn, hoe oft wat ghy antwoorden ſult, oft wat ghy ſeggen ſult:
Matt. 10. 19. *Marc.* 13. 11.
12 Want den Heyligen Geeſt ſal u leeren op de ſelve ure wat ghy ſult moeten ſeggen.
13 Maer een van de ſcharen ſeyde tot hem: meeſter, ſecht mijn Broeder dat hy het erfdeel met my deele.
14 Maer hy heeft hem geſeydt: menſch, wie heeft my rechter oft erf-ſcheyder gemaeckt tuſſchen u lieden?
15 En hy heeft tot haer geſeydt: Siet toe, en wacht u van alle gierigheydt: Want niemant en leeft vande overvloedigheydt der dingen die hy beſit.
16 En hy heeft geſeyt tot hen-lieden een gelijckeniſſe, ſeggende: Eens rijckmans Acker heeft overvloedige vruchten voort gebracht.
17 En hy docht in ſijn ſelven, ſeggende: Wat ſal ick doen, want ick en hebbe niet daer ick mijn vruchten in vergadere?
18 En hy heeft geſeyt, dit ſal ick doen: Ick ſal mijn ſchueren af-breken en grooter maken, en daer ſal ick vergaderen al dat my gewaſſen is, en mijn goederen:
19 En

19 En ick ſal mijn zielen ſeggen : Ziel ghy hebt veel goet op geleyt voor veel jaren, ruſt, eet, drinckt, braſt. *Eccl.* 11. 19.
20 Maer Godt heeft hem geſeyt : Ghy ſot, deſen nacht eyſſchen ſy u ziele van u, en de goederen die ghy bereyt hebt, wiens ſullen die weſen ?
21 Alſoo is hy die voor ſijn ſelven een ſchat vergadert, ende en is in Godt niet rijck.
22 En hy heeft tot ſijnen Diſcipelen geſeydt : Daerom ſegge ick u: En wildt niet ſorchvuldigh zijn voor uwe zielen wat ghy eten ſult, noch voor het lichaem wat ghy aen doen ſult. *Pſalm* 54. 23. *Mat.* 6. 25.
23 De ziele is beter dan de ſpijs, en het lichaem beter dan 't kleet. 1 *Pet.* 5. 7.
24 Aenmerckt de raven, want ſy en ſaeyen noch en maeyen niet, die noch kelder, noch ſchueren en hebben, en Godt voetſe. Hoe veel waerdiger zijt ghy dan die ?
25 Maer wie van u lieden mach al denckende tot zijn lanchte een cubitus toe doen ?
26 Derhalven is 't dat ghy niet en kent het gene dat het minſte is, waerom zijt ghy van de andere dingen beſorcht ?
27 Aenmerckt de Lelien, hoe die waſſen, ſy en arbeyden noch en ſpinnen niet, en ick ſegge u dat oock Salomon in alle ſijn heerlijckheydt niet gekleet en was als een van deſen.
28 Maer is 't dat het gras (dat heden is op den Acker, en morgen in den oven geworpen wort) Godt alſoo kleet, hoe veel te meer u, ghy kleyn van geloove ?
29 En ghy-lieden wildt niet vragen wat ghy eten ſult, of drincken, ende en wildt u niet verheffen om hooghten.
30 Want alle deſe dingen ſoecken de volcken des wereldts. Maer u Vader weet dat ghy deſe dingen van doen hebt.
31 Doch evenwel ſoeckt eerſt het rijck Godts en ſijne rechtvaerdigheydt, en alle deſe dingen ſullen u toe geworpen worden.
32 En wildt niet vreeſen, o ghy kleyn vergaderinge, want het heeft uwen vader belieft, u te geven het rijck.
33 Verkoopt dat ghy beſit, ende geeft aelmoeſſen. Maeckt voor u beurſen die niet en verouderen, een ſchat die niet en mindert in de Hemelen, daer geen dief aen en komt, noch geen mot en bederft. *Mat.* 6. 20. *en* 19. 21.
34 Want waer oock uwen ſchat is, daer ſal oock u harte zijn.
35 Laet u lendenen omgort weſen, en brandende lichten in u handen.
36 En zijt ghy-lieden gelijck de menſchen die haren Heer verwachten, wanneer hy weder keert van de bruyloft, op dat ſy (als hy komt en klopt) hem terſtont open doen.
37 Salich zijn die knechten, de welcke (als den Heer komt) hy ſal waeckende vinden : Voorwaer ick ſegge u, dat hy hem op ſchorten ſal, ende ſalſe doen ter Tafelen ſitten, en doorgaende ſal hyſe dienen.
38 En is 't dat hy komt in de tweede wake, en is 't dat hy in de derde wake komt, en dat hyſe alſoo vindt, ſalich zijn die knechten.

Matt. 24. 43. 39 Maer weet dit, dat waert ſake, dat den Vader des Huyſ-geſins wiſt wat uur dat de dief komen ſoude, hy ſoude voorwaer waecken, en hy en ſoude zijn huys niet laten doorgraven.
40 En ghy weeſt oock bereyt, want op de uur als ghy 't niet en meynt, ſal den Sone des menſchen komen.
41 Maer Petrus heeft tot hem geſeyt: Heere ſecht ghy deſe gelijckeniſſe tot ons, of oock tot allen?
42 Maer de Heere heeft geſeydt: Wie meynt ghy dat een getrou en wijs huys-regeerder is, den welcken den Heer geſtelt heeft over ſijn Huysgeſin, op dat hy die te zijnen tijde geven ſoude een mate tarw?
Apoc. 16. 15. 43 Salich is die knecht den welcken den Heer als hy komt, ſal alſoo doende vinden.
44 Voorwaer ick ſegge u, dat hy over alle dat hy beſit, hem ſtellen ſal.
45 Maer is 't dat die knecht ſeydt in zijn harte: mijn Heer vertoeft te komen, en dat hy begint te ſlaen de knechten en dienſtmaechden, en te eten, en te drincken, en droncken te worden.
46 Soo ſal de Heere van dien knecht komen op den dach als hy 't niet en hoopt, en op de uur die hy niet en weet, en hy ſal hem in ſtucken ſlaen, en zijn deel ſal hy met den ongetrouwen ſtellen.
47 Maer die knecht die zijns Heeren wil geweten heeft, ende en heeft hem niet bereydt, en heeft niet gedaen na zijn wil, die ſal geſlagen worden met veel ſlagen.
48 Maer die niet geweten en heeft, en heeft gedaen dingen die ſlagen waerdigh zijn, die ſal met weynich ſlagen geſlagen worden: maer alle aen wie veel gegeven is, van die ſal veel geeyſcht worden: en wien men veel betrout heeft, van die ſal men meer eyſſchen.
49 Ick ben gekomen om vuur te brengen op de aerde, en wat wil ick, dan dat het ontſteken werde?
50 En ick moet met een doopſel gedoopt worden, en hoe worde ick benaut tot dat volbracht wordt?
Matt. 10. 34. 51 Meynt ghy dat ick ben gekomen om vrede te geven op de aerde? Neen ſegge ick u, maer een af-ſcheydinge.
52 Want van deſen tijdt voort ſullender vijf zijn in een huys geſcheyden, drie tegen twee, en twee tegen drie.
53 De Vader ſal geſcheyden worden tegen 't Kindt, ende 't Kindt tegen zijn Vader, en de Moeder tegen de Dochter, en de Dochter tegen de Moeder, de Swagerin tegen haer behoudt Dochter, ende de behoudt Dochter tegen haer Swagerinne.
Mat. 16. 2. 54 Maer hy ſeyde oock tot de ſcharen: Als ghy een wolck ſiet op gaen van den Weſten, ſecht ghy terſtont: Daer komt een plas-regen, en 't geſchiet alſoo:
55 En als ghy den Zuyden windt ſiet blaſen, ſecht ghy? Het ſal heet zijn, en het geſchiet.
56 Ghy geveynſden, het geſicht des hemels ende der aerden kent ghy oordeelen, maer hoe en oordeelt ghy deſen tijdt niet?

57 En

57 En waerom en oordeelt ghy niet oock van u ſelven dat rechtvaerdigh is?
58 Maer als ghy gaet met uwe wederparty tot den Prins, doet naerſtigheydt om onder wegen van hem ontſlagen te zijn, dat hy u miſſchien niet en trecken tot den rechter, en dat de rechter u levere aen den Scharp eyſſcher, ende dat de Scharp eyſſcher u in den kercker werpe. *Mat.*5.25.
59 Ick ſegge u, ghy en ſult daer niet uyt gaen, tot dat ghy betaelt oock het leſte penninckje.

Het XIII Capittel.

1 MAer op den ſelven tijdt waren daer ſommige tegenwoordigh, boodtſchappende hem van de Galileeſchen, der welcker bloedt Pilatus hadde gemenght met haren Sacrificien.
2 En hy antwoordende heeft tot haer geſeydt: meent ghy dat deſe Galileeſche boven alle de Galileeſche ſondaers waren, om dat ſy ſulcke dingen geleden hebben?
3 Neen, ſegh ick u lieden. Maer ten ſy dat ghy penitentie doet, ſult ghy allegader deſgelijcks vergaen.
4 Gelijck de achtien, op de welcken gevallen is den Thoorn van Siloe, en heeftſe gedoodt: meent ghy dat die ſchuldigh waren meer dan alle de menſchen die te Jeruſalem woonden?
5 Neen ſegge ick u lieden: maer is 't dat ghy geen penitentie en doet, ſoo ſult ghy al te ſamen deſgelijcks vergaen.
6 Ende ſeyde oock deſe gelijckeniſſe: een man hadde een Vygeboom geplant in ſijn wijngaert, en is gekomen ſoeckende vruchten in haer, en hy en heeft geen gevonden.
7 Maer hy heeft geſeydt tot den Wijngaerdt bouwer: Siet, het zijn nu drie jaren, dat ick kome, ſoeckende vruchten op deſen Vygenboom, en ick en vinde geen. Kapt dien derhalven af, want waer toe beſlaet hy de aerde?
8 Doch die antwoordende, ſeyde hem: Heere, laet dien noch dit jaer ſtaen, tot dat ick hem om gegraven hebbe, en meſt daer aen geleydt,
9 Of hy oock eenige vruchten voort brocht: en ſoo niet, ſult ghy dien in toe komende tijden af houwen.
10 Maer hy was leerende in haer-lieder Synagogen op de Sabboth-dagen.
11 En ſiet, daer was een Vrouw, die eenen geeſt der ſieckten hadde achtien jaren lanck, en was gekromt, en ſy en koſt geenſins opwaerts ſien.
12 De welcke als Jeſus geſien heeft, heeft hy haer tot hem geroepen, en tot haer geſeydt: Vrouw, ghy zijt ontſlagen van u ſieckte.
13 En hy heeft op haer zijn handen geleyt, en terſtont is ſy opgerecht, en ſy verheerlijckte Godt.
14 Maer de overſte der Synagogen antwoordende (gebelght zijnde

zijnde om dat Jeſus op den Sabboth-dach geneſen hadde) heeft geſeydt tot de ſcharen: Daer zijn ſes dagen, in de welcke men wercken moet, aldus komt op deſe dagen, en laet u geſont maken, en niet op den Sabboth-dagh.

15 Maer den Heer hem antwoordende heeft geſeyt: ghy geveynſden, en ontbindt een yegelijck van u lieden niet zijnen Os of Ezel van de kribben, en leytſe om te wateren?

16 Maer deſe Abrahams Dochter: die Satanas gebonden heeft, ſiet nu achtien jaren lanck, en mach men die niet ontbinden van deſen bandt op den Sabboth-dagh.

17 En doen hy deſe woorden ſeyde, ſoo wierden beſchaemt alle zijn vyanden, en al het volck verblijde ſich van alle de dingen, die heerlijck van hem gedaen wierden.

Matt. 13. 31. 18 Daerom ſeyde hy: aen wie is het rijck Godts gelijck, of wien ſal ick dat gelijcken?

Mar. 4. 30. 19 Het is gelijck aen 't moſtaert zaet, het welck een man genomen hebbende, in ſijn hof gezaeyt heeft, en het is gewaſſchen, en geworden tot eenen grooten boom, en de Vogelen des Hemels hebben in zijn tacken geruſt.

Matt. 13. 33. 20 En wederom heeft hy geſeydt: aen Welcken dingen ſal ick 't rijck Godts gelijcken?

21 Het is gelijck den heve, welcke een Vrouw genomen heeft en verborgen in drie maten meels, tot dat heel geheeft wierdt.

22 En hy ginck door de ſteden en kaſtelen leerende, en reyſende na Jeruſalem.

23 Maer een ſeyde hem: Heere, zijnder oock weynigh die ſalich worden? doch Hy heeft tot haer geſeydt:

Mat. 7. 13. 24 Arbeyt te ſtrijden om in te gaen door de enge poort, want vele (ſegge ick u) ſullen begeeren in te gaen, en ſy en ſullen niet kennen.

Matt. 25. 10. 25 Maer als de Vader des Huyſ-geſins ſal in gegaen zijn, en de deur ſal geſloten hebben: dan ſult ghy beginnen buyten te ſtaen, en aen de deur te kloppen, ſeggende: Heere doet ons open: en hy antwoordende ſal hy u lieden ſeggen: Ick en ken u niet van waer ghy zijt.

26 Dan ſult ghy beginnen te ſeggen, Wy hebben voor u gegeten en gedroncken, en in onſe ſtraten hebt ghy geleert.

Mat. 7. 23. *en* 25. 41. 27 En hy ſal u lieden ſeggen: Ick en ken u niet van waer ghy zijt: Gaet alle van my ghy werckers der boosheydt;

Pſalm 6 9. 28 Daer ſal weeninge en knarſſinge van tanden zijn: Als ghy ſult ſien Abraham, en Iſaac, en Jacob, en alle de Propheten in 't rijck Godts, en u daer buyten gedreven worden.

29 En ſy ſullen komen van Ooſt en Weſt, Noorden en Zuyden, en ſullen ter tafelen ſitten in 't rijck Godts.

Matt. 19. 30. *en* 20. 16. 30 En ſiet ſy zijn de laetſte die d'eerſte ſullen zijn; en ſy zijn d'eerſte, die de laetſte zijn ſullen.

Marc. 10. 31. 31 Op dien ſelven dach zijn tot hem gekomen ſommige van den Pharizeen, ſeggende tot hem: Gaet uyt, en reyſt van hier, want Herodes wil u dooden,

32 En

32 En hy ſeyde tot haer: Gaet henen en ſecht dien Vos: Siet ick werpe Duyvels uyt, en wercke geſontheden heden en morgen, en op den derden dach neme ick een eynde.
33 Maer nochtans moet ick noch heden en morgen, en de navolgende dach wandelen, want ten mach niet weſen dat een Propheet ergens ſoude om gebracht worden, dan in Jeruſalem.
34 Jeruſalem, Jeruſalem, die de Propheten doodt, en ſteenicht de gene die tot u geſonden worden: Hoe dickwils heb ick u kinderen willen vergaderen, als een Vogel ſijnen neſt onder ſijn vederen, en ghy en hebt niet gewilt. *Matt. 23. 37.*
35 Siet u huys ſal u woeſt gelaten worden. Dan ick ſegge u lieden: dat ghy my niet ſien en ſult: tot dat komen ſal, als ghy ſeggen ſult: Gebenedijdt is hy die daer komt in den naem des Heeren.

Het XIV. Capittel.

1 EN het is geſchiet doen Jeſus ginck in't huys van een Prins der Pharizeen, op eenen Sabboth-dach, om broodt te eten, en ſy lettede op hem.
2 En ſiet een waterſuchtigh menſch was voor hem,
3 En Jeſus antwoordende heeft geſeydt tot de Wet-geleerden en Pharizeen, ſeggende: Is 't geoorloft op eenen Sabbath-dagh te geneſen?
4 Maer ſy ſwegen. En hy dien tot hem nemende, heeft hem geneſen, en laten gaen.
5 En antwoordende hen-lieden heeft geſeyt: Wiens van u lieden Ezel oft Os ſal in den put vallen, en dat hy dien niet en ſal terſtont uyt-trecken op eenen Sabboth-dagh?
6 En ſy en konden hem hier op niet antwoorden.
7 En hy ſeyde oock tot de genoode een gelijckeniſſe, aenmerckende hoe dat ſy de eerſte ſit-plaetſe verkoſen, ſeggende tot henlieden:
8 Als ghy genoot zijt ter Bruyloft, ſoo en ſit in d'eerſte plaetſe niet, op dat miſſchien yemant eerlijcker dan ghy genoot ware van hem,
9 En dat hy, die u ende dien genoot heeft, komende tot u ſegge: Geeft deſe plaets, en dat ghy dan begint met beſchaemtheydt, de laetſte plaets te nemen:
10 Maer als ghy geroepen zijt, gaet en ſit in de laetſte plaets: op dat hy (wanneer hy komen ſal die u genoodt heeft) u ſegge, Vriendt klimt opwaerts. Dan ſal 't u glorie zijn voor de gene die daer ſamen ter Tafelen ſitten: *Prov. 25. 7.*
11 Want alle die hem verheft, ſal vernedert worden, en wie hem vernedert, die ſal verheven worden. *Matth. 23. 12.*
12 Maer hy ſeyde oock tot den genen die hem genoodt hadde: Als ghy een middach of avondtmael hout, en wildt u vrienden niet roepen, noch u Broeders, noch u bloet verwanten, noch u rijcke gebueren, dat ſy miſſchien u niet wederom en nooden, en dat u vergeldinge geſchiede. *Luc. 18. 14. Tob. 4. 7. Prov. 3. 9.*

13 Maer als ghy een maeltijdt houdt, roept armen, krancken, kreupelen, en blinden,
14 En ghy ſult ſalich zijn, om dat ſy niet en hebben om te vergelden: want het ſal u geloont worden in de verrijſeniſſe der rechtvaerdiger.
15 En als hy dit geſeydt hadde, heeft 'er een van de genen die t' ſamen ter maeltijdt ſaten, tot hem geſeydt: Salich is hy die broodt eten ſal in 't rijck Godts.
Mat.22.2. Apoc. 19. 9. 16 Maer hy heeft tot hem geſeydt: Een menſch heeft een groot Avontmael gehouden, en hy heeft 'er veel geroepen,
17 En heeft zijn knecht geſonden op de ure des Avondtmaels, om den genooden te ſeggen dat ſy komen ſouden, want alle dingen nu bereyt waren.
18 En ſy begonnen haer allen te ontſchuldigen: d' eerſte heeft hem geſeyt: Ick heb een Landt-Huys gekocht, en 't is my noodich dat ick uyt ga en dat beſie: Ick bid u, verontſchuldicht my.
19 En de andere heeft geſeydt: Ick heb vijf jocken Oſſen gekocht, en ick gaſe beproeven: Ick bid u, verontſchuldicht my.
20 En een ander heeft geſeyt: Ick heb een Huysvrouw getrout, en daerom kan ick niet komen.
21 En de knecht wederom gekomen zijnde, heeft deſe dingen zijnen Heer gebootſchapt. Toen heeft de Vader des Huyſ-geſins geſtoort zijnde geſeyt tot ſijnen Knecht: Gaet haeſtelijck uyt op de ſtraten en wijcken der Stadt, en brengh de armen, en krancken, en blinden, en kreupelen hier binnen.
22 En de Knecht heeft geſeydt: Heer, het is gedaen gelijck ghy bevolen hebt, en daer is noch plaets.
23 En de Heer ſprack tot zijn dienaer: Gaet uyt op de wegen en in de Thuynen, en dwinghtſe in te komen, op dat mijn Huys mach vervult worden.
24 Maer ick ſegge u lieden, dat niemant van de mannen die genoodighd zijn, mijn Avontmael proeven en ſal.
25 Maer daer gingen veel ſcharen met hem, en om gekeert zijnde heeft tot haer geſeyt:
Matth.10. 37. 26 Is 't dat yemant tot my komt, en niet en haet zijn Vader en Moeder, en Huys-vrouw, en Kinderen, en Broeder, en Suſters, en dan oock noch zijn Ziel, ſoo en kan hy mijn Diſcipel niet zijn.
Matth.10. 38. en 16. 24. 27 En wie zijn Kruys niet en draeght, en komt na my, die en kan mijn Diſcipel niet weſen.
Mar.8.34. 28 Want wie van u lieden willende een Thoorn timmeren, en rekent niet eerſt al ſittende de koſten die daer van noode zijn, of hy die heeft om te vol maken,
29 Op dat namaels als hy 't fondament geleyt ſal hebben, ende niet en ſal kennen voltoyen, alle die het ſien hem beginnen te beſpotten,
30 Seggende: Deſe man heeft begonnen te timmeren, en hy heeft niet kennen volbrengen.

31 Oft

31 Oft wat Coninck willende gaen oorlogen tegen eenen anderen Coninck, en ſal niet eerſt ſittende dencken of hy ſoude kennen met thien duyſent hem tegen komen, die met twintigh duyſent tot hem komt?
32 Want anders ſendt hy Afgeſantſchap uyt (als die noch verre is) en begeert 't gene de Vrede aengaet.
33 Aldus oock een yegelijck van u lieden, wie niet en verſaeckt al dat hy beſit, die en kan mijn Diſcipel niet weſen.
34 Het ſout is goet, maer is 't ſake dat het onſmakelijck wort, waer mede ſal men 't ſouten? *Mat.*5.13. *Mar.*9.49.
35 Want ten is noch tot het Landt, noch Meſt-hoop nuttelijck, maer het ſal buyten wech geworpen worden. Die ooren heeft om te hooren, die hoore.

Het XV. Capittel.

1 MAer de Publicanen ende ſondaers waren tot hem komende, op dat ſy hem hooren ſouden.
2 En de Pharizeen en Schriftgeleerden hebben gemurmureert, ſeggende: Deſe ontfanght de ſondaren, en eet met haer.
3 En hy ſprack tot hen deſe gelijckeniſſe, ſeggende:
4 Wat menſch is 'er van u lieden die hondert ſchapen heeft, ende is 't dat hy een van dien verlieſt, en verlaet hy niet de negen en tnegentigh in de woeſtijn, en gaet tot het gene dat verloren was, tot dat hy 't vindt? *Matth.*18.12.
5 En als hy het gevonden heeft, lecht hy dat op zijn ſchouderen, hem verblijdende.
6 En t' huys komende, roept hy te ſamen zijn vrienden en bueren, ſeggende: Verblijdt u met my, want ick heb mijn ſchaep gevonden dat verloren was.
7 Ick ſegge u, dat oock alſoo blijdtſchap ſal zijn in den hemel over een ſondaer penitentie doende, meer dan over negen en tnegentigh reehtvaerdigen, die geen boet en behoeven.
8 Of wat Vrouw hebbende thien penningen, is 't dat ſy een penninck verlooren heeft, en ontſteeckt ſy niet een kaers, en veeght het huys uyt, en ſoeckt naerſtelijck, tot dat ſyſe vindt?
9 En als ſyſe gevonden heeft, roept ſy te ſamen haer vriendinnen en buerinnen, ſeggende: Verblijdt u met my, want ick heb gevonden den penninck, die ick verloren hadde.
10 Alſoo (ſegge ick u) ſal blijdtſchap weſen voor de Engelen Godts over eenen ſondaer die penitentie doet.
11 En hy ſeyde: een menſch had twee ſonen,
12 En de jonchſte van dien heeft zijn Vader geſeydt: Vader, geeft my het deel van mijn goet, 't geen my toe komt. En hy heeft hem 't goet gedeelt.
13 En na weynich dagen is de jonchſte Soon (als hy 't al vergadert hadde) uyt gereyſt in een ver gelegen Lant, en aldaer heeft hy zijn goet verdaen, met onkuyſſchelijck te leven.
14 En als hy 't al verdaen hadde, is 'er een grooten honger gekomen

komen in dat Landtſchap, ende hy begon gebreck te lijden.
15 En is wech gegaen, en heeft, hem gevoeght by eenen borger van dat Landt. En die heeft hem geſonden op ſijn Hoeve dat hy de verckenen hoeden ſouden.
16 En hy begeerde zijn buyck te vullen van het draf dat de verckenen aten, ende niemant en gaf hem.
17 Maer in ſijn ſelven gekeert zijnde, heeft hy geſeydt: Hoe veel Huerlingen in 't Huys mijns Vaders zijnder die overvloedelijck broodt hebben, en ick verga hier van honger?
18 Ick ſal op ſtaen en gaen tot mijnen Vader en hem ſeggen: Vader, ick heb geſondight in den Hemel en voor u,
19 Nu en ben ick niet waerdich u Soon genoemt te worden, maeckt my als een van uwe Huerlingen,
20 En op ſtaende is gekomen tot zijn Vader. Maer doen hy noch verre was, heeft hem zijn Vader geſien, en is door barmhartigheyt beweecht geworden, en toe loopende is op zijn hals gevallen, en heeft hem gekuſt.
21 En de Soon heeft tot hem geſeydt: Vader ick hebbe geſondicht in den Hemel en voor u, ick en ben nu niet waerdich u Soon genoemt te worden.
22 Maer de Vader heeft tot zijnen knechten geſeyt: Haeſtelijck brenght voort het eerſte eerlijck lange kleet, ende doet hem dat aen, en geeft hem een rinck aen zijn handt, en ſchoenen aen zijn voeten,
23 En brenght het gemeſt Kalf, en doodt het, en laet ons eten, en vrolijcken maeltijdt houden:
24 Want deſe mijn Soon was doodt, en hy herleeft: hy was verloren, en is gevonden. En ſy hebben begonnen blijdelijck te eten.
25 Maer ſijn outſte Soone was in 't velt, en doen hy quam en naderde het Huys, heeft hy gehoort een geſangh, en een gedans.
26 En heeft geroepen een van den knechten, en gevraecht wat deſe dingen waren.
27 En deſe heeft hem geſeydt: U broeder is gekomen, en u Vader heeft het gemeſt Kalf geſlagen, om dat hy hem geſondt heeft ontfangen.
28 Maer hy is verſtoort geworden, ende en heeft niet willen binnen gaen. Hierom zijn Vader uyt gegaen zijnde, heeft hem begonnen te bidden.
29 Maer hy antwoordende, heeft tot zijn Vader geſeyt: Siet, ick diene u ſoo veel jaren, en noyt en heb ick u gebodt overtreden, en ghy en hebt my nooyt een bock gegeven, dat ick ſoude met mijnen vrienden vrolijcke maeltijdt houden.
30 Maer na dat deſe u Sone, die alle zijn goet met de Hoeren verteert heeft, gekomen is, hebt ghy hem het gemeſt Kalf geſlagen.
31 Doch hy heeft tot hem geſeydt: Soon, ghy zijt altijdt met my, en al wat mijn is dat is uwe:

32 Maer

32 Maer men moeſt vrolijcke maeltijdt houden en bly zijn, want deſe uw Broeder was doodt, en is weder levendt geworden: hy was verlooren, en is gevonden.

Het XVI. Capittel.

1 MAer hy ſeyde oock tot ſijnen Diſcipelen: Daer was een rijck menſch die eenen Hof-meeſter hadde, en deſe is by hem overgedragen, als of hy zijn goet verquiſt hadde.
2 En hy heeft hem geroepen, en tot hem geſeydt: Wat hoore ick dit van u? doet rekeningh van uw Hof-meeſterſchap, want ghy en ſult voortaen niet meer mogen Hof-meeſter weſen.
3 Doch de Hof-meeſter heeft geſeydt in ſijn ſelven: Wat ſal ick doen, want mijn Heer my het Hof-meeſterſchap af neemt? Ick en kan niet graven, ick ſchaem my te bedelen.
4 Ick weet wat ick doen ſal, op dat ſy (wanneer dat ick af geſtelt ſal zijn van het Hof-meeſterſchap) my ontfangen in haren Huyſen.
5 Als hy dan alle ſijns Heeren ſchuldenaers geroepen hadde, heeft hy den eerſten geſeydt: Hoe veel zijt ghy mijn Heer ſchuldigh?
6 En die heeft geſeydt: hondert vaten Olie. En hy heeft hem geſeydt: Neemt u hantſchrift, en ſit haeſtelijck, ſchrijft vijftigh.
7 Daer na heeft hy den anderen geſeydt: maer ghy, hoe veel zijt ghy ſchuldigh? De welcke heeft geſeydt: Hondert koornmaten terwen. Hy ſeyde hem, neemt uw brief, en ſchrijft tachtigh.
8 En de Heer heeft den Hof-meeſter der boosheydt gepreſen, dat hy voorſichtelijck gedaen hadde: want de kinderen deſer werelt zijn voorſichtiger, dan de kinderen des lichts in haer geſlachte.
9 En ick ſegge u lieden: maeckt voor u vrienden van den mammon der ongerechtigheydt, op dat ſy u ontfangen (als ghy vergaen ſult) in de eeuwige Tabernakelen.
10 Die getrouw is in 't minſte, die is in 't meeſte oock getrouw, en die in 't kleyne ongerechtigh is, is in 't meeſte oock ongerechtigh.
11 En hebt ghy dan in den onrechtvaerdigen mammon niet getrouw geweeſt, 't geen waer is, wie ſal u dat betrouwen?
12 En is 't dat ghy in eens anders goet niet en zijt getrouw geweeſt, wie ſal u geven dat uwe is?
13 Geen Knecht en kan twee Heeren dienen, want hy ſal den eenen haten, en den anderen lief hebben: of hy ſal den eenen by blijven, en den anderen verſmaden. Ghy en kent Godt niet dienen ende den mammon. *Matth. 6. 24.*
14 Maer dit alle hoorden de Pharizeen, die gierigh waren, en ſy begeeckten hem.
15 En hy ſeyde tot haer: Ghy zijt de gene die u ſelven rechtvaer-

vaerdigh maeckt voor de menſchen, maer Godt kent u harten: Want dat de menſchen hoogh is, is een afgrijſſelijckheydt voor Godt.

Matth. 11. 12. 16 De Wet en de Propheten zijn tot Joannes toe: Want van dien tijdt voort wort het rijck Godts verkondicht, en een yegelijck doet daer gewelt op.

Mat. 5. 18. 17 Maer het is lichter Hemel en Aerde te vergaen, dan van de Wet een ſtipken te vallen.

Mat. 5. 32. *Marc.* 10. 11. 18 Al die zijn Huys-vrouwe verlaet, en een trouwt, die doet overſpel: En die de verlaten van haren man trouwt, doet overſpel.

1 *Cor.* 7. 10. 19 Daer was een rijck menſch, die wierdt gekleet met purper, ende fijn lijnwaet, en hy at dagelijcks ſeer welluſtelijck.

20 Ende daer was een Bedelaer Lazarus genaemt, die aen zijn deur lach vol ſweeren,

21 Begerende verſaet te worden van de kruymelen die van de rijckmans Tafel vielen, en niemant en gaffe hem, en oock ſoo quamen de honden en lickten zijn ſweeren.

22 En 't is geſchiet dat de Bedelaer ſtierf, en gedragen wierdt van de Engelen in Abrahams ſchoot. En oock is de rijcke geſtorven, en is begraven in de Hel.

23 Maer zijn oogen opheffende, als hy in de tormenten was, heeft Abraham geſien van verre en Lazarus in zijn ſchoot.

24 En hy heeft roepende geſeydt: Vader Abraham, ontfermt u mijnder, en ſent Lazarus dat hy het uytterſte van zijn vinger ſteke in 't water, dat hy mijn tonge mach verkoelen, want ick worde hier gepijnicht in de vlamme.

25 En Abraham heeft tot hem geſeydt. Sone, weeſt gedachtigh dat ghy goet ontfangen hebt in u leven, en Lazarus deſgelijcks quaet. Maer nu wordt deſe vertrooſt, doch ghy gepynicht.

26 En boven alle deſe, is tuſſchen ons en u lieden een groot onderſcheytſel vaſt geſtelt, alſoo dat de gene die van hier willen overkomen tot u lieden, dat niet en mogen doen, noch van daer tot hier over komen.

27 Ende hy ſeyde: Soo bid ick u dan Vader, dat ghy hem ſent in mijns Vaders Huys:

28 Want ick heb vijf Broeders, op dat hy haer mach getuygen, dat ſy oock niet en komen in deſe plaets der tormenten.

29 En Abraham heeft hem geſeydt: Sy hebben Moyſes en de Propheten laetſe die hooren.

30 En hy heeft geſeydt: Neen Vader Abraham, maer is 't ſake dat 'er yemandt van den dooden tot hen-lieden gaet, ſoo ſullen ſy penitentie doen.

31 Maer hy heeft tot hem geſeydt: Is 't dat ſy Moyſes en de Propheten niet en hooren, ſoo en ſullen ſy oock niet gelooven, al waert dat 'er yemandt van den doodt verrees.

Het

Het XVII. Capittel.

1 EN hy ſeyde tot zijn Diſcipelen: Het is onmogelijck dat 'er geen verargerniſſen komen en ſouden, doch wee den genen, door den welcken ſy komen. *Mat.18,7.*

2 Het waer hem beter dat 'er een molen-ſteen gehangen wierdt aen zijn hals, en dat hy geworpen wierdt in de Zee, dan dat hy verargert een van deſe kleynen. *Mar.9.41.*

3 Siet voor u. Is 't dat u Broeder tegen u geſondicht heeft, ſtraft hem, en is 't dat hy penitentie doet, vergeeft het hem. *Matth.18. 21.*

4 En de is 't dat hy ſevenmael 's daeghs tegen u ſondicht, en dat hy hem ſevenmael 's daeghs bekeert tot u, ſeggende: 't is my leet, ſoo vergeeft het hem. *Lev.19.17. Eccleſ. 19. 13.*

5 En de Apoſtelen hebben geſeydt tot den Heere: Vermeerdert ons Geloof.

6 Doch den Heer heeft geſeydt: Waer 't ſake dat ghy Geloof hadt als een moſtaert zaet, ſoo ſoud ghy ſeggen tot deſen Moerboom: Werdt uyt gewortelt, en over geplant in de Zee, en hy ſoude u lieden onderdanigh zijn. *Matth.17. 19.*

7 Maer wie is 'er van u lieden hebbende een knecht ploegende, of de beeſten weydende, de welcke hem van den velde gekomen zijnde, ſeyt: Gaet terſtont door, en ſit ter Tafelen:

8 Ende en ſeyt hem niet: Bereydt dat ick het Avontmael eten, en ſchort u op, en dient my, tot dat ick gegeten en gedroncken hebbe, en daer na ſult ghy eten en drincken.

9 Sal hy het dien knecht danck weten, om dat hy gedaen heeft dat hy hem bevolen hadde?

10 Ick meen het niet: Alſoo oock ghy, als ghy gedaen hebt al dat u bevolen is, ſecht: wy zijn onnutte knechten, dat wy ſchuldigh waren te doen, dat hebben wy gedaen.

11 En 't is geſchiet doen hy ginck na Jeruſalem, dat hy ginck door 't midden van Samarien en Galileen.

12 En als hy quam in een Caſteel, zijn hem te gemoet gekomen thien melaetſche mannen, de welcke hebben geſtaen van verre,

13 En hebben haren ſtemmen op geheven, ſeggende: Jeſu meeſter, ontfermt u onſer.

14 De welcke als hy geſien heeft, heeft geſeyt: Gaet henen, vertoont u den Prieſters. En 't is geſchiet doen ſy gingen, dat ſy geſuyvert zijn. *Lev. 14.2.*

15 Maer een van dien ſiende dat hy geſuyvert was, is weder gekeert, met een groote ſtem Godt grootelijcks lovende.

16 En hy is op zijn aenſicht gevallen voor ſijn voeten, danckende: En deſe was een Samaritaen.

17 Maer Jeſus antwoordende heeft geſeydt: En zijnder niet thien geſuyvert, en waer zijn de negen?

18 Daer en is niemant gevonden die weder gekomen is, en Godt de glorie gegeven heeft, dan deſe vreemdelinck.

19 En hy heeft hem geſeydt: Staet op, gaet wech, want u Geloof heeft u geſont gemaeckt.

20 Maer

20 Maer gevraecht zijnde van de Pharizeen, wanneer dat het rijck Godts komt, heeft hy hen lieden geantwoort, en geſeyt: Het rijck Godts komt niet met uytwendigen gebare:
21 Noch men en ſal niet ſeggen: Siet hier oft ſiet daer, want ſiet, het rijck Godts is binnen u lieden.
22 En hy ſeyde tot zijnen Diſcipelen: De dagen ſullen komen als ghy ſult begeeren te ſien een dach van den Sone des menſchen, en ghy en ſult dien niet ſien.
*Matth.*24. 23 Ende men ſal u ſeggen: Siet hier en ſiet daer. En wilt daer
23. niet gaen, noch en volchtſe niet:
Marc. 13. 24 Want gelijck den Blixem ſchijnende van onder den Hemel,
21. blinckt over alle dat onder den Hemel is, alſoo ſal de Sone des menſchen zijn in zijnen dach:
25 Maer eerſtmael moet hy veel lijden, en verworpen worden van dit geſlacht.
*Matth.*24. 26 En gelijck het geſchiedt is in de dagen van Noë, alſoo ſal
37. 't oock weſen in de dagen van den Sone des menſchen.
*Gen.*7.5. 27 Sy aten, en ſy droncken, trouden Huys-vrouwen en wierden ten Houweliſck gegeven, tot op dien dach dat Noë in de Arcke ginck, en dat den overvloet gekomen is, en heeftſe alle vernielt.
*Gen.*19.24. 28 Deſgelijcks alſoo 't geſchiet is in de dagen van Loth, ſy aten en droncken, ſy kochten en verkochten, ſy planten en timmerden:
29 Maer op den dach doen Loth ginck van Sodomen, heeft het geregent vuur en ſolpher van den Hemel, en heeft het al vernielt.
30 In deſer voegen ſal 't weſen op den dach dat de Sone des menſchen ſal geopenbaert worden.
31 In die ure ſoo wie zijn ſal op het dack, en zijn gereetſchappen in 't huys, die en kome niet nederwaerts om die te halen: en die op 't veldt is, en keere deſgelijcks oock niet achterwaerts.
32 Weeſt gedachtigh de Huys-vrouw van Loth.
Luc. 9.24. 33 Soo wie begeert zijn Ziel te behouden, die ſalſe verlieſen:
*Matth.*10. en ſoo wie die verlieſt, ſalſe levend maken.
39. 34 Ick ſech u lieden: In dien nacht ſullender twee weſen in een
*Mar.*8.35. bedde, de eene ſal op genomen worden, en de ander ſal achter-
Ioan. 12. gelaten worden,
25. 35 Daer ſullender twee zijn t' ſamen malende, de een ſal op ge-
*Matth.*24. nomen worden, en de ander achter gelaten. Twee in 't veldt,
40. de een ſal op genomen worden, en de ander achter gelaten.
1*Teſ.*4.16. 36 Antwoordende, ſeggen ſy hem: Waer Heere?
37 De welcke heeft hen geſeydt: Soo waer het lichaem is, daer ſullen oock de arents vergaderen.

Het XVIII. Capittel.

*Eccl.*18.22. 1 MAer hy ſeyde oock een parabel tot hen, dat men altijdt
1*Teſ.*5.17. moet bidden, en niet op houden, 2 Seg-

2 Seggende: Daer was een rechter in een Stadt, die Godt niet en vreesde, en geen menſch ontſach.
3 En daer was een weduwe in die Stadt, en ſy quam tot hem, ſeggende: Doet my recht van mijn wederparty.
4 En hy en wilde het een langen tijdt niet doen. Maer na deſen heeft hy geſeyt in ſijn ſelven: Al is 't dat ick Godt niet en vreeſe, noch de menſchen niet en ontſie,
5 Nochtans om dat deſe Weduwe my moeyelijck is, ſal ick haer recht doen, dat ſy ten laetſten komende my niet te na en ſpreke.
6 Maer de Heer heeft geſeydt: Hoort wat de rechter der boosheydt ſeydt:
7 En ſal Godt dan geen wrake doen van ſijnen uyt verkorenen, tot hem roepende nacht en dach, en ſal hy patientie in die hebben?
8 Ick ſegge u dat hy haeſtelijck wrake doen ſal: maer nochtans de Sone des menſchen komende, meent ghy dat hy Geloof op de aerde vinden ſal?
9 Maer hy heeft oock geſeydt tot de ſommige die op hen ſelven betrouden, dat ſy rechtvaerdigh waren, en verſmaden de andere, deſe parabel:
10 Twee menſchen zijn opwaerts gegaen tot den Tempel om te bidden, de eene was een Pharizeus, en de andere een Publicaen.
11 De Pharizeus ſtaende, badt deſe woorden by ſijn ſelven: Godt, ick dancke u dat ick niet en ben gelijck de andere menſchen, roovers, onrechtvaerdige, overſpeelders, gelijck oock deſe Publicaen:
12 Ick vaſte tweemael in de weeck, ick geve thiende van alle dat ick beſitte.
13 En de Publicaen van verre ſtaende, en wilde oock ſijn oogen niet op heffen ten Hemel, maer hy ſloegh zijn borſt, ſeggende: Godt weeſt mijn ſondaer genadigh.
14 Ick ſegge u, deſe is gerechtvaerdicht neder gegaen in ſijn huys, meer dan die: want alle die hem verheft ſal vernedert worden: en die hem vernedert ſal verheven worden. *Luc.* 14. 11. *Matth.* 23. 12.
15 Maer ſy brachten tot hem oock kleyne kinderen, dat hy die raken ſoude. Het welck als de Diſcipelen ſagen, hebben ſy die geſtraft: *Matth.* 19. 13. *Marc.* 10. 13.
16 Maer Jeſus hen-lieden t' ſamen roepende, heeft geſeydt: Laet de kinderen tot my komen, ende en wiltſe niet verbieden, want alſulcken behoort het rijck Godts toe.
17 Voorwaer ick ſegge u, ſoo wie het rijck Godts niet en ontfanght als een kindt, die en ſal daer niet in gaen.
18 En een Prince heeft hem gevraecht, ſeggende: Goede meeſter, wat doende ſal ick het eeuwich leven beſitten? *Matth.* 19. 16.
19 Maer Jeſus heeft hem geſeyt: waerom noemt ghy my goet? niemant en is goet dan alleen Godt. *Marc.* 10. 17.
20 Weet ghy de Geboden? Ghy en ſult niet doodt-ſlaen, Ghy en ſult geen overſpel doen. Ghy en ſult geen dievery plegen, Ghy en ſult geen valſche getuygenis geven. Eert u Vader en u Moeder. *Exod.* 20. 13.

21 De

21 De welcke heeft geſeydt: Dit heb ick al gehouden van mijn jonckheydt af.
22 Welck als Jeſus gehoort hadde, ſeyde tot hem: Noch een dinck gebreeckt u: Al dat ghy hebt, verkoopt, en geeft het den armen, en ghy ſult een ſchat in den Hemel hebben, en komt volcht my.
23 Als hy deſe woorden gehoort hadde, is hy bedroeft geweeſt, want hy was ſeer rijck:
24 Maer Jeſus ſiende hem droevigh worden, heeft geſeyt: Hoe ſwaerlijck ſullen ſy die gelt hebben in 't rijck Godts komen:
25 Want 't is lichter een Kameel door het oogh van een naelt te gaen, dan een rijcken te gaen in 't rijcke Godts.
26 En die 't hoorden, ſeyden: En wie kan dan ſalich worden?
27 Hy heeft hen-lieden geſeydt: De dingen die onmogelijck ſijn by de menſchen, zijn mogelijck by Godt.
28 Maer Petrus heeft geſeyt: Siet, wy hebben 't al verlaten, en zijn u na gevolcht.
29 De welcke heeft hen-lieden geſeydt: Voorwaer ick ſegge u lieden: Niemant en is 'er die verlaten heeft Huys, of Vader, of Broeder, of Huys-vrouw, of Kinderen om 't rijck Godts,
30 En dat die niet en ontfanght veel meer in deſe tijdt, en in de na komende wereldt het eeuwich leven.
Matt. 20. 17. *Marc.* 10. 32. 31 Maer Jeſus heeft de twaelf tot hem genomen, en haer geſeydt: Siet, wy gaen op waerts na Jeruſalem, en alle de dingen ſullen volbracht worden, die geſchreven zijn door de Propheten van den Sone des menſchen.
32 Want hy ſal den Heydenen gelevert, en beſpot, en gegeeſſelt, en beſpogen worden:
33 Ende na dat ſy hem gegeeſſelt ſullen hebben, ſullen ſy hem dooden, ende ten darden dach ſal hy verryſen.
34 En ſy hebben van deſe dingen niet verſtaen, en dit woordt was verborgen voor hen-lieden, en ſy en verſtonden niet wat 'er geſeydt wierdt.
Matth. 20. 29. *Marc.* 10. 46. 35 Maer 't is geſchiedt doen hy quam by Jericho, dat 'er een blinde ſat neffens den wech, om aelmoeſſe biddende.
36 En doen hy hoorde de ſchare voor by gaende, vraeghde hy wat dat ware.
37 Maer ſy hebben hem geſeydt, dat Jeſus van Nazareth voor by gingh.
38 En hy heeft geroepen, ſeggende: Jeſu Davids Soon, ontfermt u mijnder.
39 Ende die voor by gingen, ſtraften hem dat hy ſwijgen ſoude. Maer hy riep noch veel te meer, Davids Soon ontfermt u mijnder.
40 Maer Jeſus ſtil ſtaende, heeft geboden dat men die tot hem brengen ſoude. En doen hy na by gekomen was, vraeghden hy hem,
41 Seggende: wat wilt ghy dat ick u doe? En hy heeft geſeyt: Heer, dat ick ſien mach.

42 En

42 En Jeſus heeft hem geſeydt: Siet op, u Geloof heeft u geſont gemaeckt.
43 En terſtont heeft hy geſien, en volchde hem, grootelijck Godt lovende. En als alle 't volck dit geſien heeft, heeft het Godt lof gegeven.

Het XIX. Capittel.

1 ENde in gegaen zijnde heeft hy Jericho door wandelt,
2 Ende ſiet, een man Zacheus genaemt, en deſe was een Prins der Publicanen, en hy was rijck,
3 En begeerde Jeſum te ſien wie dat hy was, en hy en konde niet om der ſcharen wille, om dat hy kort van perſoon was,
4 En voor lopende is hy geklommen op eenen wilden Vygeboom, dat hy hem ſien ſoude, want hy ſoude aldaer voor by gaen.
5 En doen Jeſus tot de plaets gekomen was, heeft hy op-ſiende hem geſien, en tot hem geſeydt: Zachee, komt haeſtelijck af, want heden moet ick in u huys blijven.
6 En hy is haeſtelijck af gekomen, en heeft hem blydelijck ontfangen.
7 En als ſy dit alle ſagen, knorden ſy, ſeggende: dat hy tot een ſondigen menſch was t' Huys gegaen.
8 Maer Zacheus ſtaende heeft geſeyt tot den Heer: Siet Heere, de helft van mijn goet geef ick den armen, en ſoo ick yemant bedrogen heb, geef ick dit vier dobbel weder.
9 En Jeſus ſeyde tot hem: Heden is ſaligheyt dit Huys geſchiet, om dat hy oock is een Kindt van Abraham:
10 Want de Sone des menſchen is gekomen, om te ſoecken en ſalich te maken dat verlooren was. *Matt.* 18. 11.
11 En als ſy deſe dingen hoorden, heeft hy daer noch toe voegende een gelijckeniſſe geſeydt: Om dat hy by Jeruſalem was, ende om dat ſy meynden dat het rijck Godts terſtont ſoude geopenbaert worden.
12 Daerom heeft hy geſeyt: Een edel menſch is wech gereyſt in een vergelegen Landt, om te ontfangen voor ſijn ſelven een rijck, en wederom te komen: *Matt.* 25. 14.
13 Maer geroepen hebbende zijn thien knechten, heeft hen-lieden thien ponden gegeven, en geſeyt tot haer: Comenſchapt tot dat ick kome.
14 Maer ſijn Borgers haten hem, en ſy hebben hem boden na geſonden, ſeggende: Wy en willen niet dat deſe over ons regnere.
15 En 't is geſchiet dat hy weder quam, hebbende 't rijck ontfangen, en hy heeft geboden dat men de knechten ſoude roepen, de welcken hy geldt gegeven heeft, om dat hy weten ſoude wat een yegelijck gekomenſchapt hadde.
16 Maer d' eerſte is gekomen, ſeggende: Heere, u pont heeft thien pont gewonnen.

17 En hy heeft dien geſeyt : Wel aen goede Knecht, aengeſien dat ghy in een weynich getrouw zijt geweeſt, ſoo ſult ghy weſen macht hebbende over thien ſteden.
18 Ende een ander is gekomen, ſeggende: Heere, ſiet u pont heeft vijf pont gewonnen.
19 En deſen heeft hy geſeydt: En ghy zijt over vijf ſteden.
20 Ende een ander is gekomen, ſeggende: Heere, ſiet daer u pont, het welck ick hebbe bewaert in een ſweet-doeck:
21 Want ick heb u ontſien, om dat ghy een ſtraf menſch zijt, ghy neemt wech dat ghy niet geleydt en hebt, en maeyt dat ghy niet geſaeyt en hebt.
22 Hy ſeydt tot hem : Uyt uwen mondt oordeel ick u, ghy booſe Kneeht, ghy wiſt wel dat ick een ſtraf menſch ben, nemende dat ick niet geleyt en hebbe, ende maeyende dat ick niet geſaeyt en hebbe.
23 Ende waerom en hebt ghy dan mijn geldt niet gegeven ter Tafelen, op dat ick komende dat immer hadde ge-eyſt met winſt?
24 Ende den genen die daer by ſtonden, heeſt hy geſeydt: neemt van hem dat pont, ende geeft hem die thien ponden heeft,
25 En ſy hebben hem geſeydt: Heere, hy heeft thien ponden.
Luc. 8. 18. *Matth.* 13. 12. *en* 25. 29. *Mar.* 4. 25. 26 Maer ick ſegge u lieden, dat men geven ſal allen den genen die heeft, en hy ſal overvloedigh weſen : en den genen die niet en heeft ſal men oock nemen 't gene dat hy heeft.
27 Maer oock brenght hier mijne vyanden, die niet en hebben gewilt dat ick over haer heerſchen ſoude, en doodtſe voor my.
28 En deſe dingen geſeydt hebbende, is voort gegaen opwaerts klimmende na Jeruſalem.
Mat. 21. 1. *Mar.* 11. 1. 29 Ende 't is geſchiet doen hy gekomen was by Betphage en Bethanien, aen den Berch die genoemt wort van Oliveten, dat hy heeft geſonden twee van ſijn Diſcipelen,
30 Seggende : Gaet henen in 't Kaſteel dat tegen over is, in 't welck in komende ſult ghy vinden een Veulen van een Ezellin gebonden, daer nooyt menſch op geſeten en heeft, ontbindt dat, en brencht het herwaerts.
31 En is 't dat u yemant vraecht, waerom ontbint ghy 't, ſoo ſult ghy hem aldus ſeggen: want den Heer begeert ſijn dienſt.
32 Maer ſy ſijn wech gegaen, die geſonden waren, en hebben gevonden alſoo hy haer geſeyt hadde, een Veulen ſtaende.
33 En als ſy het Veulen ontbonden, hebben de Heeren van dien tot hen-lieden geſeydt: wat ontbindt ghy dat Veulen?
34 Maer ſy hebben geſeydt : Om dat den Heer het van doen heeft.
Ioan. 12. 14. 35 En ſy hebben dat tot Jeſum geleydt, en werpende haer kleederen op 't Veulen, hebben ſy Jeſum daer op geſtelt.
36 Maer als hy voort reyſde, hebben ſy haer kleederen daer onder geſpreyt op den weeh.
37 Ende doen hy naderde aen den nederganck van den Berch

van

van Oliveten, hebben alle de ſcharen der Diſcipelen, blyde zijnde, begonnen Godt te loven met luyder ſtemmen, van alle de miraculen die ſy geſien hadden,
38 Seggende: Gebenedijdt is hy die komt een Koningh in den naem des Heeren, vreede in den Hemel, en glorie in den hoochden.
39 Ende ſommige van den Phatizeen uyt de ſcharen hebben tot hem geſeyt: meeſter ſtraft u Diſcipelen.
40 Aen den welcken hy geſeydt heeft: Ick ſech u is 't dat deſe ſwygen, ſoo ſullen de ſteenen roepen.
41 En als hy genadert was, ſiende de Stadt, heeft over die geweent, ſeggende:
42 Hadt ghy 't oock bekent, en voorwaer in deſen uwen dach, die dingen die u tot vrede zijn, maer nu zijn die verborgn voor uwe oogen:
43 Want daer ſullen dagen over u komen, en u vyanden ſullen u om-leggen met eenen wal, en ſy ſullen u om-leggen, en benauwen van allen zijden,
44 En ſy ſullen u neder ter aerden werpen, en u kinderen die in u zijn, en ſy en ſullen den eenen ſteen op den anderen ſteen niet laten blyven, om dat ghy niet gekent en hebt den tijdt uwer beſoeckingen.
45 En in den Tempel gegaen zijnde, heeft begonnen uyt te dryven de koopers en verkoopers die daer in waren, ſeggende tot haer.
46 Daer ſtaet geſchreven: mijn huys is een huys des gebedts, maer ghy lieden hebt dat gemaeckt een ſpelonck der moordenaren.
47 En hy was dagelijeks leerende in den Tempel. Maer de Princen der Prieſteren en Schriftgeleerden, en de Princen des volcks begeerden hem te dooden,
48 En ſy en vonden niet wat ſy hem doen ſouden. Want al het Volck hingh aen hem, na hem hoorende.

Mat. 24. 2. *Mar* 13. 2. *Luc.* 21. 6. *Matth.* 21. 12. *Marc.* 11. 15. *Iſa.* 56. 7. *Ier.* 7. 11.

Het XX. Capittel.

1 ENde 't is geſchiet op een dach, als hy 't volck leerde in den Tempel, en 't Euangelie verkondichde, dat te ſamen vergadert zijn de Princen der Prieſteren, en de Schriftgeleerden met de Ouderlingen,
2 En ſy ſpraken tot hem, ſeggende: Secht ons door wat macht doet ghy deſe dingen? of wie is hy die u deſe macht heeft gegeven?
3 Maer Jeſus antwoordende heeft haer geſeyt: Ick ſal u lieden oock een woordt vragen, antwoordt my:
4 Joannes Doopſel was dat van den Hemel, of van de menſchen?
5 Maer ſy dochten in haer ſelven, ſeggende: Is 't dat wy ſeggen van den Hemel, ſoo ſal hy ſeggen: Waerom en hebt ghy dan hem niet gelooft?

Matt. 21. 23. *Marc.* 11. 27.

6 Doch is 't dat wy ſeggen van den menſchen, ſoo ſal al het volck ons ſteenigen, want ſy ſeecker zijn, dat Joannes een Propheet is.
7 En ſy antwoorden dat ſy niet en wiſten van waer dat 'et was.
8 En Jeſus ſeyde hen lieden: noch ick en ſegge u oock niet door wat macht dat ick deſe dingen doe.
Matth.21. 33. *Mar.12.1.* *Iſaie 5. 1.* *Ier. 2. 21.* 9 Maer hy heeft begonnen te ſeggen tot het volck deſe gelijckeniſſe: een menſch heeft een wijngaert geplant, en hy heeft dien verhuert den wijngaerders, en is uyt het Landt gereyſt veel tijdts.
10 En als 't tijdt was, heeft hy tot de Wijngaerders een Knecht geſonden, dat ſy hem van de vrucht des Wijngaerts geven ſouden. De welcke hem hebben geſlagen, en ydel laten wech gaen.
11 En hy heeft daer en boven noch een anderen knecht geſonden: maer ſy hebben deſen oock ſlaende en verſmaetheydt aen doende, ydel laten gaen.
12 En hy heeft daer den derden toe gevoecht. De welcke hebben dien gewont en uyt geſtooten.
13 Maer den Heer des Wijngaerts heeft geſeydt: wat ſal ick doen? ick ſal mijn beminden Sone ſenden: miſſchien als ſy deſen ſien, ſullen ſy hem ontſien.
14 Den welcken als de Wijngaerders geſien hadden, hebben ſy gedocht in haer ſelven, ſeggende: Dit is de Erfgenaem, laet ons dien dooden, op dat de erffeniſſe onſe werde.
15 Ende ſy hebben dien uyt den Wjingaert geſtooten en gedoodt. Hierom wat ſal haer den Heer des Wijngaerts doen?
16 Hy ſal komen en dooden deſe Wijngaerders, en hy ſal ſijnen Wijngaert anderen luyden uytgeven. 't Welck als ſy gehoort hadden, hebben ſy geſeydt: Dat ſy verre.
Pſalm 117 22. *Iſa. 28. 16.* *Act. 4. 11.* *Rom. 9. 33.* *1 Pet. 2. 7.* 17 En hy hen lieden aenſiende, heeft geſeyet: wat is dan dat 'er geſchreven is: De ſteen die de Timmerluyden verworpen hebben, is geworden tot het hooft van een hoeck?
18 Soo wie valt op dien ſteen, die ſal ſeer gequetſt worden: maer op wien dat hy valt, dien ſal hy heel vermorſelen.
19 En de princen der Prieſteren en Schriftgeleerden begeerden de handen aen hem te ſteken op die ure, en ſy vreeſden 't volck, want ſy hebben verſtaen dat hy tot haer deſe gelijckeniſſe geſeyt
Matth. 22. 15. hadde,
Marc. 12. 13. 20 En wachtende, hebben ſy verſpieders geſonden die haer veynſden rechtvaerdigh te zijn, op dat ſy hem ſouden vangen in zijn woorden, en leveren aen de Overheydt en macht van de Preſident,
21 En ſy hebben hem gevraecht, ſeggende: meeſter, wy weten dat ghy oprechtelijck ſecht en leert, en ghy en neemt geen perſoon uyt, maer leert den wech Godts in der waerheydt.
22 Is 't ons geoorloft den Keyſer tribuyt te geven, of niet?
23 Maer hy aenmerckende haer bedroch, heeft tot hen lieden geſeyt: Waerom tenteert ghy my?

24 Toont my den Penninck, wiens beeldt en op-ſchrift heeft dien? Sy antwoordende hebben geſeydt: des Keyſers.
25 En hy ſeyde hen lieden: Geeft dan den Keyſer weder dat den Keyſer toe behoort, en Godt dat Godt toe behoort. *Rom.* 13. 7.
26 En ſy en konden zijn woordt niet beriſpen voor 't volck, en verwondert zijnde van zijn antwoordt, hebben geſwegen.
27 Maer daer zijn tot hem gekomen ſommige van den Sadduceen die de verrijſeniſſe loochenen, en hebben hem gevraecht, *Matt.* 22. 23.
28 Seggende, meeſter, Moyſes heeft ons geſchreven: Is 't ſake dat yemandts Broeder geſtorven is, hebbende een Huys-vrouw, en by aldien deſe ſonder kinderen is geweeſt, dat zijn Broeder haer tot een Huys-vrouw neme, en verwecke zijnen Broeder zaet. *Marc.* 12. 18. *Deut.* 25. 5
29 Aldus ſijnder ſeven Broeders geweeſt, ende d' eerſte heeft een Huys-vrouw genomen, en hy is geſtorven ſonder kinderen.
30 En de tweede heeftſe genomen, en is oock geſtorven ſonder kinderen.
31 En de darde heeftſe genomen, en deſgelijcks oock alle de ſeven, en ſy en hebben geen zaet achter gelaten, en ſy zijn geſtorven.
32 Ende de laetſte van allen, is de Vrouw oock geſtorven.
33 Daerom in de verrijſeniſſe, wiens Huys-vrouw van deſen ſal ſy zijn? Aen geſien dat de ſeven haer gehadt hebben tot een Huys-vrouw.
34 En Jeſus heeft tot haer geſeyt: De kinderen deſer werelt trouwen en worden getrout.
35 Maer die waerdich gehouden ſullen zijn dier wereldt, en der verrijſeniſſe van de dooden, die en ſullen niet getrouwt worden, noch Huys-vrouwen nemen,
36 Want ſy en ſullen voortaen nier meer kennen ſterven, want ſy zijn den Engelen gelijck, en 't zijn Godts kinderen, want ſy kinderen der verryſeniſſe zijn.
37 Maer dat de dooden verryſen, dat toont Moyſes by den doren, gelijck hy den Heer noemt, den Godt van Abraham, ende den Godt van Iſaac, ende den Godt van Jacob; *Exod.* 3. 6.
38 En ten is geen Godt der dooden, maer van de levendigen: want ſy leven hem alle.
39 Maer ſommige van de Schriftgeleerden antwoordende hebben tot hem geſeydt: meeſter, ghy hebt wel geſeydt:
40 En ſy en hebben hem niet meer durven vragen.
41 Maer hy heeft tot hen-lieden geſeyt: Hoe ſeggen ſy Chriſtum Davidts Sone te zijn? *Matth.* 22. 41.
42 En David ſeydt ſelf in 't boeck der Pſalmen: den Heer heeft geſeydt tot mijnen Heer, ſit aen mijn rechter zijden: *Marc.* 12. 35.
43 Tot dat ick u vyanden geſtelt heb tot een voet-banck uwer voeten. *Pſalm* 109 1.
44 Aldus noemt hem David Heer, en hoe is 't dan zijn Sone?
45 Maer als alle 't volck hoorde, ſoo heeft hy tot ſijnen Diſcipelen geſeyt:

*Mat.*23.6. *Marc.*12. 38. *Luc.*11.43. 46 Wacht u van de Schriftgeleerden die willen wandelen in de lange kleederen, en hebben geerne de groeteniſſe op de marckt, en d' eerſte ſtoelen in de Synagogen, en d' eerſte ſit-ſteden in de maeltijden,
47 Die der Weduwen Huyſen verſlinden, veynſende een lanck gebedt. Deſe ſullen meerder verdoemeniſſe ontfangen.

Het XXI. Capittel.

Marc. 12. 41. 1 MAer omme ſiende heeft hy geſien de rijcke die haren giften wierpen in de offer-kiſte,
2 En hy heeft oock geſien een arme Weduwe werpende twee kleyne penningen.
3 En heeft geſeydt: Voorwaer ick ſegge u lieden, dat deſe arme Weduwe meer geoffert heeft dan ſy alle.
4 Want alle deſe hebben geworpen van 't gene dat haer overſchoot, in Godts offeranden: maer deſe heeft gegeven van 't gene dat ſy behoeft, allen haren nootdruft die ſy hadde.
*Mat.*24.1. *Mar.*13.1. *Luc.*19.44. 5 En als de ſommige ſeyden van den Tempel, dat dien met goeden ſteenen en giften verciert was heeft hy geſeyt:
6 Deſe dingen die ghy ſiet, daer ſullen dagen komen, in de welcke den eenen ſteen op den anderen ſteen niet en ſal gelaten worden, die niet en ſal gebroken worden.
7 Maer ſy hebben hem gevraecht, ſeggende: meeſter, wanneer ſullen deſe dingen zijn, ende wat teecken ſal daer zijn als deſe dingen ſullen beginnen te geſchieden?
8 De welcke heeft geſeydt: Siet toe dat ghy niet bedrogen en wordt. Want daer ſullender veel komen in mijnen naem, ſeggende dat ick 't ben, en den tijdt is genadert, daerom en wildt niet tot haer gaen.
9 Maer als ghy hooren ſult oorloogen en tweedrachtige oploopen, en wilt niet vervaert worden, deſe dingen moeten eerſt geſchieden, maer ten ſal noch terſtont geen eynde zijn.
10 Doen ſeyde hy haer: Het een volck ſal tegen 't ander volck opſtaen, ende 't een rijck tegen 't ander rijck,
11 Ende daer ſullen groote Aert-bevingen weſen van plaetſen tot plaetſen, en peſtilentien, en diere tijden, en vervaerlijckheden van den Hemel, en daer ſullen groote teeckenen zijn.
12 Maer voor alle deſe dingen, ſullen ſy haren handen aen u ſlaen en ſy ſullen u vervolgen, leverende u in de Synagogen en bewaerniſſen, treckende u tot de Coningen en Preſidenten om mijnen naem,
13 En 't ſal u geſchieden tot een getuygenis.
14 Daerom ſtelt in u herten niet te voordencken hoe ghy antwoorden ſult,
15 Want ick ſal u een mondt en wijsheydt geven, tegen den welcken niet en ſullen konnen ſtaen en ſeggen allen u vyanden:
16 En ghy ſult gelevert worden van uwen Ouders, en Broeders, en Bloedt-verwanten, en Vrienden, en ſy ſullen ſommige van u lieden de doodt aen doen;
17 Ende

17 Ende ghy ſult in den haet weſen van een yegelijck om mijnen naem,
18 Ende een hayr van u hooft en ſal niet verloren gaen,
19 In u lijdtſaemheydt ſult ghy u ziele beſitten,
20 Maer als ghy ſult ſien Jeruſalem ront om beleggen van een leger, weet dan dat zijn verwoeſtinge aen gekomen is. *Matt.* 24. 15.
21 Soo wie dan in Judeen zijn, die vlieden tot de Bergen, en die in 't midden van haer zijn, die gaen wech, en die op 't Lant zijn, die en gaen in haer niet. *Marc.* 13. 14. *Dan.* 9. 27.
22 Want dit zijn de dagen der wraken, op dat volbracht ſouden worden alle de dingen die geſchreven zijn.
23 Maer wee den bevruchten, en voeſterende in die dagen. Want daer ſal een groote verdrucktheyt weſen op de aerde, en een gramſchap aen dit volck:
24 Ende ſy ſullen vallen in de ſcherpte des ſweerts, en gevangen geleyt worden tot allen volcken: ende Jeruſalem ſal vertreden worden van den Heydenen, tot dat vervult ſullen worden de tyden der Heydenen.
25 Ende daer ſullen teeckenen zijn in de Son en in de Maen, en in de Sterren, en in de Landen een verdrucktheydt der Volckeren, van de verbaeſtheydt uyt het geluyt der Zee en der Vloeden, *Matth.* 24. 29. *Marc.* 13. 24.
26 De menſchen verdorrende van vreeſe ende verwachtingen der dingen die de geheele wereldt over komen ſullen, want de krachten der Hemelen ſullen beroert worden, *Iſa.* 13. 10. *Ezech.* 32. 7 *Ioel* 3. 15.
27 En dan ſullen ſy den Sone des menſchen ſien komen in de wolcken, met grooter macht, en heerlijckheydt.
28 Maer als deſe dingen beginnen te geſchieden, ſoo ſiet toe, ende heft u hoofden op, want u lieder verloſſinge is nakende. *Rom.* 8. 23.
29 En hy heeft haer een gelijckenisſe geſeydt: Beſiet den Vygeboom, ende alle de boomen,
30 Als ſy nu uyt hen ſelven vrucht voort brengen, ſoo weet ghy dat den Somer by is.
31 Alſoo oock als ghy deſe dingen ſiet geſchieden, ſoo weet dat het rijck Godts na by is.
32 Voorwaer ick ſegge u, dat dit geſlacht niet en ſal voor by gaen, tot dat alle deſe dingen geſchieden.
33 Hemel en Aerde ſullen voor by gaen, maer mijn woorden en ſullen niet vergaen.
34 Maer wacht u dat u harten by Avonturen niet beſwaert en worden met gulſigheydt en dronckenſchap, en ſorchvuldigheden van dit leven, ende dat u dien onverſienigen dach niet over en kome.
35 Want hy ſal als een ſtrick over komen op alle de gene die ſitten op het geſicht der aerden.
36 Daerom waeckt, tot allen tijden biddende, dat ghy moocht waerdich gehouden worden om te vlieden van alle deſe dingen die toe komende zijn, ende te ſtaen voor het aenſicht van den Sone des menſchen.

37 Maer hy was des daeghs leerende in den Tempel, en des nachts uyt gaende bleef hy op den Berch die genoemt wordt van Oliveten.
38 En al't volck quam tot hem ſmorgens vroegh in den Tempel om hem te hooren.

Het XXII. Capittel.

*Mat.*26.2. *Mar.*14.1. 1 MAer het Hooghtijdt van den ongeheefden brooden naeckte, 't geen Paeſſche genoemt wordt,
2 En de Princen der Prieſteren en Schriftgeleerden ſochten hoe ſy hem dooden ſouden, doch ſy ontſagen het volck.
*Matth.*26.14. 3 Maer Satanas is gegaen in Judas, die genoemt was den Iſcarioter, een van den twaelven:
Marc. 14.10. 4 En hy is wech gegaen, en heeft geſproocken met de Princen der Prieſteren ende Wet-houwers, hoe dat hy hem haer lieden leveren ſoude.
5 En ſy zijn verblijt geweeſt, en hebben hem belooft gelt te geven.
6 Ende hy heeft het belooft. En ſocht bequamen tijdt, dat hy hem leveren ſouden ſonder oproer.
7 Maer den dach der ongeheefder brooden is gekomen, op den welcken men moeſt het Paeſch-Lam dooden:
8 En hy heeft Petrus en Joannes geſonden, ſeggende: Gaet henen, bereyt ons het Paeſch-Lam, dat wy't eten mogen.
9 Maer ſy hebben geſeydt: Waer wilt ghy dat wy't bereyden?
10 En hy heeft tot haer geſeydt: Siet, als ghy komen ſult in de Stadt, ſoo ſal u ontmoeten een menſch, dragende een kruyck waters, volcht hem in't huys daer hy in gaet,
11 Ende ghy ſult den Vader des Huys-geſins van dat huys ſeggen: De meeſter ſeydt tot u: Waer is de eet-plaetſe, daer ick het Paeſch-Lam met mijnen Diſcipelen eten mach?
12 En hy ſal u toonen een groote bereyde eet-kamer, en aldaer bereydt het voor ons.
13 Maer ſy gaende hebben't gevonden alſoo hy hen-lieden geſeydt hadde; en ſy hebben het Paeſch-Lam bereydt.
*Matth.*26.20. 14 En als de ure gekomen was, is hy ter Tafelen geſeten, ende de twaelf Apoſtelen met hem.
Marc. 14.17. 15 Ende hy ſeyde tot hen lieden: Met begeerten heb ick begeert dit Paeſch-Lam met u te eten eer dat ick lijde.
16 Want ick ſegge u, dat ick van nu voorts dat niet meer eten en ſal, tot dat volbracht worde in't rijck Godts.
17 Ende als hy den Kelck genomen hadde, heeft hy gedanckt ende geſeydt: neemt en deelt onder u lieden.
18 Want ick ſegge u, dat ick niet drincken en ſal van dat gewas des Wijngaerts, tot dat het rijck Godts komen ſal,
1 Cor. 11.23. 19 Ende als hy broodt genomen hadde, heeft hy gedanckt, en heeft het gebroken, en hen-lieden gegeven, ſeggende: Dit is mijn lichaem dat voor u lieden gegeven wort, doet dit tot mijn-der gedachteniſſe.
20 Deſge-

20 Deſgelijcks oock den Kelck na dat hy het Avontmael gegeten hadde, ſeggende: Dit is den Kelck, het Nieuwe Teſtament in mijn Bloet, die voor u lieden ſal vergoten worden.
21 Maer nochtans ſiet de handt van den genen, die my ſal verradende zijn, is met my op de Tafel. *Matth.* 26. 23.
22 En wel is waer de Sone des menſchen gaet volgens het geen van hem beſloten is, maer nochtans wee dien menſch, door den welcken hy gelevert ſal worden. *Marc.* 14. 20. *Ioan.* 13.
23 En ſy begonnen onder malkanderen te vragen, wie dat dit ware van hen-lieden die dit doen ſoude. 18. *Pſalm* 40.
24 En daer is oock een twiſt onder haer op geſtaen, wie dat 'er van hen-lieden ſcheen de meeſte te weſen. 10.
25 Ende hy heeft tot haer geſeyt: De Koningen der Heydenen hebben heerſchappye over hen lieden, en die macht over haer hebben, worden goetdadige genoemt. *Matth.* 20. 25. *Marc.* 20.
26 Doch ghy alſoo niet, maer die de meeſte is onder u lieden, die worde als de minſte: en die de overſte is, als een dienaer. 42.
27 Want wie is meerder die ter tafelen ſit, of die dient? en is't niet die ter tafelen ſit? Maer ick ben in 't midden van u lieden, als een die dient,
28 Maer ghy zijt de gene die met my altijdts gebleven zijt in mijn bekoringen:
29 Ende ick beſchicke u lieden gelijck my mijn Vader beſchickt heeft het rijck,
30 Dat ghy eten en drincken ſoudt op mijn Tafel in mijn rijck, en dat ghy ſitten ſoudt op de throonen oordeelende de twaelf geſlachten van Iſrael.
31 En de Heere heeft geſeyt: Simon, Simon, ſiet Satanas heeft u begeert, dat hy u ſiften ſoude als tarwe,
32 Maer ick heb voor u gebeden, dat u geloof niet vergaen en ſoude: en ghy, t' eeniger tydt bekeert, verſterckt u Broeders.
33 De welcke hem heeft geſeydt: Heer ick ben met u bereydt oock in den Kercker, en in de doodt te gaen.
34 Maer hy heeft geſeydt: Ick ſegge u Petre, den Haen en ſal heden niet ſingen, tot dat ghy driemael ſult verloochenen, dat ghy my kent. *Matth.* 26. 34. *Marc.* 14.
35 En hy heeft hen-lieden geſeyt: Als ick u geſonden heb ſonder beurs, en taſch, en ſchoenen, heeft u oock iet ontbroken? maer ſy hebben geſeydt: Niet. 30. *Matth.* 10. 10.
36 Aldus heeft hy hen-lieden geſeydt: maer nu ſoo wie een beurs heeft, die neme die, ende deſgelijcks oock een taſch, en dieſe niet en heeft, verkoope zijnen rock, ende koope een ſwaert.
37 Want ick ſegge u lieden, dat 'er noch in my moet volbracht worden het gene dat geſchreven is: En hy is met den booſen gerekent geweeſt Want voorwaer de dingen die van my zijn, die hebben een eynde. *Iſa.* 53. 12.
38 Maer ſy hebben geſeyt: Heere, ſiet hier zijn twee ſwaerden. En hy heeft hen-lieden geſeyt: 't is genoech.

*Matth.*26. 36. *Marc.* 14. 32. *Ioan.*18.1. *Matth.*26. 39. *Marc.* 14. 35.

39 Ende uytgegaen zijnde, ginck hy na de gewoonte op den berch der Olijf-boomen, maer ſijn Diſcipelen ſijn hem oock gevolcht,

40 En als hy ter plaetſe gekomen was, heeft hy haer geſeydt: Bidt, dat ghy niet en valt in bekoringe.

41 Ende hy wierdt van daer van hen-lieden getrocken, ſoo verre als den worp is van eenen ſteen, en als hy zijn knien geboogen hadde, badt hy,

42 Seggende: Vader, is 't dat ghy wilt, neemt deſen Kelck wech van my: Maer nochtans niet mijne wille, maer den uwen geſchieden.

43 En hem is verſchenen een Engel van den Hemel hem verſterckende.

44 En geſtelt zijnde in den ſtryt des doodts heeft hy noch langer gebeden.

45 En ſijn ſweet is geworden als druppelen bloets, afloopende op der aerde. En als hy op geſtaen was van ſijn gebedt, en was gekomen tot ſijnen Diſcipelen, heeft hy die ſlapende gevonden van droef heydt.

46 En hy heeft haer geſeydt: Waerom ſlaept ghy? Staet op, bidt, dat ghy niet en valt in bekoringe.

*Matth.*26. 47. *Marc.* 14. 43. *Ioan.*18.3.

47 Ende als hy noch ſprack ſiet ſoo quam daer een ſchare, ende die Judas genaemt was, een van den twaelven, ginck voor hen-lieden, en hy is by Jeſu gekomen, dat hy hem kuſſen ſoude,

48 Doch Jeſus heeft hem geſeydt: Juda verraet ghy met een kus den Sone des menſchen?

49 Maer die ontrent hem waren, ſiende 't geen toekomende was, hebben tot hem geſeyt: Heere, ſullen wy ſlaen met het ſwaert?

50 Ende een van dien heeft geſlagen den dienaer van den Prins der Prieſteren, en heeft ſijn rechter oor af gehouwen.

51 Maer Jeſus antwoordende heeft geſeydt: laet haer begaen tot noch toe. Ende als hy ſijn oor geraeckt hadde, heeft hy hem geneſen.

52 Maer Jeſus heeft geſeydt aen de genen die tot hem gekome waren, de Princen der Prieſteren, ende de overſten des Tempels, ende de ouderlingen, Zijt ghy als tot eenen moordenaer uyt gegaen met ſwaerden en ſtocken?

53 Als ick dagelijcks met u lieden geweeſt hebbe in den Tempel, ſoo en hebt ghy de handen aen my niet uyt geſteken, maer dit is u ure, en de macht der duyſterniſſen.

*Matth.*26. 57. *Marc.* 14. 53. *Ioan.* 18. 24. *Matth.*26. 69. *Mar.* 14. 65.

54 En ſy hem vangende, hebben hem geleyt tot het huys van den Prins der Prieſteren. Maer Petrus volchde van verre.

55 En een vuer ontſteken zijnde in 't midden van het voorhof, en ſy daer om ſaten, was Petrus in 't midden van hen-lieden.

56 Den welcken als een dienſt-vrouw geſien hadde, ſittende aen 't licht, en hem aengeſien hadde, heeft ſy geſeydt: Deſe was oock met hem.

57 Doch hy heeft hem verſaeckt, ſeggende: Vrouw ick en ken hem niet.

58 En

58 En na een weynich, een ander hem ſiende, heeft geſeydt : Ghy zijt oock een van dien. Maer Petrus ſeyde : O menſch, ick en ben niet. *Ioan.* 18. 25.

59 Ende als 't een wijl geleden was, omtrent van een uur, een ſekeren anderen beveſtighdede dit, ſeggende : Voorwaer deſe was oock met dien, want hy is een Galileeuſch man. *Ioan.* 18. 26.

60 En Petrus ſeyde : menſch iek en weet niet wat ghy ſecht. En terſtont als hy noch ſprack, heeft den haen geſongen.

61 En de Heer omgekeert zijnde, heeft Petrus aen geſien, en Petrus is gedaehtigh geworden het woordt van den Heer, gelijck hy geſeydt hadde : Eer den haen ſingen ſal, ſult ghy my driemael loochenen. *Matth.* 26. 34.

62 Ende Petrus buyten gegaen ſijnde, heeft bitterlijck geweent. *Marc.* 14.

63 Ende de mannen die hem gevangen hielden, beſpottenden hem al ſlaende. 30.

64 Ende ſy hebben hem bedeckt, en ſloegen ſijn aenſicht, en vraechden hem, ſeggende : Propheteert, wie is die u geſlagen heeft ? *Ioan.* 13. 38.

65 Ende veel andere dingen laſterende ſeyden ſy tegen hem.

66 Ende als 't dach geworden is, zijn vergaderr de ouderlingen des volcks, ende de Princen der Prieſteren, en Schrift-geleerden, en ſy hebben hem geleydt in haren raet, ſeggende : *Mat.* 27. 1. *Mar.* 15. 1. *Ioan.* 18.

67 Is 't dat ghy Chriſtus zijt, ſoo ſecht het ons. En hy heeft tot hen-lieden geſeydt : Is 't dat ick 't u ſegge, ſoo en ſult ghy my niet gelooven :

68 Ende is 't dat ick u oock vrage, ſoo en ſult ghy my niet antwoorden, noch ghy en ſult my niet vry laten.

69 Maer van nu voortaen ſal de Sone des menſchen zijn ſittende aen de rechter handr van de kracht Godts.

70 Maer ſy hebben allegader geſeydt : Zijt ghy dan de Sone Godts ? De welche heeft geſeydt : Ghy ſecht het dat ick 't ben.

71 Maer ſy hebben geſeydt : wat begeren wy noch getuygeniſſe ? Want wy hebben 't ſelf gehoort uyt ſijnen mondt.

Het XXIII. Capittel.

1 ENde al haer menichte op ſtaende hebben hem geleydt tot Pilarus.

2 Maer ſy hebben hem begonnen te beſchuldigen, ſeggende : Deſen hebben wy gevonden verkeerende ons volck, en verbiedende den Keyſer tribuyt te geven, ende ſeggende hem ſelven Chriſtus den Coninck te zijn. *Matth.* 22. 21. *Marc.* 12. 17.

3 Maer Pilatus heeft hem gevraecht, ſeggende : Zijt ghy den Koninck der Joden ? En hy antwoordende ſeyde : Ghy ſecht het. *Matth.* 27. 11.

4 Maer Pilatus heeft geſeydt tot de Prins der Prieſteren, en de ſcharen : Ick en vinde geen oorſaeck in deſen menſch. *Mar.* 15. 2. *Ioan.* 18.

5 Maer ſy wierden geweldiger, ſeggende : Hy oproericht het volck, leerende over geheel Judeen, beginnende van Galileen tot hier toe. 33.

6 Maer

6 Maer Pilatus hoorende Galileen, heeft gevraecht of hy een menſch van Galileen was.
7 En ſoo hy heeft verſtaen dat hy van Herodes macht was, heeft hy hem wederom geſonden aen Herodes, die ſelf oock te Ieruſalem was in die dagen.
8 Maer Herodes Ieſus geſien hebbende, is ſeer verblijt geweeſt, want hy was van langen tijdt begerigh geweeſt hem te ſien, om dat hy veel hoorden van hem, en hy hoopte dat hy eenich teken ſoude ſien van hem geſchieden.
9 Maer hy vraechden hem met veel reden. Doch hy en antwoorden hem niet.
10 En de Princen der Prieſteren ende Schriftgeleerden ſtonden ſterckelijck hem beſchuldigende.
11 Maer Herodes heeft hem verſmaet met ſijn heyr, en heeft hem beſpot, gekleedt weſende met een wit kleet, en heeft hem wederom geſonden tot Pilatus.
12 En Herodes en Pilatus zijn vrienden geworden op den ſelven dach, want te voren waren ſy vyanden tegen malkanderen.
13 Maer Pilatus te ſamen geroepen hebbende de Princen der Prieſteren en de overſte, en het volck.
14 Heeft tot hen-lieden geſeydt: Ghy hebt my deſen man aen gebracht als het volck af-keerende, en ſiet, ick voor u lieden hem onder vragende, en heb geen ſaecke gevonden in deſen
Ioan. 18. 38. *en* 19. 4. menſch van de dingen daer ghy hem af beſchuldicht,
15 Noch Herodes oock, want ick heb u wederom geſonden tot hem, ende ſiet hem en is niet gedaen dat de doodt waert is.
16 Aldus ſal ick hem gekaſtijt laten gaen.
17 En hy moſt haer binnen den Feeſt-dach eenen vry laten gaen.
18 Maer de geheele ſchare heeft t' ſamen luydt geroepen, ſeggende: Neemt deſen wech, en laet ons Barrabas vry gaen,
19 De welcke was om eenen oploop in de Stadt gedaen, en om een doodtſlagh, geworpen in 't Gevangen-huys.
20 Maer Pilatus heeft wederom tot haer geſproken, willende Ieſus vry laten gaen.
21 Doch ſy riepen na malkanderen, ſeggende: Kruyſt, Kruyſt hem.
Matt. 27. 23. *Marc.* 15. 14. 22 Maer hy heeft ten derden mael tot hen-lieden geſeydt: Dan wat quaet heeft deſe gedaen? Ick en vinde geen oorſaeck des doodts in hem, aldus ſal ick hem kaſtijden, en laten vry gaen.
23 Maer ſy ſtonden aen met grooter ſtemmen, eyſſchende dat men hem kruyſſchen ſoude, en haer lieder ſtemmen drongen door.
24 Ende Pilatus heeft toegeweſen dat haer eyſch ſoude geſchieden.
25 En heeft hen-lieden dien laten vry gaen, die om een doodtſlach en om den oploop in den kercker geworpen was, den welcken ſy begeerden. Maer Ieſus heeft hy haren wille overgelevert.
Matth. 27. 32. 26 En doen ſy hem leyden, hebben ſy aenvaert eenen Simon van

van Syrenen, komende van een Landt-huyſe, en ſy hebben hem 't Kruys op geleyt, om dat te dragen achter Ieſus: *Mart. 15. 21.*
27 Ende hem volchde een groote ſchare volckx, en Vrouwen, de welcke hem beklaeghden en beſchreyden.
28 Doch Ieſus tot haer om gekeert zijnde, heeft geſeyt: Ghy dochters van Ieruſalem en wilt niet ſchreyen over my, maer weent over u ſelven en uwe kinderen.
29 Want ſiet daer ſullen dagen komen in de welcke men ſeggen ſal Salich zijn de onvruchtbarige en de lichamen die niet gebaert en hebben, en de borſten die niet geſoocht en hebben.
30 Dan ſullen ſy beginnen te ſeggen tot de bergen: Valt op ons, en de heuvelen, Bedeckt ons: *Iſa. 2. 19. Oſe. 10 8.*
31 Want is 't dat ſy dit doen in een groen hout, wat ſal in het dorre geſchieden? *Apoc. 6. 15.*
32 En daer wierden geleydt noch twee andere misdadigen met hem, dat ſy ſouden gedoodt worden.
33 En na dat ſy gekomen waren ter plaetſen die genoemt wordt Calvarien, daer hebben ſy hem gekruyſt, en de moordenaers, den eenen ter rechter handt, en den ander ter ſlincker handt. *Matth. 27. 33. Marc. 15.*
34 Maer Ieſus ſeyde: Vader, vergeeft het haer, want ſy en weten niet wat ſy doen. Doch ſy deylende zijn kleederen, hebben loten geworpen. *22. Ioan. 19. 17.*
35 En het volck ſtondt aenſiende, en de Princen beſpottede hem met haer, ſeggende: Andere heeft hy geſont gemaeckt, dat hy ſich ſelfs helpe, is 't dat hy Chriſtus is uytverkoren van Godt.
36 Maer de ruyters beſpottede hem oock aen komende, en hem edick biedende,
37 En ſeggende: Is 't dat ghy de Koninck der Ioden zijt, verloſt u ſelven.
38 En daer was ooek een op-ſchrift boven hem geſchreven 'met Grieckſche, ende Latijnſche, en Hebreeuſche letteren: Dit is de Coninck der Ioden.
39 Maer een van de moordenaren die daer hingen, laſterde hem oock, ſeggende: Is 't dat ghy Chriſtus zijt, helpt u ſelven, en ons.
40 Maer de andere antwoordende ſtrafte hem, ſeggende: en vreeſt ghy oock Godt niet, daer ghy in de ſelve verdoemenis zijt.
41 Ende wy lijden dit voorwaer rechtvaerdelijck, want wy ontfangen rechte loon na onſe wercken: maer deſe en heeft niet quaets gedaen.
42 En hy ſeyde tot Ieſus: Heere, weeſt mijn gedachtigh, als ghy ſult komen in u rijck.
43 En Ieſus heeft hem geſeydt: Voorwaer ick ſegge u, heden ſult ghy met my zijn in 't Paradijs.
44 En het was by na ſes uren, en daer zijn duyſterniſſe geworden over alle de aerde, tot negen uren.
45 Ende de Son is verduyſtert, en het voorhanckſel des Tempels is in 't midden geſcheurt.
46 En

Pſalm 30. 6. 46 En Ieſus met luyde ſtemmen roepende heeft geſeydt: Vader in uwen handen beveel ick mijnen Geeſt. En dit ſeggende, heeft ſijn Geeſt gegeven.

47 Maer de hondertſte Man ſiende dat 'er geſchiet was, heeft Godt verheerlijckt, ſeggende: Voorwaer deſen menſch was rechtvaerdigh.

48 En alle de ſcharen der genen die te ſamen daer tegenwoordigh waren tot dit geſicht, en ſagen de dingen die daer geſchieden, keerden wederom ſlaende hare borſten.

49 En alle die hem kenden ſtonden van verre, en de Vrouwen die hem gevolcht waren van Galileen, deſe dingen ſiende.

Matth. 27. 57. *Marc.* 15. 42. *Ioan.* 19. 38. 50 Ende ſiet een man genaemt Joſeph, die een thiende man was, een goet ende rechtvaerdich man.

51 Deſe en hadde niet toe geſtemt haren raedt en daden, van Arimatheen een Joodtſche Stadt, de welcke oock ſelf verwachtede het rijck Godts.

52 Deſe is tot Pilatus gekomen, en heeft Ieſus Lichaem begeert.

53 En dat af gedaen hebbende, heeft het in een ſijn linnen kleet gewonden, en heeft hem geleydt in een uyt gehouwen graft, daer noch niemant in geleydt en was.

54 Ende het was den dach van bereydinge, en den Sabbothdach quam des morgens aen.

55 Maer de Vrouwen die na gevolcht waren, en met hem gevolcht waren, en met hem gekomen van Galileen, hebben geſien het graft, en hoe ſijn lichaem geleydt was.

56 En weder keerende, hebben bereyt koſtelijcke ſpeceryen en ſalven, en op den Sabboth-dach hebben ſy ſtil geweeſt na 't gebodt.

Het XXIV. Capittel.

Mat. 28. 1. *Mar.* 16. 2. *Ioan.* 20. 1. 1 MAer op den eerſten dach van de weeck, ſmorgens ſeer vroech, zijn ſy gekomen tot het graft, brengende de koſtelijcke ſpeceryen die ſy bereyt hadden.

2 En ſy hebben gevonden den ſteen af gewentelt van het graft.

3 Ende in gegaen zijnde, en hebben het lichaem van den Heer Ieſus niet gevonden.

4 Ende 't is geſchiet, doen ſy met 'er herten hier af verſlagen waren, ſiet twee mannen hebben by haerlieden geſtaen in blinckende kleederen.

5 Maer ſoo ſy vreeſden, en haer aenſicht neder ter aerden neychden, hebben die tot haer geſeydt: Wat ſoeckt ghy den levende met den dooden?

6 Hy en is hier niet, maer hy is op geſtaen, gedenckt hoe dat hy u lieden geſeydt heeft, doen hy noch in Galileen was,

Matth. 17. 21. *Mar.* 9. 30. *Luc.* 9. 22. 7 Seggende: Dat de Sone des menſchen moſt gelevert worden in de handen der ſondaren, en gekruyſt worden, en ten derden dach verrijſen,

8 En

8 En ſy zijn gedachtigh geworden ſijn woorden.
9 En weder gekeert zijnde van het graft, hebben alle deſe dingen verkondicht aen den elven, en allen den anderen.
10 En het waren Maria Magdalena, en Johanna, en Maria Jacobi, en de andere die met hen-lieden waren, die tot de Apoſtelen deſe dingen ſeyden:
11 Ende deſe woorden hebben haer geſchenen dwaesheyt te weſen, en ſy en hebben hen-lieden niet gelooft.
12 Maer Petrus opſtaende, is geloopen tot het graft, ende hem neder-buygende, heeft hy de linnen doecken alleen geſien leggende, en hy is wech gegaen, by ſijn ſelven verwonderende dat 'er geſchiet was.
13 En ſiet twee van dien gingen op den ſelven dach na een kaſteelken, 't welck lach van Jeruſalem een ſtreeck van t' ſeſtigh ſtadien, genoemt Emaus, *Marc. 16. 12.*
14 En ſy ſpraken tot malkanderen van alle deſe dingen die gebeurt waren.
15 En 't is geſchiet doen ſy prateden, en onder ſich vroegen, dat Jeſus ſelf aen komende met hen-lieden ginch.
16 Maer haren oogen wierden gehouden, dat ſy hem niet kennen en ſouden.
17 En hy ſeyde tot hen-lieden: wat zijn deſe redenen die ghy tot malkanderen verhaelt wandelende, en zijt droevich?
18 En de een antwoordende, wiens naem was Cleophas, heeft hem geſeydt: zijt ghy alleen een vreemdelingh in Jeruſalem, en weet ghy niet wat daer geſchiet is in deſe dagen?
19 Tot den welcken hy heeft geſeydt: Wat? En ſy hebben geſeyt: Van Jeſus van Nazareth, die geweeſt is een man, een Propheet, machtigh in wercken en in woorden voor Godt, en voor al het volck:
20 Ende hoe hem gelevert hebben de Overſte Prieſters ende onſe Princen ter verdoemeniſſe des doodts, en hebben hem gekruyſt:
21 Maer wy hoopten dat hy Iſrael ſoude verloſſen: Ende boven alle deſe dingen is 't heden den derden dach, dat deſe dingen geſchiet zijn.
22 Maer oock ſommige Vrouwen van den onſen hebben ons vervaert, die voor het licht geweeſt ſijn aen 't graf.
23 En als ſy zijn Lichaem niet gevonden en hadden, zijn ſy gekomen ſeggende: Dat ſy oock een geſicht der Engelen geſien hebben, de welcke ſeggen dat hy leeft.
24 Ende daer ſijn ſommigen van ons lieden gegaen tot het graft, en hebben 't alſoo gevonden als de vrouwen geſeydt hebben, maer hem en hebben ſy niet gevonden.
25 Ende hy heeft tot hen-lieden geſeyt: O ghy dwaſe ende trage van herten om te gelooven in alle de dingen die de Propheten geſproken hebben:
26 En heeft Chriſtus deſe dingen niet moeten lijden, en alſoo gaen in zijn heerlijckheydt?

27 En

27 En beginnende van Moyſes en alle de Propheten, leyde haer uyt in alle de Schrifturen de ſaecken die van hem waren.
28 Ende ſy zijn gekomen by het kaſteelken daer ſy henen gingen, ende hy heeft hem gehouden verder te gaen.
29 Ende ſy hebben hem gepraemt, ſeggende: Blijft by ons, want het wordt avondt, en den dach is nu onder gegaen.
30 Ende 't is geſchiet als hy met hen-lieden ter tafelen ſat, dat hy genomen heeft het broodt, en heeft het gebenedijdt, en gebroken, en hy gaft hen-lieden.
31 Ende hare oogen zijn geopent, en ſy hebben hem gekent, en hy is verdwenen uyt haren oogen.
32 Ende ſy hebben tot malkanderen geſeydt: En was ons herte niet brandede in ons, doen hy ſprack op den wech, en ons de Schrifturen opende?
33 Ende op ſtaende ter ſelver ure, ſy ſijn wederom gegaen in Jeruſalem. En bebben vergadert gevonden de elve, ende de gene die met hen-lieden waren,
34 Seggende: Dat de Heer waerachtelijck op geſtaen is, en heeft hem Simon geopenbaert.
35 Ende ſy vertelden de dingen die geſchiet waren op den wech, ende hoe dat ſy hem gekent hebben in 't breken des broodts.
Marc. 16. 14. 36 Maer als ſy deſe dingen ſpraken, heeft Ieſus geſtaen in 't midden van hen-lieden, ende hy ſeyt tot haer: Vrede zy u,
Ioan. 20. 19. Ick ben 't, en wilt niet vreeſen.
37 Maer ſy verbaeſt zijnde ende verſchrickt, meenden dat ſy een geeſt ſagen.
38 Ende hy heeft hen-lieden geſeydt: Waer om zijt ghy verbaeſt, en klimmen de gedachten op in u herten?
39 Beſiet mijn handen en voeten, dat ick 't ſelf ben, taſt en ſiet, want een geeſt en heeft geen vleeſch en beenderen gelijck ghy my ſiet hebben.
40 Ende doen hy dat geſeydt hadde, heeft hy haer getoont handen ende voeten.
41 Doch ſy noch niet gelovende en ſieh verwonderende van blijdtſchap, heeft hy geſeydt: Hebt ghy iet dat men ete?
42 En ſy hebben hem gebracht een ſtuck van een gebraden viſch, ende honichraet.
43 Ende doen hy gegeten hadde voor hen-lieden, nemende de overblijffelen heeft haer die gegeven.
44 En heeft tot hen-lieden geſeyt: Dit zijn de woorden die ick geſproken hebbe tot u lieden, doen ick noch met u was: Dat volbracht moſten weſen alle de dingen die geſchreven zijn in Moyſes Wet, en in de Propheten en Pſalmen van my.
45 Doen heeft hy haer 't verſtant geopent, dat ſy de Schrifturen ſouden verſtaen.
Pſalm 18. 6. 46 Ende hy heeft haer geſeydt, Dat 'er alſoo geſchreven is, ende alſoo moſt Chriſtus lijden, en verrijſen van de dooden ten derden dach:
47 En dat 'er gepreeckt ſoude worden in ſijnen Naem penitentie,

tie, ende vergiffeniſſe der ſonden tot alle volcken, beginnende van Ieruſalem.
48 En ghy zijt getuygen van deſen dingen.
49 Ende ick ſende de belofte mijns Vaders in u lieden. Doch ſit ghy in de Stadt, tot dat ghy aen gedaen wordt met de kracht uyt den hoogen. *Act.* 1. 8. *Ioan.* 15. 26
50 Ende hy heeftſe buyten geleyt in Bethanien: en ſijn handen hoogh op geheven hebbende, heeft haer gezegent. *Act.* 1. 4.
51 Ende 't is geſchiet doen hy hen-lieden zegende, dat hy van haer geſcheyden is, en hy wierdt gevoert in den Hemel. *Act.* 1. 9. *Marc.* 16. 19.
52 En ſy aenbiddende zijn weder gekeert in Ieruſalem met groote blijdtſchap, ende ſy waren altijdt in den Tempel lovende en gebenedijdende Godt, Amen.

Het eynde van St. Lucas Euangelium.

St. Jans Euangelium.

Het eerſte Capittel.

1 IN den beginne was 't woordt, en 't woordt, was by Godt, en Godt was het woordt.
2 Dit was in den beginne by Godt.
3 Alle dingen zijn daer door gemaeckt ende ſonder dit en is niet gemaeckt, dat gemaeckt is, in dit was 't leven, en 't leven was 't licht der menſchen,
4 Ende 't licht ſchijnt in de duyſterniſſen,
5 En de duyſterniſſen en hebben dat niet begrepen.
6 Daer was een menſch geſonden van Godt, wiens naem was Ioannes. *Mat.* 3. 1. *Mar.* 1. 2.
7 Deſe is gekomen tot een getuygenis, om dat hy getuygenis ſoude geven van 't licht, dat ſy alle door hem gelooven ſouden.
8 Hy en was 't licht niet, maer om dat hy getuygenis ſoude geven van den licht.
9 Het was een waerachtigh licht, 't geen verlicht alle menſche komende in deſe werelt. *Ioan.* 3. 19.
10 Het was in de wereldt, en de werelt is daer door gemaeckt, en de wereldt en heeft hem niet gekent. *Heb.* 11. 3.
11 In ſijn eygen is hy gekomen, en de ſijne en hebben hem niet ontfangen
12 Maer alle die hem ontfangen hebben, heeft hy macht gegeven Godts Kinderen te worden, den genen die in ſijnen naem gelooven:
13 Die niet uyt den bloede, noch uyt den wille des vleeſch, noch uyt den wille des mans, maer uyt Godt geboren zijn.

Mat. 1. 16. *Luc.* 2. 7. 14 En 't woordt is vleeſch geworden, en het heeft onder ons gewoont, ende wy hebben ſijn glorie geſien, een glorie als van den eenigen Soon des Vaders, vol genade en waerheydt.

15 Ioannes geeft getuygenis van hem, ende hy roept, ſeggende: Dit was hy van den welcken ick geſeydt hebbe: Die na my komen ſal is voor my geworden, want hy was eer dan ick.

1 *Tim.* 6. 17. 16 Ende van ſijn volheyt hebben wy altemael ontfangen, en gratie om gratie.

17 Want de Wet is door Moyſes gegeven, de genade en de waerheydt is door Ieſus Chriſtus geſchiet.

1 *Joan.* 4. 12. 18 Niemant en heeft ooyt Godt geſien: de eenige geboren Soon die in den ſchoot des Vaders is, die heeft het verklaert.

1 *Tim.* 6. 16. 19 Ende dit is Ioannes getuygenis, als de Ioden van Ieruſalem geſonden hebben Prieſters en Leviten tot hem, dat ſy hem vragen ſouden: wie zijt ghy?

20 En hy heeft het beleden, en hy en heeft het niet geloochent, en hy heeft beleden: Ick en ben Chriſtus niet.

21 En ſy hebben hem gevraecht: Wat dan? Zijt ghy Elias? En hy heeft geſeyt: Ick en ben het niet. Zijt ghy een Propheet? Ende hy heeft geantwoort, Neen ick.

22 Hierom hebben ſy hem geſeyt: Wie zijt ghy, dat wy mogen antwoordt geven den genen die ons geſonden hebben? Wat ſecht ghy van u ſelven?

Iſa. 40. 3. *Mat.* 3. 3. *Mar.* 1. 3. 23 Hy heeft geſeydt: ick ben de ſtem des roepende in de woeſtijn, maeckt recht den Wech des Heeren, gelijck geſeydt heeft Iſaias den Propheet.

Luc. 3. 4. 24 Ende die uyt geſchickt wierden waren van de Pharizeen.

25 En ſy hebben hem gevraecht, en tot hem geſeydt: Waer om doopt ghy dan? is 't dat ghy Chriſtus niet en zijt, noch Elias, noch Propheet?

Mat. 3. 11. *Mar.* 1. 8. *Luc.* 3. 16. 26 Joannes heeft hen-lieden geantwoordt, ſeggende: Ick doope in 't water, maer hy heeft in 't midden van u geſtaen, die ghy niet en kent,

Act. 1. 5. *en* 2. 2. *en* 11. 16. *en* 19. 4. 27 Hy is 't die na my komen ſal die voor my geworden is, van wiens ſchoenen ick niet waerdich en ben de bant te ontbinden.

28 Deſe dingen zijn in Bethanien geſchiet over de Jordaen, daer Joannes was doopende.

29 Des anderen daeghs heeft Joannes Ieſus geſien tot hem komende, en hy heeft geſeydt: Siet daer het Lam Godts, ſiet daer den genen die wech neemt de ſonden des werelts.

30 Dit is hy daer ick af geſeydt hebbe: Na my komt een man, die voor my geworden is: want hy was eer dan ick.

31 En ick en kende hem niet, maer om dat hy geopenbaert ſoude worden in Iſrael, daerom ben ick gekomen doopende in 't water.

Mat. 3. 16. *Mar.* 1. 10. *Luc.* 3. 22. 32 Ende Joannes heeft getuygenis gegeven, ſeggende: Ick heb geſien den Geeſt nederdalende van den Hemel gelijck een duyve, en bleef op hem.

33 En

33 En ick en kende hem niet , maer die my geſonden heeft om te doopen in 't water , die heeft my geſeydt : Op den welcken ghy ſult ſien den Geeſt nederdalende en blijvende op hem, deſe is 't die doopt in den heyligen Geeſt.
34 En ick hebt geſien ende de getuygenis gegeven , dat deſe is de Sone Godts.
35 Des anderen daeghs ſtont Joannes wederom , ende twee van ſijnen Diſcipelen ,
36 Ende ſiende Jeſum wandelen , ſeydt hy : Siet daer het Lam Gods.
37 En de twee Diſcipelen hebben hem hooren ſpreken , en zy zijn Jeſum gevolcht.
38 Maer Jeſus om gekeert zijnde , en ſiende deſe hem volgende , ſeyde tot haer : Wat begeert ghy ? De welcke hebben tot hem geſeydt : Rabbi ('t geen te ſeggen is) Meeſter, waer woont ghy ?
39 Hy ſeydt hen-lieden : Komt ende beſiet het, Sy zijn gekomen en hebben beſien waer hy woonde , en zijn by hem gebleven dien dach , ende het was ontrent thien uren.
40 Maer Andreas Simon Petrus Broeder was een van de twee, die 't gehoort hadden van Joannes , en hem gevolcht waren.
41 Deſe vindt ten eerſten ſijn Broeder Simon , en ſeyt tot hem, wy hebben Meſſias gevonden , 't geen te ſeggen is , Chriſtus.
42 En hy heeft hem geleyt tot Jeſus : Maer Jeſus hem aen ſiende heeft geſeydt : Ghy zijt Simon de Soon van Iona , ghy ſult genoemt worden Cephas , 't welck is te ſeggen , Petrus.
43 Des anderen daeghs heeft hy willen uyt gaen in Galileen , en hy vindt Philippus. En Jeſus ſeyt hem : Volcht my.
44 Doch Philippus was van Bethſaida , uyt de ſtadt van Andreas en Petrus.
45 En Philippus vindt Nathanael, en ſeydt hem : Den geenen die Moyſes in de Wet beſchreven heeft , en de Propheten , hebben wy gevonden , Jeſus van Nazareth, Den Soon van Joſeph.
46 Ende Nathanael heeft hem geſeydt : Kan van Nazareth yet goets weſen , Philippus ſeyt hem : komt en ſiet het.
47 Jeſus heeft geſien Nathaniel tot hem komende , en ſeyt van hem : Siet daer waerlijck een Iſraelijt in de welcke geen bedroch en is.
48 Nathanael ſeydt tot hem : Waer af kent ghy my ? Ieſus heeft geantwoort en tot hem geſeydt : Eer u Philippus riep , doen ghy onder den Vygeboom waert , heb ick u geſien.
49 Nathaniel heeft hem geantwoort , en geſeydt : Rabbi , ghy zijt de Sone Godts , ghy zijt den Koninck van Iſrael.
50 Jeſus heeft geantwoort , en hem geſeydt : Om dat ick u geſeydt heb , Ick heb u onder den Vygeboom geſien , gelooft ghy , Ghy ſult grooter als deſe dingen ſien.
51 En hy ſeydt hem : Voorwaer , voorwaer ick ſech u lieden , ghy ſult den Hemel open ſien , en de Engelen Godts opklimmende , en nederdalende op den Sone des Menſchen.

Gen 49.10 *Deut.* 18. 18. *Iſa.* 40.10. *en* 45. 8. *Ier.* 23. 5. *Ezech.* 34. 23. *en* 37. 24. *Dan.* 9. 24. 25.

Het II. Capittel.

1 EN op den derden dach wierdt een Bruyloft gehouden tot Cana in Galileen, en Jeſus Moeder was daer.
2 En Jeſus is daer oock geroepen en zijn Diſcipelen ter Bruyloft.
3 Ende als 'er wijn gebrack, ſeyt Jeſus Moeder tot hem: Sy en hebben geen wijn.
4 En Ieſus ſeyde tot haer: Vrouw wat heb ick met u te doen? mijn uur en is noch niet gekomen.
5 Zijn Moeder ſeyde den dienaren: Al wat hy u ſeyt, dat doet,
6 En daer waren ſes ſtenen kruycken geſtelt na de ſuyveringe der Ioden, houdende elck twee ofte drie metreeten.
7 Ieſus ſeyde tot haer: Vult de kruycken met water. En ſy hebben ſe gevult tot boven toe.
8 En Ieſus ſeydt hen-lieden: Schenckt nu, en draecht het den Hof-meeſter. En ſy hebben 't gedragen.
9 Maer als nu de Hof-meeſter geproeft hadde het water wijn geworden, en niet en wiſt van waer dat was, doch de Dienaers wiſten 't wel die 't water geput hadden, roept den Hof-meeſter den Bruydegom,
10 En ſeyt tot hem: Alle menſch ſtelt eerſt goeden wijn, ende als ſy wel gedroncken hebben, dan ſtelt hy dat ſlechter is. Maer ghy hebt den goeden wijn gehouden tot nu toe,
11 Dit beginſel der teeckenen heeft Ieſus gedaen te Cana in Galileen, en geopenbaert zijn heerlijckheyt, en zijn Diſcipelen hebben in hem geloofd.
12 Daer na is hy nederwaerts gegaen na Caphernaum, hy en ſijn moeder, en broeders, en Diſcipelen, en daer zijn ſy gebleven niet veel dagen.
13 En 't Paeſſchen der Ioden was na by, en Ieſus is op gegaen in Ieruſalem.
14 En hy heeft 'er in den Tempel gevonden verkoopende oſſen, en ſchapen, en duyven, en Wiſſelaers ſittende.
15 Ende als hy gemaeckt hadde als een ſweep van koorden, heeft hy die allen uyt den Tempel gedreven. Oock de ſchapen en oſſen; en het geldt van de Wiſſelaers heeft hy uyt geſtort, en de Tafelen om geworpen.
16 Ende tot den genen die de Duyven verkochten, heeft hy geſeydt: Neemt deſe dingen van hier, ende en wilt mijns Vaders huys niet maecken een huys der koopmanſchappen.
Pſalm 68. 10. 17 Maer zijn Diſcipelen wierden indachtigh 't gene dat 'er geſchreven is: Den yver van u huys heeft my verteert.
18 Daerom hebben de Ioden geantwoordt, en hem geſeydt: Wat teken toont ghy ons dat ghy deſe dingen doet?
Matth. 26. 61. *en* 27. 40. 19 Ieſus heeft geantwoort, ende hen-lieden geſeydt: Ontbint deſen Tempel, en binnen drie dagen ſal ick dien oprechten.
20 Hierom hebben de Ioden geſeyt: Ses-en-veertich jaren is deſen

deſen Tempel getimmert, en ſult ghy die binnen drie dagen oprechten? *Marc.* 14. 58. *en* 15. 29.

21 Doch hy ſprack van den Tempel zijns Lichaems.

22 Daerom als hy dan van den dooden weder op geſtaen was, zijn ſijnen Diſcipelen gedachtigh geworden, dat hy dit ſprack, en ſy hebben aen de Schrifturen gelooft, ende den woorden die Ieſus geſproken hadde. *Pſalm* 3 6. *en* 56. 9.

23 Maer als hy te Ieruſalem was, op den Paeſſchen op den Feeſt-dach, ſoo hebbender vele in ſijnen naem gelooft, ſiende zijn tekenen die hy dede.

24 Maer hy Ieſus en betroude ſich ſelven hen-lieden niet, om dat hy ſe alle kende.

25 Ende om dat hem niet van nooden was, dat yemant getuygenis ſoude geven van den menſch, want hy wiſt wat in den menſch was.

Het III. Capittel.

1 ENde daer was een menſch van den Pharizeen Nicodemus genaemt, een Prins der Ioden.

2 Deſe is tot Ieſus des nachts gekomen, en heeft hem geſeydt, Rabbi, wy weten dat ghy van Godt gekomen zijt een Meeſter, want niemant en kan deſe tekenen doen die ghy doet, ten zy dat Godt met hem is.

3 Ieſus heeft geantwoort, en hem geſeyt: Voorwaer, voorwaer ick ſech u, ten zy dat yemant wederom herboren worden, ſoo en kan hy het rijck Godts niet ſien.

4 Nicodemus ſeyde tot hem: Hoe kan een menſch geboren worden als hy oudt is? kan hy wederom in ſijns moeders lichaem gaen, en herboren werden?

5 Ieſus heeft geantwoordt: Voorwaer, voorwaer ick ſegge u, ten ſy dat yemandt wederom geboren worden uyt het water en den H. Geeſt, ſoo en kan hy niet in gaen in 't rijck Godts.

6 Dat uyt vleeſch geboren is, is vleeſch, en dat uyt den geeſt geboren is, dat is geeſt.

7 En verwondert u niet om dat ick u geſeydt hebbe, Ghy moet wederom geboren worden.

8 De Geeſt blaeſt daer hy wil, en ghy hoort zijn ſtem, maer ghy en weet niet van waer hy komt, oft waer dat hy henen gaet; alſoo is een yegelijck die geboren is uyt den geeſt.

9 Nicodemus heeft geantwoordt, ende hem geſeydt: Hoe kennen deſe dingen geſchieden?

10 Jeſus heeft geantwoordt, en hem geſeyt: Zijt ghy een meeſter in Iſrael, ende en weet ghy deſe dingen niet?

11 Voorwaer, voorwaer ick ſegge u, dat wy weten dat ſpreken wy, en dat wy geſien hebben, dat getuygen wy, en ghy en ontfanght onſe getuygenis niet.

12 Is 't dat ick u aertſche dingen geſeyt hebbe, en ghy en gelooft het niet, hoe ſult ghy gelooven, is 't dat ick u Hemelſche dingen ſegge?

13 Ende niemant en klimt op ten Hemel, dan die van den Hemel neder gedaelt is, den Sone des menſchen die in den Hemel is.

Num.21.9 14 Ende gelijck Moyſes het Serpent verheven heeft in de woeſtijn, alſoo moet den Sone des menſchen verheven worden:

15 Op dat alle die in hem gelooft niet verlooren en ga, maer het eeuwich leven hebben.

1 Joan. 4. 9. 16 Want alſoo lief heeft Godt de werelt gehadt, dat hy ſijnen eenigen geboren Soon gegeven heeft, op dat alle die in hem gelooft niet en verga, maer hebben het eeuwich leven.

17 Want Godt en heeft ſijnen Soon in de wereldt niet geſonden, dat hy de wereldt verdoemen ſoude, maer om dat de wereldt door hem behouden ſoude worden.

18 Soo wie in hem gelooft, die en wordt niet verdoemt, maer die niet en gelooft, die is nu verdoemt, om dat hy niet en gelooft in den naem van den eenigen geboren Sone Godts.

Joan. 1.9. 19 Maer dit is het oordeel, want het licht is in de wereldt gekomen, en de menſchen hebben de duyſternißen liever gehadt, dan 't licht: want haer-lieder wercken waren quaet.

20 Dan alle die qualijck doet, die haet het licht, ende hy en komt tot het licht niet, op dat zijn wercken niet geſtraft en ſouden worden.

21 Maer die de waetheydt doet, die komt tot het licht, op dat zijn wercken vertoont mogen worden, dat ſy in Godt gedaen zijn.

22 Daer na is Ieſus gekomen ende zijn Diſcipelen in 't Landt
Joan. 4. 1. van Iudeen, en daer woonde hy met haer, en hy doopte.

23 En Joannes was oock doopende in Ennon by Salim, want daer was veel waters, en ſy quamen ende wierden gedoopt.

24 Want Joannes en was noch in den Kercker niet geworpen.

25 Maer daer is een vraech opgereſen van Joannes Diſcipelen met den Joden van de ſuyveringe.

26 En ſy zijn tot Ioannes gekomen, en hebben hem geſeydt:
Ioan. 1. 19. Rabbi, de gene die met u was over de Iordaen, den welcken ghy getuygenis hebt gegeven, ſiet deſe doopt, en ſy komen alle tot hem.

27 Ioannes heeft geantwoordt en geſeydt: Een menſch en kan niet ontfangen, ten ſy dat het hem gegeven worde van den Hemel.

28 Ghy-lieden ſelve geeft my getuygenis dat ick geſeyt hebbe:
Ioan. 1. 20. Ick en ben Chriſtus niet, maer dat ick geſonden ben voor hem.

29 Die de Bruydt heeft, is den Bruydegom: maer des Bruydegoms vriendt, die ſtaet en hem hoort, die verblijdt hem met blijdtſchap om des Bruydegoms ſtem. Aldus is deſe mijn blijdtſchap vervult.

30 Hy moet waſſen en ick vermindert werde:

31 Die van boven gekomen is, die is boven al. Die van der aerden is, die is van aerde, ende hy ſpreeckt van der aerden. Die van den Hemel komt, die is boven al.

32 Ende

32 Ende dat hy geſien heeft en gehoort, dat getuycht hy, en zijn getuygenis en ontfancht niemant.
33 Die zijn getuygenis ontfangen heeft, die heeft gezegelt dat Godt waerachtich is. *Rom. 3. 4.*
34 Want de gene die Godt geſonden heeft, ſpreeckt Godts woorden: want Godt en geeft den geeſt niet by maten.
35 De Vader bemindt den Soon, en hy heeft alle dingen in zijn handt gegeven.
36 Die in den Soon gelooft, heeft het eeuwich leven: maer wie den Soon niet en gelooft, die en ſal het leven niet ſien, maer den tooren Godts blijft op hem. *1 Joan. 5. 10.*

Het IV. Capittel.

1 ALs dan Ieſus wiſt dat de Pharizeen gehoort hadden dat Ieſus meer Diſcipelen maeckte en doopte, dan Ioannes, *Ioan. 3. 22.*
2 (Hoe wel dat Ieſus ſelve niet en doopte, maer ſijn Diſcipelen,)
3 Soo heeft hy Iudeen gelaten, en is wederom gegaen in Galileen.
4 Maer hy moſt paſſeren door Samarien.
5 Aldus is hy gekomen in een Stadt van Samarien, die Sichar genoemt werdt, by het erf dat Iacob Ioſeph zijn Soon gegeven heeft. *Gen. 33. 19 en 48. 22.*
6 En daer was een Fonteyn van Iacob. Aldus Ieſus vermoeyt zijnde van den wech, ſat alſoo op de Fonteyn: het was ontrent ſes uren. *Joſue 24. 32.*
7 Daer is gekomen een Vrouw van Samarien om water te putten. Ieſus ſeydt haer: Geeft my te drincken.
8 Want zijn Diſcipelen waren wech gegaen in de ſtadt, op dat ſy ſpijs koopen ſouden.
9 Hier om heeft die Samaritaenſche Vrouw hem geſeydt: Hoe komt, aen geſien dat ghy een Iood zijt, dat ghy van my te drincken eyſcht die een Samaritaenſche Vrouw ben? Want de Ioden en houden geen gemeynſchap met de Samaritanen.
10 Ieſus heeft geantwoort en haer geſeydt: Wiſt ghy Godts gave, en wie is hy die u ſeydt, geeft my te drincken, ghy ſoudt miſſchien van hem ge-eyſcht hebben, en hy ſoude u levendt water gegeven hebben.
11 De Vrouw ſeydt hem: Heer ghy en hebt niet daer ghy mede putten kent, en de put is diep: Van waer hebt ghy dan 't levende water?
12 Zijt ghy meerder dan onſe Vader Iacob die ons den put gegeven heeft, en hy heeft 'er uyt gedroncken, en zijn kinderen, en beeſten?
13 Ieſus heeft geantwoordt en haer geſeydt: Al die van dit water drinckt, ſal wederom dorſt hebben, maer ſoo wie drinckt van het water dat ick hem geven ſal, die en ſal in der eeuwigheydt geen dorſt hebben,

14 Maer 't water dat ick hem geven ſal, ſal in hem werden een Fonteyn van een ſpringend water in 't eeuwich leven.
15 De Vrouw ſeyde tot hem : Heer geeft my dit water, dat ick geen dorſt en hebbe, en dat ick herwaerts niet en kome putten.
16 Jeſus ſeyde haer : Gaet roept uw man, en komt hier.
17 De Vrouw heeft geantwoordt en geſeydt : Ick en heb geen man. Jeſus ſeydt tot haer : Ghy hebt wel geſeyt : Ick en heb geen man :
18 Want ghy hebt vijf mannen gehadt, en die ghy nu hebt en is u man niet, dat hebt ghy waerachtelijck geſeydt :
19 De Vrouw ſeydt hem : Heer, ick ſie dat ghy een Propheet zijt.
20 Onſe Vaderen hebben op deſen berch aengebeden, ende
Deut.12.6 ghy lieden ſecht, dat te Jeruſalem de plaets is, daer men aenbidden moet.
21 Jeſus ſeydt haer : Vrouw, gelooft my, de uur ſal komen, wanneer ghy lieden noch op deſen berch, noch in Jeruſalem den Vader en ſult aenbidden.
4 Reg. 17. 41. 22 Ghy lieden aenbidt dat ghy niet en weet, wy aenbidden dat wy weten, want de ſaligheydt is uyt den Joden.
23 Maer de uur komt, ende is nu, wanneer de waerachtige aenbidders den Vader ſullen aenbidden in den geeſt en in der waerheydt, want de Vader begeert al ſulcke die hem aenbidden.
2 Cor. 3. 17. 24 Godt is een geeſt, en de gene die hem aenbidden, die moeten in den geeſt en in de waerheydt aenbidden.
25 De Vrouw ſeydt hem : Ick weet dat Meſſias komt, die genaemt wordt Chriſtus. Daerom als hy gekomen ſal zijn : die al 't ons al verkondigen.
26 Ieſus ſeyde haer : Ick ben 't die met u ſpreke.
27 Ende terſtont zijn gekomen zijn Diſcipelen, en ſy verwonderden haer, dat hy met een Vrouw ſprack : Nochtans niemant en heeft geſeyt, wat vraecht ghy, of wat ſpreeckt ghy met haer ?
28 Aldus heeft de Vrouw haer kruyck gelaten, en is wech gegaen in de ſtadt, ende ſeydt tot die menſchen :
29 Komt, en ſiet een menſch, die my geſeydt heeft al het geene dat ick gedaen hebbe, is hy niet Chriſtus ?
30 Hierom zijn die uyt de ſtadt gegaen, en quamen tot hem.
31 Hier en tuſſchen ſoo baden hem zijn Diſcipelen, ſeggende: Rabbi, eet.
32 Maer hy heeft hen-lieden geſeyt : Ick heb een ſpijs t' eten die ghy niet en weet.
33 Hierom ſeyden de Diſcipelen tot malkanderen : Heeft hem yemant t' eten gebracht ?
34 Ieſus ſeydt hen-lieden : Mijn ſpijs is dat ick doe den wil van hem die my geſonden heeft, op dat ick zijn werck volbrenge.
35 En ſecht ghy lieden niet dat'er noch vier maenden zijn, en dat dan den Ooghſt komt ? Siet, ick ſech u : Heft op u oogen,

en

en beſiet de Landen, want ſy zijn nu wit ten Ooghſt. *Mat.9.37.*
36 En die maeyt ontfanght loon, en hy vergader de vrucht tot *Luc. 10, 2.*
het eeuwich leven, op dat de gene die ſaeydt te ſamen hem verblijden mach, en die maeyt.
37 Want hier in is het Woordt waerachtich, dat een ander is die 't ſaeyt, en een ander die 't maeyt.
38 Ick heb u geſonden te maeyen dat ghy niet bearbeyt en hadt, andere hebben 't gearbeyt, en ghy zijt in haer werck gekomen.
39 En van die ſtadt hebbender velen Samaritanen in hem gelooft om het woordt van de Vrouw die de getuygenis gaf: Hy heeft my al geſeydt dat ick gedaen hebbe.
40 Als dan de Samaritanen tot hem gekomen waren, hebben ſy hem gebeden dat hy daer blijven ſoude. En hy is daer gebleven twee dagen.
41 En veel meer hebbender gelooft in hem om ſijn woorden.
42 En ſy ſeyden tot de Vrouw: Wy en gelooven nu niet om u ſeggen: Want wy hebben 't ſelve gehoort, ende wy weten dat dit waerachtich is de Salichmaker des wereldts.
43 Maer na twee dagen is hy van daer uyt gegaen en wech gereyſt in Galileen.
44 Want Jeſus heeft ſelf getuygenis gegeven, dat een Pro- *Matth.13.*
pheet in zijn Landt geen eer en heeft. *57.*
45 Daerom doen hy in Galileen gekomen was, hebben hem *Mar. 6. 4.*
de Galileeuſche ontfangen: Als ſy 't al geſien hadden dat hy te *Luc. 4. 24.*
Jeruſalem gedaen hadde om den Feeſt-dach, want ſy waren *Mat.4.12.*
oock gekomen tot den Feeſt-dach. *Mar.1.14.*
46 Aldus is hy wederom gekomen in Cana Galileen, daer *Luc. 4. 14.*
hy van water wijn gemaeckt heeft. Ende daer was een Co- *Ioan. 2. 9.*
ninckxken, wiens Sone ſieck was te Caphernaum.
47 Deſe (doen hy gehoort hadde dat Jeſus aen quam van Iudeen in Galileen) is gegaen tot hem, en badt hem dat hy nederwaerts wilde komen, en zijnen Soon geſont maken, want hy begon te ſterven.
48 Hierom heeft Ieſus tot hem geſeyt: Ten ſy dat ghy teeckenen en wonder-wercken ſiet ſoo en gelooft ghy niet.
49 Het Coninckxken ſeyde tot hem: Heer, komt nederwaerts eer dat mijn Soon ſterft. Ieſus ſeydt hem: Gaet heen, u Soon leeft.
50 De menſch heeft het woordt gelooft welck hem Ieſus geſeydt hadde, en hy ginck.
51 Maer als hy nu af quam, zijn hem ſijne knechten te gemoet gekomen, ende boodſchapten, ſeggende, dat zijn Soon leefde.
52 Hierom heeft hy van haer gevraecht de uur op welcke hy beter was geworden: En ſy hebben hem geſeyt: Dat hem de koorts giſteren ten ſeven uren verlaten heeft.
53 Aldus heeft de vader gekent dat 't et die uur was, in de welcke hem Ieſus ſeyde: U Soon leeft, en hy heeft gelooft, en zijn geheel huys.
54 Dit tweede teecken heeft Ieſus wederom gedaen, doen hy gekomen was van Iudeen in Galileen.

Het

Het V. Capittel.

Leu. 23. 5. *Deut.* 16. 1
1 DAer na was een Feeſt-dach der Ioden, en Ieſus is opwaerts gegaen na Ieruſalem.
2 En te Ieruſalem is een ſchaeps-poel, de welcke toegenaemt wort Bethſaida, in 't Hebreeuſch, hebbende vijf portalen.
3 In deſe lach een groote menichte van ſiecken, blinden, kreupelen, verdroochden, verwachtende des waters beroerte.
4 En den Engel des Heeren daelde neder na een tijdt in de piſcine, en het water wierdt beroert, en ſoo wie d' eerſte neder ginck in de piſcine, na de beroerte des waters, die wiert geſondt, van wat ſieckten dat hy bevangen was.
5 Maer daer was een menſch die acht en dartigh jaren in zijn ſieckte geweeſt was.
6 Als Ieſus deſen heeft geſien leggende en verſtaen hadde dat hy daer nu langen tijdt ſieck geweeſt was, ſeydt hy tot hem: Wilt ghy geſont worden?
7 De ſiecke heeft hem geantwoordt: Heer, ick en heb geen menſch, die (als het water geroert wordt) my drage in de piſcine, want als ick kome, ſoo daelt daer een ander voor my in.
8 Ieſus ſeydt hem: Staet op, neemt u bedde, en wandelt.
9 En terſtont is dien menſch geſont geworden, en heeft zijn bedde op genomen, en wandelde. Doch het was Sabboth op dien dach.
Exod. 20. 11.
10 Hierom ſeyden de Ioden tot hem die geneſen was: Het is Sabboth, ten is u niet geoorloft u bedde te dragen.
Ier. 17. 24.
11 Hy heeft haer geantwoort: Die my geſondt heeft gemaeckt, heeft my geſeydt neemt op u bedde, en wandelt.
12 Hierom hebben ſy hem gevraecht: wie is dien menſch die u geſeydt heeft: neemt op u bedde, en wandelt?
13 Maer de gene die geſondt geworden was, en wiſt niet wie hy was, want Ieſus was afgewecken gegaen van de ſcharen die op de plaets was.
14 Daer na heeft Ieſus hem gevonden in den Tempel, en hem geſeydt: Siet, ghy zijt geſondt gemaeckt, en wildt nu voort niet ſondigen: op dat u niet arger en geſchiede.
15 Dien menſch is wech gegaen, en heeft den Joden gebootſchapt dat het Ieſus was die hem geſondt gemaeckt heeft.
16 Daerom vervolchden de Ioden Ieſus, om dat hy deſe dingen op den Sabboth dede.
17 Maer Ieſus heeft hen-lieden geantwoort: mijn Vader werckt tot nu toe, en ick wercke.
18 Daerom ſochten de Ioden noch meer hem te dooden, want hy niet alleen den Sabboth en brack, maer oock Godt ſijnen Vader noemde, makende ſijn ſelven Godt gelijck.
19 Aldus heeft Ieſus geantwoordt, ende hen-lieden geſeydt: Voorwaer, voorwaer ick ſegge u, de Soon en kan van ſijn ſelven

ven niet doen, dan het geen hy den Vader ſiet doen: want wat die doet, dat doet de Soon oock van gelijcken.
20 Want den Vader heeft den Soon lief, ende hy toont hem al dat hy doet, en hy ſal hem noch meerder wercken dan deſe tonen, dat ghy u verwonderen ſult.
21 Want gelijck den Vader de dooden verweckt ende levenden maeckt, alſoo maeckt de Soon oock levende die hy wilt.
22 Want den Vader en oordeelt niemant, maer al het oordeel heeft hy den Soon gegeven:
23 Op dat ſy alle den Soon eeren ſouden, gelijck ſy den Vader eeren. Die den Soon niet en eert, die en eert den Vader niet die hem geſonden heeft.
24 Voorwaer, voorwaer ick ſegge u, dat ſoo wie mijn woordt hoort, en gelooft hem die my geſonden heeft, die heeft het eeuwich leven, ende hy en komt in 't oordeel niet, maer hy is doorgegaen van de doot tot het leven.
25 Voorwaer, voorwaer ick ſegge u, dat de uur komt en is nu, als de dooden ſullen hooren de ſtem van den Sone Godts, ende dieſe hooren, ſullen leven.
26 Want gelijck den Vader het leven heeft in ſijn ſelven, alſoo heeft hy den Soon gegeven te hebben het leven in ſijn ſelven,
27 Ende hy heeft hem de macht gegeven te oordeelen, om dat hy den Soon des menſchen is.
28 En wilt u hier af niet verwonderen, want de uur komt, in de welcke alle die in de graven zijn, ſullen de ſtem van den Sone Gods hooren.
29 En ſy ſullen voort komen die goet gedaen hebben tot de verrijſeniſſe des levens, maer die quaet gedaen hebben, tot de verrijſeniſſe des oordeels. *Matth.* 25. 46.
30 Ick en kan van my ſelven niet doen. Alſoo ick hoore, ſoo oordeel ick, en mijn oordeel is rechtvaerdich, want ick en ſoecke mijnen wil niet, maer den wil van hem die my geſonden heeft.
31 Is 't dat ick getuygenis geven van mijn ſelven, ſoo en is mijn getuygenis niet waerachtigh.
32 Daer is een ander die getuygenis van my geeft, en ick weet dat de getuygenis waerachtich is, dat hy van my geeft. *Mat.* 3. 17.
33 Ghy hebt tot Joannes geſonden, en hy heeft aen de waerheydt getuygenis gegeven. *Ioan.* 1. 15.
34 Maer ick en ontfangh van den menſche geen getuygenis, dan dit ſegge ick, op dat ghy ſoud ſalich worden.
35 Hy was een Licht brandende en ſchijnende: Maer ghy hebt u willen een uur verheugen in zijn Licht.
36 Doch ick heb een getuygenis 't geen meerder is dan Joannis. Want de wercken die den Vader my gegeven heeft dat ickſe volbrengen ſoude, die ſelve wercken die ick doe, die geven getuygenis van my, dat de Vader my geſonden heeft,
37 Ende den Vader die my geſonden heeft, die heeft ſelf getuygenis van my gegeven, ghy en hebt zijn ſtem nooyt gehoort, noch zijn gedaente geſien. *Mat.* 3. 17. *en* 17. 5.
38 En *Deut.* 4. 12.

38 En zijn Woort en hebt ghy in u niet woonende. Want den genen die hy geſonden heeft, dien en gelooft ghy niet.
39 Onderſoeckt de Schrifturen, want ghy meent het eeuwich leven daer in te hebben, ende die zijn 't die getuygenis van my geven,
40 Ende ghy en wilt tot my niet komen, dat ghy 't leven hebben moocht.
41 Ick en ontfange geen glorie van de menſchen.
42 Maer ick hebbe u gekent dat ghy Godts liefde in u niet en hebt.
43 Ick ben gekomen in mijns Vaders naem, en ghy en ontfanght my niet, is 't dat'er een ander komt in zijn naem, die ſult ghy ontfangen.
44 Hoe kent ghy gelooven, die glorie van malkanderen ontfanght, en de glorie die van Godt alleen is, niet en ſoeckt?
45 En wilt niet meenen dat ick u beſchuldigen ſal by den Vader, daer is een die u beſchuldicht, Moyſes, in den welcken ghy hoopt.
Gen. 3. 15. *en* 22. 18. *en* 49. 10. *Deut.* 18. 15. 46 Want gelooft ghy Moyſi, ſoo ſoud ghy miſſchien my oock gelooven, want van my heeft hy geſchreven.
47 Maer is 't dat ghy ſijne Schrifturen niet en gelooft, hoe ſult ghy mijn woorden gelooven?

Het VI. Capittel.

Matt. 14. 13. 1 HIer na is Jeſus weech gereyſt over de Zee van Galileen, de welcke Tiberadis is,
Mar 6 32. *Luc.* 9. 10. 2 Ende hem volchde een groote ſchare, om dat ſy ſagen de tekenen die hy dede over de gene die ſieck waren.
3 Hierom is Jeſus op een berch geklommen, en daer ſat hy met ſijnen Diſcipelen.
4 Doch Paeſſchen was ſeer na by, den Feeſt-dach der Joden.
5 Als dan Jeſus zijn oogen op-geheven hadde, en geſien dat'er een ſeer groote menichte tot hem gekomen was, heeft hy geſeydt tot Philippus: Waer mede ſullen wy brooden koopen dat deſe eeten mogen?
6 Maer dat ſeyde hy hem beproevende, want hy wiſt wel wat hy doen ſoude.
7 Philippus heeft hem geantwoort: voor twee hondert penningen brooden en zijn hen-lieden niet genoegh, op dat een yegelijck een weynich mocht nemen.
8 Een van ſijnen Diſcipelen: Andreas, de Broeder van Simon Petrus ſeyt hem:
9 Hier is een kindt dat heeft vijf garſten brooden en twee viſſchen, maer wat is dit onder ſoo velen? Hierom heeft Ieſus geſeydt: doet de menſchen ſitten.
10 Dan daer was veel hoys in die plaets: Aldus hebben de mannen geſeten in getal by na vijf duyſent.
11 Ieſus dan heeft de brooden genomen, en als hy gedanckt hadde,

hadde, heeft hy die gedeelt den genen die daer ſaten, deſgelijcks oock van den Viſſchen, ſoo veel als ſy wilden.
12 En als ſy verſaet waren, heeft hy ſijnen Diſcipelen geſeydt: Vergadert de brockelingen die over gebleven zijn, dat die niet verloren en gaen.
13 Aldus hebben ſy die vergadert, en gevult twaelf korven brockelingen, van vijf garſten brooden, die over gebleven waren den genen die daer gegeten hadde.
14 Hierom ſeyden die menſchen (doen ſy geſien hadden het teken dat Ieſus gedaen hadde:) dit is voorwaer de Propheet die komen ſal in de wereldt.
15 Doch als Jeſus verſtaen hadde dat ſy komen ſouden om hem te nemen, en Coninck te maken is wederom gevloden op den bergh hy alleen. *Matth.* 14. 23.
16 Maer als 't avondt was geworden, ſoo zijn ſijne Diſcipelen nederwaerts gegaen ter zee. *Mar.* 6, 46.
17 En als ſy in 't Schip geklommen waren zijn ſy gekomen over de Zee in Capharnaum, en het was doen doncker geworden, En Ieſus en was tot haer niet gekomen.
18 En ſoo daer een groote windt woey, verhief ſich de Zee.
19 Als ſy dan geroeyt hadden ontrent vijf en twintigh of dartigh ſtadien, ſien ſy Jeſus wandelende op de Zee, en by het ſchip komen, en ſy hebben gevreeſt.
20 Maer hy ſeydt tot haer: Ick ben 't, en wilt niet vreeſen.
21 Aldus hebben ſy hem willen ontfangen in 't Schip, en terſtont was 't Schip aen 't landt daer ſy henen voeren.
22 Des anderen daechs, heeft de ſchare, die over de zee ſtont, geſien dat 'er maer een ſcheepken en was, en dat Jeſus met ſijnen Diſcipelen in 't Schip niet gekomen en was, maer dat ſijn Diſcipelen alleen wech gevaren waren:
23 Doch daer zijn andere ſchepen over gekomen van Tiberiadis ontrent de plaetſe daer ſy 't broodt hadden gegeten, als de Heer danckte.
24 Als dan de ſchare geſien hadde dat Jeſus daer niet en was, noch ſijn Diſcipelen, ſoo zijn ſy in de ſchipkens geklommen, en gekomen tot Caphernaum, ſoeckende Ieſus.
25 Ende als ſy hem gevonden hadden over de Zee, hebben ſy hem geſeydt: Rabbi, wanneer zijt ghy hier gekomen?
26 Ieſus heeft hen-lieden geantwoordt en geſeydt: Voorwaer, voorwaer ick ſegge u, ghy ſoeckt my, niet om dat ghy teeckenen geſien hebt, maer om dat ghy gegeten hebt van het broot, ende verſaet zijt.
27 Werckt ſpijs die niet en vergaet, maer die altijt blijft in het eeuwich leven, dieu de Sone des menſchen geven ſal, want deſen heeft Godt den Vader beſegelt, *Ioan.* 1. 32. *Mat.* 3. 17. *en* 17. 5.
28 Hierom hebben ſy tot hem geſeydt: Wat ſullen wy doen dat wy Godts wercken mogen wercken?
29 Jeſus heeft geantwoort en hem geſeydt: dat is Godts werck, dat ghy gelooft in den genen die hy geſonden heeft. *Ioan.* 3, 23.

30 Hierom

30 Hierom hebben ſy hem geſeydt: Wat teecken doet ghy dan, dat wy ſien mogen, ende u gelooven? wat werck doet ghy?
31 Onſe Vaderen hebben Manna gegeten in de woeſtijn, gelijc-
Exod. 16.4 ker geſchreven is: Broodt van den Hemel heeft hy hen-lieden te
Num. 11.7 eten gegeven.
Pſalm. 77. 32 Hierom heeft Jeſus tot haer geſeydt: Voorwaer, voorwaer
24. ick ſegge u lieden: Moyſes en heeft u't Broodt van den Hemel
Sap. 16.20 niet gegeven, maer mijn Vader geeft u waerachtigh Broodt van den Hemel.
33 Want het is Broodt van Godt, dat van den Hemel neder-gedaelt, en geeft aen de wereldt het leven.
34 Hierom hebben ſy tot hem geſeydt: Heer geeft ons altijdt dit Broodt.
Ecc. 24.26. 35 Maer Ieſus heeft hen-lieden geſeydt: Ick ben't Broodt des Levens, ſoo wie tot my komt, die en ſal geen honger hebben, en die in my gelooft, die en ſal nimmermeer dorſt hebben.
36 Maer ick hebt u geſeydt: dat ghy my geſien hebt, en ghy en gelooft niet.
37 Al dat my den Vader geeft, ſal tot my komen, en den geenen die tot my komt, en ſal ick niet verwerpen:
38 Want ick ben van den Hemel neder gedaelt, niet om dat ick mijn wil doen ſoude, maer den wil van hem die my geſonden heeft.
39 En dit is den wil des Vaders die my geſonden heeft, dat ick niet verlieſen en ſoude van al dat hy my gegeven heeft, maer dat ick dat verwecken ſoude in den uyterſten dach.
40 Maer dit is den wil mijns Vaders die my geſonden heeft, dat ſoo wie den Soon ſiet, en in hem gelooft, het eeuwich leven hebbe, en ick ſal hem verwecken in den uytterſten dach.
41 Hierom murmureerden de Ioden over hem, om dat hy geſeydt hadde, ick ben't levende Broodt die van den Hemel gedaelt ben.
Matth. 13. 42 En ſy ſeyden. En is dit niet Ieſus Joſephs Soon, wiens
55. Vader en Moeder wy kennen? Hoe ſeydt hy dan, ick ben van den Hemel neder gedaelt?
43 Hierom heeft Ieſus geantwoort, en haer geſeydt: En wilt niet murmureeren onder malkanderen.
44 Niemant en kan tot my komen, ten ſy den Vader die my geſonden heeft hem trecke, en ick ſal dien verwecken in den uytterſten dach.
Iſa. 54.25. 45 Daer is geſchreven in de Propheten: En ſy ſullen alle van Godt geleert worden. Al die't van den Vader gehoort heeft en geleert, die komt tot my.
Matth. 11. 46 Niet dat yemant den Vader geſien heeft, dan de gene die van
27. Godt is, die heeft den Vader geſien.
47 Voorwaer, voorwaer ick ſegge u, wie in my gelooft, die heeft het eeuwich leven.
48 Ick ben't broodt des levens.
Exod. 16.4 49 U Vaderen hebben Manna in de woeſtijn gegeten, en zijn geſtorven.
50 Dit

50 Dit is 't Broodt van den Hemel nederdalende, op dat, ſoo wie daer af eet, niet en ſterve.
51 Ick ben 't levende broodt die van den Hemel gekomen ben. Is 't dat yemandt van dit Broodt eet, die ſal in der eeuwigheydt leven: en 't Broodt dat ick ſal geven, is mijn vleeſch voor het leven der wereldt.
52 Hierom ſtribbelden de Ioden onder malkanderen, ſeggende: Hoe kan deſe ons zijn vleeſch te eten geven?
53 Daerom heeft haer Ieſus geſeydt: Voorwaer, voorwaer ick ſech u, ten ſy dat ghy eet het vleeſch van den Sone des menſchen, en drinckt zijn bloet, ſoo en ſult ghy 't leven in u niet hebben.
54 Soo wie mijn vleeſch eet en mijn bloedt drinckt, die heeft het eeuwich leven, en ick ſal hem verwecken in den uytterſten dach.
55 Want mijn vleeſch is waerachtelijck ſpijs, en mijn bloedt is waerachtelijck dranck.
56 Soo wie mijn vleeſch eet, en mijn bloedt drinckt, die blijft in my, en ick in hem. *1 Cor. 11. 27.*
57 Gelijck my de levende Vader geſonden heeft, en ick leve om den Vader, en die my eet, ſal leven om mijn.
58 Dit is het Broodt dat van den Hemel gedaelt is. Niet gelijck u Vaderen gegeten hebben het Manna, en zijn geſtorven. Soo wie eet dit Broodt, ſal leven in der eeuwigheydt.
59 Dit heeft hy geſeydt in de Synagogen leerende, in Capharnaum.
60 Hierom hebben veel van ſijnen Diſcipelen dit hoorende geſeydt: Dit is een hart woordt, en wie kan dit hooren?
61 Maer Ieſus wetende by ſijn ſelven, dat zijn Diſcipelen daer over murmureerden, heeft tot haer geſeydt: Verargert u dat?
62 Is 't dan dat ghy den Sone des menſchen ſiet op-klimmen daer hy te voren was?
63 Den Geeſt is 't diet levend maeckt, het vleeſch baet niet met allen: De woorden die ick u geſproocken heb, zijn geeſt en leven. *Ioan. 3. 13.*
64 Maer daer ſijnder ſommige van u lieden die niet en gelooven. Want Ieſus wiſt van 't begintſel wie dat niet geloovich en waren, en wie hem verraden ſoude. En hy ſeyde:
65 Daerom heb ick u lieden geſeydt, dat niemant en kan tot my komen, ten ſy het hem gegeven is van mijn Vader.
66 Van dien tijdt af ſijnder vele van zijnen Diſcipelen achterwaerts gegaen, en ſy en wandelden nu voortaen niet meer met hem.
67 Hierom heeft Ieſus geſeydt tot de twaelf, wilt ghy oock niet wech gaen?
68 Derhalven heeft hem geantwoordt Simon Petrus: Heer, tot wie ſullen wy gaen? Ghy hebt de woorden des eeuwigen levens.
69 En wy hebben gelooft en gekent, dat ghy zijt Chriſtus den Sone Godts.
70 Ieſus

70 Ieſus heeft hen-lieden geantwoort: En heb ick u twaelf niet gekoſen, en een van u lieden is een Duvel?
71 En hy ſeyde dat van Iudas Simons Soon den Iſcarioter, want deſe was de gene die hem verraden ſoude, daer hy was een van den twaelven.

Het VII. Capittel.

1 EN na deſen wandelde Ieſus in Galileen, want hy en wilde in Iudeen niet wandelen, dan de Joden ſochten hem te dooden.
Levit. 23. 34. 2 En den Feeſt-dach der Joden Scenopegia was ſeer na by.
3 Maer zijn Broeders hebben tot hem geſeydt: Gaet van hier over, en reyſt in Judeen, op dat u Diſcipelen oock mogen ſien u wercken die ghy doet?
4 Want niemant en doet yet in 't heymelijck, en begeert ſelver in 't openbaer te zijn: is 't dat ghy deſe dingen doet, ſoo vertoont u ſelven aen de werelt.
5 Want oock zijn Broeders en geloofden in hem niet.
6 Derhalven ſeydt Ieſus hen lieden: Mijn tijdt en is noch niet aen gekomen, maer uwen tijdt ſtaet gereet.
7 De wereldt en kan u niet haten, maer ſy haet my: want ick geve getuygenis daer van dat haer wercken quaet zijn.
8 Gaet ghy opwaerts tot deſen Feeſt-dach, maer ick en ga niet opwaerts tot den Feeſt-dach, want mijn tijdt en is noch niet vervult.
9 Als hy deſe woorden geſeydt hadde, is hy gebleven in Galileen.
10 Maer als ſijne Broeders opwaerts gereyſt waren, doen is hy oock opwaerts getrocken tot den Feeſt-dach, niet openbaerlijck, maer als in 't heymelijck.
11 Hierom ſochten hem de Joden op den Feeſt-dach, en ſeyden: Waer is die?
12 En daer was een groote murmuratie onder de ſcharen van hem. Want de ſommige ſeyden: Hy is goet. En andere ſeyden: Neen: maer hy verleyt de ſcharen.
13 Nochtans niemant en ſprack vry uyt van hem om de vrees der Joden.
14 Als dan nu den Feeſt-dach half gepaſſeert was, is Jeſus op geklommen in den Tempel, en leerde.
15 En de Joden verwonderden haer, ſeggende: Hoe kan deſe de Schriften daer hy die niet geleert en heeft?
16 Jeſus heeft hen-lieden geantwoordt, ende geſeydt: mijn leeringe en is mijne niet, maer van den genen die my geſonden heeft.
17 Is 't dat 'er yemant ſijn wil doen wilt, die ſal verſtaen van de leeringe oft ſe uyt Godt is, of dat ick uyt my ſelven ſpreke.
18 Die van ſijn ſelven ſpreeckt, ſoeckt ſijn eygen glorie. Maer die de glorie ſoeckt van den genen die hem geſonden heeft, deſe

ſe is waerachtigh, en in hem en is geen ongerechtigheydt.
19 En heeft Moyſes u de wet niet gegeven? En niemant van u lieden en doet de Wet? *Exod.24.3*
20 Waerom ſoeckt ghy my te dooden? De ſchare heeft geantwoort, en geſeydt: Ghy hebt den Duvel, wie ſoeckt u te dooden? *Ioan.5.18.*
21 Jeſus heeft geantwoort, ende hen-lieden geſeyt: Een werck heb ick gedaen, en ghy verwondert u al te mael.
22 Daerom heeft u Moyſes de beſnijdeniſſe gegeven, niet om dat die van Moyſes is, maer van den vaderen, en op den Sabboth ſoo beſnijt ghy den menſch. *Leu. 12.3. Gen. 17. 10.*
23 Is 't dat den menſch de beſnijdeniſſe ontfangbt op den Sabboth, alſoo dat de Wet van Moyſes niet gebroken en wordt; werdt ghy gebelcht op my, om dat ick den geheelen menſch heb geſondt gemaeckt op den Sabboth?
24 En wilt niet oordeelen na het aenſicht, maer oordeelt een recht oordeel. *Deut.1.16*
25 Hierom ſeyden de ſommige van Ieruſalem: en is dit niet de genen die ſy ſoecken te dooden?
26 En ſiet hy ſpreeckt openbaerlijck, en ſy en ſeggen hem niet. Hebben de Princen waerachtelijck bekent dat deſe Chriſtus is?
27 Maer van deſen weten wy van waer hy is: en als Chriſtus komen ſal, ſoo en weet niemant van waer hy is.
28 Hierom heeft Jeſus geroepen in den Tempel leerende en ſeggende. En ghy kent my, ende ghy weet van waer ick ben, en ick en ben van mijn ſelven niet gekomen, maer hy is waerachtich die my geſonden heeft, den welcken ghy niet en kent.
29 Ick kenne hem, want ick ben van hem, ende hy heeft my geſonden.
30 Hierom ſochten ſy hem te vangen, ende niemant en ſloech de handen aen hem, want ſijn uur en was noch niet gekomen.
31 Maer van de ſchare hebbender veel in hem gelooft: ende ſy ſeyden, Chriſtus als hy ſal gekomen zijn, ſal hy meer tekenen doen, dan deſe doet?
32 De Pharizeen hebben de ſchare gehoort deſe dingen murmurerende van hem: ende de Princen en Pharizeen hebben dienaren geſonden dat ſy hem ſouden vangen.
33 Hierom heeft Ieſus hen-lieden geſeydt: Noch een kleynen tijdt ben ick met u lieden, ende ick ga tot hem die my geſonden heeft.
34 Ghy ſult my ſoecken, en niet vinden, en daer ick ben, daer en kent ghy niet komen. *Ioan. 13. 33.*
35 Hierom hebben de Joden tot malkanderen geſeydt: Waer ſal deſe henen gaen, dat wy hem niet vinden en ſullen? ſal hy in de verſtroyinge der Heydenen gaen, en leeren de Heydenen?
36 Wat woordt is dit dat hy geſeydt heeft, Ghy ſult my ſoecken en niet vinden, en daer ick ben, daer en kent ghy-lieden niet komen?
37 Maer op den laetſten grooten dach van de Hooghtijdt, *Leu.23.27.*

ſtondt Jeſus en riep, ſeggende: Soo wie dorſt heeft, die kome tot my en drincke.

Iſa. 44. 3. *Joel.* 2. 28. 38 Die in my gelooft, gelijck de Schrifture ſeydt, vloeden des levende waters ſullen van ſijnen buyck vloeyen.

Act. 2. 17. 39 Maer dat heeft hy geſeyt van den geeſt, den welcken ſy ontfangen ſouden die in hem geloofden. Want den geeſt en was noch niet gegeven, om dat Jeſus noch niet en was verheerlijckt.

40 Hierom als de ſommige van de ſchare deſe zijn woorden gehoort hadden, ſeyden ſy: Dit is waerachtelijck een Propheet.

41 De andere ſeyden: dit is Chriſtus. Maer de ſommige ſeyden: Komt Chriſtus van Galileen?

Mich. 5. 2. *Matt.* 2. 6. 42 En ſeydt de Schrifture niet dat Chriſtus komt uyt Davids zaet, en van het ſteetje van Bethleem, daer David was?

43 Aldus is 'er een twiſt gekomen onder de ſchare om ſijnent wille.

44 En de ſommige van hen lieden wilden hem vangen, maer niemant en ſloegh de handen aen hem.

45 Hierom zijn de dienaers gekomen tot de overſte Prieſters ende Pharizeen. En hebben hen-lieden geſeydt: Waerom en hebt ghy hem niet mede gebracht?

46 De dienaren hebben geantwoordt: Noyt en heeft menſch alſoo geſproocken, gelijck deſe menſch.

47 Hierom hebben de Pharizeen henlieden geantwoordt: Zijt ghy oock verleyt?

48 Heeft yemandt van den Princen in hem gelooft, of van den Pharizeen?

49 Maer deſe ſchare die de Wet niet en weet, is vervloeckt.

Ioan. 3. 2. 50 Nicodemus heeft tot hen geſeydt (de gene die tot Jeſum des nachts quam, die een van hen-lieden was:)

51 Oordeelt onſe Wet eenich menſch, ten ſy dat men eerſt van hem gehoort hebbe, en wete wat hy doet?

Deut. 17. 8 *en* 19. 15. 52 Sy hebben hem geantwoordt, en geſeydt: Zijt ghy oock een Galileeus man: Onderſoeckt de Schrifturen, en ſiet dat van Galileen geen Propheet op ſtaet.

53 Ende ſy zijn weder gekeert, een yegelijck in zijn huys.

Het VIII. Capittel.

1 MAer Jeſus is gereyſt tot den Berch van Oliveten,

2 Ende des morgens is hy wederom gekomen in den Tempel, en al het volck quam tot hem, en ſittende leerde hy haer.

3 Maer de Schriftgeleerden en Pharizeen brengen tot hem een Vrouw in overſpel bevonden, en ſy hebben haer in 't midden geſtelt,

4 En hebben hem geſeydt: Meeſter, deſe Vrouw is nu bevonden in overſpel:

Lev. 20. 10. 5 Maer in de Wet heeft ons Moyſes bevolen alſulcke te ſteenigen: Secht ghy dan?

Doch

6 Doch dit ſeyden ſy hem tenterende, dat ſy hem ſouden kennen beſchuldigen. Maer Jeſus ſich neder buygende, ſchreef met de vinger in de aerde.
7 Hierom als ſy hem bleven vragende, heeft hy hem op gerecht, en hen-lieden geſeydt: Die van u lieden ſonder ſonde is, die werpt den eerſten ſteen op haer. *Deut. 17. 7.*
8 En wederom ſich neder buygende, ſchreef hy in de aerde.
9 Maer hoorende, gingen ſy d' een na d' ander uyt, beginnende van den oudtſten, en Jeſus is daer alleen gebleven, en de Vrouw in 't midden ſtaende.
10 Maer Jeſus hem op-rechtende, heeft haer geſeydt: Vrouw, waer zijn ſy die u beſchuldigen? En heeft u niemandt verdoemt?
11 De welcke heeft geſeydt: Niemant Heere. En Jeſus heeft geſeydt: Ick en ſal u ooek niet verdoemen, gaet heen en wildt nu voortaen niet meer ſondigen.
12 Wederom dan heeft Jeſus hen-lieden geſproken, ſeggende: Ick ben het licht des werelts, wie my volcht, die en wandelt niet in duyſterniſſen, maer hy ſal het licht des levens hebben. *Ioan. 1. 5.*
13 Hierom hebben de Pharizeen hem geſeydt: Ghy geeft van u ſelven getuygenis, u getuygenis en is niet waerachtigh.
14 Jeſus heeft geantwoordt ende haer geſeydt: Al is 't dat ick getuygenis geve van mijn ſelven, mijn getuygenis is waerachtich. Want ick weet van waer ick gekomen ben, en waer dat ick henen ga. Maer ghy-lieden en weet niet van waer ick kome, of waer henen dat ick ga.
15 Ghy oordeelt na het vleeſch, ick en oordeel niemant.
16 En is 't dat ick oordeele, ſoo is mijn oordeel waerachtigh, want ick en ben alleen niet, maer ick, en de Vader die my geſonden heeft.
17 En in u Wet is geſchreven, dat de getuygenis van twee menſchen waerachtigh is. *Deut. 17. 6 en 19. 15.*
18 Ick ben 't die getuygenis geve van mijn ſelven, en de Vader, die my geſonden heeft, geeft ooek getuygenis van my. *Matth. 18. 16.*
19 Hierom ſeyden ſy hem: Waer is u Vader? Ieſus heeft geantwoordt: Ghy en kent noch my noch mijnen Vader. Waer 't ſake dat ghy my kendet, ſoo ſout ghy miſſchien mijn Vader ooek kennen. *2 Cor. 13. 1. Heb. 10. 28.*
20 Deſe woorden heeft Ieſus geſproken in de Treſorye, leerende in den Tempel, ende niemant en heeft hem gevangen, want ſijn uur en was noch niet gekomen.
21 Hierom heeft Ieſus hen-lieden wederom geſeydt: Ick ga, ende ghy ſult my ſoecken, en in u ſonden ſult ghy ſterven. Daer ick henen ga, daer en kent ghy lieden niet komen.
22 Hierom ſeyden de Ioden: Sal hy ſijn ſelven dooden, dat hy ſeyt, daer ick henen ga, daer en kent ghy lieden niet komen?
23 Ende hy ſeyde hen-lieden: Ghy zijt van beneden, ick ben van boven: Ghy ſijt van deſe werelt, ick en ben van deſe werelt niet.

24 Hierom heb ick u lieden geſeydt, dat ghy ſterven ſult in uwe ſonden. Want is 't dat ghy lieden niet en gelooft dat ick 't ben, ſoo ſult ghy in u ſonden ſterven.
25 Daerom ſeyden ſy hem: wie zijt ghy? Ieſus heeft haer geſeyt: Het beginſel, die tot u oock ſpreke.
Rom. 3. 4. 26 Ick heb veele dingen van u lieden te ſeggen, en te oordeelen, maer die my geſonden heeft, is waerachtich, en de dingen die ick van hem gehoort heb, die ſpreke ick in de werelt.
27 En ſy en hebben niet verſtaen dat hy zijnen Vader Godt noemde.
28 Hierom heeft Ieſus hen lieden geſeydt: Als ghy den Sone des menſchen ſult verheven hebben, dan ſult ghy bekennen dat ick 't ben, en dat ick van mijn ſelven niet en doe: maer gelijck my den Vader geleert heeft, dat ſpreeck ick:
29 En die my geſonden heeft, die is met my, en hy en heeft my niet alleen gelaten, want dat hem behaechelijck is, doe ick altijdt.
30 Als hy deſe dingen ſprack, hebbender vele in hem gelooft.
31 Hierom ſeyde Ieſus tot den Ioden die in hem gelooft hebben: Is 't ſake dat ghy lieden in mijn woorden blijft, ſoo ſult ghy waerachtelijck mijn Diſcipelen zijn.
32 Ende ghy ſult de waerheydt kennen, en de waerheyt ſal u verloſſen.
33 Sy hebben hem geantwoordt: Wy zijn Abrahams zaet, en wy en hebben noyt yemant gedient: hoe ſecht ghy dan, Ghy ſult vry zijn?
Rom. 6. 15. 2 Pet. 2. 19. 34 Ieſus heeft haer geantwoordt: Voorwaer, voorwaer ick ſech u lieden, dat alle die ſonde doet, een Knecht van de ſonde is.
35 Maer een Knecht en blijft in 't huys niet in der eeuwicheydt, de Soon blijft in der eeuwicheydt.
36 Daerom is 't dat u de Soon verloſt, ſoo ſult ghy waerachtelijck vry zijn.
37 Ick weet wel dat ghy Abrahams kinderen zijt, maer ghy ſoeckt my te dooden, om dat mijn Woordt in u geen voordeel doet.
38 Ick ſpreke het gene dat ick by mijn Vader geſien heb, en ghy doet 't gene dat ghy by uwen Vader geſien hebt.
39 Sy hebben geantwoordt, en hem geſeydt: Onſe Vader is Abraham. Ieſus ſeyde hen lieden: zijt ghy Abrahams kinderen, ſoo doet Abrahams wercken.
40 Maer nu ſoeckt ghy my te dooden, een menſch die u de waerheydt geſproocken heb, de welcke ick gehoort heb van Godt, dat en heeft Abraham niet gedaen.
41 Ghy doet uws Vaders wercken. Aldus hebben ſy hem geſeydt: Wy en zijn niet onwettelijck geboren: wy hebben eenen Vader Godt.
42 Hierom heeft Ieſus haer geſeydt: Was Godt u Vader, ſoo ſoudt ghy lieden voorwaer my lief hebben, want ick ben uyt gegaen, en gekomen van Godt Want ick en ben van mijn ſelven niet gekomen, maer hy heeft my geſonden. 43 Waer-

43 Waerom en kent ghy mijn ſpraeck niet ? want ghy en kent mijn reden niet hooren.
44 Ghy zijt van den Vader den Duvel, en de luſten uws Vaders wilt ghy doen, die was een doodt-ſlager van het begin, en hy en heeft in de waerheydt niet geſtaen: Want in hem en is geen waerheydt. Als hy een logen ſpreeckt, ſoo ſpreeckt hy uyt zijn eygen, want hy is logenachtich, en een Vader der ſelver. 1 Joan. 3. 8.
45 Maer indien ick de waerheydt ſegge, ſoo en gelooft ghy my niet.
46 Wie van u lieden ſal my beriſpen van ſonde? Is 't dat ick u de waerheydt ſech, waerom en gelooft ghy my niet? die uyt Godt is, hoort Godts woorden.
47 Daerom en hoort ghy lieden niet, om dat ghy uyt Godt niet en zijt. 1 Joan. 4. 6.
48 Hierom hebben de Ioden geantwoort, en hem geſeyt: En ſeggen wy niet wel, dat ghy een Samaritaen zijt, en den Duvel hebt?
49 Ieſus heeft geantwoordt: Ick en heb geen Duyvel, maer ick eere mijn Vader, en ghy hebt my onteert.
50 Doch ick en ſoeck mijn glorie niet, daer is een dieſe ſoecken en oordeelen ſal.
51 Voorwaer, voorwaer ick ſech u lieden, is 't dat yemant mijn woordt bewaert, die en ſal de doodt niet ſien in der eeuwigheydt.
52 De Ioden hebben derhalven geſeydt: Nu hebben wy bekent dat ghy den Duvel hebt. Abraham is doodt, en de Propheten, en ghy ſecht, Soo wie mijn woorden hoort, die en ſal de doodt niet ſmaken in der eeuwigheyt.
53 Zijt ghy meerder dan onſe Vader Abraham die geſtorven is? en de Propheten zijn geſtorven: wien maeckt ghy u ſelven?
54 Ieſus heeft geantwoordt: Is 't dat ick mijn ſelven verheerlijck, ſoo en is mijn glorie niet. Mijn Vader is 't die my verheerlijckt, den welcken ghy ſecht dat het u lieden Godt is.
55 En ghy en hebt hem niet gekent, maer ick heb hem gekent. En is 't dat ick ſech dat ick hem niet en kenne, ſoo ſal ick uw gelijck zijn logenachtich: maer ick ken hem, en ick onderhoude zijn woorden.
56 Abraham u Vader heeft hem verheucht dat hy mijn dach ſien ſoude, en hy heeft hem geſien, en heeft hem verblijdt.
57 Hierom hebben de Ioden tot hem geſeydt: Ghy en zijt noch geen vijftich jaren oudt, en hebt ghy Abraham geſien?
58 Ieſus heeft hen lieden geſeydt: Voorwaer, voorwaer ick ſech u lieden, eer Abraham wierdt ben ick.
59 Hierom hebben de Ioden ſteenen genomen, om hem te werpen. Maer Ieſus heeft hem verborgen, en is uyt den Tempel gegaen.

Het IX. Capittel.

1 ENde Ieſus voor by gaende, heeft geſien een menſch die blindt was geboren.
2 En zijn Diſcipelen hebben hem gevraecht, Rabbi, wie heeft 'er geſondicht, deſe, of zijn ouders, dat hy blint ſoude geboren worden?
3 Ieſus heeft geantwoordt, Noch deſe en heeft geſondicht, Noch zijn ouders, maer om dat de wercken Godts ſouden geopenbaert worden in hem.
4 Ick moet wercken de wercken van hem die my geſonden heeft, tot dat het dach is: Den nacht komt als 'er niemandt wercken kan.
5 Alſoo lanch als ick in de werelt ben, ſoo ben ick het licht des wereldts.
6 Als hy deſe dingen geſeyt hadde, heeft hy op de aerde uyt geſpogen, en heeft ſlijm gemaeckt van ſpeeckſel, en het ſlijm geſtreken op zijn oogen,
7 En hy heeft tot hem geſeydt gaet henen en waſcht u in de piſcine van Siloë, 't welck te ſeggen is, geſonden. Hierom is hy gegaen, en heeft hem gewaſſchen, en hy is gekomen ſiende.
8 Aldus de Bueren, en die hem te voren geſien hadden, dat hy een Bedelaer was, ſeyden: en is dit niet die ſat, en Bedelde? de andere ſeyden: Het is die.
9 Doch de andere ſeyden: Geenſins, maer hy is hem gelijck. Maer hy ſeyde: Ick bent.
10 Hierom ſeyden ſy hem: Hoe zijn u de oogen open gedaen?
11 Hy heeft geantwoordt: De menſch die Ieſus genaemt is, heeft ſlijm gemaeckt, en hy heeft mijn oogen geſalft, en tot my geſeydt: Gaet henen aen de piſcine van Siloë, en waſſchet. En ick ben wech gegaen, en heb my gewaſſchen, en ſie.
12 Ende ſy hebben hem geſeydt: Waer is die? Hy heeft geſeyt: Ick en weet het niet.
13 Sy brengen hem tot de Pharizeen die blindt geweeſt was.
14 Maer het was Sabboth als Ieſus het ſlijm gemaeckt heeft, en zijn oogen geopent.
15 Hierom hebben hem de Pharizeen wederom gevraecht, hoe dat hy ſiende was geworden. En hy heeft hen lieden geſeydt: Slijm heeft hy op mijn oogen geleydt, en ick hebt af gewaſſchen, en ſie.
16 Hierom ſeyden ſommige van den Pharizeen: Deſe menſch en is van Godt niet, die den Sabboth niet en bewaert Maer de andere ſeyden: hoe kan een ſondich menſch deſe teeckenen doen? En daer was een ſcheuringh onder haer.
17 Dan ſy ſeggen den blinden wederom: wat ſecht ghy van den genen die u oogen geopent heeft? en hy heeft geſeydt: dat hy een Propheet is.
18 Aldus en hebben de Ioden niet gelooft van hem dat hy blindt

blint geweeſt was, en ſiende geworden, tot dat ſy geroepen hebben de ouders van hem die ſiende geworden was.
19 En ſy hebben haer gevraecht, ſeggende: Is dit u lieder Soon, den welcken ghy ſecht dat blindt geboren is? hoe ſiet hy dan nu?
20 Zijn ouders hebben hen lieden geantwoordt, en geſeyt: Wy weten wel dat dit onſe Soon is, en dat hy blindt gebooren is,
21 Maer hoe dat hy nu ſiet, dat en weten wy niet, en wie hem de oogen geopent heeft, en weten wy niet. Vraecht het hem, hy is oudt genoech, laet hem voor ſijn ſelven ſpreken.
22 Dit hebben zijn ouders geſeyt, om dat ſy de Ioden vreeſden, want de Ioden hadden ſamen geſpannen, waer 't ſake dat 'er yemant beleet hem Chriſtus te zijn, dat die uyt de Synagoogh ſoude gedaen worden.
23 Daerom hebben zijn ouders geſeydt: hy is oudt genoech, vraecht hem.
24 Derhalven hebben ſy wederom den menſch geroepen die blindt geweeſt was, en hebben hem geſeyt: geeft Godt de glorie, wy weten dat deſe menſch een ſondaer is.
25 Hy dan heeft hen-lieden geſeydt: Of hy een ſondaer is, dat en weet ick niet, een dinck weet ick, dat ick nu ſie, daer ick eerſt blindt was.
26 Hierom hebben ſy hem geſeyt: wat heeft hy u gedaen? hoe heeft hy u oogen open gedaen?
27 Hy heeft haer geantwoordt: ick hebt u nu geſeydt, en ghy hebt het gehoort, wat wilt ghy 't wederom hooren; wildt ghy oock zijn Diſcipelen worden?
28 Hierom hebben ſy hem vervloeckt en geſeydt: ſijt ghy zijn Diſcipel, maer wy zijn Moyſes Diſcipelen.
29 Wy weten dat Godt tot Moyſes geſproken heeft, maer deſen en weten wy niet van waer hy is.
30 Die menſch heeft geantwoort, en hen-lieden geſeydt: Want hier in is 't wonderlijck, dat ghy niet en weet van waer dat hy is, en dat hy mijn oogen geopent heeft.
31 Wy weten dat Godt de ſondaers niet en hoort, maer is 'er yemandt Godts dienaer, en doet zijnen wil, deſen verhoort hy.
32 Van 't begin der wereldt en is 't niet gehoort, dat yemant geopent heeft de oogen van eenen die blindt geboren was.
33 Ende waer deſe van God niet, ſoo en ſoude hy niet hebben kennen doen.
34 Sy hebben geantwoordt, en hem geſeyt: Ghy zijt heel in ſonden geboren, ende leert ghy ons? En ſy hebben hem buyten uyt geſtooten.
35 Jeſus heeft gehoort dat ſy hem buyten uyt geſtooten hebben, en als hy hem gevonden hadde, heeft hy tot hem geſeydt: Gelooft ghy in den Sone Godts?
36 Hy heeft geantwoort, en geſeydt: Wie is 't Heere, op dat ick in hem mach gelooven?

37 En Jeſus heeft hem geſeydt : En ghy hebt hem geſien , en die met u ſpreeckt , die is 't.
38 En hy heeft geſeydt: Ick geloof Heere : en nedervallende heeft hy hem aen gebeden.
39 En Jeſus heeft geſeyt: Tot een oordeel ben ick in deſe wereldt gekomen, dat de gene die niet en ſien , ſoude ſien , en dat de gene die ſien , ſouden blindt worden.
40 En ſommige van den Pharizeen die met hem waren , hebben 't gehoort , en hem geſeydt: Zijn wy oock blindt ?
41 Jeſus heeft hen lieden geſeydt: Waer ghy blindt , ſoo en ſout ghy geen ſonde hebben : maer nu ſecht ghy , wy ſien , ſoo blijft u ſonde.

Het X. Capittel.

1 VOorwaer, voorwaer ick ſech u lieden , die door de deur niet en gaet in den ſchaep-ſtal der ſchapen , maer klimt van elders in , dat is een dief en moordenaer.
2 Maer ſoo wie door de deur in gaet , dat is een herder der ſchapen.
3 Deſen doet de Deurwachter open , en de ſchapen hooren zijn ſtem , en zijn eygen ſchapen roept hy by namen , en hy leyt die uyt :
4 En als hy zijn eygen ſchapen uyt gelaten heeft , gaet hy voor haer , en de ſchapen volgen hem , want ſy kennen zijn ſtem.
5 Doch eenen vreemden en volgen ſy niet , maer ſy vluchten van hem , : want ſy en kennen de ſtem van den vreemden niet.
6 Deſe gelijckenis heeft hen-lieden Jeſus geſeydt , en ſy en verſtonden niet wat hy haer ſeyde : derhalven heeft Jeſus haer wederom geſeydt :
7 Voorwaer , voorwaer ick ſech u , ick ben de deur der ſchapen.
8 Alle die gekomen zijn , dat zijn dieven ende moordenaers, en de ſchapen en hebben haer niet gehoort.
9 Ick ben de deur. Soo wie door my in gaet , die ſal behouden worden , en hy ſal in gaen , en uyt gaen , en ſal weyde vinden.
10 Een dief en komt niet dan om te ſtelen , en te dooden , en te verderven. Ick ben gekomen dat ſy ſouden het leven hebben , en overvloediger hebben.
Iſa. 40. 11. *Exech.* 34. 23. *en* 37. 24. 11 Ick ben een goedt herder. Een goet herder geeft zijn ziel voor zijn ſchapen.
12 Maer een Huerlingh die geen Herder en is , wien de Schapen niet eygen en zijn', ſiet den Wolf komen , en hy verlaet de Schapen , en vlucht, en de Wolf grijpt en verſtroyt de Schapen :
13 Maer de Huerlingh vlucht , om dat hy een Huerlingh is , en hy en draecht voor de Schapen geen ſorgh.
14 Ick ben een goet Herder , en ick ken de mijnen , en de mijnen kennen my.

15 Ge-

15 Gelijck my de Vader kent, alſoo ken ick den Vader, en mijn ziel ſtel ick voor mijn Schapen. *Matth.* 11. 27.
16 En ick heb noch andere Schapen die van deſe Schaep-ſtal niet en zijn: Deſe moet ick oock hier by brengen, en ſy ſullen mijn ſtem hooren, en 't ſal een ſchaep-ſtal worden, en een Herder. *Luc.* 10. 22.
17 Daerom heeft my den Vader lief, om dat ick mijn ziel laten, op dat ickſe weder neme. *Iſa.* 53. 7.
18 Niemandt en neemt die van my, maer ick laten die van mijn ſelven: Ick heb macht die te laten, en macht die weder te nemen. Dit gebodt heb ick ontfangen van mijn Vader.
19 Daer is wederom een twiſt ontſtaen onder de Joden om deſe woorden.
20 Maer veel van hen lieden ſeyden: Hy heeft den Duvel, en hy dolt, wat hoort ghy hem?
21 De ander ſeyden: deſe woorden en zijn niet van een die den Duvel heeft, Kan oock den Duvel de oogen der blinden openen.
22 En het is geworden het Feeſt van des Tempels wydinge in Jeruſalem, en het was winter. *1 Mach.* 4. 56. 59.
23 En Jeſus wandelde in den Tempel in Salomons portael.
24 Derhalven hebben hem de Ioden omringelt, en ſeyden tot hem: Hoe langh houdt ghy onſe zielen in twijffel? Zijt ghy Chriſtus, ſoo ſecht het ons opentlijck.
25 Jeſus heeft hen lieden geantwoort: ick ſecht u, en ghy en gelooft het niet; de wercken die ick doe in mijns Vaders naem, deſe geven getuygenis van my:
26 Maer ghy en gelooft niet, want ghy en zijt van mijn Schapen niet.
27 Mijne Schapen hooren mijn ſtem, en ick kenſe, en ſy volgen my,
28 En ick geef haer het eeuwich leven, en ſy en ſullen niet vergaen in der eeuwicheydt, en niemandt en ſal die rooven uyt mijn handt.
29 Dat mijn Vader my gegeven heeft, dat is het meeſte van al, en niemandt en kan het rooven uyt mijns Vaders handt.
30 Ick en de Vader zijn een.
31 Hierom hebben de Ioden ſteenen genomen, dat ſy hem ſteenigen ſouden.
32 Jeſus heeft haer geantwoort: Vele goede wercken heb ick u lieden getoont van mijnen Vader, om welcke van dien wercken ſteenicht ghy my?
33 De Joden hebben hem geantwoordt: Om geen goet werck ſteenigen wy u, maer aengaende de Godtslaſteringh, en om dat ghy die menſch zijt, u ſelven Godt maeckt.
34 Jeſus heeft haer geantwoordt: En is 'er niet geſchreven in u Wet, ick heb geſeydt, ghy lieden zijt Goden?
35 Is 't dat hy haer Goden genoemt heeft, tot den welcken Godts woordt geſchiet is, en de Schriftuer en kan niet gebroken worden: *Pſalm* 81. 6.

36 Die de Vader geheylicht heeft, en geſonden in de wereldt, ſecht ghy, ghy laſtert, om dat ick geſeydt heb, ick ben Godts Soon?
37 Is't dat ick mijns Vaders wercken niet en doe, ſoo en wildt my niet gelooven.
38 Maer is 't dat ickſe doe, en is 't dat ghy my niet en wilt gelooven, ſoo gelooft de wercken, op dat ghy kennen moocht en gelooven dat de Vader in my is, en ick in den Vader.
39 Derhalven ſochten ſy hem te vangen, en hy is gegaen uyt haren handen.
40 En is wederom wech gegaen over de Iordaen tot die plaets daer Ioannes eerſt doopende was, en hy is daer gebleven.
41 En veel zijnder tot hem gekomen, en ſeyden: Ioannes en heeft voorwaer geen teecken gedaen.
42 Maer al dat Ioannes van deſen geſeyt heeft, waren waerachtich. En velen hebben in hem gelooft

Het XI. Capittel.

1 ENde daer was een ſiecken Lazarus van Bethanien, van het Caſteelken van Maria en Martha ſijn Suſters.
*Mat.*26.7. *Mar.*14.3. *Luc.*7.37. *Ioan.*12.3. 2 En Maria was de gene die den Heer geſalft heeft met koſtelijcke ſalve, en zijn voeten gedroocht met haren hayre, wiens Broeder Lazarus ſieck was.
3 Hierom hebben zijn Suſters tot hem geſonden, ſeggende: Heer, ſiet, die ghy lief hebt, is ſieck.
4 Maer Ieſus hoorende, heeft tot haer geſeyt: deſe ſieckte en is ter doodt niet, maer voor Godts Heerlijckheyt, dat de Sone Godts daer door mach verheerlijckt worden.
5 Doch Ieſus beminde Martha, en haer Suſter Maria, en Lazarus.
6 Als hy dan gehoort heeft dat hy ſieck was, is hy doe gebleven in de ſelve plaets twee dagen.
7 Voort daer na heeft hy tot ſijnen Diſcipelen geſeydt: Laet ons weder in Iudeen gaen.
8 Zijn Diſcipelen ſeggen tot hem: Rabbi, de Ioden ſochten u nu om te ſteenigen, en gaet ghy wederom derwaerts?
9 Ieſus heeft geantwoordt: En zijnder niet twaelf uren des daeghs; Is 't dat yemandt wandelt in den dach, ſoo en ſtoot hy hem niet, want hy 't licht van deſe wereldt ſiet.
10 Maer is 't dat hy in de nacht wandelt, ſtoot hy ſijn ſelven, want het licht en is in hem niet.
11 Dit heeft hy geſproken, en daer na heeft hy hen lieden geſeydt: Lazarus onſen vriendt ſlaept, maer ick ga op dat ick hem van de ſlaep op wecke.
12 Hierom hebben zijn Diſcipelen geſeydt: Heer, is 't dat hy ſlaept, ſoo ſal hy geſont worden.
13 Maer Jeſus had geſeydt van ſijn doodt, en ſy hebben gemeent dat hy van het ruſten des ſlaeps ſprack. 14 Hier-

14 Hierom heeft Jeſus haer doen openlijck geſeydt: Lazarus is doodt,
15 En ick ben blijde om uwent wille, om dat ghy gelooven moocht, dat ick daer niet en was, maer laet ons tot hem gaen.
16 Hierom heeft Thomas geſeydt, die genoemt wordt Didimus, tot zijn mede Diſcipelen: Laet ons oock gaen, op dat wy met hem ſterven.
17 Aldus is Ieſus gekomen, en heeft hem gevonden, dat hy nu vier dagen in 't graf geweeſt was.
18 En Bethanien was by Ieruſalem ontrent vijfthien ſtadien.
19 Maer veel van de Ioden waren gekomen tot Martha en Maria, dat ſy die trooſten ſouden aengaende haer Broeder.
20 Aldus doen Martha gehoort hadde dat Ieſus quam, is hem te gemoet gegaen. Maer Maria ſadt t' Huys.
21 Hierom heeft Martha geſeydt tot Ieſus: Heer, had ghy hier geweeſt, ſoo en was mijn Broeder niet geſtorven.
22 Maer oock nu weet ick wel, dat u Godt geven ſal wat ghy van Godt begeert.
23 Ieſus ſeydt haer: U Broeder ſal verrijſen.
24 Martha ſeydt hem: Ick weet wel dat hy verrijſen ſal in de verrijſeniſſe, in den uytterſten dach. *Ioan 5.29. Luc. 14.14.*
25 Ieſus heeft haer geſeydt: ick ben de verrijſeniſſe ende 't leven. Soo wie in my gelooft, al waer hy oock doodt, ſoo ſal hy leven. *Ioan. 6.33. 47.*
26 En al die leeft, en in my gelooft, die en ſal niet ſterven in der eeuwicheydt. Gelooft ghy dat?
27 Sy heeft hem geſeydt: ja ick Heere: ick heb gelooft dat ghy zijt Chriſtus de Soon van den levendigen Godt, die in deſe wereldt gekomen zijt.
28 En als ſy dit geſeydt hadde, is ſy wech gegaen, en heeft Mariam haer Suſter geroepen in ſtilte, ſeggende: de meeſter is hier, en roept u.
29 Als ſy dat gehoort hadde, ſtaet ſy terſtont op, en is gekomen tot hem:
30 Want Ieſus en was noch in 't Kaſteelken niet gekomen, maer hy was noch op de plaets daer hem Martha te gemoet was gekomen.
31 Hierom als de Ioden die met haer in huys waren, en haer trooſteden, Maria geſien hadden, dat ſy haeſtelijck op geſtaen was, en uyt gegaen, zijn ſy haer gevolcht, ſeggende: Sy gaet tot het graft, om daer te weenen
32 Aldus doen Maria gekomen was, daer Ieſus was, hem ſiende, is ſy aen ſijn voeten gevallen, en ſeydt hem: Heer, had ghy hier geweeſt, ſoo en waer mijn Broeder niet doodt.
33 Hierom als haer Ieſus ſach weenen, en de Ioden die met haer gekomen waren oock weenende, heeft hy in zijn geeſt geruyſcht, en ſijn ſelven ontroert,
34 En geſeydt: Waer hebt ghy hem geleydt? Sy ſeggen tot hem: Heer, komt en beſiet het.

35 Ende

36 Die de Vader geheylicht heeft, en geſonden in de wereldt, ſecht ghy, ghy laſtert, om dat ick geſeydt heb, ick ben Godts Soon?
37 Is't dat ick mijns Vaders wercken niet en doe, ſoo en wildt my niet gelooven.
38 Maer is 't dat ickſe doe, en is 't dat ghy my niet en wilt gelooven, ſoo gelooft de wercken, op dat ghy kennen moocht en gelooven dat de Vader in my is, en ick in den Vader.
39 Derhalven ſochten ſy hem te vangen, en hy is gegaen uyt haren handen.
40 En is wederom wech gegaen over de Iordaen tot die plaets daer Ioannes eerſt doopende was, en hy is daer gebleven.
41 En veel zijnder tot hem gekomen, en ſeyden: Ioannes en heeft voorwaer geen teecken gedaen.
42 Maer al dat Ioannes van deſen geſeyt heeft, waren waerachtich. En velen hebben in hem gelooft.

Het XI. Capittel.

1 ENde daer was een ſiecken Lazarus van Bethanien, van het Caſteelken van Maria en Martha ſijn Suſters.
*Mat.*26.7. *Mar.*14.3. *Luc.* 7. 37. *Ioan.*12.3. 2 En Maria was de gene die den Heer geſalft heeft met koſtelijcke ſalve, en zijn voeten gedroocht met haren hayre, wiens Broeder Lazarus ſieck was.
3 Hierom hebben zijn Suſters tot hem geſonden, ſeggende: Heer, ſiet, die ghy lief hebt, is ſieck.
4 Maer Ieſus hoorende, heeft tot haer geſeyt: deſe ſieckte en is ter doodt niet, maer voor Godts Heerlijckheyt, dat de Sone Godts daer door mach verheerlijckt worden.
5 Doch Ieſus beminde Martha, en haer Suſter Maria, en Lazarus.
6 Als hy dan gehoort heeft dat hy ſieck was, is hy doe gebleven in de ſelve plaets twee dagen.
7 Voort daer na heeft hy tot ſijnen Diſcipelen geſeydt: Laet ons weder in Iudeen gaen.
8 Zijn Diſcipelen ſeggen tot hem: Rabbi, de Ioden ſochten u nu om te ſteenigen, en gaet ghy wederom derwaerts?
9 Ieſus heeft geantwoordt: En zijnder niet twaelf uren des daeghs; Is 't dat yemandt wandelt in den dach, ſoo en ſtoot hy hem niet, want hy 't licht van deſe wereldt ſiet.
10 Maer is 't dat hy in de nacht wandelt, ſtoot hy ſijn ſelven, want het licht en is in hem niet.
11 Dit heeft hy geſproken, en daer na heeft hy hen lieden geſeydt: Lazarus onſen vriendt ſlaept, maer ick ga op dat ick hem van de ſlaep op wecke.
12 Hierom hebben zijn Diſcipelen geſeydt: Heer, is 't dat hy ſlaept, ſoo ſal hy geſont worden.
13 Maer Jeſus had geſeydt van ſijn doodt, en ſy hebben gemeent dat hy van het ruſten des ſlaeps ſprack. 14 Hier-

14 Hierom heeft Jeſus haer doen openlijck geſeydt: Lazarus is doodt,
15 En ick ben blijde om uwent wille, om dat ghy gelooven moocht, dat ick daer niet en was, maer laet ons tot hem gaen.
16 Hierom heeft Thomas geſeydt, die genoemt wordt Didimus, tot zijn mede Diſcipelen: Laet ons oock gaen, op dat wy met hem ſterven.
17 Aldus is Ieſus gekomen, en heeft hem gevonden, dat hy nu vier dagen in 't graf geweeſt was.
18 En Bethanien was by Ieruſalem ontrent vijfthien ſtadien.
19 Maer veel van de Ioden waren gekomen tot Martha en Maria, dat ſy die trooſten ſouden aengaende haer Broeder.
20 Aldus doen Martha gehoort hadde dat Ieſus quam, is hem te gemoet gegaen. Maer Maria ſadt t' Huys.
21 Hierom heeft Martha geſeydt tot Ieſus: Heer, had ghy hier geweeſt, ſoo en was mijn Broeder niet geſtorven.
22 Maer oock nu weet ick wel, dat u Godt geven ſal wat ghy van Godt begeert.
23 Ieſus ſeydt haer: U Broeder ſal verrijſen.
24 Martha ſeydt hem: Ick weet wel dat hy verrijſen ſal in de verrijſeniſſe, in den uytterſten dach. *Ioan 5.29. Luc. 14.14.*
25 Ieſus heeft haer geſeydt: ick ben de verrijſeniſſe ende 't leven. Soo wie in my gelooft, al waer hy oock doodt, ſoo ſal hy leven. *Ioan. 6.33. 47.*
26 En al die leeft, en in my gelooft, die en ſal niet ſterven in der eeuwicheydt. Gelooft ghy dat?
27 Sy heeft hem geſeydt: ja ick Heere: ick heb gelooft dat ghy zijt Chriſtus de Soon van den levendigen Godt, die in deſe wereldt gekomen zijt.
28 En als ſy dit geſeydt hadde, is ſy wech gegaen, en heeft Mariam haer Suſter geroepen in ſtilte, ſeggende: de meeſter is hier, en roept u.
29 Als ſy dat gehoort hadde, ſtaet ſy terſtont op, en is gekomen tot hem:
30 Want Ieſus en was noch in 't Kaſteelken niet gekomen, maer hy was noch op de plaets daer hem Martha te gemoet was gekomen.
31 Hierom als de Ioden die met haer in huys waren, en haer trooſteden, Maria geſien hadden, dat ſy haeſtelijck op geſtaen was, en uyt gegaen, zijn ſy haer gevolcht, ſeggende: Sy gaet tot het graft, om daer te weenen
32 Aldus doen Maria gekomen was, daer Ieſus was, hem ſiende, is ſy aen ſijn voeten gevallen, en ſeydt hem: Heer, had ghy hier geweeſt, ſoo en waer mijn Broeder niet doodt.
33 Hierom als haer Ieſus ſach weenen, en de Ioden die met haer gekomen waren oock weenende, heeft hy in zijn geeſt geruyſcht, en ſijn ſelven ontroert,
34 En geſeydt: Waer hebt ghy hem geleydt? Sy ſeggen tot hem: Heer, komt en beſiet het.

35 Ende

35 Ende Ieſus heeft geweent.
36 Hierom hebben de Ioden geſeydt: Siet, hoe lief had hy hem.
Ioan. 9. 6. 37 Maer de ſommige van hen lieden hebben geſeydt: En koſt deſe die de oogen van de blinden geboren open gedaen heeft, niet doen dat deſe niet geſtorven en was?
38 Hierom Ieſus wederom ruyſchende in ſijn ſelven, is gekomen tot het graft. En het was een ſpelonck, en een ſteen was daer op geleydt.
39 Ieſus ſeyde: Neemt wech de ſteen. Martha de Suſter van hem die geſtorven was, ſeydt hem: Heere, hy ſtinckt nu, want hy is nu vier dagen doodt.
40 Ieſus ſeydt haer: En heb ick u niet geſeydt, dat ghy (is 't dat ghy gelooft) ſien ſult de glorie Godts.
41 Aldus hebben ſy den ſteen wech genomen. Maer Ieſus ſijn oogen opwaerts heffende, heeft geſeydt: Vader, ick dancke u dat ghy my gehoort hebt.
42 Maer ick wiſt wel dat ghy my altijdt hoort: Maer om het volck dat hier rontomme ſtaet, heb ick geſeydt, dat ſy gelooven ſouden dat ghy my geſonden hebt.
43 Als hy dit geſeyt hadde, heeft hy met luyder ſtemme geroepen: Lazare, komt uyt.
44 En terſtont is hy voort gekomen die geſtorven was, gebonden aen handen en voeten met banden, en zijn aenſicht was met een ſweet-doeck gebonden. Ieſus heeft hen lieden geſeydt: Ontbint hem, en laet hem gaen.
45 Hierom veel van de Ioden die tot Maria en Martha gekomen waren, en geſien hadden dat Ieſus gedaen hadde, hebben in hem gelooft.
46 Maer de ſommige van hen lieden zijn wech gegaen tot de Pharizeen, en hebben haer geſeydt dat Ieſus gedaen heeft.
47 Hierom hebben de overſte Prieſters ende Pharizeen den raet vergadert, en ſeyden: wat doen wy? want deſe menſch doet veel teeckenen.
48 Is 't dat wy hem alſoo laten, ſullen ſy alle in hem geloven, en de Romeynen ſullen komen, en ſullen onſe plaets en het volck wech nemen.
Ioan. 18. 14. 49 Maer een van haer Caiphas genoemt, mits dat hy overſte Prieſter was van dat jaer, heeft hen geſeydt: Ghy en weet niet met allen,
50 Noch ghy en denckt niet dat het u lieden oorbaerlijck is, dat 'er een menſch ſterve voor 't volck, en dat alle 't volck niet en verga.
51 Doch dat en ſeyde hy van ſijn ſelven niet, maer mits dat hy de overſte Prieſter was van dat jaer, ſoo heeft hy gepropheteert, dat Ieſus ſterven ſoude voor het volck.
52 Ende niet alleen het volck, maer oock om dat hy de Kinderen Godts die verſtroyt waren, in een ſoude vergaderen.
53 Hierom hebben ſy van dien dach voort gedacht dat ſy hem dooden ſouden.
54 Daer-

54 Daerom en wandelde Ieſus nu voort niet openbaerlijck by de Ioden, maer hy is wech gereyſt in 't Landtſchap by de woeſtijn, in een Stadt die genoemt wordt Ephrem, en aldaer bleef hy met ſijnen Diſcipelen.
55 Maer der Ioden Paeſſchen was ſeer na by. Ende daer ſijnder veel van dat Landtſchap op getrocken na Ieruſalem voor Paeſſchen, dat ſy haer heyligen ſouden.
56 Hierom ſochten ſy Jeſum, en ſpraecken tot malkanderen in den Tempel ſtaende: wat meent ghy, dat hy niet en is gekomen tot den Feeſt-dach?
57 Maer de overſte Prieſters en Pharizeen hadden een gebodt gegeven, dat ſoo wie vernam waer hy was, dat hy 't te kennen ſoude geven, op dat ſy hem vangen mochten.

Het XII. Capittel.

1 ALdus is Jeſus ſes dagen voor Paeſſchen gekomen te Bethanien, daer Lazarus geſtorven was, den welcken Jeſus verweckt heeft. *Mat.26.6. Mar.14.3.*
2 En ſy hebben hem daer een Avontmael bereydt, en Martha diende, maer Lazarus was een van den genen die met hem ter tafelen ſaten.
3 Hierom heeft maria genomen een pont koſtelijcke ſalf van ongevalſchte Nardus, en ſy heeft Jeſus voeten geſalft, en die af-gedrooght met het hayr van haer hooft, en het huys is vervult met de reuck der ſalven.
4 Hierom heeft een van ſijnen Diſcipelen geſeydt Judas den Iſcarioter, die hem daer na verriet.
5 Waerom is deſe ſalf niet verkocht om drie hondert penningen, ende den armen gegeven?
6 Maer dit heeft hy geſeydt, niet dat hy voor de armen beſorcht was, maer om dat hy een dief was, en de beurs hebbende, droegh hy 't gene dat 'er gegeven wierdt.
7 Hierom heeft Ieſus geſeyt: laetſe geworden dat ſy tot den dach van mijn begravinge dat mach bewaren.
8 Want altijdt hebt ghy armen menſchen met u, maer my en hebt ghy altijdt niet.
9 Aldus heeft een groote ſchare van de Ioden geweten dat hy daer was, en ſy zijn daer gekomen niet om Jeſus alleen, maer om dat ſy Lazarus ſien ſouden, dien hy vande doodt verweckt hadde.
10 Maer de Princen der Prieſteren hebben gedocht dat ſy oock Lazarus dooden ſouden:
11 Want om ſijnent wille gingen veel van den Ioden wech, en geloofden in Ieſum.
12 Maer des anderen daeghs, als een groote ſchare, die gekomen was tot den Feeſt-dach, gehoort hadde dat Ieſus quam na Ieruſalem:
13 Hebben ſy genomen Palm-boom tacken, en zijn hem te gemoet

gemoet gegaen, en riepen, Hoſanna, Gebenedijdt is hy die daer komt in den naem des Heeren, de Koninck van Iſrael.

Mat. 21.7. *Mar.* 11.7. *Luc.* 19.35. *Zach.* 9.9.

14 En Ieſus heeft gevonden een Ezelken, en hy heeft daer op geſeten, gelijck geſchreven is:

15 En wildt niet vreeſen Dochter van Sion, ſiet u Coninck komt ſittende op 't veulen van een Ezelinne.

16 Dit en verſtonden zijn Diſcipelen niet ten eerſten, maer doen Jeſus verheerlijckt was, doen wierden ſy gedachtigh dat deſe dingen van hem geſchreven waren, en dat ſy hem dit gedaen hebben.

17 Hierom heeft hem getuygenis gegeven de ſchare die met hem was, doen hy Lazarus riep, uyt het graft, en hem verweckte van de doodt.

18 Daerom is hem de ſchare oock te gemoet gekomen, om dat ſy gehoort hadden, dat hy dit teecken gedaen hadde.

19 Derhalven hebben de Pharizeen tot malkanderen geſeydt: ſiet ghy wel dat wy niet en vorderen? Siet, al de wereldt is na hem gegaen.

20 En daer waren ſommige Heydenen van de genen die opwaerts gekomen waren om te aen bidden op den Feeſt-dach.

21 Aldus zijn deſe gekomen aen Philippus, die van Bethſaida in Galileen was, en ſy baden hem, ſeggende: Heer, wy willen Jeſum ſien.

22 Philippus is gekomen, en ſeyt tot Andreas, Andreas en Philippus hebben 't wederom aen Ieſus geſeydt:

23 Maer Ieſus heeft haer geantwoordt, ſeggende: de uur is gekomen dat de Sone des menſchen verklaert ſal worden.

24 Voorwaer, voorwaer ick ſegge u lieden, ten ſy dat het tarwe graen in d'aerde vallende ſterve, ſoo blijft het alleen: maer is 't dat het verſterft, ſoo brenght het veel vruchten voort.

Matth. 10. 39. *en* 16. 25.

25 Soo wie zijn ziel lief heeft, die ſalſe verlieſen: en ſoo wie zijn ziel haet in deſe wereldt, die ſalſe tot het eeuwich leven bewaren.

Mar. 8.35. *Luc.* 9.24. *en* 17.33.

26 Is 't dat yemandt my dient, die volge my, en daer ick ben, daer ſal mijn dienaer oock weſen. Soo wie my dient, die ſal mijn Vader eeren.

27 Nu is mijn ziel beroert, en wat ſal ick ſeggen? Vader, verloſt my uyt deſe ure. Maer daerom ben ick in de uur gekomen.

28 Vader, verklaert uwen naem. Derhalven is 'er een ſtem gekomen uyt den Hemel: ick heb hem verklaert, en ick ſal hem wederom verklaren.

29 Hierom ſeyde de ſchare die daer ſtondt, en dit gehoort hadde, dat 'er een donder geweeſt was. De andere ſeyden. Een Engel heeft hem aen geſproken.

30 Jeſus heeft geantwoordt en geſeydt: Om mijnen 't wille en is deſe ſtemme niet gekomen, maer om u lieden.

31 Nu is 't des werelts oordeel. Nu ſal den Prins deſer wereldt buyten geworpen worden.

32 En ick in dien ick ſal verheven zijn van de aerde, ſal ick alle dingen tot mijn ſelven trecken.

33 Maer

33 (Maer dit ſeyde hy, te kennen gevende wat doodt hy ſterven ſoude.)

34 De ſchare heeft hem geantwoordt: Wy hebben gehoort uyt de Wet, dat Chriſtus blijft in der eeuwigheydt, en hoe ſecht ghy dan: de Sone des menſchen moet verheven worden? wie is deſe Soon des menſchen? *Pſalm* 109 4. *en* 116. 2. *Iſa.* 40. 8. *Ezech.* 37. 25.

35 Hierom heeft Jeſus hen lieden geſeyt: Noch een luttel tijdts is het licht in u lieden. Wandelt terwijl dat ghy het licht hebt, dat u de duyſterniſſen niet en bevangen: en die in de duyſterniſſen wandelt, die en weet niet waer henen dat hy gaet.

36 Terwijl ghy het licht hebt, ſoo gelooft in het licht, op dat ghy Kinderen des lichts moocht weſen. Deſe dingen heeft Ieſus geſproocken, en hy is wech gegaen, en heeft hem verborgen van haer.

37 Maer doen hy ſoo veel teeckenen voor hen lieden gedaen hadde, ſoo en geloofden ſy in hem niet,

38 Om dat het woordt van Iſaias den Propheet ſoude volbracht worden, het welck hy geſeydt heeft: Heere, wie heeft ons gehoor gelooft? en wien is den arm des Heeren geopenbaert? *Iſa.* 53. 1. *Rom.* 10. 16.

39 Daerom en mochten ſy niet gelooven, om dat Iſaias wederom geſeydt heeft:

40 Hy heeft haer oogen verblindt, en haer harte verhart, alſoo dat ſy niet ſien en ſouden met den oogen, ende niet verſtaen met het harte, en dat ſy bekeert ſouden worden, en dat ickſe geneſen ſoude. *Iſa.* 6. 9. *Rom.* 11. 8. *Matth.* 13. 14. *Mar.* 4. 12. *Luc.* 8. 10. *Act.* 28. 26.

41 Dit heeft Iſaias geſeydt doen hy zijn heerlijckheydt geſien heeft, en heeft van hem geſproocken.

42 Maer nochtans hebbender oock veel van den Princen in hem gelooft, doch om de Pharizeen en beleden ſy dat niet, op dat ſy uyt de Synagogen niet en ſouden geworpen worden.

43 Want ſy hebben de glorie der menſchen liever gehadt, dan de glorie Godts.

44 Maer Ieſus heeft geroepen ende geſeydt: Die in my gelooft, die en gelooft in my niet, maer in hem die my geſonden heeft.

45 En die my ſiet, die ſiet hem die my geſonden heeft.

46 Ick ben een licht in de wereldt gekomen, op dat alle die in my gelooft, in de duyſterniſſen niet en blijve.

47 En is 't dat ymandt mijn woorden hoort, en die niet en bewaert, ick en oordeel hem niet, want ick en ben niet gekomen dat ick de wereldt ſoude oordeelen, maer om dat ick de wereldt ſalich maken ſoude.

48 Die my verſmaet, en mijn woorden niet en ontfancht, die heeft een die hem oordelen ſal: 't woordt dat ick geſproocken heb, dat ſal hem oordeelen in den uytterſten dach. *Marc.* 16. 16.

49 Want ick en heb uyt mijn ſelven niet geſproken. Maer de Vader die my geſonden heeft, die heeft my een gebodt gegeven, wat ick ſeggen, en wat ick ſpreken ſoude.

50 En ick weet dat zijn gebodt het eeuwich leven is. Daerom dat ick ſpreke, dat ſpreke ick alſoo my de Vader geſeyt heeft.

Het

Het XIII. Capittel.

Mat. 26. 2. *Mar.* 14. 1. *Luce.* 22. 1.

1 VOor den Feeſt-dach van Paeſſchen, Jeſus wetende dat zijn uur gekomen was, dat hy over reyſen ſoude uyt deſe wereldt tot den Vader, als hy de zijne lief hadde gehadt die in de wereldt waren, ſoo heeft hy die tot het eynde toe lief gehadt.

2 En als het Avondtmael gedaen was, doen de Duvel nu in 't harte van Judas Simonis Soon den Iſcarioter gegeven hadde, dat hy hem verraden ſoude:

3 Wetende dat de Vader hem alle dingen in de handen gegeven hadde, en dat hy van Godt uyt gegaen was, en tot Godt ginck.

4 Soo ſtaet hy op van het Avondtmael, en leyt zijn kleederen af, en als hy een linnen kleet genomen hadde, heeft hy ſich op geſchort.

5 Daer na giet hy water in 't becken, en heeft begonnen te waſſchen de voeten van ſijnen Diſcipelen, en die te droogen met het linnen kleet, daer hy mede op geſchort was.

6 Aldus is hy gekomen tot Simon Petrus. En Petrus ſeyt hem: Heere, waſcht ghy my de voeten?

7 Jeſus heeft geantwoordt, en hem geſeydt: Dat ick doe, en weet ghy nu niet, maer ghy ſult dat namaels weten.

8 Petrus ſeyt hem: Ghy en ſult my de voeten niet waſſchen in der eeuwigheydt. Jeſus heeft hem geantwoort: is 't dat ick u niet en waſſche, ſoo en ſult ghy geen deel met my hebben.

9 Simon Petrus ſeydt hem: Heer, niet alleen mijn voeten, maer oock handen en hooft.

10 Jeſus ſeydt hem: wie gewaſſchen is, en behoeft niet dan dat hy de voeten waſſche, maer hy is heel ſuyver. En ghy zijt ſuyver, Doch niet altemael:

11 Want hy wiſt wel wie het was die hem verraden ſoude: Daerom heeft hy geſeyt, ghy en zijt altemael niet ſuyver.

12 Na dat hy dan haer voeten gewaſſchen heeft, en zijn kleederen genomen, als hy wederom geſeten was ter Tafelen, heeft hy hen-lieden geſeydt: Weet ghy wel wat ick u gedaen hebbe?

13 Ghy noemt my meeſter en Heere, en ghy ſecht wel, want ick ben 't.

14 Daerom, is 't dat ick Heer en meeſter uwe voeten gewaſſchen hebbe, ſoo moet ghy oock d' een d' anders voeten waſſchen:

15 Want ick heb u een exempel gegeven, op dat ghy oock ſoo doen ſoud, gelijck ick u lieden gedaen hebbe.

Ioan. 15. 20. *Matth.* 10. 24. *Luc.* 6. 40.

16 Voorwaer, voorwaer ick ſech u, geen Knecht en is meerder dan zijn Heer, noch geen Bode en is meerder dan de gene die hem geſonden heeft.

17 Is 't dat ghy deſe dingen weet, ſoo ſult ghy ſalich weſen, is 't dat ghy die doet.

18 Ick en ſecht van u alleen niet, ick weet wien ick gekoſen hebbe.

hebbe. Maer om dat de Schrifture volbracht ſoude worden, die met my broodt eet, ſal zijn verſſenen tegen my op heffen.
19 Van nu ſech ick 't u, eer dat het geſchiet, op dat ghy (als 't geſchiet ſal zijn) moocht gelooven dat ick 't ben.
20 Voorwaer, voorwaer ick ſegge u lieden, ſoo wie ontfancht den welcken ick ſende, die ontfancht my: en wie my ontfancht, die ontfancht hem die my geſonden heeft. *Matth.* 10. 40. *Luc.* 10. 16.
21 Als Jeſus dit geſeydt hadde, is hy in zijn geeſt ontroert, en heeft openbaerlijck getuycht en geſeydt: Voorwaer, voorwaer ick ſegge u, dat een van u lieden my verraden ſal. *Matth.* 26. 21.
22 Hierom ſagen de Diſcipelen op malkanderen, twijfelende van wien dat hy ſprack. *Mar.* 14. 18.
23 Aldus was daer een van ſijnen Diſcipelen ruſtende in Ieſus ſchoot, den welcken Jeſus lief hadde. *Luc.* 22. 21. *Ioan.* 21. 20.
24 Hierom heeft Simon Petrus dien gewinckt, en hem geſeydt: wie is 't daer hy af ſeydt?
25 Aldus doen deſe ruſtende op Ieſus borſt, ſeydt hy tot hem: Heere, wie is 't?
26 Jeſus heeft geantwoordt: die is 't, dien ick dat in-gedoopt broodt geven ſal. En als hy broodt gedoopt hadde, heeft hy dat gegeven Judas Simons Soon den Iſcarioter.
27 En na den brock is de Duvel in hem gegaen. En Ieſus heeft hem geſeydt: dat ghy doet, doet dat haeſtelijck.
28 Maer niemant van den genen die ter Tafelen ſaten, heeft dit geweten, waer toe dat hy hem dat geſeydt hadde.
29 Want de ſommige hebben gemeent, om dat Iudas de beurs hadde, dat hem Ieſus geſeydt hadde: Koopt dat ons van nooden is tot den Feeſt-dach, of dat hy den armen iet geven ſoude.
30 Aldus doen hy de brock ontfangen hadde, is hy terſtont uyt gegaen. Maer het was nacht.
31 Hierom doen hy uyt gegaen was, heeft Ieſus geſeyt: Nu is de Soone des menſchen verklaertt, en Godt is in hem verklaert.
32 Is 't dat Godt in hem verklaert is, ſal Godt hem oock verklaren in ſijn ſelven, en terſtont ſal hy hem verklaren.
33 Kinderkens noch een weynich ben ick met u lieden. Ghy ſult my ſoecken, en gelijck ick den Joden geſeydt hebbe: Daer ick henen ga, daer en kent ghy niet komen. En u lieden ſech ick 't nu. *Ioan.* 7. 34.
34 Een nieuw gebodt geve ick u, dat ghy malkanderen lief hebt, gelijck ick u lief gehadt hebbe, dat ghy oock malkanderen lief hebt. *Lev.* 19. 18. *Matth.* 22. 39.
35 Daer in ſullen ſy alle kennen, dat ghy mijn Diſcipelen zijt, is 't dat ghy liefde tot malkanderen hebt. *Ioan.* 15. 12.
36 Simon Petrus ſeyde tot hem: Heer, waer gaet ghy henen? Ieſus heeft geantwoordt: Daer ick henen ga, daer en kent ghy my nu niet volgen, maer ghy ſult my hier na volgen.
37 Petrus ſeyt tot hem: Waerom en mach ick u nu niet volgen? Mijn ziel ſal ick voor u ſtellen. *Matth.* 26. 35.
38 Ieſus heeft hem geantwoort: Sult ghy u ziele voor my ſtellen? *Marc.* 14. 31.

Luc. 22. 33. len? Voorwaer, voorwaer ick ſegge u, den haen en ſal niet kraeyen, tot dat ghy my driemael loochenen ſult.

Het XIV. Capittel.

1 EN laet u hert niet ontroert worde, gelooft ghy in Godt, ſoo gelooft oock in my.

2 In mijns Vaders huys zijn veel wooningen. Waer het anders ick ſoude het u geſeyt hebben. Want ick ga om u lieden plaets te bereyden.

3 En is 't dat ick wech ga, en u plaetſe ſal bereydt hebben, ſoo kome ick wederom, en ſal u nemen tot my ſelven, op dat ghy moocht zijn daer ick ben.

4 En ghy weet wel waer dat henen ick ga, en ghy weet oock den wech.

5 Thomas ſeyt hem: Heer, wy en weten niet waer dat ghy henen gaet: en hoe kennen wy den wech weten?

6 Ieſus ſeydt hem: ick ben den wech, de waerheydt, en het leven. Niemant en komt tot den Vader dan door my.

7 Waer het ſaecke dat ghy my gekent hadt, ſout ghy voorwaer oock mijnen Vader gekent hebben, en van nu voortaen ſult ghy hem kennen, en ghy hebt hem geſien.

8 Philippus ſeyde tot hem: Heere toont ons den Vader, en het is ons genoech.

9 Jeſus ſeyt tot hem: Soo langen tijdt ben ick met u lieden, ende en hebt ghy my niet gekent? Philippe, die my ſiet, ſiet oock den Vader: Hoe ſecht ghy, toont ons den Vader?

10 En gelooft ghy niet dat ick den Vader ben, en dat de Vader in my is? De woorden die ick u ſpreke, en ſpreke ick van mijn ſelven niet, maer de Vader in my blijvende, die doet de wercken.

11 En gelooft ghy niet dat ick in den Vader ben, en dat de Vader in my is? anderſints om de wercken ſelfs gelooft het.

12 Voorwaer, voorwaer ick ſech u lieden, ſoo wie in my gelooft, de wercken die ick doe, die ſal hy oock doen, en grooter dan deſe ſal hy doen, want ick ga tot den Vader:

Ioan. 16. 23. 13 Ende wat ghy van den Vader begeert in mijnen naem, dat ſal ick doen, op dat de Vader mach verheerlijckt worden in den Soon.

Matth. 7. 8. *en* 21. 22. 14 Is 't dat ghy iet begeert van my in mijnen naem, dat ſal ick doen.

Marc. 11. 24. 15 Is 't dat ghy my lief hebt, ſoo onderhoudt mijn geboden.

16 En ick ſal den Vader bidden, en hy ſal u een anderen trooſter geven, op dat die met u lieden blijve in der eeuwicheydt.

17 Den geeſt des waerheydts den welcken de werelt niet en kan ontfangen, want ſy en ſiet hem niet, noch ſy en kent hem niet, maer ghy ſult hem kennen, want hy ſal by u lieden blijven, en in u weſen.

18 Ick en ſal u geen weſen laten, ick ſal tot u komen.

19 Noch

19 Noch een weynich, en de wereldt en ſiet my nu voort niet meer, maer ghy ſiet my dat ick leve, ende ghy ſult leven.
20 In dien dach ſult ghy bekennen, dat ick in mijn Vader ben, ghy lieden in my, en ick in u lieden.
21 Soo wie mijne geboden heeft, en die bewaert, deſe is 't die my lief heeft en die ſal bemint worden van mijn Vader, en ick ſal hem lief hebben, en ſal hem mijn ſelven openbaren
22 Judas ſeydt tot hem, niet de Iſcarioter: Heere wat is 'er geſchiet, dat ghy u ſelven ons ſult veropenbaren, en niet aen de wereldt?
23 Ieſus heeft geantwoort, en hem geſeydt: is 't dat iemandt my lief heeft, die ſal mijn woorden bewaren, en mijn Vader ſal hem lief hebben, en wy ſullen tot hem komen, en woninge by hem maecken.
24 Wie my niet lief en heeft, die en bewaert mijn woorden niet. En het woort dat ghy gehoort hebt, en is mijn niet, maer van den genen die my geſonden heeft des Vaders.
25 Dit heb ick tot u lieden geſproken by u blijvende.
26 Maer de trooſter den Heyligen Geeſt, den welcken den Vader ſenden ſal in mijnen naem, die ſal 't u al leeren, en hy ſal 't u al in geven dat ick geſeydt hebbe.
27 Vrede laet ick u, mijn Vrede geve ick u: ick en geefſe u niet, gelijck de werelt die geeft. En laet u harte niet ontſtelt worden of vreeſen.
28 Ghy hebt gehoort dat ick u lieden geſeydt hebbe, ick ga en kome tot u lieden: Waer het ſake dat ghy my lief hebt, ſoo ſoudt ghy u voorwaer verblijden, dat ick tot den Vader ga, want den Vader is meerder dan ick.
29 Ende nu heb ick 't u geſeydt eer dat geſchiede, op dat ghy (als 't geſchiet is) moocht gelooven.
30 Nu voortaen en ſal ick niet veel met u ſpreecken, want den Prins deſer wereldt komt, ende in my en heeft hy niet.
31 Maer op dat de wereldt kenne, dat ick den Vader lief hebbe, en gelijck my den Vader geboden heeft, alſoo doe ick. Staet op laet ons van hier gaen.

Het XV. Capittel.

1 ICk ben een waerachtigen Wijnſtock, en mijn Vader is een Ackerman.
2 Alle ranck in my geen vrucht dragende, ſal hy wech nemen, en alle die vrucht voort brenght, ſal hy ſuyveren, dat hy meer vrucht voort brenge.
3 Ghy zijt nu ſuyver om het woordt, dat ick u lieden geſproken hebbe: *Ioan. 13. 10.*
4 Blijft in my, en ick in u lieden: Gelijck een ranck niet en kan vrucht voort brengen van haer ſelven, ten zy dat ſy blijve in den Wijnſtock, alſoo noch ghy oock, ten zy dat ghy in my blijft.

5 Ick ben den Wijnſtock, ghy zijt de rancken. Soo wie in my blijft, en ick in hem, deſe brenght veel vrucht voort, want ſonder my en kent ghy niet doen.

6 Is 't dat iemandt in my niet en blijft, die ſal uyt geworpen worden als een ranck, en hy ſal verdorren, en ſy ſullen hem vergaderen, en in 't vuur werpen, en hy wordt verbrandt.

7 Is 't dat ghy in my blijft, en dat mijn woorden in u blijven, al wat ghy wilt dat ſult ghy begeeren, en 't ſal u geſchieden.

8 Daer in is mijn Vader verklaert, dat ghy ſeer veel vruchten voort brenght, en wordt mijn Diſcipelen.

9 Gelijck my den Vader lief heeft gehadt, alſoo heb ick u lieden oock lief gehadt. Blijft in mijn liefde.

10 Is 't dat ghy mijn geboden bewaert, ſult ghy in mijn liefde blijven: gelijck dat ick oock mijns Vaders geboden heb gehouden, en blijve in zijn liefde.

11 Dit heb ick u geſproocken, op dat mijn blijdtſchap in u lieden zijn ſoude, en dat u blijdtſchap ſoude vervult worden.

Ioan. 13. 34. 12 Dit is mijn gebodt, dat ghy malkanderen lief hebt, gelijck ick u lieden heb lief gehadt.

Eph. 5. 2. *1 Teſſ.* 4 9. 13 Niemandt en heeft meerder liefde, dan deſe, dat iemandt zijn ziel ſtelle voor zijn vrienden.

14 Ghy zijt mijn vrienden, is 't dat ghy doet dat ick u lieden gebiede.

15 Ick en ſal u nu niet meer noemen knechten, want een knecht en weet niet wat zijn Heer doet. Maer ick heb u vrienden genoemt, want alle dingen die ick van mijn Vader gehoort hebbe, heb ick u lieden kenlijck gemaeckt.

16 Ghy en hebt my niet verkoren: maer ick heb u uyt verkooren, en u geſtelt dat ghy gaen ſoudt, en vruchten voort brengen, en dat u vrucht blijve, op dat alle 't gene dat ghy den Vader bidden ſult in mijnen naem, hy u geve.

Matt. 28. 19.

17 Dit gebiede ick u, dat ghy malkanderen lief hebt.

1 Joh. 3. 11 *en* 4. 7. 18 Is 't dat de werelt u haet, weet dat ſy my voor u lieden gehaet heeft.

19 Waert ſake dat ghy van de wereldt geweeſt waert, ſoo ſoude de werelt dat hare was lief hebben, maer om dat ghy van de wereldt niet en zijt, en ick u uyt de werelt verkoren hebbe, daerom haet u de wereldt,

Ioan. 13. 16. *Luc.* 6. 40. *Matth.* 10. 24. 20 Gedenckt mijn woordt dat ick u geſeydt hebbe: Daer en is geen knecht grooter dan zijn Heer, is 't dat ſy mijn vervolcht hebben, ſoo ſullen ſy u oock vervolgen: is 't dat ſy mijn woort bewaert hebben, ſoo ſullen ſy het uwe oock bewaren.

Mat. 24. 9. 21 Maer alle deſe dingen ſullen ſy u doen om mijnen naem, want ſy hem niet en kennen die my geſonden heeft.

22 En waer ick niet gekomen, ende en hadde ick haer niet geſproocken, ſoo en ſoude ſy geen ſonde hebben. Maer nu en hebben ſy geen verſchooningh van haer ſonden:

23 Soo wie mijn haet, die haet oock mijn Vader.

24 En had ick de wercken onder haer niet gedaen, die niemant

anders

anders gedaen en heeft, ſoo en ſoude ſy geen ſonde hebben: maer nu hebben ſy ſe geſien, en my gehaet en mijn Vader.
25 Doch om dat volbracht ſoude worden het woort dat in haer Wet geſchreven is: Sy hebben my gehaet ſonder oorſaeck. *Pſalm 24. 19.*
26 Maer als den trooſter ſal gekomen ſijn, den welcken ick u ſenden ſal van den Vader, den geeſt des waerheydts die van den Vader voort komt, die ſal getuygenis geven van my, *Luc. 24. 49.*
27 Ende ghy ſult getuygenis geven, want ghy van het begin met my zijt.

Het XVI. Capittel.

1 DIt heb ick u geſproocken, om dat ghy niet verergert en ſoudt worden.
2 Uyt de Synagogen ſullen ſy u werpen: Maer de uur naeckt dat alle de gene die u doodt, ſal menen dat hy Godt dienſt doet:
3 En dit ſullen ſy u doen, om dat ſy den Vader niet en kennen, noch my.
4 En dit heb ick u geſeydt, op dat ghy (als haer lieder uur ſal gekomen zijn) dit gedachtigh ſoudt weſen, dat ick 't u lieden geſeydt hebbe: maer deſe dingen en heb ick van 't beginſel niet geſeydt, om dat ick met u lieden was.
5 Ende nu ga ick tot hem die my geſonden heeft, en niemant van u lieden en vraecht my, waer gaet ghy?
6 Doch om dat ick u dit geſeydt hebbe, ſoo heeft de droefheyt u harte vervult.
7 Maer ick ſech u de waerheydt: 't is u oorbaerlijck dat ick ga, ſoo en ſal de trooſter tot u niet komen: maer is 't dat ick wech ga, ſoo ſal ick hem tot u lieden ſenden.
8 En als die ſal gekomen zijn, ſal hy de wereldt ſtraffen van ſonde, en van de rechtvaerdigheydt, en van oordeel.
9 Van de ſonde voorwaer, om dat ſy in my niet gelooft en hebben.
10 Maer van de rechtvaerdigheydt, om dat ick tot den Vader ga, en ghy en ſult my nu niet meer ſien:
11 Doch van het oordeel, want den Prins deſer wereldt nu geoordeelt is.
12 Ick heb u noch veel dingen te ſeggen, maer ghy en kent die nu niet dragen:
13 Dan als dien geeſt der waerheydt komen ſal, die ſal u alle waerheydt leeren, want hy en ſal van ſijn ſelven niet ſpreken, maer al dat hy hooren ſal, dat ſal hy ſpreecken, en de toe komende dingen ſal hy u verkondigen.
14 Hy ſal my verklaren, want hy ſal van het mijn nemen, en u lieden verkondigen.
15 Al dat den Vader heeft, is mijn: Daerom heb ick geſeydt, dat hy 't van het mijne nemen ſal, en u lieden verkondigen.
16 Een weynich tijdt, en ghy en ſult my nu niet ſien, ende wederom een weynich tijdt, en ghy ſult my ſien want ick ga tot den Vader.

17 Hierom hebbender ſommige van zijnen Diſcipelen geſeydt tot malkanderen: wat is dit, dat hy ons ſeydt, een weynich tijdt, en ghy en ſult my niet ſien, en wederom een weynich tijdt, en ghy ſult my ſien: en, om dat ick ga tot den Vader.

18 Aldus ſeyden ſy: wat is dit, dat hy ſeyt, een weynich tijdt? wy en weten niet wat hy ſeydt.

19 Maer Jeſus heeft bekent dat ſy hem wilden vragen, en heeft haer geſeydt: Ghy vraecht hier af onder malkanderen, dat ick geſeydt heb, een weynich tijdt, en ghy ſult my niet ſien, en wederom een weynich tijdt, en ghy ſult my ſien.

20 Voorwaer, voorwaer ick ſech u, dat ghy ſult ſchreyen en weenen, doch de wereldt ſal blijde zijn, en ghy lieden ſult bedroeft zijn, maer u droefheydt ſal in blijtſchap verandert worden.

21 Een Vrouw als ſy baert, heeft droefheydt, om dat haer uur gekomen is, maer als ſy een kindt gebaert heeft, ſoo en gedenckt ſy aen de bangicheyt niet, om de blijdtſchap, dat daer een menſch geboren is in de wereldt.

22 Aldus hebt ghy nu oock droefheydt, maer ick ſal u wederom ſien, en dan ſal u hart blijde zijn, en u blijdtſchap en ſal niemant van u lieden nemen.

Ioan. 14. 13. *Mat.* 7. 7. *en* 21. 22. *Marc.* 11. 24. *Luc.* 11. 9. *Jac.* 1. 5.

23 Ende op dien dach en ſult ghy my niet bidden. Voorwaer, voorwaer ick ſech u, is 't dat ghy iet van den Vader begeert in mijnen naem, dat ſal hy u geven.

24 Tot nu toe en hebt ghy niet begeert in mijnen naem. Begeert, en ghy ſult ontfangen, op dat u blijdtſchap mach vol zijn.

25 Dit heb ick u in gelijckeniſſen geſproken. De uur komt dat ick nu tot u lieden in gelijckeniſſen niet ſpreecken en ſal, maer ick ſal u openbaerlijck van den Vader verkondigen.

26 In dien dach ſult ghy in mijnen naem begeren, en ick en ſech u niet dat ick den Vader voor u ſal bidden:

27 Want den Vader ſelf u lieden lief heeft, om dat ghy my hebt lief gehadt, en hebt gelooft dat ick van Godt uyt gegaen ben,

28 Ick ben van den vader uyt gegaen, en gekomen in de wereldt: wederom verlaet ick de wereldt, en ga tot den vader.

29 Sijn Diſcipelen ſeggen hem: Siet ghy ſpreeckt nu openbaerlijck, en ghy en ſecht geen gelijckenis.

30 Nu weten wy dat ghy alle dingen weet, en ghy en hebt niet van noode dat u iemandt vraecht, daer door gelooven wy dat ghy van Godt uyt gegaen zijt.

31 Jeſus heeft haer geantwoort: Nu gelooft ghy?

Matth. 26. 31. *Marc.* 14. 27.

32 Siet de uur komt, en is nu gekomen, dat ghy ſult verſtroyt worden, een iegelijck in 't ſijne, en dat ghy my alleen ſult verlaten, en ick en ben alleen niet, om dat den vader met my is.

33 Dit heb ick u geſproken, op dat ghy in my moocht vreede hebben. In de wereldt ſult ghy verdruckinge hebben: maer berrout, ick heb de wereldt verwonnen.

Het

Het XVII. Capittel.

1 DEſe woorden heeft Jeſus geſproocken, en met opgeheven oogen ten Hemel heeft hy geſeydt: vader, de uur is gekomen, verklaert uwen Soon, op dat u Soon u verklare.
2 Gelijck ghy hem hebt gegeven macht over alle vleeſch, op dat hy al wat ghy hem gegeven hebt, het eeuwich leven geve. *Matth.* 28. 18.
3 Doch dit is het eeuwich leven, dat ſy u bekennen den eenigen waerachtigen Godt, en den genen die ghy geſonden hebt Jeſus Chriſtus.
4 Ick heb u verklaert op de werelt: ick heb het werck volbrocht dat ghy my gegeven hebt dat ick doen ſoude:
5 En nu verklaert ghy my, vader, by u ſelven met de klaerheydt die ick by u gehadt heb eer de wereldt was.
6 Ick heb uwen naem geopenbaert aen de menſchen die ghy my gegeven hebt van de wereldt. Sy waren uwe, en ghy hebtſe my gegeven, en ſy hebben u woordt gehouden.
7 Nu hebben ſy gekent dat al hét gene ghy my gegeven hebt, van u is:
8 Want de woorden die ghy my gegeven hebt, die heb ick haer gegeven, en ſy hebbenſe ontfangen, en hebben gekent waerachtelijck dat ick van u uyt gegaen ben, en ſy hebben gelooft dat ghy my geſonden hebt.
9 Ick bid voor haer, ick en bid voor de wereldt niet, maer voor deſe die ghy my gegeven hebt, want ſy zijn uwe:
10 En al het mijne is uwe, en het uwe is mijne, en ick ben verklaert in haer.
11 En nu en ben ick in de wereldt niet, en deſe zijn in de wereldt, en ick kome tot u. Heylige vader, bewaertſe in uwen naem, die ghy my gegeven hebt, op dat ſy mogen een zijn, gelijck wy oock ſijn.
12 Doen ick met haer was, bewaerde ick haer in uwen naem. Die ghy my gegeven hebt, die heb ick bewaert, en daer en is niemant van haer verloren gegaen, dan den Soon der verdervinge, om dat de Schrifture volbracht worde. *Ioan.* 18. 9.
13 Maer nu kome ick tot u, en ſpreke deſe dingen in de werelt, op dat ſy mijn blijdtſchap ſouden hebben vervult in haer ſelven. *Pſalm* 108 8.
14 Ick heb haer u woordt gegeven, en de wereldt heeftſe gehaet, want ſy en zijn van de wereldt niet, gelijck ick oock niet en ben van de wereldt.
15 Ick en bid niet dat ghy haer van de wereldt neemt, maer dat ghy haer bewaert van het quaet.
16 Sy en zijn van de wereldt niet, gelijck ick oock van de wereldt niet en ben.
17 Maecktſe heylich in der waerheydt, u woordt is de waerheydt.
18 Gelijck ghy my hebt geſonden in de wereldt, ſoo heb ickſe oock geſonden in de wereldt:

19 En voor haer maeck ick mijn ſelven heyligh, op dat ſy oock mogen geheylicht zijn in der waerheydt.
20 En ick en bid voor hen lieden alleen niet, maer oock voor de gene die door haer woordt in my gelooven ſullen,
21 Op dat ſy alle een mogen zijn, gelijck ghy Vader in my, en ick in u, dat ſy oock in ons mogen een zijn: Op dat de werelt geloove dat ghy my geſonden hebt.
22 En ick heb de klaerheydt die ghy my gegeven hebt, hen-lieden gegeven, op dat ſy een ſouden, gelijck wy oock een zijn:
23 Ick in hen-lieden, ende ghy in my, op dat ſy volkomen zijn in een, en dat de wereldt kenne dat ghy my geſonden hebt, ende dat ghy haer hebt lief gehadt, gelijck ghy my oock lief hebt gehadt.
24 Vader, die ghy my gegeven hebt, ick wil dat (waer ick ben) die oock met my mogen zijn, op dat ſy ſien mogen mijn klaerheydt die ghy my gegeven hebt, want ghy hebt my bemint voor het maeckſel des wereldts.
25 Rechtvaerdige Vader, de werelt enheeft u niet gekent, maer ick heb u gekent, en deſe hebben gekent dat ghy my geſonden hebt.
26 En ick heb haer kenlijck gemaeckt uwen naem, en ick ſal hen dien kenlijck maken, op dat de liefde daer ghy my mede bemindt hebt, in haer mach weſen, en ick in haer.

Het XVIII. Capittel.

Matt. 26. 36. *Marc.* 14. 32. *Luc.* 22. 39. 2 *Reg.* 15. 23. *Matth* 26. 47. *Marc.* 14. 43. *Luc.* 22. 47.

1 ALs Jeſus deſe woorden geſeydt hadde, is hy uyt gegaen met ſijnen Diſcipelen over de beeck van Cedron, daer een hof was, in de welcken hy gegaen is, en zijn Diſcipelen:
2 En Iudas die hem verriet, wiſt de plaets, want Ieſus daer dickwils te ſamen gekomen was met ſijnen Diſcipelen.
3 Doen Iudas dan genomen hadde een hoop Ruyters, en van de overſte Prieſters en Pharizeen dienaers, is hy derwaerts gekomen met lanteernen en fackelen, en wapenen.
4 Aldus Ieſus wetende al dat hem overkomen ſoude, is toe gegaen, en heeft haer geſeydt: wien ſoeckt ghy?
5 Sy hebben hem geantwoort: Ieſus van Nazareth. Ieſus ſeyt hen-lieden: ick ben 't. Maer Iudas die hem verriet, ſtont oock daer met hen-lieden.
6 Als hy dan haer geſeyt heeft: ick ben 't: zijn ſy achterwaerts gegaen en gevallen ter aerde.
7 Aldus heeft hy haer wederom gevracht: wien ſoeckt ghy? en ſy hebben geſeydt: Ieſum van Nazareth.
8 Ieſus heeft geantwoort: ick heb u geſeyt dat ick 't ben, daerom is 't dat ghy my ſoeckt, ſoo laet deſe wech gaen:
9 Om dat volbracht ſoude worden 't woordt dat hy geſeyt hadde, de gene die ghy my gegeven hebt, daer af en heb ick niemandt verloren.
10 Hierom Simon Petrus hebbende een ſwaert, heeft dat uyt getrocken, en geſlagen des overſten Prieſters knecht, en hem

Ioan. 17. 12.

zijn

zijn rechter oor af gehouwen : en den naem des knechts was Malchus.

11 Aldus heeft Ieſus tot Petrus geſeyt : Steeckt u ſwaert in de ſchede : den Kelck die my den Vader gegeven heeft , en ſal ick dien niet drincken ?

12 Aldus hebben dien hoop Ruyters en de Capiteyn over duyſent , en de dienaers der Ioden Ieſum gevangen, en hebben hem gebonden ,

13 En hem gebracht tot Annas eerſt, want hy was Caiphas ſwager , die overſte prieſter was van dat jaer. *Luc.* 3. 2.

14 En Caiphas was de gene die aen de Ioden den raedt gegeven hadde , dat het oorbaerlijck was dat 'er een menſch ſoude ſterven voor 't volck. *Ioan.* 11. 49.

15 Maer Simon Petrus volchde Jeſum , en een andere Diſcipel, maer die Diſcipel was bekent aen de overſte Prieſter. En hy is met Ieſu in gegaen in 't voorhof van den opperſten Prieſter. *Matth.* 26. 58. *Marc.* 14. 54.

16 Maer Petrus ſtondt buyten aen de deur. Aldus is de andere Diſcipel die den opperſten Prieſter bekent was , uyt gegaen , en heeft de Deur bewaerſter geſeydt , en heeft Petrus binnen gebracht. *Luc.* 22. 54.

17 Hierom ſeyde de Deur bewaerſter tot Petrus : en zijt ghy niet oock een van deſe menſch zijn Diſcipelen ? Hy ſeydt , ick en ben niet.

18 Maer de Knechten en Dienaers ſtonden aen de gloeyende kolen , want het was kout , en ſy wermde haer. Maer Petrus was met hen-lieden oock ſtaende , en ſich wermende.

19 Aldus heeft de opperſte Prieſter Jeſus gevraecht van ſijnen Diſcipelen , en van ſijn leeringen.

20 Jeſus heeft hem geantwoordt : ick heb openbaerlijck geſproken aen de wereldt , ick heb altijdt geleert in de Synagogen , en in den Tempel , daer al de Joden by een komen , en in 't heymelijck en heb ick niet geſproken.

21 Wat vraecht ghy my ? vraecht haer die 't gehoort hebben , wat ick hen-lieden geſproken heb , ſiet deſe weten wat ick geſeydt heb.

22 En doen hy dit geſeydt hadde , heeft 'er een van de byſtaende Dienaren Ieſu een kinneback-ſlach gegeven , ſeggende : Antwoordt ghy alſoo den opperſten Prieſter ?

23 Ieſus heeft hem geantwoordt : is 't dat ick qualijck geſproken heb , geeft getuygenis van 't quaet : maer heb ick wel geſproken , waerom ſlaet ghy my ? *Matth.* 26. 57.

24 En Annas heeft hem gebonden tot Caiphas den opperſten Prieſter geſonden. *Marc.* 14. 53.

25 En Simon Petrus ſtondt en wermde hem. Derhalven hebben ſy hem geſeyt : En zijt ghy oock niet een van ſijnen Diſcipelen? Hy heeft het geloochent , en geſeydt : ick en ben niet. *Luc.* 22. 54. *Matth.* 26. 69.

26 Een van de Dienaers van den overſten Prieſter , de neef van hem , wiens oor Petrus af gehouwen heeft , ſeydt hem : En heb ick u in den hof niet geſien met hem ? *Marc.* 14. 66.

27 Weder- *Luc.* 22. 55.

27 Wederom dan heeft Petrus het geloochent, en terſtont heeft den haen gekraeyt.

*Mat.*27.2. *Mar* 15.1. *Luc.* 23. 1. *Actor.* 10. 28. *en* 11. 3. 28 Aldus hebben ſy Ieſus gebracht van Caiphas in 't Rechter-huys: En het was 's morgens vroech, en ſy en zijn in 't Rechter-huys niet gegaen, om dat ſy niet beſmet en ſouden worden, maer dat ſy de Paeſſchenſe ſpijſe mochten eten.

29 Hierom is Pilatus tot haer buyten gegaen, en heeft geſeyt: Wat klachte brencht ghy tegen deſen menſch?

30 Sy hebben geantwoordt, en hem geſeydt: indien deſe geen quaet-doender was, wy en ſouden u hem niet gelevert hebben.

31 Hierom heeft hen-lieden Pilatus geſeydt: Neemt ghy hem, en oordeelt hem na u Wet. Derhalven hebben hem de Ioden geſeydt: Ten is ons niet geoorloft iemant te dooden.

*Matth.*20. 19. 32 Om dat Ieſus woordt ſoude volbracht worden, dat hy geſeyt heeft, te kennen gevende wat doodt dat hy ſterven ſoude.

*Matth.*27. 11. *Mar.*15.2. *Luc.* 23. 3. 33 Hierom is Pilatus wederom in 't Rechter-huys gegaen, en heeft Ieſum geroepen, en hem geſeydt: Zijt ghy den Koninck der Ioden?

34 Ieſus heeft geantwoort, ſecht ghy dit van u ſelven, of hebben 't u andere van my geſeydt?

35 Pilatus heeft geantwoordt: Ben ick een Jood? U volck en de opperſten Prieſters hebben u my gelevert, wat hebt ghy gedaen?

36 Ieſus heeft geantwoordt: mijn rijck en is van deſe wereldt niet: waer mijn rijck van deſe wereldt, ſoo ſouden voorwaer mijn dienaers voor my ſtrijden, dat ick den Ioden niet en ſoude gelevert worden. Maer nu en is mijn rijck van hier niet.

37 Hierom heeft Pilatus hem geſeydt: Zijt ghy dan een Koninck? Ieſus heeft geantwoort: Ghy ſecht dat ick een Koninck ben. Ick ben daer toe geboren, en daerom ben ick gekomen in de wereldt, dat ick getuygenis ſoude geven van de waerheyt. Al die uyt de waerheyt is, hoort mijn ſtem.

38 Pilatus ſeydt hem: wat is de waerheydt? En doen hy dat geſeydt hadde, is hy wederom uyt gegaen tot de Ioden, en ſeyt tot haer: ick en vinde in hem geen ſaecke

Matt. 27. 15. *Mar.*15.6. *Luc.*23.17. 39 Maer 't is u lieden een gewoonte, dat ick u een vry laet gaen te Paeſſchen, wilt ghy dan dat ick u vry laet gaen den Koninck der Ioden?

40 Sy hebben dan alle wederom geroepen, ſeggende: Deſen niet, maer Barrabas, en Barrabas was een moordenaer.

Het XIX. Capittel.

1 ALs dan heeft Pilatus Ieſus genomen, en gegeeſſelt.

*Matt.*27. 27. *Marc.* 15. 16. 2 En de Ruyters vlechtende een kroon van doornen, hebbenſe op zijn hooft geſtelt, en een purperen kleedt hebben ſy hem aen gehangen.

3 En quamen tot hem, en ſeyden: weeſt gegroet Koninck der Ioden: En ſy gaven hem kinneback-ſlagen.

4 Pilatus

4 Pilatus dan is wederom buyten uyt gegaen , en hy ſeydt henlieden: Siet , ick brenge hem tot u lieden buyten , op dat ghy kennen ſoudt dat ick geen oorſaeck in hem en vinde.
5 Aldus is Ieſus uyt gegaen dragende een doorne kroon , en een purper kleet. En hy ſeyt hen lieden : Siet den menſch.
6 Als dan de opperſte Prieſters ende Dienaers hem geſien hadden , riepen ſy , ſeggende: Kruyſt , kruyſt hem. Pilatus ſeydt hen-lieden: Neemt ghy lieden hem , en Kruyſt hem : want ick en vinde in hem geen oorſaeck.
7 De Iodeu hebben hem geantwoordt : wy hebben een Wet, en na de Wet moet hy ſterven , want hy heeft ſijn ſelven Godts Soon gemaeckt.
8 Hierom als Pilatus dit woordt gehoort hadde, heeft hy meer gevreeſt.
9 En hy is wederom in 't Rechter-huys gegaen, en heeft geſeyt tot Ieſus : Van waer zijt ghy ? maer Ieſus en heeft hem geen antwoordt gegeven.
10 Aldus ſeydt Pilatus hem ; En ſpreeckt ghy tot my niet ? En weet ghy niet dat ick macht heb u te Kruycen , en macht heb u vry te laten gaen ?
11 Ieſus heeft geantwoordt : Ghy en ſout geen macht tegen my hebben , ten ware datſe u van boven gegeven ware. Daerom die my u gelevert heeft, heeft meerder ſonde.
12 En van doen heeft Pilatus geſocht hem te ontſlaen. Maer de Ioden riepen , ſeggende : is 't dat ghy deſe vry laet , ſoo en zijt ghy geen vriendt van den Keyſer. Want al die ſich ſelfs Koninck maeckt , wederſpreeckt den Keyſer.
13 En als Pilatus deſe woorden gehoort heeft , heeft hy Ieſum buyten gebracht , en is geſeten op den rechter-ſtoel , in een plaets die genoemt is Lithoſtrotos , doch in 't Hebreeuſch Gabbatha ,
14 En het was des bereydingh dach van Paeſſchen ontrent ſes uren , en hy ſeydt de Ioden : Siet uwen Koninck.
15 Maer ſy riepen : Doet wech , doet wech , Kruyſt hem. Pilatus ſeydt hen-lieden : Sal ick uwen Koninck kruycen ? De opperſte Prieſters hebben geſeydt : Wy en hebben geen Koninck , dan den Keyſer.
16 Hierom heeft hy hen-lieden doen Ieſum gelevert dat hy ſoude gekruyſt worden. En ſy hebben Ieſum genomen , en uyt geleydt.
17 En dragende ſich ſelfs een Kruys , is hy uyt gegaen tot de plaets die genoemt wordt Calvarien , maer in 't Hebreeſch Golgotha , *Matth* 27. 33. *Marc.* 15.
18 Daer ſy hem gekruyſt hebben , en met hem twee andere aen d' een en d' andere zijde , en in 't midden Ieſum. 22. *Luc.* 23. 33.
19 En Pilatus heeft ook eenen Titel geſchreven , en dien op 't Kruys geſtelt En daer was geſchreven : *Jeſus van Nazareth de Koninck der Joden.*
20 Aldus hebben deſen Titel veel van den Ioden geleſen , want de

de plaets was by de Stadt, daer Ieſus gekruyſt was. En het was geſchreven in Hebreeuſch, Griecks, en Latijn.

21 Derhalven ſeyden de opperſte Prieſters der Ioden tot Pilatus. En wilt niet ſchrijven, Koninck der Ioden: maer dat hy geſeydt heeft, ick ben den Koninck der Ioden.

22 Pilatus heeft geantwoordt: Dat ick geſchreven heb, dat heb ick geſchreven.

Matth. 27. 35. *Marc.* 15. 24. 23 De Ruyters dan (doen ſy hem gekruyſt hadden) hebben zijn kleederen genomen (en hebben vier deelen gemaeckt, elcken Ruyter een deel) en den rock, maer den rock was ſonder naet, van boven gebreydt over al.

Luc. 23. 34. 24 Hierom hebben ſy tot malkanderen geſeydt: En laet ons dien niet ſnijden, maer laet ons daer om het lot werpen, wiens dat hy zijn ſal. Op dat de Schriftuer ſoude volbracht worden, ſeggende: Sy hebben mijn kleederen onder haer gedeelt, en op mijn kleet hebben ſy het lot geworpen. *Pſalm* 21. 19. En de Ruyters dan hebben dit gedaen.

25 Maer by Ieſus Kruys ſtonden zijn Moeder, en zijns Moeders Suſter Maria Cleophe, en Maria Magdalene.

26 Aldus doen Ieſus geſien hadde de Moeder en den Diſcipel ſtaende, den welcken hy lief hadde, ſeydt hy tot ſijn Moeder: Vrouw, ſiet daer uwen Soon.

27 Daer na ſeydt hy den Diſcipel: Siet daer u Moeder. En van die uur heeftſe den Diſcipel genomen tot de ſijnen.

Pſalm 68. 22. 28 Daer na Ieſus wetende dat nu al volbracht was, op dat de Schriftuer ſoude volbracht worden, ſoo ſeyt hy: ick heb dorſt.

29 Daer was dan een vat geſtelt vol edick. Maer ſy een ſpongie vol edick rontſom met hyſop beleggende, hebben die geſteken aen zijn mondt.

30 Aldus doen Ieſus den edick genomen hadde, heeft hy geſeydt: Het is volbracht. En met geneychden hoofd heeft hy ſijnen Geeſt gegeven.

31 Derhalven de Ioden (om dat het den dach van de bereydinge was) om dat de lichamen niet en ſouden aen 't Kruys blijven op den Sabboth, (want het was een grooten dach dien Sabbothdach) ſoo hebben ſy Pilatus gebeden dat haer beenen ſoude gebroken worden en afgenomen.

32 Hierom zijn de Ruyters gekomen, en hebben de beenen van den eerſten gebroken, en van den anderen die met hem gekruyſt was,

33 Maer doen ſy tot Ieſum gekomen waren, en ſagen dat hy nu doodt was, en hebben ſy zijn beenen niet gebroocken.

34 Maer een van de Ruyters heeft met een lancie zijn zijde geopent, en terſtont is daer uyt gekomen bloedt en water.

35 En die 't geſien heeft, heeft daer getuygenis van gegeven, en zijn getuygenis is waerachtich. En hy weet dat hy waer ſeydt, op dat ghy 't oock gelooven ſoudt.

Exod. 12. 46. *Num.* 9. 12. 36 Want deſe dingen zijn geſchiet, om dat de Schriftuer ſoude volbracht worden: Geen been en ſult ghy van hem breken.

37 En

37 En wederom ſeydt een ander Schriftuer : Sy ſullen ſien in den genen die ſy door geſteken hebben. *Zach.* 12. 10.

38 Maer hier na heeft Ioſeph van Aritmathia Pilatus gebeden, (om dat hy een Diſcipel Ieſu was, maer verborgen, uyt de vreeſe der Ioden) dat hy ſoude mogen wech nemen Ieſus lichaem. En Pilatus heeft toe gelaten. Aldus is hy gekomen, en heeft Ieſus lichaem wech genomen. *Matth.* 27. 57. *Marc.* 15. 42. *Luc.* 23. 50.

39 Maer Nicodemus is daer oock gekomen, die eerſt des nachts tot Ieſus gekomen was, brengende een menghſel van Myrrhe en aloes, ontrent hondert pondt. *Ioan.* 3. 2.

40 Aldus hebben ſy Ieſus lichaem genomen, en hebben dat verbonden met linnen doecken, met ſpeceryen, gelijck by de Ioden gewoonte is te begraven.

41 En in de plaets daer hy gekruyſt is, was een Hof, en in den Hof een nieuw graft, daer noch niemandt in geleyt en was.

42 Hierom hebben (ſy om der Ioden bereydingh-dach, want 't Graf by was) Ieſum daer geleyt.

Het XX. Capittel.

1 MAer op den eerſten dach van de weeck, ſoo is Maria Magdalene gekomen des morgens vroech, doen 't noch duyſter was, tot het graft, en ſy heeft den ſteen geſien van het graft genomen. *Mat.* 28. 1. *Mar.* 16 2. *Luc.* 24. 1.

2 Aldus is ſy geloopen, en gekomen tot Simon Petrus, en tot den andcren Diſcipel, den welcken Ieſus lief hadde, en ſeydt hen lieden : Sy hebben den Heer uyt het graft wech genomen, en wy en weten niet waer ſy hem geleydt hebben.

3 Hierom is Petrus nyt gegaen, en de andere Diſcipel, en ſy zijn gekomen tot het graft.

4 Maer ſy twee liepen te ſamen, en de andere Diſcipel is voor geloopen haeſtiger als petrus, en hy is d' eerſte gekomen tot het graft.

5 Ende als hy hem nedergeboogen hadde, heeft hy de linnen doecken daer ſien leggen, maer nochtans en is hy daer niet in gegaen.

6 Aldus is Simon Petrus gekomen hem volgende, en is in 't graf gegaen, en heeft de linnen doecken geſien leggen.

7 En den ſweetdoeck die op ſijn hooft geweeſt was, niet by de linnen doecken geleyt, maer byſonder gewonden op een plaets.

8 Aldus is doen die Diſcipel daer oock in gegaen die voor gekomen was aen 't Graft, en hy heeft het geſien en gelooft.

9 Want ſy en wiſten noch de Schriftuer niet, dat hy moeſt van den dooden verrijſen.

10 Aldus zijn de Diſcipelen wederom wech gegaen tot malkanderen.

11 Maer Maria ſtondt aen 't Graft van buyten weenende. Doen ſy dan weende, heeft ſy haer geboogen en geſien in 't Graft. *Mat.* 28. 1. *Mar.* 16. 5.

12 En heeft twee Engelen geſien in witte kleederen ſittende, *Luc.* 24. 4.

den

den eenen aen 't hooft, en den anderen aen de voeten, daer Jeſus lichaem geleyt was geweeſt.

13 Die ſeyden haer: Vrouw, waerom weent ghy? Sy ſeyt haer om dat ſy mijnen Heer hebben wech gedragen, en ick en weet niet waer dat ſy hem geleydt hebben.

14 Doen ſy dit geſeyt hadde, heeft ſy haer om gekeert, en heeft Jeſus geſien ſtaende, en ſy en wiſt niet dat 't Ieſus is.

15 Jeſus ſeydt haer: Vrouw, waerom weent ghy? Wien ſoeckt ghy? Sy menende dat het een Hovenier was, ſeydt hem, Heere, hebt ghy hem wech genomen, ſecht het my doch waer ghy hem geleydt hebt, en ick ſal hem wech dragen.

16 Jeſus ſeyde haer: Maria. Sy haer omkeerende ſeydt hem: *Rabboni*, 't geen te ſeggen is, Meeſter.

17 Jeſus ſeyde haer: En wilt my niet raken (want ick en ben noch niet op-geklommen tot mijnen Vader) maer gaet henen tot mijn Broeders, en ſecht hen-lieden: ick klimme op tot mijnen Vader en uwen Vader; mijnen Godt, en uwen Godt.

18 Maria Magdalena is gekomen verkondigende den Diſcipelen: ick heb den Heer geſien, en deſe woorden heeft hy my geſeydt.

Marc. 16. 14. *Luc.* 24. 36. 1 *Cor.* 15. 5.

19 Aldus doen 't avondt was op dien dach, een van den Sabboth-dagen, en de deuren geſloten waren, daer de Diſcipelen vergadert waren uyt de vreeſe der Ioden, ſoo is Ieſus gekomen, en heeft geſtaen in 't midden, en hen-lieden geſeydt: Vrede ſy u lieden.

20 En als hy dit geſeydt hadde, heeft hy haer getoont de handen en de zijde. De Diſcipelen dan ſijn blijde geweeſt als den Heer geſien hebbende.

21 Aldus heeft hy haer wederom geſeydt: vrede ſy u lieden. Gelijck den Vader my geſonden heeft, alſoo ſende ick u.

22 Als hy dit geſeydt had, heeft hy in geblaſen, en heeft hen-lieden geſeydt: Ontfancht den Heyligen Geeſt:

Matth. 18. 18.

23 Der welcker ſonden ghy vergeven ſult, die worden hen-lieden vergeven, en der welcker ghy ophout die zijn op gehouden.

24 Maer Thomas een van den twaelven, die genaemt is Didimus, en was met haer niet doen Ieſus quam.

25 Hierom hebben hem de andere Diſcipelen geſeydt: Wy hebben den Heer geſien. Maer hy heeft hen-lieden geſeydt: Ten ſy dat ick in zijn handen ſie de gaten der nagelen, en dat ick mijn vinger ſteke in de plaets der nagelen, en mijn handt ſteke in zijn zijde, ſoo en ſal ick niet gelooven.

26 En na acht dagen, waren zijn Diſcipelen wederom binnen, en Thomas met haer: Ieſus is gekomen met geſloten deuren, en heeft geſtaen in 't midden, en geſeydt: Vrede ſy u lieden.

27 Daer na ſeydt hy tot Thomas, ſteeckt uwen vinger hier in, en beſiet mijn handen, en brencht u handt voort, en ſteeckt ſe in mijn zijde, ende en wilt niet ongeloovich weſen, maer geloovich.

28 Tho-

28 Thomas heeft geantwoordt, en tot hem geſeyt: mijn Heer en mijn Godt.
29 Jeſus heeft hem geſeydt: Om dat ghy my geſien hebt Thoma, daerom hebt ghy gelooft: Salich zijnſe die 't niet geſien en hebben, en gelooft hebben.
30 Jeſus heeft noch vele andere teeckenen gedaen voor het aenſchijn van ſijnen Diſcipelen, die niet geſchreven en zijn in dit Boeck. *Ioan. 21. 25.*
31 Maer deſe zijn geſchreven, om dat ghy gelooven ſoudt, dat Jeſus is Chriſtus de Sone Godts, en op dat ghy geloovende moocht het leven hebben in ſijnen naem.

Het XXI Capittel.

1 DAer na heeft hem Jeſus wederom vertoont de Diſcipelen aen de zee Tiberiadis, en hy heeft hem vertoont aldus:
2 Simon Petrus en Thomas, die genoemt wordt Didimus waren te ſamen, en Nathanael, die uyt Cana van Galileen was, en Zebedeus Soonen, en twee andere van ſijnen Diſcipelen.
3 Simon Petrus ſeydt hen-lieden: ick ga viſſchen. Sy ſeggen hem: wy komen oock met u. En ſy zijn uyt gegaen en geklommen in 't Schip, en op dien nacht en hebben ſy niet gevangen
4 Maer doen 't morgen-ſtont was geworden, ſtondt Ieſus op den oever. En de Diſcipelen en hebben 't nochtans niet geweten dat 'et Jeſus is.
5 Hierom heeft Jeſus hen-lieden geſeyt: Kinderen en hebt ghy geen toeſpijs? Sy hebben hem geantwoordt: Neen.
6 Hy ſeyde tot haer: werpt het net aen de rechter zijde van 't Schip, en ghy ſult vinden. Aldus hebben ſy 't uyt geworpen, en nu en konden ſy dat niet trecken, om de menichte der viſſchen.
7 Hierom heeft den Diſcipel, die Jeſus beminde, geſeydt tot Petrus: Het is den Heer. Doen Simon Petrus gehoort hadde dat den Heer was, heeft hy hem met ſijn rock omgort (want hy was naeckt) en heeft ſich in zee geworpen.
8 Maer de andere Diſcipelen zijn met het Scheepje gekomen (want ſy en waren niet ver van Landt, maer by na twee hondert cubitus) treckende het net der viſſchen.
9 Als ſy dan neder-gekomen waren op 't Landt, hebben ſy daer brandende kolen geſien leggen, en een viſch daer op, en broot.
10 Jeſus ſeydt hen-lieden: Brenght hier van den viſſchen die ghy nu gevangen hebt.
11 Simon Petrus is op geklommen, en heeft het net op 't lant getrocken vol grooten viſſchen, hondert en drie en vijftich: en al warender ſool veel, ſoo en is het net nochtans niet geſcheurt.
12 Jeſus ſeydt hen-lieden: komt, eet het middachmael, en nie-

niemant van den genen die daer ſaten en dorſt hem vragen: wie zijt ghy? wetende dat het den Heer was

13 En Jeſus is gekomen en neemt het Broodt, en geeft het henlieden, en den Viſch van gelijcken.

14 Dit is nu de derde reys dat Jeſus veropenbaert is zijnen Diſcipelen, na dat hy van den dooden verreſen was.

15 Aldus doen ſy het middachmael gegeten hadden, ſeyt Ieſus tot Simon Petrus, Simon Joannis, hebt ghy my lief meer dan deſe? Hy ſeydt hem: Ia, Heer, ghy weet wel dat ick u lief hebbe. Hy ſeyt hem: Voet mijn Lammeren.

16 Hy ſeydt hem wederom: Simon Joannes, hebt ghy my lief? Hy ſeyde hem: Ia, Heer, ghy weet wel dat ick u lief heb. Hy ſeydt hem, Voet mijn Lammeren.

17 Hy ſeydt hem ten derdemael: Simon Joannis, hebt ghy my lief? Petrus wierdt bedroeft, om dat hy hem ten derdenmael ſeyde, Hebt ghy my lief? en hy heeft hem geſeyt: Heer, ghy weet alle dingen; ghy weet dat ick u lief heb. Hy heeft hem geſeyt: Voet mijn Schapen.

2 *Pet.* 1, 14 18 Voorwaer, voorwaer ick ſech u, doen ghy jonger waert, ſchorſte ghy u, en wandelde daer ghy wilde: maer als ghy ſult oudt geworden zijn, ſoo ſult ghy u handen uyt ſtrecken, en een ander ſal u ſchorten, en leyden daer ghy niet en wilt.

19 En dit heeft hy geſeydt, te kennen gevende, met wat doodt dat hy Godt ſoude verklaren. En doen hy dat geſeydt hadde, ſeydt hy tot hem: Volcht my na.

20 Petrus om gekeert zijnde, heeft geſien dien Diſcipel den *Ioan.* 13. welcken Ieſus beminde, volgende, die oock in 't Avontmael 23. geruſt heeft op zijn Borſt, en geſeyt: Heer, wie is 't die u verraden ſal?

21 Als Petrus deſen dan geſien hadde, heeft hy geſeydt tot Jeſus Heere, maer wat ſal deſe?

22 Ieſus ſeyt hem: ick wil dat hy ſoo blijve, tot dat ick kome, wat leyt u daer aen? volcht ghy my.

23 Hierom is dit woordt uyt gegaen onder de Broeders, dat deſe Diſcipel niet en ſterft. En Ieſus en heeft hem niet geſeyt, hy en ſterft niet, maer ick wil dat hy ſoo blijve, tot dat ick kome, wat leyt u daer aen?

24 Dit is dien Diſcipel die getuygenis geeft van deſen, en die dit geſchreven heeft, en wy weten dat zijn getuygenis waerachtigh is.

Ioan. 20. 25 Maer daer zijn noch veel andere dingen die Ieſus gedaen 30. heeft, de welcke waert dat menſe ſchreef elck byſonder, ſoo meene ick dat de wereldt niet en ſoude konnen begrijpen de Boecken die men ſchrijven ſoude.

Het Eynde van St. Jans Euangelie.

De

De wercken der Apoſtelen, beſchreven

Van Sint

LUCAS.

Het eerſte Capittel.

1 DE eerſte reden heb ick gedaen, o Theophile, van al het gene dat Jeſus heeft begonnen te doen en te leeren,

2 Tot op den dach dat hy (gebiedende door den Heyligen Geeſt den Apoſtelen die hy verkooren hadde) op genomen is.

3 Den welcken hy ſich ſelfs oock heeft levende getoont, na zijn lijden, in veele aenwijſingen, veertich dagen lanck hen lieden openbarende, en ſpreeckende van het Rijck Godts.

4 En met haer etende heeft hen geboden, dat ſy van Jeruſalem niet gaen en ſouden, maer dat ſy ſouden verwachten de belofte des Vaders, dewelcke ghy (ſeydt hy) gehoort hebt door mijn mont. *Luc.* 24.49. *Ioan.* 15. 26.

5 Want Joannes heeft wel gedoopt in 't water, maer ghy ſult gedoopt worden in den Heyligen Geeſt, niet langh na deſen dagen. *Mat.* 3.11. *Mar.* 1. 8. *Luc.* 3. 16.

6 Aldus vraechden hem die daer vergadert waren, ſeggende: Heer ſult ghy in deſe tijdt Iſrael het rijck weder oprechten? *Ioan.* 1.26.

7 Maer hy heeft hen lieden geſeydt: Ten behoort u niet toe, te weten de tijden en ſtonden die den Vader geſtelt heeft in zijn macht:

8 Maer ghy ſult ontfangen de kracht van den Heyligen Geeſt van boven op u komende, en ghy ſult mijn getuygen zijn in Ieruſalem, en in geheel Iudeen, en Samarien, en tot het uyterſte der Aerden. *Act.* 2.2. *Luc.* 24.48.

9 En doen hy dit geſeydt hadde, is hy (daer ſy 't ſagen) op-geheven, en een wolck heeft hem wech genomen van hare oogen.

10 Ende doen ſy hem ſagen gaende ten Hemel, ſiet, ſoo hebdender twee mannen by haer geſtaen in witte kleederen:

11 De welcke oock geſeydt hebben: Ghy Galileeuſche mannen, wat ſtaet ghy opſiende ten Hemel? Deſe Ieſus die van u lieden op genomen is in den Hemel, ſal alſoo komen gelijck ghy hem hebt geſien gaende ten Hemel.

12 Doen zijn ſy wederom gekeert na Jeruſalem, van den berch die genoemt wordt Oliveten, die by Jeruſalem is, hebbende een Sabboth-dach reyſe.

13 En als ſy in gekomen waren, zijn ſy geklommen op de eetzale daer ſy bleven, Petrus en Joannes, Jacobus en Andreas,

Philippus en Thomas, Bartholomeus en Matthæus, Jacobus Alphei, en Simon Zelotes, en Judas Jacobi,
14 Alle deſe waren volhardende eendrachtelijck in 't bidden met de Vrouwen, en met Maria de moeder Jeſu, en met zijn Broeders.
15 In die dagen Petrus op ſtaende in 't midden der Broederen heeft geſeydt (en daer was een ſchaer van menſchen t' ſamen ontrent hondert en twintich:)
16 Ghy mannen broederen, 't is van noode dat de Schriftuer volbracht worde, welcke den H. Geeſt te voren geſeydt heeft
Pſalm 40. 10. door Davids mondt van Judas, die een leyts-man is geweeſt van den genen die Jeſum gevangen hebben,
Ioan. 13. 18. 17 Die onder ons mede gerekent was, en heeft ten deel ontfangen een deel van deſen dienſt.
Ioan. 18. 3. 18 En deſe heeft beſeten een Acker van den loon der bonsheyt,
Mat. 27. 5. en verhangen zijnde is in 't midden geborſten. en alle zijn ingewant is uyt geſtort
19 En 't is kenlijck geworden alle den genen die te Ieruſalem
Mat. 27. 8. woonen, alſoo dat dien Acker genoemt wordt na haer-lieder tael *Haceldama*, dat is, den Acker des bloedts.
Pſalm 68. 26. 20 Want daer is geſchreven in 't Boeck der Pſalmen: Laet hen-lieder wooninge verwoeſt worden, ende en laet daer niemandt
Pſalm 108 8. zijn dieſe bewoonen, en zijn Bisdom laet eenen anderen ontfangen.
21 Hierom is 't van noode dat 'er iemandt van deſe mannen die met ons vergadert zijn geweeſt, den gantſchen tijdt dat onder ons in en uyt gegaen is den Heer Ieſus,
22 Beginnende van Ioannes Doopſel, tot op den dach dat hy van ons op genomen is, een getuyge worde zijnder verrijſenisſe met ons.
23 En ſy hebbender twee geſtelt, Joſeph, die genoemt wierdt Barſabas, die toe genaemt is rechtveerdigh, en Matthias.
24 En biddende hebben ſy geſeydt: Ghy Heere, die de harten kent van alle menſchen, toont wien ghy verkooren hebt, een van doſe twee,
25 Om te ontfangen de plaets van deſen dienſt, en Apoſtelſchap, 't geen Judas overtreden heeft, om dat hy weeh gaen ſoude in zijn plaets.
26 Ende ſy hebben hen-lieden loten gegeven, en 't lot is gevallen op Matthias, en hy is mede getelt met de elf Apoſtelen.

Het II Capittel.

1 ENde als de dagen van Pincxſteren vervult wierden, waren ſy al te ſamen in de ſelve plaets,
Mat. 3. 11. *Mar.* 1. 8. *Luc.* 3. 16. *Ioan.* 7. 30. *Act.* 1. 8. 2 En daer is onverſiens geſchiet van den Hemel een geluydt, als van een aenkomende krachtigen windt, en heeft vervult het geheel huys daer ſy ſittende waren.
3 Ende hen openbaerde gedeelde tongen gelijck vuer, en heeft geſeten op een yegelijck van haer. 4 En

4 En ſy zijn alle vervult met den Heyligen Geeſt, en hebben begonnen te ſpreken met verſcheyden tongen, na dat den Heyligen Geeſt haer uyt gaf te ſpreecken. *Act. 11. 15. en 19. 6.*

5 En te Jeruſalem waren Joden woonachtich, Godtvreeſende mannen van alle natie die onder den Hemel is.

6 En dit geluyt geſchiet zijnde, is daer een menichte vergadert, en van harten verſlagen: om dat een iegelijck haer hoorde ſpreken in ſijn Tale,

7 En ſy verſchrickten alle, en waren verwondert, ſeggende: Siet, en zijn alle deſe die daer ſpreken, niet Galileeuſche mannen?

8 En hoe hebben wy een iegelijck onſe Tael gehoort daer wy in geboren zijn?

9 Parthen, en Meden, en Elamiten, en die woonen in Meſopotamien, in Judeen en Cappadocien, Ponten, en Aſien,

10 Phrygien en Pamphilien, Egypten, en de deelen van Libyen, welck is ontrent Cyrenen, en de Roomſche vreemdelingen,

11 Ioden oock, en Heydenen tot het Ioodtſchap bekeert, Creten en Araben, wy hebben deſe hooren ſpreken met onſen talen de grootdadige wercken Godts.

12 En ſy verſloegen ſich altemael, en verwonderden hen, tot malkanderen ſeggende: Wat wil dit zijn?

13 Doch de andere beſpottende ſeyden: Deſe zijn vol van moſt.

14 Maer Petrus ſtaende met de elve, heeft zijn ſtem op geheven, ende tot haer geſproken: Ghy Ioodtſche mannen, en die te Ieruſalem woont allegader, dit ſy u kenlijck, en ontfanght met den ooren mijn woorden,

15 Deſe (alſoo ghy meent) en zijn niet droncken, alſoo het nu drie uren is op den dach:

16 Maer dit is 't gene dat 'er geſeydt is door den Propheet Joel:

17 En 't ſal zijn in de laetſte dagen (ſeydt de Heer) dat ick ſal uytſtorten van mijnen Geeſt op alle vleeſch, en u Soonen en Dochteren ſullen propheteren, en u Jongelingen ſullen geſichten ſien, en u Ouderen ſullen droomen droomende zijn. *Joel 2. 28. Iſa. 44. 3.*

18 En ick ſal voorwaer in die dagen op mijn Dienaers, en Dienareſſen uyt-ſtorten van mijnen Geeſt, en ſy ſullen Propheteren.

19 En ick ſal wonderlijcke teeckenen geven in den Hemel boven, en teeckenen op de Aerde beneden, bloet, en vuer, en damp des roocks.

20 De Son ſal gekeert worden in donckerheydt, en de Maen in bloedt, eer dat komen ſal den grooten en openbaren dach des Heeren.

21 En 't ſal zijn dat een iegelijck wie den naem des Heeren aen roepen ſal, die ſal ſalich weſen. *Joel 2. 32. Rom. 10. 13.*

22 Ghy Iſraëlijtſche mannen, hoort deſe woorden: Ieſus van Nazareth, een man van Godt waerdich gemaeckt onder u lieden door de krachten en wonderlijcke wercken en teeckenen, die

Godt door hem gedaen heeft in 't midden van u lieden, alſoo ghy oock wel weet:
23 Deſen door geſloten raedt en voorſienicheydt Godts gelevert, hebt ghy lieden door de handen der booſen Kruycende gedoodt.
24 Den welcken Godt verweckt heeft na dat hy de pijne der hellen ontbonden hadde, gelijck het oock onmogelijck was, dat hy daer af ſoude gehouden worden.
Pſalm 15. 8. 25 Want David ſeydt in zijn perſoon: ick voorſach den Heer altijdt voor mijn aenſicht, want hy is my ter rechter handt, op dat ick niet beroert en worde.
26 Daerom heeft hem mijn hart verblijdt, en mijn tongh heeft ſich verheucht: Daer en boven ſal mijn vleeſch oock ruſten in hoop:
27 Want ghy en ſult mijne ziele niet verlaten in de hel, noch ghy en ſult uwen Heyligen niet geven te ſien de verderffeniſſe.
28 Ghy hebt my kennelijck gemaeckt de wegen des levens, ghy ſult my vervullen van blijdtſchap met u aenſicht.
29 Ghy mannen broederen laet my kloeckelijck ſpreken tot u
3 *Reg.* 2. 10. lieden van den Patriarch David, dat hy geſtorven is en begraven, en zijn graf is by ons tot op den dach van heden toe.
Pſalm 131 11. 30 Om dat hy een Propheet was, en wel wiſt dat hem Godt met een eet geſworen hadde, dat 'er van de vrucht zijnder lendenen een ſitten ſoude op ſijnen throon,
31 Soo heeft hy voorſiende geſproken dat Chriſtus verrijſeniſſe,
Pſalm 15. 10. dat hy niet en is verlaten geweeſt in de helle, noch zijn vleeſch geen verrottinge geſien en heeft.
Act. 13. 35. 32 Deſen Ieſus heeft Godt wederom verweckt, waer van wy alle getuygen zijn,
33 Hierom hy verheven zijnde door de rechterhandt Godts, en ontfangen hebbende de belofte van den Heyligen Geeſt van den Vader, heeft deſen uyt geſtort, den welcken ghy ſiet en hoort.
34 Want David en is in den Hemel niet geklommen. Maer hy
Pſalm 109 2. ſeydt: De Heer heeft geſeydt tot mijnen Heer, ſit aen mijn rechter handt,
35 Tot dat ick u vyanden ſtellen ſal tot een voet-banck uwer voeten.
36 Derhalven moet het heel huys van Iſrael ſeer ſeeckerlijck weten, dat Godt deſen Ieſus, die ghy gekruyſt hebt, gemaeckt heeft tot een Heer en geſalfde.
37 En deſe dingen gehoort hebbende, zijn ſy beweecht geweeſt van herten, en hebben geſeyt tot Petrus en tot de andere Apoſtelen: wat ſullen wy doen mannen Broeders.
38 En Petrus tot hen lieden: Doet (ſeydt hy) penitentie, en een iegelijck van u werde gedoopt in den naem Ieſu Chriſti, tot vergiffeniſſe van uwe ſonden, ende ghy ſult ontfangen de gave van den Heyligen Geeſt.
39 Want u lieden behoort toe de belofte en uwen kinderen, en uwen kinderen, en alle den genen die verre zijn, de welcke tot hem roepen ſal de Heer onſe Godt.

40 Ende

40 Ende met veel andere woorden heeft hy betuycht, en vermaende hen-lieden, ſeggende: werdt behouden van dit quaet geſlacht.
41 Aldus die zijn woorden ontfangen hebben, zijn gedoopt. En daer zijn op dien dach toegekomen ontrent drie duuſent zielen.
42 En ſy waren volſtandelijck blijvende in de leeringe der Apoſtelen, en in de gemeenſchap van 't breken des broodts, en ingebeden.
43 En alle zielen kregen vrees: en veel teeckenen en wonderlijcke wercken wierden gedaen door de Apoſtelen in Ieruſalem, en daer was een groote vrees in allen.
44 Oock alle die geloofden, waren te ſamen, en ſy hadden alle dingen gemeyn.
45 De beſittingen ende rijckdommen verkochten ſy, en deelden die hen allen na dat een iegelijcken van noode was.
46 En dagelijcks oock volhardende eendrachtelijck in den Tempel, en brekende van huyſen te huyſen 't broodt, namen ſy ſpijſe met verheugen en ſimpelheydt des herten,
47 t' Samen Godt lovende, en gratie hebbende tot alle het volck. Maer de Heer vermeerderde dagelijcks de gene die ſalich ſouden worden tot dat ſelve.

Het III. Capittel.

1 MAer Petrus en Ioannes gingen opwaerts ten Tempel ten negen uren van 't gebedt.
2 En daer wierdt een man gebracht die kreupel was van zijns Moeders lichaem, den welcken ſy dagelijcks ſtelden aen de poort des Tempels, die genoemt wordt de Schoone, dat hy Aelmoeſſen bidden ſoude van den genen die in den Tempel gingen.
3 Als deſe geſien had Petrus en Joannes beginnende in den Tempel te gaen, badt hy om een Aelmoeſſe te ontfangen.
4 Maer Petrus hem aenſiende met Ioannes, heeft geſeydt: Siet ons aen.
5 En hy ſach hen lieden aen, hoopende dat hy iet van haer ontfangen ſoude.
6 Maer Petrus heeft geſeydt: Goudt en Silver en heb ick niet, maer dat ick heb dat geve ick u, in den naem Jeſu Chriſti van Nazareth, ſtaet op en wandelt.
7 En grijpende zijn rechterhandt, heeft hem op geheven, en terſtont zijn ſijn benen en voeten vaſt geworden.
8 Ende opſpringende heeft geſtaen, en hy wandelde, en is met haer in den Tempel gegaen wandelende en opſpringende, en Godt lovende.
9 Ende alle 't volck heeft hem geſien wandelende en Godt lovende.
10 En ſy kenden hem dat hy 't was die daer ſat om Aelmoeſſen

aen de Schoone Poort des Tempels, en ſy zijn vervult met verwonderingh en verbaeſtheyt, van 't gene dat hem gebeurt was.
11 Maer als hy Petrus en Joannes hiel, is al 't volck tot henlieden geloopen aen 't portael, 't welck genoemt wordt Salomons portael, verwonderende hen lieden ſeer.
12 Maer Petrus dit ſiende heeft geantwoordt tot het volck: Ghy Iſraelietſche mannen, wat verwondert ghy u hier in, of waerom ſiet ghy ons aen, als of wy door onſe kracht of macht deſe hadden doen wandelen?
13 De Godt van Abraham, en de Godt van Iſaac, en de Godt van Jacob, de Godt onſer Vaderen heeft verheerlijckt ſijnen Soon Jeſus, den welcken ghy voorwaer gelevert hebt, en verloochent voor Pilatus aenſicht, doen hy vonniſte dat men hem ſoude vry laten gaen.
Matth. 27. 20. 14 Maer ghy lieden hebt den Heyligen en rechtvaerdigen geloochent, en hebt begeert dat men u den man die een doodtſlager was, geven ſoude.
Marc. 15. 11. 15 En den Schepper des levens hebt ghy gedoodt, den welcken
Luc. 23. 18. *Ioan.* 18. 40. Godt van den dooden verweckt heeft, waer van wy getuygen zijn.
16 En in 't geloof van zijnen naem heeft hy deſen dien ghy geſien hebt en kent, zijnen naem beveſticht, en 't geloof dat door hem is, heeft aen deſe gantſche geſontheydt gegeven voor het aenſchijn van u allen.
17 En nu ghy Broeders, ick weet wel dat ghy 't door onwetenheydt gedaen hebt, gelijck oock u Princen.
18 Maer God dat hy te voren verkondicht heeft door den mont van alle de Propheten, dat ſijnen geſalfden lijden ſoude, heeft het aldus volbracht.
19 Hierom doet boet, en bekeert u, op dat u ſonden uyt gewiſcht mogen worden.
20 Op dat, wanneer de tijden van de verkoelinge komen ſullen van 't geſicht des Heeren, ende dat hy ſal geſonden hebben Jeſus Chriſtus, die u lieden gepreeckt is geweeſt,
21 De welcke moet waerlijck den Hemel ontfangen, tot de tijden dat alle dingen ſullen weder in ſtaet geſtelt worden, van de welcke Godt geſproken heeft door den mondt van ſijne Heyligen Propheten, die van 't beginſel des werelts geweeſt zijn.
Deut. 18. 15. 22 Moyſes heeft immers geſeydt: want de Heere u Godt ſal u eenen Propheet verwecken uyt uwen Broederen mijns gelijck: Deſen ſult ghy hooren na alle dat hy u ſeggen ſal.
23 Maer 't ſal zijn dat alle ziel die deſen Propheet niet hooren en wilt, ſal vernielt worden uyt het volck.
24 En alle de Propheten van Samuel, en die daer na geſproken hebben, hebben verkondicht deſe dagen.
25 Ghy zijt de kinderen der Propheten en des Teſtaments, het welck Godt beſtelt hadde tot onſen Vaderen, ſeggende tot Abraham: En in u zaet ſullen gezegent worden alle de familien van
Gen. 12. 3. 't Aertrijck.

26 U lie-

26 U lieden heeft Godt eerſtmael ſijnen Soon verweckende dien geſonden, u zegenende, om dat hem een iegelijck bekeeren ſoude van zijn boosheydt.

Het IV. Capittel.

1 DOch ſy ſprekende tot het Volck, zijn daer over gekomen de Prieſters en de meeſters des Tempels, en de Sadduceen,
2 Droevigh zijnde dat ſy het Volck leerden, en verkondichden door Jeſum de verrijſeniſſe uyt de dooden.
3 En ſy hebben de handen aen haer geſlagen, en hebbenſe in de gevangeniſſe geſtelt tot des anderdaeghs toe, want het was nu avondt.
4 Maer veel van den genen die 't woordt gehoort hadden, hebben gelooft, en 't getal der mannen is geworden vijf duyſent.
5 Maer 't is geſchiedt des anderen daeghs, dat haer-lieder Princen vergaderden, en de Ouders en Schriftgeleerden in Ieruſalem,
6 En Annas den Prins der Prieſteren, en Caiphas, en Joannes, en Alexander, en alle die daer waren van het Prieſterlijck geſlacht:
7 Ende ſtellende hen-lieden in 't midden, vraechden ſy: Door wat kracht of in wat naem hebt ghy dit gedaen?
8 Doen heeft Petrus vervult zijnde van den Heyligen Geeſt, tot hen-lieden geſeydt: Ghy Princen des volcks en ouderen hoort:
9 Is 't ſake dat wy heden onderſocht worden om het weldaet aen den krancken menſch beweſen, waer door dat deſe geſont is gemaeckt,
10 Soo ſy u allen kenlijck, en alle het volck van Iſrael, dat dit is geſchiet door den naem Jeſu Chriſti van Nazareth, dien ghy gekruyſt hebt, den welcken Godt verweckt heeft van den dooden, hier door ſtaet deſe menſch voor u lieden geſont.
11 Dit is den ſteen die verworpen is geweeſt van u timmerende, die geworden is tot een hooft des Hoecks. *Pſalm 117 22.*
12 En daer en is in geenen anderen ſalicheydt. Want daer en is genen anderen naem onder den Hemel den menſchen gegeven, door den welcken wy moeten ſalich worden. *Matt. 21. 42. Marc. 12. 10. Luc. 20. 17. Iſa. 28. 16. 1 Pet. 2. 7. Rom. 9. 33.*
13 Maer ſy ſiende de volſtandigheydt van Petrus en Ioannes bevindende dat het ongeleerde menſchen waren, en ſlechte luyden, verwonderden ſy haer, en ſy kendenſe datſe met Jeſu geweeſt hadden.
14 En oock ſiende den menſch ſtaen met hen-lieden die geſont gemaeckt was, ſoo en koſten ſy daer niet tegen ſeggen:
15 Maer ſy hebben haer geboden, dat ſy buyten ſouden gaen uyt den raedt, en ſy ſpraken tot malkanderen,
16 Seggende: wat ſullen wy deſe menſchen doen? want daer is voorwaer een kennelijck teken door hen-lieden gedaen. Het

is allen den genen die te Jeruſalem woonen openbaer, en wy en konnen dat niet loochenen.
17 Maer op dat niet voorder verbreyt en worde onder 't volck, ſoo laet hen-lieden dreygende verbieden, dat ſy voortaen in deſen naem genen menſch meer en ſpreken:
18 En haer roepende, hebben ſy geboden dat ſy geenſins en ſouden noch ſpreken noch leeren in den naem Ieſu.
19 Maer Petrus en Ioannes antwoordende, hebben tot henlieden geſeydt: is 't recht voor Godts aenſicht, u lieden meer te hooren dan Godt, oordeelt ghy dat.
20 Want wy en kennen 't gene dat wy geſien ende gehoort hebben niet ſwijgen.
21 Maer ſy hebbenſe al dreygende laten vry gaen, niet vindende hoe dat ſyſe pijnigen ſouden, om het volcks wille. Want ſy proſen alle grootelijcks dat 'er gedaen was in 't gene dat 'er geſchiet was.
22 Want die man was meer dan veertich jaren oudt, daer dit teecken der geſondtheydt aen gedaen was.
23 Maer als ſy vry gelaten waren, zijn ſy gekomen tot de haren, en hebben hen lieden verkondicht al dat haer de Princen der Prieſteren, en de Ouderlingen geſeyt hadden.
24 De welcke (als ſy 't gehoort hadden) hebben eendrachtelijck haerlieder ſtemmen op geheven tot Godt, en geſeydt: Heere, ghy zijt die gemaeckt hebt Hemel en Aerde, Zee, en al dat 'er in is,
25 Die door den Heyligen Geeſt door den mondt van onſen
Pſalm 2.1. Vader uwen Dienaer David geſeydt hebt: Waerom hebben de Heydenen gegrimt, en de luyden ydelheden gedacht?
26 De Coningen der aerden hebben by een geſtaen, en de Princen zijn by een vergadert, tegen den Heer en tegen ſijnen Geſalfden?
27 Want hier zijn waerlijck te ſamen vergadert in deſe Stadt tegen uwen heyligen Soon Ieſus, den welcken ghy geſalft hebt, Herodes en Pontius Pilatus, met den Heydenen ende den volcken van Iſrael,
28 Om te doen 't gene dat u handt en uwen raedt geordineert heeft te geſchieden.
29 En nu, Heere, ſiet aen haer dreygementen, en geeft uwen dienaren met allen betrouwen te ſpreken u woordt,
30 Op dat ghy u handt daer toe uytreyckt, dat 'er geſontheden en tekenen, en wonderlijcke wercken mogen gedaen worden, door den naem van uwen Heyligen Soon Ieſum.
31 Ende als ſy gebeden hadden, is de plaets beroert geweeſt, daer ſy in vergadert waren. Ende ſy zijn alle vervult geweeſt van den heyligen Geeſt, ende ſpraecken het woordt Godts met betrouwen.
32 En de menichte der geloovigen, hadt een hart en een ziel, en niemant ſeyde iet ſijn te weſen van 't gene dat hy beſat, maer alle dingen waren onder hen gemeyn.

33 Ende

33 Ende met groote kracht gaven de Apoſtelen getuygenis van de verrijſeniſſe Ieſu Chriſti ons Heeren, en groote gratie was in haer allen.
34 Noch daer en was niemandt gebreck lijdende onder hen-lieden. Want alle die beſitters waren van Acker-landen of Huyſen, die verkochtenſe, en brachten 't geldt van 't gene dat ſy verkoeht hadden,
35 En leyden dat voot de voeten der Apoſtelen. En 't wiert een iegelijck gedeelt byſonder, na dat elck van noode was.
36 Maer Ioſeph die genoemt was van de Apoſtelen Barnabas ('t welck te ſeggen is, een Soon der vertrooſtingen) een Levit, uyt Cypren geboren,
37 Doen hy een Acker hadde, heeft dien verkoeht, en den ptijs gebracht, ende geleydt voor de voeten der Apoſtelen.

Het V. Capittel.

1 MAer een man genaemt Ananias, met Saphira zijn Huys-vrouw heeft een Acket verkocht,
2 En heeft met bedroch onthouden van den prijs des Ackers, met weten van zijn Huysvrouw, en brengende een deel, heeft dat geleydt voot de voeten van de Apoſtelen.
3 Doch Petrus heeft geſeydt: Anania, waerom heeft Satanas u hart bekoort, te liegen tegen den Heyligen Geeſt, en te ontdecken van den prijs des Ackers?
4 En ſoude die niet blijvende u gebleven hebben? en verkoeht zijnde, en was den prijs niet in u macht? Waerom hebt ghy dit in u hart geſtelt? ghy en hebt den menſchen niet gelogen, maer Godt.
5 En Ananias deſe woorden hoorende is gevallen, en heeft zijn geeſt gegeven. Ende daer is een groote vrees gekomen op alle degene die 't gehoort hebben.
6 Maer de jongelingen op ſtaende hebben hem weeh gedaen, ende uyt dragende hebben hem begraven.
7 En 't is geſchiet na het verloop van ontrent drie uren, dat zijn Huys-vtouw niet wetende wat daet geſchiet was, oock binnen gekomen is.
8 En Petrus heeft haer geſeydt: Secht my Vtouw, Hebt ghy den Acket ſoo veel verkocht? maet ſy heeft geſeydt: Ia ſoo veel.
9 Doch Petrus tot haer, wat komt u doch toe den Geeſt des Heeren te verſoecken? Siet de voeten van den genen die u man begraven hebben, zijn aen de deur, en ſullen u uytdragen.
10 Terſtont is ſy gevallen voor zijn voeten, en heeft haren geeſt gegeven. En de jongelingen inkomende hebben haer doodt gevonden, en hebbenſe uyt gedtagen, en begraven by haren man.
11 Ende daer is een groote vrees gekomen in de gantſche vergadetingh der geloovigen, en over alle die deſe woorden gehoort hebben.

12 Ende door de handen der Apoſtelen wierden veel teeckenen ende wonderlijcke wercken gedaen onder 't volck. En ſy waren allen eendrachtelijck in Salomons Portael.
13 Maer van de andere en dorſt niemandt ſich vervoegen met haer, Doch het Volck achtede hen groot.
14 Maer de menichte der mannen en vrouwen die in den Heer geloofden wierden meer vermeerdert:
15 Alſoo dat ſy op de ſtraten uyt leyden de ſiecken, en ſtelden die in beddekens en bedſteden, op dat (als Petrus quam) ten minſten zijn ſchaduwe iemandt van dien ſoude overſchaduwen, en dat ſy ſouden verloſt worden van haren ſieckten.
16 En daer quam oock by een menichte van de by leggende Steden te Ieruſalem, brengende ſiecken, en die gequelt waren van onſuyveren geeſten, de welcke allen geneſen wierden.
17 Doch den Prins der Prieſteren op ſtaende, ende alle die met hem waren, welck is de Secte der Saduceen, vol nijdigheydt geworden.
18 En hebben de handen aen de Apoſtelen geſteken, en hebbenſe geſtelt in de gemeene gevangeniſſe.
19 Maer den Engel des Heeren 's nachts de deuren van de gevanckenis open doende, en hen-lieden uyt leydende, heeft geſeydt:
20 Gaet henen, en ſtaende ſpreeckt in den Tempel aen het Volck, alle de woorden van dit leven.
21 Als ſy dit gehoort hebben, zijn ſy ſinorgens vroegh gegaen in den Tempel, en leerden daer. Maer den Prins der Prieſteren daer komende, en die met hem waren, hebben t' ſamen geroepen den raedt, en alle de ouderlingen der Kinderen van Iſrael, en hebben tot den Kercker geſonden, dat menſe tot hen-lieden brengen ſoude.
22 En doen de Dienaers daer gekomen waren, en ſy den Kercker open gedaen hebbende, die niet en hadden gevonden, zijn ſy wederom gekeert, ende hebben 't haer wederom gebootſchapt,
23 Seggende: Den Kercker hebben wy voorwaer geſloten gevonden met alle naerſtigheydt, en de bewaerders ſtaende voor de deuren, maer open doende, hebben wy niemandt daer binnen gevonden.
24 Maer als de overſte des Tempels, en de Princen der Prieſteren deſe woorden gehoort hebben, twijffelden ſy wat hier uyt worden ſoude.
25 En een daer komende heeft hen-lieden gebootſchapt: Siet, deſe mannen die ghy in den Kercker geſtelt hebt, zijn in den Tempel ſtaende en leerende 't volck.
26 Doen zijn de overſte des Tempels gegaen met de dienaers, en hebbenſe gebracht ſonder gewelt. Want ſy vreeſden 't volck, dat ſy ſouden geſteenicht worden.
27 Ende als ſy die gebracht hadden, hebben ſyſe in den raedt geſtelt. En den Prins der Prieſteren heeft hen-lieden gevraecht,

28 Seg-

28 Seggende: met te gebieden hebbende wy u lieden geboden dat ghy niet leeren en ſoudt in deſen naem, ende ſiet ghy hebt Ieruſalem vervult met uwe leeringen, en ghy wilt op ons brengen het bloedt van deſen menſch.
29 Maer Petrus en de Apoſtelen antwoordende hebben geſeyt: men moet Godt meer onderdanich zijn dan den menſchen.
30 Den Godt van onſe Vaderen heeft Ieſum verweckt, die ghy gedoodt hebt, hangende aen 't houdt.
31 Deſen Prins en Salichmaker heeft Godt verheven door zijn rechterhandt, om Iſrael penitentie te geven, en vergiffenis van ſonden,
32 Ende wy zijn getuygen van deſe woorden. En den H. Geeſt, die Godt gegeven heeft aen allen die hem gehoorſaem zijn.
33 Doch als ſy dit gehoort hadden, doot-ſneet hen dit, en ſy dochten haer om te brengen.
34 Maer een Pharizeeus in den raedt op ſtaende Gamaliel genaemt, een Leeraer der wet, eerwaerdigh aen al het Volck, heeft geboden dat die mannen voor een korten tijdt ſoude buyten zijn.
35 En hy heeft tot hen-lieden geſeydt: Ghy Iſraeliſche mannen, ſiet wel voor u ontrent deſen menſchen, wat ghy doen ſult.
36 Want voor dele dagen is geweeſt eenen Theodas, ſeggende dat hy wat was, den welcken heeft aen gehangen een getal van mannen, ontrent vier hondert, die gedoodt is, en alle die hem geloofden zijn verſtrooyt, en te niet gebracht.
37 Na deſen is geweeſt Iudas een Galileeuſch man in de dagen der belijdingen, en hy heeft het volck af gekeert na hem, en hy is vergaen, en alle die hem aen gehangen hebben, zijn verſtrooyt.
38 Aldus ſech ick u nu oock ſcheyt van deſe menſchen, en laetſe geworden: want is deſen raet of dit werck uyt de menſchen, ſoo ſal het verdwijnen:
39 En is 't van Godt, ſoo en ſult ghy dat niet kennen ſcheyden, op dat ghy miſſchien niet bevonden en wordt Godt te wederſtaen. En ſy hebben met hem toe geſtemt.
40 En roepende de Apoſtelen te ſamen, als ſy die geſlagen hadden, hebben haer geboden, dat ſy geenſins ſpreken en ſouden in den naem Ieſu, en hebbenſe laten gaen.
41 Doch ſy gingen blijdelijck van het aenſchijn des raets, om dat ſy waerdich geacht waren, voor den naem Ieſu verſmaetheydt te lijden.
42 En ſy en hielden te geender dach op in den Tempel. En van huys tot huys leerende en verkondigende door't Euangelie Chriſtum Jeſum.

Het VI. Capittel.

1 MAer in die dagen aenwaſſende het getal der Diſcipelen is daer een gepreutel ontſtaen tuſſchen de Griecken tegen

gen de Hebreen, om dat in den dagelijckſchen dienſt hare weduwen verſmaet wierden.
2 Doch de twaelf te ſamen roepende de menichte der Diſcipelen, hebben geſeydt: Ten is niet billick dat wy ſouden verlaten het woordt Godts, en dienen de tafelen.
3 Daerom, Broeders, bedenckt uyt u lieden ſeven mannen van goede getuygenis, vol van den Heyligen Geeſt, en wijſheydt, die wy mogen ſtellen over dit werck.
4 Maer wy ſullen ons naerſtelijck bekommeren met het gebedt, en den dienſt des woorts.
5 En de redenen behaechde aen alle de menichte, en ſy hebben gekoren Stephanus, een man vol van geloof en van den Heyligen Geeſt, en Philippus, en Prochorus, en Nicanor, en Timon, en Parmena, en Nicolaus, een vreemdelinck van Antiochien
6 Deſe hebben ſy geſtelt voor het aenſchijn der Apoſtelen, en biddende hebben ſy de handen op haer geleydt.
7 En 't woort des Heeren wies, en 't getal der Diſcipelen wierdt ſeer vermenichvuldicht in Ieruſalem. Want een groote Schare der Prieſteren gehoorſaemde het geloof.
8 Maer Stephanus vol gratie en ſterckheydt, dede groote wonderen, en teeckenen ontrent 't volck.
9 En daer ſijnder ſommige op geſtaen van de Synagogen, die genaemt wordt der Libertinen, en die van Cyrenen en van Alexandrien, en van de gene die van Cicilien en Aſien waren, reden-twiſt voerende met Stephanus.
10 En ſy en konden niet wederſtaen aen de wijsheydt en geeſt die daer ſprack.
11 Doen hebben ſy mannen op gemaeckt, die ſeggen ſouden dat ſy hem hadden hooren ſeggen woorden van laſteringh tegen Moyſes en Godt.
12 Aldus hebben ſy 't Volck, en de Ouderlingen en Schriftgeleerden oproerigh gemaeckt, en t' ſamen loopende, hebben hem gegrepen, ende gebracht in den raedt,
13 En hebben valſche getuygen geſtelt, die ſeggen ſouden: Deſe menſch en houdt niet op van te ſpreecken woorden tegen de heylige plaets, en de Wet.
14 Want wy hebben hem hooren ſeggen, dat deſe Ieſus van Nazareth verderven ſal deſe plaets, en veranderen de inſettingen die Moyſes ons gegeven heeft.
15 En alle die in den raedt ſaten, hem aenſiende hebben zijn aenſicht geſien, als het aenſicht van eenen Engel.

Het VII. Capittel.

1 ENde den Prins der Prieſteren heeft geſeydt: zijn deſe dingen alſoo?
2 De welcke heeft geſeydt: mannen broeders en Vaders, hoort: Den Godt van heerlijckheydt is geopenbaert onſen Vader Abraham,

ham, doen hy was in Meſopotamien, eer hy woonde in Charan.

3 En heeft tot hem geſeyt: Gaet uyt u Landt, en uyt u maeghſchap, en komt in 't Landt dat ick u toonen ſal. *Gen.* 12.1.

4 Doen is hy gegaen uyt het Landt der Chaldeen, en heeft gewoont in Charan. En van daer, na dat zijn Vader geſtorven was, heeft hy hem over gevoert in dit Landt daer ghy nu in woont.

5 En hy en heeft hem daer in geen erffeniſſe gegeven, ſoo veel niet als de breete van een voet, maer hy heeft hem belooft die te geven tot een beſittingen, en zijn zaedt na hem, doen hy geen Soon en hadde.

6 Maer Godt heeft hem geſeydt, dat zijn zaet ſal vreemdelinck weſen in een vreemt Landt, en die ſullenſe aen ſlavernyen onderwerpen, qualijck handelen vier hondert jaren lanck, *Gen.* 15. 13

7 En het Volck dat ſy gedient ſullen hebben, ſal ick oordelen, heeft de Heer geſeydt: en daer na ſullen ſy uytgaen, en my dienen in deſe plaetſen.

8 Ende hy heeft hem gegeven het Teſtament der beſnijdeniſſe, en alſoo heeft hy Iſaac gewonnen. En heeft hem beſneden op den achtſten dach, en Iſaac Iacob, en Iacob de twaelf Patriarchen, *Gen.* 17.10 *Gen.* 21.2. 4. *Gen.* 25.

9 En de Patriarchen benijdende hebben Ioſeph verkocht in Egypten, en Godt was met hem, 24. 26. *Gen.* 29.

10 En heeft hem verloſt uyt alle zijn verdruckingen, ende heeft hem gratie en wijsheydt gegeven voor het aenſchijn van Pharao den Koningh van Egypten, ende hy heeft hem geſtelt tot een bevelhebber over Egypten, ende over zijn gantſche Huys, 32. *en* 35. 23. *Gen.* 37.28. *Gen.* 41.37

11 En den dieren tijdt is gekomen over al 't Landt van Egypten, en Chanaan, en een groote verlegentheydt, en onſe Vaderen en vonden geen ſpijſen.

12 Maer doen Iacob gehoort hadde dat'er tarw was in Egypten, heeft hy onſe Vaderen eerſt geſonden. *Gen.* 42.2.

13 En in de tweede reys is Ioſeph gekent geweeſt van zijnen Broederen, en zijn geſlacht is Pharaoni bekent geworden. *Gen.* 45. 3.

14 Maer Ioſeph ſendende, heeft doen halen Iacob ſijn Vader, en ſijn heele verwantſchap, in vijf-en-tſeventich Zielen.

15 En Iacob is nederwaerts gedaelt in Egypten, en hy is geſtorven en onſe Vaderen. *Gen.* 46. 5. *Gen.* 49. 32

16 En ſy zijn vervoert geweeſt tot in Sichem, en zijn in 't graft geleyt, dat Abraham gekocht heeft voor een prijs van ſilver van de Kinderen van Hemor Sichems Soon. *Gen.* 50. 13 *Ioſ.* 24.32. *Gen.* 23. 16

17 Maer doen den tijdt der beloften aen quam, die Godt Abraham hadde belooft, is 't volck gewaſſen en vermenichvuldicht in Egypten, *Exod.* 1. 7.

18 Tot dat 'er een anderen Coninck op geſtaen is in Egypten, die Ioſeph niet en kende.

19 Deſe bedriegende ons geſlacht, heeft onſe Vaderen verdruckt, dat ſy hare jonge Kindertjes ſonde wech werpen, om niet levend te blijven.

Exod. 2. 2. 20 Op den ſelven tijdt is Moyſes geboren, en Godt aen genaem
Heb. 11.23 geweeſt. De welcke is drie maenden op gevoeſtert in ſijns Vaders huys.
21 Maer als hy wech geworpen was, heeft hem Pharaos Dochter op genomen, en hem voor haer ſelven op gevoedt tot een Soon.
22 Ende Moyſes wierdt geleert alle de wijsheydt der Egyptenaren, en hy was machtich in zijn woorden en wercken.
23 Maer doen hy den tijdt van veertigh jaren voleyndt hadde, heeft hy ter harten genomen dat hy zijn Broeders beſoecken ſoude, de kinderen van Iſrael.
Exod. 2. 12 24 En als hy een geſien hadde die ongelijck leedt, heeft hy dien beſchut, en heeft voor hem wraeck genomen, die 't ongelijck verdroegh, verſlaende den Egyptenaer.
25 Maer hy meenden dat het zijn Broeders verſtonden, dat Godt door zijn handt haer ſoude ſalighcydt geven, maer ſy en verſtondent niet.
Exod. 2. 13 26 En des anderen daechs, heeft hy hem vertoont aen die twiſtende waren, en hy verſoendeſe in vreede, ſeggende: mannen, ghy zijt broeders, waerom hindert ghy malkanderen?
27 Maer de gene die zijnen naeſten ongelijck dede, heeft hem wech geſtoten, ſeggende: wie heeft u een Prins en rechter geſtelt over ons?
28 Wilt ghy my niet om brengen, gelijck ghy giſteren den Egyptenaer doodt geſlagen hebt?
29 En Moyſes is gevlucht om dit woordt, en is geworden een vreemdelinck in 't Landt van Madian, daer hy geteelt heeft twee Sonen.
Exod. 3. 2. 30 Ende als veertich jaren verloopen waren, is hem verſchenen een Engel in de Woeſtijn van den Berch Sina, in 't vuer van een doren vlam.
31 En Moyſes dat ſiende, heeft hem verwondert van het geſicht, en als hy naerder quam om te beſien, is tot hem geſchiet de ſtem des Heeren, ſeggende:
32 Ick ben de Godt van uwen vaderen, de Godt van Abraham, de Godt van Iſaac, en de Godt van Iacob. En Moyſes verſchrickt zijnde, en dorſt het niet aenſien.
33 Maer den Heer heeft hem geſeydt: ontbindt de ſchoenen van uwen voeten, want de plaets daer ghy op ſtaet, is heylige Aerde.
34 Ick heb al ſiende geſien het verdriet mijns volcks, 't welck in Egypten is, en hare ſuchten heb ick gehoort, en ick ben neder gekomen om haer te verloſſen. En nu komt, en ick ſal u ſenden in Egypten.
35 Deſen Moyſes den welcken ſy verſaeckt hebben, ſeggende: Wie heeft u Prins en rechter geſtelt? Deſen heeft Godt tot eenen Prins en verloſſer geſonden, met de handt des Engels die hem geopenbaert heeft in den doorne.
Exod. 7. 9. 36 Deſen heeftſe uyt geleydt, doende tekenen en wonderlijcke
10. 12. wercken in 't Landt van Egypten, en in de roode Zee, en woe-
Exod. 16. 1 ſtijn veertich jaren lanck.
37 Dit

37 Dit is Moyſes die geſeydt heeft den Kinderen van Iſrael: Een Propheet ſal u Godt verwecken van uwen Broederen, mijns gelijck, deſen ſult ghy hooren. *Deut. 18, 15.*

38 Dit is hy, die in de vergaderinge was in de woeſtijn met den Engel, die tot hem ſprack op den Bergh van Sina, en met onſen Vaderen, die ontfangen heeft de woorden des levens, om ons te geven. *Exod. 19.3*

39 Den welcken onſe Vaderen niet en hebben willen onderdanich zijn, maer ſy hebben hem verſtooten, en zijn af gekeert met hare harten in Egypten,

40 Seggende tot Aaron: maeckt ons goden, die voor ons gaen, want wat deſen Moyſes geſchiet is, die ons uyt Egypten geleyt heeft, dat en weten wy niet. *Exod. 32.1*

41 En ſy hebben een Kalf gemaeckt in die dagen. En hebben aen het Afgodts-beeldt ſlach-offerhande geoffert, en verblijden hen in 't werck haerder handen

42 Maer Godt heeft hem om gekeert, en heeftſe gelevert te dienen aen 't Heyrleger des Hemels, alſooder geſchreven is in 't boeck der Propheten: En hebt ghy my geen ſlach en danck-offerhanden veertich jaren geoffert in de Woeſtijn, Huys van Iſrael. *Amos 5. 25.*

43 En ghy hebt ontfangen het tabernakel van Moloch, en de ſtar van u Godt Rempha, de figuren die ghy hebt gemaeckt om te aenbidden. En ick ſal over voeren door Babylonien.

44 Het Tabernakel des getuygenis hadden onſe Vaderen in de Woeſtijn, gelijck Godt haer geordineert heeft, ſprekende tot Moyſes, dat hy het maken ſoude na de gedaente die hy geſien hadde. *Exod. 25. 40.*

45 Het welck onſe Vaderen ontfangende, hebben het met Ieſu oock gebracht in de beſittinge der Heydenen, die Godt uyt gedreven heeft van onſe Vaderen aenſicht, tot de dagen van David, *Heb. 8. 5. Ioſ. 3. 14.*

46 Die genade gevonden heeft voor Godts aenſicht, en begeert heeft dat hy een Tabernakel vinden ſoude voor de Godt van Iacob. *1. Reg. 16. 13. Pſalm 131 5.*

47 Maer Salomon heeft hem een Huys getimmert.

48 Doch de alderhooghſte en woont in geen Huys met handen gemaeckt, gelijck de Propheet ſeydt: *1 Par. 17. 12.*

49 Den Hemel is mijnen ſtoel, en de Aerde is een voet-banck mijnder voeten. Wat Huys ſult ghy my timmeren, ſeydt de Heer? of welcke is de plaetſe van mijn ruſt? *3 Reg. 6. 1. Act. 17. 24.*

50 En heeft mijn handt alle deſe dingen niet gemaeckt?

51 Ghy hartneckige ende onbeſneden van harten, en ooren, ghy wederſtaet altijdt den Heyligen Geeſt, gelijck u Vaderen, alſoo ghy oock. *Iſa. 66. 1.*

52 Wien van den Propheten en hebben u Vaderen niet vervolcht? En hebbenſe gedoodt die te voren verkondichden van de toekomſte van den rechtvaerdigen, wiens verraders en doot-ſlagers ghy nu geweeſt zijt.

53 Die ontfangen hebt de Wet, door het beſchicken der Engelen, en hebtſe niet gehouden.

54 En

54 En dit hoorende, borſten hare harten, en ſy knarſten met de tanden op hem.
55 Maer hy vol van den Heyligen Geeſt, heeft Hemelwaerts ſiende de heerlijckheydt Godts geſien, en Ieſum ſtaende ter rechterhandt Godts.
56 En hy ſeyde: Siet, ick ſie de Hemelen open, en den Sone des menſchen ſtaende aen de rechter zijde Godts.
57 Maer luyt roepende met grooter ſtem hebben ſy hare ooren geſtopt, en hebben eendrachtelijck een oploop tegen hem gemaeckt.
58 En ſtootende hem buyten de Stadt, ſteenichden hem, en de getuygen hebben hare kleederen afgeleydt by de voeten van eenen jongelinck genaemt Saulus.
59 En ſy ſteenichden Stephanus die aenriep en ſeyde: Heer Ieſu, ontfancht mijn geeſt.
60 En met geboogen knien heeft hy geroepen met luyde ſtem, ſeggende: Heer, en rekent haer dit niet tot ſonde. En doen hy dat geſeydt hadde, is hy ontſlapen in den Heer. En Saulus was toeſtemmende zijn doodt.

Het VIII. Capittel.

1 ENde op dien dach is 'er een groote vervolgingh op geſtaen in de Kercke die te Ieruſalem was, en ſy zijn altemael verſtrooyt door de Landtſchappen van Iudeen en Samarien, behalven de Apoſtelen.
2 Doch Godtvreeſende mannen hebben Stephanus beſorcht, en hebben een groote droef heydt over hem gemaeckt.
3 Maer Saulus verwoeſte de Kercke, van Huys tot Huys gaende, en treckende mannen en vrouwen, leverde hy die in de gevangeniſſe.
4 Aldus die verſtrooyt waren, gingen voort door, verkondigende het woordt Godts.
5 Ende Philippus neder komende in de ſtadt van Samarien, preeckte hen lieden Chriſtum.
6 En de ſcharen luyſterden na 't gene dat van Philippus geſeydt wierdt, eendrachtelijck hoorende, en ſiende de teeckenen die hy dede.
7 Want vele van de gene die onſuyvere geeſten hadden, gingen uyt, roepende met luyder ſtemme: En veel gichtige en kreupele zijn geſont gemaeckt.
8 Hierom dan is een groote vreught geweeſt in die Stadt.
9 En daer was een man genaemt Simon, die te voren in de Stadt een Tovenaer geweeſt was, verleydende 't volck van Samarien, ſeggende dat hy wat groots was,
10 Na den welcken ſy alle hoorden, van de minſten tot den meeſten, ſeggende: Deſe is de kracht Godts die men groot noemt.
11 En ſy hoorden na hem, om dat hyſe langen tijdt met zijnen Toveryen verdwaeſt hadde.
12 Maer

12 Maer doen ſy Philippus van het rijck Godts verkondigende gelooft hadden, wierden in den naem Jeſu Chriſti gedoopt mannen en Vrouwen,
13 Doen heeft Simon ſelf oock gelooft, en als hy gedoopt was, hingh hy Philippus aen. En ſiende dat 'er teeckenen en ſeer groote wondere wercken gedaen wierden, verbaeſt zijnde verwonderde hem ſeer.
14 Maer doen de Apoſtelen, die te Jeruſalem waren, gehoort hadden, dat Samarien het woordt Godts ontfangen hadde, hebben ſy tot hen lieden geſonden Petrum en Joannem.
15 De welcke als ſy gekomen waren, hebben voor haer gebeden dat ſy den heyligen Geeſt ſouden ontfangen.
16 Want hy en was noch niet gekomen in iemandt van haer. Maer ſy waren alleen gedoopt in den naem des Heeren Jeſu.
17 Doen leyden ſy de handen op hen-lieden, en ſy ontfingen den H. Geeſt.
18 En doen Simon geſien hadde, dat door het op leggen van de handen der Apoſtelen den H. Geeſt gegeven wierdt, heeft hy haer geldt geboden,
19 Seggende geeft my oock deſe macht, op dat al de gene (wien ick de handt op leggen ſal) den heyligen Geeſt mach ontfangen.
20 Maer Petrus heeft tot hem geſeydt: U geldt ſy met u ter verderffeniſſe, aen geſien dat ghy gemeent hebt, dat de gave Godts om geldt te verkrijgen is.
21 Ghy en hebt geen deel of lot in dit woordt, want u harte en is niet oprecht voor Godt.
22 Daerom doet boet van deſe uwe boosheydt, en bidt Godt, of u miſſchien mocht vergeven worden deſe gedachte uwes harte,
23 Want ick ſie dat ghy zijt in de gal der bitterheydt, en in de verbindinge der ongerechtigheydt.
24 Maer Simon antwoordende heeft geſeydt: Bidt ghy lieden voor my den Heer, op dat 'er niet van deſe dingen die ghy geſeydt hebt, op my en kome.
25 Ende als ſy deſe dingen getuycht en geſproken hebben het woordt des Heeren, zijn wederom gegaen na Jeruſalem, en in veel Landtſchappen der Samaritanen preeckten ſy 't Euangelie.
26 En een Engel des Heeren heeft tot Philippus geſproken, ſeggende: Staet op, en gaet tegen 't zuyden, tot den wech die neder gaet van Jeruſalem na Gazan, die woeſt is.
27 Ende op ſtaende hy is derwaerts gegaen. En ſiet, een Moriaen Man machtich een geſneden Camerlinck van Candacis der Morianen Coninginne, die over allen haer ſchatten was, was gekomen om te aen bidden in Jeruſalem.
28 En hy quam wederom ſittende op ſijn Wagen, en leſende Iſaiam den Propheet.
29 Maer den geeſt heeft tot Philippus geſeyt: gaet toe, en voecht u by deſen Wagen.

30 En Philippus daer toe loopende heeft gehoort dat hy las Iſaiam den Propheet, en hy heeft geſeyt: meent ghy ootk dat ghy verſtaet 't gene dat ghy leeſt?

31 De welcke ſeyde: En hoe ſoude ick het kennen verſtaen, ten ware dat het my iemant verklaerde? En hy heeft Philippus gebeden, dat hy op klimmen wilde, en by hem ſitten.

Iſa. 53. 7. 32 En de plaets der Schrifturen die hy las was deſe: Als een Schaep is hy ter doodingen geleyt, en gelijck een Lam voor den genen die 't ſcheert ſonder ſtem is, alſoo en heeft hy ſijn mondt niet open gedaen.

33 In ootmoedigheydt is zijn oordeel wech genomen. Wie ſal zijn geboorte uyt ſpreken? want zijn leven ſal van der aerden genomen worden.

34 En de geſneden Camerlinck antwoordende Philippo, heeft geſeydt: Ick bid u, van wien ſeyt de Propheet dit, van ſijn ſelven, of van iemant anders?

35 En Philippus zijn mondt open doende, en beginnende van de Schrifture, heeft hem Jeſum verkondicht.

36 En als ſy over wech reyſden, zijn ſy gekomen tot een ſeecker water, en de geſnede Camerlinck heeft geſeydt: Sie daer is water, wat verbiedt my gedoopt te worden?

37 Maer Philippus heeft geſeydt: Is 't ſaecke dat ghy uyt geheel der harten gelooft, is 't geoorloft. En hy antwoordende heeft geſeydt: Ick geloove dat Ieſus Chriſtus is de Sone Godts.

38 En hy heeft geboden dat den Wagen ſtil ſtaen ſoude: En ſy zijn beyde neder gegaen in 't water, Philippus en die geſneden Camerlinck, en hy heeft hem gedoopt.

39 Maer doen ſy uyt het Water gekomen waren, heeft den geeſt des Heeren Philippus wech genomen, en de geſneden Camerlinck en heeft hem voort niet meer geſien. Maer hy reyſde zijn wech voorts, hem verblijdende.

40 Doch Philippus is gevonden in Azoten. En doorgaende heeft hy het Euangelie gepreeckt allen den Steden, tot dat hy quam tot Ceſarien.

Het IX. Capittel.

Gal. 1. 13. 1 ENde Saulus noch blaſende dreygementen en doodt-ſlagen tegen des Heeren Diſcipelen, is gegaen tot den Prins der Prieſteren,

2 En heeft van hem brieven begeert na Damaſcum aen de Synagogen: op dat hy (waert ſake dat hy eenige van deſe wech vondt, mannen en vrouwen) die ſoude mogen gevangen brengen te Jeruſalem.

Act. 22. 6. *1 Cor.* 15. 8. *2 Cor.* 12. 2. 3 En doen hy reyſde over wech, is 't geſchiet dat hy by Damaſcum quam, en onverſiens heeft hem omſcheenen een licht uyt den Hemel:

4 En vallende op der Aerde, heeft een ſtem gehoort, ſeggende tot hem: Saule, Saule, waerom vervolcht ghy my?

5 De

5 De welcke heeft geſeydt: Wie zijt ghy, Heer? Ende hy ſeyde: Ick ben Ieſus den welcken ghy vervolcht, het is u hart tegen den prickel te wederſtooten.
6 En hy bevende en verbaeſt zijnde, heeft geſeyt: Heer, wat wilt ghy dat ick doe?
7 En den Heer ſeydt tot hem: Staet op, en gaet in de Stadt, en u ſal aldaer geſeydt worden wat ghy doen moet. Maer de mannen die met hem reyſden ſtonden verbaeſt, hoorende de ſtemme, doch niemant ſiende.
8 En Saulus is van de aerde op geſtaen, en de oogen geopent hebbende en ſach niet. Maer ſy hebben hem by de handt treckende geleydt in Damaſco.
9 En hy was aldaer drie dagen niet ſiende, en hy heeft niet gegeten noch gedroncken.
10 En daer was een Diſcipel in Damaſco, Ananias genaemt. En tot dien heeft de Heer in een geſicht geſeydt: Anania. En hy heeft geſeydt: Siet hier ben ick Heere.
11 En de Heer tot hem: ſtaet op, en gaet in de ſtraet, die genoemt wordt de Rechte, en ſoeckt in Judas Huys een genaemt Saulus van Tharſen, want ſiet, hy bidt.
12 (En hy heeft geſien een man, Ananias genoemt, in komende, en de handen op hem leggende, op dat hy 't geſicht wederom ontfangen ſoude:)
13 Maer Ananias heeft geantwoordt: Heer, ick heb van veel luyden gehoort van deſen man, hoe veel quaets dat hy uwen heyligen gedaen heeft in Jeruſalem,
14 En deſe heeft macht van de Princen der Prieſteren, te binden alle de gene die uwen naem aenroepen.
15 Doch den Heer heeft tot hem geſeydt: Gaet henen, want deſe is my een uytverkooren vat, om te dragen mijnen naem voor de Heydenen, en Coningen, en de kinderen van Iſrael.
16 Want ick ſal hem toonen hoe veel dat hy ſal moeten om mijnen naem lijden.
17 En Ananias is wech gegaen, en gekomen in 't huys, en leggende op hem de handen, heeft hy geſeydt: Saule broeder, den Heer Jeſus heeft my geſonden, die u verſchenen is op den wech daer ghy quaemt, op dat ghy ſien ſout, en vervult worden met den Heyligen Geeſt.
18 Ende terſtondt zijn van zijn oogen gevallen als ſchellen, en hy heeft 't geſicht weder ontfangen, en opſtaende wierdt hy gedoopt.
19 En als hy ſpijs genomen hadde, is hy verſterckt. En hy is geweeſt by de Diſcipelen, die te Damaſco waren ſommige dagen.
20 Ende terſtondt in de Synagogen, preeckte hy Jeſum, dat deſe de Sone Godts is.
21 Maer ſy verwonderden hen lieden ſeer alle die 't hoorden, en ſeyden: En is dit niet de gene die te Jernſalem vervolchde alle die deſen naem aenriepen, en is daerom hier gekomen, dat

hy die gebonden ſoude leyden tot de Princen der Prieſteren?
22 Maer Saulus wiert noch veel meer verſterckt en hy beſchaemde de Joden die te Damaſco woonden, vaſt betuygende dat deſe Chriſtus is.
23 En als'er veel dagen gepaſſeert waren, hebben de Joden met malkanderen een raedt geſloten dat ſy hem dooden ſouden.
2 Cor. 11. 32. 24 Doch haer aenſlagen ſijn Saulus bekent geworden. En ſy bewaerden oock de poorten by dach en nacht, om dat ſy hem dooden ſouden.
25 Maer de Diſcipelen hem des nachts nemende, hebben hem over den muer af gelaten, neder dalende in een mant.
26 En doen hy gekomen was in Jeruſalem, pooghde hy hem te voegen met de Diſcipelen, en ſy vreeſden hem allen, niet geloovende dat hy een Diſcipel was.
27 Maer Barnabas hem nemende heeft hem geleydt by de Apoſtelen, en hy heeft hen lieden vertelt hoe dat hy op den wech geſien hadde den Heer, en dat hy hem geſproocken hadde, en hoe dat hy in Damaſco getrouwelijck gedaen hadde in den naem Jeſu.
28 En hy was met hen lieden in en uytgaende in Jeruſalem, en getrouwelijck doende in den naem des Heeren.
29 Hy ſprack oock tot de Heydenen, en hy diſputeerde met den Griecken, doch ſy ſochten hem te dooden.
30 't Welck als de Broeders vernomen hadden, hebben ſy hem voort geleyt tot Ceſarien, en laten gaen na Tharſen.
31 Aldus hadde de Kercke over geheel Judeen en Galileen ende Samarien vreede, en wierdt geſticht wandelende in de vreeſe Godts, ende met de trooſt van den Heyligen Geeſt wierden ſy vervult.
32 En het is geſchiet dat Petrus (doen rondt om ginck) quam tot de Heyligen die te Lijdde woonden.
33 En hy heeft daer een man gevonden Eneas genaemt, acht jaren leggende te bedde, de welcke gichtich was.
34 En Petrus ſeyde tot hem: Enea, den Heer Jeſus Chriſtus maeckt u geſont, ſtaet op, en maeckt u bedde ſelf. En terſtont is hy op geſtaen.
35 En ſy hebben hem allen geſien die te Lijdden woonden, en te Saronen. Die zijn bekeert tot den Heer.
36 En in Joppe was een Diſcipelinne Tabitha genaemt, met name Dorcas. Deſe was vol goede wercken, en aelmoeſſen die ſy dede.
37 Doch 't is geſchiedt in die dagen, dat ſy ſieck zijnde ſturf. De welcke als ſy ſe gewaſſchen hadde, hebben haer op den ſoldes geleydt.
38 Maer om dat Joppe dicht by Lijdde was, hebben de Diſcipelen hoorende dat Petrus daer binnen was, twee mannen geſonden tot hem, biddende. En laet het u niet verdrieten tot ons te komen.
39 En Petrus op ſtaende is met hen-lieden gekomen. En doen hy

hy daer gekomen was, hebben ſy hem op den ſolder geleydt, en alle de Weduwen hebben ront om hem geſtaen al weenende, en toonende hem de onder-rocken en over-kleederen die henlieden Dorcas maeckte.
40 Maer als ſy alle buyten gedreven waren, heeft Petrus, zijn knien buygende gebeden, en tot het lichaem gekeert zijnde, heeft geſeyt: Tabitha, ſtaet op: En ſy heeft haer oogen open gedaen, en Petrus geſien hebbende, is ſy recht op geſeten.
41 En gevende haer de handt heeft haer op gerecht. En als hy de Heyligen en Weduwen geroepen hadde, heeft hy haer levent over gegeven.
42 En dit is kenlijck geworden over geheel Joppen, en daer hebbender vele in den Heer gelooft.
43 Maer 't is gebeurt dat hy veel dagen bleef te Joppen, by Simon een Leer-touwer.

Het X Capittel.

1 ENde daer was een man in Caſarien, Cornelius genaemt, een honderſte man, van de bende die genoemt wordt de Italiaenſche,
2 Godtvruchtigh en Godt vreeſendt met ſijn geheel Huys, veel aelmoeſſen doende aen het volck, en altijdt Godt biddende.
3 Deſe heeft in een geſicht geſien openbaerlijck, omtrent negen uren by den dach, een Engel Godts tot hem in komende, ende hem ſeggende: Corneli.
4 Maer hy hem aenſiende met vrees bevangen, heeft geſeydt: Wat is 'er, Heer? En hy heeft tot hem geſeydt: Uwe gebeden en aelmoeſſen zijn in gedachtenis op geklommen voor Godts aenſicht.
5 En nu ſendt mannen in Joppen, en doet halen eenen Simon, die toe genaemt wordt Petrus.
6 Deſe is geherbercht by een Simon den Leer-touwer, wiens Huys is by de Zee: Deſen ſal u ſeggen wat ghy doen moet.
7 En doen den Engel wech gegaen was die hem toe ſprack, heeft hy twee van zijne Huyſ genoten geroepen, en een Krijghſman, die den Heer vreeſde, van de gene die hem onderdanigh waren.
8 Den welcken al hy 't al vertelt hadde, heeft hy die geſonden in Joppen.
9 Maer 's ander daeghs doen ſy over wech reyſden, ende by de Stadt quamen, is Petrus geklommen op 't oppertſte van 't Huys, om te bidden, ontrent ten ſes uren.
10 En doen hy honger kreegh, heeft hy willen ontbijten.
11 En terwijl dat ſy t' eten bereyden, is hem overkomen een ontgeeſtingh, en hy heeft geſien den Hemel open, en dat 'er een vat neder dalende gelijck een groot linnen kleet met vier eynden, wierdt neder gelaten van den Hemel op der Aerde.
12 Waer in dat waren alderhande viervoetige beeſten, en kruypende dieren der aerden, en Vogelen des Hemels.

13 En daer is een ſtem tot hem geſchiet: Staet op Petre, ſlaet doodt, en eet.
14 Maer Petrus ſeyde: Verre ſy dat Heere, want ick en heb noyt iet gemeens of onreyns gegeten.
15 En de ſtem ſeyde wederom voor de tweedemael tot hem; 't gene dat Godt gereynicht heeft, en noemt dat niet onreyn.
16 En dit is geſchiet tot drie reyſen. En terſtont is het vat wederom genomen in den Hemel.
17 En doen Petrus in ſijn ſelven twijffelde wat dit geſicht was, dat hy geſien hadde: Siet, ſoo hebben de mannen die van Cornelius geſonden waren, vragende na Simons Huys, voor de deur geſtaen.
18 En als ſy geroepen hadden, vraechden ſy of Simon die Petrus toe genaemt wordt, daer Herberch hadde.
19 Doch Petrus dit geſicht denckende, heeft den geeſt tot hem geſeydt: Siet, drie mannen ſoecken u.
20 Derhalven ſtaet op, en gaet nederwaerts, en gaet met haer, niet twijffelende, want ick hebſe geſonden.
21 Maer Petrus neder gaende tot de mannen, heeft geſeydt: Siet, ick ben 't die ghy ſoeckt, wat is de ſaeck daerom dat ghy gekomen zijt?
22 De welcke hebben geſeydt: Cornelius den hondertſten man: een rechtvaerdigh man, en Godtvreeſent, en getuygenis hebbende van al het Volck der Joden, heeft een antwoordt ontfangen van den Heyligen Engel, dat hy u ſoude doen halen in zijn Huys, en woorden van u hooren.
23 Hierom heeft hyſe binnen leydende, ter Herbergh ontfangen. En 's anderdaechs opſtaende is hy gegaen met hen-lieden, en ſommige van de Broeders van Ioppe, hebben hem geſelſchap gehouden.
24 En des anderen daeghs is hy gekomen in Ceſarien. En Cornelius verwachte hen lieden, hebbende t' ſamen geroepen zijn magen ende naſten vrienden,
25 En 't is geſchiet doen Petrus in gekomen was, dat hem Cornelius te gemoet is gekomen, en vallende hem te voete, heeft hy aenbeden.
26 Maer Petrus heeft hem op geheven, ſeggende: Staet op, ick ben ſelf oock een menſch.
27 En ſprekende met hem, is binnen gegaen, en heeft 'er vele gevonden, die daer vergadert waren,
28 En hy heeft tot hen lieden geſeydt: ghy weet wel hoe afgrijſelijck het is, eenen Ioodtſchen man vereenicht te worden, of te gaen tot een vreemdelinck. Maer, Godt heeft my getoont dat ick geen menſch gemeyn of onreyn ſoude heten.
29 Waerom ick ſonder eenich vertoeven gekomen ben, als ick geroepen was. Hier om vrage ick, om wat ſaecke dat ghy my hebt doen halen.
30 Ende Cornelius heeft geſeydt: Van den vierden dach voor deſen tot deſe uur toe, was ick biddende ten negen uren in mijn

mijn Huys, en ſiet, een man ſtondt voor my in een wit kleet,
31 En ſeyde: Corneli, u gebedt is verhoort: en u aelmoeſſen zijn tot gedachtenis gekomen voor Godts aenſchijn.
32 Daerom ſendt in Joppe, en doet halen Simon die Petrus toe genaemt wordt: Deſe is geherbercht in Simons des Leer-touwers Huys by de Zee.
33 Aldus heb ick haeſtelijck tot u geſonden, en ghy hebt wel gedaen komende, Hierom zijn wy nu allegader tegenwoordich in u aenſchijn, om te hooren al het geen dat u van den Heer geboden is.
34 Maer Petrus ſijn mondt open doende, heeft geſeydt: Ick heb in der waerheydt bevonden, dat Godt geen uytnemer der Perſoonen en is. *Deut. 10. 17.*
35 Maer in alderley Volck, ſoo wie Godt vreeſt, en rechtvaerdigheydt doet, die is hem aengenaem. *2 Par. 19. 7.*
36 Godt heeft het woordt geſonden den kinderen van Iſrael, verkondigende vrede door Ieſus Chriſtus (deſe is den Heer van allen:) *Iob 34. 19. Sap. 6. 8. Eccleſ. 35. 16. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Epheſ. 6. 9. Col. 3. 25. 1 Pet. 1. 17 Luc. 4. 14.*
37 Ghy moet het woordt dat 'er geſchiet is over geheel Iudeen, want beginnende van Galileen (na 't Doopſel dat Ioannes gepreeckt heeft)
38 Hoe dat Godt Ieſum van Nazareth geſalft heeft met den heyligen geeſt, en met de kracht: de welcke is door gegaen wel doende, en geneſende alle die verdruckt waren van den Duvel. Want Godt was met hem.
39 En wy zijn getuygen van al dat hy gedaen heeft in 't Landtſchap der Ioden en in Ieruſalem, dien ſy gedoodt hebben, hangende hem aen een hout.
40 Deſen heeft Godt verweckt op den derden dach, en hy heeft hem verleent geopenbaert te worden.
41 Niet aen al het Volck, maer aen de getuygen te voren van Godt geordineert, ons die met hem gegeten en gedroncken hebben, na dat hy van de doodt verreſen is geweeſt.
42 En hy heeft ons geboden het Volck te preecken, en te getuygen, dat hy 't is die van Godt geſtelt is, een Rechter der levende en dooden.
43 Deſe geven alle de Propheten getuygenis, dat ſy vergiffeniſſe van ſonden ontfangen ſouden door ſijnen naem, alle die in hem gelooven. *Ier. 31. 34. Mech. 7. 18.*
44 Doen Petrus noch deſe woorden ſprack, is den heyligen geeſt gevallen op alle de gene die 't woordt hoorden.
45 En de geloovige uyt de beſnijdeniſſe, die met Petro gekomen waren, hebben haer ſeer verwondert, om dat de genade van den heyligen geeſt oock op de Heydenen uyt geſtort was.
46 Want ſy hoordenſe ſpreken met tongen, en Godt grootelijck lovende.
47 Doen heeft Petrus geantwoordt: mach oock iemandt het water keeren, dat deſe niet en ſouden gedoopt worden, die den heyligen geeſt ontfangen hebben gelijck wy?

48 En hy heeft geboden dat menſe doopen ſoude in den naem des Heeren Ieſu Chriſti.
49 Doen hebben ſy hem gebeden, dat hy by haer blijven ſoude eenige dagen.

Het XI. Capittel.

1 MAer de Apoſtelen en Broeders die in Iudeen waren, hebben gehoort dat de Heydenen oock het woordt Godts ontfangen hadden.
2 En doen Petrus opwaerts gekomen was te Ieruſalem, verſchil twiſteden tegen hem die uyt de beſnijdeniſſe waren, ſeggende:
3 Waerom zijt ghy in gegaen tot de onbeſneden mannen, en hebt met haer gegeten?
4 En Petrus beginnende heeft hen-lieden uyt geleydt het vervolch, ſeggende:
5 Ick was in de Stadt Ioppe biddende, en heb geſien in de opgeheventheyt mijns geeſts een geſicht, dat 'er nederdalende een vat als een groot linnen kleet, met vier eynden neder gelaten wierdt van den Hemel, en is gekomen tot by my:
6 In 't welcke ick ſiende bemerckte en beſach vier-voetige dieren der aerden, en beeſten, en kruypende gedierte, en vogelen des hemels:
7 En ick heb oock gehoort een ſtem tot my ſeggende: Staet op Petre, ſlaet doodt en eet.
8 Maer ick ſeyde: geenſins Heer, want iet gemeys of onreyns en is nooyt in mijn mondt gegaen
9 Maer de ſtem heeft geantwoordt ten tweede mael van den Hemel: Wat Godt geſuyvert heeft, en noemt ghy dat niet gemeyn.
10 En dit geſchiede driemael, en alle de dingen zijn wederom op genomen in den Hemel.
11 En ſiet, drie mannen hebben terſtont geſtaen in 't Huys daer ick in was, geſonden van Ceſarien aen my.
12 Maer den geeſt heeft my geſeyt, dat ick met haer gaen ſoude niet twijffelende. En met my zijn oock gekomen deſe ſes Broeders, en wy zijn gegaen in 't huys van den man.
13 En hy heeft ons vertelt hoe dat hy geſien hadde eenen Engel in ſijn Huys ſtaende, en tot hem ſeggende: Sent tot Ioppen, en doet halen Simon, die toe genaemt wordt Petrus:
14 Die ſal u woorden ſpreken, door de welcke ghy ſult ſalich zijn, en u geheel huyſgeſin.
15 Maer doen ick had begonnen te ſpreken, is dèn H. Geeſt op hen lieden gevallen, gelijck hy oock op ons viel in 't begin ſel.
Mat. 3. 11. *Mar.* 1. 8. *Luc.* 3. 16. *Ioan.* 1. 26. *AA.* 1. 5. en 19. 4. 16 En ick wierdt gedachtigh, het woordt des Heeren, als hy ſeyde: Joannes heeft voorwaer gedoopt met het water, maer ghy ſult gedoopt worden met den Heyligen Geeſt.
17 Hierom, is 't dan dat hen Godt de ſelve genade gegeven heeft, gelijck ons oock, die gelooft hebben in den Heere Ieſum

ſum Chriſtum. Wie was ick, dat ick Godt ſoude hebbe kennen verbieden?
18 Deſe dingen gehoort hebbende, hebben ſy geſwegen, en Godt verheerlijckt, ſeggende: Soo heeft Godt dan den Heydenen oock penitentie gegeven tot het leven.
19 En de gene die verſtrooyt waren van de verdruckinge die geſchiet was ten tijden van Stephanus, zijn door gereyſt tot Phenicen en Cypren, en Antiochien, niemant het woordt ſpreeckende dan alleen den Ioden.
20 Maer daer waren ſommige van hen lieden mannen van Cypren en Cyrenen, de welcke als ſy in Antiochien gekomen waren, ſpraken tot de Griecken, verkondigende den Heer Jeſum.
21 En de handt des Heeren was met hen lieden, en daer is een groot getal van geloovigen tot den Heer bekeert.
22 Doch dit woordt is gekomen tot de ooren der Kercke die te Jeruſalem was, van deſe dingen, en ſy hebben geſonden Barnabam tot Antiochien.
23 De welcke als hy daer gekomen was, en geſien hadde de genade Godts, heeft hy hem verblijdt, en hy vermaendeſe alle met een opſet des herten te blijven in den Heer:
24 Want hy was een goet man, en vol van den heyligen Geeſt, en van 't geloof. En daer is een groote ſchare tot den Heere gevoecht.
25 Maer Barnabas is gereyſt na Tharſen, om Saulum te ſoecken:
26 Den welcken als hy gevonden hadde, heeft hem geleydt tot Antiochien. En ſy hebben daer een heel jaer verkeert in de Kercke, en hebben een groote ſchare geleert. Alſoo dat de Diſcipelen eerſt mael in Antiochien Chriſtenen genaemt wierden.
27 Ende in deſe dagen zijnder Propheten over gekomen van Jeruſalem in Antiochien.
28 En opſtaende een van hen lieden Agabus genoemt, heeft te kennen gegeven door den geeſt, dat 'er een grooten dieren tijt komen ſoude over den geheelen ommeganck der aerden: welck is geweeſt onder Claudio.
29 Maer de Diſcipelen (na dat ſy elck hadden) hebben voor haer genomen, elck wat ten behoeve te ſenden aen den broeders die in Iudeen woonden.
30 Het welck ſy oock gedaen hebben, ſendende tot de ouderlingen, door de handen van Barnabas en Saulus.

Het XII. Capittel.

1 DOch op den ſelven tijdt heeft Herodes den Coninck de handen geſlagen om ſommige van de Kerck qualijck te handelen.
2 En hy heeft Iacobus den Broeder van Joannes met het ſwaert gedoodt.

3 En

3 En ſiende dat het den Ioden wel behaechde, ſoo heeft hy voort gegaen om oock Petrus te vangen. En het waren de dagen der ongeheeve brooden.
4 En als hy hem gevangen hadde, heeft hem in den Kercker geſet, leverende hem over viermael vier Soldaten om te bewaren, willende na Paeſchen hem voor 't volck brengen.
5 En Petrus wierdt bewaert in den Kercker: maer 't gebedt geſchiede ſonder op-houden van de Kercke tot Godt, voor hem.
6 Als hem nu Herodes ſoude voort brengen, op den ſelven nacht was Petrus ſlapende tuſſchen twee Ruyters, gebonden met twee ketenen, en de bewaerders voor de deur bewaerde de gevangenis.
7 En ſiet, den Engel des Heeren heeft by hem geſtaen, ende een licht heeft geſchenen in 't gevangen-Huys, en ſlaende Petrus zijde, heeft hem geweckt, ſeggende: Sta ras op. En de ketenen vielen van ſijne handen.
8 En de Engel heeft tot hem geſeydt: omgort u, en doet u kouſſen aen. En hy dede ſoo. En hy heeft hem geſeyt: Doet u kleedt aen, en volcht my.
9 En uytgaende volchde hy hem. En hy en wiſt niet dat het waer was dat 'er gedaen wierdt door den Engel, maer hy meende dat hy een viſioen ſach.
10 En gaende door d' eerſte en de tweede wacht, zijn ſy gekomen tot de yſere poort die naer de Stadt leydt, de welcke hun geopent wierdt van ſelfs. En uytgaende zijn ſy een ſtrate voort gegaen, en terſtont is den Engel van hem geſcheyden.
11 Ende Petrus tot ſich ſelven gekomen zijnde, heeft geſeydt: Nu weet ick waerachtelijck dat den Heer zijnen Engel geſonden heeft, en heeft my verloſt uyt Herodes handt, en van al de verwachtinge des Ioodtſchen Volcks.
12 Ende dit bedenckende, is hy gekomen tot het huys van Maria Ioannes Moeder, die toe genaemt is Marcus, daerder veel vergadert waren, ende biddende:
13 En ſoo hy aen deur des ingancks klopte, is 'er een jonge Dochter voor gegaen om te hooren, genaemt Rhode.
14 En als ſy Petrus ſtem gekent heeft, van blijdtſchap en heeft ſy de deur niet geopent, maer binnen loopende, heeft geboodtſchapt dat Petrus voor de deur ſtont.
15 En ſy ſeyden tot haer: ghy wordt uytſinnich. Maer ſy ſeyde vaſt voor waer dat het alſoo was. Maer ſy ſeyden: 't Is ſijn Engel.
16 En Petrus bleef geſtadigh kloppende. Maer als ſy open gedaen hadden, hebben ſy hem geſien, en wierden verbaeſt.
17 Doch hy een teecken gevende met de handt dat ſy ſwijgen ſouden, heeft hen-lieden vertelt, hoe dat hem den Heer uyt den Kercker geleyt hadde. En heeft geſeydt: Boodtſchap Jacobus en de Broeders deſe dingen. En uyt gaende is weech gegaen in een andere plaets.
18 En als 't dach geworden was, is 'er geen kleyne ontſteltenis geweeſt

geweeſt onder de Ruyters , wat van Petrus geſchiet was.
19 En doen Herodes hem hadde doen ſoecken , en niet gevonden , en na dat hy onderſoeck gedaen hadde van de wachters , heeft hy die doen opleyden : en neder waerts gaende van Iudeen in Ceſarien , is daer gebleven.
20 En hy was gram op die van Tyren en Sydon. Doch ſy zijn eenpaerlijck tot hem gekomen , en op gemaeckt hebbende Blaſtus , die des Koninckx Camerlinck was , begeerden vreede , om dat hare Landen van hem geſpijſt ſoude worden.
21 En op eenen geſetten dach heeft Herodes , gekleet met Koninklijck habijt , geſetten op den rechter-ſtoel , en hadde een lange reden tot hen-lieden.
22 En 't Volck riep hem toe : Dit zijn Godts ſtemmen, en geen menſchen.
23 En in der yl heeft hem den Engel Godts geſlagen , om dat hy God de eer niet gegeven en hadde , en verteert zijnde van de wormen , is geſtorven.
24 En het woordt des Heeren wos , en wierdt vermenichvuldicht.
25 Maer Barnabas en Saulus zijn weder gekeert van Jeruſalem , den dienſt voldaen hebbende , met haer genomen hebbende Joannes , die toe genaemt wierdt Marcus. *Act.* 11. 30.

Het XIII. Capittel.

1 EN in de Kercke die te Antiochien was , waren Propheten en Leeraers , onder de welcke was Barnabas , en Simon die genaemt wierdt de ſwarte , en Lucius van Cyrenen , en Manahen mede-voeſterlinck van Herodes , een van de vier vorſten , en Saulus.
2 En als ſy den Heer dienden , en vaſteden , heeft den Heyligen Geeſt geſeydt : Scheyt my Saulus en Barnabas uyt , tot het werck daer ickſe toe aen genomen heb
3 Doen hebben ſy vaſtende en biddende , en haer de handen opleggende , haer laten gaen.
4 En ſy voorwaer geſonden van den Heyligen Geeſt , zijn wech gereyſt na Seleutiam , en van daer zijn ſy te Scheep gevaren tot Cypren.
5 En doen ſy gekomen waren tot Salammen , preeckten ſy 't woordt Godts in de Synagogen der Joden. En ſy hadden oock Joannem in den dienſt.
6 En doen ſy alle dat Eylandt door gaen hadden tot Phaphum toe , hebben ſy eenen man gevonden die een Toovenaer was , een valſchen Propheet , een Jood , wiens naem was Barieſu ,
7 De welcke was met den Stadt-houder Sergio Paulo eenen verſtandigen man. Deſe geroepen hebbende Saulus en Barnabas , heeft begeert te hooren 't woordt Godts.
8 Maer Elimas de Tovenaer (want alſoo wordt ſijnen naem beduyt) heeft hen-lieden wederſtaen , begeerende den Stadt-houder af te keeren van 't geloof.
9 Maer

9 Maer Saulus die oock Paulus hiet, vervult met den Heyligen Geeſt, ſiende hem aen,
10 Heeft geſeydt: O ghy vol van alle bedroch, en alle liſtigheydt, des Duvels Kindt, vyandt van alle rechtvaerdigheydt, ghy en hout niet op van te verkeeren de rechte wegen des Heeren.
11 En nu ſiet de handt Godts op u, en ghy ſult blindt zijn, de Son niet ſiende een tijdt langh. En terſtont heeft hem overvallen een donckerheydt en duyſterniſſe. En rondt om gaende ſocht hy iemandt die hem de handt geven ſoude.
12 Doen den Stadt-houder dit werck geſien hadde heeft hy terſtont gelooft, verwonderende hem van de leeringe des Heeren.
13 En als van Papho geſcheept waren Paulus en die met hem waren, zijn ſy gekomen te Pergen van Pamphilien. Maer Joannes van haer ſcheydende, is wederom gekeert in Jeruſalem.
14 En ſy gaende door Pergen, zijn gekomen in Antiochien van Piſidien. En gegaen zijnde in de Synagogen op den Sabboth-dach, hebben ſy geſeten.
15 En na de leſſe der Wet, en de Propheten, hebben de Princen der Synagogen tot haer geſonden, ſeggende: ghy mannen broeders, is 't ſake dat in u lieden eenich woort der vermaningen is tot het volck, ſecht het.
16 En Paulus opſtaende, met de handt ſtilte gebiedende, heeft geſeyt: ghy Iſraelietſche mannen, en wie Godt vreeſt, hoort.
17 De Godt van het Volck van Iſrael heeft onſe Vaderen verkoren, en ons Volck verheven, doen ſy vreemdelingen waren in
Exod. 1.1. 't Landt van Egipten, en door eenen hoogen arm heeft hy die
Exod. 13. daer uyt geleydt,
16.21.22. 18 En tot den tijdt van veertich jaren heeft hy hare manieren
Exod. 16.2 verdragen in de woeſtijn.
19 En verdervende ſeven Natien in 't Landt van Canaan, heeft
Ioſ. 14.2. hen lieden met het lot hare Landt gedeelt,
20 Ontrent na vier hondert en vijftich jaren, en daer na heeft
Iud. 3. 9. hy haer Rechters gegeven tot Samuel den Propheet.
1 *Reg.* 8.5. 21 En daer na hebben ſy eenen Koninck begeert, en God heeft
en 9. 16. hen-lieden gegeven Saul Cis Soon, een man van Benjamins ge-
en 10. 1. ſlacht, veertich jaren.
1 *Reg.* 16. 22 En doen hy dien wech gedaen hadde, heeft hy haer verweckt
1. 13. David den Koninck, den welcken hy getuygenis gevende heeft
Pſalm 88. geſeyt: Ick heb gevonden David den Soon van Ieſſe, een man
21. na mijn hart, die al mijn wil doen ſal.
Iſa. 11. 1. 23 Uyt het zaed van deſen heeft Godt na zijn belofte Iſrael voort gebracht een Salichmaker Ieſus.
Mat. 3. 1. 24 Als Joannes preeckte voor 't aenſchijn van zijne toekomſte
Mar. 1. 2. het Doopſel der penitentie aen al het Volck van Iſrael.
Luc. 3. 3. 25 Maer doen Ioannis zijnen loop volbracht, ſeyde hy: Ick
Ioan. 1.20. en ben die niet, welcken ghy my meent te zijn, maer ſiet hy
Mat. 3.11. komt na my, van wiens voeten ick niet waerdich en ben de
Mar. 1.7. ſchoenen te ontbinden.

26 Ghy

26 Ghy mannen broeders, kinderen des geſlachts van Abraham, en die onder u lieden Godt vreeſen, u lieden is het woort van deſe ſaligheydt geſonden,
27 Want die te Jeruſalem woonden en haer Princen, deſen niet kennende, en de ſtem der Propheten, die tot allen Sabbothdagen geleſen worden, hebben die oordeelende volbracht:
28 En geen oorſaeck des doodts in hem vindende, hebben van Pilato begeert dat ſy hem dooden ſouden. *Matth.* 27. 20. 23.
29 En als zijt al volbracht hadden, dat van hem geſchreven was, hebben ſy hem van het hout doende in een graf geleyt. *Marc.* 15. 13.
30 Maer Godt heeft hem van de doodt verweckt op den darden dach, *Luc.* 23. 18. 21. 23.
31 De welcke geſien is tot veel dagen den genen die met hem op gegaen waren van Galileen in Jeruſalem, die tot nu toe zijn getuygen zijn tot het volck. *Ioan.* 19. 6. *Matth.* 28. *Marc.* 16.
32 Ende wy verkondigen u de beloftenisſe die tot onſe Vaderen gedaen is. *Luc.* 24. *Ioan.* 20.
33 Want deſe heeft Godt volbracht onſe Kinderen, verweckende Jeſum. Gelijck oock in den tweeden Pſalm geſchreven is: Mijn Soon zijt ghy, ick heb u heden voort gebracht. *Pſalm* 2. 7.
34 En dat hy hem heeft verweckt van de doodt, die niet weder keeren en ſal in de verderffeniſſe, heeft hy alſoo geſeyt: Want ick ſal u de heylige beloften van David getrouw geven. *Iſa.* 55. 3.
35 En daerom ſeydt hy noch elders: ghy en ſult uwen heyligen niet geven te ſien de verderffeniſſe. *Pſalm* 15. 10.
36 Want als David in zijn geſlacht gedient hadde den wille Godts, is hy ontſlapen, en gevoecht by zijne Vaderen, en hy heeft de verderffeniſſe geſien. 3 *Reg.* 2. 10.
37 Maer den welcken Godt verweckt heeft van de doodt, die en heeft geen verderffeniſſe geſien.
38 Hierom ſy u kennelijck ghy mannen broeders, dat u lieden door deſen vergiffeniſſe der ſonden verkondicht wordt, en van alle 't gene waer van ghy in de Wet Moyſi niet en hebt kennen gerechtvaerdicht worden.
39 In deſen wordt gerechtvaerdicht al die gelooft.
40 Daerom ſiet toe dat u niet over en komc 't gene dat 'er geſchreven is in de Propheten:
41 Siet ghy verſmaders, en verwondert u, en werdt verſtroyt. *Habac.* 1. 5
Want een werck wercke ick in u dagen, een werck dat ghy niet gelooven en ſult, is 't dat het u iemandt vertelt.
42 En als ſy uyt gingen, baden ſy haer dat ſy de naeſt komende Sabboth-dach hen lieden deſe woorden ſpreecken wilden.
43 En als de Synagoge geſcheyden was, zijnder veel van de Ioden en van de Godts-dienſtigen Uytlanders Paulus en Barnabas gevolcht, de welcke ſprekende, rieden haer, dat ſy blijven ſouden in de gratie Godts.
44 Maer op den naeſten Sabboth-dach, is by na de geheele ſtadt vergadert om te hooren het woort Godts.
45 Doch de Joden ſiende de ſchare, zijn vervult geworden van

nijt, en weder ſpraken de dingen die van Paulus geſeydt wierden, laſterende.

46 Doen hebben Paulus en Barnabas volſtandelijck geſeydt: U lieden moeſt eerſtmael geſproken worden het woort Godts, maer om dat ghy dat van u ſtoot, en u ſelven onwaerdich oordeelt het eeuwich leven, ſiet, ſoo worden wy gekeert tot de Heydenen.

Iſa. 49. 6. 47 Want alſoo heeft den Heer ons geboden: Ick heb u geſtelt tot een licht der Heydenen, dat ghy ſoud weſen tot ſalicheydt tot het uytterſte der Aerden.

48 Maer de Heydenen dit hoorende, hebben hen lieden verblijdt, en verheerlijckten het woordt des Heeren, en ſy hebben gelooft alle die te voren geordineert waren tot het eeuwich leven.

49 En 't woordt des Heeren wierdt breedt gezaeyt over alle het Landtſchap.

50 En de Joden hebben op gehitſt Godtsdienſtige en eerlijcke Vrouwen, en de overſte van de ſtadt, en hebben een vervolginge verweckt tegen Paulus en Barnabas, en hebbenſe verdreven van hare palen.

Matth. 10. 14. 51 Doch zy ſchuddende het ſtof haerder voeten op hen-lieden, zijn gekomen te Iconien.

Mar. 6. 11. *Luc.* 9. 5. 52 En de Diſcipelen wierden oock vervult met blijdtſchap, en den H. Geeſt.

Het XIV. Capittel.

1 ENde't is geſchiet te Iconien, dat ſy te ſamen in de Synagoge der Joden gingen, en ſpraken, alſoo dat een ſeer groote menichte van Ioden en Griecken geloofde.

2 Maer de Joden die ongeloovich waren hebben op geweckt, en tot gramſchap gehitſt de zielen der Heydenen tegen de Broeders.

3 Derhalven ſijn ſy een langen tijdt gebleven getrouwelijck doende in den Heer, die getuygenis was gevende aen het woort ſijnder genade, gevende oock dat 'er teeckenen ende wonderen gedaen wierden door hare handen.

4 Maer de menichte der Stadt is twiſtich geworden. En de ſommige waren met de Joden, doch ſommige met de Apoſtelen.

5 En doender een oploop geſchiet was van de Heydenen en Joden met hare Princen, dat ſy hen lieden ſchande aen doen ſouden, en ſtenigen:

6 Dit verſtaende, zijn gevloden tot de ſteden van Lycaonien, Lyſtren en Derben, en in al het Landtſchap rondtom, en daer waren ſy 't Euangelie prekende.

7 Ende een ſeecker man ſat te Lyſtren kranck aen de voeten, kreupel van ſijn moeders lichaem, die nooyt gewandelt en hadde.

8 Deſe

8 Deſe heeft Paulus gehoort ſprekende. De welck hem aen ſiende, en ſiende dat hy het geloof hadde om ſalich te worden,
9 Heeft hy geſeydt met luyder ſtemme: Staet recht op u voeten. En hy is opgeſprongen, en heeft gewandelt.
10 Maer als de ſcharen geſien hadden dat Paulus gedaen hadde, hebben ſy haer ſtem op geheven in de Lycaoniſche ſprake, ſeggende: de Goden aen de menſchen gelijck geworden, ſijn neder gedaelt tot ons.
11 Ende ſy noemden Barnabas Jupiter, en Paulus Mercurius, want hy voerde het woort.
12 En Iupiters Prieſter die voor de Stadt was, brengende ſtieren en kroonen voor de deuren, wilde met het volck Sacrifitie doen.
13 't Welck als de Apoſtelen gehoort hebben, Barnabas en Paulus, ſijn ſy met hare geſcheurden kleederen uyt geſprongen onder de ſcharen, roepende,
14 En ſeggende: ghy mannen, waerom doet ghy deſe dingen? Wy ſijn oock uws gelijck ſterffelijcke menſchen, verkondigende u lieden, dat ghy u bekeeren ſoud van deſe ydelheden tot den levenden Godt, die gemaeckt heeft den Hemel en de Aerde, en Zee, en al dat 'er in is: *Pſalm 145 6. Apoc. 14. 7.*
15 De welcke in de voorleden geboorten alle de Heydenen heeft laten wandelen haer wegen.
16 Ende hy en heeft ſijn ſelven voorwaer ſonder getuygeniſſe niet gelaten, wel doende van den Hemel, gevende regenen en vruchtbarige tijden, vervullende met ſpijs en blijdtſchap onſe herten.
17 Ende dit ſeggende: hebben ſy nauwelijcks de ſcharen kennen ſtillen, dat ſy haer niet en ſouden Sacrifitie doen.
18 En daer zijn ſommige Ioden over gekomen van Antiochien en van Iconien, de welcke (na dat ſy de ſcharen over-redent hadden) hebben Paulus geſteenicht, en getrocken uyt de Stadt, meenende dat hy doodt was.
19 Maer als hem de Diſcipelen omringelden, is hy opſtaende in de Stadt gegaen, en des anderen daechs is hy met Barnabas gereyſt in Derben.
20 En als ſy die Stadt het Euangelie gepredickt hadden, en vele menſchen geleert, zijn ſy wedetom gekomen te Lyſtren, en te Iconien, en t' Antiochien,
21 Verſterckende de zielen der Diſcipelen, en vermanende dat ſy blijven ſouden in 't geloof, en dat wy moeten door veel verdruckingen komen in 't Rijck Godts.
22 En als ſy hen-lieden Prieſters geſtelt hadden tot elcker Kercken, en gebeden met vaſtinge, hebben ſy haer den Heer bevolen, in den welcken ſy gelooft hadden.
23 Ende voort doorgaende door Piſidien, zijn ſy gekomen in Pamphilien,
24 En ſprekende het woort des Heeren in Pergen, zijn ſy nederwaerts gegaen in Attalien.

25 En

Act. 13.3. 25 En van daer zijn ſy te Scheep gevaren na Antiochien. Van waer ſy over gegeven waren aen de genade Godts, tot het werck 't welck ſy volbracht hebben.
26 Maer doen ſy gekomen waren, en vergadert hadden de Kerck, hebben ſy vertelt hoe groote dingen dat Godt met henlieden gedaen hadde, ende dat hy de Heydenen geopent hadde de deur des geloofs.
27 En ſy hebben daer eenen langen tijdt gewoont by de Diſcipelen.

Het XV. Capittel.

Gal. 5. 2. 1 ENde de ſommige neder komende uyt Iudeen, leerden de Broeders: Ten ſy dat ghy beſneden wordt na Moyſes wijs, ſoo en kent ghy niet ſalich worden.
2 Als daer dan een groote oproeringh geſchiet was van Paulus en Barnabas tegen die, hebben ſy geſlooten dat Paulus en Barnabas, en ſommige andere van die andere, ſouden opwaerts reyſen tot de Apoſtelen en Prieſteren in Ieruſalem, om deſe vraegh.
3 Hierom deſe van de Kerck uyt geleyt zijnde, zijn gegaen door Phenicien en Samarien, vertellende de bekeeringe der Heydenen, ende ſy maeckten groote blijdtſchap aen alle de Broeders.
4 Maer doen ſy te Ieruſalem gekomen waren, zijn ſy ontfangen geweeſt van de Kerck, en van de Apoſtelen ende Ouderlingen, verkondigende hoe groote dingen dat Godt met hen lieden gedaen hadde.
5 En daer zijn op geſtaen ſommige van de Secte der Pharizeen, die geloovich waren geworden, ſeggende: dat ſy moeſten beſneden worden, en oock haer gebieden te houden de Wet van Moyſes.
6 En de Apoſtelen en de Ouderlingen zijn vergadert, om in te ſien deſe reden.
7 Doch als daer een groot onderſoeck geſchiede, heeft Petrus
Act. 10. 20. op ſtaende tot hen lieden geſeydt: mannen Broeders, ghy weet hoe dat Godt van de oude dagen onder ons verkoren heeft, dat door mijn mondt de Heydenen hooren ſouden het woordt van het Euangelie, en gelooven.
Act. 10. 44. 8 En Godt die de harten kent, heeft getuygenis gegeven, gevende hen-lieden den heyligen Geeſt, gelijck ons,
9 Ende hy en heeft geen onderſcheyt gemaeckt tuſſchen ons ende haer, door 't geloof hare harten ſuyverende.
10 Nu dan waerom tenteert ghy Godt, met een jock te leggen op de halſen der Diſcipelen, 't welck noch onſe Vaderen, noch wy niet en hebben kennen dragen?
11 Maer wy gelooven dat wy ſalich worden door de genade ons Heere Ieſu Chriſti, gelijck ſy.
12 En al de menichte heeft geſwegen, en hebben gehoort Barnabas en Paulus, vertellende hoe groote teeckenen en wonderen

ren dat Godt gedaen hadde onder de Heydenen door hen-lieden.
13 Ende na dat ſy ſwegen, heeft Jacobus geantwoort, ſeggende: mannen broeders, hoort my:
14 Simon heeft verhaelt, hoe dat Godt eerſt beſocht heeft te nemen uyt de Heydenen een Volck tot zijn naem.
15 Ende met deſen komen over een de woorden der Propheten, alſoo daer geſchreven is: *Amos 9. 11.*
16 Daer na ſal ick weder keeren, en wederom op-timmeren Davids Tabernakel dat vervallen is, en zijn vervallingen ſal ick wederom timmeren, en ick ſal dat op rechten,
17 Op dat de andere menſchen ſoecken mogen den Heer, en alle de Heydenen, over de welcke mijn naem aen geroepen is, ſeyt de Heer deſe dingen doende.
18 Van 't begin der Wereldt is Gode bekent zijn werck.
19 Derhalven ſoo oordeel ick datmenſe niet ongeruſt en make die uyt de Heydenen bekeert worden tot Godt:
20 Maer dat men tot hen-lieden ſchrijve, dat ſy haer wachten van de beſmettinge der Afgoden beelden, en van onkuyſcheyt, en verſmachte dieren, en van bloet.
21 Want Moyſes heeft vande oude tijden in alle ſteden, de gene die hem verkondigen in de Synagogen: Daer hy op elcke Sabboth-dach geleſen wordt.
22 Doen heeft het de Apoſtelen en den ouderlingen behaecht, met alle de vergaderingh der geloovigen dat men ſoude kieſen mannen uyt hen lieden, en ſenden tot Antiochien met Paulus en Barnabas Iudam, die toe genaemt wordt Barſabas, en Silas, van de principaelſte mannen onder de Broeders,
23 Schrijvende door de hant van hen lieden: De Apoſtelen, en Ouderlingen, ende de Broeders wenſchen den Broederen uyt de Heydenen die in Antiochien, en in Syrien, en Cicilien zijn, ſalicheydt.
24 Aen geſien dat wy gehoort hebben, dat 'er ſommige uyt ons gaende u lieden ontſtelt hebben, met woorden u zielen om keerende, den welcken wy geen bevel en hebben gegeven,
25 Soo heeft het ons ſamen over een vergadert zijnde, behaecht te kieſen mannen, ende die te ſenden tot u lieden, met onſe alderliefſte Barnaba en Paulo,
26 Menſchen die haer zielen over gegeven hebben voor den naem des Heeren Ieſu Chriſti.
27 Hierom hebben wy geſonden Iudas en Silas, de welcke ſullen ſelfu oock met het woordt 't ſelve ſeggen.
28 Want het heeft den H. Geeſt, en ons goet gedocht, u lieden anders niet meer laſt op te leggen, dan deſe noodelijcke dingen,
29 Dat ghy u onthout van 't geen dat de Afgoden beelden geoffert is, en van bloedt, en verſmachte dieren, en van onkuyſcheyt. Van de welcke ghy u ſelven bewarende ſult wel doen. Blijft geſont.

30 Deſe aldus wech geſonden, zijn gekomen te Antiochien: en als de menichte vergadert was, hebben ſy den brief over gelevert.
31 Den welcken als ſy geleſen hadden, waren ſy verblijdt van den trooſt.
32 Maer Iudas en Silas, om dat ſy oock Propheten waren, hebben met veel woorden de Broeders vertrooſt, en verſterckt;
33 En als ſy daer geweeſt waren een tijdt, ſoo zijn ſy weder geſonden met vrede van de Broeders, tot de gene dieſe geſonden hadden.
34 En het heeft Sile goet gedocht daer te blijven. Maer Iudas is alleen wech gegaen na Ieruſalem.
35 Maer Paulus en Barnabas woonden te Antiochien, leerende en prekende met veel meer andere het woordt Godts.
36 En na een deel dagen, heeft Paulus tot Barnabas geſeydt: Laet ons wederom gaende de Broeders beſoecken door alle de ſteden, in de welcke wy 't woordt des Heeren gepreeckt hebben, hoe dat ſy hen lieden houden.
37 Maer Barnabas wilde oock met hem nemen Ioannes, die toe genaemt wierdt Marcus.
38 Maer Paulo docht dat men hem niet en behoorde t' ontfangen, om dat hy van hen geſcheyden was uyt Pamphilien, en met hem niet gegaen en was in 't werck.
39 En daer is een verſchil op gereſen, alſoo dat ſy van malkanderen ſcheyden: en Barnabas met hem nemende Marcus, is geſcheept na Cypren.
40 Maer Paulus verkieſende Silas is gereyſt, bevolen aen de genade Godts van de Broeders.
41 En hy doorwandelde Syrien en Cicilien, verſterckende de Kercken gebiedende te onderhouden de geboden der Apoſtelen, en van de Ouderen.

Het XVI. Capittel.

1 EN hy is voort gekomen tot Derben en Lyſtren. Ende ſiet, daer was een Diſcipel genaemt Timotheus, een Soon van een geloovige Ioodtſche Vrouw, van een Heydenſche Vader.
2 Deſen gaven goede getuyge aen de Broeders die te Lyſtren en te Iconien waren.
3 Deſen heeft Paulus gewilt dat hy met hem reyſen ſoude. En hem aennemende, heeft hem beſneden om der Ioden wil, die in die plaetſen waren. Want ſy wiſten alle dat zijn Vader een Heydenſch man was.
4 Maer als ſy door de ſteden gingen, leerden ſy hen-lieden, dat ſy onderhouden ſouden de leeringe die geordineert waren van de Apoſtelen en Ouderen die te Ieruſalem waren.
5 En de Kercken wierden beveſticht in 't geloof, en dagelijcks overvloediger van gratie.

6 Maer

6 Maer gaende door Phrygien en 't Landt van Galacien, wierdt haer verboden van den Heyligen Geeſt het woordt Godts te ſpreecken in Aſien.
7 Maer doen ſy gekomen waren in Myſien, beproefden ſy te gaen tot Bithynien, en Jeſus Geeſt en heeft haer dat niet toe gelaten.
8 Maer doen ſy Myſien door gegaen waren, zijn ſy nederwaerts gegaen te Troaden.
9 En Paulus is in de nacht een geſicht vertoont. Een ſeker man van Macedonien was daer ſtaende, en hem ſeer biddende en ſeggende: doorgaende tot Macedonien helpt ons.
10 Maer doen hy dat geſicht geſien hadde, hebben wy terſtont geſocht te reyſen in Macedonien, verſekert zijnde dat ons Godt geroepen hadde om hen lieden het Euangelie te verkondigen.
11 Maer te Scheep varende van Troaden, zijn wy met een rechte loop gekomen in Samothracien, ende des anderen daechs te Neapolen
12 Ende van daer te Philippen, welck is de hooft-ſtadt van 't lant van Macedonien, een Stadt van vreemde Uytlanders. En wy waren in deſe Stadt eenige dagen te ſamen beramende.
13 Doch op den Sabbath-dach, zijn wy uyt gegaen buyten de poort, ontrent de Revier, daer 't ſcheen dat men het gebedt hielt, en ſittende ſpraecken wy tot de Vrouwen die daer vergadert waren.
14 Ende een Vrouw Lydia genaemt, een purper-verkoopſter der Stadt van Thyatiren Godtdienende, heeft gehoort: wiens hart de Heer geopent heeft, om ter harten te nemen 't gene dat'er geſeydt wierdt van Paulus.
15 Maer doen ſy gedoopt was, en haer huys heeft ſy ſeer gebeden ſeggende: Is 't ſake dat ghy my hebt geacht geloovich te zijn den Heer, ſoo komt in mijn huys, en herberchter. En ſy heeft ons gedwongen.
16 Maer 't is geſchiet, als wy tot het gebedt gingen, dat 'er een jonge Dochter, hebbende eenen waerſeggende geeſt binnen, ons ontmoete, de welcke haren Heer groot gewin dede met waerſeggen.
17 Deſe Paulus en ons gevolcht zijnde, riep, ſeggende: Deſe menſchen zijn dienaers van den hoogen Godt, die u verkondigen den wech der ſaligheydt.
18 En dit dede ſy veel dagen: Maer Paulus hier over weedom hebbende, en hem omkeerende, heeft geſeydt tot den geeſt: Ick gebiede u in den naem van Jeſus Chriſtus dat ghy van haer uyt gaet. En hy is uyt gegaen op de ſelve uur.
19 Doch haer Heeren, ſiende dat de hoop van haer winningh wech gevaren was, hebben Paulus en Silas vangende gebracht op de marckt tot de princen:
20 Ende brengende die voor de Wet-houders, hebben geſeydt. Deſe menſchen ontroeren onſe Stadt, want ſy Joden zijn,

21 En verkondigen een manier die ons niet geoorloft en is aen te nemen noch te doen, aengeſien dat wy Romeynen zijn.
22 En 't volck is tegen hen lieden te ſamen geloopen, en de Wet-houders haer kleederen ſcheurende, hebben geboden
2 *Cor.* 11. datmenſe ſoude met roeden ſlaen.
25. 23 En als ſy haer veel ſlagen gegeven hadden, hebben ſyſe in
1 *Theſſ.* 2. den Kercker geſteken, gebiedende den bewaerder dat hyſe neer-
2. ſtelijck bewaren ſoude.
Phil. 1. 13. 24 De welcke als hy ſulck gebodt ontfangen hadde, heeftſe geſet in den binnenſten Kercker, en haer voeten heeft hy geſloten in de ſtock.
25 Maer ter middernacht loofden Paulus en Silas Godt biddende: En ſy hoordenſe die in de gevangeniſſe waren.
26 En onverſiens is 'er een groote aertbevinge geſchiet, alſoo dat de fondamenten des Kerckers beweecht wierden: En terſtont gingen alle de deuren open, en de banden van haer allen zijn ontbonden.
27 Maer de bewaerders des Kerckers wacker geworden zijnde, en ſiende de deur des Kerckers open, wilde hem ſelven met een uyt getrocken ſwaert dooden, menende dat de gevangen wech gevlucht waren.
28 Doch Paulus heeft met luyde ſtem geroepen, ſeggende: en doet u ſelven geen quaet, want wy zijn altemael hier.
29 En als hy licht ge-eyſcht hadde, is hy daer binnen gegaen. Ende verſchrickt zijnde, is hy Paulus ende Silas te voeten gevallen,
30 En hy haer buyten uytleydende, heeft geſeydt: O Heeren, wat moet ick doen, dat ick ſalich werde?
31 Maer ſy hebben geſeydt: gelooft in den Heer Jeſus, ende ſoo ſult ghy ſalich weſen, ghy en u Huyſgeſin.
32 En ſy hebben hem het woordt des Heeren geſproken met allen den genen die in ſijn huys waren.
33 Ende hy hen-lieden nemende in die uur des nachts, heeft hare wonden gewaſſchen, en hy wiert gedoopt en al ſijn huyſgeſin terſtont.
34 En als hyſe geleydt hadde tot in ſijn huys, heeft hy haer de Tafel voor geſtelt, en heeft vrolijck geweeſt met al ſijn gantſche huys, loovende Godt.
35 En als 't dach geworden was, hebben de Wet-houders de Stadts-dienaers geſonden, ſeggende: laet die menſchen vry gaen.
36 Maer de bewaerders des Kerckers heeft deſe woorden aen Paule geboodtſchapt: Dat de Wet-houders geſonden hadden dat men u lieden ſoude vry laten gaen: Hierom nu uyt gaende, gaet wech in vreden.
37 Maer Paulus heeft hen lieden geſeydt: Sy hebben ons Roomſche menſchen openbaer geſlagen, ſonder ſchult in den Kercker geſtooten, en dryven ſy ons nu heymelijck wech? Alſoo niet: maer laetſe ſelf komen en ons uyt leyden.
38 Doch de Dienaers der Stadt hebben de Wet-houders geboodt.

boodtſchapt deſe woorden. En ſy zijn vervaert geweeſt, gehoort hebbende dat ſy Romeynen waren.
39 En komende hebben haer geſmeeckt, en uyt leydende hebben hen-lieden gebeden dat ſy uyt de Stadt gaen ſouden.
40 Maer uyt den Kercker gaende, ſijn ſy tot Lydiam in gegaen, en ſiende de Broeders, hebben die getrooſt, en zijn weeh gereyſt.

Het XVII. Capittel.

1 ENals ſy doorwandelt hadden Amphipolen en Appollonien, zijn ſy gekomen te Theſſalonien, daer een Synagoogh der Joden was.
2 En na gewoonte is Paulus tot hen-lieden binnen gegaen, en op drie Sabboth-dagen ſprack hy tot hen-lieden van de Schrifturen,
3 Verklarende en bewijſende dat Chriſtus moeſt lijtden, en verrijſen van de dood: en dat deſe is Jeſus Chriſtus de welcke ick u verkondige.
4 En de ſommige van haer hebben gelooft en zijn vervoecht met Paulus en Silas, en van de Godts dienſtige, en Heydenen een groote menichte, en veel edele Vrouwen.
5 Maer de Joden dit benijdende, en tot hen lieden nemende ſommige quade mannen van het gemeen volck, en een gerucht makende, hebben de Stadt op geſtoockt, en ſtaende by Jaſons huys, hebben geſocht haer voort te brengen onder 't Volck.
6 En doen ſyſe niet en vonden, trocken ſy Jaſonem, en ſommige Broeders tot de Princen der Stadt, roepende: Deſe ſijn 't die de Stadt in roeren ſtellen, en zijn herwaerts gekomen:
7 De welcke Jaſon ontfangen heeft, en deſe doen allen tegen des Keyſers ordonnantien, noemende een anderen Koninck te ſijn Jeſus.
8 En ſy hebben oock 't gemeen volck verweckt, en de Princen der Stadt dit hoorende,
9 En ontfangen hebbende het verantwoorden van Jaſon, en van de andere, hebben henlieden laten vry gaen.
20 Maer de Broeders hebben terſtont des nachts Paulus ende Silas laten gaen in Beroœn. De welcke (als ſy daer gekomen waren) zijn gegaen in de Synagoge der Joden.
11 En dit waren de edelſte van hen-lieden die te Theſſalonice zijn, die 't woordt ontfangen hebben met volle begeerten, dagelijcks onderſoeckende de Schrifturen, of deſe dingen alſoo waren.
12 En voorwaer daer hebbender veel van hen-lieden gelooft, en om de eerlijcke heydenſche Vrouwen en Mannen niet weynich.
13 En doen de Joden in Theſſalonien vernomen hadden, dat te Beroœn van Paulus 't woordt Godts oock gepreeckt was,

zijn ſy derwaerts oock gekomen, ontroerende en in geruch[t] ſtellende de menichte.
14 En doen hebben de Broeders Paulus terſtont laten wech gaen, dat hy gaen ſoude tot aen de Zee. Maer Silas en Timotheus zijn daer gebleven.
15 En die Paulus uytleyden, hebben hem voort geleyt tot Athenen toe. En van hem een bevel ontfangen hebbende aen Silas en Timotheus, dat ſy ſeer raſſchelijck tot hem komen ſouden, zijn ſy gereyſt.
16 Maer doen Paulus hen lieden te Athenen verbeyde, wierdt zijn geeſt ontſteken in hem, ſiende de Stadt de afgoderye onderworpen.
17 Hierom ſoo diſputeerde hy in de Synagoogh met de Joden, en met de Godts-dienſtigen, en op de marckt alle dagen, tot de gene die daer tegenwoordich waren.
18 Maer ſommige Epicureeuſche en Stoiſche Philoſophen diſputeerden met hem, en de ſommige ſeyden: wat wil deſe woortzaeyer ſeggen? maer d' ander ſeyden: Het ſchijnt te weſen een verkondiger van nieuwe goden, om dat hy haer Jeſum en de verrijſeniſſe verkondichde.
19 En hem nemende hebben hem geleyt in Areopago, ſeggende: mogen wy weten wat deſe nieuwe leeringe is, die van u gepreeckt werdt?
20 Want ghy brenght ſommige nieuwe dingen in onſe oogen. Daerom willen wy weten wat deſe dingen zijn willen.
21 Maer alle die van Athenen, en de vreemde gaſten, en gaven haer niet te doen, dan om te ſeggen of te hooren iet nieuws.
22 Maer Paulus ſtaende in 't midden van Areopago, heeft geſeyt: mannen van Athenen, ick ſie u lieden over al by kans te ſeer ſuperſtitieus te weſen.
23 Want ick voor by gaende, en ſiende u afgodts-beelden, heb oock gevonden eenen Outaer, daer op geſchreven was, den onbekenden Godt. Daerom dat ghy onwetende eert, dat verkondige ick u.
Gen. 1. 1. Act. 7. 48. 24 Godt die de wereldt gemaeckt heeft, en al dat 'er in is, deſe, want hy Heer is van den Hemel ende Aerde, en woont in geen tempelen met handen gemaeckt,
25 Noch hem en wordt geen dienſt gedaen met menſchelijcke handen, als iet behoevende, want hy een iegelijcken geeft het leven en den adem, en alle dingen.
26 En hy heeft uyt een alle geſlachte der menſchen gemaeckt, om te woonen op 't geheel aenſchijn der aerden, ordinerende geſette tijden en eynden van hare wooninge,
27 Om Godt te ſoecken, of ſy hem miſſchien mochten aenvoeren, of vinden. Al is 't ſoo dat hy niet ver en is van eenen iegelijcken van ons lieden.
28 Want in hem leven wy, en worden beweecht, en hebbent weſen. Alſoo oock ſommige van uwe Poëten geſeydt hebben. Want wy zijn oock van ſijn geſlachte.
29 Daer-

29 Daerom om dat wy van Godts geſlachte zijn, en behooren wy niet te meenen, dat het Goddelijck weſen het goudt, of ſilver, of ſteenen, het geſneden werck der konſten, en der menſchen verſieringen gelijck is.
30 En 't is waer, dat Godt de tijden van deſe onwetentheyt ongemerckt latende, verkondicht nu den menſchen, dat ſy altemael over al ſouden boet doen,
31 Om dat hy eene dach geſtelt heeft, in den welcken hy de wereldt ſal oordeelen en rechtvaerdigheydt, door een man in de welcken hy dat geſchickt heeft, alle menſchen het geloof biedende, verweckende die van de dooden.
32 Maer doen ſy gehoort hadden de verrijſeniſſe der dooden, ſoo beſpotteden hem ſommige. Doch de ſommige ſeyden: wy ſullen u daer af wederom hooren.
33 Alſoo is Paulus gegaen uyt het midden van hen-lieden.
34 Maer ſommige mannen hem by blijvende hebben gelooft, onder de welcke was oock Dioniſius een Areopagiter, en een Vrouw genaemt Damaris, en andere met haer.

Het XVIII Capittel.

1 DAer na uyt Athenen gegaen zijnde, is hy gekomen te Corinthen,
2 En vindende daer een Jode Aquila genaemt, uyt Ponten geboren, die nu korts uyt Italien gekomen was, en Priſcillam ſijn Huys-vrouw (om dat Claudius geboden hadde, dat alle de Joden uyt Romen wech gaen ſouden) is hy tot hen-lieden gegaen.
3 Ende om dat ſy van de ſelve konſten waren, bleef hy by haer, en wrocht, (en ſy waren van de konſte van tenten te maken.)
4 En hy diſputeerde in de Synagoogh alle Sabboth-dagen, ondertuſſchen inbrengende den naem des Heeren Jeſu, en hy vermaende de Joden en de Griecken.
5 Maer doen van Macedonien gekomen waren Silas en Timotheus, was Paulus neerſtigh tot het woordt, betuygende aen de Joden dat Jeſus was Chriſtus.
6 En doen ſy daer tegen ſeyden, en laſterden, heeft hy, ſijn kleederen uyt ſchuddende, tot henlieden geſeydt: U bloedt ſy op u hooft: Ick ſal van nu voortaen ſuyver tot de Heydenen gaen.
7 En van daer vertreckende, is gegaen in 't huys van een genaemt Titus den Rechtvaerdigen, die Godtdienende was, wiens huys was neffens aen de Synagoge.
8 Maer Criſpus de overſte der Synagogen, heeft den Heer gelooft, met ſijn geheel huys, en veel van den Corinthianen hoorende hebben gelooft, en wierden gedoopt.
9 Maer de Heer heeft des nachts door een geſicht tot Paulus geſeydt, En wilt niet vreeſen, maer ſpreeckt, ende en ſwijght niet.

10 Want ick ben met u, en niemant en ſal toe gelaten worden om u te hinderen. Want ick heb veel volcks in deſe Stadt.
11 En hy is daer ſtil geweeſt een jaer en ſes maenden, leerende by henlieden 't woordt Godts.
12 Maer doen Gallio ſtadthouder van Achaien was, zijn de Joden eendrachtelijck op geſtaen tegen Paulus, en hebben hem gebracht voor den rechterſtoel,
13 Seggende: Deſe raedt tegen de wet de menſchen Godt te dienen.
14 Maer doen Paulus begon ſijn mondt open te doen, heeft Gallio geſeydt tot de Joden: Waer 't ſaecke dat 'et iet onrechts waer, of een ſeer quade daedt, o ghy Joodtſche mannen, ſoo mocht ick u na recht verdragen:
15 Maer zijn 't vragen van woorden of namen, of van uw wet, daer ſiet ghy lieden voor, ick en wil van deſe geen rechter zijn.
16 En hy heeftſe gedreven van de rechter-ſtoel.
17 Maer ſy alle grijpende Softhenem een Prins der Synagogen, ſloegen hem voor den rechter-ſtoel. En Gallio en trock hem geen van deſen dingen aen.
18 Maer doen Paulus noch veel dagen vertoeft hadde, is hy (de Broeders Godt bevelende) te Scheep gevaren naer Syrien (en met hem Priſcilla en Aquila) de welcke hadde in Cenchris
Num. 6. 18. zijn hooft geſchoren, want hy hadde een belofte.
19 En hy is gekomen te Epheſen, en daer heeft hyſe gelaten.
Act. 21. 24. Maer hy in de Synagoge gaende, diſputeerde met de Joden.
20 En doen ſy hem baden, dat hy daer noch langer tijdt ſoude blijven en heeft hy dat niet toe geſtaen.
21 Maer henlieden te goede bevelende, en ſeggende: Ick ſal wederom tot u lieden keeren, (by aldien het Godt wilt) ſoo is hy gereyſt van Epheſen.
22 Ende afgaende na Ceſarien, hy is op geklommen en heeft de Kerck gegroet, en is neder gereyſt na Antiochien.
23 Ende als hy daer een weynich tijdt geweeſt was, is hy voort gereyſt, doorwandelende vervolgens het Landtſchap van Galacien, en Phrygien, verſterckende alle de Diſcipelen.
24 En een Jood Apollo genaemt, van Alexandrien geboren, een wel-ſprekend man, is gekomen tot Epheſen, machtich in de Schriften.
25 Deſe was geleert in den wech des Heeren, en zijnde vuerigh van geeſt, ſprack hy, en leerde naerſtelijck 't geen Jeſu aengaet, wetende alleen het Doopſel van Joannes.
26 Aldus heeft deſe begonnen vryelijck te doen in de Synagoge. Den welcken als Priſcilla en Aquila gehoort hadden, hebben hem tot haer genomen, en naerſtelijcker verklaert den wech des Heeren,
27 En doen hy wilde gaen in Achaien, hebben ſy de Broeders vermaent, en geſchreven den Diſcipelen, dat ſy hem ontfangen ſouden. De welcke als hy gekomen was, heeft veel behulpſaemheydt gepleeght den genen die gelooft hadden.
28 Want

28 Want ſeer ſterckelijck verwon hy de Ioden, in 't openbaer thoonende door de Schrifturen dat Ieſus is Chriſtus.

Het XIX. Capittel.

1 MAer het is geſchiet doen Apollo te Corinthen was, dat Paulus door-reyſt hebbende alle de boven Landen, quam tot Epheſen, en vond ſommige Diſcipelen,
2 Ende hy heeft tot hen-lieden geſeyt: hebt ghy den Heyligen Geeſt ontfangen geloovende? maer hebben tot hem geſeydt: wy en hebben noch niet gehoort, of 'er een Heyligen Geeſt is. En hy heeft geſeydt: Waer in zijt ghy dan gedoopt?
3 Dewelcke hebben geſeydt: In Iohannes Doopſel.
4 Maer Paulus heeft geſeydt: Iohannes heeft met het Doopſel der Penitentie het volck gedoopt, ſeggende dat ſy gelooven ſouden in den genen die na hem komen ſoude, dat is, in Ieſum.
5 Dit gehoort hebbende wierden ſy gedoopt in den naem des Heeren Ieſu.
6 Ende doen haer Paulus de handen op geleydt hadde, is den Heyligen Geeſt op haer gekomen, en ſy ſpraken met tongen, en propheteerden.
7 En het waren alle mannen ontrent twaelf.
8 En in de Synagoge gaende, ſprack hy met betrouwen, drie maenden lanck diſputerende, en haer onderwijſende van het rijck Godts.
9 En als 'er ſommige verhart wierden, en niet en geloofden, vervloeckende den wech des Heeren voor de menichte, heeft hy van haer ſcheydende de Diſcipelen af geſondert, dagelijcks diſputerende in een ſeeckeren Tyrans School.
10 En dit geſchiede twee jaren lanck, alſoo dat alle de gene die in Aſien woonden, hoorden het woordt des Heeren, ſoo wel de Ioden als de Heydenen.
11 En Godt dede krachtige wercken, die niet gemeen en waren, door Paulus handt.
12 Alſoo dat oock op de ſiecken gedragen wierden van ſijn lichaem de ſweet-doecken oft voorkleederen en de ſieckten weecken van haer, en de booſe geeſten gingen uyt.
13 Maer ſommige van de omgaende Ioden, die beſweerders waren, hebben oock geproeft over de gene die booſe geeſten in hadden, den naem Ieſu aen te roepen ſeggende: Ick beſweere u door Ieſus, den welcken Paulus verkondicht.
14 En het waren ſeven Soonen van Jood Sceva, een Prins der Prieſteren die dit deden.
15 Maer de booſe geeſt antwoorde heeft tot haer geſeydt: Ieſus ken ick, ende Paulus weet ick, maer wie zijt ghy-lieden?
16 En de menſch daer den alderquaetſten geeſt in was, op hem ſpringende, geweldich wordende over beyde, heeft macht gebruyckt tegen haer, alſoo dat ſy naeckt en gewont liepen uyt dat huys.

Mat. 3. 11. *Mar.* 1 8. *Luc.* 3. 16. *Ioan.* 1. 26. *Act.* 1. 5. *en* 11. 16.

17 En dit is kenlijck geworden alle den Ioden en Heydenen die te Epheſen woonden. En daer is een vrees op alle die gevallen, ende den naem des Heeren Ieſu wierdt grootelijck gepreſen.
18 En veel van den geenen die geloofden, quamen belijdende, ende verkondigende hare wercken:
19 En vele van hen-lieden, die quade curieusheden gevolcht hadden, hebben de boecken t' ſamen gebracht, en die verbrant voor alle menſchen. En de waerde van die gerekent hebbende, hebben ſy gevonden 't gelt van vijftigh duyſent penningen.
20 Alſoo ſterckelijck wies het woordt Godts, En wierdt verſterckt.
21 Maer als deſe dingen volbracht waren, heeft Paulus in den geeſt voor genomen, dat hy, Macedonien en Achaien door gereyſt hebbende, ſoude gaen na Ieruſalem, ſeggende: Na dat ick daer ſal geweeſt hebben, moet ick oock Roomen ſien.
22 Maer ſendende in Macedonien twee van den genen die henlieden dienden, Timotheum en Eraſtum, is hy ſelf een weynich tijdt gebleven in Aſien.
23 Maer op dien tijdt is geſchiet een oproeringe die niet kleyn en was van den wech des Heeren.
24 Want een Demetrius genoemt, een Zilver-ſmit, makende ſilvere kaſſen voor Diana, gaf den konſtigen werckluyden geen kleyn gewin.
25 De welcke hy te ſamen roepende, met de gene die van het ſelve hantwerck waren, heeft geſeydt: ghy mannen weet wel, dat wy van deſe hanteringen gewin hebben,
26 En ſiet, en hoort, hoe dat deſen Paulus heeft niet alleen van Epheſen, maer oock by na geheel Aſien, een groote ſchare onderwijſende, afgekeert, ſeggende: Dat het geen Goden en zijn die met handen gemaeckt worden.
27 En niet alleen en ſal ons dit deel in perijckel komen van verworpen te worden, maer oock ſal den Tempel van de groote Diana voor niet geacht worden, en haer Majeſteyt ſal men oock beginnen te verderven, de welcke geheel Aſien en de Wereldt eert.
28 Deſe woorden gehoort hebbende, zijn ſy vervult met gramſchap, en hebben geroepen, ſeggende: groot is Diana der Epheſianen.
29 En al de Stadt is vol werringe geworden. En ſy hebben eene oploop gemaeckt eendrachtelijck tot op de gemeene ſpeel-plaets hebbende gegrepen Gaium en Ariſtarchum de Macedoniaenen, Paulus geſellen.
30 En doen Paulus wilde in 't volck gaen, ſoo en hebbent de Diſcipelen niet toe-gelaten.
31 Maer oock ſommige van de Princen van Aſien die zijn vrienden waren, hebben tot hem geſonden, biddende dat hy in de ſpeel-plaets niet komen en ſoude.
32 Maer de andere riepen wat anders. Want het was een verwarde vergaderinge, ende den meeſten deel en wiſten niet uyt wat oorſaeck dat ſy vergadert waren. 33 En

33 En ſy hebben Alexandrum uyt de ſcharen getrocken de Ioden hem voort ſtierende. Maer Alexander met de handt ſtilte begeert hebbende, wilde aen 't volck reden ſeggen.
34 Den welcken als ſy gekent hadden een Iood te zijn, ſoo is 'er een groot geroep geſchiedt van hen lieden allen ontrent twee uren lanck, roepende: De groote Diana der Epheſianen.
35 En doen den ſchrijver de ſcharen geſtilt hadde, heeft hy geſeydt: ghy mannen van Epheſen, wat menſch is 'er, die niet en weet, dat de ſtadt van Epheſen dienende is de groote Diane, en Iupiters Kindt?
36 Daerom alſoo men hier tegen niet en kan ſeggen, behoorde ghy-lieden geſtilt te weſen, en niet onbedachtelijck te doen.
37 Want ghy hebt ons deſe mannen aen gebracht, die noch tempel-ſchenders noch laſteraers en zijn van uwe Goddinne.
38 Is 'r dat Demetrius en de konſtige werck-lieden die met hem zijn, eenige ſaken tegen yemandt hebben, men houdt gemeenen raedt van ſaecken, en daer zijn wethouders, laetſe malkanderen voor recht aen ſpreecken.
39 Maer is 't dat ghy iet anders begeert te weten, dat machmen in de wettelijcke vergaderingh beſlichten.
40 Want wy zijn oock in perijckel van beſchuldicht te worden van den oploop heden, hoe wel dat 'er niemant ſchuldigh en is, door den welcken wy ons mochten verantwoorden, van deſe oploop. Ende doen hy dit geſeyt hadde, heeft hy de vergaderinge laten gaen.

Het XX. Capittel.

1 MAer doen deſe beroerte ophiel, heeft Paulus de Diſcipelen geroepen, en haer vermanende, Godt bevolen, en is wech gereyſt om te gaen in Macedonien.
2 En doen hy die Landen door wandelt hadde, en haer met veel redenen vermaent hadde, is hy gekomen in Griecken-Landt.
3 En als hy daer geweeſt was drie maenden, zijn hem lagen geleydt van de Ioden tegen dat hy ſoude te Scheep varen na Syrien. En hy heeft raedt gehadt, dat hy weder keeren ſoude door Macedonien.
4 En met hem zijn gegaen Sopater van Pyrri-beroen, en van de Theſſalonianen Ariſtarchus, en Secundus, en Gajus van Derben, en Timotheus: en van de Aſianen Tychicus, en Trophimus.
5 Deſe (doen ſy voor ons gegaen waren) hebben ons verwacht te Troaden,
6 Maer wy Scheepten na de dagen der ongeheeve brooden van Philippen en zijn tot hen lieden gekomen te Troaden binnen vijf dagen, daer wy gebleven zijn ſeven dagen.
7 En op een van de Sabboth-dagen (als wy te ſameu gekomen waren om 't broodt te breken) heeft Paulus met haer gediſputeert,

teert, willende des anderen daeghs reyſen, en hy heeft de reden getrocken tot de middernacht.
8 En daer waren ſeer veel Lampen in de eet-kamer, daer wy vergadert waren.
9 En een jongelinck Eutychis genaemt, ſittende op een venſter, doen hy in een ſwaren ſlaep gevallen was (als Paulus langh diſputeerde) verwonnen zijnde van den ſlaep, is van de derden ſolder gevallen nederwaerts, en hy is doodt op geheven.
10 Tot de welcke als Paulus neder gekomen was, heeft hy op hem gelegen, en hem omvangende, heeft geſeydt: En wilt niet ontſtelt zijn, want zijn ziel is in hem.
11 En opgaende en broodt brekende, en ontbijtende, doen hy haer genoegh aen geſproken hadde tot den dach, is hy wech gereyſt.
12 Maer ſy hebben den jongelinck levend gebracht, en zijn getrooſt geweeſt niet weynich.
13 Maer wy in een Schip klimmende, zijn gevaren in Aſſon, dat wy van daer Paulus ontfangen ſouden, want alſoo had hy 't geſchickt, willende ſelf te Land de reys doen.
14 Maer doen hy ons gevonden hadde in Aſſon, zijn wy hem mede nemende, gekomen tot Mitylenen.
15 En van daer ſchepende, zijn wy anderdaeghs gekomen tegen Chium, en des anderen daeghs zijn wy aengekomen te Samum, en den dach daer na zijn wy gekomen te Mileten:
16 Want Paulus hadde voor hem genomen voor by Epheſen te Schepen, om dat hy geen verlet en ſoude hebben in Aſien, want hy haeſtede hem dat hy (waert hem mogelijck) den Pinxter-dach ſoude te Ieruſalem houden.
17 Maer van Mileten ſendende tot Epheſen, heeft hy geroepen de Ouderlingen van de Kercke.
18 De welcke (als ſy tot hem gekomen waren) en te ſamen waren, heeft hy hen-lieden geſeydt: Ghy weet wel van den eerſten dach dat ick in Aſien gekomen ben, hoe dat ick met u lieden in al die tijdt geweeſt heb,
19 Dienende den Heer met alle ootmoedigheydt, en tranen, en tentatien, die my over gekomen zijn door de liſten der Joden.
20 Hoe dat ick u niet nuttelijcks ontrooken en hebbe, dat ick u lieden niet verkondicht hebbe, en u geleert openbaerlijck, en van Huys tot Huys,
21 Betuygende de Joden en de Heydenen de penitentie in God, en 't geloof in onſen Heere Ieſum Chriſtum.
22 Ende nu ſiet, ick gebonden in den geeſt, reyſe na Ieruſalem, niet wetende wat my daer toekomende is,
23 Dan dat den Heyligen Geeſt my tot alle ſteden openbaerlijck getuyght, ſeggende, dat my banden en verdruckingen te Ieruſalem toekomende zijn.
24 Maer ick en ontſie geen van deſe dingen, noch ick en acht mijn ziel niet koſtelijcker dan my ſelven, als ick alleen mijn loop

loop mach volbrengen, en den dienſt des woordts, de welcke ick ontfangen hebbe van den Heer Ieſu, om te betuygen het Euangelie van de genade Godts.
25 En nu ſiet, ick weet wel, dat ghy van nu voortaen mijn aenſicht niet meer ſien en ſult, ghy allen door de welcke ick gegaen hebbe Prekende het Rijck Godts.
26 Derhalven ſoo betuyge ick u lieden op den dach van heden, dat ick ſuyvet ben van uw allen bloedt.
27 Want ick en heb my niet geſpaert, dat ick u niet en ſoude verkondigen alle den raedt Godts.
28 Siet wel voor u, en voor alle de kudde, in de welcke u de heyligen Geeſt geſtelt heeft Biſſchoppen, om te regeeren de Kercke Godts, de welcke hy gekregen heeft met zijn Bloedt.
29 Ick weet wel dat 'er na mijn wech-ſcheydinge ſullen grijpende wolven in komen tot u lieden, de kudden niet ſparende.
30 Ende uyt u ſullen mannen op ſtaen ſprekende verkeerde leeringen, om de Diſcipelen na haer te trecken.
31 Waerom ſoo waeckt, in u gedachtenis onthoudende, hoe dat ick drie jaren lanck nacht en dach niet en hebbe op gehouden, met tranen vermanende eenen yegelijck van u lieden.
32 Ende nu bevele ick u Godt, en het woordt van zijn genade, die machtich is te ſtichten, en te geven de erffeniſſe in alle de geheylichde.
33 Niemants ſilver en gout, of kleedt en heb ick begeert.
34 Gelijck ghy ſelf wel weet, hoe dat deſe handen gedient hebben tot het gene dat my van noode was, en den genen die met my zijn. *1 Cor. 4. 12.*
35 Ick hebbe u in alles getoont dat men alſoo arbeydende, moet ontfangen de krancke, ende gedencken het woordt des Heeren Ieſu (want hy heeft geſeydt:) 't is ſaliger geven dan ontfangen. *1 Theſſ. 2. 9. 2 Theſſ. 3. 8.*
36 Ende doen hy dit geſeydt hadde, heeft hy met gebooghde knien met haer allen gebeden.
37 En daer is een groot geſchrey opgeſtaen van henlieden allen, en vallende op Paulus hals, kuſten hem,
38 Aldermeeſt bedroeft zijnde in 't woordt, dat hy geſeydt hadde, dat ſy zijn aenſicht niet meer ſien en ſouden. En ſy brochten hem aen het Schip.

Het XXI. Capittel.

1 MAer als 't was dat wy te Scheep voeren, van haer vertrocken zijnde, zijn wy met een rechten loop gekomen te Choen, en daeghs daer na te Rhoden, en van daer te Pataram.
2 En doen wy gevonden hadden een Schip overvarende tot in Phenicien, hebben wy daer in klimmende gevaren.
3 En doen wy begonnen geſien te worden van Cypren, verlatende dat ter ſlincker-handt, zijn wy gevaren in Syrien, en gekomen tot Tyrum, want daer ſoude het Schip ontladen.
4 Maer

4 Maer doen wy daer Diſcipelen gevonden hadden, zijn wy daer gebleven ſeven dagen, de welcke ſeyden Paule door den geeſt, dat hy niet optrecken en ſoude in Ieruſalem.
5 En als de dagen gepaſſeert waren, reyſden wy en gingen voort, en ſy alle geleyden ons met hare huys-vrouwen en kinderen tot buyten de ſtadt, en met gebooghde knien hebben wy op den oever gebeden.
6 Ende als wy malkanderen welvaren gewenſt hadde, zijn wy in 't Schip geklommen, en ſy zijn wederom gegaen tot hare wooningen.
7 Maer wy, doen de Schip-vaert voleynt was, zijn van Tyro nederwaerts gegaen tot Ptolomaiden. En als wy de Broeders gegroet hadden, zijn wy een dach by haer gebleven:
8 Maer 's anderen daeghs gereyſt zijnde, zijn wy gekomen te
Hand. 6. 5. Ceſarien: Ende gaende in 't huys van Philippus den Euangeliſt, die een van de ſeven was, zijn wy by hem gebleven.
9 En deſe hadde vier Dochteren Maeghden propheterende.
10 En als wy ons eenige dagen ophielden, is daer over gekomen van Iudeen een Propheet Agabus genaemt.
11 Doen deſe tot ons gekomen was, heeft hy Paulus riem genomen, en bindende ſich ſelfs handen en voeten, heeft geſeyt: Dit ſeyt den Heyligen Geeſt: Den man (wiens riem dit is) ſullen de Ioden in Ieruſalem alſoo binden, en leveren hem in de handen der Heydenen.
12 't Welck als wy gehoort hadden, baden wy, en die van die plaetſen waren, dat hy niet opwaerts gaen ſouden te Ieruſalem.
13 Doen heeft Paulus geantwoordt, en geſeyt: Wat doet ghy weenende, en mijn hart benauwende? Want ick ben bereydt niet alleen gebonden te worden, maer oock te ſterven in Ieruſalem om den naem des Heeren Ieſu.
14 Ende doen wy hem dat niet en konden aenraden, hebben wy geruſt, ſeggende: Den wil des Heeren moet geſchieden.
15 Maer na deſe dagen bereydt zijnde, zijn wy opwaerts gereyſt in Ieruſalem.
16 En daer zijn oock ſommige van de Diſcipelen uyt Ceſarien met ons gekomen, brengende met haer eenen (by de welcke wy Herbergen ſouden) Iaſonem van Cypren, een ouden Diſcipel.
17 En doen wy te Ieruſalem gekomen waren, hebben ons de Broeders geerne ontfangen.
18 Maer daeghs daer na ginck Paulus met ons tot Iacobus, en alle de ouderlingen zijn daer vergadert.
19 De welcke als hy gegroet hadde, vertelde hy van ſtuck tot ſtuck wat Godt al gedaen hadde onder de Heydenen door zijnen dienſt.
20 En doen ſy 't gehoort hadden, loofden ſy grootelijck den Heer; en hebben hem geſeydt: Broeder, ghy ſiet wel hoe veel duyſenden dat 'er gelooft hebben van de Ioden, en zijn altemael naerſtige onderhouders der wet.

21 Maer

21 Maer ſy hebben gehoort van u, dat ghy leert een af-ſcheydinge van Moyſes, aen allen de Ioden die onder de Heydenen zijn, ſeggende, dat ſy haer kinderen niet en moeten beſnijden, noch oock wandelen na de gewoonte.

22 Daerom wat is 't? de menichte moet immers vergaderen, want ſy ſullen hooren dat ghy over gekomen zijt.

23 Hierom doet dit dat wy u ſeggen: Wy hebben vier mannen, hebbende een belofte op haer,

24 Deſe met u genomen hebbende, heylicht u met haer, en werckt uyt, dat ſy haer hoofden ſcheren, en ſy ſullen alle weten dat het gene dat ſy van u gehoort hebben, valſch is, maer dat ghy wandelt oock ſelf onderhoudende de wet. *Num. 6. 18. Act. 18. 18.*

25 Doch van de genen die gelooft hebben uyt de Heydenen hebben wy geſchreven, oordeelende dat ſy haer ſouden onthouden van 't gene dat de afgoden geoffert is, en van bloet en verſmachte dieren, en van onkuyſheydt. *Act. 15. 20, 29.*

26 Doen is Paulus (de mannen mede genomen hebbende, en geſuyvert met haer) des anderen daeghs in den Tempel gegaen, verkondigende de voleyndinge van de dagen der ſuyveringe, tot dat voor een yegelijck van hen lieden een offerhande geoffert wierdt.

27 En als 'er ſeven dagen vervult wierden, hebben de Ioden die van Aſien waren, als ſy hem in den tempel geſien hadden, al het volck opgeſtoockt, en hebben hare handen aen hem geſlagen, roepende:

28 Ghy Iſraelitſche mannen, helpt: Dit is de menſch die tegen 't volck en de wet, en deſe plaetſe alle menſchen op alle plaetſen leerende is, en daer toe heeft hy oock de Heydenen in den tempel gebracht, en heeft deſe heylige plaets ontſuyvert.

29 (Want ſy hadden Trophimum den Epheſiaen in de Stadt met hem geſien, den welcken ſy meenden dat Paulus oock in den Tempel geleyt hadde.)

30 En de geheele Stadt is ontſtelt geweeſt, ende daer is een ſamenloop des volcks geſchiet. En grijpende Paulum, trocken hem uyt den Tempel, en terſtont zijn de deuren geſloten.

31 En ſoeckende hem te dooden, is 't den beſcherm Heer die 't geſach over het Krijghſvolck hadde gebootſchapt, dat geheel Ieruſalem in verwarringe was.

32 De welcke terſtont met hem nemende de Ruyters en hondertſte mannen, is geloopen tot haer. (De welcke, als ſy de Capiteyn geſien hadden en de Ruyters) hebben ſy op gehouden van Paulus te ſlaen.

33 Doen heeft de Capiteyn aen komende hem aen gegrepen, en geboodt dat men hem binden ſoude met twee ketenen. En hy vraeghden wie hy was, en wat hy gedaen hadde.

34 Maer de een riep dit, en de ander dat, in de menichte. En doen hy niet ſekerlijck en konde verſtaen om 't geruchts wille, heeft hy hem doen leyden in het Leger.

35 Ende doen hy gekomen was aen de trappen, is 't geſchiet dat

dat hy gedragen wierdt van de Ruyters om 't geweldt des volcks,
36 Want hem volchde een menichte volcks, roepende: doet hem wech.
37 Dn doen Paulus begon in geleyt te worden in het Leger, ſeyt hy tot den Capiteyn: mach ick wat ſpreken tot u? de welcke heeft geſeydt: Kent ghy Griecks ſpreken?
38 En zijt ghy niet een Egyptenaer, die voor deſe dagen den oploop verweckt hebt, en hebt uyt geleydt in de Woeſtijne vier duyſent heymelijcke moordenaren?
39 En Paulus heeft tot hem geſeydt: Ick ben voorwaer een Ioodtſch man van Tharſen in Cicilien, een Burger van een Stadt die niet onbekent en is, Maer ick bid u, laet my ſpreken tot het Volck.
40 En als hy 't toe-gelaten hadde, heeft Paulus op de trappen ſtaende met de handt een teecken gegeven tot het Volck, en als 'er een groote ſtilligheydt gemaeckt was, heeft hyſe aen geſproken in de Hebreeuſche Tael, ſeggende:

Het XXII Capittel

1 GHy mannen broeders en vaders, hoort na de reden die ick u nu geve.
2 En doen ſy gehoort hadden dat hy in de Hebreeuſche Tael ſprack tot haer, hebben ſy noch meerder ſtilte gehouden. En hy ſeyde:
3 Ick ben een Ioodtſch man, gebooren te Tharſen in Cicilien, maer opgevoet in deſe ſtadt, aen de voeten van Gamaliel, geleert na de waerheydt van de Wet onſer Vaderen, een vierich navolger der Wet, gelijck ghy altemael heden zijt:
Act. 8. 3. 4 Die deſen wech vervolcht hebt tot 'er doodt toe, bindende en leverende in gevangeniſſen Manne en Vrouwe,
Act. 9. 2. 5 Gelijck den Prins der Prieſteren my getuygenis geeft, en alle de oudtſte geboren, van den welcke ick brieven nemende aen de broeders, reyſde na Damaſcum, om dat ick van daer de gevangen brengen ſoude te Ieruſalem, datſe gepijnicht ſouden worden.
6 Maer het is geſchiet doen ick reyſde, en quam by Damaſcum op 't midden van den dach, dat my rontom onverſiens uyt den Hemel beſchenen heeft een groot licht:
7 En Vallende neder ter aerden, heb ick gehoort een ſtem, ſeggende tot my: Saule, Saule, waerom vervolcht ghy my?
8 Maer ick heb geantwoort: wie zijt ghy, Heere? En hy heeft geſeydt tot my: Ick ben Jeſus van Nazareth, den welcken ghy vervolcht.
9 En die met my waren, hebben het licht geſien, maer ſy en hebben de ſtem niet gehoort van de gene die met my ſprack.
10 En ick heb geſeydt: wat ſal ick doen Heere? En den Heere heeft tot my geſeydt: ſtaet op en gaet in Damaſcum, en daer

ſal

ſal u van alles geſeydt worden wat ghy doen moet.
11 En doen ick niet en ſach om de groote klaerheydt van dat licht, ben ick geleydt met de handt van mijne geſellen, gekomen in Damaſco.
12 En Ananias, een man na de Wet getuygenis hebbende van al de Joden daer woonende,
13 Komende tot my, en by my ſtaende, heeft my geſeydt: Saule broeder; ſiet op, en ick heb hem aen geſien op de ſelve uur.
14 En hy ſeyde: den Godt onſer Vaderen heeft u te vooren geſchickt, dat ghy zijne wil ſoudt kennen, en ſien ſoudt den rechtvaerdigen, en hooren een ſtem uyt zijn mondt:
15 Want ghy ſult zijn getuyge zijn tot alle menſchen van de dingen die ghy geſien hebt en gehoort.
16 En nu waerom vertoeft ghy? Staet op, en laet u doopen, en waſcht u ſonden af, aenroepende zijn naem.
17 En het is geſchiet doen ick wederom quam in Jeruſalem, en badt in den Tempel, dat ick wiert in een opgetrockentheyt des harten,
18 En dat iek hem ſach ſeggende tot my: Haeſt u, en gaet haeſtelijck uyt Jeruſalem, want ſy en ſullen u getuygenis van my niet ontfangen.
19 En ick heb geſeydt: Heere ſy weten wel, dat ick was ſluytende in den Kercker, en ſlaende in alle Synagoge de gene die in u geloofden. *Act. 8. 3.*
20 Ende doen geſtort wierdt het bloedt van Stephanus uw getuyge, ſtont ick daer by, en ſtemde het toe, en ick bewaerde de kleederen van de gene die hem dooden. *Act. 7. 57.*
21 En hy heeft tot my geſeydt: Gaet henen, want ick ſal u tot de Heydenen verre ſenden.
22 En ſy hoorde hem tot dat woordt toe, en hebben hare ſtem op geheven, ſeggende: Doet wech van der aerden ſoodanigen, want ten is niet behoorlijck dat hy leeft.
23 En doen ſy riepen, en hare kleederen af wierpen, en het ſtof in de lucht ſmeeten,
24 Heeft den Capiteyn geboden, dat men hem leyden ſoude in het leger, en met geeſſelen ſlaen, en pijnigen, op dat hy weten ſoude, om wat oorſaeck datſe hem alſoo aenriepen.
25 En doen ſy hem met banden gebonden hadden, ſeydt Paulus tot den hondertſten man by hem ſtaende: Is 't u geoorloft een Roomſch menſch, die niet verweſen en is, te geeſſelen?
26 Het welck als de hondertſte man gehoort hadde, is hy tot den Over-capiteyn gegaen, en heeft hem geboodtſchapt, ſeggende: Wat ſult ghy doen? want deſe menſch is een Burger van Roomen.
27 En de Over-capiteyn tot hem komende heeft geſeyt: Seght my, zijt ghy een Romeyn? En hy heeft geſeyt: Ia ick.
28 En de Over-capiteyn heeft geantwoordt: Ick heb om een groote ſomme gelts des Stadts Burgerſchap verkregen. Doch Paulus ſeyde: En ick ben 't geboren.

29 Terſtont dan zijnſe van hem gegaen die hem gepijnicht ſouden hebben. En de Over-capiteyn heeft oock gevreeſt, na dat hy vernomen hadde, dat hy een Burger van Roomen was en dat hy hem gebonden hadde.

30 Maer des anderen daeghs willende naerſtelijcker weten om wat oorſaeck dat hy van den Joden beſchuldicht wierdt, heeft hem ontbonden, en heeft geboden dat de Prieſters t' ſamen komen ſouden ende alle den raedt, en Paulum voort brengende, heeft hem geſtelt tuſſchen haer.

Het XXIII. Capittel.

1 MAer Paulus den raedt aenſiende heeft geſeydt: Ghy mannen Broeders, Ick heb met een geheele goede conſcientie verkeert voor Godt, tot op den dagh van heden toe.

2 Maer den Prins der Prieſteren Ananias heeft geboden aen de genen die by hem ſtonden, dat ſy hem aen den mondt ſlaen ſouden.

3 Doen heeft Paulus geſeydt tot hem: Godt ſal u ſlaen ghy gewitte Muer. En ghy ſittende oordeelt my na de wet, en tegen de Wet doet ghy my ſlaen.

4 En die daer by ſtonden hebben geſeydt: vervloeckt ghy den opperſten Prieſter Godts?

5 En Paulus ſeyde: Ick en wiſt niet Broeders dat hy den Prins der Prieſteren is. Want daer is geſchreven: Den Prins van u volck en ſult ghy niet vervloecken. *Exod. 22. 28.*

6 En Paulus wetende dat het eene deel was van den Sadduceen, en het andere van de Pharizeen, heeft luydt geroepen in den raet: Ghy mannen Broeders: Ick ben een Pharizeus, een Soon der Pharizeen, van de hoop, en van de verrijſeniſſe der dooden wordt ick geoordeelt. *Phil. 3. 5.*

7 En doen hy dit geſeydt hadde, is 'er eenen twiſt gekomen tuſſchen de Pharizeen en Sadduceen, en de menichte is van een geſcheyden,

8 Want de Sadduceen ſeggen dat 'er geen verrijſeniſſe en is, noch Engel, noch Geeſt. Maer de Pharizeen belijdenſe alle beyde. *Matth. 22. 23.*

9 En daer is een groot geroep geſchiet. En ſommige van de Pharizeen opſtaende ſtreden, ſeggende: Wy en vinden niet quaets in deſen menſch, of hem een geeſt aengeſproken heeft, of een Engel?

10 En doen daer een grooten twiſt ontſtont, heeft de Over-capiteyn vreeſende dat Paulus ſoude van haer verſcheurt worden, geboden, dat de Ruyters af-komen ſouden, en hem nemen uyt het midden van haer, en leyden tot in het leger.

11 Maer des nachts daer na heeft de Heer by hem ſtaende tot hem geſeydt: Zijt volſtandigh, want gelijck ghy van my hebt getuyght in Jeruſalem, alſoo moet ghy oock te Romen getuygen.

12 En

12 En als 't dach geworden was, hebben ſich verſamelt eenige uyt de Joden, en haer ſelven vervloeckt, ſeggende dat ſy niet eeten en ſouden noch drincken, tot dat ſy Paulum gedoodt hadden.

13 En het waren meer dan veertigh mannen die dit geſworen verbondt te ſamen gemaeckt hadden.

14 De welcke zijn gegaen tot de Princen der Prieſteren, en tot de ouderlingen, en hebben geſeydt: met een vloeck hebben wy ons ſelven vervloeckt, dat wy geen ſpijs proeven en ſullen, tot dat wy Paulum gedoot hebben.

15 Daerom laet ghy nu den Over-capiteyn weten met den raet, dat hy hem ten voorſchijn brenge tot u lieden, als of ghy iet ſekerders wilde van hem weten. Doch wy zijn bereydt hem te dooden eer hy by u komen ſal.

16 Maer doen de Soon van Paulus Suſter die liſten gehoort hadde, is hy gekomen en gegaen in het Leger, en hy heeft het aen Paulus te kennen gegeven.

17 En Paulus roepende tot hem een van den hondertſte mannen, ſeyde: Deſen jongelinck leyt tot by den Over-capiteyn, want hy heeft hem wat te ſeggen.

18 En die heeft hem mede nemende geleydt tot den Over-capiteyn, en geſeydt: De gevangen Paulus heeft my gebeden, dat ick deſen jongelinck tot by u leyden ſoude, die u wat heeft te ſeggen.

19 Maer de Over-capiteyn hem met de handt nemende, is met hem beſonder op een zijde gegaen. En hy heeft hem gevraeght, Wat is 't dat ghy my hebt te kennen te geven?

20 En hy heeft geſeydt: De Joden hebben ſamen geſpannen u te bidden dat ghy morgen Paulus ſoudt voort brengen in den raedt, recht of ſy iet ſekerders ſouden willen onderſoecken van hem.

21 Maer ghy en wilt haer niet gelooven, want de ſommige van hen-lieden meer dan veertigh mannen leggen hem lagen: Dewelcke hebben haer ſelven vervloeckt niet te eten of te drincken, tot dat ſy hem gedoot hebben, en ſy zijn nu bereyt verwachtende u belofte.

22 Aldus heeft de Over-capiteyn den Jongelinck laten gaen, gebiedende hem dat hy 't niemant ſeggen en ſoude, dat hy hem dit hadde te kennen gegeven.

23 En als hy twee hondertſte mannen tot hem geroepen hadde, heeft hy tot haer geſeydt: Bereyt twee hondert Krijghs-knechten, dat ſy reyſen mogen tot Ceſarien, en t' ſeventigh Ruyters te Paerde, en twee hondert ſpies-knechten, te drie uren des nachts.

24 En bereydt de laſt-dragende beeſten, dat ſy Paulus daer op ſettede mogen ongeſchent brengen tot Felix den Stadt-houder.

25 (Want hy vreeſde dat de Joden hem miſſchien grijpen ſouden en dooden, en dat hy daer na ſoude op-ſpraeck lijden, als of hy ſoude hebben willen geldt nemen,)

26 Schrijvende een Brief in-houdende dit: Claudius Lyſias wenſcht den alderbeſten Preſident Felici ſaligheydt.
27 Deſen man gevangen zijnde van de Joden, doen hy begon van haer gedoodt te werden, heb ick daer over-komende met het heyr verloſt, vernomen hebbende dat hy een Romeyn was,
28 En willende weten de ſaeck die ſy hem op-leyden, heb ick hem geleydt tot in haren raet,
29 Den welcken ick heb bevonden beſchuldicht te worden van ſommige vragen van hare Wet, maer geen quaet feyt hebbende dat de doodt of gevangeniſſe waerdigh is.
30 En ſe doen my overgedragen was van de lagen die ſy hem bereydt hadden, heb ick hem tot u geſonden, ontbiedende de klagers oock dat ſy by u ſouden ſeggen. Blijft geſont.
31 Aldus de Ruyters na dat haer geboden was, nemende Paulum, hebben hem in de nacht geleyt tot in Antipatridem.
32 En des anderen daeghs als ſy de Ruyters te Paerde gelaten hadden, dat die met hem reyſen ſouden, zijn ſy wederom gekomen in het Leger.
33 De welcke als ſy te Ceſarien gekomen waren, en de Brief gegeven hadden aen den Preſident, hebben ſy voor hem Paulus oock geſtelt.
34 Maer doen hy 't geleſen hadde, en gevraeght van wat Provintie dat hy was, en verſtaende dat hy was van Cilicien:
35 Ick ſal u (ſeyd hy) hooren, als u beklagers gekomen zijn. Ende hy heeft hem doen bewaren in Herodes Rechter-huys.

Het XXIV. Capittel.

1 ENde na vijf dagen is nederwaerts gegaen den Prins der Prieſteren Ananias, met ſommige Ouderlingen, en Tertullo een Orator, de welcke zijn tot den Preſident gegaen tegen Paulum.
2 En als hy Paulum op-geroepen hadde, begon Tertullus hem te beſchuldigen, ſeggende: Aengeſien dat wy in veel vrede leven door u, ende veel dingen gebetert worden door u voorſienigheydt,
3 Dat nemen wy aen tot allen tijden en plaetſen, ô ghy alderbeſte Felix, met alle danckbaerheydt.
4 Maer op dat ick u niet te langh en vertrecke, bid ick u dat ghy ons in 't kort hoort na u goedertierenheydt.
5 Wy hebben deſen man bevonden ſchadelijck en verweckende op-loopen aen alle de Joden in al de werelt, en den principaelſten verwecker van de Secte der Nazarenen,
6 Die oock getracht heeft den Tempel te ontſuyveren, den welcken wy gevangen hebbende, wilden na onſen Wet oordeelen.
7 Maer de Over-capiteyn Lyſias over-komende, heeft hem met groot gewelt uyt onſe handen getrocken,
8 Gebiedende dat zijn betichters tot u komen ſouden, van de

de welcke ghy oock oordeelende, kent van alle deſe dingen kenniſſe nemen, daer wy hem af beſchuldigen.
9 En de Joden hebben oock daer toe gevoecht, ſeggende dat deſe dingen alſoo waren.
10 Maer Paulus heeft geantwoort (den Preſident hem teecken gevende dat hy ſpreken ſoude.) Alſoo ick weet dat ghy over veel jaren een rechter zijt geweeſt van dit volck, ſal ick my goets moets verantwoorden:
11 Want ghy kent vernemen, hoe dat my niet meer dan twaelf dagen en zijn, van de tijdt dat ick opgetrocken ben om te aen bidden in Ieruſalem,
12 En ſy en hebben my niet gevonden noch in den Tempel met yemandt Diſputerende, of oploop onder de Schare makende, noch in de Synagogen, noch in de Stadt:
13 Noch ſy en ſullen u niet konnen betoonen van 't gene daer ſy my nu af betijgen.
14 Maer ick belijde u dit, dat ick na de maniere van leven, die ſy Ketterye noemen, den Vader en mijnen Godt alſoo diene, geloovende al dat in de Wet en Propheten geſchreven is,
15 Hoop hebbende in Godt, welcke deſe oock ſelf verwachten, de toe-komende verrijſeniſſe der rechtvaerdigen ende onrechtvaerdiger.
16 Daer toe ben iek oock naerſtigh, om ſonder misdaet een goede conſcientie te hebben tot Godt, en tot de menſchen ten allen tijden.
17 Maer na veel jaren willende Aelmoeſſen doen onder mijn volck, en offerhande, en beloften, ben ick gekomen,
18 Met de welcke ſy my gevonden hebben geſuyvert in den Tempel, niet met eenige ſchare of gerucht. *Act. 21. 26.*
19 Maer daer zijn ſommige Joden van Aſien, de welcke behoorden by u tegenwoordigh te zijn, en klachte te doen, waert dat ſy iet hadden tegen my,
20 Of laet deſe ſelf ſeggen, of ſy eenige ongerechtigheydt in my gevonden hebben, want ick ſta in den raet.
21 Dan alleen van deſe eene ſtem waer mede ick geroepen heb onder haer ſtaende, nadien ick heden van de verrijſeniſſe der dooden geoordeelt wierdt van u-lieden. *Act. 26. 6.*
22 En Felix heeft uytgeſtelt, ſekerlijck wetende van deſe wech, ſeggende: Als de Over-capiteyn Lyſias af-komt, dan ſal ick u lieden hooren.
23 En hy heeft de hondertſte man bevolen dat hy hem bewaren ſoude, en dat hy ruſt hebben ſoude, en dat men oock niemant van de zijnen en ſoude verbieden hem te dienen.
24 Maer na een deel dagen Felix komende met Druſilla zijn huysvrouw, die een Jodinne was, heeft Paulum geroepen, en van hem gehoort 't geloof dat in Chriſtum Jeſum is.
25 En doen hy ſprack van de rechtvaerdigheydt ende ſuyverheydt, en van het toekomende oordeel, heeft Felix verſchrickt zijnde geantwoort? Aengaende van nu, ſoo gaet henen, maer ten bequamen tijdt ſal ick u doen roepen,
26 Oock

26 Ook mede hopende dat hem ſoude geldt gegeven worden van Paulo. Waerom dat hy hem oock dickwils roepende, met hem ſprack.
27 Maer als 'er twee jaren gepaſſeert waren, is in Felix plaets gekomen Portius Feſtus. Doch Felix, willende de Joden believen, heeft Paulus gevangen gelaten.

Het XXV. Capittel.

1 DOen Feſtis dan gekomen was in de Provincie, is hy na drie dagen opwaerts gereyſt in Jeruſalem van Ceſarien.
2 En de Princen der Prieſteren, en principaelſte der Joden zijn hem aen gegaen tegen Paulum, en baden hem,
3 Begerende gratie tegen hem, dat hy ſoude gebieden gebracht te worden na Jeruſalem, liſten ſoeckende hem te dooden op den wech.
4 Maer Feſtus heeft geantwoort, dat Paulus in Ceſarien bewaert werden, Doch dat hy korts derwaerts reyſen ſoude.
5 Aldus (ſeyt hy) ſoo wie onder u lieden machtich zijn, laet die t' ſamen nederwaerts komende hem beſchuldigen, is 't dat 'er eenich ſwaer misdaet in den man is.
6 En doen hy daer onder hen-lieden geweeſt was niet meer dan acht of thien dagen, is hy nederwaerts gereyſt tot Ceſarien, en 's anderen-daeghs heeft hy op den Rechter-ſtoel geſeten, en geboden, dat men Paulum daer brengen ſoude.
7 De welcke als hy daer gebracht was, hebben rondtom hem geſtaen de Joden die van Jeruſalem af gekomen waren, vele en ſware ſaken hem op-werpende, die ſy niet toonen en konden.
8 Paulus hem verantwoordende: Ick en heb niet geſondight, noch tegen de Wet der Joden, noch tegen den Tempel, noch tegen den Keyſer.
9 Maer Feſtus willende de Joden believen, heeft Paulo antwoordende geſeyt: wilt ghy opwaerts gaen na Jeruſalem, en aldaer van deſe dingen geoordeelt worden voor my?
10 Maer Paulus heeft geſeyt, ick ſta voor des Keyſers rechter-ſtoel, daer moet ick gevonniſt worden, aen de Joden en heb ick geen ſchade gedaen, gelijck ghy beter weet.
11 Want heb ick haer ſchade gedaen, of iet gedaen dat de doodt waerdigh is, ſoo en weyger ick niet te ſterven. Maer is 't ſake dat het geen van deſen en is, daer ſy my mede betijgen, ſoo en kan my niemandt hen-lieden over-leveren, ick beroepe aen den Keyſer.
12 Doen heeft Feſtus met den raedt geſproken, ende geantwoordt: Hebt ghy aen den Keyſer beroepen? Ghy ſult tot den Keyſer gaen.
13 En doen eenige dagen gepaſſeert waren, zijn Agrippa den Koninck en Bernice tot Ceſarien gekomen om Feſtum te groeten.

14 En

14 En als ſy daer veel dagen bleven , heeft Feſtus den Koninck te kennen gegeven van Paule , ſeggende: Hier is een man van Felix gevangen gelaten,
15 Om den welcken (doen ick te Jeruſalem was) zijn tot my gekomen de Princen der Prieſteren , en de Ouderlingen der Joden , eyſſchende tegen hem een vonnis van verdoemeniſſe.
16 Tot de welcke ick geantwoort hebbe : Dat de Romeynen geen gewoonte en hebben te verwijſen eenich menſch , voor dat de gene die beklaeght wordt , tegenwoordigh hebbe ſijn betichters , en dat hy tijdt neme hem te verantwoorden , om de op geleyde feyten te wederleggen ,
17 Hierom doen ſy herwaerts gekomen waren , heb ick ſonder eenich uytſtel des anderen daeghs , ſittende op den rechters ſtoel , geboden, dat men den man te voorſchijn brengen ſoude.
18 En als de betichters van deſen geſtaen hadden , ſoo en brachten ſy geen ſaeck voort daer ick quaet af vermoede.
19 Maer ſy hadden ſommige vragen van hare ſuperſtitie tegen hem , en van eenen dooden Jeſu , den welcken Paulus verklaerde noch te leven.
20 Maer ick twijfelende van deſe vragen , ſeyde , of hy wilde gaen te Jeruſalem , en aldaer geoordeelt worden van deſe dingen.
21 En doen Paulus beriep dat hy ſoude bewaert worden aen de kenniſſe van Auguſtus , heb ick hem doen bewaren tot dat ick hem ſende aen den Keyſer.
22 Maer Agrippa heeft geſeyt tot Feſtum: Ick wilde oock ſelf wel den menſch hooren. Morgen (ſeyt hy) ſult ghy hem hooren.
23 En des anderen daeghs als Agrippa en Bernice gekomen waren met den grooten ſtaet , en gegaen waren in het Raethuys , met de Opper-capiteynen en principaelſte mannen van de Stadt , is Paulus (als 't Feſtus geboot) daer gebracht.
24 En Feſtus ſeyde : Agrippa Koninck , en alle ghy mannen die t' ſamen met ons hier tegenwoordigh zijt , ghy ſiet deſen man, van de welcke al de menichte der Joden my aen geroepen heeft te Jeruſalem, begerende en t' ſamen roepende , dat hy niet langer en behoort te leven,
25 Maer ick heb bevonden , dat hy niet ter doodt waerdich zijnde misdaen en heeft. Doch doen deſe ſelf beriep aen den Keyſer , heb ick beſloten hem daer te ſenden.
26 Van de welcke ick niet ſekers en hebbe , dat ick aen den Heer ſchrijven mocht. Derhalven heb ick hem voort gebracht tot u lieden , en aldermeeſt tot u ghy Coninck Agrippa , op dat ick (onderſoeck gedaen hebbende) iet mach hebben dat ick ſchrijven mochte:
27 Want het dunckt my onredelijck , een gevangen te ſenden, en ſijn ſaken niet te kennen te geven.

Het XXVI. Capittel.

1 ENde Agrippa heeft tot Paulum geſeydt: U wordt geoorloft te ſpreken voor u ſelven. Doen heeft Paulus met uytgereckte handt hem begonnen te verantwoorden:
2 Van al het gene daer ick af beklaeght worde van de Joden, Koninck Agrippa, acht ick my geluckigh te zijn, aengeſien dat ick my heden by u verantwoorden ſal.
3 Aldermeeſt om dat ghy wel weet alle de gewoonten en vragen die onder de Joden zijn. Om het welcke ick u bidde, dat ghy my gedooghſamelijck hoort.
4 En voorwaer mijn leven van mijn jonckheydt, 't welck van eerſt geweeſt is onder mijn volck in Jeruſalem, kennen alle de Ioden:
5 Kennende my te vooren van eerſt wilden ſy getuygenis geven, dat ick na de ſekerſte manier van leven van onſe Religie heb geleeft een Phariſeus.
6 Ende nu in de hoop der beloften, die tot onſe Vaderen gedaen is van Godt, ſta ick het oordeel onderworpen,
7 In de welcke ons twaelf geſlachten nacht en dach dienende, hopen te komen van welcke hoop ick beticht worde van de Joden, ô Coninck.
8 Waerom dunckt het by u lieden ongelooffelijck te zijn, is 't dat Godt de dooden verweckt.
9 En ick had voorwaer gemeent, dat ick tegen den naem Ieſu van Nazareth ſoude veel hebben moeten doen ter contrarie,
Act. 8. 3. 10 Het welck ick oock gedaen hebbe te Ieruſalem, en veel van de Heyligen heb ick in Kerckers geſloten, hebbende van de Princen der Prieſteren macht genomen, en als ſy gedoodt wierden, droegh ick het vonnis over.
11 En door alle de Synagogen haer dickwils pijnigende, dwongh ickſe te laſteren: En noch meer tegen haer raſende, vervolchde ick hen-lieden tot in de vreemde ſteden.
Act. 9. 3. 12 Om welcke ſaken doen ick ginck na Damaſcum met macht en oorlof van de Princen der Prieſteren:
13 Heb ick op den middagh op den wegh geſien (ô Koninck) dat my uyt den Hemel een licht meerder dan de klaerheydt der Sonne, om ſchenen had, en de gene die te ſamen met my waren.
14 En doen wy allen ter aerden neder gevallen waren, heb ick gehoort eem ſtem tot my ſprekende in Hebreeuſche Tale: Saule Saule, waerom vervolght ghy my? het is u hart tegen een ſteeck-yſer met den voeten te ſtooten.
15 Derhalven ick ſeyde: Wie zijt ghy Heere? en de Heer ſeyde; ick ben Ieſus den welcken ghy vervolcht.
16 Doch recht u op, en ſtaet op u voeten: want daerom heb ick u geopenbaert, om dat ick u maken ſoude een dienaer en een getuyge der dingen die ghy geſien hebt, en van 't gene daer ick u in openbaren ſal,

17 Ver-

17 Verloſſende u van het volck de Heydenen, tot de welcke ick u nu ſende:
18 Om hare oogen open te doen, dat ſy bekeert mogen worden van de duyſterniſſen tot het licht, en van Satanas macht tot Godt, op dat ſy ontfangen mogen vergiffeniſſe van ſonden, en een deel onder de Heyligen, door het geloof dat in my is.
19 Darom, ô Coninck Agrippa, ick en heb aen de Hemelſche openbaringen niet ongeloovigh geweeſt.
20 Maer de genen die te Damasco zijn eerſtmael, en te Ieruſalem, en over al het lantſchap van Iudeen, en den Heydenen verkondichde ick dat ſy penitentie doen ſouden, en haer bekeeren tot Godt, doende waerdige wercken der penitentien. *Act. 9. 19. 28. en 13. 14. en 14. 1.*
21 Om deſe ſake de Ioden (doen ick in den tempel was) my gevangen hebbende arbeyden my te dooden. *Act. 21. 30.*
22 Maer geholpen zijnde door de hulpe Godts, ſta ick noch tot op den dach van heden, betuygende aen de minſten en meeſten, niet ſeggende buyten 't gene dat de Propheten en Moyſes geſeyt hebben toe komende te zijn,
23 Of Chriſtus lijden ſoude, oft hy d' eerſte uyt de verrijſeniſſe der dooden het licht ſoude verkondigen den volcke en de Heydenen:
24 Doen hy deſe dingen ſprack, en hem verantwoorde, heeft Feſtus met luyde ſtem geſeydt, Paule ghy raeſt, groote geleertheydt brenght u tot uytſinnigheydt.
25 En Paulus: Ick en raſe niet (ſeydt hy) ô alderbeſte Feſte, maer ick ſpreeck woorden der waerheydt en matigheydt:
26 Want de Koninck weet hier af, tot den welcken ick oock kloeckelijck ſpreke, want ick meene dat hem geen van deſe dingen onbekent zijn: Want geen van deſen en is 'er in eenige hoeck geſchiet.
27 Gelooft ghy den Koninck Agrippa, aen de Propheten? Ick weet wel dat ghy die gelooft
28 En Agrippa ſeyde tot Paulus: Op een weynigh na beweeght ghy my Chriſten te worden.
29 En Paulus ſeyde: Ick wenſch by God in 't kleyn en in 't groot niet alleen u, maer oock alle die 't heden hooren, alſoo te worden als ick ben, uyt genomen deſe banden.
30 En de Koninck is op geſtaen, en de Preſident, en Bernice, en die by haer ſaten.
31 En doen ſy op een zijde gegaen waren, ſpraken ſy tot malkanderen, ſeggende: Deſe Man en heeft niet misdaen dat de doodt of de gevangenis waerdigh is.
32 En Agrippa heeft Feſto geſeydt: Deſe Man had men mogen laten vry gaen, indien hy aen den Keyſer niet beroepen had.

Het XXVII. Capittel.

1 EN doen 't geordineert was dat hy in Italien te Scheep varen ſoude, en dat men Paulum met de anderen gevan-

genen ſoude leveren aen den hondertſten man Julius genaemt, van de Keyſerlijcke bende,

2 Cor. 11. 25. 2 Soo zijn wy opgeklommen in een Schip van Adrameten, en beginnende te varen ontrent de plaetſen van Aſien, hebben wy af geſteken van het Landt, Ariſtarcho de Macedoniaen die van Theſſalonica was, by ons blijvende.

3 Maer des ander daeghs zijn wy gekomen tot Sidon. Doch Julius beleefdelijck Paulum tracteerende, heeft hem laten vry gaen tot ſijne vrienden, ende ſijn ſelven beſorgen.

4 En doen wy van daer af geſteken waren, ſijn wy geſcheept onder Cypren, om dat de winden tegen waren.

5 En Schepende door de Zee van Cilicien en Pamphilien, zijn wy gekomen te Lyſtren, welck is een ſtadt van Lycien.

6 En de hondertſte man vindende daer een Schip van Alexandrien varende na Italien, heeft ons daer in overgeſet.

7 En doen wy veel dagen lanckſamelijck voort voeren, en nauwelijcks gekomen waren tegen over Gnidum (want de wint ons belettende) zijn wy geſcheept aen Creten by Salmonem.

8 En nauwelijcks daer neffens varende, zijn wy gekomen tot een plaets die genoemt wordt goede havenen, waer by was de ſtadt Thalaſſa.

9 Maer als 'er veeltijdts voor by was, en dat nu geen vry Schipvaert en was, om dat ook het vaſten nu langh te voren geduert hadde, ſoo trooſten haer Paulus,

10 Seggende tot hen-lieden: Ghy mannen, ick ſie wel dat deſe Schip-vaert begint te zijn met hinder en met veel ſchaden, niet alleen van den laſt en van het Schip, maer ook van onſe Zielen.

11 Doch de hondertſte man geloofde meer den ſtierman, en den piloot, dan 't gene dat van Paulus geſeyt wierdt.

12 En doen 't geen bequame have en was, om daer te overwinteren, hebbender vele een raedt geſloten van daer te Schepen, op dat ſy in eeniger manieren komende te Phenicen, daer ſonde kennen over-winteren, welck is een haven van Creten, ſiende tegen den Zuydt-weſten en Noordt-weſten windt.

13 Maer als 'er een Zuyden windt woey, menende dat ſy nu haer voornemen hadden, doen ſy van Aſſon af geſteken waren, voeren ſy voorby Creten.

14 Maer niet langh daer na, heeft ſich een ſtormende windt tegen haer verheven, die genoemt wordt den Noordt-ooſten windt.

15 En doen 't Schip gegrepen was, en niet en konde weder-ſtaen de windt, latende het Schip aen de winden, wierden wy gedreven.

16 En tot een Eylandt af-varende, 't welck genoemt wordt Cauda, hebben wy nauwelijcks een Boot konnen krijgen.

17 't Welck gekregen hebbende, gebruyckten ſy hulp, het Schip toe bindende, vreeſende dat ſy in een Sant-plaet vallen ſouden, en een ton neder-latende, voeren ſy alſoo.

18 Maer

18 Maer als wy van 't geweldigh onweer herwaerts en derwaerts geworpen waren, hebben ſy des anderendaeghs een uyt-worp gedaen.
19 En op den darden dagh hebben de gereetſchappen van het Schip met hare handen wegh geworpen.
20 En doender noch Son, noch Starren en ſchenen binnen veel dagen, en geen kleyn tempeeſt aenſtaende en was, was nu al de hoop van ons behoudt benomen.
21 En als ſy langh gevaſt hadden, heeft Paulus ſtaende in 't midden van haer geſeyt: O ghy mannen, het was voorwaer nootſakelijck, dat ghy (my gehoort hebbende) niet en ſoud gevaren hebben van Creten, en verhoeden dit verdriet en verlies.
22 En nu rade ick u goets moets te zijn, want daer en ſal niemants ziel verlies weſen van u allen, dan alleen van het Schip:
23 Want deſe nacht heeft den Engel Godts by my geſtaen, wien ick toe behoor, en wien ick dien,
24 Seggende: En vreeſt niet Paule, ghy moet voor den Keyſer ſtaen: En ſiet, Godt heeft u gegeven alle die met u te Scheep varen.
25 Daerom weeſt goets moets ghy mannen, want ick geloof Godt, dat dit alſoo zijn ſal, gelijck my geſeyt is:
26 Maer wy moeten in een Eylandt komen.
27 En na dat den veerthienſten nacht over quam, als wy voeren in de Zee van Adria, ontrent ter middernacht, docht het den Schip-luyden dat haer eenigh Landtſchap verthoonde.
28 De welcke oock het diep-loot neder-latende hebben gevonden twintigh vadems diepte: En een weynigh van daer verſcheyden zijnde, hebben ſy gevonden vijfthien vadems diepte.
29 Maer vreeſende dat wy aen eenige ſcherpe plaetſen komen ſouden, werpende uyt her achterſte van 't Schip vier Anckeren, verlanghden ſy het te dagen.
30 Maer als de Schip-luyden ſochten uyt het Schip te vluchten, als ſy een Boot in de Zee neder gelaten hadden, onder 't deckſel als of ſy begonnen de Anckeren van 't voorſte des Schips uyt te werpen:
31 Heeft Paulus geſeydt tot den hondertſten man, en tot de krijghs-knechten. Ten ſy dat deſe in 't Schip blijven, ſoo en kent ghy niet behouden worden.
32 Doen hebben de Krijghs-knechten de touwen van de Boot af geſneden, en hebben die laten uyt vallen.
33 En doen 't begon licht te worden, badt Paulus haer allen, dat ſy ſpijs nemen ſonden, ſeggende: Tot heden op den veerthienſten dagh blijft ghy verwachtende ſonder eten, niet nemende:
34 Daerom bid ick u lieden, dat ghy ſpijs neemt, om uw geſontheydt. Want niemandt van u lieden ſal een haar van ſijn hooft verlieſen.
35 En doen hy dat geſeyt hadde, nemende broodt, heeft hy Godt gedanckt in 't aenſchijn van haer allen: En doen hy dat gebroken hadde, heeft hy begonnen t'eten.
36 En

36 En als ſy alle beter gemoet geworden waren, hebben ſy oock ſpijs genomen.
37 En wy waren alle in 't Schip twee hondert ſes-en-tſeventigh zielen.
38 En als ſy verſaet waren met ſpijs, hebben ſy het Schip verlicht, werpende tarwe in de Zee.
39 En doen 't dagh geworden was, en kenden ſy het Lant niet, maer ſy bemerckten een Haven hebbende een Oever, in de welcke ſy dochten in dien ſy konden het Schip uyt te ſtieren.
40 En doen ſy de Anckeren op-getrocken hadden, bevolen ſy ſich de zee, t' ſamen ontbindende de banden van de roeren: en den Seyl-boom opgeheven hebbende na het waeyen van de windt, voeren ſy na den Oever.
41 En als wy gedreven waren aen een hooft, hebbende de Zee aen beyde de zijden, hebben ſy 't Schip daer aen geſtooten, en het voorſte deel bleef vaſt ſtaende onberoerlijck, maer het achterſte deel brack af van de kracht der Zee.
42 En den raedt der Krijghs-knechten was, dat ſy de gevangenen ſouden dooden, op dat 'er niemant, (als hy uytgeſwommen ware) en ſoude ontvlieden.
43 Doch de hondertſte man willende Paulum behouden, heeft verboden dat te doen: en hy heeft geboden, dat de gene die ſwemmen konde, haer ſelven eerſt uytwerpen ſouden, en ontvluchten, en ten Lande opkomen.
44 En de andere voeren ſy op plancken, en de ſommige op de ſtucken die van het Schip waren. En alſoo is 't geſchiet dat alle de zielen het ontquamen te Lande.

Het XXVIII Capittel.

1 ENde doen wy ontkomen waren, hebben wy vernomen dat het Eylandt Melita genaemt was. Maer de Barbaren en beweſen ons geen kleyne beleeftheydt.
2 Want een vuur ſtokende, hebben ons alle verquickt, om den regen die over ons quam, en de koude.
3 En als Paulus een menichte van afgeſneden rijs van wijngaert vergadert hadde, en geleyt op 't vuur, en daer een adder van de hitte uyt gekomen was, is die in ſijn handt geraeckt.
4 En doen de Barbaren ſagen het beeſt hangende aen ſijn hant, ſeyden ſy tot malkanderen: Voorwaer deſe menſch is een doodſlager, de welcke (als hy uyt de Zee ontkomen is) de wraeck niet en laet leven.
5 En hy voorwaer het beeſt in 't vuur af ſchuddende, en heeft geen quaet gevoelt.
6 Maer ſy meenden dat hy ſoude geſwollen hebben, en terſtont gevallen, en geſtorven. Doch doen ſy langh verbeyden, en ſagen dat hem niet quaets en geſchiede, haer ſin veranderende, ſeyden dat hy Godt was.
7 Maer op die plaetſen waren de hoeven van den Prins des Eylants,

landts, Publius genaemt, de welcke ons ontfangende, heeft ons drie dagen vriendelijck getracteert.
8 En het gebeurde dat Publius Vader van de koortſen en van de roode loop gequelt te bedde lach: Tot den welcken Paulus in gegaen is, en doen hy gebeden hadde, en zijn handen op hem geleyt, heeft hy hem geneſen.
9 Doen dat geſchiet was, quamen oock tot hem alle die in dat Eylandt ſieckten hadden, en ſy wierden geneſen:
10 De welcke ons oock met veel eeren ge-eert hebben, en doen wy te Scheep wech voeren, hebben ſy ons mede gegeven dat ons van noode was.
11 Maer na drie maenden voeren wy in een Schip van Alexandrien, 't welck in dat Eylandt over-gewintert hadde, 't welck had een baniere der Caſtoren.
12 Ende doen wy gekomen waren tot Syracuſen, hebben wy daer gebleven drie dagen.
13 En van daer rondtsom, aen 't Landt varende, zijn wy gekomen te Rhegien: en doen na een dach als de Zuyde windt waeyde, zijn wy den tweeden dagh gekomen te Puteolen.
14 En doen wy aldaer broeders gevonden hadden, zijn wy gebeden daer te blijven by haer ſeven dagen: en alſoo zijn wy te Roomen gekomen.
15 En van daer doen 't de Broeders gehoort hadden, zijn ſy ons te gemoet gekomen tot Appius marckt toe, en de drie Tavernen. De welcke als Paulus geſien hadde, heeft hy Godt danckende betrouwen genomen.
16 En als wy te Roomen gekomen waren, ſoo is 't Paulus toegelaten dat hy op ſijn ſelven woonen ſoude met eene Ruyter die hem bewaerde.
17 Maer na den darden dach heeft hy te ſamen geroepen de principaelſte der Joden. En als ſy te ſamen gekomen waren, ſeyde hy tot haer: Ghy mannen Broeders, ick niet tegen ons volck doende, of onſer Vaderen gewoonte, ben gebonden van Jeruſalem gelevert in de handen der Romeynen.
18 De welcke (als ſy van my een onderſoeck gedaen hadden) hebben my willen vry laten gaen, om dat 'er geen ſaeck des doodts in my en was.
19 Maer om dat de Joden daer tegen ſeyden, ben ick gedwongen geweeſt aen den Keyſer te beroepen, niet als of ick ergens af mijn volck wilde beſchuldigen.
20 Aldus om deſe ſaeck heb ick gebeden u lieden te ſien, en aen te ſpreken: Want om de hope Iſrael ben ick met deſe ketenen gebonden.
21 Maer ſy hebben tot hem geſeydt: Wy en hebben noch brieven van u ontfangen uyt Judeen, noch geen Broeder aen komende en heeft het ons gebootſchapt, of iet quaets van u geſeydt.
22 Maer wy begeren van u te hooren wat ghy gevoelt. Want van deſe ſieckte is ons kennelijck, dat men die tot alle plaetſen weder ſeyt.
23 En

23 En doen ſy hem een dach geſtelt hadden, zijnder veel tot hem gekomen in de Herbergh, aen de welcken hy verklaerde, betuygende het Rijck Godts, en haer wijs makende van Jeſu uyt Moyſes Wet, en uyt de Propheten, van 's morgens tot den avondt toe.
24 Ende de ſommige geloofden 't gene dat 'er geſeydt wierdt, maer de ſommige en geloofden 't niet,
25 En doen ſy onder malkanderen niet over een en quamen, ſcheyden ſy van een, Paulus ſeggende een woordt, dat den
Iſa. 6. 9. H. Geeſt wel geſeydt heeft door Iſaiam den Propheet tot onſe
Matth. 13. Vaderen,
14. 26 Seggende: Gaet henen tot dit volck, en ſecht tot hen-lie-
Mar. 4. 12. den: Met de ooren ſult ghy het hooren, en niet verſtaen: en
Luc. 8. 10. ſiende ſult ghy 't ſien, en niet bekennen:
Ioan. 12. 27 Want 't harte van dit volck is vet geworden, en met den
40. ooren hebben ſy ſwaerlijck gehoort, en haer oogen hebben ſy
Rom. 11. 8. toegedruckt, op dat ſy miſſchien niet ſien en ſouden met de oogen, en met de ooren hooren, en met 'er harten verſtaen, en dat ſy bekeert worden, en dat ick ſe geneſe.
28 Daerom u ſy bekent dat aen de Heydenen geſonden is deſe ſaligheydt Godts, en ſy ſullen 't hooren.
29 En doen hy dit geſeydt hadde, zijn de Joden van hem uyt-gegaen, hebbende onder malkanderen veel vragens.
30 Maer hy is twee gehele jaren gebleven in zijn geleyt, en hy ontfinghtſe alle die tot hem quamen.
31 Prekende het rijck Godts, en leerende 't geen van den Heer Jeſus Chriſtus met alle vryheydt, onverboden.

Hier voleynden de Wercken der Apoſtelen.

De Epiſtel van St. Paulus aen de Romeynen.

Het eerſte Capittel.

Act. 13. 2. 1 PAulus een Dienaer Jeſu Chriſti, een geroepen Apoſtel, uyt geſondert tot het Euangelie Godts.
2 (Het welck Hy voorrijdts belooft hadde door ſijn Propheten in de Schrifturen:)
3 Van ſijnen Soon die hem geworden is uyt Davids Zaad na het vleeſch:
4 En die na den Geeſt de heylichmakinge, te vooren is geor-dineert

dineert krachtelijck Godts Soon, uyt de verrijſeniſſe der dooden ons Heeren Ieſu Chriſti:
5 Door den welcken wy ontfangen hebben de genade en het Apoſtelſchap, om onderdanigh te zijn aen het geloof in alle de Heydenen om zijnen naem,
6 Onder de welcke ghy oock zijt van de geroepenen Jeſu Chriſti.
7 Alle die te Roomen zijt, Godts beminde, geroepen Heyligen: Gratie ſy u en vrede van Godt onſen Vader, en van onſen Heer Ieſu Chriſto.
8 Ten eerſten ſoo danck ick mijnen Godt door Ieſum Chriſtum voor u allen, om dat u geloof verkondight wordt over al de wereldt.
9 Want Godt is mijn getuyge, de welcke ick diene in mijnen geeſt, in 't Euangelie zijns Soons, dat ick ſonder ophouden uwer gedachtigh ben,
10 Altijdt in mijn gebeden biddende of ick in eeniger voegen ten laetſten eens een geluckige reyſe mocht hebben door den wille Godts tot u lieden te komen.
11 Want ick verlangh u lieden te ſien, op dat ick u mocht iet mede deelen van geeſtelijcke gratien, om u te verſtercken:
12 Dat is, om mede getrooſt te worden in u lieden, door u en mijne geloof, dat wy onder malkanderen hebben.
13 Maer ick en wil niet dat u onbekent ſy, broeders, dat ick dickwils heb voorgenomen tot u lieden te komen (en ick ben belet geweeſt tot nu toe) op dat ick eenige vrucht mocht hebben oock onder u lieden, gelijck ick oock hebbe onder de andere Heydenen.
14 Aen de Griecken en Barbaren, wijſen en onwijſen ben ick een ſchuldenaer.
15 Aldus (ſoo veel als 't in my is) ben ick bereyt u lieden oock, die te Roomen zijt, het Euangelie te verkondigen.
16 Want ick en ſchame my van het Euangelie niet. Dan het is een kracht Godts ter ſaligheydt hen-lieden allen, die 't gelooven, eerſt aen den Iood, en oock den Grieck:
17 Want de rechtvaerdigheydt Godts wordt daer in geopenbaert uyt het geloof in 't geloof, gelijcker geſchreven is: Doch de rechtvaerdige leeft uyt het geloof. *Hab. 2. 4. Heb. 10. 38.*
18 Want de gramſchap Godts wordt geopenbaert uyt den Hemel over alle ongoddelijckheydt en onrechtvaerdigheydt van die menſchen, die Godts waerheyt in ongerechtigheydt onderhouden. *Gal. 3. 11.*
19 Want het gene dat kennelijck is van Godt, is hen-lieden openbaer, want Godt heeft het haer geopenbaert:
20 Want zijn onſienlijcke dingen worden beſchouwt, uyt het ſchepſel der wereldt, alſſe door ſulcke dingen die gemaeckt zijn, verſtaen worden: Oock mede zijn eeuwige macht, en zijn Godtheydt: Alſoo dat ſy geen onſchult en hebben.
21 Want als ſy Godt gekent hebben, en hebben ſy hem als *Eph. 4. 17.*

Godt

Godt niet ge-eert, ofgedanckt, maer ſy zijn ydel geworden in hare gedachten, en haer onwijs hart is verdonckert geworden.
22 Want ſeggende haer ſelven wijs te weſen, zijn ſy dwaſen geworden,
23 En hebben de glorie van den onbederffelijcken Godt verandert in de gelijckeniſſe van eens bederffelijcks menſchen beeldt, en der Vogelen, en vier voetige beeſten, ende der kruypende dieren.
24 Daerom heeftſe Godt gelevert in de begeerten haers harten, in onſuyverheydt, alſoo dat ſy haren lichamen verſmaetheden aendoen ſouden in haer ſelven,
25 Die Godts waerheydt verandert hebben in logenen, en hebben ge-eert en gedient het ſchepſel meer dan den Schepper, die gebenedijdt is in der eeuwigheydt, Amen.
26 Daerom heeftſe Godt gelevert in ſchandelijcke luſten. Want hare Vrouwen hebben verandert het natuurlijck gebruyck, in ſulck gebruyck dat tegen natuur is.
27 Deſgelijcks oock de Mannen, latende het natuurlijck gebruyck der Vrouwen, zijn heet geworden in hare luſten tot malkanderen, mannen met mannen vuyligheydt bedryvende, en den loon (die daer toe behoorde) van hare dolinge in haer ſelven ontfangende.
28 Ende gelijck ſy niet geacht en hebben Godt te kennen, heeftſe Godt gelevert in een verkeerden ſin, dat ſy doen ſoude 't gene dat niet en behoort:
29 Vervult met alle boosheydt, quaetheydt, onkuysheydt, gierigheydt, argheydt, vol nijdigheydt, doot-ſlagh, twiſt, bedrieghelijckheydt, quaetwilligheydt, oorblaſers,
30 Laſteraers, Godt hatende, ſchimpers, hoovaerdige, opgeblaſen, quaet-vinders, aen de ouders ongehoorſaem,
31 Onverſtandigh, ongetrouw, onvriendelijck, verbondtbrekers, ongenadigh.
32 De welcke, als ſy Godts rechtvaerdigheydt gekent hebben, en hebben niet verſtaen, dat de gene die ſulcke dingen doen, de doodt waerdigh zijn: Ende niet alleen dieſe doen, maer oock die toeſtemmen aen de gene dieſe doen.

Het II. Capittel,

Matt. 7. 2.

1 DErhalven zijt ghy niet t' ontſchuldigen, ô menſch, ſoo wie ghy zijt, die oordeelt, Want in 't gene daer af dat ghy een ander ootdeelt, verdoemt ghy u ſelvẽ, want ghy doet de ſelve dingen die ghy oordeelt:
2 Want wy weten dat het oordeel Godts is na de waerheyt, over de gene die alſulcken dingen doen.
3 Maer meent ghy dit, ô ghy menſch, die oordeelt de gene die ſulcke dingen doen, en doet de ſelve, dat ghy ontvluchten ſult het oordeel Godts?

4 Of

4 Of verſmaet ghy de rijckdommen van zijn goetheydt, en lijtſaemheydt, en lanckmoedigheydt: En weet ghy niet dat de goedertierenheydt Godts u tot boetvaerdigheydt aenleyt?
5 Maer na u hartheydt, en onboetvaerdigh harte, vergadert ghy u een ſchat der gramſchappen in den dagh der gramſchappen, en openbaringen van Gods rechtvaerdigh oordeel,
6 Die een yegelijck ſal vergelden na zijn wercken: *Matth. 16.*
7 Den genen voorwaar die met gedurigheydt in goede wercken, glorie, en eer, en onbederffelijckheydt ſoecken, het eeuwigh leven. 27.
8 Maer den genen die ſich tot twiſt geven, en die de waerheydt niet onderdanigh en zijn, maer geloven aen de ongerechtigheyt, gramſchap en onwaerdigheyt.
9 Tribulatie en bangigheydt in alle ziele van den menſch die quaet doet, van de Joden eerſt en de Griecken.
10 Maer heerlijckheydt, eer, en vrede, allen den genen die goet doen, den Joden ten eerſten, en den Griecken. *Deut. 10. 17.*
11 Want daer en is geen uytnemen van Perſonen by God. *2 Par. 19. 7.*
12 Want alle die ſonder Wet geſondight hebben, die ſullen ſonder Wet vergaen. En ſoo wie in de Wet geſondight hebben, die ſullen door de Wet geoordeelt worden. *Job 34. 19. Act 10. 34.*
13 Want de hoorders der wet en zijn niet rechtvaerdigh by Godt, maer de doenders der wet ſullen gerechtvaerdight worden. *Mat. 7. 21. Iac. 1. 22.*
14 Want aengeſien dat de Heydenen, die geen Wet en hebben, natuerlijck de dingen der wet doen, ſulcke de wet niet hebbende, zijn hen-lieden ſelven een wet,
15 Die toonen het werck des wets geſchreven in haer harten, haer-lieder eygen conſcientie hen getuygeniſſe gevende, en door de gedachten malkanderen beſchuldigende, of oock ontſchuldigende,
16 In den dagh als Godt oordeelen ſal de verborgentheden der menſchen, na mijn Euangelie, door Jeſum Chriſtum.
17 En is't dat ghy een Jood genoemt wordt, en ruſt in de wet: en roemt in Godt,
18 En weet zijnen wil, en prijſt de profijtelijckſte dingen, geleert zijnde door de wet:
19 Betrout u ſelven te zijn een leytsman der blinden, een licht der gene die in duyſterniſſen zijn,
20 Een onderwijſer der onwijſen, een meeſter der onmondige kinderen, hebbende het voorbeelt der wetenheydt en waerheydt in de wet.
21 Daerom ghy die een ander leert, en leert u ſelven niet: ghy die predickt dat men niet ſtelen en ſal, ſteelt ſelf:
22 Ghy die ſecht dat men geen overſpel doen en ſal, doet ſelf overſpel: ghy die de afgoden verſmaet, rooft het heylige:
23 Ghy die in de wet roemt, onteert Godt door de overtredinge der wet:
24 (Want den naem Godts wort door u lieden gelaſtert onder *Iſa. 52. 5.*

de Heydenen, alſoo 'er geſchreven is:)
Ezech. 36. 20. 25 De beſnijdeniſſe is voorwaer profijtelijck, is dat ghy de wet onderhout: maer is 't dat ghy een overtreder der wet zijt, is u beſnijdeniſſe een onbeſnedenheydt geworden.
26 Daerom is 't dat de onbeſnedenheydt de rechtvaerdigheden der wet bewaert, en ſal diens onbeſnedenheyt niet tot een beſnijdeniſſe gerekent worden?
27 Ende en ſal 't gene dat uyt de natuur onbeſneden is, de wet volbrengende, u niet oordeelen, die door de letter en beſnijdeniſſe een overtreder des wets zijt?
28 Want ten is geen Jood die dat in 't openbaer is, noch ten is geen beſnijdeniſſe, die in 't openbaer in het vleeſch beſnijdeniſſe is.
29 Maer die in 't verborgen een Jood is, dat is een Jode, en de beſnijdeniſſe des harten is een beſnijdeniſſe in den geeſt, niet na de letter, welck lof niet van de menſchen, maer van Godt is.

Het III. Capittel.

1 WAt heeft dan den Jood meer? of wat is het profijt der beſnijdeniſſe?
2 Vele in alle manieren. Ten eerſten, voorwaer om dat haer vertrouwt zijn de uytſpraken Godts:
3 Want wat leyt daer aen, al is 't dat de ſommige van haer niet gelooft en hebben? Sal haer ongeloovigheydt Godts geloof ydel maken?
2 Tim. 2, 13. 4 Dat ſy verre. Maer Godt is waerachtigh, doch alle menſch is logenachtigh, alſoo geſchreven is: Op dat ghy mooght gerechtvaerdight worden in u woorden, en verwinnen als ghy geoordeelt wordt.
Iean. 3. 33. *Pſalm* 115 11. *Pſalm* 50. 6.
5 Maer is 't dat onſe ongerechtigheydt de rechtvaerdigheydt Godts prijſelijck maeckt, wat ſullen wy ſeggen? Is Godt dan ongerechtigh, die daer over vergramt wordt? Ick ſpreeck na den menſch.
6 Dat ſy verre. Anders hoe ſal Godt deſe wereldt oordeelen?
7 Want is 't dat Godts waerheyt door mijn logen overvloediger geworden is tot zijn glorie, waerom wordt ick dan noch als een ſondaer geoordeelt?
8 En niet (als wy gelaſtert worden, en gelijck de ſommige ſpreken dat wy ſeggen) laet ons quaet doen, dat 'er goet af kome: der welcker verdoemeniſſe rechtvaerdig is.
Gal. 3, 22. 9 Hoe dan? Gaen wy haer te boven? Geenſins. Want wy hebben met redenen getoont dat de Joden en Griecken alle onder de ſonde zijn:
Pſalm 13. 1, 2. 3. *en* 52, 2, 3, 4. 10 Alſoo geſchreven is: Daer en is niemant rechtvaerdigh,
11 Daer en is niemant verſtandigh, daer en is niemant Godt ſoeckende.
12 Sy zijn alle afgeweken, ſy zijn te gelijk onnut geworden, daer

daer en is niemant die goet doet, daer en is 'er ook niet een.
13 Een open graft is hare keel, met hare tongen deden sy bedriegelijk. Fenijn der adderen is onder haer, *Psalm* 5. 11. *en* 13.
14 Welcker mondt is vol vloecke, en bitterheydt, 3.
15 Snel zijn hare voeten om bloet te storten, *Psalm* 139
16 Verdervinge en onsaligheydt zijn in hare wegen, 4.
17 En den wech van vrede en hebben sy niet gekent, *Psalm* 9.
18 Daer en is geen vreese Godts voor hare oogen. 7.
19 Maer wy weten wel, dat soo wat de wet spreeckt, dat spreeckt sy tot de gene die in de wet zijn, op dat alle mondt gestopt werdt, en dat alle de wereldt Godt onderworpen werde: *Isa.* 59. 7. *Prov.* 1. 16. *Psalm* 35.
20 Want uyt de wercken der wet, en sal geen vleesch gerechtvaerdight worden voor hem: want door de wet is de kennis der sonden. 2. *Gal.* 2. 16.
21 Maer nu is de rechtvaerdigheydt Godts sonder de wet geopenbaert, betuyght van de wet en van de Propheten.
22 Maer de rechtvaerdigheydt Godts door 't geloof Jesu Christi in allen en op allen die in hem gelooven, want daer en is geen onderscheyt:
23 Dan sy hebben allen gesondicht, en hebben van noode de Heerlijckheydt Godts,
24 Rechtvaerdigh gemaeckt om niet door zijn genade, door de verlossinge die in Christo Jesu is,
25 De welke Godt voor-gestelt heeft tot een versoeninge door 't geloof in zijn bloedt, tot een vertooninge sijnder rechtvaerdigheydt, om de vergiffenisse der voorgaende sonden,
26 Welcke Godt verdragen heeft, tot een vertooninge van zijn rechtvaerdigheydt in desen tijdt, op dat hy rechtvaerdigh sy, en rechtvaerdighmakende den genen die is uyt het geloof Jesu Christi.
27 Waer is dan uw roem? Hy is uyt gesloten. Door welcke wet? van de wercken? Neen, maer door de wet des geloofs.
28 Want wy houden dat den mensch gerechtvaerdight wordt door 't geloof, sonder de wercken des wets.
29 Of is hy alleen den Godt der Joden? En is hy den Godt der Heydenen oock niet? Ja, hy is oock den Godt der Heydenen:
30 Want 't is immer een Godt, die de besnijdenisse rechtvaerdigh maeckt uyt het geloof, en de onbesnedentheydt door 't geloof.
31 Doen wy dan de wet te niet door 't geloof? Dat sy verre maer wy bevestigen de wet.

Dat IV. Capittel.

1 DAerom wat sullen wy seggen, dat Abraham onse Vader gevonden heeft na het vleesch?
2 Want is Abraham uyt de wercken gerechtvaerdight, soo heeft hy glorie, maer niet by Godt.

Gen. 15.6. *Gal.* 3.-6. 3 Want wat ſeydt de Schriftuer? Abraham heeft Godt gelooft, en 't is hem gerekent ter rechtvaerdigheydt.

Iac. 2. 23. 4 Maer den genen die werckt, en wordt den loon niet toegerekent van gratie, maer van ſchult.

5 Maer den genen die niet en werkt, maer gelooft in hem die den ongoddelijeken rechtvaerdig maeckt, wordt zijn geloof gerekent ter rechtvaerdigheyt, na het voornemen van Godts gratie.

6 Gelijek David oock ſeydt, de ſaligheydt des menſche te weſen, den welcken Godt de rechtvaerdigheydt toerekent ſonder wereken:

Pſalm 31. 1. 7 Salich zijnſe, welcker boosheden vergeven zijn, en welcker ſonden bedeckt zijn.

8 Salich is den man, den welcken Godt de ſonde niet toegerekent en heeft.

9 Hierom deſe ſaligheydt blijft die in de beſnijdeniſſe alleen, of oock in de onbeſnedenheydt? Want wy ſeggen dat aen Abraham 't geloof gerekent is ter rechtvaerdigheydt.

10 Hoe is dat dan gerekent? in de beſnijdinge of in de onbeſnedentheydt? Niet in de beſnijdinge, maer in de onbeſnedenheydt.

Gen. 17. 10. 11. 11 Ende hy heeft het teken der beſnijdingen ontfangen, een ſegel van de rechtvaerdigheydt des geloofs, de welcke is in de onbeſnedentheydt, op dat hy een Vader zijn ſoude van de genen die gelooven door de onbeſnedenheydt, op dat het dien oock ſoude gerekent worden tot rechtvaerdigheydt,

12 En dat hy zijn ſoude een Vader der beſnijdingen, niet alleen aen de genen die uyt de beſnijdingen zijn, maer oock aen den genen die na volgen de voetſtappen des geloofs, welck is in de onbeſnedenheyt ons vaders Abraham.

13 Want door de wet en is aen Abraham de belofte niet gedaen, of zijn zaad, dat hy erfgenaem des werelts zijn ſoude maer door de rechtvaerdigheydt des geloofs.

14 Want is 't ſake dat ſy, die uyt de wet zijn, erfgenaem zijn, ſoo is het geloof ydel geworden, en de belofte te niet gedaen:

15 Want de wet werckt gramſchap, want daer geen wet en is, daer en is oock geen overtredinge.

16 Daerom zijn ſy uyt het geloof, op dat de belofte vaſt ſoude weſen na de gratie alle den zade, niet hem die uyt de wet is alleen, maer hem oock die uyt Abrahams geloof is, die een vader is van ons allen:

Gen. 17. 4. 17 (Alſooder geſchreven is: Iek heb u een vader van veel volcken geſtelt) voor Godt, den welcken hy gelooft heeft, die levende maeckt de dooden, en roept de dingen die niet en zijn als de gene die zijn,

18 De welcke tegen hoop in de hoop gelooft heeft, om dat hy worden ſoude een vader van veel volcken, na dat hem ge-

Gen. 15. 5. ſeydt is: Alſoo ſal u zaet weſen.

19 En hy en is niet kranck geworden in 't gelooven, noch

hy

hy en heeft niet aengemerckt zijn verſtorven lichaem, als hy nu by na hondert jaren oudt was, en den verſtorven buyck van Sara:
20 Oock en heeft hy in de belofte Godts niet getwijffelt door wantrouwigheydt, maer is verſtarckt geweeſt door het geloof, gevende aen Godt de glorie,
21 Seer ſekerlijck wetende, dat Godt, al dat hy gelooft heeft oock machtigh is te doen.
22 Daerom is 't hem oock gerekent tot rechtvaerdigheydt.
23 Maer 't en is alleen niet geſchreven om zijnen 't wille, dat 't hem gereeckent is tot rechtvaerdigheydt:
24 Maer oock om onſen 't wil, den welcken dat ſal gerekent worden, als wy in hem gelooven, die Jeſum Chriſtum onſen Heer verweckt heeft van de doot,
25 Die gelevert is om onſe misdaden, en verreſen is om onſe rechtvaerdighmakinge.

Dat V. Capittel.

1 WY dan gerechtvaerdicht zijnde uyt het geloof, ſoo laet ons vrede hebben tot Godt, door onſen Heer Jeſum Chriſtum,
2 Door den welcken wy oock hebben een toeganck door 't geloof tot deſe gratie, daer wy in ſtaen, en roemen in de hoop van de glorie der kinderen Godts. *Eph.2. 18.*
3 Maer niet alleen dit, maer wy roemen oock in de verdruckingen, wetende dat de verdruckingen verduldigheyt voort brengt. *Iac. 1. 3.*
4 En de verduldigheydt beproevinge, en de beproevinge hoop,
5 En de hoop en beſchaemt niet, want de liefde Gods is uyt geſtort in onſe harten door den heyligen Geeſt, die ons gegeven is.
6 Dan waerom is Chriſtus (doen wy noch kranck waren na den tijdt) voor de ongoddelijcke geſtorven? *Heb.9 15. 28.*
7 Want nauwelijcks en ſterft ymandt voor een rechtvaerdigen, maer voor eene goede ſoude miſſchien ymandt durven ſterven. *1 Pet.3 18*
8 Maer Godt prijſt ons aen zijn liefde tot ons, want (doen wy noch ſondaers waren) is Chriſtus na den tijdt voor ons geſtorven.
9 Daerom veel te meer ſullen wy nu, gerechtvaerdicht zijnde door zijn bloedt, verloſt zijn van de gramſchap door hem:
10 Want is 't dat wy, doen wy vyanden waren, met Godt verſoent zijn, door de doodt ſijns Soons, veel te meer ſullen wy behouden worden in zijn leven, nu wy verſoent zijn.
11 En niet alleen dit, maer wy roemen oock in Godt, door onſen Heer Jeſum Chriſtum, door den welcken wy nu de verſoeninge ontfangen hebben.
12 Daerom, gelijck door een menſch de ſonde in deſe wereldt gekomen is, en door de ſonde de doodt, en alſoo is de doodt in alle menſchen voort door gegaen, in den welcken ſy alle geſondicht hebben.
13 Want

13 Want tot de wet toe was de ſonde in de Wereldt, maer de ſonde en wierdt niet geacht, doen de wet niet en was.
14 Maer de doodt heeft geheerſt van Adam tot Moyſes toe, ook in de gene die niet geſondicht en hebben, in de gelijckeniſſe van Adams overtredinge de welcke is een figuur van den toe komenden.
15 Maer de gaeve en is niet gelijck het misdaet. Want is 't dar het door misdaet van eenen veel geſtorven zijn, veel te meer is de gratie Godts en de gaven door de gratie van een menſch Jeſu Chriſto in veel menſchen overvloedigh geweeſt:
16 En gelijck door een de ſonde is, alſoo en is de gaeve niet, want het oordeel is voorwaer uyt een ſonde ter verdoemeniſſe, maer de gratie is uyt veel misdaden tot rechtvaerdighmakinge.
17 Want is 't ſaecke dat in eens misdaet de doodt heerſchappy gehadt heeft door eenen, veel te meer ſullen de gene die de overvloedigheydt der gratien en der gaven en der rechtvaerdigheydt ontfangen, in 't leven regneren door eenen Jeſum Chriſtum.
18 Aldus gelijck door eens menſchen misdaet het oordeel gekomen is in alle menſchen tot verdoemeniſſe, alſoo is ook door eens menſchen rechtvaerdigheydt de genade gekomen in alle menſchen tot rechtvaerdighmakinge des levens.
19 Want gelijck door ongehoorſaemheydt van een menſch vele ſondaren geſtelt zijn, alſoo ſullen ook door de gehoorſaemheyt van een menſch veel rechtvaerdigh gemaeckt worden.
20 Maer de wet is hier-en-tuſſchen ingekomen, om dat het misdaet overvloedigh ſoude worden. Maer daer het misdaet overvloedigh geweeſt is, daer is de genade noch overvloediger geweeſt:
21 Op dat (gelijck de ſonde heerſchappy gehadt hoeft ter doot) alſoo ook de genade ſoude regneren door de rechtvaerdigheyt ten eeuwigen leven, door Jeſum Chriſtum onſen Heer.

Het VI. Capittel.

1 WAt ſullen wy dan ſeggen? Sullen wy in de ſonde blijven, op dat de gratie mach overvloedigh worden?
2 Dat ſy verre Want wy die aen de ſonden geſtorven zijn, hoe ſullen wy daer in noch leven?
Gal. 3. 27 3 En weet ghy niet, dat wy alle die gedoopt zijn in Chriſto Jeſu, in zijn doodt gedoopt zijn?
Col. 2. 12. 4 Want wy zijn met hem t' ſamen begraven door het Doopſel in de doodt, op dat, gelijck Chriſtus verreſen is van de doodt, door de heerlijckheydt des Vaders, wy ook alſoo
Eph 4. 23. ſouden in nieuwigheydt des levens wandelen.
Col. 3. 8. 5 Want is 't dat wy mede ingeplant zijn geworden ter gelijc-
Heb. 12. 1. keniſſen van zijn doodt, ſoo ſullen wy ook mede der verrij-
1 *Pet.* 2. 1. ſeniſſen ingeplant weſen.

6 Dit

6 Dit wetende dat onſen ouden menſch mede gekruyſt is, om dat bedorven ſoude worden het lichaem der ſonden, en dat wy voortaen aen de ſonden niet dienen en ſouden.
7 Want die geſtorven is, die is gerechtvaerdight van de ſonde.
8 Maer is't dat wy geſtorven zijn met Chriſto, ſoo geloove wy dat wy te ſamen leven ſullen met Chriſto,
9 Wetende dat Chriſtus verrijſende uyt de dooden, nu voortaen niet meer en ſterft: de doodt en ſal over hem voortaen geen heerſchappy meer hebben.
10 Want dat hy geſtorven is, is hy om de ſonden eens geſtorven, maer dat hy leeft, leeft hy God.
11 Alſoo oock ghy-lieden, acht u ſelven voorwaer geſtorven aen de ſonden, maer Godt levende in Chriſto Jeſu onſen Heer.
12 Daerom en laet de ſonde niet heerſchen in u ſterffelijck lichaem, om onderdanigh te zijn aen zijn begeerlijckheden.
13 En oock ſoo en geeft u leden niet tot wapenen der boosheydt der ſonden, maer geeft u ſelven aen Godt, als uyt den dooden levende, en u leden tot wapenen der rechtvaerdigheydt aen Godt.
14 Want de ſonde en ſal over u geen heerſchappy hebben, want ghy en zijt onder de wet niet, maer onder de gratie.
15 Wat is't dan? Sullen wy ſondigen, om dat wy onder de wet niet en zijn, maer onder de gratie? Dat ſy ver.
16 En weet ghy niet, dat ſoo wien ghy u ſelven tot knechten geeft om onderdanigh te zijn, dat ghy hare knechten zijt, die ghy onderdanigh zijt, 't ſy van de ſonden ter doodt, 't ſy van gehoorſaemheydt ter rechtvaerdigheydt? *Ioan.8.34. 2 Pet.2. 19.*
17 Maer Godt ſy danck, dat ghy geweeſt zijt knechten der ſonden, maer zijt onderdanigh geworden van harten, in die maniere der leeringen, in de welcke ghy over gegeven zijt.
18 En vry gemaeckt van deſe ſonde, zijt ghy knechten geworden der rechtvaerdigheydt.
19 Ick ſpreeck menſchelijck, om de kranckheydt uws vleeſch: want gelijck ghy u leden over gegeven hebt te dienen aen de onſuyverheydt, en boosheydt tot ongerechtigheydt, alſoo geeft u leden nu te dienen aen de rechtvaerdigheydt tot heyligh-makinge.
20 Want doen ghy ſlaven der ſonden waert, waert ghy vry van de rechtvaerdigheydt.
21 Aldus wat vreught hebt ghy doen gehadt in ſulcke dingen daer ghy u nu af ſchaemt? want het eynde van dien is de doodt.
22 Maer nu als ghy vry gemaeckt zijt van de ſonde, en geworden Godts knechten, hebt ghy uw vrucht in de heylighmakinge, maer het eynde dat eeuwigh leven.
23 Want den loon der ſonden, is de doodt: maer de gratie Gods is het eeuwigh leven in Chriſto Jeſu onſen Heere.

Het VII. Capittel.

1 EN weet ghy niet Broeders (want ick ſpreeck den genen die de wet weten) dat de wet in den menſch heerſchappy heeft, ſoo lange tijdt als die leeft?

2 Want een Vrouw die onder den Man is, ſoo langh de Man leeft, is ſy gebonden aen de wet: maer is 't dat haer Man ſterft, is ſy ontbonden van de wet des Mans.

1 Cor. 7. 39.

3 Daerom als de Man noch leeft, ſoo ſal ſy een Over-ſpeelſter genoemt worden, is 't dat ſy met eenen anderen Man is. Maer is 't dat haer Man doodt is, ſoo is ſy los van de Mans wet, alſoo dat ſy geen Over-ſpeelſter en is, is 't dat ſy met eenen anderen Man is.

4 Aldus mijn Broeders, ghy zijt ock verſtorven de wet door Chriſtus lichaem, om dat ghy eens anders zijn ſoudt, die van den dooden verreſen is, om dat wy Godt ſouden vrucht voort brengen.

5 Want doen wy in 't vleeſch waren, doen wrochten de luſten der ſonden, die door de wet waren, in onſe leden, om dat ſy aen de doodt, ſouden vrucht voort brengen.

6 Maer nu zijn wy ontbonden van de wet der doodt, daer wy in gehouden waren, alſoo dat wy dienen ſouden in de nieuwigheydt des geeſts, en niet in de outheyt der letteren.

7 Wat ſullen wy dan ſeggen? is de wet ſonde? dat ſy verre. Maer de ſonde en heb ick niet gekent, dan door de wet, want de begeerlijckheydt en wiſt ick niet ten waer de wet ſeyde, ghy en ſult niet begeeren.

Exod. 20. 17.

8 Maer de ſonde een oorſaeck genomen hebbende door 't gebodt, heeft in my gewrocht alle begeerlijckheydt, want ſonder de wet was de ſonde doodt.

Deut. 5. 21.

9 Maer ick leefde voortijdts ſonder de wet, en doen 't gebodt gekomen was, is de ſonde wederom levendigh geworden.

10 Maer ick ben geſtorven, en het is bevonden, dat het gebodt 't welck tot het leven was, my geworden is ter doodt:

11 Want de ſonde een oorſaeck genomen hebbende door 't gebodt, heeft my verleyt, en daer door gedoodt.

12 Derhalven is immers de wet heyligh, en 't gebodt is heyligh, en rechtvaerdigh, en goet.

1 Tim. 1. 8.

13 Is dan het geen goet is, my de doodt geworden? dat ſy verre, maer de ſonde, om dat ſy ſoude openbaer worden ſonde te weſen, heeft my door 't goet de doodt gewrocht; om dat de ſonde ſoude worden boven maten ſeer ſondigende door 't gebodt.

14 Want wy weten wel dat de wet geeſtelijck is, maer ick ben vleeſchelijck, verkocht onder de ſonde.

15 Want dat ick doe, dat en verſta ick niet dan het goet dat ick wil, dat en doe ick niet, maer 't quaet dat ick hate dat doe ick,

16 En

16 En is 't dat ick doe 't geen dat ick niet en wille, ſoo conſentere ick de wet dat ſy goet is.
17 Nu dan en werck ick dat niet, maer de ſonde die in my woont.
18 Dan ick weet wel dat 'er in my, dat is, in mijn vleeſch, geen goet en Woont: want het willen heb ick by my, maer het goet te volbrengen dat en vinde ick niet:
19 Want ick en doe niet het goet dat ick wil, maer 't quaet dat ick niet en wil, dat doe ick.
20 Indien ick dan dat ick niet en wil doen, ſoo en doe ick het niet, maer de ſonde die in my woont.
21 Aldus vindt ick een wet, my die goet doen wil, want my 't quaet aenkleeft.
22 Dan ick heb een behagen in de wet Godts na den inwendigen menſch:
23 Maer ick ſie een andere wet in mijn leden, ſtrijdende tegen de wet mijns verſtants, en my vangende in de wet der ſonden, die in mijn leden is.
24 (Ick onſaligh menſch, wie ſal my verloſſen van 't lichaem deſer doodt?
25 De gratie Godts door Jeſum Chriſtum onſen Heere.) Aldus diene ick ſelf met de redene der wet Godts, maer na het vleeſch, de wet der ſonden.

Het VIII. Capittel.

1 ALdus en is 'er nu geen verdoemeniſſe den genen die in Chriſto Jeſu zijn, die na den vleeſch niet wandelen.
2 Want de wet van den geeſt des levens in Chriſto Jeſu heeft my verloſt van de wet der ſonden en der doodt.
3 Want dat de wet onmogelijck was, mits dat ſy kranck was door 't vleeſch, dat heeft Godt gedaen, ſendende zijnen Soon in de gelijckeniſſe van ſondigh vleeſch, en heeft de ſonde in 't vleeſch verdoemt door de ſonde,
4 Om dat de rechtvaerdighmakinge der wet ſoude vervult worden in ons, die na 't vleeſch niet en wandelen, maer na den geeſt.
5 Want die na den vleeſch zijn, die hebben ſmaeck in 't geen dat het vleeſch aengaet: maer die na den geeſt zijn, hebben gevoelen van 't gene dat den geeſt aengaet.
6 Want de wijsheydt des vleeſch is de doodt, maer de wijsheydt des geeſts is leven en vrede.
7 Want de wijsheydt des vleeſch is Godts vyandt: want ſy en is aen de wet Godts niet onderdanigh, alſoo ſy dat oock niet en vermach.
8 Maer die in 't vleeſch zijn, en kennen Godt niet behagen.
9 Doch ghy en zijt in 't vleeſch niet, maer in den geeſt:
10 Is 't nochtans alſoo dat den geeſt Godts in u lieden woont. Maer is 't dat yemandt den Geeſt Chriſti niet en heeft, deſe en

is zijne niet. Maer is 't dat Chriſtus in u lieden is, ſoo is het lichaem voorwaer doodt om de ſonde, maer den geeſt leeft om de rechtvaerdighmakinge.

11 Is 't dat den geeſt van hem, die Jeſum van den dooden verweckt heeft, in u woont, ſal hy die Jeſum Chriſtum van den dooden verweckt heeft, oock levende maken u ſterffelijck lichaem, om zijnen geeſt die in u woont.

12 Daerom broeders, zijn wy ſchuldenaers niet aen het vleeſch, dat wy na 't vleeſch ſouden leven:

13 Want is 't dat ghy na 't vleeſch leeft, ſoo ſult ghy ſterven: maer is 't dat ghy door den geeſt de wercken des vleeſch ſult gedoodt hebben, ſult ghy leven.

14 Want alle die door den geeſt Godts gedreven worden, dat zijn Godts Kinderen.

2 *Tim.* 1. 7. *Gal.* 4. 5. 15 Want ghy en hebt niet ontfangen den geeſt der ſlavernyen wederom in de vrees, maer ghy hebt ontfangen den geeſt der aenneminge der Kinderen, in den welcken wy roepen, Abba (Vader.)

16 Want die ſelve geeſt geeft getuygenis aen onſen geeſt, dat wy Godts Kinderen zijn.

17 Maer is 't dat wy kinderen zijn, ſoo zijn wy oock erfgenamen, voorwaer erfgenamen Gods, en mede-erfgenamen Chriſti. Is 't nochtans alſoo dat wy mede lijden, op dat wy oock mede verheerlijckt worden.

18 Want ick houde dat het lijden van deſen tijdt niet waert genoegh en is aen de toekomende heerlijckheydt die in ons ſal geopenbaert worden.

19 Want het verbeyden van de creatuur verwacht de openbaringe van Godts Kinderen.

20 Want de creatuur is aen de ydelheydt onderworpen, niet willens, maer om zijnen wil dieſe onderworpen heeft in de hoop.

21 Want de ſelve creatuur ſal oock verloſt worden van den dienſt der verderffeniſſen tot de vryheydt van de glorie der kinderen Godts.

22 Want wy weten wel dat alle creatuur verſucht, en als barende arbeydt tot noch toe.

23 En niet alleen ſy, maer oock wy ſelf, die de eerſte vruchten van de geeſt hebben, verſuchten ſelf oock in ons, het opnemen der kinderen Godts, verwachtende de verloſſinge ons lichaems.

24 Want in hope zijn wy ſaligh geworden. Maer de hoop die geſien wordt, en is geen hoop: want dat yemandt ſiet, hoe hoopt hy dat?

25 Maer is 't ſake dat wy hopen 't gene dat wy niet en ſien, ſoo verwachten wy dat door verduldigheydt.

26 Maer deſgelijcks ſoo helpt oock den geeſt onſe kranckheydt: want wat wy bidden ſouden alſoo 't behoort, dat en weten wy niet, maer den geeſt ſelf bidt voor ons, met onuytſprekelijcke ſuchtingen.

27 En

27 En die de harten onderſoeckt, weet wat den geeſt begeert, dat hy na Godt bid voor de Heyligen.
28 Maer wy weten, dat den genen die Godt lief hebben, alle dingen mede wercken tot goet, aen den genen die na het opſet heyligh geroepen zijn.
29 Want die hy te voren geweten heeft, die heeft hy oock te voren geſchickt, dat ſy ſouden gelijck worden aen het beelt zijns Soons, op dat de ſelve zijn ſoude een eerſt geboren Soon onder veel Broeders.
30 Maer die hy te voren geſchickt heeft, die ſelve heeft hy oock geroepen: en die hy geroepen heeft, die heeft hy oock rechtvaerdigh gemaeckt: En die hy rechtvaerdigh gemaeckt heeft, die heeft hy oock verheerlijckt.
31 Wat ſullen wy dan hier toe ſeggen? is Godt voor ons, wie kan tegen ons?
32 Die oock zijn eygen Soon niet geſpaert en heeft, maer heeft dien voor ons allen gelevert: Hoe en heeft hy ons dan met dien alle dingen niet gegeven?
33 Wie ſalder tegen Godts uytverkoorenen klachtigh zijn? 't Is Godt die rechtvaerdigh maeckt.
34 Wie is hy die verdoemen ſoude? Chriſtus Jeſus die gene die geſtorven is, ja die oock verreſen is, die ter rechterhant Godts is, die oock bidt voor ons.
35 Wie ſal ons dan ſcheyden van de liefde Chriſti? verdruckinge? of benautheydt? of honger? of naecktheydt? of perijckel? of vervolginge? of ſwaert?
36 (Gelijck daer geſchreven is: Om uwen 't wille worden wy gedoodt den gantſchen dagh, wy zijn geacht als ſchapen die ter doodt geſchickt zijn.) *Pſalm 43. 22.*
37 Maer in alle deſe verwinnen wy door hem die ons bemint heeft.
38 Want ick ben ſeecker, dat noch doodt, noch leven, noch Engelen, noch heerſchappyen, noch krachten, noch tegenwoordige noch toekomende dingen, noch ſterckheydt,
39 Noch hoogheydt, noch diepte, noch geen andere creatuur ons en ſal mogen ſcheyden van de liefde Godts, de welck is In Chriſto Jeſu onſen Heere.

Dat IX. Capittel.

1 Ick ſegge de waerheydt in Chriſto, ick en liege niet, mijn conſcientie my getuygenis gevende in den heyligen Geeſt.
2 Dat ick een groote droefheydt hebbe, en een geſtadigen rouw mijnder herten.
3 Want ick wenſchte ſelf verbannen te zijn van Chriſto voor mijn Broederen, die mijn bloetvrienden zijn na het vleeſch, *Act. 9. 2. 1 Cor. 15. 9.*
4 De welcke Iſraeliten zijn, de welcke toebehoort de aenneminge tot kinderen, en de glorie, en het Teſtament, en aen

het

het gevendet wet, en den dienſt Godts, en de beloften,
5 Der welcker zijn de vaderen, en uyt den welcken is Chriſtus na het vleeſch, die boven al is Godt gebenedijdt in der eenwigheydt, Amen.
6 Maer niet dat het woort Godts verlooren ſoude gevallen zijn. Want deſe die van Iſrael zijn, en zijn alle geen Iſraeliten:
Gen. 21. 12. 7 Noch oock die Abrahams zaet zijn, en zijn alle geen kinderen, maer in Iſaac ſal u zaed genoemt worden.
8 Dat is, ten is ſoo niet, dat die Kinderen des vleeſch zijn,
Gal. 4. 28. oock Godts Kinderen zijn, maer die Kinderen der beloften zijn, die worden in 't zaet gerekent. Want het woordt der beloften is dit:
Gen. 18. 10. 9 Na deſen tijdt ſal ick komen, en Sara ſal een Soon hebben:
10 En niet alleen die, maer oock Rebecca, bevrucht zijnde
Gen. 25. 21 uyt een verſaminge van Iſaac onſen Vader.
11 Want doen de Kinderen noch niet geboren en waren, of iet goets of quaets gedaen hadden (op dat Godts opſet na de verkieſinge blijven ſoude)
12 Soo is, niet uyt de wercken, maer uyt den genen die daer roept tot haer geſeydt:
Gen. 25. 23. 13 De meeſte ſal den minſten dienen, alſooder geſchreven
Mal. 1. 2. is, Jacob heb ick lief gehadt, maer Eſau heb ick gehaet. Wat ſullen wy dan ſeggen?
14 Is'er ongerechtigheyt by God? Dat ſy verre.
Exod. 33. 19. 15 Want tot Moyſen ſeydt hy: Ick ſal ontfermen wiens ick ontferme; en ick ſal barmhartigheyt doen den genen die ick ontfermen ſal.
16 Daerom en is 't niet des genes die 't wilt en loopt, maer des ontfermenden Godts.
Exod. 9. 16. 17 Want de Schriftuur ſeydt tot Pharao: Daer toe heb ick u vetweckt, om dat ick u mijn kracht toonen ſoude, en op dat mijn naem verkondight worden over het geheel aertrijck:
18 Daerom ontfermt hy diens hy wilt, en wien hy wilt dien verhart hy.
19 Soo ſeght hy dan tot my: waerom beſchuldight hy dan noch? want die wedetſtaet ſijnen wil?
Iſa. 45 9. *Ier.* 18. 6. *Sap.* 15 7. 20 O menſch, wie zijt ghy, dat ghy Godt ſoud antwoorden? ſeyt eenigh maeckſel tot den genen die 't gemaeckt heeft, waerom hebt ghy my alſoo gemaeckt?
21 En heeft den Pot-backer des ſlijcks, de macht niet uyt de ſelve klont te maken een vat ter eeren, en een ander vat ter ſchanden?
22 Heeft dan God willende zijn gramſchap toonen, en zijn macht bekent maken, verdragen in veel lijtſaemheydt de vaten der gramſchap, bequaem ter verdoemeniſſen,
23 Om dat hy toonen ſoude de rijckdommen zijnder glorien in de vaten der barmhertigheydt, die hy te voren bereydt heeft tot de glorie.
24 Dewelcke hy oock geroepen heeft (te weten) ons niet alleen

leen uyt den Joden, maer oock uyt den Heydenen,
25 Gelijck hy in Ozee ſeyt: Iek ſal 't gene dat mijn volck niet en is, noemen mijn volck; en die niet bemindt en is, mijn beminde? en die geen barmhertigheydt verkregen heeft. *Oſee 2. 23. 1 Pet. 2. 10.*
26 En 't ſal geſchieden inde plaets daer haer geſeydt is, Ghy en zijt mijn volck niet; daer ſullen ſy genoemt worden kinderen van den levenden Godt. *Oſee 1. 10.*
27 En Iſaias roept voor Iſrael: Al waer 't getal der Kinderen van Iſrael gelijck het zandt der Zee, ſullen de blevelingen ſalich worden. *Iſa. 10. 22.*
28 Want het woordt is volbrengende en verkortende met gerechtigheydt: Want een kort woordt ſal den Heer maken op der aerde.
29 En gelijck Iſaias te voren geſeyt heeft: Ten waer dat ons den Heer Zabaoth zaet had gelaten, ſoo waren wy geworden als Sodoma, en als Gomorrha ſouden wy gelijck geweeſt zijn. *Iſa. 1. 9.*
30 Wat ſullen wy dan ſeggen? Dat de Heydenen die niet en ſochten de rechtvaerdigheydt, de rechtvaerdigheydt verkregen hebben, maer de rechtvaerdigheydt die uyt het geloof is.
31 En Iſrael volgende de wet der rechtvaerdigheydt, en is niet gekome tot de wet der rechtvaerdigheydt.
32 Waerom dat? om dat hy niet uyt het geloof, maer als uyt de wercken, die achtervolghde: want ſy hebben haer geſtooten tegen den ſtruyckel-ſteen,
33 Alſoo 'er geſchreven is: Siet ick ſtel in Sion een ſteen des aenſtootſels, en een ſteen der verargerniſſen, en al die in hem gelooft, en ſal niet beſchaemt worden. *Iſa. 8. 14. en 28. 16. 1 Pet. 2. 6.*

Het X. Capittel.

1 BRoeders, voorwaer de wil mijns harten, en 't gebedt tot Godt, geſchiet voor henlieden tot ſaligheydt.
2 Want ick geve haer getuygenis, dat ſy een vuurige begeerte hebben Godt na te volgen, maer niet na de wetenheydt,
3 Want ſy niet kennende Godts rechtvaerdigheydt, en willende haer eygen reechtvaerdigheydt opreehten, en zijn de rechtvaerdigheydt Godts niet onderworpen.
4 Want het eynde der wet is Chriſtus, ter ſaligheydt alle den genen die gelooven.
5 Want Moyſes heeft geſchreven, ſoo wat menſch de rechtvaerdigheydt doet die uyt de wet is, die ſal daer in leven. *Levit. 18. 5. Ezech. 20. 11.*
6 Maer de rechtvaerdigheydt die uyt het geloof is, die ſeydt aldus: En ſecht in u hart niet, wie ſal in den Hemel klimmen? dat is, Chriſtum van boven af brengen. *Deut. 30. 12.*
7 Of wie ſal nederdalen in den afgront? Dat is, Chriſtum van de dooden weder roepen.
8 Maer wat ſeydt de Schriftuur? dicht by is het woordt in uw mondt, en in u hart: dat is 't woordt des geloofs, dat wy verkondigen. *Deut. 30. 14.*

9 Want

9 Want is 't ſake dat ghy belijdt in uwen mondt den Heere Jeſum, en in u harte gelooft dat Godt hem van den dooden verweckt heeft, ſoo ſult ghy ſaligh worden.
10 Want met 'er harte gelooftmen ter rechtvaerdigheydt, maer met de mondt wordt de belijdinge gedaen tot de ſaligheydt.
Iſa. 28. 16. 11 Want de Schriftuur ſeydt: Al die in hem gelooft, die en ſal niet beſchaemt worden.
12 Want daer en is geen onderſcheydt tuſſchen den Jood en Grieck. Want 't is een Heer van allen, rijck over al de goen die hem aenroepen.
Ioel. 2. 32. *Act.* 2. 21. 13 Want al die den naem des Heeren aenroept, ſal ſaligh weſen.
14 Hoe ſullen ſy dan aenroepen den genen daer ſy niet in gelooft en hebben! Of hoe ſullen ſy hem gelooven, dien ſy niet gehoort en hebben? Maer hoe ſullen zijt hooren ſonder Predicant?
15 En hoe ſullen ſy Preken, ten ſy dat ſy geſonden worden? *Iſa.* 52. 7. *Nahum* 1. 15. alſoo geſchreven is: Hoe ſchoon zijn de voeten der genen die de vrede verkondigen, die goede dingen verkondigen.
16 Maer ſy en zijn alle aen 't Euangelie niet gehoorſaem. Want *Iſa.* 53. 1. Iſaias ſeyde: Heer wie heeft ons gehoor gelooft?
Ioan. 12. 38. 17 Daerom is het geloof uyt het gehoor, doch het gehoor door 't woordt Chriſti.
Pſalm 18. 5. 18 Maer ick ſegge: En hebben zijt niet gehoort? En voorwaer haer geluyt is uyt gegaen tot alle Landen, en hare woorden tot de eynden van den omganck der aerden.
19 Maer ick ſegge: En heeft Iſrael niet bekent? Moyſes heeft *Deut.* 32. 21. eerſt geſeydt: Ick ſal u door een Volck, dat geen Volck en is, brengen tot nijdige navolginge, door een onwijs volck ſal ick u brengen tot verſtoorniſſe.
Iſa. 65. 1. 20 En Iſaias durft, en ſeydt: Ick ben gevonden van de gene die my niet en ſoecken, ick heb my openbaer vertoont den genen die na my niet en vraeghden.
Iſa. 65. 2. 21 Maer tot Iſrael ſeydt hy: Den geheelen dagh heb ick mijn handen uytgereckt tot het volck dat niet en gelooft, en tegen ſprieckt.

Het XI. Capittel.

1 ALdus ſegge ick: Heeft Godt zijn volck verſtooten? dat ſy verre. Want ick ben oock een Iſraeliet, uyt Abrahams zaed, van Benjamins geſlacht.
2 Godt en heeft zijn volck niet verſtooten, dat hy voor gekent heeft. Of en weet ghy niet wat de Schriftuur ſeydt van Elias, hoe dat hy Godt verweckt tegen Iſrael?
3 Reg. 19. 10. 3 Heere, u Propheten hebben ſy gedoodt, u Autaren hebben ſy om gegraven, en ick ben alleen over gebleven, en ſy ſoecken mijn ziel.
3 Reg. 19. 18. 4 Maer wat ſeydt hem het goddelijck antwoordt? Ick heb voor my

my gelaten ſeven duyſent mannen, die haer knien niet geboogen hebben voor Baal.
5 Alſoo is oock in deſen tijdt: De blevelingen na de verkieſinge der gratien zijn ſaligh geworden.
6 Maer is 't uyt gratie, ſoo is 't nu uyt de wercken niet. Of anders en is de gratie nu geen gratie.
7 Hoe is 't dan? dat Iſrael geſocht heeft, dat en heeft hy niet verkregen: maer de verkieſinge heeft het verkregen, en de andere zijn blindt gemaeckt,
8 Alſoo 'er geſchreven is: Godt heeft haer gegeven een nopende geeſt, oogen dat ſy niet ſien en ſouden, en ooren datſe niet hooren en ſouden, tot op den dach van heden toe. *Iſa. 6. 9. Matth. 13. 14. Ioan. 12. 40. Act. 28. 26.*
9 En David ſeyt: laet haer Tafel worden tot een ſtrick, en tot een gevangenis, en tot een verargernis, en tot een vergeldinge aen haer. *Pſalm 68. 25.*
10 Laet haer oogen verduyſtert worden dat ſy niet en ſien, en haer rug maeckt altijdt krom.
11 Daerom ſeg ick: Hebben ſy alſoo geſtruyckelt, dat ſy vallen ſouden? Dat ſy verre. Maer uyt haer misdaet, is aen de Heydenen ſaligheydt geſchiet, dat ſy haer ſouden navolgen.
12 Als dan haer misdaet de rijckdommen des wereldts, en haer verminderinge de rijckdom der Heydenen: hoe veel te meer hare volheydt?
13 Want ick ſegh u lieden ghy Heydenen: Alſoo langh als ick voorwaer ben een Apoſtel der Heydenen, ſal ick mijn dienſt eerlijck maken,
14 Of ick in eeniger maniere mijn vleeſch mocht verwecken tot navolginge, en dat ick 'et ſommige van die mocht ſalich maken.
15 Want is 't ſake dat het verlies van haer een verſoeninge des werelt is, wat ſal de aenneminge zijn, anders dan het leven van de dooden?
16 Is 't dat het beproeffel heyligh is, is den klont oock heyligh. En is de wortel heyligh, ſoo zijn de tacken oock heyligh.
17 Is 't dat 'er ſommige van de tacken gebroken zijn, maer dat ghy, als ghy eenen wilden Olijf-boom waert, daer in gegriftet zijt, en zijt deelachtigh gewotden van de wortel en vettigheydt des Olijfs-booms,
18 En wilt niet roemen tegen de tacken. Is 't dat ghy roemt, ghy en draeght de wortel niet, maer de wortel u.
19 Sult ghy dan ſeggen: De tacken zijn gebroken om dat ick daer in ſoude gegrifijt worden.
20 Wel om de ongeloovigheydt zijn ſy gebroken, maer ghy ſtaet door 't geloof, en wilt geen hoogh gevoelen hebben, maer vreeſt.
21 Want is 't dat Godt de natuurlijcke tacken niet geſpaert en heeft, op dat hy miſſchien u oock niet en ſpare.
22 Daerom ſiet aen de goetheydt en de ſtrengigheydt Godts: in de gene die gevallen zijn, de ſtrengigheydt, maer in u de goetheydt

heydt Godts, is 't dat ghy blijft in de goetheydt, want anders ſult ghy oock uytgehouwen worden.
23 Maer is 't oock dat de andere niet en blijven in de ongeloovigheydt, ſoo ſullen ſy wederom daer in gegriffijt worden. Dan Godt is machtigh haer wederom in te griffien.
24 Want is 't dat ghy uyt een natuurlijcke wilde Olijf-boom geſneden zijt, en tegen natuur gegriffijt zijt in een goeden Olijf-boom, hoe veel te meer ſullen ſy (die na de natuur zijn) gegriffijt worden in haren eygen Olijf-boom?
25 Want broeders, ick en wil niet dat ghy onwetende zijt in deſe verborgentheydt (op dat ghy niet en zijt by u ſelven wijs) dat de blindtheydt eenſdeels geſchiet is in Iſrael, tot dat de volheydt der Heydenen inkomen ſoude,
26 Ende dat alſoo geheel Iſrael ſoude ſaligh worden. Alſoo 'er
Iſa.59.20. geſchreven is: Hy ſal komen uyt Syon, die afnemen ſal en afkeeren de ongoddelickheydt van Jacob.
27 En dit ſal haer Teſtament zijn van my, als ick hare ſonden ſal wech genomen hebben.
28 Na 't Euangelie zijn zy voorwaer vyanden om uwen 't wille, maer na de verkieſinge zijn ſy d' alderlieffte om de Vaderen.
29 Want de gaven en de roep Godts zijn ſonder betrouwen.
30 Want gelijck ghy-lieden ſomtijdts oock Godt niet gelooft en hebt, maer hebt nu barmhertigheydt verkregen om hare ongeloovigheydt.
31 Alſoo en hebben deſe nu oock niet gelooft in uwe barmhartigheydt, op dat ſy oock ſouden barmhartigheydt verkrijgen.
32 Want Godt heeft het beſloten in de ongeloovigheydt, om dat hy haer allen ontfermen ſoude.
33 O diepte der rijckdommen van de wijsheydt en wetenſchap Godts, hoe onbegrijpelijck zijn ſijn oordeelen, en hoe onnaſpeurlijck zijn ſijn wegen!
Sap.9.13. 34 Want wie heeft den ſin des Heeren gekent? Of wie is zijn
Iſa.40.13. raet ſman geweeſt?
1 Cor.2. 35 Of wie heeft hem eerſt gegeven, en het ſal hem wederom
16. vergolden worden?
36 Want uyt hem, en door hem, en in hem zijn alle dingen, hem ſy glorie in der eeuwigheydt, Amen.

Het XII. Capittel.

Phil.4.18. 1 HIerom bidde ick u lieden broeders, door de barmhartigheydt Godts, dat ghy u lichamen wilt geven tot een levende, heylige, en Godt behagende offerhande, 't welck is uwen redelijcken Godts-dienſt.
2 Ende en wilt niet gelijck worden aen deſe wereldt, maer wort verandert in de nieuwigheydt uws ſins, om dat ghy beproeven
Epb.5.17. mooght 't geen Godts goede en behagelijcke wil is.
1 Theſſ.4. 3 Want ick ſeg door de genade die my gegeven is, aen allen den
3. genen die onder u lieden zijn, dat hy niet wijſer en ſy dan het be-

betaemt, maer dat hy matelijck wijs ſy, en een yegelijck alſoo hem Godt gedeelt heeft met de maet des geloofs. *1 Cor. 12. 11.*
4 Want gelijck wy in een lichaem veel leden hebben, doch de leden en hebben alle 't ſelve werck niet. *Eph. 4. 7.*
5 Alſoo zijn wy veel een lichaem in Chriſto, maer elck beſonder d' een des anders litmaet.
6 Maer hebbende verſcheyden gaven na de gratie die ons gegeven is, 't zy Prophetie, na de maet des geloofs.
7 Of dienſt in 't dienen, 't ſy dat hy leert, in de leeringe:
8 Die vermaent, in 't vermanen: die geeft, in ſimpelheydt: die overſte is, in ſorghvuldigheydt: die ontfermt, in vrolijckheydt. Liefde ſonder geveynſtheydt,
9 Hatende 't quaet, en 't goet aenhangende. *Amos. 5. 15.*
10 Met liefde des broederſchaps malkanderen lief hebbende. Met eerbiedinge malkanderen voorkomende. *Eph. 4. 3.*
11 Met ſorghvuldigheydt niet traegh. Met den geeſt vuurigh. Den Heer dienende. *1 Pet. 1. 22. en 2. 17.*
12 Door de hoop blijde. In verdruckinge verduldigh. In 't bidden naerſtigh. *Heb. 13. 1.*
13 Der Heyligen noodtſakelijckheden te hulp komende. Gheerne herbergende. Gebenedijtſe die u vervolgen. *1 Pet. 5. 5. Heb. 13 2.*
14 Gebenedijt, ende en wilt niet vermaledijden. *1 Pet. 4. 9.*
15 Verblijdt u met den blijden, Weent met den weenenden:
16 Een gevoelen met malkanderen hebbende. Geen hoogh gevoelen hebbende, maer met den ootmoedigen een gevoelen hebbende. En wilt niet wijs zijn by u ſelven.
17 Niemant quaet voor quaet loonende, beſorgende goede dingen niet alleen voor Godt, maer oock voor alle Menſchen. *2 Cor. 8. 21.*
18 Is 't dat het weſen kan, ſoo ver als 't in u lieden is, met allen Menſchen vreede hebbende: *Heb. 12. 14.*
19 Niet u ſelven wrekende mijn alderlieffſte, maer wijckt aen de gramſchap. Want daer is geſchreven: My is de wraeck, ick ſal 't vergelden, ſeyt den Heer. *Eccl. 28. 1, 2, 3. Mat. 5. 39.*
20 En is 't dat u vyandt honger heeft, ſpijſt hem: is 't dat hy dorſt heeft, geeft hem te drincken. Want dit doende ſult ghy vuurige kolen vergaderen op zijn hooft. *Deut. 32. 35. Heb. 10. 30*
21 En wilt u niet laten verwinnen van 't quaet, maer verwint het quaet door 't goet. *Prov. 25. 21.*

Het XIII. Capittel.

1 ALle ziel ſy aen den overſte machten onderdanich. Want daer en is geen macht dan van Godt. En ſoo wie daer zijn, die zijn van Godt geſchickt. *Sap. 6. 4. 1 Pet. 2. 13.*
2 Daerom die de macht wederſtaet, die wederſtaet Godts ſchickinge: Maer dieſe wederſtaen, die behalen haer ſelf de verdoemenis.
3 Want de overſte en zijn niet tot vrees van goed werck, maer van quaet. En wilt ghy de macht niet vreeſen? doet goet, en ghy ſult lof van haer hebben.

4 Want ſy is Godts dienaer, u ten goede. Maer is 't dat ghy quaet doet, ſoo vreeſt, want ſy en draegt ſonder oorſaeck het ſweert niet. Want ſy is Godts dienaer, een wreker des gramſchap aen de geen die quaet doet.

5 Daerom weeſt onderdanigh van noots wegen, niet alleen om de gramſchap, maer oock om de conſcientie.

6 Want daerom geeft ghy oock tribuyten, want ſy zijn Godts dienaers, tot het ſelve dienende.

Matth. 22. 21. 7 Daerom betaelt aen allen dat ghy ſchuldigh zijt. Wien ghy tribuyt ſchuldigh zijt, dien geeft tribuyt: Wien tol, geeft tol: wien vrees, geeft vrees: wien eer geeft eer.

8 En weeſt niemant iet ſchuldig, dan dat ghy malkanderen lief hebt. Want die zijn naeſten bemint, die heeft de wet volbracht.

Exod. 20. 14. *Deut.* 5. 18. *Lev.* 19. 18 *Matth.* 22. 39. 9 Want ghy en ſult geen overſpel doen. Ghy en ſult niet doodſlaen. Ghy en ſult niet ſtelen. Ghy en ſult geen valſche getuygenis geven. Ghy en ſult niet begeeren, en ſoo wat ander gebodt dat 'er meer is, dat wordt in dit woordt begrepen, ghy ſult uwen naeſten lief hebben gelijck u ſelven.

10 De liefde des naeſten en doet geen quaet. Daerom de vervullinge des wets is de liefde.

Marc 12. 31. *Gal.* 5. 14. *Iac.* 2. 8. 11 En ſonderlingh wetende den tijdt, dat het nu de uur is dat wy van den ſlaep opſtaen. Want nu is onſe ſaligheydt naerder, dan doen wy eerſt gelooft hebben.

12 De nacht is voorgegaen maer den dagh is aen gekomen. Daerom laet ons weeh werpen de wercken der duyſterheyt, en aen doen de wapenen des liehts.

Luc. 21. 34. *Gal.* 5. 16. *1 Pet.* 2. 11. 13 Laet ons als in den dach eerbaerlijck wandelen, niet in braſſeryen en droncken ſchappen, niet in ſlaepkameren en oneerbaerheden, niet in kijvagien en nijdigheden.

14 Maer doet aen den Heer Jeſum Chriſtum. Ende het vleeſch en beſorght niet na de welluſtigheden.

Het XIV. Capittel.

1 MAer den krancken in 't geloof neemt tot u, niet met verwerringen der gedachten.

2 Want de een gelooft dat hy alle dingen eeten mach, doch die kranck is, die ete moes-kruyt.

3 De gene die eet, en verſmade niet den genen die niet en eet: en die niet en eet, en veroordeele niet den genen die eet. Want God heeft hem opgenomen.

Iac. 4. 13. 4 Wie zijt ghy die eens anders Knecht oordeelt? Hy ſtaet of valt zijnen Heer, maer hy ſal ſtaen. Want Godt is machtigh hem op te rechten.

5 Want den een oordeelt tuſſchen den eenen dagh en den anderen dagh, maer die andere oordeelt elcken dagh. Laet een yegelijck zijn ſin daer in volgen.

6 Die den dagh acht, die acht die den Heer: en die eet, die eet den

den Heer. Want hy danckt Godt. En die niet en eet, die en eet niet den Heer, en hy danckt Godt.
7 Want niemant van ons en leeft voor ſich, en niemant en ſterft voor ſich.
8 Want 't ſy of wy leven, ſoo leven wy den Heer: 't ſy of wy ſterven, ſoo ſterven wy den Heer. Daerom, 't ſy of wy leven of ſterven, wy behooren den Heer toe.
9 Want daerom is Chriſtus geſtorven en verreſen, om dat hy over de levende en doode heerſchappy hebben ſoude.
10 Maer waerom oordeeldt ghy uwen broeder? Of ghy, waerom verſmaet ghy uwen broeder? Want wy ſullen alle ſtaen voor Chriſtus rechter-ſtoel. *2Cor.5.10.*
11 Want daer is geſchreven: Ick leve, ſeydt den Heer, want my ſal alle knien geboogen worden, en alle tongh ſal Godt belijden. *Iſa.45.24. Phil.2.10.*
12 Aldus ſal een yegelijck van ons voor ſich reeckenſchap aen God geven.
13 Daerom en laet ons voortaen malkanderen niet meer veroordeelen, maer oordeelt dat meer, dat ghy uwen broeder geen ſtruyckſel of argernis en ſtelt.
14 Ick weet en betrouwe in den Heere Jeſu, dat 'er niet gemeyn en is van ſijn ſelven, dan den genen die yet gemeyn acht te zijn, dien is 't gemeyn.
15 Want is 't dat u broeder om de ſpijs bedroeft wordt, ſoo en wandelt ghy nu voort na de liefde niet. En wilt hem met uwe ſpijſen niet verderven, om den welcken Chriſtus geſtorven is. *1Cor.8.11.*
16 Daerom en laet ons goet niet geblameert worden.
17 Want het rijck Godts en is noch ſpijs, noch dranck, maer rechtvaerdigheydt, en vrede, en blijdtſchap in den Heyligen geeſt.
18 Want die daerom Chriſto dient, behaeght God, en is van de Menſchen gepreſen.
19 Daerom laet ons volgen het gene dat tot de vrede dient, en laet ons tot malkanderen bewaren, dat tot geſtichtigheyt dient.
20 En wildt om de ſpijs Godts werck niet bederven. Alle dingen zijn wel reyn, maer 't is quaet aen de menſch die 't met verargerniſſe eet. *Tit.1.15.*
21 'tIs goet geen vleeſch te eeten, en geen wijn drincken, noch 't geen daer u broeder hem aen ſtoot, of daer hy in verargert, of kranck wordt. *1Cor.8.13.*
22 Hebt ghy 't geloof? hebt dat by u ſelven, voor God. Salich is hy die ſijn ſelven niet en oordeelt in 't gene dat hy prijſt.
23 Maer de gene die onderſcheyt, is 't dat hy eet, ſoo is hy verdoemt, om dat hy dat niet uyt het geloof en eet. En al dat uyt het geloof niet en is, dat is ſonde.

Het XV. Capittel.

1 DOch wy die vroomer zijn, moeten de kranckheden der krancken verdragen, en niet ons ſelven behagen.
2 Een yegelijck van u lieden behage ſijnen naeſten in 't goede, tot geſtichtigheydt.
3 Want Chriſtus en heeft ſijn ſelven niet behaeght. Maer gelijcker geſchreven is: de verſmaetheden van de gene die u verſmaden, zijn op my gevallen. *Pſalm 68. 10.*
4 Want alle dat 'er geſchreven is, dat is tot onſe leeringen geſchreven, op dat wy door verduldigheydt, en trooſt der Schrifturen, hoop hebben ſouden.
5 Maer de Godt der verduldigheydt en van trooſt geve u lieden, dat ghy een gevoelen hebben mooght tot malkanderen na Jeſum Chriſtum. *1 Cor. 1. 10.*
6 Op dat ghy eendrachtelijck met een mondt mooght Godt eeren, en den Vader ons Heeren Jeſu Chriſti.
7 Daerom ontfanght malkanderen, gelijck Chriſtus u oock ontfangen heeft ter eeren Godts.
8 Want ick ſeg dat Chriſtus Jeſus een dienaer geweeſt is van de beſnijdeniſſe om de waerheydt Godts, om vaſt te maken de beloften der Vaderen:
9 Doch dat de Heydenen van de barmhertigheydt Godt eeren, gelijker geſchreven is: Daerom ſal ick u belijden onder de Heydenen Heer, en uwen naem ſal ick ſingen. *Pſalm 17. 50.*
10 En wederom ſeydt hy: Verblijdt u ghy Heydenen met zijn volck. *2 Reg. 22. 50.*
11 En wederom: Looft alle ghy Heydenen den Heer, en prijſt hem grootelijck alle volckeren. *Pſalm 116 1.*
12 Ende wederom ſeydt Iſaias, daer ſal een wortel van Ieſſe zijn, en die opſtaen ſal om te regeeren de Heydenen, in hem ſullen de Heydenen hopen. *Iſa. 11. 10.*
13 Maer den Godt van de hoop wil u vervullen met alle blijdtſchappen, en vrede in 't geloof: dat ghy overvloedigh mooght weſen in de hoop, en kracht van den Heyligen Geeſt.
14 En ick ſelf ben ſeker, mijn broeders, van u, dat ghy ſelven oock vol liefden zijt, vervult met alle wetenſchap, alſoo dat ghy malkanderen mooght vermanen.
15 En ick heb kloeckelijcker tot u lieden geſchreven eenſdeels, als u lieden tot gedencken wederom brengende, om de gratie die my gegeven is van Godt
16 Dat ick een dienaer zijn ſoude Chriſti Jeſu onder de Heydenen, heyligh makende het Euangelium Godts, op dat de offerhande der Heydenen aengenaem werde, en geheylight in den Heyligen geeſt.
17 Daerom heb ick glorie in Chriſto Jeſu tot Godt.
18 Want ick en durf niet ſpreken van de dingen die Chriſtus door my niet en werckt, ter gehoorſaemheydt van de Heydenen, met de woorden en wercken,
19 Met

19 Met kracht van teeckenen en wonderlijcke wercken, in de kracht van den Heyligen geeſt, alſoo dat ick van Jeruſalem al rontom tot Illyricum toe vervult heb het Euangelie Chriſti.
20 Doch ick heb het Euangelie alſoo gepreeckt, niet daer Chriſtus genoemt is geweeſt, om dat ick niet en ſoude op een anders fondament timmeren, maer gelijcker geſchreven is:
21 Aen den welcken van hem niet verkondight en is, die ſullen 't ſien, en die 't niet gehoort en hebben, ſullen 't verſtaen. *Iſa.52.15.*
22 Waerom dat ick oock ſeer belet ben geweeſt tot u te komen, en ick ben belet geweeſt tot nu toe.
23 Maer nu voortaen geen plaetſe meer hebbende in deſe Landen, maer begeerte hebbende tot u lieden te komen van veel nu voorleden Jaren,
24 Als ick in Hiſpanien ſal beginnen te reyſen, ſoo hoop ick dat ick voorby gaende u lieden ſien ſal, en van u lieden derwaerts geleydt worden, is 't dat ick my te voren eenſdeels met u ſal vermaeckt hebben.
25 Daerom ſal ick nu reyſen in Jeruſalem, de Heyligen te dienen.
26 Want die van Macedonien en Achaien hebben geſloten een gemeyn aelmoeſſe te doen tot den armen der Heyligen die in Jeruſalem zijn.
27 Want dit heeft haer behaeght, en ſy zijn 't haer ſchuldigh. Want is 't dat de Heydenen haerder geeſtelijcker goederen deelachtigh zijn geworden, ſoo moeten ſy oock in de lichamelijcke goederen haer dienen. *1 Cor. 9. 11.*
28 Aldus, wanneer ick dit ſal volbracht hebben, ende haer gelevert deſe vrucht, ſal ick door u lieden reyſen in Hiſpanien.
29 Maer ick weet wel, dat ick tot u lieden komende, in de overvloedigheydt Chriſti zegens van het Euangelie komen ſal.
30 Aldus bid ick u ghy Broeders, door onſen Heer Jeſum Chriſtum en door de liefde van den Heyligen Geeſts, dat ghy my helpt met u gebeden voor my aen Godt,
31 Dat ick verloſt mach worden van de ongeloovige die in 't Joodſche Landt zijn, en dat de offerhande van mijn dienſt mach aengenaem worden in Jeruſalem den Heyligen,
32 Op dat ick tot u lieden mach komen met blijdſchap, door de wille Godts, en dat ick met u lieden mach vermaeckt worden.
33 En Godt van de vreede ſy met u allen, Amen.

Het XVI. Capittel.

1 ENde ick bevele u lieden Pheben onſe Suſter, die in den dienſt is van de Kercke die in Cenchris is,
2 Dat ghy haer ontfanght in den Heer, alſoo het de Heyligen betaemt, en dat ghy haer byſtaet in wat ſaecke dat ſy uws van doen ſal hebben. Want ſy heeft 'er oock vele by geſtaen, en my ſelve oock.

Act. 18. 2. en 26. 3 Groet Priſcam en Aquilam mijne helpers in Chriſto Jeſu.
4 (Die voor mijn ziel, hare halſen over gegeven hebben, den welcken niet ick alleen en danck, maer oock alle de Kercken der Heydenen.)
5 Ende de Kercke van haer huysgeſin. Groet Epenetum mijn beminde, die d' eerſte vrucht van Aſien is in Chriſto.
6 Groet Mariam, die veel onder u lieden gearbeydt heeft.
7 Groet Andronicum en Juniam mijn bloet-vrienden en mede gevangenen, die edel zijn onder de Apoſtelen, die oock voor my geweeſt hebben in Chriſto.
8 Groet Ampliatum mijn alderlieffſte in den Heer.
9 Groet Urbanum onſen helper in Chriſto Jeſu, en Stachijn mijn beminde.
10 Groet Apellen den beproefden in Chriſto. Groetſe die van Ariſtobolus huyſ-geſin zijn.
11 Groet Herodionem mijn neef. Groetſe die uyt Narciſſus huys zijn, die in den Heer zijn.
12 Groet Triphenam, en Triphoſam, die in den Heer arbeyden. Groet Perſidem mijn alderlieffſte, die veel gearbeyt heeft in den Heer.
13 Groet Rufum den uyt verkoren in den Heer, en zijn Moeder en de mijne.
14 Groet Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, en de Broeders die met haer zijn.
15 Groet Philologum en Juliam, Nereum en zijn Suſter, en Olympiadem, ende alle de Heyligen die met haer zijn.
16 Groet malkanderen met een heyligen kus. U groeten alle de Kercken Chriſti.
17 Maer ick bid u broeders, dat ghy die waer neemt, die tweedrachtigheden en argerniſſen maken buyten de leeringe die ghy geleert hebt, en wijckt van die:
18 Want ſoodanige en dienen Chriſtus onſen Heer niet, maer haren buyck; en door ſoete redenen en benedictien, verleyden ſy de harten der onnooſelen:
19 Want u gehoorſaemheydt is in allen plaetſen vermaert. Daerom verblijde ick my in u lieden. Maer ick wil dat ghy ſult wijs zijn in 't goet, en ſimpel in 't quaet,
20 En de Godt des vreeds vertrede Sathanam onder u voeten haeſtelijck. De gratie ons Heeren Jeſu Chriſti ſy met u lieden.
Act. 16. 1. 21 Timotheus mijn helper groet u, en Lucius, en Jaſon, en Soſipater mijn bloedtvrienden.
22 Ick Tercius groete u, die den brief geſchreven hebbe, in den Heer.
23 Cajus mijn waert en alle de Kercke groet u lieden. U groet Eraſtus de Treſorier der ſtadt, en Quartus de Broeder.
24 De genade ons Heeren Ieſu Chriſti ſy met u allen, Amen.
25 Maer den genen die machtigh is u te verſtercken na mijn Euangelie, en de Predicatie Jeſu Chriſti, na de openbaringe der verborgentheydt, die den voorleden eeuwigen tijden verſwegen is geweeſt.
26 (Het

26 (Het welck nu geopenbaert is door de Schrifturen der Propheten, na 't gebodt des eeuwigen Godts, om onderdanigh te zijn aen het geloof) onder alle de Heydenen bekent,
27 Deſen eenigen wijſen Godt, door Jeſum Chriſtum, zy eer en glorie in eeuwigheden der eeuwigheden, Amen.

Hier voleyndt de Epiſtel van St. Paulus aen de Romeynen.

De eerſte Brief van S. Paulus aen de Corinthien.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus een geroepen Apoſtel Jeſu Chriſti, door de
2 wille Godts, ende Sоſthenes de Broeder,
Der Kercken Godts die te Corinthen is, den geheyligheden in Chriſto Jeſu, den geroepen Heyligen, met allen den genen die den naem ons Heeren Ieſu Chriſti aenroepen, in alle hare en onſe plaetſen:
3 Gratie ſy u lieden, en vreede, van Godt onſen Vader, en den Heere Ieſu Chriſto.
4 Ick danck mijn Godt altijdt voor u, om de gratie Godts, die u lieden gegeven is in Chriſto Ieſu,
5 Dat ghy in alles rijck geworden zijt in hem, in alderley woorden, en in alle wetenſchap.
6 (Gelijck de getuygenis Chriſti in u lieden geveſticht is.)
7 Alſoo dat u niet en gebreeckt in eenige gratie, verwachtende de openbaringe ons Heeren Ieſu Chriſti,
8 De welcke u lieden oock ſal beveſtigen tot het eynde onſtraffelijck, tot in den dagh van de toekomſte ons Heere Ieſu Chriſti.
9 Godt is getrouw, door de welcke ghy geroepen zijt in 't geſelſchap ſijns Soons Ieſu Chriſti ons Heeren. *1 Theſſ. 5. 24.*
10 Maer ick bidde u broeders, door den naem ons Heeren Ieſu Chriſti, dat ghy allegader eendrachtelijck ſpreeckt, en dat ghy niet en laet tweedrachtigheden tuſſchen u zijn, maer weeſt volmaeckt in een ſin, en in een gevoelen.
11 Want my is te kennen gegeven van u lieden, mijn broeders, door de gene die van Chloes zijn, dat'er twiſtigheden onder u lieden zijn.
12 Maer dat ſegh ick, om dat een yegelijck van u lieden ſeydt: *Act. 18. 24.*
Ick ben Paulus Diſcipel, en ick Apollos, en ick Cephe, doch ick Chriſti.

13 Is Chriſtus gedeelt? Is Paulus voor u lieden gekruyſt? Of zijt ghy in Pauli naem gedoopt?
Act. 18. 8. 14 Ick danck Godt, dat ick niemandt van u lieden gedoopt en hebbe, dan Criſpum ende Caium.
15 Op dat niemant en ſegge, dat ghy in mijn naem gedoopt zijt.
16 Maer oock hebbe ick gedoopt 't huysgeſin van Stephane, Voorts meer en weet ick niet, of ick yemandt anders gedoopt hebbe,
17 Want Chriſtus en heeft my niet geſonden om te doopen,
2 *Pet.* 1. 16. maer het Euangelie te Preken, niet door wijsheydt des woorts, op dat het Kruys Chriſti niet verdeelt en worde.
1 *Cor.* 2. 1. *en* 4. 18 Want het woordt des Kruys is den genen die verlooren gaen een dwaesheydt, maer den genen die behouden worden, dat
Rom. 1. 16. is, ons is 't de kracht Godts
Iſa. 29. 14. 19 Want daer is geſchreven: Ick ſal te niet doen de wijsheydt der wijſen, ende de voorſienigheydt der voorſienigen ſal ick verwerpen.
Iſa. 33. 18. 20 Waer is de wijſe? waer is de Schriftgeleerden? Waer is de onderſoecker deſer werelt? En heeft Godt de wijsheydt deſer wereldt niet dwaes gemaeckt?
21 Want om dat de wereldt in Godts wijsheydt Godt niet gekent en heeft door de wijsheydt, ſoo heeft het Godt behaeght door de dwaesheydt der Predicatien de geloovende ſaligh te maken.
22 Want de Ioden begeeren teeckenen, en de Griecken ſoecken wijsheydt,
23 Maer wy Preken den gekruyſten Chriſtum, den Ioden een argerniſſe, aen de Heydenen een dwaesheydt,
24 Doch aen de geroepen Ioden en Griecken Preken wy Chriſtum Godts kracht, en Godts wijsheydt.
25 Want de Goddelijcke onwijsheyt, is wijſer dan de menſchen, ende Godts kranckheydt is ſtercker dan de Menſchen.
26 Want broeders beſiet uwen roep, hoe dat 'er niet veel wijſen na het vleeſch, niet veel machtige, niet veel edele geroepen en zijn.
27 Maer die dwaes zijn voor de wereldt, die heeft Godt verkoren, op dat hy de wijſe beſchamen ſoude: ende de kranke der wereldt heeft Godt verkooren, om dat hy de ſtercke beſchamen ſoude:
28 Ende d' onedele der wereldt, en de verſmaden heeft Godt verkoren, en 't gene dat niet en is, op dat hy 't gene dat wat is, te niet doen ſoude.
29 Om dat geen vleeſch roemen ſoude voor zijn aenſicht.
30 Doch uyt den ſelven zijt ghy in Chriſto Ieſu, die ons ge-
Ier. 23. 5. worden is tot wijsheydt van Godt, ende tot rechtvaerdig-
Ier. 9. 23. heydt en heylighmaeckinge en verloſſinge,
2 *Cor.* 10. 17. 31 Op dat (gelijcker geſchreven is) ſoo wie roemt, in den Heer roemen ſoude.

Het

Het II, Capittel.

1 ENde doen ick tot u lieden quam broeders, ſoo bén ick gekomen niet in verheventheydt van reeden, of wijsheydt, verkondigende u lieden de getuygeniſſe Chriſti. *1 Cor. 1. 17.*
2 Want ick en heb my niet uytgegeven iet te weten onder u lieden, dan Ieſum Chriſtum, en dien gekruyſt.
3 En ick heb oock in veel kranckheydt, en vrees, en anghſt by u lieden geweeſt. *Act. 18. 12.*
4 Ende mijn reeden, en Predicatie en is niet geweeſt in beweeglijcke woorden der menſchelijcker wijsheydt, maer in 't vertoonen des geeſts en kraehts. *2 Pet. 1. 16.*
5 Op dat u geloof niet en ſy in de wijsheydt der menſchen, maer in de kracht Godts.
6 En de wijsheydt ſpreecken wy onder de volmaeckte. Maer niet de wijsheydt deſer wereldt, of der Princen van deſe wereldt, die te niet gedaen worden.
7 Maer wy ſpreken Godts wijsheydt in verholentheden, die verborgen is, de welcke Godt te voren beſchickt heeft voor de eeuwen tot onſer heerlijckheydt,
8 De welcke niemandt van de Princen der wereldt gekent heeft. Want hadden ſy die bekent, ſy en ſouden nimmermeer den Heer der glorie gekruyſt hebben.
9 Maer gelijcker geſchreven is: Dat geen oogh geſien en heeft, noch oor gehoort, noch in 's menſchen hart niet op gekomen en is, 't geen dat den Heer bereyt heeft den genen die hem lief hebben: *Iſa. 64. 4.*
10 Maer ons heeft het Godt geopenbaert door zijnen Geeſt. Want den geeſt onderſoeckt alle dingen, oock de diepten Godts.
11 Want wie menſch weet wat in den menſch is, dan den geeſt van den menſch die in hem is? Alſoo oock dat Godt aengaet, en weet niemandt, dan den Geeſt Godts.
12 Maer wy en hebben den geeſt van deſe wereldt niet ontfangen, maer den geeſt die uyt Godt is, op dat wy weten ſouden wat dingen ons van Godt gegeven zijn,
13 De welcke wy oock ſpreecken, niet in geleerde woorden der menſchelijcke wijsheydt, maer in de leeringe des Geeſts, geeſtelijcke dingen by geeſtelijcke gelijckende. *2 Pet. 1. 16.*
14 Maer de vleeſchelijcke menſch en begrijpt de dingen niet die den geeſt Godts aengaen. Want het is hem dwaesheydt, en hy en kan die niet verſtaen: want die worden door den geeſt onderſocht.
15 Maer een geeſtelijck menſch oordeelt alle dingen, en hy en wordt van niemandt geoordeelt.
16 Want wie heeft des Heeren ſin gekent, die hem leeren mach? Maer wy hebben Chriſtus ſin. *Iſa. 40. 13. Sap. 9. 13. Ro. 11. 34.*

Het III. Capittel.

1 ENde ick broeders, en heb u lieden niet kennen ſpreken als geeſtelijcke menſchen, maer als vleeſchelijcke. Als kleyne kinderkens in Chriſto,
2 Heb ick u melck te drincken gegeven, en niet ſpijs. Want ghy en konde 't noch niet, maer noch nu en kende ghy niet, dan ghy zijt noch vleeſchelijck.
3 Want als onder u is nijt en twiſt, en zijt ghy dan niet vleeſchelijck, ende en wandelt ghy dan niet na den menſch?
4 Want als de eene ſeyt, Ick ben Paulus Diſcipel, en de ander, ick ben Apolloos, en zijt ghy dan niet menſchen?
5 Wat is dan Apollo? en wat is Paulus? Dienaers van den genen die ghy gelooft hebt, en een yegelijck, gelijck den Heer gegeven heeft.
6 Ick heb geplant, Apollo heeft bevochtigh, maer Godt heeft de wasdom gegeven.
7 Daerom noch de gene die plant, en is wat, noch de gene die beſproeyt, maer Godt die den wasdom geeft.
Pſalm 61. 13. 8 En die plant, en beſproeyt, zijn een. Maer een yegelijck ſal zijn eygen loon ontfangen na ſijnen arbeyt.
Gal. 6, 5. 9 Want wy zijn Godts helpers. Ghy zijt Godts landtwinningh, ghy zijt Godts timmeragie.
10 Na de gratie Godts, die my gegeven is, ſoo heb ick als een wijs boumeeſter het fondament geleyt, maer een ander timmert daer op. Doch een yegelijck ſie hoe dat hy daer op timmert.
11 Want niemant en kan een ander fundament leggen, dan 't gene dat 'er geleyt is, 't welck is Chriſtus Jeſus.
12 En is 't dat ymant op dat fondament timmert, gout, ſilver, koſtelijcke ſteenen, houten, hoy, ſtoppelen,
13 Eens yegelijck werck ſal geopenbaert weſen, want den dagh des Heeren ſal 't verklaren, want het ſal in 't vyer geopenbaert worden, ende eens yegelijcks werck hoedanigh dat het is, dat ſal het vuur toonen.
14 Is 't dat yemants werck dat hy daer op getimmert heeft blijft, ſal hy loon ontfangen.
15 Is 't dat yemandts werck ſal branden, ſal hy ſchade lyden, maer hy ſal behouden weſen, alſoo nochtans, als door 't vuur.
16 En weet ghy niet dat ghy Godts Tempel zijt, en dat den geeſt Godts in u lieden woont?
17 Maer is 't dat ymandt den Tempel Godts ſchent, dien ſal
1 Cor. 6. 19 Godt ſchenden. Want den Tempel Godts is heyligh, 't welck ghy zijt.
2 Cor. 6. 16. 18 Niemandt en bedriege ſich ſelven. Is 't dat 'er ymandt onder u lieden ſchijnt wijs te weſen in deſe wereldt, die worde ſot, op dat hy wijs worden mach.

19 Want

19 Want de wijsheydt deſer werelt is dwaesheydt by Godt. Want daer is geſchreven: Ick ſal de wijſe begrijpen in hare liſtigheydt. *Iob 5. 13. Pſalm 93. 11.*
20 Ende wederom: Den Heer kent de gedachten der wijſen, dat ſy ydel zijn.
21 Daerom niemant en roeme in de menſchen.
22 Want het is al uw, 't zy Paulus, 't zy Apollo, 't zy Cephas, 't zy de wereldt, 't zy 't leven, 't zy de doodt, 't zy tegenwoordigh, 't zy toekomende: want alle dingen zijn uwe.
23 Maer ghy behoort aen Chriſtus, en Chriſtus behoort Godt toe.

Het IV. Capittel.

1 ALſoo ſal ons een menſch houden, als Chriſtus dienaers, en uytdeelders van Godts verholentheden. *2 Cor. 6. 4.*
2 Hier wordt nu geſocht onder de uytdeelders, dat 'er ymandt getrouw mach gevonden worden.
3 Maer 't is my voor 't minſte, dat ick van u lieden geoordeelt worde, of van den menſchelijcken dage. Maer ick en oordeele mijn ſelven ook niet.
4 Want ick en ben mijn ſelven niet quaets bewuſt, maer nochtans daerom en ben ick niet gerechtvaerdight, dan die my oordeelt, is de Heer.
5 Daerom en wilt voor den tijdt niet oordeelen, tot dat den Heer komt: die ook verlichten ſal de verborgentheden der duyſterniſſen, en openbaren de raden der harten: en dan ſal een yegelijck lof zijn van Godt.
6 Maer deſe dingen broeders, heb ick by een gelijckeniſſe beduyt op my en Apollo, om uwen 't wil, op dat ghy in ons ſoud leeren, dat de een (als 'er voorſchreven is) tegen den anderen niet opgeblaſen en worde, om eens anders wille.
7 Want wie onderſcheyt u? En wat hebt ghy dat ghy niet ontfangen en hebt? En is 't dat ghy 't ontfangen hebt, waerom roemt ghy, als of ghy 't niet ontfangen en hadt?
8 Ghy zijt nu verſaet geworden, ghy zijt nu rijck geworden, ſonder ons heerſcht ghy, en och of ghy heerſchete, op dat wy ook met u lieden mochten heerſchen.
9 Want ick meen, dat Godt ons de alderleſte Apoſtelen getoont heeft, als ter doodt geſchickt. Want wy zijn een toonſel geworden aen de wereldt, en Engelen, en menſchen.
10 Wy zijn dwaes om Chriſtus wil, maer ghy zijt voorſichtigh in Chriſto. Wy zijn kranck, maer ghy zijt ſterck: ghy zijt edel, maer wy onedel.
11 Tot op deſe uur toe zijn wy ook hongerigh, en dorſtigh, en naeckt, en wy worden met halsſlagen geſlagen, en zijn ſonder ſeeckere plaets,
12 Ende wy arbeyden werckende met onſe handen: wy worden vervloeckt en wy ſeegenen: wy lijden vervolgingh, en wy verdragent. *Act. 20. 34. 1 Theſ. 2. 9.*
13 Wy *2 Theſ. 3. 8.*

13 Wy worden gelaſtert, ende wy bidden. Als vuyligheyt van deſe wereldt zijn wy geworden, verworpſel van alle menſchen tot noch toe.
14 Dit en ſchrijf ick u lieden niet om dat ick u lieden beſchamen ſoude, maer als mijn alderliefſte kinderen vermane ick u lieden:
15 Want al hebt ghy thien duyſent leermeeſters in Chriſto, maer ghy en hebt niet veel vaders, want in Chriſto Jeſu heb ick u lieden door 't Euangelie voort gebracht.
16 Daerom bidde ick u, weeſt mijn naervolgers, gelijck ick Chriſti ben.
17 Daerom heb ick tot u lieden geſonden Timotheum, die mijn alderliefſte Soon is, en getrouw in den Heer, de welcke u vermanen ſal mijn wegen die in Chriſto Jeſu zijn, gelijck ick tot alle plaetſen in alle Kercken leere.
18 Als of ick tot u niet komen en ſoude, ſoo zijnder ſommige op-geblaſen.
19 Maer ick ſal tot u lieden komen haeſtelijck, is 't dat het de Heer wil, en ick ſal kenniſſe nemen, niet van de woorden der gener die opgeblaſen zijn, maer van de kracht.
20 Want het rijck Godts en is in de woorden niet, maer in de kracht.
21 Wat wilt ghy-lieden? dat ick met de roede tot u lieden kome, of met de liefde, en met den geeſt van ſachtmoedigheydt?

Het V. Capittel.

1 TEenemael wordt onder u lieden gehoort onkuyſheydt, en ſulcke onkuyſheydt, als oock onder de Heydenen
Lev. 18. 8. niet en is, alſoo dat een zijns Vaders Huysvrouw hebbe.
en 20. 11. 2 En ghy zijt opgeblaſen, ende en hebt niet meer droefheydt gehadt, op dat hy uyt het midden van u lieden ſoude wech gedaen worden, die dat werck gedaen heeft:
Col. 2. 5. 3 Ick van u verſcheyden met het lichaem, maer tegenwoordigh met den geeſt, heb nu geoordeelt als tegenwoordigh, den genen die alſoo gedaen heeft,
4 In den Naem ons Heeren Jeſu Chriſti, u lieden t' ſamen vergadert zijnde met mijn geeſt, met de kracht ons Heeren Jeſu,
5 Alſulcken over te leveren aen Sathan tot verderffenis des vleeſch, op dat den geeſt behouden ſy in den dach ons Heeren Jeſu Chriſti.
Gal. 5. 9. 6 U roemelijckheydt en is niet goet. En weet ghy niet dat een weynigh heve het heel deegh verſuert?
7 Suyvert reyn uyt den ouden heve, op dat ghy mooght weſen een nieuw beſlagh, alſoo ghy ongeheeft zijt. Want Chriſtus ons Paeſch-Lam is ten offer geſlagen.
8 Derhalven laet ons Feeſt houden, niet in den ouden heve, noch in den heve van quaedheyt, en archeydt, maer in

de

de ongeheefde brooden der puerheydt, en waerheydt.
9 Ick heb u lieden geſchreven in eenen brief. En houd geen gemeenſchap met de onkuyſche menſchen,
10 Niet voorwaer met de onkuyſchen van deſe wereldt, of met de gierigen, of roovers, of afgoden dienende, want anders hadt ghy moeten uyt deſe wereldt gaen.
11 Maer nu heb ick u geſchreven, geen gemeenſchap te hebben, is 't dat ſulck die een broeder genoemt wordt, een onkuyſch menſch is, of gierigh, of de Afgoden dienende, of een laſteraer, of een dronckaert, of een roover, met alſulcken en ſult ghy oock geen ſpijs nemen.
12 Want wat gaet my aen te oordeelen van de genen die buyten zijn? En oordeelt ghy niet van de genen die binnen zijn?
13 Want de gene die buyten zijn, ſal Godt oordeelen. Doet dan den booſen wech van u.

Het VI. Capittel.

1 DUrft ymant van u lieden, hebbende een ſaeck tegen een andere, hem laten vonniſſen by de ongerechtige, en niet by de heyligen.
2 En weet ghy niet dat de heyligen van deſe wereldt oordeelen ſullen? En is 't dat door u lieden de wereldt ſal geoordeelt worden, zijt ghy dan onwaerdigh die van de minſte ſaecken ſoudt oordeelen?
3 En weet ghy niet dat wy de Engelen ſullen oordeelen? Hoe veel te meer wereldtlijcke ſaken!
4 Daerom is 't dat ghy wereldtlijcke ſaecken hebt te oordeelen, de alderverſmaetſte die inde Kercke zijn, die ſtelt om te oordeelen.
5 Tot uwer ſchanden ſeg ick dit: En is 'er niemandt onder u ſoo wijs, die ſoude mogen vonniſſen tuſſchen zijn broeder?
6 Maer ſtaet den eenen broeder met den anderen in 't recht, en dat by de ongeloovige?
7 Nu is 'er voorwaer in alle manieren een misdaet onder u lieden, dat ghy onder malkanderen te recht gaet. Waerom en lijdt ghy niet liever onrecht? waerom en verdraeght ghy niet liever ongelijck? *Mat. 5. 39. Luc. 6. 29. Rom. 12. 17. en 19. 1 Theſſ. 4. 6.*
8 Maer ghy veronrecht, ende verongelijckt, en dat aen de Broeders
9 En weet ghy niet, dat de ongerechtige het rijck Godts niet beſitten en ſullen? En wilt niet dolen, noch onkuyſche menſchen, noch Afgoden dienende, noch overſpeelders,
10 Noch onnatuerlijcke onkuysheydt bedryvende, noch Sodomie doende, noch dieven, noch gierige, noch dronckaerts, noch laſteraers, noch roovers, en ſullen het rijck Godts beſitten.
11 Ende aldusdanige hebt ghy ſommige geweeſt, maer ghy zijt afgewaſſchen, en ghy zijt geheylicht, en ghy zijt gerechtvaer-

vaerdicht, in den naem ons Heeren Jeſu Chriſti, ende in den Geeſt van onſen Godt.

12 Alle dingen zijn my geoorloft, maer alle dingen en zijn niet oorbaerlijck. Alle dingen zijn my geoorloft, maer ick en ſal onder niemandts macht gebracht worden.

13 De ſpys behoort het lichaem toe, en het lichaem aen de ſpys. Doch Godt ſal deſe en die vernielen. En het lichaem en behoort de onkuysheydt niet, maer den Heer, en den Heer het lichaem.

14 En Godt heeft oock den Heer verweckt, en hy ſal ons verwecken door zijn kracht.

15 En weet ghy lieden niet, dat u liehamen Chriſtus leden zijn, Sal ick dat nemende Chriſtus leden, die maecken leden van een hoer? Dat ſy ver.

16 En weet ghy niet, dat de gene die een haer aenhanght, met
Gen.2.24. haer een lichaem wordt? want ſy twee (ſeydt hy) ſullen in een
Mat.19.5. vleech zijn.
Mar 10 8. 17 Maer die den Heer aenhanght, die is een geeſt met hem.
Eph.5.31. 18 Vliet de onkuysheydt. Alle ſonde die een menſch doet, is buyten 't lichaem, maer die onkuysheydt bedrijft, die ſondight in zijn lichaem.
1Cor.3.16. 19 En weet ghy niet, dat u leden een Tempel zijn van den hey-
2Cor.6.16. ligen Geeſt, die in u is, de welcken ghy van Godt hebt, ende en zijt uws ſelfs niet?
1Cor.7,23, 20 Want ghy zijt gekocht met een groote prys: Eert en draeght
1Pet.1.18, Godt in u lichaem.

Het VII. Capittel.

1 DOch van de dingen daer ghy my af geſchreven hebt: Het is den menſch goet, geen Vrouw aen te raken,

2 Maer om de onkuysheydts wil, hebbe een ygelijck zijn huysvrou, en elck huysvrouw hebbe haren man.

1 Pet.3.7. 3 Aen de huysvrouw ſal de man de ſchult betalen, en deſgelijcks oock de huysvrouw aen de man.

4 De vrouw en heeft haers lichaems geen macht, maer de man: En deſgelijcks oock de man en heeft zijns lichaems geen macht, maer de vrouw:

5 En wilt malkanderen niet verkorten, dan miſſchien uyt eendrachtigh conſent een tijdt langh, op dat ghy u mooght bekommeren met het Gebedt, en dan keert weder tot malkanderen, op dat u Satan niet en bekore, om uwe onthoudinge.

6 Maer dit ſegh ick uyt toelaten, niet uyt gebod.

7 Want ick wilde dat ghy alle waert gelijck ick ſelve. Maer een ygelijck heeft zijn eygen gave van God, de een aldus, en den ander alſoo

8 Maer ick ſeg den ongehouden, en de Weduwen, het is haer goet, is 't dat ſy alſoo blijven, gelijck ick.

9 Is 't dat ſy haer niet en onthouden, ſoo laetſe trouwen, want 't is beter trouwen als branden.

10 Maer

10 Maer den genen die in 't houwelijck verſaemt zijn, gebiede ick niet, maer den Heer, dat de huys-vrouw van haer Man niet en ſcheyde: *Mat.5.32. en 19.9.*
11 En is 't dat ſy geſcheyden is, datſe ongehouwt blijve, of ſich met haer Man weder verſoene. En de Man en verlaet zijn huysvrouw niet. *Marc. 10. 11.*
12 Want tot de anderen ſegh ick, niet de Heere, is 't dat oenigh broeder een ongeloovige huysvrouw heeft, en dat deſe conſenteert met hem te woonen, dat hy die niet en verlate. *Luc.16.18.*
13 En ſoo welcke geloovige Vrou een ongeloovigh Man heeft, en die conſenteert met haer te woonen, dat ſy den man niet en verlate.
14 Want de ongeloovige man is geheylight door een ongeloovige Vrouw, en de ongeloovige Vrou is geheylight door een geloovigh Man. Want anders ſouden u kinderen onreyn weſen, maer nu zijn ſy heyligh.
15 Is 't dat de ongeloovige wech gaet, laet hem wech gaen. Want een broeder of ſuſter en is tot de ſlaverny niet verbonden in dusdanige dingen, maer in de vreede heeft ons Godt geroepen.
16 Want waer uyt weet ghy Vrou, of ghy de Man ſult ſaligh maken? of waer uyt weet ghy Man, of ghy de Vrouw, ſult ſaligh maecken?
17 Dan een yegelijck gelijck het de Heer gedeelt heeft: gelijck Godt een ygelijck geroepen heeft, alſoo wandele hy, en gelijck ick in alle Kercken leere.
18 Is 'er ymant beſneden geroepen? die en neme geen onbeſnedenheydt aen. Is 'er ymant in de onbeſnedenheydt geroepen? die en laet hem niet beſnyden.
19 De beſnydenis en is niet, en de onbeſnedenheydt en is niet, maer het onderhouden van Godts geboden.
20 Een ygelijck blijve in den roep daer hy in geroepen is. *Eph. 4. 1.*
21 Zijt ghy een ſlaef geroepen? en acht dat niet. Maer kent ghy vry worden, gebruyckt dat liever.
22 Want die in den Heer geroepen is een knecht, die is een gevryde des Heeren. Deſgelijcks wie vry geroepen is, die is een kneecht Chriſti.
23 Ghy zijt met een prijs gekocht, en wilt niet worden knechten der menſchen. *1 Cor. 6. 20.*
24 Een ygelijck, broeders, blijve by Godt in 't gene daer hy in geroepen is. *1 Pet. 1. 18.*
25 Maer van de Maeghden en heb ick geen gebodt des Heeren, doch ick geef raedt, als die barmhartigheyt verkregen heb van den Heer, om dat ick getrouw ſoude zijn.
26 Daerom houde ick dit goet te weſen om de aenſtaende noodt, dat het goet is de Menſch alſoo te zijn.
27 Zijt ghy verbonden met een huys-vrouw? En wilt geen ontbindinge ſoecken. Zijt ghy ongebonden van een huysvrouw? En wilt geen huys-vrouw ſoecken.

28 Maer

28 Maer is 't dat ghy een huysvrouw neemt, en hebt ghy niet geſondight. En is t dat een Maget trouwt, ſoo en heeft ſy niet geſondight. Maer nochtans ſullen alſulcken 't verdriet des vleeſch hebben. Doch ick ſpaer u lieden.

29 Aldus dit ſegh ick u lieden broeders, den tijdt is kort, van nu voortaen is 't tijdt, dat oock de gene die huysvrouwen hebben, ſullen zijn als geen hebbende,

30 En die weenen, als niet weenende, en die blijde zijn, als niet blijde zijnde, en die koopen, als niet beſittende.

31 En die deſe wereldt gebruycken, als of ſy die niet en gebruyckten. Want het weſen van deſe wereldt gaet voor-by.

32 Dan ick wil dat ghy ſonder ſorghvuldigheydt ſult weſen. Die ſonder huysvrouw is, die is beſorght voor 't geene dat den Heer aengaet, hoe dat hy God behage mach.

33 Maer die met een huysvrouw is, die is beſorght met de dingen die de wereldt aengaen, hoe dat hy zijn huysvrouw behagen mocht, ende hy is gedeelt.

34 En een ongetroude vrouw, en een maeght die denckt 't geen dat den Heer aengaet, op dat ſy mocht heyligh zijn aen lichaem en aen geeſt. Maer die getrouwt is denckt op de dingen die de wereldt aengaen, hoe ſy haer man mach behagen.

35 En dit ſegh ick tot u profijt, niet om dat ick u een ſtrick aenwerpen ſoude, maer dat ick u vermanen ſoude tot het geene dat eerlijck is, en dat vryheydt geeft den Heer ſonder beletſel te bidden.

36 En is 't ſaecke dat yemandt duncket, dat het hem ſchande ſchijnt te zijn van zijn maget, om dat ſy over hare Jaren gekomen is, en dat het ſoo moet weſen, ſoo doe hy dat hy wilt, ſy en ſondight niet, is 't dat ſy trouwt.

37 Want die in zijn hart vaſt geſtelt heeft, geen noot hebbende, maer macht hebbende van zijn wil, ende dat hy dit goet geoordeelt heeft in zijn hart, zijn maget te behouden, die doet wel.

38 Aldus die zijn maget ten houwelijck beſtelt, die doet wel: en dieſe niet en beſtelt, die doet beter.

Rom. 7. 2. 39 Een Vrouw is aen de wet gebonden, ſoo langh als haer Man leeft, is 't dat haer Man ſlaept, is ſy vry geworden, ſy trouwe den welcken ſy wilt, alleenlijck in den Heer.

40 Maer ſy ſal ſaliger zijn, is 't dat ſy alſoo blijft, na mijn raet. Dan ick neeme voorwaer, dat ick oock den Geeſt Godts hebbe.

Het VIII. Capittel.

1 MAer van de dingen die den Afgoden tot offerhande geoffert worden, weten wy, dat wy alle de wetenheydt hebben. De wetenſchap maeckt opgeblaſen, maer de liefde ſticht.

2 En is 't dat 'er ymandt meent dat hy yet weet, die en heeft noch niet bekent hoe dat hy weten moet.

3 Maer

3 Maer is 't dat yemandt Godt lief heeft, deſe is van hem bekent.
4 Maer van de ſpijſen die den Afgoden ten offer geſlagen worden, weten wy dat den Afgodt niet en is in de wereldt, en dat 'er geen Godt en is dan een.
5 Want al is 't dat 'er ſommige zijn die genoemt worden goden, 't zy in den Hemel, 't zy op der aerden. (Want daer zijn voorwaer veel Goden en veel Heeren.)
6 Maer wy hebben nochtans maer een Godt, den Vader, uyt den welcken dat alle dingen zijn, ende wy in hem; ende eenen Heer Jeſum Chriſtum, door wien alle dingen zijn, ende wy door hem.
7 Maer in elck een is de wetenſchap niet. Doch de ſommige eten als Afgodts-offer tot noch toe, met een conſcientie van den Afgodt: en haere conſcientie (alſoo ſy kranck is) wordt onſuyver.
8 Maer de ſpijs en maeckt ons Godt niet aengenaem: Want al eten wy, daerom en ſal ons niet overvloeden: noch al en eten wy niet, ſoo en ſullen wy niet min hebben.
9 Maer ſiet toe, dat miſſchien deſe uwe vryheydt geen argenis en worde aen de krancken.
10 Want is 't ſake dat ymandt ſiet den genen die de wetenſchap heeft, tet tafelen ſittende daermen den Afgoden offer eet, en ſal zijn conſcientie (want ſy kranck is niet geſticht worden, om der Afgoden offer te eten?
11 En de krancke Broeder ſal verloren gaen door u wetenſchap, om de welcke Chriſtus geſtorven is? *Rom.* 14. 15.
12 Maer ghy alſoo ſondigende tegen de Broeders, en ſlaende hare krancke conſcientie, ſondicht in Chriſtum.
13 Daerom is 't dat de ſpijs mijn broeder verargert, ſoo en ſal ick geen vleeſch eten in der eeuwigheydt, op dat ick mijn Broeder niet en verargere. *Rom.* 14. 21.

Het IX. Capittel.

1 EN ben ick niet vry? En ben ick geen Apoſtel? En heb ick Chriſtus Jeſus onſen Heer niet geſien? En zijt ghy niet mijn werck in den Heer?
2 Ende al en ben ick aen de anderen geen Apoſtel, ick ben 't nochtans u lieden. Want ghy zijt het zegel van mijn Apoſtelſchap in den Heer.
3 Mijn verweeringe by de gene die my vragen, is dit:
4 En hebben wy geen macht te eten en te drincken?
5 En hebben wy geen macht een Vrouw, die een Suſter is, al om mede te leyden, gelijck oock de andere Apoſtelen, en de Broeders ons Heeren, en Cephas?
6 Of en heb ick alleen en Barnabas de macht niet dit te doen?
7 Wie ſtrijdt oyt op ſijn eygen krijghs-loon? wie plant een Wijngaert, ende en eet van de vruchten niet? wie voedt een

25 En elck een die in den kamp ſtrijdt, onthout hem van alle dingen: en die doen dat, om dat ſy een verganckelijcke kroon ſouden ontfangen, maer wy een onverganckelijcke.
26 Daerom loop ick alſoo, niet als in 't onſeecker; ick ſtrijde alſoo, niet als de lucht ſlaende,
27 Maer ick kaſtijde mijn lichaem, en brenge dat onder bedwangh op dat ick miſſchien (als ick anderen gepreeckt heb) ſelf niet verworpen en worde.

Het X. Capittel.

1 WAnt ick en wil niet dat u onbekent ſy Broeders, hoe dat onſe Vaders alle onder de wolck geweeſt hebben, *Exod.* 13. en alle door de zee gegaen zijn, 21.
2 En alle door Moyſes gedoopt geweeſt zijn in de wolck en in *Num.* 9. 18 de zee, *Exod.* 14.
3 En hebben altemael een geeſtelijck ſpijs gegeten. 22.
4 En altemael een geeſtelijcke dranck gedroncken. En ſy dronecken van de geeſtelijcke ſteen die haer volghden (en die ſteen was *Exod.* 16. 15. Chriſtus.) *Exod.* 17. 6
5 Doch in veel van haer en heeft Godt geen behagen gehadt, *Num.* 20. want ſy zijn neder geworpen geweeſt in de woeſtijn. 10. *en* 11.
6 Maer deſe dingen zijn geſchiet tot een voor beduytſel van *Num.* 26. ons, dat wy niet en ſouden zijn begeerende het quaet, gelijck 65. die oock begeert hebben. *Pſalm* 105
7 Dat ghy oock geen Afgodts aenbidders en wordt, gelijck de 14. ſommige van haer, gelijcker geſchreven is: Het Volck heeft ge- *Exod.* 32. 6 ſeten om t' eten en te drincken, en ſy zijn opgeſtaen om te ſpelen.
8 Noch en laet ons geen onkuysheydt bedrijven, gelijck de *Num.* 25. 1. ſommige van haer onkuysheydt bedreven hebben, en daer vijnder gevallen op een dagh drie en twintigh duuſent.
9 Noch en laet ons Chriſtum niet tenteren, gelijck de ſommi- *Num.* 21. ge van haer getenteert hebben, en zijn van de Serpenten ver- 5. *en* 6. gaen.
10 Noch en murmureert oock niet, gelijck de ſommige van *Num.* 11. haer gemurmureert hebben, en zijn vernielt van de verderver. 1. *en* 14. 1.
11 En alle deſe dingen geſchieden haer in figuur, maer ſy zijn geſchreven tot onſe ſtraffingen, op de welcke de eynden der eeuwen gekomen zijn
12 Derhalven ſoo wie ſich ſelf laet duncken dat hy ſtaet, die ſie toe dat hy niet en valle.
13 Geen bekoringe en bevange u, dan die menſchelijck ſy: Maer Godt is getrouw, die u niet en ſal laten tenteren boven dat ghy vermooght. En hy ſal oock met de verſoeckinge een uytkomſt geven, op dat ghy 't ſoudt kennen verdragen.
14 Daerom, mijn alderlieffſte, vliedt van den dienſt der Afgoden,
15 Ick ſpreeck als aen de wijſen, oordeelt ghy ſelf dat ick ſegge.

16 Den Kelck des ſegens die wy ſegenen, en is die niet een mede-deelinge des bloets Chriſti? en het broot dat wy breken, en is 't niet een mede-deelinge van 't lichaem des Heeren?
17 Want een Broodt, een Lighaem zijn wy veele, alle die van een Broodt mede deelen.
18 Siet Iſrael na 't vleeſch. En zijn ſy (die de ſlach-offerhanden eten) niet deelachtigh des Outaets?
19 Wat ſegh ick dan? Segh ick, dat de Afgoden offerhande yet is? of dat den Afgodt yet is?
20 Maer dat de Heydenen ten offer ſlaen, dat offer ſy aen de Duuvelen, en niet aen Godt. Maer ick en wil niet dat ghy mede-geſellen wordt van de Duuvelen. Ghy en mooght des Heeren Kelck niet drincken, en den Kelck der Duuvelen.
21 Ghy en mooght van des Heeren Tafel niet deelachtigh worden, en van de Tafel der Duuvelen.
22 Of willen wy den Heer tergen? Zijn wy ſtarcker dan hy?
1 *Cor.* 6. 12. Alle dingen zijn my geoorlooft, maer alle dingen en zijn niet oorbaerlijck.
Eccl. 37. 31. 23 Alle dingen zijn mijn geoorlooft, maer alle dingen en ſtichten niet.
24 Niemant en ſoecke dat zijn is, maer dat eens anders is.
25 Al wat in 't vleeſch-huys verkocht wordt, dat eet, niet vragende om de conſcientie.
Pſalm 23. 1. 26 Den Heer behoort de aerde toe, en haer volheydt.
27 Is 't dat u ymandt van de ongeloovigen noodt, en ghy daer gaen wilt, ſoo eet al dat u voor geſtelt is, niet vragende om de conſcientie.
28 Maer is 't dat ymandt ſeyt, dat is den Afgoden geoffert geweeſt, ſoo en wilt dat niet eten, om dien diet te kennen gegeven heeft, en om de conſcientie.
29 Maer de conſcientie ſegh ick, niet de uwe, maer eens andets. Want waerom wordt mijn vryheydt geoordeelt van eens andets conſcientie?
30 Is 't dat ick met danckbaerheydt mede deele, waerom worde ick gelaſtert om 't geene daer ick danckbaer af ben?
Col. 3. 17. 31 Daerom 't zy of ghy eet of drinckt, of yet anders doet, doet dat al ter glorie Godts.
32 Weeſt ſonder verargeten aen de Joden, en Griecken, en de Kercken Godts,
33 Gelijck ick oock in alle dingen een yegelijck behage, niet ſoeckende dat my profijtelijck is; maer dat veel menſchen dient om ſaligh te worden.

Het XI. Capittel.

1 ZYt mijn navolgers, gelijck ick oock Chriſti ben.
2 En ick prijs u broeders, dat ghy in alle dingen mijn gedachtigh zijt, ende dat ghy, als ick u geleert hebbe, mijn geboden houdt.

3 Maer

3 Maer ick wil dat ghy weet dat het hooft van alle Man Chriſtus is, en hooft van de Vrouw is de Man. En het hooft Chriſti, is Godt. *Eph.5. 23.*

4 Alle Man biddende of Propheterende met bedeckten hoofde, onteert zijn hooft.

5 En alle Vrouw biddende of Propheterende met ongedeckten hoofde, onteert haer hooft. Want het is ſoo veel als of ſy geſchoren ware.

6 Want is dat een Vrouw niet bedeckt en wordt, ſoo laet haer hayr afgeſneden worden. Maer is 't een Vrouw leelijck dat ſy geſchoren, of kael gemaeckt wordt, ſoo laetſe haer hooft bedecken.

7 De Man en moet zijn hooft niet bedecken, want hy is het beeldt en glorie Godts, maer de Vrouw is des Mans glorie.

8 Want de Man en is uyt de Vrouw niet, maer de Vrouw uyt de Man. *Gen. 2,21.*

9 Want de Man en is oock niet geſchapen om de Vrouw, maer de Vrouwe om den Man.

10 (Daerom moet de Vrouw een deckſel hebben op haer hooft, om de Engelen.)

11 Maer nochtans de Vrouw en is ſonder den Man niet, noch de Man ſonder de Vrouw, in den Heer.

12 Want gelijck de Vrouw van de Man is, alſoo is de Man oock door de Vrouw, maer 't is al uyt God.

13 Oordeelt ghy ſelver, betaemt een Vrouw onbedeckt Godt te bidden?

14 En leert u de natuur dat niet, dat het een Man ſchande is, is 't dat hy zijn hayr langh laet worde?

15 Maer is dat een Vrouw 't hayr langh voedt, dat is haer glorie. Want het hayr is haer voor een deckſel gegeven.

16 Maer is 't dat 'er ymandt ſchijnt kijfachtigh te weſen, wy en hebben alſulcke gewoonte niet, noch de Kercke Godts.

17 Maer dit gebiede ick u, niet prijſende dat ghy niet tot verbeteringe, maer tot verargeringe te ſamen komt.

18 Ten eerſten voorwaer als ghy in de Kercke komt, ſoo hoore ick dat 'er tweedrachten onder u lieden zijn, en ick gelooft eenſdeels.

19 Want daer moeten oock Secten zijn, om dat de gene die rechtſinnigh zijn, mogen openbaer worden onder u lieden.

20 Aldus wanneer ghy lieden te ſamen komt, ſoo en eetmen nu daer des Heeren Avontmael niet.

21 Want een ygelijck neemt zijn Avontmael te voren om te eten. En de eene is hongerigh, en de ander is droncken.

22 En hebt ghy geen huyſen om te eeten en te drincken? of verſmaet ghy de Kercke Godts, en beſchaemt ghy de gene die 't niet en hebben? Wat ſal ick u ſeggen: Prijſe ick u lieden daer in en prijs ick niet.

23 Want ick hebt van den Heer ontfangen 't gene dat ick u lieden oock gegeven hebbe. Hoe dat den Heer Jeſus, in de nacht

als hy gelevert wierdt, heeft genomen 't Broodt,
*Matth.*26. 24 En danckende heeft hy 't gebroken, en geſeydt: Neemt en
26. eet, dit is mijn lichaem, dat voor u ſal gelevert worden, doet
Marc. 14. dit in mijnder gedachteniſſe.
22. 25 Deſgelijcks oock den Kelck na dat hy het Avondtmael gege-
*Luc.*22.19. ten hadde, ſeggende: Deſen Kelck is 't nieuwe Teſtament in mijn Bloedt, doet dit (ſoo dickwils als ghy dien drincken ſult) in mijnder gedachteniſſen.
26 Want alſoo dickwils als ghy eten ſult dit broodt, ende deſen Kelck drincken, ſoo ſult ghy de doodt des Heeren verkondigen, tot dat hy komen ſal.
*Ioan.*6.52. 27 Daerom ſoo wie dit broodt eet of drinckt den Kelck des Heeren onwaerdighlijck, die ſal ſchuldigh weſen aen het Lichaem en Bloedt des Heeren.
2 *Cor.* 13. 28 Maer de Menſche beproeve ſich ſelven, en ete alſoo van dat
5. Broodt, en drincke van den Kelck.
29 Want ſoo wie eet en drinckt onwaerdighlijck, die eet en drinckt het oordeel voor ſijn ſelven, niet onderſcheydende het Lichaem des Heeren.
30 Daerom ſijnder onder u lieden vele ſieck ende kranck, en veel ſlapender.
31 Waert dat wy ons ſelven oordeelden ſoo en ſouden wy niet geoordeelt worden.
32 Maer als wy geoordeelt worden, ſoo worden wy van den Heer geſtraft, op dat wy met deſe wereldt niet en ſouden verdoemt worden.
33 Daerom mijn broeders als ghy te ſamen komt om te eten, ſoo verwacht malkanderen.
34 Is 't dat ymandt honger heeft, die ete t' huys, op dat ghy tot het oordeel niet te ſamen komt. En de andere dingen ſal ick beſchicken als ick komen ſal.

Het XII. Capittel.

1 MAer van de geeſtelijcken ſaken en wil ick niet dat u onbekent ſy broeders.
2 Ghy weet wel hoe dat ghy, doen ghy Heydenen waert, tot de ſtomme Afgoden-beelden, na dat ghy geleydt wierdt, gaende waert.
*Mar.*9.38. 3 Daerom maeck ick u lieden kennelijck, dat niemant in den Geeſt Godts ſprekende, Jeſum en vervloeckt: En niemant en kan ſeggen, Heer Jeſus, dan in den H. Geeſt.
4 Maer daer zijn menigerley gratien, doch 't is een Geeſt:
5 Ende daer zijn menigerley dienſten, maer 't is een Heer.
6 En daer zijn menigerley wercken, dan 't is een Godt, diet al werckt in een ygelijck.
7 Maer aen een ygelijck wordt een openbaringe des geeſt gegeven ten profijt.
8 Den eenen wordt gegeven de ſpraecke van goddelijck wijs-

heydt

heydt door den geeſt, maer den anderen de ſpraeck der wetenſchap, door den ſelven geeſt:
9 Den anderen 't geloof in den ſelven geeſt, den anderen de gratie der geſontmakinge in den ſelven geeſt:
10 Den anderen het wercken der miraculen, den anderen de prophetie, den anderen het onderſcheyden der geeſten, den anderen verſcheyden ſoorten der talen, den anderen het uytleggen der talen.
11 En alle deſe dingen werckt die ſelve eenige geeſt, deelende een ygelijck nae dat hy wil. *Rom. 12. 3. Eph. 4. 7.*
12 Want gelijck het Lichaem een is, en heeft veel leden, maer alle de leden des lichaems, al zijn ſy veel, zijn nochtans een lichaem, alſoo is Chriſtus oock.
13 Want voorwaer wy zijn in een geeſt tot een lichaem gedoopt, 't zy of wy Ioden zijn of Heydenen, 't zy knechten of vrye menſchen, en wy zijn alle met eenen geeſt gelaeft,
14 Want oock het lichaem en is niet een lidt, maer veel leden.
15 Is 't dat de voet ſeyt, indien ick de handt niet en ben, ſoo en ben ick van het lichaem niet, en is die daerom van het lichaem niet?
16 En is 't dat het oor ſeydt, is 't dat ick het oog niet en ben, ſoo en ben ick van het lichaem niet, en is daerom van het lichaem niet?
17 Waer 't geheel lichaem een oog, waer ſoude 't gehoor zijn? waert heel 't gehoor, waer ſoude het riecken zijn?
18 Maer nu heeft Godt de leden geſtelt een ygelijck van dien in 't lichaem, alſoo hy gewilt heeft.
19 Maer waren ſy alle een lidt, waer ſoude 't lichaem zijn?
20 Maer nu zijn 't veel leden, doch een lichaem.
21 En het oogh en mach niet ſeggen tot de handt, Ick en heb u niet van doen. Of wederom het hooft aen de voeten, ghy en zijt my niet nootſakelijck.
22 Maer de leden des lichaems die de kranckſte ſchijnen te weſen, zijn veel meer nootſakelijck:
23 En die wy houden de onedelſte leden ons lichaems te zijn, deſe doen wy meerder eer aen: en die onſe oneerlijckſte leden zijn, hebben de meeſte eer.
24 Maer ons eerlijcke leden en behoeven niet, maer Godt heeft het lichaem alſoo gemenght, gevende de meeſte eer aen de genen die 't meeſt behoefden,
25 Opdat 'er geen twiſt en ſoude zijn in 't lichaem, maer dat de leden voor malkanderen ſouden eendrachtelijck beſorght zijn.
26 En is 't dat het een lidt iet lijdt, hebben alle de leden medelijden: en is 't dat 'er een lit glorieert, verblijden haer daer mede alle de leden.
27 Maer ghy zijt het lichaem Chriſti, en leden van 't lidt.
28 En de ſommige heeft Godt in de Kercke geſtelt, ten eerſten Apoſtelen, ten tweeden Propheten, ten derden Leeraers, Re- *Eph. 4. 11.*

geerders, daer na Mirakel-doenders, daer na de gaven der geſontmakingen, behulpſaemheden, verſcheyden ſoorten der talen, uytlegginge der talen.
29 Zijn 't alle Apoſtelen? Zijn 't alle Propheten? Zijn 't alle Leeraers?
30 Zijn 't alle Mirakel-doenders? Hebben ſy alle de gaaf van geſondt te maken? Spreken ſy alle met verſcheyden talen? Zijn 't alle beduyders?
31 Maer volght de beſte gaven. En noch toon ick u lieden een hooger wegh.

Het XIII. Capittel.

1 WAer 't dat ick ſprack met tongen der menſchen en Engelen, en de liefde niet en hebbe, ben ick geworden als een luydend metael, of een klinckende bel.
2 En al had ick de prophetie, en dat ick kende alle verborgentheden, en alle wetenſchap, en al had ick al 't geloof, ſoo dat ick bergen vervoerde, en ick de liefde niet en hebbe, ſoo en ben ick niet.
3 En is 't dat ick tot ſpijs der armen alle mijne goederen uytdeele, en al leverde ick mijn lichaem alſoo dat ick brande, en ick de liefde niet en heb, ſoo en baet het my niet.
4 De liefde is verduldigh, is goedertieren. De liefde en benijdt niet, ſy en doet niet qualijck, ſy en wordt niet opgeblaſen,
5 Sy en is niet eergierigh, ſy en ſoeckt niet dat haer toe behoort, ſy en wordt niet geterght, ſy en denckt geen quaet:
6 Sy en verblijdt haer niet van ongerechtigheydt, maer ſy verblijdt haer met de waerheydt:
7 Alle dingen verdraeght ſy, alle dingen gelooft ſy, alle dingen hoopt ſy, alle dingen verwacht ſy.
8 De liefde en vergaet nimmermeer, al zijn 't prophetien, ſy vergaen: of zijn 't tongen, ſy ſullen ophouden: of is 't wetenſchap, ſy ſal te niet gedaen worden.
9 Want eensdeels weten wy, en eensdeels propheteren wy.
10 Maer als komen ſal dat volmaeckt is, dan ſal te niet gedaen worden dat ten deelen.
11 Doen ick een kleyn Kindt was, ſprack ick als een kleyn Kindt, ick oordeelde als een kleyn Kindt, ick docht als een kleyn Kindt. Maer wanneer ick een Man geworden ben, heb ick afgeleyt al dat Kinderlijck was.
12 Want wy ſien nu door een ſpiegel in een donckerheydt, maer dan ſullen wy ſien aengeſicht tegen aengeſicht. Nu ken ick eensdeels, maer dan ſal ick kennen alſoo ick oock gekent ben.
13 En nu blijven geloof, hoop en liefde, deſe drie, maer de grootſte van deſen is de liefde.

Het

Het XIV. Capittel.

1 VErvolght de liefde, weeſt vuurigh in de geeſtelijcke gaven, maer aldermeeſt dat ghy mooght propheteren.
2 Want die met vreemde Talen ſpreeckt, die en ſpreeckt aen den menſch niet, maer aen Godt, want niemandt en hoort het: maer door den geeſt ſpreeckt hy verholentheden.
3 Want wie propheteert, die ſpreeckt den menſch tot geſtichtigheydt, en vermaninge, en troofſtinge.
4 Wie vreemde Talen ſpreeckt, die ſticht ſijn ſelven: maer wie propheteert, die ſticht de Kerck.
5 Doch ick wil dat ghy alle ſpreeckt met vreemde talen, maer meer dat ghy propheteert. Want hy is meerder die propheteert, dan die met talen ſpreeckt, ten ſy miſſchien dat hy 't verklare dat de Kercke daer mach ſtichtigheydt af nemen.
6 Maer nu broeders, is 't dat ick tot u lieden kome, met talen ſpreeckende, wat profijt ſal ick u lieden doen, 't en ſy dat ick tot u lieden ſpreecke, of in openbaringe, of wetenheydt, of in prophecye, of leeringe?
7 Want oock de dingen die ſonder ziel zijn geluyt gevende, 't ſy een pijp, of harp, ten ſy dat die een onderſcheyt der toonen geven, hoe ſal men weten wat 'er geblaſen wordt met de pijp, of met de harp geſpeelt?
8 Want is 't dat de trompet een onſeker geluyt geeft, wie ſal hem ten ſtrijd bereyden?
9 Alſoo oock, ten ſy dat ghy door de tongh een beſcheydelijcke ſpraecke geeft, hoe ſal men verſtaen dat 'er geſeydt wordt? want ghy ſult zijn als in de locht ſprekende.
10 Daer zijn ſoo vele (te weten) manieren van talen in deſe wereldt, en daer en is niet ſonder ſtem.
11 Aldus is 't dat ick de kracht der ſtem niet en verſta, ſoo ſal ick hem, tot den welcken ick ſpreecke, vreemt van tale weſen, en die my toeſpreeckt, ſal oock my vreemt van tale zijn.
12 Alſoo ghy oock, aengeſien dat ghy ſeer ſtaet nae de geeſtelijcke gaven, ſoeckt tot de Kercken geſtichtigheydt dat ghy mooght overvloedigh weſen.
13 Ende daerom die met tale ſpreeckt, die bidde dat hy 't mach uytleggen.
14 Want is 't dat ick bidde met de vreemde tale, ſoo bidt mijn geeſt, maer mijn verſtant is ſonder vrucht.
15 Wat is 't dan? Ick ſal bidden met den geeſt, ick ſal oock bidden met het verſtant. Ick ſal ſingen met den geeſt, ick ſal oock ſingen met het verſtandt.
16 Voorts meer is 't dat ghy gebenedijt met den geeſt, die in de plaets van de leecken is, hoe ſal hy Amen ſeggen over u zegen? want hy en verſtaet niet wat ghy ſeght.
17 Want voorwaer ghy danckt wel, maer de andere en wordt niet geſticht.

18 Ick danck mijn Godt, dat ick met de taal van u allen ſpreke.
19 Maer in de Kercke wil ick vijf woorden in mijn ſin ſpreken, om dat ick oock andere menſchen mach onderwijſen, liever dan thien duyſent woorden in een vreemde tale.
20 Broeders en wilt geen kinderen worden na de ſinnen, maer na de quaetheydt weeſt kleyne Kinderen, doch na de ſinnen weeſt volmaeckt.
Iſa.28,11. 21 In de wet is geſchreven: Ick ſal met anderen tongen en met andere lippen ſpreken tot dit volck, ende alſoo en ſullen ſy my doch niet verhooren, ſeyt den Heer.
22 Aldus zijn de talen tot een teken, niet den geloovigen, maer den ongeloovigen: maer de prophecyen en zijn niet voor de ongeloovige, maer voor de geloovige.
23 Daerom is 't dat de heele Kerck te ſamen komt, en dat ſy alle met talen ſpreken, en dat 'er in quamen leecke of ongeloovige, en ſullen die niet ſeggen, ghy raeſt?
24 En indien ſy alle propheteren, en dat 'er in komt een ongeloovige of ongeleerde, die werdt van haer allen geſtraft, en van haer allen geoordeelt:
25 De verholentheden zijnder herten worden openbaer en alſoo op zijn aenſicht vallende ſal hy Godt aenbidden, belijdende dat waerachtelijck Godt in u lieden is.
26 Wat is 't dat broeders? Als ghy te ſamen komt, een ygelijck van u lieden heeft hy een Pſalm, heeft hy een leeringh, heeft hy een openbaringe, heeft hy een taal, heeft hy een uytleggingh, laet het al tot geſtightigheyt geſchieden.
27 't Sy of ymandt met een tael ſpreeckt, dat doe hy zijn tweede, of ten meeſten zijn darde, en dat den een na den anderen, laet het een uytleggen.
28 Maer is 't dat 'er geen uytlegger en is, ſoo ſal die ſwijgen in de Kerck, maer ſpreken tot ſijn ſelven en tot Godt.
29 Doch de Propheten ſullen twee of drie ſpreken, en de andere ſullen 't oordeelen.
30 Is 't dat het ymandt anders geopenbaert wordt die daer ſittende is, ſoo ſwijge de eerſte.
31 Want ghy kent alle d' een na d' ander propheteren, op dat ſy alle mogen leeren, en alle mogen vermaent worden.
32 En de geeſten der Propheten zijn de Propheten onderworpen,
33 Want Godt en is geen Godt des tweedrachts, maer des vreedes gelijck ick oock in alle Kercken der Heylige leere:
34 De Vrouwen ſullen in de Kercken ſwijgen, want haer en wordt niet toegelaten te ſpreken, maer onderdanigh te zijn,
Gen. 3. 16. alſoo de wet oock ſeydt.
35 Maer is 't dat ſy iet wil leeren, ſoo laetſe dat t' huys van hare mannen vragen, want 't is een Vrouwen leelijck te ſpreken in de Kerck.
36 Of is van u lieden het woordt Godts voort-gekomen? of is 't tot u lieden alleen gekomen?

37 Is

37 Is 't dat 'er ymant ſchijnt een Propheet te weſen, of geeſtelijck, die bekenne dat ick u lieden ſchrijve, want het zijn des Heeren geboden.
38 Maer ſoo wie onwetende is, die en ſal niet geweten worden.
39 Hierom Broeders ſtaet na het propheteren, en met talen te ſpreken en wilt niet verbieden,
40 Maer laet alle dingen eerſamelijck en met geſchicktheydt geſchieden.

Het XV. Capittel.

1 EN ick maeck u kennelijck Broeders, het Euangelie dat ick u gepreeckt heb, 't welck ghy oock ontfangen hebt, daer ghy oock in ſtaet, *Gal. 1.11.*
2 Waer door dat ghy oock ſaligh wordt, door wat redenen dat ick u lieden gepreeckt heb, is 't dat ghy 't onthouden hebt, 't en ſy dat ghy te vergeefs gelooft hebt.
3 Want ick heb u lieden gegeven ten eerſten 't welck ick oock ontfangen hebbe, dat Chriſtus geſtorven is voor onſe ſonden, na de Schrifturen, *Iſa. 53. 5.*
4 En dat hy begraven is, en dat hy verreſen is ten darden dagh, na de Schrifturen, *Ion. 2. 2.*
5 En dat hy geſien is van Cephas, en daer na van de elf, *Matth. 12. 40.*
6 Daer na is hy geſien geweeſt meer dan vijf hondert broeders te ſamen, van de welcke de ſommige tot nu toe blijven, maer de ſommige zijn ontſlapen. *Mat. 28. 6. Luc. 24. 34.*
7 Daer na is hy geſien van Jacobus, daer na van alle de Apoſtelen: *Marc. 16. 14.*
8 Maer ten laetſten van al, als van een verworpelingh, is hy van my oock geſien geweeſt. *Act. 9. 3.*
9 Want ick ben de minſte van de Apoſtelen, die niet waerdigh en ben een Apoſtel genoemt te worden, want ick Godts Kerck vervolght heb. *Eph. 3. 8.*
10 Maer door de gratie Godts ben ick dat ick ben, en zijn gratie en is in my niet ledig geweeſt. Maer ick heb meer dan ſy alle gearbeyt, doch niet ick, maer de gratie Godts met my.
11 Want het ſy ick, of ſy, wy preken alſoo, en alſoo hebt ghy gelooft.
12 Maer is 't dat van Chriſto gepreeckt wordt, dat hy van de doodt verreſen is: hoe ſeggen de ſommige onder u lieden, dat de verrijſeniſſe der dooden niet en is?
13 Maer is 't dat de verrijſeniſſe der dooden niet en is, ſoo en is Chriſtus oock niet verreſen.
14 Maer is 't dat Chriſtus niet verreſen en is, ſoo is dan onſe predicatie ydel, ende u geloof is oock ydel,
15 En ſoo worden wy oock gevonden Godts valſche getuygen, want wy hebben getuygenis geſeydt tegen Godt, dat hy Chriſtus verweckt heeft, den welcken hy niet verweckt en heeft, is 't dat de dooden niet en verrijſen:

16 Want

16 Want is 't dat de dooden niet en verrijſen, ſoo en is Chriſtus oock niet verreſen.
17 Is 't dat Chriſtus niet verreſen en is, ſoo is u geloof ydel, want ghy zijt al noch in u ſonden.
18 Aldus die in Chriſto ontſlapen zijn, die zijn dan oock verlooren:
19 Is 't dat wy alleen in dit leven zijn hopende in Chriſto, ſoo zijn wy de ellendighſte van alle menſchen.
Col. 1. 18. *Apoc.* 1. 5. 20 Maer nu is Chriſtus verreſen van de doodt, de eerſtelingh van de geene die ſlapen:
Gen 3. 6. *Rom.* 5. 12. 21 Want voorwaer door een menſch is de doodt gekomen, en door een menſch de verrijſeniſſe der dooden.
en 6. 23. 22 En gelijck in Adam alle menſchen ſterven, alſoo ſullen ſy oock in Chriſto alle levendigh gemaeckt worden.
1 *Toeſ.* 4. 14. 23 Maer een ygelijck in zijn orden. d' Eerſtelingh is Chriſtus, daer na de geene die Chriſto toe behooren, die in zijn toekomſte geloofe hebben.
24 Daer na komt het eynde als hy 't tijck ſal gelevert hebben Godt en den Vader: Als hy ſal te niet gedaen hebben alle heerlijckheydt en overheydt en macht.
Pſalm 109 1. 25 Maer hy moet heerſchen, tot dat hy alle de vyanden geſtelt hebbe onder zijn voeten:
Heb. 1. 13. *en* 10. 13. 26 Maer ten laetſten ſal vernielt worden de vyandelijcke doodt,
Pſalm 8. 8. *Heb.* 2. 8. want hy heeft het onder zijn voeten geworpen. Maer als hy ſeydt,
27 Alle dingen zijn hem onderworpen, dat is ſonder twijfel, ſonder den genen die hem alle dingen onderworpen heeft.
28 Maer als hem alle dingen ſullen onderworpen weſen, dan ſal de Soon ſelf hem oock onderworpen worden, die ſijn ſelven alle dingen onderworpen heeft, op dat Godt al ſy in allen.
29 Of anders wat ſullen ſy doen die voor de dooden gedoopt worden, is 't dat de dooden gantſchelijck niet en verrijſen? Waerom worden ſy oock voor die gedoopt.
30 Waer toe zijn wy oock tot allen uren in perijckel?
31 Dagelijcks ſterf ick door uw glorie Broeders, de welcke ick heb in Chriſto Jeſu onſen Heer.
32 Is 't dat ick (na de menſchelijcke wijs) tegen de wilde dieren geſtreden heb te Epheſen, wat baet het my is 't dat de dooden
Iſa. 22. 13. niet op en ſtaen? Laet ons eten en drincken, want morgen
Sap. 2. 6. ſullen wy ſterven.
33 En wilt u niet laten verleyden. Booſe reden verderven goede zeden.
34 Ontwaeckt ghy rechtvaerdige, ende en wilt niet ſondigen, want de ſommige en hebben Godts kennis niet, ick ſegh het tot u ſchande.
35 Maer ymandt ſal ſeggen, hoe verrijſen de dooden? of in hoedanigh lichaem ſullen ſy komen?
36 Gy onwijſe, 't gene dat ghy ſaeyt, en wordt niet levende, ten ſy dat te voren ſterve,

37 En

37 En 't gene dat ghy ſaeyt, en ſaeyt ghy het toekomende lichaem niet, maer een bloot graen, te weten van tarw of van eenige andere ſaden.
38 Maer Godt geeft dien een lichaem alſoo hy wilt, ende een ygelijck van de ſaden zijn beſonder eygen lichaem.
39 Alle vleeſch en is eenderhande vleeſch niet: maer ander is het vleeſch der menſchen, ander der beeſten, ander der vogelen, ander der viſſchen.
40 Ende daer zijn Hemelſche lichamen, en aerdtſche lichamen. Maer andere is de glorie der Hemelſche lichamen, en andere der aertſchen.
41 Andere is de klaerheydt der Son, andere de klaerheydt der Maen, en andere de klaerheydt der Starren: Want de een Star is verſcheyden van d' andere Star in klaerheydt.
42 Alſoo is oock de verrijſeniſſe der dooden. Het wort geſaeyt in verderffelijckheydt, het ſal opſtaen in onbederffelijckheydt.
43 Het wordt geſaeyt in onedelheydt, het ſal opſtaen in heerlijckheydt: het wordt geſaeyt in kranckheydt, 't ſal opſtaen in de mogentheydt.
44 Het wordt geſaeyt een vleeſchelijck lichaem, 't ſal opſtaen een geeſtelijck lichaem. Is 'er een vleeſſchelijck lichaem, ſoo is daer oock een geeſtelijck lichaem Alſoo 'er geſchreven is:
45 De eerſte menſch Adam is gemaeckt tot een levende ziel: de laetſte Adam in een levendighmakende geeſt. *Gen. 2. 7.*
46 Maer en is niet eerſt 't geen dat geeſtelijck is, maer dat vleeſchelijck is, daer na dat geeſtelijck is.
47 De eerſte menſch is van de aerde aertſch, de tweede menſch van den hemel hemelſch.
48 Sulck als de aertſche is, ſoo zijn de aertſche: en ſulck als de hemelſche is, ſoo zijn oock de hemelſche.
49 Hierom gelijck wy gedragen hebben het beelt van den aerdtſchen, ſoo laet ons oock dragen het beeldt van den hemelſchen.
50 Maer dit ſegh ick broeders om dat het vleeſch en bloedt het rijck Godts niet beſitten en mogen, noch de bederffelijckheydt en ſal de onbederffelijckheydt niet beſitten.
51 Siet, ick ſegge u lieden een verholentheydt: wy ſullen alle verrijſen, maer wy en ſullen alle niet verandert worden.
52 In een ſtont, in een oogenblick, in de leſte trompet: want de trompet ſal geklanck geven, en de dooden ſullen opſtaen ongeſchent, en wy ſullen verandert worden,
53 Want dit bederffelijck lichaem moet onbederffelijckheydt aendoen, en dit ſterffelijck aendoen onſterffelijckheydt.
54 Maer als dit ſterffelijck de onſterffelijckheydt ſal aengedaen hebben, dan ſal geſchieden het woordt dat 'er geſchreven is: De doodt is verſlonden in de victorie. *Oſee 13. 14*
55 O doodt waer is u victorie? O doodt waer is u prickel? *Heb 2. 14.*
56 Maer de prickel des doodts is de ſonde, doch de kracht der ſonden is de wet.
57 Maer Godt ſy danck, die ons victorie gegeven heeft, door onſen Heer Jeſum Chriſtum. *1 Ioan. 5. 5.*
58 Al-

58 Aldus mijn beminde broeders, weeſt geſtadigh en onbeweegelijck, overvloeyende in de wercken des Heeren altijdt, wetende dat uwen arbeyt niet ydel en is in den Heer.

Het XVI. Capittel.

1 MAer van de vergaderinge der aelmoeſſen die gedaen worden den Heyligen, doet ghy oock alſoo ick geordineert hebbe de Kercken van Galatien.
2 Op een dagh van de Sabbothdagen, ſoo ſal een ygelijck onder u by ſijn ſelven wegh leggen, opleggende 't geen dat hem believen ſal, op dat de vergaderingen der Aelmoeſſen dan niet en geſchieden als ick komen ſal.
3 Maer als ick tegenwoordigh zijn ſal, ſoo ſal ick de gene die ghy met brieven ſult waerdigh houden ſenden, om u weldaet over te dragen in Jeruſalem.
4 Is 't dat het waert ſal zijn dat ick 'er oock henen ga, ſoo ſullen ſy met my gaen.
5 Maer ick ſal tot u lieden komen, als ick door Macedonien gepaſſeert ſal weſen, want ick ſal door Macedonien gaen.
6 Maer by u lieden ſal ick miſſchien blijven, of oock overwinteren, op dat ghy my geleydt, waer henen dat ick gaen ſal.
7 Want ick en wil u nu niet in den doorganck ſien, want ick hoop noch een weynigh tijdts by u lieden te blijven, is 't dat het den Heer gehengen ſal:
8 Maer ick ſal te Epheſen blyven tot Pinxteren toe.
9 Want my is een groote en openbare deur open gedaen, en daer zijn veel tegenpartyders.
10 Maer is 't dat Timotheus komt, ſiet toe dat hy ſonder vrees ſy by u lieden, want hy werckt des Heeren ſoo als ick oock.
11 Daerom niemandt en verſmade hem, maer geleydt hem in vreede, dat hy tot my kome, want ick verwacht hem met de broeders.
12 Maer van den broeder Apollo laet ick u weten, dat ick hem veel gebeden heb dat hy tot u komen ſoude met de Broeders, en ten was waerlijck zijn wil niet dat hy nu komen ſoude, maer hy ſal komen als 't hem ſal gelegen zijn.
13 Waeckt, ſtaet in 't geloof, doet mannelijck, en wort verſtarckt:
14 Alle uwe dingen laet in de liefde gedaen worden.
15 Maer ick bid u broeders, ghy kent wel Stephane en Fortunatu en Achaici huys, want ſy zijn d' eerſte vruchten van Achaien, en tot den dienſt der Heyligen hebben ſy haer ſelven geſchickt,
16 Op dat ghy oock onderdanigh zijt alſulcken, en een ygelijck die mede werckt en arbeyt.
17 Maer ick verblyde my van de tegenwoordigheyt van Stephane en Fortunati en Achaici, want ſy hebben 't geen dat u lieden gebrack voldaen,

18 Want

18 Want ſy hebben vermaeckt mijn geeſt, en oock den uwen. Daerom kentſe die alſulcks zijn.
19 De Kercken van Aſien groeten u lieden. U lieden groeten ſeer in den Heer Aquila en Priſcilla met de vergaderinge van hare huys-genooten, by de welcke ick oock geherberght worde.
20 U groeten alle de Broeders. Groet malkanderen met een heyligen kus.
21 De groete is geſchreven met mijn handt Pauli.
22 Soo wie niet lief en heeft onſen Heer Jeſum Chriſtum, die ſy vervloeckt, Maranatha.
23 De gratie ons Heeren Jeſu Chriſti ſy met u lieden.
24 Mijn liefde ſy met u allen in Chriſto Jeſu, Amen.

Hier voleyndt d' eerſte Epiſtel van St. Paulus aen de *Corinthien*.

De tweede Epiſtel van St. Paulus aen de Corinthien.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus een Apoſtel Jeſu Chriſti, door den wille Godts, ende Timotheus de Broeder, de Kercken Godts die in Corinthien is, met alle de Heyligen die in geheel Achaien zijn:
2 Gratie ſy u lieden, en vreede, van Godt onſen Vader, ende den Heer Jeſu Chriſto.
3 Gebenedijt ſy Godt, ende de Vader ons Heeren Jeſu Chriſti, de Vader der barmhertigheden, ende Godt van alle vertrooſtingen: *Epheſ.* 1.3. 1 *Pet.* 1.3.
4 Die ons vertroost in onſe verdruckinge. op dat wy ſelf oock haer mogen trooſten die in alle verdruckingen zijn, door de vermaninge, waer door dat wy ſelf oock vermaent worden van Godt:
5 Want gelijck Chriſtus lyden overvloedigh is in ons, alſoo is door Chriſtus onſe vertrooſtinge oock overvloedigh.
6 Maer 't ſy of wy verdruckt worden, 't is om uwe vermaninge en ſaligheydt; 't ſy of wy vertrooſt worden 't is om uwe vertroostinge, 't ſy of wy vermaent worden, 't is om uwe vermaninge en ſaligheydt, de welcke werckt verdraeghelijckheyt van de ſelve lydingen, die wy oock lyden.
7 Om dat ons hoop ſy vaſt voor u lieden, wetende dat gelijck

ghy

ghy mede geſellen des lydens zijt, alſoo ſult ghy oock weſen der vertroofſtingen.
8 Want wy en willen niet dat u onbekent ſy broeders, van onſe verdruckinge, die geſchiet is in Aſien: want wy zijn boven maten ſeer beſwaert geweeſt boven kracht, alſoo dat ons oock verdroot te leven.
9 Maet wy hadden in ons ſelven een antwoordt des doodts, op dat wy niet en ſouden zijn in ons ſelven betrouwende, maer in Godt, die de dooden verweckt,
10 Die ons van ſoo groote perijckelen verloſt heeft, en uyttreckt, in den welcken wy hoopen dat hy ons noch oock ſal verloſſen,
11 Met u liede hulp in uwe gebeden voor ons, op dat voor de gaeve om veel perſoonen aen ons beweſen, van vele danck geſeyt worde voor ons.
12 Want dit is onſe heerlijckheydt, de getuygenis van onſe conſcientie, dat wy in de ſimpelheydt des harten ende puerheydt Godts, ende niet in vleeſchelijcke wijsheydt, maer in de gratie Godts verkeert hebben in deſe wereldt, maer aldermeeſt by u lieden.
13 Want wy en ſchrijven u geen andere dingen, dan die ghy geleſen hebt en geweten. Maer ick hoop dat ghy 't tot den eynde toe weten ſult,
14 Alſoo ghy ons oock gekent hebt eens deels, dat wy uwe glorie zijn, gelijck ghy oock de onſe, in den dagh ons Heeren Jeſu Chriſti.
15 Ende in dit betrouwen heb ick eerſtmael gewilt tot u lieden te komen, dat ghy de tweede gratie hebben ſoud,
16 Ende door u lieden door gaen in Macedonien, en wederom van Macedonien komen tot u lieden, en van u lieden geleydt worden in Judeen:
17 Daerom doen ick dit gewilt hadde, heb ick dan eenige lichtvaerdigheydt gebruyckt? Of dat ick dencke, dencke ick dat na het vleeſch, alſoo dat by my ſoude zijn Ja ende Neen.
18 Maer Godt is getrouw, want onſe ſpraeck die by u lieden geweeſt is, daer en is niet in Ja ende Neen.
19 Want Godts Soon Jeſus Chriſtus, die onder u lieden door ons gepreeckt is, door my en Sylvanum en Timotheum, en heeft niet geweeſt Ja ende Neen: maer in hem heeft Ja geweeſt.
20 Want alle de beloften Godts die daer zijn die zijn Ja in hem, daerom zijn ſy door hem oock Amen Godt, tot onſe glorie.
21 Maer die ons verſtarckt met u lieden in Chriſto, en die ons geſalft heeft, is Godt,
22 De welcke ons oock getekent heeft, ende heeft het pandt des geeſts gegeven in onſe harten,
23 En ick aenroep Godt tot een getuyge op mijn ziel, dat ick u lieden ſparende, voorts niet meer en ben gekomen te Corinthien: niet om dat wy over u geloof heerſchappy hebben, maer om dat wy helpers zijn van uwe blijdtſchap, want door 't geloove ſtaet ghy.

Het

Het II Capittel.

1 MAer ick heb dit ſelve voor my genomen, dat ick wederom met droefheyt niet en ſoude tot u lieden komen:
2 Want is 't ſake dat ick u bedroeve, en wie is 't die my verblijdt, dan de gene die uyt my bedroeft wordt?
3 En dit ſelve heb ick u geſchreven, op dat ick (als ick komen ſal) geen droefheydt op droefheydt en ſoude hebben, van de welcken ick my hadde behooren te verblijden: betrouwende in u allen, want mijn blytſchap u aller blytſchap is:
4 Want uyt veel verdruckingen ende benautheden des harten heb ick u lieden geſchreven door veel tranen, niet om dat ghy ſout bedroeft worden, maer om dat ghy weten ſoud wat liefde dat ick hebbe overvloediger tot u lieden.
5 Maer is 'er ymant eenige droefheydt aen gedaen, die en heeft my niet bedroeft, dan een weynigh, op dat ick u alle niet en beſware.
6 Den genen die ſulcks is, dien is genoegh deſe beriſpinge, die van veelen gedaen wordt,
7 Alſoo dat ghy 't hem ter contrarie te meer vergeeft en vertrooſt, op dat hy miſſchien door te groote droefheydt niet verſlonden en worde die alſulck is.
8 Waerom bidde ick u lieden, dat ghy in die wilt de liefde beveſtigen.
9 Want daerom heb ick oock tot u lieden geſchreven, op dat ick u beproevinge kennen ſoude, of ghy oock in alles gehoorſaem zijt.
10 Maer ſoo wien ghy yet vergeven hebt, dien vergeve ick 't oock: want oock 't gene dat ick vergeven heb, is 't dat ick yet vergeven heb, dat heb ick om uwen 't wille vergeven, in de Perſoon Chriſti,
11 Op dat wy niet bedrogen en ſouden worden van Satanas, want zijn gedachten en zijn ons niet onbekent.
12 Maer doen ick tot Troadem gekomen was om het Euangelie Chriſti, en my de deur geopent was in den Heer,
13 Soo en heb ick geen ruſt gehadt in mijn geeſt, om dat ick niet gevonden en had Titum mijn Broeder: maer haer goet toewenſchende ben ick voort gereyſt in Macedonien.
14 Doch Godt ly danck, die ons altijdt maeckt verwinders in Chriſto Jeſu, en maeckt openbaer den reuck van zijn kenniſſe door ons in alle plaetſen:
15 Want wy zijn Godt eenen goeden reuck Chriſti in de gene die behouden worden, en in de gene die verloren gaen:
16 Den anderen zijn wy voorwaer een reuck des doodts, ter doodt, maer den anderen eenen reuck des levens, ten leven. Ende wie is hier toe bequaem?
17 Want wy en zijn niet gelijcker vele zijn, vervalſchende het

woordt Godts, maer uyt puerheyt, maer als uyt God, ſpreken wy door God in Chriſto.

Het III, Capittel.

1 BEginnen wy wederom ons ſelven te prijſen? Of behoeven wy oock (gelijck de ſommige) brieven van recommandatie aen u, of van u lieden?
2 Onſen brief zijt ghy lieden, geſchreven in onſe harten, die verſtaen wordt en geleſen van alle menſchen,
3 Geopenbaert zijnde dat ghy zijt Chriſtus brief, door ons bedient, ende geſchreven, niet met ink, maer met den Geeſt van den levendigen God; niet in ſteene tafelen, maer in vleeſchelijcke tafelen des harten.
4 Maer wy hebben alſulcken betrouwen door Chriſtus tot God,
5 Niet dat wy bequaem genoegh zijn om iet te dencken van ons, als uyt ons ſelven, maer alle onſe bequaemheydt is uyt Godt,
6 Die ons oock gemaeckt heeft bequaeme dienaers des nieuwen Teſtaments, niet na de letteren, maer na den geeſt: want de letter doodt, maer den geeſt maeckt levendt.
7 Is 't dan dat het bedienen der doodt met letteren geſtaltenis gegeven in ſteenen, geweeſt is in glorie, alſoo dat de kinderen van Iſrael niet en konden ſien in Moyſes aenſicht, om de glorie zijns aenſichts, die te niet gedaen wordt:
8 Hoe en ſal niet veel meer het bedienen des geeſte in glorie zijn?
9 Want is 't dat het bedienen der verdoemeniſſe glorie is, veel te meer is het bedienen der rechtvaerdigheyt overvloedigh in glorie.
10 Want ten is niet verheerlijckt geweeſt, dat klaer geweeſt is in dit deel, om de voortreffelijcke heerlijckheydt.
11 Want is 't dat het gene dat ydel wordt, met glorie is, veel te meer is in heerlijckheydt 't gene dat 'er blijft.
12 Daerom alſulcke hoop hebbende, gebruycken wy groot betrouwen.
13 Ende niet gelijck Moyſes een deckſel leyt op zijn aenſicht, dat de Kinderen van Iſrael niet ſien en ſouden in zijn aenſicht: 't welk ydel gemaeckt werdt: *Exod. 34. 33.*
14 Maer haer ſinnen zijn bot geworden, want tot op den dagh van heden toe, blijft het ſelve deckſel in 't leſen des ouden Teſtaments niet ontdeckt (want het wordt afgenomen in Chriſto.)
15 Maer tot op den dagh van heden toe, als Moyſes geleſen wort, ſoo is 'er een deckſel geleydt op haer harte.
16 Maer als hy ſal bekeert zijn tot den Heer, ſoo ſal dat deckſel afgenomen worden:
17 Maer de Heer is een Geeſt, En daer den Geeſt des Heeren is, daer is vryheydt. *Ioan. 4. 24.*

18 Maer

18 Maer wy alle met een ontdeckt geſicht de heerlijckheyt des Heeren als in een ſpiegel beſchouwende, worden na het ſelve beelt verandert van klaerheyt tot klaerheyt, als van den Geeſt des Heeren.

Het IV. Capittel.

1 DAerom, hebbende deſen dienſt, na de barmhertigheyt die wy verkregen hebben, ſoo en verflaeuwen wy niet,

2 Maer wy werpen wegh de deckſelen der ſchanden, niet wandelende in loosheydt, noch vervalſchende het woordt Godts, maer door de openbaringe der waerheydt ons ſelven prijſelijck makende by allen conſcientien der menſchen voor Godt.

3 Is 't oock dan dat ons Euangelie bedeckt is, ſo is 't bedeckt in de gene die verlooren gaen,

4 In de welcke de Godt van deſe wereldt verblindt heeft de harten der ongeloovigen, op dat aen haer niet ſchijnen en ſoude de klaerheydt van 't Euangelie van de heerlijckheyt Chriſti, die Godts beelt is.

5 Want wy en Preken ons ſelven niet, maer Jeſum Chriſtum onſen Heer, en wy uwe knechten door Jeſum:

6 Want Godt die geſeydt heeft, dat uyt de duyſterniſſen het licht ſoude ſchijnen, die heeft ſelf geſchenen in onſe harten tot verlichten van de wetenſchap der klaerheydt Godts, in 't aenſicht Chriſti Jeſu,

7 Maer wy hebben deſen ſchat in aerde vaten, op dat de verheventheydt ſy van de kracht Godts, ende niet uyt ons.

8 In alles lijden wy verdruckinge, maer wy en worden niet benaut: Wy lijden noodt, maer wy en worden niet mismoedigh.

9 Wy lijden vervolgingh, maer wy en worden niet verlaten: wy worden verworpen, maer wy en gaen niet verloren:

10 Altijdt het ſterven Jeſu in ons lichaem om dragende, op dat Jeſus leven oock geopenbaert worde in onſe lichamen.

11 Want wy, die leven, worden altijdt ter doodt gelevert om Ieſus wil, op dat Ieſus leven oock geopenbaert werde in ons ſtorffelijck vleeſch.

12 Aldus werckt de doodt in ons, maer het leven in u lieden,

13 Doch hebbende den ſelven geeſt des geloofs, gelijcker geſchreven is: Iek heb gelooft, daerom heb ick geſproken. Ende wy gelooven, daerom dat wy oock ſpreken, *Pſalm 115. 10.*

14 Wetende dat de gene die Ieſum verweckt heeft, ons oock ſal met Ieſu verwecken, en ſtellen met u lieden.

15 Want alle dingen zijn om uwen 't wil, op dat de overvloedige genade door vele menſchen in danckſegginge overvloeden mach tot heerlijckheydt van Godt.

16 Daerom en verflauwen wy niet: maer al is't dat onſe menſch die buyten is, bedorven wordt, nochtans die binnen is, die wordt vernieuwt van dagh tot dagh.

17 Want onſe verdruckinge van den tegenwoordigen tijdt ſeer kort en licht, werckt in ons een boven maten hogelijck eeuwigh gewicht van heerlijckheydt,
18 De welcke niet aen en ſchouwen dingen die geſien worden, maer die niet geſien en worden. Want de dingen die geſien worden, die zijn tijdelijck: maer die niet geſien en worden, zijn eeuwigh.

Het V. Capittel.

1 WAnt wy weten dat wy (is 't dat ons aertſch huys van deſe wooninge ontbonden wordt) een timmeraedje hebben van Godt, een eeuwigh huys, niet met handen gemaeckt, in den Hemel,
2 Want daerom ſuchten wy oock, begeerende met de wooningh die van den Hemel is over-gekleet te worden:
Apoc. 16, 15. 3 Is 't nochtans alſoo dat wy gekleet, ende niet naeckt, gevonden worden.
4 Want oock wy, die in dit Tabernakel zijn, ſuchten, beſwaert zijnde, om dat wy niet en willen ontkleet zijn, maer overgekleet worden, op dat verſlonden mocht worden, 't gene dat ſterffelijck is, van 't leven:
5 Maer die ons daer toe bereydt dat is Godt, die ons gegeven heeft den pandt des geeſts.
6 Daerom altijdt betrouwende en wetende, dat wy, als wy in 't lichaem zijn, vreemdelingen van den Heer zijn,
7 (Want wy wandelen door 't geloof, ende niet door 't aenſchouwen.)
8 Maer wy zijn wel gemoet, en hebben een goede wil, meer om vreemdelingen te worden van het lichaem, en tegenwoordigh te zijn by den Heer.
9 En daerom beyveren wy, 't ſy afweeſigh, 't ſy tegenwoordigh, hem te behagen.
Rom. 14, 10. 10 Want wy moeten allen vertoont worden voor Chriſtus rechterſtoel, op dat een ygelijk ontfange zijn eygen behoorte des lichaems, nae dat hy gedaen heeft, goet of quaet.
11 Daerom dit wetende, raden wy de menſchen de vreeſe Godts: Dan aen God zijn wy openbaer, En ick hoop dat wy oock in uwe conſcientie openbaer zijn.
12 Wy en prijſen ons ſelven niet wederom aen u lieden, maer wy geven u lieden oorſaeck om te roemen van ons, op dat ghy wat hebben mooght tegen den genen die in 't aenſchijn roemen, en niet in 't hart.
13 Want het ſy of wy in den geeſt te boven gaen, dat doen wy Godt: of dat wy machtigh zijn, dat doen wy u lieden:
14 Want de liefde Chriſti dringht, ons, dit achtende: want is 't ſake dat 'er een voor allen geſtorven is, ſoo zijn ſy alle geſtorven.
15 En voor allen is Chriſtus geſtorven, op dat oock de gene die

die leven, nu voortaen haer ſelven niet leven en ſouden, maer hem die voor haer geſtorven is ende verreſen.
16 Daerom voortaen en kennen wy niemant naer het vleeſch. En al hebben wy Chriſtum na het vleeſch gekent, maer nu voortaen en kennen wy hem niet.
17 Daerom is 'er in Chriſto eenige nieuwe creatuur, de oude dingen zijn voorby gegaen, ſiet alle dingen zijn nieu geworden. *Iſa.43.19. Apoc. 21. 5.*
18 Doch alle dingen zijn uyt Godt, die ons verſoent heeft met ſijn ſelven door Chriſtum, en heeft ons gegeven den dienſt der verſoeninge:
19 Want Godt was in Chriſto de wereldt met hem verſoenende, dien niet toerekende haerlieder misdaden, en hy heeft in ons geſtelt 't woordt der verſoeninge.
20 Daerom zijn wy geſanten in Chriſtus plaets, als of Godt door ons vermanende was. Wy bidden hartelijck in Chriſtus plaets, laet u verſoenen met Godt,
21 Hem die geen ſonde en kende, heeft hy voor ons ſonde gemaeckt, om dat wy ſouden worden Godts rechtvaerdigheydt in hem.

Het VI. Capittel.

1 ENde wy mede helpende vermanen dat ghy de genade Godts niet te vergeefs en ontfanght.
2 (Want hy ſeydt:) In den aengenamen tijdt, heb ick u verhoort, en op den dagh van ſaligheydt heb ick u geholpen. Siet nu van den aengenamen tijdt, ſiet nu den dagh van ſaligheydt aen. *Iſa. 49. 8.*
3 Niemandt gevende eenigh beletſel, op dat onſen dienſt niet mispreſen en werde, *1 Cor. 10. 32.*
4 Maer laet ons in alle dingen ons ſelven bewijſen als Godts Dienaers, in veel lijdſaemheydt, in verdruckingen, in verlegentheden, in benautheden, *1 Cor. 4. 1.*
5 In ſlagen, in Kerckers, in oploopen, in arbeyden, in wakingen, in vaſtingen,
6 In ſuyverheydt, in wetenſchap, in lanckmoedigheydt, in ſoetigheydt, in den heyligen Geeſt, in ongeveynſde Liefde,
7 In 't woordt des waerheydts in de kracht Godts, door de waepenen der rechtvaerdigheydt ter rechter en ter ſlincker hant,
8 Door heerlijckheydt en onedelheydt, door quaede faem en goede faem, als verleyders, en nochtans waerachtige, als die onbekent zijn, en nochtans bekent:
9 Als ſtervende, en ſiet wy leven, als gecaſtijdt, en niet gedoodt:
10 Als droevigen, maer altijdt blijden zijnde: als behoeftige, maer veel menſchen rijck makende: als niet hebbende, en alle dingen beſittende.
11 Onſe mondt is geopent tot u lieden, ô ghy Corinthiaenen: ons hart is verbreyt.

12 Ghy en wordt niet benaut in ons, maer ghy zijt benauwt in u binnenſte.
13 En ghy den ſelven loon hebbende (ick ſegh tu als kinderen) wilt oock verbreyt worden.
14 En wilt geen jock trecken met den ongelovigen. Want wat gemeenſchap heeft de rechtvaerdigheydt met de ongerechtigheydt? of wat geſelſchap heeft het licht met de duyſterniſſen?
15 En wat gelijckenis heeft Chriſtus met Belial: Of wat deel heeft de geloovige met den ongeloovigen?
16 En wat eendrachtigheydt heeft den Tempel Godts met den Afgoden? want ghy zijt den Tempel van den levendigen Godt, gelijck Godt ſeydt, want ick ſal in haer woonen, en in haer wandelen, en ick ſal haerlieder Godt weſen, en ſy ſullen mijn volck weſen.
1 Cor. 3. 16 en 6. 19. Lev. 26. 12.
17 Derhalven gaet uyt het midden van henlieden, en wordt geſcheyden, ſeydt den Heer, en het onſuyvere en wilt niet raken, en ick ſal u lieden ontfangen:
18 Ende ick ſal u lieden weſen tot een Vader, en ghylieden ſult my weſen tot Soonen en Dochteren, ſeydt den Heer Almachtigh.
Ier. 31. 9.

Het VII. Capittel.

1 DEſe beloften dan hebbende alderliefſte, laten wy ons ſelven ſuyveren van alle onſuyverheydt des vleeſch en des geeſts, volmakende de heylighmakinge in de vreeſe Godts.
2 (Omvanght ons) niemandt en hebben wy gequetſt, niemandt en hebben wy verargert, niemant en hebben wy bedrogen.
3 Ick en ſegh tot vw verdoemenis niet, want ick heb te voren geſeydt, dat ghy in onſe harten zijt, om mede te ſterven, en om mede te leven.
4 Ick heb veel betrouwen tot u lieden, ick heb veel verheerlijckingh voor u lieden, ick ben vervult met trooſt, ick ben ſeer overvloedigh van blijdſchap in alle onſe benauwtheydt.
5 Want doen wy oock gekomen waren in Macedonien, ſoo en heeft ons vleeſch geen ruſt gehadt, maer wy hebben alle verdruckinge geleden: van buyten ſtrijdt, van binnen vrees.
6 Maer Godt die de ootmoedige vertrooſt, die heeft ons oock vertrooſt in de komſte van Titus.
7 En niet alleen in zijn komſte, maer oock in den trooſt, waer mede hy getrooſt is geweeſt in u lieden, vertellende ons uwe begeerte, u weenen, u naerſtige ſorgh voor my, alſoo dat ick noch meer verblijdt was.
8 Want al heb ick u lieden bedroeft in den Brief, dat en is my niet berouwen: en al waert my berouwen, ſiende dat dien Brief (al en was 't maer voor een korten tijdt) u bedroeft heeft,
9 Soo verblijde ick my nu, niet om dat ghy bedroeft zijt geweeſt, maer om dat ghy zijt bedroeft geweeſt tot boet. Want ghy zijt bedroeft geweeſt na Godt, op dat ghy nergens in en ſoud hinder lijden uyt ons.
10 Want

10 Want de droefheydt die na Godt is, die werckt boetvaerdigheydt tot beſtandige ſaeligheydt, maer des wereldts droefheydt werkt de doodt. 1 *Pet.*2. 19.
11 Want ſiet dit ſelf dat ghy bedroeft zijt geweeſt nae Godt, hoe groote ſorghvuldigheydt werckt het in u lieden, en oock verantwoordingen, en verſtoortheydt, en vrees, en begeerte, en jalouſy, en oock wraeck, in alle dingen hebt ghy u ſelven beweſen onbeſmet te zijn in de ſaecke.
12 Daerom al heb ick u geſchreven, dat en is niet gedaen om dien 't ongelijck gedaen heeft, noch om hem die 't geleden heeft, maer om opentlijck te toonen onſe ſorghvuldigheydt die wy hebben om u lieden, voor Godt.
13 Daerom zijn wy vertrooſt geweeſt, maer in onſe vertroo-ſtinge zijn wy veel overvloediger verblijdt geweeſt om Titus blijdtſchap, om dat zijn geeſt vermaeckt was van u allen.
14 Ende al heb ick by hem my iet beroemt van u lieden, daer en ben ick niet in beſchaemt geworden: maer gelijck wy u lieden alle dingen in der waerheydt geſeydt hebben, alſoo is ons beroemen ('t welck tot Titum is geweeſt) waerachtigh geworden,
15 Ende zijn binnenſte zijn overvloediger in u lieden, gedenckende uwe gehoorſaemheydt, hoe dat ghy met vrees en anghſt hem ontfangen hebt.
16 Ick ben blijde dat ick in alle dingen betrouwen hebbe in u lieden.

Het VIII. Capittel.

1 ENde wy maecken u kenlijck broeders, de genade Godts die gegeven is in de Kercken van Macedonien,
2 Hoe dat ſy in veel proevinge van verdruckinge overvloedigheydt van blijdtſchap gehadt hebben: en haer alderdiepſte armoede is overvloedigh geweeſt in de rijckdommen van hare eenvoudigheydt.
3 Want na haer vermogen (geeve ick haer getuygenis) en boven haer vermogen, hebben ſy willigh geweeſt,
4 Met veel vermanens ons hartelijck biddende om de genade mede-deylinge des dienſts die aen de Heyligen gedaen wordt.
5 Ende niet gelijck wy gehoopt hebben, maer ſy hebben haer ſelven gegeven, ten eerſten aen den Heer, daer na aen ons, door de wille Godts,
6 Alſoo dat wy Titum moeſten bidden, dat hy (gelijck hy 't begonnen hadde) alſoo oock ſoude volbrengen in u lieden oock deſe gratie,
7 Maer gelijck ghy in alles overvloedigh zijt in 't geloof, en in 't woordt, en wetenſchap, en in alle ſorghvuldigheydt, en daer boven oock in u liefde t' onswaerts, op dat ghy in deſe gratie oock mocht overvloedigh weſen.
8 Ick en ſeght niet als gebiedende, maer door andere Menſchen

ſorghvuldigheydt, oock den oprechten aert van uwe liefde prijſende:

9 Want ghy weet wel de genade ons Heeren Jeſu Chriſti, dat hy om uwen 't wil arm geworden is, doen hy rijck was, op dat ghy door zijn armoede rijck ſoud zijn.

10 Ende ick geve hier in raedt, want dits u profijtelijck, die niet alleen en hebt begonnen te doen, maer oock te willen van over een jaer:

11 Maer nu volbrenght het oock met de wercken: op dat, gelijck de begeerte des goetwilligheydts bereydt is, alſoo ſy de begeerte oock om te volbrengen, van 't gene dat ghy hebt.

12 Want is 't dat de wil bereydt is, ſoo is die aengenaem nae dat hy heeft, niet na dat hy niet en heeft.

13 Want ten is niet gedaen om dat den anderen ſoude een verlichtinge weſen, en aen u lieden benautheyt, maer uyt gelijckheydt.

14 Laet uwe overvloedigheyt in deſe tegenwoordigen tijdt haer armoede vervullen, op dat hare overvloedigheydt uw armoede een vervullinge zijn mach, op dat 'er een gelijckheydt worde, gelijcker geſchreven is:

Exod. 16. 18. 15 Die veel vergadert hadde, en heeft geen overvloet gehad; en die weynigh vergadert hadde, en heeft niet te min gehadt.

16 Maer Godt ſy danck, die de ſelve ſorghvuldigheydt gegeven heeft in Titus hart voor u lieden.

17 Want de vermaninge heeft hy ontfangen, en doen hy ſorgvuldiger was, is hy door zijn wil gereyſt tot u lieden.

18 Wy hebben oock met hem geſonden een broeder, wiens lof is in 't Euangelie, door alle de Kercken,

19 En dat niet alleen, maer hy is oock geordineert van de Kercken een mede-geſel van onſe pelgrimagie in deſe gratie die van ons bedient wordt tot glorie des Heeren, ende onſe voorgeſchickte wil.

20 Schouwende dit, op dat ons niemandt en laſtere in deſe volheydt, die bedient wordt van ons.

Rom. 12. 17. 21 Want wy beſorgen goede dingen, niet alleen voor Godt, maer oock voor de menſchen.

22 En wy hebben met die oock geſonden onſen Broeder, die wy bevonden hebben, dat hy in veel dingen dickwils ſeer ſorghvuldigh is geweeſt, maer nu noch veel ſorghvuldiger, door veel betrouwens op u lieden,

23 't Sy van Titus wegen, die mijn geſel is, en onder u lieden een helper, of van wegen onſe Broeders, die Apoſtelen zijn van de Kercken, de heerlijckheydt Chriſti.

24 Daerom de bewijſinge die daer is van uwe liefde, en onſer glorie voor u lieden, wilt in haer betonen in 't aenſchouwen van de Kercken.

Het IX. Capittel.

1 WAnt van den dienſt die gedaen wordt de Heyligen, en is geen noodt u daer af te ſchryven,
2 Want ick ken uw bereyt gemoet, voor het welck ick in u lieden roemen by die van Macedonien. Want Achaien is oock bereyt van het voorleden Jaer, en u lieden vierigh exempel heeft 'er ſeer veel verweckt:
3 Maer ick heb de Broeders geſonden, op dat niet het geene waer van wy in u lieden roemen, verloren en ga in deſe ſaecke, op dat ghy (gelijck ick geſeydt heb) bereyt mooght weſen.
4 Op dat wy (ick en wil niet ſeggen ghy) niet beſchaemt en worden, deſen aengaende, als die van Macedonien met my ſullen gekomen zijn, ende u onbereyt vinden.
5 Daerom heeft het my noodigh gedocht de Broeders te bidden, dat ſy voor by u lieden komen ſouden, en te vooren bereyden deſe voor-beloofde zeegen, dat ſy ſoo mach bereydt weſen als een zeegen, en niet als een gierigheydt.
6 Maer dit ſegge ick, wie ſpaerſaem zaeyt, die ſal oock ſpaerſaem maeyen: en ſoo wie zaeyt in benedictien, die ſal van de benedictien oock maeyen.
7 Een ygelijck na dat hy te vooren geſchickt heeft in zijn hart, niet uyt droefheydt of noodt, want Godt bemindt den vroolijcken gever. *Eccl.* 35. 11.
8 En Godt is machtigh alle gratie overvloedigh te maken in u lieden, op dat ghy in alles altijdt al dat genoegh is hebbende, overvloedigh mooght zijn tot alle goede wercken,
9 Gelijcker geſchreven is: Hy heeft gedeelt, hy heeft de armen gegeven, zijn rechtvaerdigheydt blijft in der eeuwigheydt der eeuwigheden. *Pſalm* 111. 9.
10 En die 't zaet den zaeyer geeft, die ſal oock broodt om te eeten geven, en ſal u zaet vermenighvuldigen, en vermeerderen het gewas van de vruchten uwer rechtvaerdigheydt,
11 Op dat ghy in alles rijck gemaeckt zijnde, mooght overvloedigh weſen in alle eenvoudigheydt, de welcke door ons werckt danckſeggingen aen God.
12 Want de gedienſtigheydt van dit weldaet en voldaet niet alleen het behoef der Heyligen, maer maeckt oock overvloedigh dat den Heer van vele gedanckt wordt,
13 Door 't genieten van deſen dienſt, Godt verheerlijckende, in de gehoorſaemheydt van uwe belydinge in Chriſtus Euangelie, ende in de oprechtigheydt van de mede-deelinge tot haer, en tot allen.
14 Ende in haer gebedt voor u lieden, die u begeeren om de groote gratie Godts die in u lieden is.
15 Danck ſy Godt voor zijn onuytſprekelijcke genade.

Het

Het X. Capittel.

1 ENde ick ſelf Paulus bid u hertelijck door de ſachtmoedigheydt en goedertierentheydt Chriſti, die na den ſchijn voorwaer kleyn ben onder u lieden, maer niet tegenwoordigh weſende ben ick ſtout op u,
2 Doch ick bid dat ick tegenwoordigh niet en moet ſtout zijn door het betrouwen, waer mede ick geacht worde ſtout te weſen tegen ſommige, die ons achten als of wy naer het vleeſch wandelden.
3 Want wy in 't vleeſch wandelende niet en ſtrijden na het vleeſch:
4 Dan de wapenen van onſen krijgh en zijn niet vleeſchelijck, maer machtigh van Godt, tot verdervingh der ſtarckten, vernielende de raden,
5 En alle hoogheyt haer verheffende tegen de wetenſchap Gods, en gevangen nemende alle verſtant tot Chriſtus dienſt,
6 En vaerdigh hebbende te wreken alle ongehoorſaemheydt, als volbracht ſal weſen u gehoorſaemheydt.
7 Beſiet 't gene dat na 't aenſchijn is. Is 't dat ymandt hem ſelven betrout, dat hy Chriſto toebehoort, die denckt dit wederom by ſijn ſelven, gelijck hy Chriſto toebehoort, dat wy oock alſoo Chriſto toebehooren:
8 Want al is 't dat ick noch wat meer roeme van onſe macht, die ons den Heer gegeven heeft tot opbouwinge, en niet tot uw verdervinge, ſoo en ſal ick niet beſchaemt worden.
9 Maer op dat ick daer voor niet geacht en worde, als of ick u vervaerde door brieven,
10 (Want voorwaer de brieven, ſeggen ſy, die zijn ſwaer en ſtarck, maer de tegenwoordigheydt des lichaems is kranck, en de ſpraeck verſmadelijck.)
11 Hy die ſoodanigh is, dencke dit: dat gelijck wy zijn in 't woordt door brieven afweeſich, ſoodanigh zijn wy oock tegenwoordigh in de daet.
12 Want wy en durven ons niet by-brengen, of vergelijcken by de ſommige, die haer ſelven prijſen, maer wy meten ons in ons ſelven, en vergelijcken ons ſelven tegen ons.
13 En wy en ſullen niet boven maten roemen, maer na de maet der regelen, waer mede ons Godt gemeten heeft, een maet om te reycken tot u lieden. *Epheſ. 4.7.*
14 Want niet als u lieden niet bereyckende ſtrecken wy ons uyt, want tot u lieden reycken wy in 't Euangelie Chriſti,
15 Niet boven maten roemende in den arbeyt van ymandt anders, maer hoop hebbende van u waſſend geloof, door u lieden groot gemaeckt te worden na onſen regel in overvloedigheydt,
16 Om oock in de plaetſen die boven u lieden zijn, het Euangelie te verkondigen, niet om in ymants anders regel in 't geene dat te vooren bereyt was te roemen.
17 Maer

17 Maer ſoo wie roemt, die roeme in den Heer,
18 Want hy en is niet oprecht die hem ſelven prijſt, maer den welcken Godt prijſt. *Ier. 9. 23. 1 Cor. 1. 31.*

Het XI. Capittel.

1 OCh of ghy een weynigh verdroeght mijn onwijsheydt: maer oock verdraeght my.
2 Want ick ben jalours op u lieden met een Goddelijcke jalousheydt: Dan ick hebbe uwer belooft een man, om Chriſto een reyne maeght te leveren.
3 Maer ick vreeſe, dat, gelijck het ſerpent Evam verleyt heeft door zijn liſtigheydt, dat alſoo u ſinnen oock ſouden verargert worden, en vallen van de eenvoudigheydt die in Chriſto is: *Gen. 3. 4.*
4 Want is 't ſake dat de gene die daer komt, een anderen Chriſtus preeckt, den welcken wy niet gepreeckt en hebben; of dat ghy een anderen geeſt ontfanght, den welcken ghy niet ontfangen en hebt; of een ander Euangelie dat ghy niet ontfangen en hebt, ſoo ſoud ghy lieden die dingen te recht verdragen.
5 Want ick meene dat ick niet min gedaen en heb dan de groote Apoſtelen.
6 Want al ben ick ſlecht van woorden, maer nochtans niet in wetenſchap, maer in alle dingen zijn wy u lieden openbaer geworden.
7 Of heb ick ſonde gedaen, mijn ſelven verootmoedigende, om dat ghy ſoud verheven worden? om dat ick ſonder loon het Euangelie Godts u lieden gepreeckt hebbe.
8 Andere Kercken heb ick ontbloot, nemende loon tot uwen dienſt.
9 En doen ick by u lieden was, en gebreck hadde, en heb ick niemandt laſtigh geweeſt: want 't gene dat my ontbrack, hebben vervult de Broeders die gekomen zijn van Macedonien, en in alles heb ick my tot u lieden ſonder laſt gehouden, ende houden ſal.
10 De waerheydt Chriſti is in my, want deſe roeminge en ſal in my niet gebroken worden in de Landtſchappen van Achaien.
11 Waerom? om dat ick u lieden niet lief en heb? Dat weet Godt:
12 Maer dat ick doe, dat ſal ick noch doen: op dat ick ſoude beletten de oorſaken van de geenen die oorſaken ſoecken, op dat ſy (in 't gene daer ſy in roemen) mogen gevonden worden, gelijck wy:
13 Want ſulcke valſche Apoſtelen zijn heymelijcke bedriegende werck-luyden, haer ſelven in gedaente veranderende in Chriſtus Apoſtelen.
14 En ten is geen wonder, want Satanas ſelf verandert zijn gedaente in een Engel des lichts.
15 Daerom ten is niet groots, is 't dat zijn dienaers hare gedaente veranderen, als de dienaers der rechtvaerdigheydt, welcker

welcker eynde ſal weſen na hare wercken:
16 Ick ſeght wederom, (op dat niemant en meene dat ick onwijs ben, maer anders ſoo ontfanght my als een onwijſe, op dat ick oock een weynigh mach roemen.)
17 Dat ick ſpreeck, en ſpreeck ick niet nae Godt, maer als in onwijsheydt, ter ſaken van deſer glorien.
18 Aengeſien dat 'er veel roemen naer het vleeſch, ſoo ſal ick oock roemen.
19 Want ghy verdraeght geerne de onwijſe, al zijt ghy ſelve wijs.
20 Want ghy verdraeght het, is 't dat ymandt in u ſlavernye brenght, is 't dat u ymandt verſlint, is 't dat ymandt neemt, is 't dat hem ymandt verheft, is 't dat ymandt u in 't aenſicht ſlaet.
21 Ick ſpreeck na de onedelheydt, recht of wy kranck geweeſt waren in dit deel. Waer in dat ymandt ſtout is (ick ſeght in onwijsheydt) daer ben ick oock ſtout in.
22 Zijn ſy Hebreen, ick ben 't oock Zijn ſy Iſraelieten, ick oock. Zijn ſy Abrahams zaet, ick oock.
23 Zijn ſy Chriſtus dienaers, (ick ſeght als onwijs) ick ben 't noch meer, in veel arbeyden, in gevangeniſſen overvloediger, in ſlagen boven maten, in doodts nooden dickwils.
Deut.25. 3. 24 Van de Joden heb ick vyf mael veertigh ſlaegen een min ontfangen.
Act.16. 22. 25 Driemael ben ick met roeden gegeeſſelt, eens ben ick geſteenight geweeſt, driemael heb ick Schip-breuck geleden,
Act.14. 18. nacht en dagh heb ick in de diepte der zee geweeſt,
26 In 't reyſen dickwils in peryckelen der wateren, peryckelen
Act.27.1. der moordenaren, peryckelen uyt de Joden, peryckelen uyt de Heydenen, peryckelen in de ſtadt, perykelen in woeſtijnen, peryckelen in de Zee, peryckelen in valſche broeders,
27 In arbeyt en ellendigheydt, in veel wakens, in honger en dorſt, in veel vaſtens, in koude en naeckt heydt,
28 Sonder de dingen die van buyten zijn, mijn dagelijckſche naerſtigheydt, de ſorghvuldigheydt voor alle de Kercken.
29 Wie wort 'er kranck, en ick en worder niet kranck? wie wordt verargert, en ick en brande niet?
30 Is 't dat men moet roemen, ſoo ſal ick roemen van 't geene dat mijn kranckheydt aengaet.
31 Godt en de Vader ons Heeren Jeſu Chriſti, die gebenedyt is in der eeuwigheydt, die weet dat ick niet en liege.
Act.9.24. 32 De provooſt van Damaſcus, van des Coninghs Arethe volck, bewaerde de Stadt van Damaſcenen, om dat hy my vangen ſoude.
33 En door een venſter in een mandt ben ick neder-gelaeten over de muer, en alſoo ben ick zijn handen ontvloden.

Het

Het XII. Capittel.

1 IS 't dat ick my beroemen magh (ten is voorwaer niet oorbaerlijck) ſoo ſal ick komen tot de geſichten en openbaringen des Heeren.

2 Ick weet een menſch in Chriſto over veerthien Jaren ('t ſy in 't Lichaem of uyt het Lichaem, ick en weet het niet, God weet het) dat ſulcken opgenomen was tot den darden Hemel. *Act. 9. 3.*

3 En ick weet dat alſulcken menſch ('t ſy in 't Lighaem, of uyt het Lighaem, ick en weet het niet, Godt weet het.)

4 Dat hy opgenomen is geweeſt in 't Paradijs, en heeft gehoort verborgen woorden, die geen menſch ſpreken en kan.

5 Voor alſulcke ſal ick roemen, maer voor my en ſal ick niet roemen, dan in mijn kranckheden.

6 Want is 't ſake dat ick oock wil roemen, ſoo en ſal ick niet onwijs weſen, want ick ſal de waerheydt ſeggen, doch ick ſpaer ſulcks, op dat my niemant en achte boven 't gene dat hy ſiet in my, of iet hoort van my.

7 En om dat de grootheydt der openbaringen my niet verheffen en ſoude, is my gegeven het ſteeckſel mijns vleeſch Satanas Engel, dat hy my ſoude aen mijn wangen ſlaen.

8 Waerom ick den Heer driemael gebeden hebbe, dat die van my gaen ſoude.

9 En hy heeft my geſeyt: Mijn genade is u genoegh, want de kracht wordt in de kranckheydt volmaeckt. Hierom ſal ick geerne in mijn kranckheden roemen, op dat in my mach woonen de kracht Chriſti.

10 Daerom heb ick mijn behagen in krankheden, in verſmaetheden, in nootſakelijckheden, in vervolgingen, in benautheden, om Chriſto: want als ick kranck ben, dan ben ick machtigh.

11 Ick ben onwijs geworden, ghy-lieden hebter my toe gedwongen, want ick behoorde van u gepreſen te worden, dan ick en ben niet min geweeſt, dan de gene die d' overſte der Apoſtelen zijn, hoe wel ick niet en ben.

12 Nochtans zijn de tekenen mijns Apoſtelſchaps geſchiet over u lieden in alle verduldigheydt, in tekenen, en wondere wercken, en mirakelen:

13 Want wat is 't dat ghy min gehadt hebt dan de andere Kercken, dan dat ick ſelf u niet beſwaert en hebbe? Vergeeft my dit onrecht.

14 Siet ick ben nu voor de derde reys bereyt tot u lieden te komen, en ick en ſal u niet ſwaer weſen, want ick en ſoeck niet dat uw is, maer u lieden: Want de Kinderen en behooren niet te vergaderen voor de Ouders, maer de Ouders voor de Kinderen.

15 En ick ſal ſeer geerne geven, en ſelf oock daer en boven gegeven worden voor uwe zielen, hoe wel dat ick u meer beminnende, min bemint worde:

16 Maer

16 Maer laet het ſoo zijn, ick en heb u niet laſtigh geweeſt, maer als ick liſtigh was, heb ick u met bedrogh gevangen.
17 Heb ick u verongelijckt door ymandt van de genen die ick tot u geſonden heb?
18 Ick heb Titum gebeden, en ick heb met hem een Broeder geſonden. Heeft u Titus verongelijckt? en hebben wy niet in een geeſt gewandelt? niet met eenderley voetſtappen?
19 Ghy laet u duncken van over langh, dat wy ons ontſchuldigen voor u lieden: Wy ſpreken voor God in Chriſto, maer alle dingen, mijn alderliefſte, om uwe geſtichtigheydt:
20 Want ick ſorgh dat ick miſſchien als ick komen ſal, u lieden niet vinden en ſal ſoo als ick wille, en dat ick van u ſal gevonden worden ſulcks als ghy niet en wilt, wanter miſſchien kyvagien, nydigheden, moedigheden, tweedrachtigheden, achterklappingen, oorblaſingen, opgeblaſentheden, en oploopen onder u lieden mochten zijn.
21 Dat my Godt wederom niet en verootmoedige by u lieden, als ick ſal gekomen zijn, ende dat ick 'er ſoude moeten beweenen vele van de genen die te voren geſondight hebben, en geen boet gedaen en hebben, van de onſuyverheydt, en hoereringe en oneerbaerheydt, die ſy bedreven hebben.

Het XIII. Capittel.

Deut. 19. 15. 1 SIet ick kome tot u deſe darde reys, in de mont van twee of drie getuygen ſal alderley woordt ſtaen.
Matth. 18. 16. 2 Ick heb 't te vooren geſeydt, en ick ſeght te vooren, als tegenwoordigh, en nu niet tegenwoordigh, den genen die te
Ioan. 8. 17. vooren geſondight hebben, en alle de anderen, dat ick niet
Heb. 10. 28. ſparen en ſal, is 't ſaecke dat ick wederom kome.
3 Begeert ghy eens een bewijs te hebben van hem die in my ſpreeckt, Chriſtus? die in u lieden niet kranck en is, maer machtigh is in u lieden.
4 Want al is hy gekruyſt uyt kranckheydt, doch hy leeft nochtans uyt de kracht Godts, want wy zijn oock kranck in hem, maer wy ſullen met hem leven uyt de kracht Godts in u lieden.
5 Onderſoeckt u ſelven, of ghy in 't geloof zijt, beproeft u ſelven. Of en kent ghy u ſelven niet, dat Chriſtus Jeſus: in u lieden is? ten ſy dat ghy miſſchien verworpen zijt.
6 Maer ick hoop dat ghy wel weten ſult dat wy niet verworpen en zijn.
7 Maer wy bidden Godt, dat ghy niet quaets en doet, niet om dat wy beproeft ſouden ſchijnen, maer om dat ghy dat goet is, doen ſoud, doch dat wy als verworpen zijn:
8 Want wy en vermogen niet tegen de waerheydt, maer voor de waerheydt.
9 Want wy zijn blijde om dat wy kranck zijn, en dat ghy machtigh zijt. Dat bidden wy oock, u lieden volkomenheyt.
10 Daerom ſchrijf ick dit niet tegenwoordigh, op dat ick tegen-

genwoordigh niet ſtraffelijcker doen en moet, na de macht die den Heer my gegeven heeft tot opbouwinge, en niet tot verdervinge.

14 Maer voortaen Broeders, verblijdt u, weeſt volmaeckt, vermaent, hebt een gevoelen, hebt vreede, en de Godt van vreede en liefde ſal met u lieden zijn.

12 Groet malkanderen met een heyligh kuſſen. Alle de Heyligen groeten u lieden.

13 De gratie ons Heere Jeſu Chriſti, en de liefde Godts, en de gemeenſchap van den Heyligen Geeſt ſy met u allen. Amen.

Hier voleyndt de tweede Brief van St. Paulus aen de *Corinthien*.

De Brief van St. Paulus aen de Galaten.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus een Apoſtel, niet van de Menſchen, noch door eenigh Menſch, maer door Jeſum Chriſtum, en Godt den Vader, die hem verweckt heeft van den dooden,

2 En die met my zijn alle de Broeders, aen de Kercken van Galatien.

3 Genade ſy u en vreede, van Godt den Vader, en onſen Heere Jeſu Chriſto,

4 Die ſijn ſelven gegeven heeft voor onſe ſonden, op dat hy ons verloſſen ſoude van deſe tegenwoordige booſe wereldt, na den wil van Godt en onſen Vader,

5 Aen den welcken is heerlijckheydt in eeuwigheydt der eeuwigheden, Amen.

6 Ick verwondere my, dat ghy ſoo haeſt vervoert wordt van hem die u geroepen heeft tot de gratie Chriſti, in een ander Euangelie:

7 Het welck nochtans geen ander en is, dan dat 'er ſommige zijn die u verwarren, en willen verdraeyen het Euangelie Chriſti.

8 Maer al waert oock, dat wy, of een Engel uyt den Hemel u 't Euangelie preeckte anders dan 't gene dat wy u gepreeckt hebben, die ſy verbannen van Godt.

9 Gelijck wy te vooren geſeydt hebben, dat ſegh ick nu oock weder-

wederom: Is 't dat 'er ymandt u 't Euangelie preeckt anders dan 't geene dat ghy ontfangen hebt, die ſy verbannen van Godt:

10 Want prijs ick het nu aen om de Menſchen of om Godt? Of begeer iek den Menſchen te behagen? Waert dat ick noch de Menſchen behaeghde, ick en ſoude Chriſtus dienaer niet zijn.

1 Cor. 15. 1. 11 Want ick maeck u kenlijck Broeders, het Euangelie dat van my gepreeckt is, dat dit niet en is na den Menſch.

Eph. 3. 3. 12 Want ick en heb dat van geen Menſch ontfangen, noch geleert, maet door de openbaringe Ieſu Chriſti.

13 Want ghy hebt ſomtijdts wel gehoort mijn wandelingh in 't Ioodendom, hoe dat ick boven maten vervolghde de Kercke Godts, en hoe ick die verſtoorde,

14 En ick nam toe in 't Ioodendom boven vele van mijnder ouderdom in mijn geſlachte, overvloediger zijnde een navolger van mijnder Vaderen inſettingen.

15 Maer doen 't hem beliefde, die my afgeſondert heeft uyt mijns Moeders Lighaem, en geroepen door zijn genade,

16 Om dat hy ſijnen Soon openbaren ſoude in my, dat ick dien ſoude verkondigen onder de Heydenen, terſtont en heb ick niet gevolght vleeſch en bloet,

17 Noch ick en ben niet gekomen te Ieruſalem tot mijn voorgangers de Apoſtelen, maer ick ben wegh gegaen in Arabien, en ick ben wederom gekeert in Damaſco.

18 Daer na, na drie jaren ben ick gekomen te Ieruſalem, om te beſien Petrum, en ick ben by hem gebleven vijfthien dagen,

19 Anders en heb ick niemandt van de Apoſtelen geſien, dan Iacobus den Broeder des Heeren.

20 En 't geene dat ick u lieden ſchrijf (ſiet 't is voor Godt) dat ick niet en liege.

21 Daer na ben ick gekomen in de Landen van Syrien en Cilicien.

22 Doch ick was van aenſicht onbekent aen de Kercken van Iudeen die in Chriſto waren:

23 Maer ſy hadden alleen gehoort, dat de geene die ons voortijdts vervolghde, nu verkondight het geloove, 't welck hy ſomtijdts verſtoorde:

24 Ende in my loofden ſy Godt.

Het II. Capittel.

1 DAer na over veerthien Iaren, ben ick wederom opgegaen na Ieruſalem met Barnaba, oock mede genomen hebbende Titum.

2 Maer ick ben opwaerts gereyſt na de openbaringe, en ick heb met haer overleyt het Euangelie dat ick Pteke onder de Heydenen, maer byſonder met den genen die ſchenen wat te zijn, om dat ick miſſchien niet te vergeefs ſoude loopen, of geloopen hebben.

3 Maer

3 Maer Titus die met my was, al was hy een Heyden, en is oock niet gedwongen geweeſt beſneden te worden:
4 Maer om de ingeleyde valſche Broeders die heymelijck ingekomen waren om te onderſoecken onſe vryheydt die wy hebben in Chriſto Ieſu, om dat ſy ons in ſlaverny brengen ſouden:
5 Aen de welcken wy niet een uur langh en hebben geweken met onderdanigheydt, om dat de waerheydt der Euangelien by u lieden ſoude mogen blijven,
6 Maer van de gene die ſchenen wat te zijn (hoedanigh ſy voorts geweeſt zijn, daer en leyt my niet aen, Godt en acht het aenſien van den menſch niet) want de gene die ſcheene wat te zijn, en hebben my niet gegeven. *Deut.* 10. 17. *Iob.* 34. 19.
7 Maer ter contrarie, doen ſy geſien hadden, dat my betrout was het Euangelie der onbeſnedenheydt, gelijck Petro van de beſnydeniſſe. *Sap.* 6. 8. *Eccl.* 35. 16
8 Want die met Petro gewrocht heeft tot het Apoſtelſchap der beſnydeniſſe, die heeft met my oock gewrocht onder de Heydenen. *Rom.* 2. 11. *Eph.* 6. 9. *Col.* 3. 25. *Act.* 10. 34.
9 En doen ſy verſtaen hadden de gratie die my gegeven is, Iacobus en Cephas en Ioannes die ſchenen colommen te zijn, hebben ſy my en Barnabe gegeven de rechte handen der vergeſelſchappinge, dat wy tot de Heydenen, en ſy tot de beſnydeniſſe Preken ſouden. *1 Pet.* 1. 17.
10 Alleenlijck dat wy de armen ſouden gedachtigh weſen, in 't welck ick oock ſorghvuldigh heb geweeſt, om dat ſelve te doen.
11 Maer doen Cephas gekomen was in Antiochien, heb ick hem in 't geſicht wederſtaen, dan hy was berispelijck.
12 Want te vooren eer de ſommige van Iacobo gekomen waren, adt hy met de Heydenen: maer doen die gekomen waren, ontrock hy ſich, en ſcheyde ſijn ſelven af, vreeſende de gene die uyt de beſnydeniſſe waren,
13 Ende aen zijn geveynſtheydt conſenteerden de andere Ioden, alſoo dat Barnabas oock van haer gebrocht wierdt.
14 Maer doen ick hadde geſien dat ſy niet recht en wandelden na de waerheyt van het Euangelie, heb ick Cephe geſeydt voor haer alleen: Is 't ſake dat ghy, daer ghy een Iood zijt, na de Heydenſche manier leeft, en niet na de Ioodſche manier, hoe dwinght ghy de Heydenen op de Ioodſche manier te leven?
15 Wy zijn van natuur Ioden, ende niet uyt de Heydenen ſondaers.
16 Maer wetende dat geen menſch gerechtvaerdight en wordt uyt de wercken der wet, dan door 't geloof Ieſu Chriſti, en wy gelooven in Ieſu Chriſto, op dat wy gerechtvaerdight ſouden worden uyt Chriſtus geloof, en niet uyt de wercken der wet, om het welcke uyt de wercken der wet, geen vleeſch en ſal gerechtvaerdight worden. *Rom.* 3. 20.
17 Is 't dat wy begeerende gerechtvaerdigt te worden in Chri-

ſto, ſelf oock ſondaers gevonden zijn, is dan Chriſtus een dienaer der ſonden? Dat ſy ver.
18 Want is 't dat ick 't geene dat ick om geworpen hebbe, wederom op timmere, ſoo make ick mijn ſelven een overtreder.
19 Want ick ben door de wet, aen de wet geſtorven, op dat ick aen Godt leven ſoude. Met Chriſto ben ick gekruyſt,
20 Maer ick leeve, nu voort niet ick, maer in my leeft Chriſtus. En dat ick nu leeve in 't vleeſch, dat leeve ick in 't geloof van den Soone Godts, die my lief gehad heeft, en heeft ſijn ſelven gegeven voor my.
21 Ick en verwerp de genade Godts niet: want is 't dat door de wet de rechtvaerdigheydt is, ſoo is Chriſtus dan te vergeefs geſtorven.

Het III. Capittel.

1 O Uytſinnige Galaten, wie heeft u lieden betoovert om de waerheydt niet onderdanigh te zijn, voor welcker oogen Jeſus Chriſtus betoont is geweeſt in u lieden gekruyſt?
2 Dit wil ick alleen van u lieden weten. Hebt ghy uyt de wercken des wets den geeſt ontfangen, oft uyt het gehoor des geloofs?
3 Zijt ghy ſoo onverſtandigh, dat ghy nu voleynden wildt na het vleeſch, als ghy na den geeſt begonnen hebt?
4 Hebt ghy ſoo veel geleden te vergeefs? is 't anders te vergeefs.
5 Die dan u geeft den geeſt, ende werckt de wercken in u lieden, doet hy dat uyt de wercken des wets, of uyt het gehoor des geloofs?
Gen. 15. 6. *Rom.* 4. 3. 6 Gelijcker geſchreven is, Abraham heeft Godt gelooft, en het is hem gerekent tot rechtvaerdigheydt.
Iac. 2. 23. 7 Daerom bekent dat de gene die uyt het geloof zijn, Abrahams kinderen zijn.
8 Maer de Schriftuur te voren ſiende, dat Godt de Heydenen uyt het geloof rechtvaerdigh maeckt, heeft te voren Abraham verkondight, in u ſullen geſegent worden alle volcken.
Gen. 12. 3. *Eccl.* 44. 20. 9 Daerom die uyt het geloof zijn, ſullen geſegent worden met den gelovigen Abraham.
10 Want alle die uyt de wercken des wets zijn, zijn onder de
Deut. 27. 26. vervloeckinge. Want daer is geſchreven: Vervloeckt is hy, die niet en blijft in alle de dingen die geſchreven zijn in 't boeck des wets, dat hy die doe.
11 Maer alſoo 'er in de wet niemant gerechtvaerdight en wordt
Hab. 2. 4. *Rom.* 1. 17. by Godt, ſoo is 't openbaer, dat de rechtvaerdige uyt het geloof leeft.
Lev. 18. 5. 12 En de wet is uyt het geloof niet, maer dieſe doet, ſal daer in leven.
13 Chriſtus heeft ons verloſt van de vloeck des wets, voor ons
Deut. 21. 23. geworden zijnde een vervloeckinge. (Want daer is geſchreven: Vervloeckt is hy die aen 't hout hanght,)

14 Op

14 Op dat in de Heydenen de beſnydenis van Abraham geſchieden ſoude in Chriſto Ieſu, op dat wy de belofte van den Geeſt ontfangen ſoude door 't geloof.
15 Broeders (ick ſpreeck na den menſch) nochtans het teſtament van een menſch vaſt gemaeckt en verſmaet niemant, of niemant en ſchickt daer iet meer over *Heb.* 9. 17.
16 Aen Abraham zijn beloften toe geſeyt, en ſijn zaed. Hy en ſeyt niet aen de zaden, als in velen maer als in een, ende uw zaed, 't welck is Chriſtus.
17 Maer ick ſegh dit: Het Teſtament vaſt gemaeckt van Godt, en maeckt de wet niet van onwaerden, die na vier hondert en dartigh Iaren gemaeckt is, om te niet te doen de belofte.
18 Want is het erfdeel uyt de wet, ſoo en is ſy nu uyt de belofte niet, maer Abraham heeft Godt die gegeven door de belofte.
19 Wat is dan de wet? Sy is geſtelt om de overtredingen, tot dat komen ſoude 't zaet, aen het welcke hy dat belooft hadde, geſchickt door de Engelen in de handt des middelaers,
20 Een middelaer en is niet van een alleen, maer Godt is een.
21 Is dan de wet tegen Godts beloften? Dat ſy ver. Want waerder een wet gegeven die konde levend maken, ſoo waer waerachtelijck de rechtvaerdigheydt uyt de wet.
22 Maer de Schriftuur heeft alles beſloten onder de ſonde, op dat de belofte uyt het geloof Ieſu Chriſti gegeven ſoude worden aen de geloovigen. *Rom.* 3. 9.
23 Doch te voren eer 't geloof quam, wierden wy onder de wet bewaert, geſloten tot het geloof, 't welck geopenbaert ſoude worden.
24 Aldus is de wet onſe ſchool-meeſter geweeſt tot Chriſtum, op dat wy uyt het geloof ſouden gerechtvaerdight worden.
25 Maer na dat 't geloof gekomen is, ſoo en zijn wy nu voort aen niet meer onder de ſchool-meeſter:
26 Want ghy zijt alle Godts kinderen door 't geloof in Chriſto Ieſu.
27 Dan ghy allen die in Chriſto gedoopt zijt hebt Chriſtum aengedaen. *Rom.* 6. 3.
28 Daer en is geen Iood, noch Grieck, daer en is geen knecht of vry menſch, daer en is geen Man oft Vrouw, want ghy alle zijt een in Chriſto Ieſu.
29 En is 't dat ghy Chriſto toe behoort, ſoo zijt ghy dan Abrahams zaet, na de belofte erfgenamen.

Het IV. Capittel.

1 ENde ick ſegge: ſoo lange tijdt als de erfgenaem een kleyn kindt is, ſoo en is 'er geen onderſcheyt tuſſchen hem en een knecht, hoe wel hy een Heere is van alles,
2 Dan hy is onder vooghden en beſtierders tot den geſtelden tijdt van den Vader:
3 Alſoo wy ook, doen wy kleyne kinderen waren, waren wy

onder de elementen des werelts dienende.
4 Maer doen gekomen is de volheyt des tijdts, heeft Godt zijn Soon geſonden, geboren uyt een Vrouw, geworden onder de wet,
5 Op dat hy de geene die onder de wet waren, ſoude verloſſen, op dat wy de aen-neminge tot kinderen ſouden ontfangen.
6 Derhalven om dat ghy kinderen zijt, heeft Godt de geeſt van ſijn Soon geſonden in u harten, roepende Abba Vader.
7 Daerom en is hy nu geen knecht, maer een Soon. Is 't dat hy een Soon is, ſoo is hy oock erfgenaem door Godt:
8 Maer doen ghy voorwaer Godt niet kennende, dienden den genen die van naturen geen goden en waren:
9 Maer nu als ghy Godt gekent hebt, ja ſelver gekent zijt van Godt, hoe wordt ghy wederom gekeert tot de krancken en arme elementen, de welcken ghy wederom wildt dienen?
10 Ghy onderhoudt dagen, en maenden, en tyden, en jaren,
11 Ick vrees voor u, dat ick miſſchien te vergeefs ſal in u gearbeyt hebben.
12 Weeſt gelijck ick, want ick ben oock gelijck ghy. Broeders, ick bidde u hartelijck, ghy en hebt my geen leet gedaen,
13 Doch ghy weet dat ick door de kranckheydt des vleeſch u 't Euangelie gepreeckt hebbe nu onlanghs geleden,
14 En u beproevinge in mijn vleeſch en hebt ghy niet verſmaet, noch verworpen, maer gelijck een Engel Godts hebt ghy my ontfangen, gelijck Chriſtum Ieſum.
15 Waer is dan u ſaligheyt? want ick geve u getuygenis, dat ghy (indien 't moogelijck waer geweeſt) u oogen ſoud uytgetrocken hebben, en my gegeven.
16 Ben ick dan uw vyandt geworden, u de waerheydt ſeggende?
17 Sy zijn jalours van u lieden, niet in 't goede, maer ſy willen u uytſluyten, dat ghy haer ſoud navolgen.
18 Maer volght het goet altijdt in 't goede, en niet alleen als ick tegenwoordigh ben by u lieden.
19 Mijn kinderkens, de welcke ick wederom met arbeyt bare, tot dat Chriſtus in u lieden een gedaente krijge,
20 Doch ick wilde nu wel by u lieden zijn, en mijn ſtem veranderen, want ick wordt beſchaemt in u lieden.
21 Seght my ghy die onder de wet wilt zijn, en hebt ghy de wet niet geleſen?
Gen. 16. 15. 22 Want daer is geſchreven, dat Abraham twee Soonen heeft gehadt, den eenen van de dienſt-maeght, en de andere van de
Gen. 21.2. vrye Huys-vrouw.
23 Maer die van de dienſt-vrouw die is na het vleeſch gebooren, doch die van de Huys-vrouw was, door de belofte.
24 Welcke woorden zijn door een gelijckeniſſe geſproken, want dit zijn de twee Teſtamenten. Het eene op den Bergh Sina tot ſlavernye barende, welck is Agar.

25 (Want

25 (Want Sina is een Bergh in Arabien die vervoeght is met dien die nu is Ieruſalem) en is een ſlaef met hare Soonen:
26 Maer Ieruſalem die boven is, is vry, die onſe Moeder is.
27 Want daer is geſchreven: Verblijdt u ghy onvruchtbare Vrouw die niet en baert, barſt uyt en roept, die niet bevrucht en zijt: want daer zijn veel kinderen van de verlate Vrouw, meer dan van haer die een Man heeft. *Iſa.* 54. 1.
28 En wy Broeders zijn na Iſaac Kinderen der beloften.
29 Maer gelijck doen de geen die na het vleeſch geboren was, hem vervolghde die na den geeſt was, alſoo is 't nu oock. *Rom.* 9. 8.
30 Maer wat ſeydt de Schrifture? werpt uyt de dienſt-vrouw en haer Soon, want de Soon van de dienſt-vrouw en ſal geen erfgenaem weſen met de Soon van de vrye Vrouw. *Gen.* 21. 10.
31 Aldus broeders en zijn wy geen Kinderen van de dienſtvrouw, maer van de vrye Vrouw, door welcke vryheyt Chriſtus ons vry gemaeckt heeft.

Het V. Capittel.

1 STaet, ende en wilt niet wederom met het jock van ſlavernij gehouden worden.
2 Siet ick Paulus ſegh u lieden, is 't dat ghy beſneden wordt ſoo en ſal u Chriſtus niet baten. *Act.* 15. 1.
3 Maer ick betuygh wederom een ygelijck menſch die ſijn ſelven beſnijdt, dat hy ſchuldigh is de geheele wet te volbrengen.
4 Ghy zijt verlaten van Chriſto, die in de wet gerechtvaerdight wordt: ghy zijt van de gratie vervallen.
5 Want wy verwachten door den geeſt uyt het geloof de hoop der rechtvaerdigheydt.
6 Want in Chriſto Ieſu en geldt de beſnydeniſſe niet, noch de onbeſnedenheydt, maer 't geloof dat door de liefde werckt.
7 Ghy liept wel, wie heeft u belet aen de waerheydt niet onderdanigh te zijn?
8 Het onderwijs en is uyt hem niet die u lieden roept.
9 Een weynigh heeft verſuert 't geheel deegh. *1 Cor.* 5. 6.
10 Ick vertrouw van u lieden in den Heer, dat ghy anders niet gevoelen en ſult, maer die u ontſtelt, ſal het oordeel dragen, wie dat die is.
11 Maer broeders is 't dat ick noch de beſnydenis Preecke, wat lijde ick noch vervolginge? Soo is dan te niet gedaen de verargerniſſe des kruys.
12 Och of ſy oock afgeſneden waren die u ontſtelt maken!
13 Want ghy zijt tot de vryheydt geroepen Broeders, alleenlijck ſiet toe dat ghy de vryheydt niet en gebruyckt ter oorſaecken des vleeſch, maer door de lieſde des geeſts dient malkanderen:
14 Want de heele wet wordt in een woordt volbracht, bemindt uwen naeſten als u ſelven. *Lev.* 19. 18. *Matth* 22. 39.
15 Is 't dat ghy malkanderen bijt en eet, ſoo ſiet toe dat ghy van malkanderen niet verteert en wordt.
16 Maer *Rom.* 13 8.

Rom. 13. 14. 16 Maer ick ſegh: Wandelt in den geeſt, en ghy en ſult de luſten des vleeſchs niet volbrengen.

1 *Pet.* 2. 11. 17 Want het vleeſch begeert tegen den geeſt, maer den geeſt tegen 't vleeſch, want deſe zijn malkanderen tegen, alſoo dat ghy niet al en doet wat ghy wilt.

18 Is 't dat ghy door den geeſt geleydt wordt, ſoo en zijt ghy onder de wet niet:

19 En de wercken des vleeſch zijn openbaer, de welcke zijn hoereeringe, onreynigheydt, oneerbaerheydt, dartelheydt,

20 Afgodery, toovery, vyandtſchappen, kyvagien, nydige vervolgingen, gramſchappen, ſtrijdingen, tweedrachten, ſecten,

21 Nydigheden, doodtſlagen, dronckenſchappen, braſſeryen, ende diergelijcke, de welcke ick u voorſegge, gelijck ick te voren geſeydt heb: Dat die ſulcks doen, en ſullen het rijck Godts niet verkrijgen.

22 Maer de vrucht des geeſts is liefde, blijdtſchap, vreede, verduldigheydt, goedertierenheydt, goedtheydt, lanckmoedigheydt,

23 Sachtmoedigheydt, getrouwigheydt, ſeeghbaerheydt, eerbaerheydt, reynigheydt. Tegen alſulcke en is de wet niet.

24 Maer wie Chriſto toe behooren, die hebben haer vleeſch gekruyſt met de gebreken en quaede luſten.

25 Is 't dat wy na den geeſt leven, ſoo laet ons na den geeſt oock wandelen.

26 En laet ons niet ydel worden roem begeerende, malkanderen tergende, malkanderen benijdende.

Het VI. Capittel.

1 BRoeders, al is 't dat een menſch haeſtelijck gevallen is in eenigh misdaet, ghy die geeſtelijck zijt, onderwijſt alſulcke in den geeſt van ſachtmoedigheydt, aenmerckende u ſelven, dat ghy oock niet en wordt verſocht.

2 Draeght d' een des anders laſt, ende alſoo ſult ghy volbrengen de wet Chriſti:

3 Want is 't dat hem ymandt laet duncken, dat hy wat is, daer hy niet en is, die bedrieght ſijn ſelven,

4 Maer een ygelijck beproeve zijn eyge werck, en alſoo ſal hy in ſijn ſelven alleen roem hebben, en niet in een ander:

1 *Cor.* 3. 8. 5 Want een ygelijck ſal zijn laſt dragen.

6 En wie geleert wordt met het woordt, die deele mede in alle zijn goederen den genen die hem leert:

7 En wilt niet dolen, met Godt is niet te ſpotten.

8 Want wat een menſch zaeyt, dat ſal hy oock maeyen: want die in zijn vleeſch zaeyt, die ſal van het vleeſch oock maeyen verdervinge: maer wie in den geeſt zaeyt, die ſal van den geeſt maeyen het eeuwigh leven.

2 *Theſſ.* 3. 13. 9 En goet doende laet ons niet vertragen, want te ſijnder tijdt ſullen wy maeyen ſonder ophouden.

10 Daer-

10 Daerom terwijl wy tijdt hebben, ſoo laet ons goet doen tot een ygelijck, maer aldermeeſt tot de huys-genoten des geloofs.
11 Beſiet met wat letteren dat ick u geſchreven heb met mijn handt.
12 Want alle die behagen willen in 't vleeſch, die dwingen u lieden beſneden te worden, alleenlijck op dat ſy de vervolginge van 't Cruys Chriſti niet lijden en ſouden.
13 Want de gene die beſneden worden, en bewaren de wet oock niet, maer ſy willen dat ghy ſoud beſneden worden, om dat ſy in u vleeſch ſoude roemen.
14 Maer ver ſy van my te roemen anders dan in 't Cruys ons Heeren Ieſu Chriſti, door wien my de wereldt gekruyſt is, en ick aen de wereldt.
15 Want in Chriſto Ieſu en is niet waert de beſnijdeniſſe, noch de onbeſnedenheydt, maer het nieuwe ſchepſel.
16 En ſoo wie deſe regel volgen, vrede ſy op die, ende barmhartigheydt, en op Iſrael Godts.
17 Voortaen ſoo en ſy niemandt my meer laſtigh, want ick drage de litteeckenen des Heeren Ieſu in mijn lichaem.
18 De genade ons Heeren Ieſu Chriſti ſy met uwen geeſt Broeders Amen.

Hier voleyndt de Epiſtel van St. Paulus aen de *Galaten*.

De Epiſtel van St. Paulus aen de Epheſien.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus een Apoſtel Ieſu Chriſti door den wil van Godt, aen alle de Heyligen die tot Epheſen zijn, en de geloovigen in Chriſto Ieſu:
2 Gratie ſy u, en vrede van Godt onſen Vader, ende den Heer Ieſu Chriſto.
3 Gelooft ſy Godt en de Vader van onſen Heer Jeſus Chriſtus, die ons geſegent heeft in alle geeſtelijcke ſegeninge in de hemelſche gaven in Chriſto, 2 *Cor.* 1.3. 1 *Pet.* 1.3.
4 Gelijck hy ons verkooren heeft in den ſelven voor het maeckſel des wereldts, dat wy ſouden zijn heyligh en onbeſmet in ſijn aenſicht in de liefde:
5 Die ons van te voren geſchickt heeft tot de aenneminge der kinde-

länderen Godts, door Jeſum Chriſtum, in hem, na het voornomen van zijnen wil,
6 Tot lof van de heerlijckheydt ſijnder genade, in de welcke hy ons aengenaem heeft gemaeckt in zijn beminde Soon:
7 In de welcke wy hebben verloſſingh door zijn bloedt (vergiffeniſſe der ſonden) nae de rijckdommen zijnder genade,
8 Die overvloedigh is geweeſt in ons, in alle wijsheydt ende voorſichtigheydt,
9 Dat hy ons ſoude kennelijck maken de verborgentheydt van ſijn wil, na ſijn welbehagen, 't welck hy voorgenomen heeft in hem,
10 In het beſchicken van de volheydt der tijden, om te vernieuwen alle dingen in Chriſto, die in de hemelen, en in de aerde zijn, in hem.
11 In de welcke wy oock door het lot geroepen zijn, te voren geſchickt na zijn voornemen, die 't al werckt, na den raet van zijn wil,
12 Op dat wy ſouden ſijn tot lof van ſijn heerlijckheydt, die te vooren gehoopt hebben in Chriſto.
13 In de welcke ghy oock hoopte, doen ghy gehoort hadt het woordt des waerheydts het Euangelie uwer ſaligheyt) in 't welck ghy oock geloovende geteeckent zijt met den heyligen Geeſt der beloften,
14 Die het pant is van ons erfdeel, tot verloſſinge des verkrygens, tot lof van ſijn heerlijckheydt.
15 Daerom ick oock hoorende u geloof, welck is in den Heere Jeſu, en de liefde tot al de Heyligen,
16 En houde niet op, danckende voor u lieden, u lieden gedachtenis houdende in mijn gebeden:
17 Op dat de Godt van heerlijckheydt, de Vader ons Heeren Jeſu Chriſti, u lieden geve den geeſt van wijsheydt, en van openbaringh in zijn kennis,
18 Om verlicht te hebben de oogen uws harten, op dat ghy weten mooght 't geen dat de hoop zijns roeps is, en welck de rijckdommen van de heerlijckheydt zijnder erffeniſſe zijn in de Heyligen,
Epheſ. 3. 7. 19 Ende welck de uytnemende grootheydt zijnder kracht is in ons, die gelooven na de werckinge der kracht zijnder ſtarckheydt,
20 't Welck hy gewrocht heeft in Chriſto, verweckende hem van de dooдt, en ſtellende hem aen zijn rechter-zijde, in de hemelſche dingen:
21 Boven alle overheydt, en macht, en kracht, en heerſchappye, en alle naem die genoemt wordt, niet alleen in deſe wereldt, maer oock in de toekomende.
Pſal. 8. 8. 22 Ende alle dingen heeft hy geſtelt onder zijn voeten, en hy heeft hem gegeven tot een hooft, over de geheele Kercke,
23 Welck zijn lichaem is, en zijn volheydt, die 't altemael in al vervult.

Het

Het II. Capittel.

1 ENde u, doen ghy doodt waert door uwe miſdaden en ſonden: *Col. 2. 13.*
2 In de welcke ghy voortijdts gewandelt hebt na den loop deſer wereldt, na den Prins des machts van deſe lucht, des geeſts die nu werckt in de Kinderen der wanhoope:
3 Onder de welcke wy allen voortijdts verkeert hebben in de luſten ons vleeſch, doende een wil des vleeſch, en van de gedachten, en waren van natuur kinderen des gramſchaps, gelijck oock de andere.
4 Maer Godt (die rijck is in bermhartigheyt) om de over-groote liefde, waer door hy ons lief gehadt heeft,
5 Heeft ons oock, doen wy doodt waren door de ſonden, levende gemaeckt met Chriſto (door wiens genade ghy ſaligh geworden zijt:)
6 En hy heeft ons mede verweckt, en mede doen ſitten in de hemelſche plaetſen in Chriſto Ieſu:
7 Op dat hy toonen ſoude in de toekomende tyden, de overvloedige rijckdommen zijnder genade, in goedtheydt over ons in Chriſto Ieſu.
8 Want door de genade zijt ghy ſaligh geworden door 't geloof (ende dat niet uyt u ſelven, want het is Godts gave:)
9 En niet uyt de wercken, op dat niemant en roeme:
10 Want wy ſijn zijn maeckſel, geſchapen in Chriſto Ieſu in goede wercken, die Godt bereydt heeft dat wy daer in wandelen ſouden.
11 Daerom weeſt gedachtigh dat ghy lieden voortijdts waert Heydenen in het vleeſch, die genoemt wordt onbeſnedene, van de gene die genoemt wordt beſnydeniſſe in 't vleeſch met de handt gemaeckt:
12 Want in die tyden waert ghy ſonder Chriſtum, vervreemt van het burgerſchap van Iſrael, ende vreemt van de Teſtamenten, niet hebbende de hoop der beloften, en ſonder Godt in deſe wereldt.
13 Maer nu in Chriſto Ieſu zijt ghy die voortijdts ver waert geworden na by in 't bloedt Chriſti.
14 Want hy is onſe vreede, die 't beyde een gemaeckt heeft, en de middel muur des onderſchutſels brekende, te weten de vyantſchappen in zijn vleeſch,
15 De wet der geboden te niet doende, door vaſte oordeelen, op dat hy van twee maken ſoude in hem ſelven eenen nieuw menſch, vrede makende:
16 En dat hy die beyde ſoude vereenigen in een lichaem aen Godt door 't kruys, doodende de vyantſchappen in ſijn ſelven.
17 En komende, heeft hy vrede verkondight u lieden die ver geweeſt zijt, en vrede den genen die na by waren:
18 Want door hem hebben wy een toegang beyde in een geeſt tot den Vader. *Rom. 5. 2.*

19 Daerom en zijt ghy nu geen gaſten en vreemdelingen, maer ghy zijt burgers der Heyligen, en Godts huys-genoten:
20 Op getimmert zijnde op 't fondament der Apoſtelen en Propheten, den principalen hoeckſteen weſende Ieſus Chriſtus ſelf,
21 In de welcke alle getimmerde timmeraegie opwaſt tot een heyligen Tempel in den Heer:
22 In de welcke ghy oock mede getimmert wordt tot een wooninge Godts in den geeſt.

Het III. Capittel.

1 TEn inſicht van de ſaeck, ick Paulus een gevangen Ieſu Chriſti voor u Heydenen,
2 Is 't nochtans alſoo, dat ghy gehoort hebt het bedienen van Godts gratie, 't welck my gegeven is in u lieden:
3 Want door d' openbaringe is my kenlijck geworden de verborgentheydt, alſoo ick boven geſchreven heb in 't kort,
4 Gelijck ghy leſende mooght verſtaen mijn verſtandigheydt in Chriſtus verborgentheydt,
5 't Welck in de andere geſlachten den kinderen der menſchen niet is kenlijck geweeſt, gelijck dat nu geopenbaert is ſijn heyligen Apoſtelen en Propheten in den Geeſt,
6 Dat de Heydenen ſouden zijn mede-erfgenamen, en van een lichaem, en mede deelachtigh zijnder beloften in Chriſto Ieſu door 't Euangelie:
7 Des welcks dienaer ick geworden ben, na de gave der gratien
Eph. 1.19. Godts, die my gegeven is na 't werck zijnder kracht,
1 *Cor.* 15. 9. 8 My, den alderminſten der Heyligen, is deſe genade gegeven, onder de Heydenen te verkondigen de ongrondelijcke rijckdommen Chriſti,
9 Ende alle menſchen kenlijck te maken, welck dat het uytdeelen is van de verholentheydt die verborgen is geweeſt van 't begin des werelts in Godt, die alle dingen geſchapen heeft:
10 Op dat aen de overheden en machten in de hemelen door de Kerck kenlijck ſoude worden de veelvoudige wijsheyt van Godt,
11 Na het eeuwigh voornemen der tyden, dat hy gemaeckt heeft in Chriſto Ieſu onſen Heere.
12 In de welcken wy betrouwen hebben, en eenen toegangh met betrouwen door zijn geloof.
13 Daerom bid ick dat ghy niet en verflauwt in mijn verdruckinge voor u lieden, welck u glorie is.
14 Uyt deſe oorſaeck buygh ick mijn knien tot den Vader ons Heeren Ieſu Chriſti,
15 Uyt de welcke alle vaderlijckheydt in de hemelen en op aerde genoemt wordt:
16 Op dat hy u lieden geve na de rijckdommen zijnder heerlijckheydt met kracht door ſijnen Geeſt verſtarckt te worden na den inwendigen menſch,
17 Dat Chriſtus in u harten mach woonen door 't geloof, in de liefde gewortelt en gegront:

18 Op

18 Op dat ghy mooght begrypen met al de Heyligen, wat dat is de breedtheydt, en lanckheydt, en hoogheydt, en diepte:
19 Om oock te weten de liefde Chriſti, die de kennis verre boven gaet, op dat ghy vervult mooght worden in alle vollheyt Godts.
20 Doch aen hem die machtigh is alle dingen te doen overvloediger dan wy begeeren of verſtaen, na de kracht die in ons werckt:
21 Hem ſy heerlijckheydt in de Kercke en in Chriſto Ieſu in alle geſlachten van eeuwigheydt tot eeuwigheydt, Amen.

Het IV. Capittel.

1 DErhalven ick een gevangen in den Heer, bid u lieden, dat ghy waerdighlijck wandelt na den roep door de welcke ghy geroepen zijt: *Phil.* 1.27. 1 *Cor.* 7.
2 Met aller ootmoedigheydt en ſachtmoedigheydt, met verduldigheydt, verdragende malkanderen in de liefde, 20.
3 Sorghvuldigh om te bewaren de eenigheydt des Geeſts, in den bandt des vreedes. *Rom.* 12. 10.
4 Een Lichaem en een Geeſt, gelijck ghy geroepen zijt in een hoop van uwen roep.
5 Een Heere, een Geloof, een Doopſel.
6 Een Godt en Vader van alle, die is boven allen, ende door alles, en in ons allen. *Mal.* 2.10. *Rom.* 12.3.
7 En een ygelijck van ons lieden is gratie gegeven na de maet van Chriſtus gifte. 1 *Cor.* 12. 11.
8 Daerom ſeydt hy: Klimmende naer 't hooge, heeft hy gevangen geleydt de gevangeniſſe, hy heeft aen de menſchen giften gegeven. 2 *Cor.* 10. 13. *Pſalm* 67. 19.
9 (En dat hy opgeklommen is, wat is dat, dan dat hy oock neder gedaelt is ten eerſten in de onderſte deelen der aerden?
10 Die neder gedaelt is, die is 't oock die opgeklommen is boven alle de Hemelen, om dat hy 't al vervullen ſoude.)
11 Ende hy heeft voorwaer gegeven de ſommige tot Apoſtelen, en de ſommige tot Propheten, maer de andere tot Euangeliſten, en den andere tot Harders en Leeraers: 1 *Cor.* 12. 28.
12 Tot volmakingh der heyligen tot het werck des dienſts, tot ſtichtinge van Chriſtus Lichaem,
13 Tot dat wy alle te ſamen over een komen in eenigheydt des geloofs, en kenniſſe van den Sone Godts, tot een volkomen man, in de maet des ouderdoms van Chriſtus volkomenheydt:
14 Op dat wy niet en ſouden zijn ongeſtadige kleyne kinderen, en al om gedreven worden met alle winden van leeringe, in de boosheydt der menſchen, in argheydt tot de bedriegelickheydt der dolingen:
15 Maer laet ons de waerheydt doende in de liefde, opwaſſen in hem door alle dingen, die het hooft is Chriſtus,
16 Uyt de welcke 't geheel lichaem t' ſamen gevoeght en aen een

een gebonden door alle voegingen des beſtandigheydts, na het wercken tot de maet van elck lidt, wasdom neemt tot ſijn eygen opbouwinge in de liefde.

Rom. 1. 9. 17 Daerom ſegh ick dit, en getuygh in den Heer, op dat ghy nu niet en wandelt als de Heydenen, wandelen in de ydelheydt van haer ſin:

18 Hebbende 't verſtant met duyſterniſſen bevangen, vervreemt van Godts leven door de onwetenheydt die in haer is, om de blintheydt haers harten,

19 Die wanhoopende haer ſelven over gegeven hebben aen de onkuysheydt, tot volbrengen van allerley onſuyverheydt aen de gierigheydt.

20 Maer ghy en hebt Chriſtum alſoo niet geleert.

21 Indien 't is dat ghy hem gehoort hebt, en in hem onderweſen zijt (gelijck de waerheydt is in Ieſu.)

Col. 3. 8. 22 Lecht ghy lieden af na de voorleden wandelingh den ouden
1 *Pet.* 2. 1. menſch, die verdorven wordt na de begeerten der doolingen.

Rom. 6. 4. 23 En wordt vernieuwt mer den geeſt uws verſtants,

Col. 3. 12. 24 En doet aen den nieuwen menſch, die na Godt geſchapen is in de rechtvaerdigheydt, en heyligheydt des waerheydts.

Zach. 8. 25 Daerom afleggende loogentael, ſpreeckt de waerheydt een
16. ygelijck met ſijn naeſte, want wy zijn onder malkanderen litmaten.

Pſal. 4 5. 26 Weeſt gram, ende en wildt niet ſondigen: en laet de Son niet ondergaen over u gramſchap.

Jac. 4. 7. 27 En wilt geen plaets geven aen de Duyvel.

28 Soo wie geſtolen heeft, die ſtele nu niet meer, maer hy arbeyde liever, werckende met ſijn handen dat goet is, op dat hy hebbe waer af dat hy geven mach aen de gene die gebreck lijt.

29 Alle quade ſpraeck en kome niet voort uyt uwe mondt, maer is 'er eenigh goet woordt tot ſtichtigheydt des geloofs, op dat het gratie geve aen de gene die 't hooren.

30 Ende en wildt niet bedroeven den heyligen Geeſt Godts, in den welcken ghy geteeckent zijt in den dagh der verloſſinge.

31 Alle bitterheydt, en gramſchap, en onwaerdigheydt, en geroep, en Godts laſteringh, laet van u lieden wegh gedaen worden, met alle boosheydt.

Col. 3. 12. 32 Maer weeſt tot malkanderen goedertieren, barmhertigh, vergevende malkanderen, gelijck oock Godt in Chriſto u vergeven heeft.

Het V. Capittel,

1 DAerom weeſt Godts navolgers, als alderliefſte kinderen,

Joan. 13. 2 En wandelt in de liefde, gelijck Chriſtus oock ons heeft lief
34. *en* 15. gehadt, en heeft ſijn ſelven over gelevert voor ons tor een ofe 12. ferhande en een ſlach-offer aen Godt tot een reuck der ſoetig-
1 *Ioan.* 4. heydt.
11. *en* 21.

3 Maer

3 Maer alle onkuysheydt, en alle onſuyverheydt, of gierigheydt en worde oock niet genoemt onder u lieden, gelijck het aen de Heyligen betaemt: *Col.* 3. 5.
4 Of oneerbaerheydt, of ſotte klappernye, of lichtvaerdigheyt in woorden, die nergens toe en dient, maer liever danckbaerheydt.
5 Want weet dit verſtaende, dat alle onkuysheydt doende, of onſuyverheydt bedryvende, oft die gierigh is (het welck is der afgoden dienſt) geen erfdeel en heeft in 't rijck Chriſti ende Godts.
6 Niemandt en verleyde u met ydele woorden: want hier om komt de granſchap over de kinderen der wantrouwigheyt. *Mat.* 24. 4. *Mar.* 13. 5.
7 Daerom en wilt niet worden aen haer mede deelachtigh. *Luc.* 21. 8.
8 Want ghy waert voortydts duyſterniſſen, doch nu zijt ghy een licht in den Heer. Wandelt als kinderen des lichts, 2 *Theſ.* 2. 3.
9 (Want de vrucht des lichts is in alle goedtheyt, en rechtvaerdigheydt, en waerheydt.)
10 Proevende wat het wel behagen Godts is.
11 Ende en hebt geen gemeynſchap met de onvruchtbare wercken der duyſterniſſen, maer ſtraft ſe liever.
12 Want dat in 't heymelijck van haer gedaen wordt, dat is oock leelijck te ſeggen.
13 Maer al wat geſtraft wordt, dat wordt van het licht geopenbaert: want alle dat geopenbaert wordt, dat is licht.
14 Daerom ſeydt hy: Staet op die daer ſlaept, en verrijſt van den dooden, en Chriſtus ſal u verlichten.
15 Daerom ſiet toe Broeders, hoe dat ghy voorſichtelijck mooght wandelen, niet als onwijſe, *Col.* 4. 5.
16 Maer als wijſe, uytkoopende den tijdt, want de dagen zijn quaet.
17 Daerom en wilt niet worden onwijs, maer verſtaende wat de wille Godts is. *Rom.* 12 3. 1 *Theſ* 4. 3.
18 Ende en wildt niet droncken worden van den wijn, daer dartelheydt in is, maer wordt vervult met den Heyligen Geeſt,
19 Sprekende onder malkanderen met Pſalmen? en Lof-ſangen, en geeſtelijcke Liederen, ſingende en ſpelende in u harten aen den Heer:
20 Altijdt danckende voor allen in den naem ons Heere Ieſu Chriſti, Godt ende den Vader,
21 Malkanderen onderwerpen in de vreeſe Chriſti.
22 De Vrouwen moeten haer Mannen onderdanigh zijn, als aen den Heer. *Gen.* 3. 16. *Col.* 3. 18.
23 Want de Man is het hooft van de Vrouw, gelijck Chriſtus 't hooft is van de Kerck. Hy ſelve is de Salighmaker ſijns lighaems. 1 *Pet.* 3. 1. 1 *Cor.* 11. 3.
24 Maer gelijck de Kercke aen Chriſtus onderdanigh is, alſoo moeten de Vrouwen hare Mannen onderdanigh zijn in alle dingen.
25 Ghy Mannen hebt u Huys-Vrouwen lief, gelijck Chriſtus *Col.* 3. 19.
oock

oock lief heeft gehadt de Kercke, en heeft ſijn ſelven gelevert voor haer:
26 Om dat hy die ſoude heyligh maecken, ſuyverende haer in 't Doopſel des waters, door 't woordt des levens,
27 Om dat hy voor ſijn ſelven bereyden ſoude een heerlijcke Kercke, niet hebbende eenige ſmetten of rimpele, of iet deſgelijcks, maer dat die weſen ſoude heyligh en onbeſmet.
28 Alſoo moeten de Mannen haer Huys-Vrouwen lief hebben, als haer lichaem: die zijn Huys-Vrouw lief heeft, die heeft ſijn ſelven lief.
29 Want niemandt en heeft ooyt zijn vleeſch gehaet, maer hy voedt en onderhout het, gelijck Chriſtus oock de Kerck:
30 Want wy zijn leden van zijn lichaem, van zijn vleeſch, en van zijne beenderen.
Gen. 2.24. *Mat* 19.5. *Mar.* 10 7. 1 *Cor.* 6. 16. 31 Daerom ſal de Man verlaten zijn Vader en Moeder, en ſal ſijn Huys-Vrouw aenhangen, en ſy ſullen twee in een vleeſch zijn.
32 Dit Sacrament is groot, doch ick ſegh in Chriſto, en in de Kerck.
33 Maer nochtans ſoo hebbe een ygelijck van u lieden zijn Huys Vrouw lief, gelijck ſijn ſelven. En de Huys-Vrouw vreeſe haer Man.

Het VI. Capittel.

Col. 3. 20. 1 KInderen, weeſt onderdanigh aen uw Ouders in den Heer: want dat is rechtvaerdigh.
Exod 20. 12. 2 Eert u Vader en u Moeder ('t welck is 't eerſte gebodt in de belofte.)
Deut. 5. 16 *Eccl* 3. 9. 3 Op dat u wel ſy, en dat ghy mooght langh levende zijn op Aerde.
Mat. 15.4. *Mar.* 7.10. 4 Ende ghy Vaderen en wildt u Kinderen niet verwecken tot gramſchap, maer voetſe op in onderwyſinge en ſtraffinge des Heeren.
Col. 3. 22. *Tit.* 2. 9. 1 *Pet.* 2. 18. 5 Ghy Knechten, weeſt onderdanigh aen u vleeſchelijcken Heeren met vrees en anghſt, met eenvoudigheydt uws harten, als aen Chriſtus,
6 Niet alleen voor de oogen dienende, als de menſchen behagende, maer als dienaers Chriſti, doende de wille Godts uyter harten,
7 Met een goede wil dienende, als den Heer, en niet den Menſchen:
8 Wetende dat een ygelijck ſoo wat goet dat hy doet, dat ſal hy van den Heer ontfangen 't ſy een eygen knecht 't ſy een vry Menſch.
9 En ghy Heeren doet haer deſgelijcks, achterlatende de dreygementen: wetende dat de Heer van haer en van u lieden in de Hemelen is, Ende dat de uytneminge der perſoonen by Godt niet en is.
Deut. 10. 17.

10 Voorts

10 Voorts Broeders wordt verſtarckt in den Heer, en in de macht zijnder ſtarckheydt. 2 *Par.* 19. 7.
11 Doet u ſelven aen de wapenen Godts, op dat ghy ſtaen mooght tegen de liſtige lagen des Duyvels. *Iob* 34. 19. *Sap.* 6. 8.
12 Want wy en hebben geen medeworſtelingh tegen vleeſch en bloedt, maer tegen de princen en machtigheden, tegen de regeerders der wereldt van deſe duyſterniſſen, tegen de geeſtelijcke boosheden in de lucht. *Eccl.* 35. 16. *Rom.* 2. 11. *Col* 3. 25. *Act.* 10. 34.
13 Daerom neemt aen de wapenen Godts, op dat ghy mooght wederſtaen in de quaden dagh, en in alle dingen volkomen ſtaende blyven. 1 *Pet.* 1. 17.
14 Aldus ſtaet, u lendenen opgeſchort hebbende met de waerheydt, ende aen gedaen hebbende het pantſier der rechtvaerdigheydt,
15 Ende de voeten geſchoent hebbende tot een bereytſel van het Euangelie des vreedes,
16 In alle dingen nemende den ſchilt des geloofs, in den welcke ghy mooght al de vuurige pylen van den alderbooſten uytbluſſchen:
17 En den helm der ſaligheydt neemt aen, en 't ſwaert des geeſts (dat het woordt Godts is.) *Iſa.* 59. 17. 1 *Theſſ.* 5. 8.
18 Met alle biddinge en ſmeeckinge biddende altijdt met den geeſt, en in hem wakende met alle naerſtigheydt, en ſmeeckinge voor al de Heyligen, *Col.* 4. 2.
19 Ende voor my, op dat my gegeven worde het woordt in 't open doen mijns mondts met betrouwen, om kenbaer te maken de verborgentheydt van het Euangelie. 2 *Theſſ.* 3. 1.
20 Voor het welcke ick een geſantſchap bekleede in de ketene, alſoo dat ick daer in durf ſpreken alſoo 't behoort.
21 En op dat ghy oock weten mooght dat my aengaet, wat ick doe, dat ſal u al te kennen geven Tychicus, de alderliefſte broeder en getrouwe dienaer in den Heer,
22 De welcke ick tot u lieden geſonden hebbe om deſe ſelve ſaeck, om dat ghy weten ſoud 't geene dat ons aengaet, en dat hy u harten vertrooſten ſoude.
23 Vrede ſy aen de Broeders, en liefde, met het geloof van Godt den Vader, en den Heer Jeſus Chriſtus.
24 Gratie ſy met alle den geenen die lief hebben onſe Heere Jeſum Chriſtum in onverganckelijckheydt, Amen.

Hier voleynd de Epiſtel van St. Paulus aen de *Epheſien.*

De

De Epiſtel van St. Paulus aen de Philippenſen.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus ende Timotheus, dienaers Jeſu Chriſti, aen alle de Heyligen in Chriſto Jeſu, die te Philippen zijn met de Biſſchoppen en Diakenen.
2 Genade ſy u en vrede van Godt onſen Vader, en de Heer Jeſu Chriſto.
3 Ick dancke mijn Godt in alle uwe gedenckeniſſe,
4 (Altijdt in alle mijn gebeden voor u allen met blydſchap biddende)
5 Over u lieden gemeynſchap in 't Euangelie Chriſti, van den eerſten dagh tor noch toe.
6 Betrouwende dat ſelve, dat de geene die in u begonnen heeft het goedr werck, dat die het oock ſal volbrengen tot in den dagh Chriſti Ieſu:
7 Gelijck 't my behoorlijck is dat te gevoelen van u allen, om dat ick u lieden hebbe in 't hart, en in mijn banden, en in 't verantwoorden, en in 't verſtarcken van 't Euangelie, dat ghy alle medegeſellen zijt van mijn blijdtſchap.
8 Want Godt is my getuyge, hoe dat ick u altemael begeere in het binnenſte Jeſu Chriſti.
9 Ende ick bidde dit, dat u liefde meer ende meer mach overvloedigh worden in kenniſſe, en in alle verſtandigheydt,
10 Op dat ghy mooght verkieſen de beſte dingen, op dat ghy mooght weſen onbevleckt en ſonder misdaedt tot den dach Chriſti,
11 Vervult met de vreught der rechtvaerdigheydt door Jeſum Chriſtum, tot heerlijckheydt en lof van Godt.
12 Doch ick wil dat ghy weet broeders, dat de dingen die my aengaen, zijn meer gekomen tot voorderinge van 't Euangelie:
13 Alſoo dat mijn banden kennelijck geworden zijn in Chriſto, in alle rechtplaets, en in alle de andere plaetſen:
14 Ende veel van de broeders in den Heer betrouwen hebbende door mijn banden, kloecker geweeſt zijn om ſonder vreeſe het woordt Godts te ſpreken.
15 De ſommige preken Chriſtum uyt nydigheydt, en twiſt, maer de ſommige uyt een goede wil.
16 De ſommige uyt liefde, wetende dat ick in 't beſchermen van 't Euangelie geſtelt ben.
17 Maer de ſommige verkondigen Chriſtum uyt twiſt, niet puerlijck, meenende noch meer te verdrucken mijne banden.
18 Maer wat leyt daer aen? Als in alle manieren, 't ſy of door occaſie, of door de waerheydt Chriſtus verkondight wordt, daer

daer in verblijde ick my oock, en ick ſalder oock noch blijde om zijn.
19 Want ick weet wel dat my dit kome ſal ter ſaligheydt, door u gebedt, ende door de byſtant des Geeſts Jeſu Chriſti,
20 Na mijn verwachtinge, en mijn hoop, dat ick nergens in beſchaemt en ſal worden, maer in alle betrouwen, gelijck altijdt, ſal Chriſtus nu oock groot gemaeckt worden in mijn lichaem, 't ſy door 't leven, 't ſy door de doodt.
21 Want Chriſtus is my te leven, en het ſterven gewin.
22 Maer is 't dat in 't vleeſch te leven my hier een vreught des wercks is, ſoo en weet ick oock niet wat ick kieſen mocht.
23 Want ick worde benauwt van tween, hebbende begeerte om ontbonden te zijn, en met Chriſto te weſen, het welck is ſeer veel beter,
24 Maer te blijven in 't vleeſch is nootſaeckelijck om uwen 't wille.
25 Ende dit betrouwen hebbende, weet ick dat ick blyven ſal, en geſtadelijck blyven by u allen, tot uwe voorderingh ende blijdtſchap des geloofs,
26 Op dat u mede-verblyden magh overvloedigh worden in Chriſto Jeſu in my, door mijn toekomſte wederom tot u lieden.
27 Alleenlijck wandelt waerdiglijck na 't Euangelie Chriſti, op dat, 't ſy als ick ſal gekomen zijn, ende u ſien ſal, 't ſy dat ick niet tegenwoordigh zijnde, mach van u lieden hooren, dat ghy ſtaet in een geeſt eendrachtigh, te ſamen arbeydende voor 't geloof van 't Euangelie. *Eph.* 4. 1. *Col.* 1. 10. 1 *Theſſ.* 2. 12.
28 Ende en werdt nergens in vervaert van de weder-ſtreelers, 't geen haer is een ſaeck der verdoemeniſſe, maer u lieden van ſaligheydt, en dat van Godt.
29 Want u lieden is 't gegeven om Chriſtus wil, niet alleen dat ghy in hem gelooven ſoudt, maer oock dat ghy voor hem lyden ſoudt,
30 Den ſelven ſtrydt hebbende, alſoo ghy oock geſien hebt in my, ende nu gehoort van my.

Het II. Capittel.

1 DAerom is 'er eenige vertrooſtinge in Chriſto, is 'er eenige verquickinge der liefde, is 'er eenige gemeenſchap des geeſts, zijnder eenige hartgrondelijcke ontferminge,
2 Soo vervult mijn blydtſchap, dat ghy een gevoelen mooght hebben, een liefde hebbende, eendrachtigh, een ſin hebbende,
3 Niet doende door twiſtingh, noch door ydele roem, maer in ootmoedigheydt d' een de ander hooger achtende,
4 Niet elck aenmerckende dat zijn is, maer 't gene dat den anderen is.
5 Want gevoelt in u lieden, 't gene dat oock is in Chriſto Jeſu.

6 De welcke doen hy in Godts weſen was, en heeft het voor geen roof geacht aen God gelijck te zijn:
7 Maer hy heeft ſijn ſelven vernedert, eens knechts gedaente aennemende, de menſchen gelijck geworden, en van weſen gevonden als een menſch.
Heb. 2. 9. 8 Hy heeft ſijn ſelven verootmoedight, onderdanigh geworden zijnde tot 'er doodt toe, en dat tot de doodt des kruys.
9 Daerom heeft hem Godt verheven, en heeft hem gegeven een naem die boven alle namen is,
Iſa. 15. 24. *Rom.* 14. 11. 10 Op dat in den naem Jeſu ſouden gebogen worden alle knien van de genen die in den Hemel, op der Aerden, en onder der Aerden zijn,
11 Ende dat alle tongh ſouden belyden, dat de Heer Jeſus Chriſtus is in de heerlijckheydt des Vaders.
12 Aldus mijn alderliefſte (gelijck ghy altydt onderdanigh hebt geweeſt) niet alleen in mijn tegenwoordigheydt, maer veel meer nu in mijn af-weſen, werckt met vrees en anghſt uw ſaligheyt.
13 Want 't is God die in u lieden werckt, beyde het willen en het volbrengen nae den goeden wil.
1 Pet. 4. 9. 14 Ende alle dingen doet ſonder tegen preutelen en twyfelingen,
15 Op dat ghy weſen mooght ſonder klachte, en eenvoudige kinderen Godts, onberiſpelijck in 't midden van het quaet en verkeert geſlacht, onder het welcke ghy licht als lichten in de wereldt,
16 Het woordt des levens inhoudende tot mijn glorie, in den dagh Chriſti, dat ick niet te vergeefs gelopen en heb, noch te vergeefs gearbeyt:
17 Maer is 't dat ick tot een offerhande gedoodt worde, over de offerhande ende bedieninge uws geloofs, ſoo ben ick blyde, en verblyde my met u allen.
18 Deſgelijcks verblydt ghy u oock, ende verblydt u met my.
Act. 16. 1. 19 Maer ick hoop in den Heer Ieſu, dat ick Timotheum kortelingh tot u lieden ſenden ſal, op dat ick goets moets mach weſen, wetende hoe dat met u lieden is.
20 Want ick en heb niemand ſoo ſeer na mijn ſin, die met oprechte genegentheydt voor u lieden ſorghvuldigh is:
1 Cor. 10. 24. *en* 13. 5. 21 Want ſy ſoecken al dat haer is, en niet dat Ieſu Chriſti is.
22 En verſtaet zijn proevinge, want als een Kindt zijn Vader, alſoo heeft hy met my gedient in 't Euangelie
23 Aldus hoop ick deſe te ſenden tot u lieden terſtont als ick ſal geſien hebben hoe 't met my ſtaet.
24 Maer ick heb betrouwen in den Heer, dat ick oock tot u lieden komen ſal kortelingh.
25 Ende het heeft my noodtſakelijck gedocht, Epaphroditum mijn Broeder, en mede-wercker, en mede-ſtryder, en uwen Apoſtel, en een dienaer mijnder noodtruftigheydt, tot u te ſenden.

26 Want

26 Want voorwaer hy begeerde u allen, ende hy was droevigh, om dat ghy gehoort hadde dat hy ſieck geweeſt was.
27 Want hy oock ſieck geweeſt heeft tot 'er doodt toe, maer God heeft zijnder ontfermt: en niet alleen zijnder, maer oock mijnder, op dat ick de eene droefheydt op d' ander niet hebben en ſoude.
28 Daerom heb ick hem te haeſtelijcker geſonden, op dat ghy hem geſien hebbende, wederom mooght blyde zijn, ende dat ick ſonder droefheydt ſoude weſen.
29 Daerom ontfanght hem met alle blydtſchap in den Heer, ende alſulcke hebt in eere.
30 Want om des wercks Chriſti wille was hy tot de doodt gekomen, en waeghden zijn leven, op dat hy volbrengen ſoude 't gene dat 'er van u lieden wegen gebrack aen mijn dienſt.

Het III. Capittel.

1 VOortaen mijn Broeders, verblydt u in den Heere. Het ſelve u te ſchryven en is my voorwaer niet verdrietelijck, en u lieden is 't noodtſakelijck.
2 Siet de honden, ſiet de quade werck-luyden, ſiet de verſnydinge.
3 Want wy zijn de beſnydeniſſe, die door den geeſt God dienen, en roemen in Chriſto Ieſu, en niet in 't vleeſch betrouwen hebbende,
4 Hoe wel dat ick hebbe betrouwen in 't vleeſch. Is dat 'er ymant ſchijnt te betrouwen in 't vleeſch, dat mach ick meer,
5 Die beſneden ben op den achtſten dagh, uyt Iſraels afkomſte, van Benjamins geſlachte, een Hebreeu van de Hebreeuwen geboren, na de wet een Phariſeus, *Act.23.6.*
6 Na den yver vervolgende de Kercke Godts, na de gerechtigheydt die in de wet is, hebbende geleeft onſtraffelijck.
7 Maer de dingen die my winninge geweeſt hebben, heb ick gehouden om Chriſtus wil voor verlies.
8 Ia oock achte ick alle dingen verlies te zijn om de overhooge kenniſſe Ieſu Chriſti ons Heeren, om de welcke ick alle dingen voor verlies geacht hebbe, en acht die als dreck, om dat ick Chriſtum ſoude mogen winnen,
9 En dat ick mach gevonden worden in hem, niet hebbende mijn rechtvaerdigheyt die uyt de wet is, maer de gene die uyt het geloof Chriſti Ieſu is, de rechtvaerdigheydt die uyt Godt is in 't geloof,
10 Om hem te kennen, en de kracht van zijn verryſenis, ende de gemeynſchap zijns lydens, aen ſijn doot gelijckformigh geworde,
11 Of ick eenighſins moght komen tot de verryſeniſſe dewelcke is van de dooden,
12 Niet dat ick 't nu gekregen heb, of dat ick nu volmaeckt ben, maer ick ſet daer op toe, of ick mocht vol begrypen in

't geene daer ick in vol begrepen ben van Chriſto Ieſu.
13 Broeders, ick en laet my niet voorſtaen dat ick 't volbegrepen hebbe. Maer een dingh (ſegh ick) want voorwaer 't geene dat voorby is vergetende, en tot het geene dat voor is mijn ſelven uytſtreckende,
14 Vervolge ick tot het voor geſtelt teken, tot den prys van den hoogen roep Godts in Chriſto Ieſu.
15 Daerom ſoo vele als van onſe volmaeckt zijn, laet ons dit gevoelen hebben: en is 't dat ghy iet anders gevoelt, dat ſal u Godt oock openbaren.
16 Maer nochtans 't gene daer wy toegekomen zijn, dat wy een gevoelen hebben ſouden, laet ons in den ſelven regel blyven.
17 Weeſt mijn navolgers, Broeders, en neemtſe waer, die alſoo wandelen, gelijck ghy hebt ons voorbeelt.
Rom. 16. 17. 18 Want daer wandelen der vele van den welcken ick u dickmael ſeyde (maer nu ſegh ick 't oock al weenende) dat ſy zijn vyanden des Kruys Chriſti,
19 Welckers eynde is de verdoemeniſſe, welcker Godt is den buyck, en haerlieder roem is tot haer ſchande, die tot aerdtſche dingen geſint zijn.
20 Maer onſe wandelingh is in de Hemelen. Van waer wy oock den Salighmaker verwachten, onſen Heer Ieſum Chriſtum,
21 Die hermaken ſal het lichaem onſer needrigheydt, dat gelijckmakende aen het lichaem van zijn klaerheydt, na de werckinge zijnder kracht, waer mede hy oock alle dingen ſijn ſelven machtigh is onderdanigh te maken.

Het IV. Capittel.

1 ALdus, mijn alderliefſte ende gewenſte broeders, mijn blydtſchap, en mijn kroon, ſtaet alſoo in den Heer, mijn alderliefſte,
2 Euodiam bidde ick, en Syntichen bidde ick, dat ſy van een ſin zijn in den Heer.
3 Oock bidde ick u, ghy mijn oprechte medepaer, helpſe die met my gearbeydt hebben in 't Euangelie, met Clemente en de andere mijne helpers, welcker namen zijn in 't boeck des levens.
4 Weeſt blyde in den Heer, altijdt, wederom ſegh ick, weeſt blyde.
5 U manierlickheydt ſy kenlijck alle menſchen, de Heere is na by.
6 En weeſt niet ſorghvuldigh, maer in alle gebede en ſmekinge, met danckſegginge, ſoo laet u begeerten kennelijck worden voor Godt.
7 En Godts vrede, die te boven gaet alle verſtant, moet bewaren u harten ende u verſtandigen in Chriſto Ieſu.
8 Voortaen, broeders, al wat waerachtigh is, al wat kuyſch is, al wat rechtvaerdigh is, al wat heyligh is, al wat lieflijck

is,

is, al wat van goed gerucht is, is 'er eenige deught, is'er eenige lof der leeringen, deſe dingen denckt,
9 't Geene ghy oock geleert en ontfangen, en gehoort en geſien hebt in my, ſulcks doet, ende Godt van vreede ſal met u weſen.
10 Ende ick heb blyde geweeſt in den Heer boven maten, dat ghy ten laetſten eens wederom herbloeyt hebt, om voor my te gevoelen gelijck ghy oock gevoelden, maer ghy waert bekommert.
11 Dit en ſegh ick niet, als om de armoede wille, want ick heb geleert my te laten genoegen in 't gene daer ick in ben.
12 Ick kan vernederinge lyden, en ick kan overvloedigheydt dragen, over al en in alle dingen ben ick geleert, en verſaedt te worden, en honger te lyden, en overvloedigh te zijn, en gebreck te lyden.
13 Alle dingen vermach ick door hem die my verſtarckt.
14 Maer nochtans hebt ghy wel gedaen, u deelachtigh makende aen mijn verdruckingen.
15 Maer ghy Philippenſen weet wel, dat in 't beginſel van 't Euangelie, als ick gereyſt ben van Macedonien, geen Kerck met my mede gedeelt en heeft in maniere van gifte en ontfanck, dan ghy lieden allen.
16 Want ghy hebt tot Theſſalonien eens en anderwerf my tot noodtdruft wat geſonden.
17 Niet om dat ick de gifte ſoecke, maer ick ſoecke de vruchte, overvloedende in u rekeninge.
18 Maer ick heb alle dingen, en ben overvloedigh: ick ben vervult, ontfangen hebbende van Epaphrodito dat ghy geſonden hadt, een reuck der ſoetigheydt, een aengename ſlagh- *Rom 12.1.*
offerhande, Godt behagende.
19 En mijn Godt vervult alle uwe begeerten, na zijn rijckdommen, in de glorie, in Chriſto Ieſu.
20 En Godt en onſen Vader ſy heerlijckheydt in der eeuwigheydt der eeuwigheden, Amen.
21 Groet alle Heyligen in Chriſto Ieſu.
22 U groeten de Broeders die met my zijn. U groeten alle de Heyligen, maer aldermeeſt die van des Keyſers Huys zijn.
23 De genade ons Heeren Ieſu Chriſti ſy met uwen geeſt, Amen.

Hier voleyndt de Epiſtel van St. Paulus aen de *Philippenſen.*

De

De Brief van St. Paulus aen de Coloſſenſen.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus een Apoſtel Ieſu Chriſti, door de wille Godts, en de Broeder Timotheus,
2 Aen de heyligen die te Coloſſen zijn, en de geloovige Broederen in Chriſto Ieſu.
3 Gratie ſy u en vrede van Godt onſe Vader, en onſen Heere Ieſu Chriſto. Wy dancken Godt, en de Vader ons Heeren Ieſu Chriſti, altydt voor u biddende:
4 Hoorende u geloof in Chriſto Ieſu, en de liefde die ghy hebt tot alle de Heyligen,
5 Om de hoop die u bewaert wordt in den Hemel, die ghy gehoort hebt in 't woordt des waerheydts van 't Euangelie,
6 't Welck tot u lieden gekomen is, gelijck dat oock in al de wereldt is, ende het brenght vrucht voort en waſt, gelijck in u lieden van dien dagh, op de welcke ghy gehoort hebt, ende bekent de genade Godts in der waerheydt:
7 Gelijck ghy geleert hebt van Epaphra onſen alderliefſten mede-dienaer, die een getrouwe dienaer Chriſti Ieſu is voor u lieden,
8 Die ons oock heeft verklaert u liefden in den geeſt.
9 Daerom van dien dagh dat wy't gehoort hebben, en houden wy oock niet op voor u lieden te bidden, en te begeeren dat ghy vervult mooght worden met de kenniſſe van zijn wil, in alderley geeſtelijcke wijsheydt, en verſtandt.
10 Op dat ghy mooght wandelen waerdighlijck, Godt in alles behagende, in allegoede wercken vrught doende, en waſſende in de kenniſſe Godts,
11 In alle deught verſterckt, na de macht van ſijn klaerheydt, in alle verduldigheydt en lanckmoedigheydt met blydtſchap.
12 Danckende Godt den Vader, die ons waerdigh gemaeckt heeft in 't deel van de erffeniſſe der Heyligen in 't licht,
13 Die ons verloſt heeft uyt de macht der duyſterniſſen, ende heeft ons overgevoert in 't rijck van den Sone zijnder liefde,
14 In den welcke wy hebben verloſſinge, door zijn bloedt vergiffeniſſe der ſonden:
15 Die het beeldt is van den onſienelijcke Godt, d' eerſte geboren van alle ereaturen.
Joh. 1. 3. 16 Want in hem zijn alle dingen gemaeckt in de Hemelen ende in de Aerde, ſienlijck ende onſienlijck, 't ſy de throonen, of heerſchappyen, of overheden, of krachten: ſy zijn alle door hem, en in hem geſchapen,
17 Ende hy is voor allen, en alle dingen blyven ſtaen in hem,
18 Ende

18 Ende hy is 't hooft van 't lighaem der Kercken, de welcke is 't beginſel, d' eerſte gebooren uyt de dooden, om dat hy zijn ſoude in alle dingen d' eerſte overheydt houdende: *1 Cor. 15. 20. Apoc. 1. 5.*
19 Want in hem heeft het belieft al de volheydt te woonen:
20 En door hem te verſoenen alle dingen in hem, in vrede ſtellende door 't bloedt zijns kruys, 't ſy die op de aerde of in Hemelen zijn.
21 Ende u lieden, doen ghy voortydts waert vervreemt en vyanden, door 't verſtandt in quaede wercken,
22 Heeft hy nu nochtans verſoent in 't lichaem zijns vleeſch door de doodt, om u te leveren heyligh en onbeſmet, en onberiſpelijck voor hem,
23 Is 't dat ghy nochtans blijft in 't geloof gegront, en geſtadigh, en onbeweegelijck door de hoop van 't Euangelie dat ghy gehoort hebt, dat gepredickt is aen alle Schepſel dat onder den Hemel is, van 't welck ick Paulus een dienaer geworden ben.
24 Die nu my verblijde in 't lyden voor u lieden, en ick vervulle 't gene dat 'er gebreeckt aen Chriſtus lyden in mijn vleeſch, voor zijn lichaem, het welck is de Kerck:
25 Van de welcke ick geworden ben een dienaer na Godts uytdeelinge, die my gegeven is in u lieden, om dat ick vervullen ſoude 't woordt Godts,
26 De verholentheyt die verborgen is geweeſt van de eeuwen en geſlachten, maer is nu geopenbaert aen ſijn Heyligen,
27 De welcke Godt heeft willen te kennen geven de rijckdommen der heerlijckheydt van deſe verholentheyt in de Heydenen, welck is Chriſtus, in u lieden de hoop der glorie,
28 De welcke wy verkondigen, ſtraffende alle menſchen, en leerende alle menſchen in alderley wysheydt, op dat wy alle menſchen volmaeckt offeren ſouden in Chriſto Ieſu.
29 In de welcke ick arbeyde, ſtrydende na zijn werck dat hy werckt in my door de kracht.

Het II. Capittel.

1 WAnt ick wil dat ghy weet wat ſorghvuldigheydt dat ick voor u lieden heb, en voor de geene die te Laodicien zijn, en alle die mijn aenſicht niet geſien en hebben in het vleeſch,
2 Dat hare harten mochten vertrooſt worden, onderweſen in de liefde, en in alle de rijckdommen van de volheyt des verſtants, in de kennis van de verborgentheydt Godts des Vaders ende van Ieſus Chriſtus.
3 In de welcke zijn alle de ſchatten van wijsheydt en wetenſchap verborgen.
4 Maer dit ſegge ick, op dat u niemant en verleyde door hoogheydt der woorden.
5 Want al ben ick met het lighaem van u verſcheyden, nochtans *1 Cor. 5. 3.*

tans met de geeſt ben ick met u lieden, verblydende my, ſiende u ſchickinge, en de vaſtigheydt uws geloofs, welck is in Chriſto.

6 Daerom gelijck ghy ontfangen hebt den Heer Ieſum Chriſtum, ſoo wandelt in hem,

7 Gewortelt, en opgetimmert in hem, ende geveſtight door 't geloof, gelijck ghy oock geleert hebt. Overvloedende in hem met danckſegginge.

8 Siet toe dat u niemant en bedriege door menſchelijcke wijsheydt en ydel bedrogh, na de leeringe der menſchen, na de elementen der wereldt, en niet na Chriſtum.

9 Want in hem woont alle volheydt der Godtheydt lichamelijck,

10 En ghy zijt in hem vervult, de welcke is het hooft van alle overheydt en macht,

11 Door de welcke ghy oock beſneden zijt met de beſnydeniſſe, niet met handen gedaen in 't afleggen van lighamelijck vleeſch, maer in Chriſtus beſnydeniſſe,

12 Met hem begraven in 't Doopſel, in de welcke ghy oock verreſen zijt door het geloof van Gods werck, die hem verweckt heeft van de dooden.

Eph. 2. 1. 13 Ende u lieden, doen ghy doot waert in de misdaden, en onbeſnedenheydt uws vleeſchs, heeft hy mede levende gemaeckt met hem, vergevende u alle uwe misdaden,

14 Uytwiſſende het handtſchrift van 't beſluyt dat tegen ons was, en dat ſelve heeft hy uyt 't midden wegh genomen, hechtende dat aen 't Kruys,

15 En beroovende de heerſchappyen en machtigheden, heeft hy die openbaerlijck getoont, triumpherende van haer door ſijn ſelven.

16 Daerom niemant en oordeele u lieden in ſpys en dranck, of in een deel des Feeſt-daeghs, of der nieuwer Manen-feeſts, of der Sabbath-dagen,

17 Die een ſchaduwe zijn der nakomende dingen, maer het lighaem is in Chriſto.

Mat. 24. 4. 18 Niemant en verleyde u lieden, willende door ootmoedigheydt en dienſt der Engelen, in 't gene dat hy niet geſien en heeft wandelende, te vergeefs opgeblaſen door de wijsheydt zijns vleeſch,

19 En niet houdende het hooft, waer uyt het geheel lichaem door aenvoegingen en ſamen bindingen toegedient en te ſamen gevoeght op-waſt met Goddelijcke wasdom.

20 Is 't dan dat ghy geſtorven zijt met Chriſto van de elementen deſer wereldt, waerom onderſcheydt ghy noch als levende in de wereldt?

21 En raeckt niet, ende ſmaeckt niet, ende en handelt niet,

22 Welcke alle vergaen door het gebruycke ſelf, na de geboden en leeringen der menſchen,

23 De welcke zijn hebbende als een ſchijn der wijsheydt in val-

valſchen Godts-dienſt en ootmoedigheydt, en niet om het lichaem te ſparen, niet tot eeniger eeren ter verſadingen des vleeſch.

Het III. Capittel.

1 DAerom is 't dat ghy mede verreſen zijt met Chriſto, ſoo ſoeckt de dingen die boven zijn, daer Chriſtus is aen de rechterhandt Godts ſittende,
2 Smaeckt de dingen die boven zijn, niet die op der Aerden zijn.
3 Want ghy zijt doodt, en u leven is verborgen met Chriſto in Godt.
4 Als Chriſtus hem openbaren ſal u leven, dan ſult ghy oock verſchynen met hem in heerlijckheydt.
5 Daerom doodt u leden die op de aerde zijn, hoereringe, onnatuerlijcke onſuyverheydt, quade luſtigheydt, quade begeerten, en gierigheydt, welcke is afgodery, *Epheſ. 5. 3.*
6 Om de welcke Gods gramſchap komt op de Kinderen der ongeloovigheydt,
7 In de welcke ghy oock ſomtyts gewandelt hebt, doen ghy daer in leefden.
8 Dan nu leght ghy lieden alles oock af, toornigheydt, verſtoortheydt, quaetheydt, laſteringh, oneerbare ſpraeck van uw mondt. *Rom. 6. 4. Eph. 4. 22. Heb. 12. 1.*
9 En wildt tegen malkanderen niet liegen: U ſelven ontkleedende van den ouden menſch met zijne wercken, *1 Pet. 2. 1. en 4. 2.*
10 En de nieuwen aendoende, die vernieuwt wordt tot kenniſſe na zijn beeldt die hem geſchapen heeft,
11 Daer noch Heyde noch Iood en is, beſnydeniſſe noch onbeſnedenheydt, Barbarus noch Scytha, eygen knecht noch vry Menſch, maer Chriſtus is 't al, en in allen.
12 Daerom doet u ſelven aen als uytverkoorene Godts heylige en beminde, het ingewant van barmhartigheydt, goedertierenheydt, ootmoedigheydt, manierlijckheydt, verduldigheydt, *Eph. 6. 11.*
13 Verdragende malkanderen, en quydſcheldende malkanderen, is 't dat 'er ymandt tegen ymandt eenige klachte heeft: Gelijck de Heere u lieden oock quytgeſcholden heeft, doet ghy oock alſoo.
14 Maer boven alle deſe, hebt de liefde, de welcke de bandt is van volmaecktheydt,
15 En de vrede Chriſte houde de overhandt in u liede harten, in de welcke ghy oock geroepen zijt in een lighaem. Ende weeſt danckbarigh.
16 Het woordt Chriſti woone in u lieden overvloedelijck, in alle wijsheydt, leerende en vermanende malkanderen met Pſalmen, lof-ſangen, en geeſtelijcke liederen, en gratien ſingende in u harten Godt.

1 *Cor.* 10. 31. 17 Al dat ghy doet, 't ſy in woorden of in wereken, doet dat al in den naem des Heeren Ieſu Chriſti, danckende Godt, en de Vader door hem.

Eph 5. 22. 1 *Pet.* 3. 1. 18 Ghy Vrouwen weeſt onderdanigh aen uwe Mannen, gelijck het behoort, in den Heer.

19 Ghy Mannen hebt lief u huys-vrouwen, ende en wildt niet bitter zijn tegen haer.

Ephe. 6. 1. 20 Ghy Kinderen weeſt onderdanigh uw ouders in alles, want dat is behaegelijck in den Heer.

Ephe. 6. 4. 21 Ghy Vaders en wildt u Kinderen niet tot onwaerdigheydt verwecken, dat ſy niet kleynmoedigh en worden.

Tim. 2. 9. 1 *Pet.* 2. 18. 22 Ghy Knechten weeſt in alles onderdanigh uw vleeſſchelijcke Heeren, niet ſchoon voor de oogen dienende, als de menſchen behagende, maer in eenvoudigheydt des harten Godt vreeſende.

23 Al dat ghy doet, werckt dat uyt 'er harten als aen den Heer, en niet aen de Menſchen,

24 Wetende dat ghy van den Heer ſult ontfangen den loon van 't erfdeel. Dient de Heer Chriſtus:

Rom. 2. 6. *Act.* 10. 34. 25 Want die onrecht doet, ſal 't weder ontfangen dat hy ongerechtelijck gedaen heeft: ende daer en is geen uytnemen der perſoonen by Godt.

Het IV. Capittel.

1 GHy Heeren, doet uwe Knechten dat recht en gelijck is, wetende dat ghy lieden een Heer hebt in den Hemel.

Luc. 18 1. 1 *Theſſ* 5. 17. 2 Geeft u geſtadelijck tot het gebedt, wakende daer in met danckſeggingen,

Eph. 6. 18. 2 *Theſſ.* 3. 1. 3 Biddende te ſamen oock voor ons, dat Godt ons open doe de deure des woorts, om te ſpreken de verborgentheyt Chriſti (waerom dat ick oock gebonden ben:)

4 Om dat ick 't mach openbaren, alſoo ick dat behoor te ſpreken.

Eph. 5. 15. 5 In wijsheydt wandelt by de gene die buyten zijn, den tydt uytkoopende.

6 U woordt ſy altydt lieffelijck met ſout gemenght, op dat ghy weten mooght, hoe dat ghy een ygelijck antwoorden moet.

7 Wat omtrent my is, ſal u alles te kennen geven Tychius, de alderliefſte Broeder en getrouwe Dienaer, en mede-knecht in den Heer,

8 Die ick tot u lieden geſonden hebbe, om dat ſelve ſtuck, op dat hy weten ſoude, hoe dat het met u lieden ſtaet, en dat hy uwe harten ſoude vertroofſten,

9 Met Oneſimo de alderliefſte en getrouwe Broeder, die van den uwen is. Al dat hier geſchiet, ſullen ſy u te kennen geven.

10 Ariſtarchus mijn mede-gevange groet u, en Marcus Barnabas neve (van de welcke ghy geboden ontfangen hebt. Is 't dat hy tot u lieden komt, ſoo ontfanght hem:)

11 En

11 En Jeſus, die genoemt wordt Juſtis, die uyt de beſnydeniſſe zijn. Deſe zijn alleen mijn mede-helpers in 't rijck Godts, die my tot trooſt geweeſt hebben.
12 U groet Epaphras, die uyt u lieden is, een Dienaer Chriſti Jeſu, altydt ſorghvuldigh voor u lieden met de gebeden, op dat ghy mooght ſtaende blyven volmaeckt, en vol in alle wille Godts.
13 Want ick geve hem getuygenis, dat hy veel arbeyts heeft voor u lieden, en voor de geene die te Laodicien, en die te Hierapolen zijn.
14 U lieden groet Lucas de Medecijn, de alderliefſte, en Demas. 2 *Tim.* 4. 11.
15 Groet de Broeders die te Laodicien zijn, en Nympham, en de Kercke die in haer huys is.
16 Ende als by u lieden deſe Brief geleſen is, ſoo maeckt dat die oock in de Kercke van de Laodicenſen geleſen wordt: Ende die Brief die aen de Laodicenſen hoort, leeſt ghy lieden.
17 Ende ſeght Archippo: Siet aen den dienſt die ghy ontfangen hebt in den Heer, dat ghy die volbrenght.
18 Mijn groet met mijn handt Pauli. Weeſt gedachtigh mijne banden. De gratie ſy met u lieden, Amen.

Hier voleynd de Epiſtel van St. Paulus aen de *Colloſſenſen.*

De eerſte Epiſtel van St. Paulus aen de Theſſalonicenſen.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus ende Silvanus, ende Timotheus, aen de Kercken van de Theſſalonicenſen in Godt den Vader, en den Heer Jeſu Chriſto:
2 Genade ſy u en vrede. Wy dancken Godt altydt voor u allen, u liede gedenckeniſſe makende in onſe gebeden ſonder ophoudeu,
3 Gedachtigh weſende het werck uws geloofs, en arbeydts, en de liefde, en verduldigheydt, en hoop van onſen Heer Ieſus Chriſtus voor onſe Godt en Vader:
4 Wetende, Broeders van Godt bemint, uwe verkieſinge,
5 Dat ons Euangelie niet en is geweeſt tot u lieden alleen in 't woordt, maer in de kracht en in den Heyligen Geeſt, en in groote volheden, gelijckerwijs ghy weet hoedanigh dat wy geweeſt

weeſt hebben onder u lieden, om uwen 't wil.
6 Ende ghy zijt onſe navolgers geworden, ende des Heeren, ontfangende 't woort in veel verdruckingen met de blijdtſchap van den Heyligen Geeſt.
7 Alſoo dat ghy geworden zijt een exempel aen alle den geloovigen in Macedonien en in Achaien.
8 Want van u lieden is 't woordt des Heeren vermaert geworden, niet alleen in Macedonien ende Achaien, maer oock in alle plaetſe is u geloof ('t welck tot Godt is,) voort gegaen, alſoo dat ons niet noodigh en is yet te ſpreken.
9 Want ſy verkondigen van ons hoedanigen inganck dat wy gehadt hebben tot u lieden, en hoe dat ghy bekeert zijt tot Godt van de Afgodts-beelden, om te dienen den levenden en waerachtigen Godt,
10 Ende te verwachten zijn Soon van de Hemelen (die hy verweckt heeft van den dooden) Ieſum, die ons verloſt heeft van de toekomende gramſchap.

Het II. Capittel.

1 WAnt ghy lieden weet ſelf, Broeders, onſen inganck tot u lieden, dat die niet te vergeefs geweeſt en is,
2 Maer als wy te voren geleden hadden, en ons verſmaetheydt aengedaen was (gelijck ghy wel weet) in Philippen, ſoo hebben wy noch betrouwen gehadt in onſe Godt, te ſpreecken tot u het Euangelie Godts met groote ſorghvuldigheydt.
Act. 16. 19.
3 Want onſe vermaninge en was van geen dolinge, noch van eenige onſuyverheydt, noch in bedrogh:
4 Maer gelijck wy geproeft zijn van Godt, dat ons ſoude betrouwt worden 't Euangelie, alſoo ſpreecken wy dat: niet als aen de Menſchen behaegende, maer Godt, die onſe harten proeft:
5 Want wy en hebben ten genen tyde om gegaen met ſtreelſpraeck (alſoo ghy wel weet) noch in oorſaecke van gierigheyt, (Godt is getuyge)
6 Noch ſoeckende van de Menſchen roem, noch van u lieden, noch van de anderen.
7 Als wy u hadden mogen laſtigh weſen, als Chriſtus Apoſtelen: maer wy zijn geworden kleyne kinderen in 't midden van u lieden, als of een voeſter voeſterde haer Kinderen.
8 Alſoo u lieden begeerende met groote begeerte, wilden wy u leveren niet alleen het Euangelie Godts, maer oock onſe zielen. Want ghy zijt ons ſeer lief geworden:
9 Want ghy zijt gedachtigh Broeders, onſe arbeydt, en vermoetheydt: nacht en dagh werckende, op dat wy niemandt van u lieden belaſten en ſouden, hebben wy Godts Euangelie u lieden gepreeckt.
Act. 20. 34. 1 Cor. 4. 12. 2 Theſſ. 3. 8.
10 Ghy zijt getuygen, en Godt, hoe heylighlijck, en rechtvaerdighlijck, en ſonder klachte wy tot u lieden, die gelooft hebt, geweeſt hebben,

11 Ge-

11 Gelijck ghy wel weet, hoe dat wy een yegelijck van u lieden (als een Vader zijn Kinderen)
12 Bidddende u lieden, en trooſtende, betuyght hebben dat ghy wandelen ſoud waerdighlijck voor Godt, die u geroepen heeft in zijn ryck en heerlijckheydt.
13 Daerom dancken wy oock Godt ſonder ophouden: want doen ghy van ons gehoort hadt het woordt van Godts gehoor, ſoo hebt ghy dat ontfangen, niet als een woordt der menſchen, maer (gelijck het waerachtelijck is) het woordt Godts, die in u lieden werckt, die gelooft hebt.
14 Want ghy Broeders, zijt geworden navolgers van Godts Kercken die in Iudeen zijn in Chriſto Ieſu: want ghy lieden hebt de ſelve dingen oock geleden van u magen, gelijck ſy oock geleden hebben van de Ioden,
15 Die oock den Heer Ieſum gedoodt hebben, en de Propheten, en ons vervolght hebben, en ſy en behagen Godt niet, en alle menſchen zijn ſy tegenſtrydigh,
16 Verbiedende ons de Heydenen te ſpreecken, dat ſy ſouden ſaligh worden, om dat ſy hare ſonden altydt volbrengen ſouden: Want de gramſchap Godts is overgekomen op hen-lieden tot het eynde.
17 Maer wy, Broeders, berooft van u lieden een wijl na het aenſicht, niet na het hart, hebben overvloediger gehaeſt u aenſicht te ſien met groote begeerte:
18 Daerom hebben wy willen tot u komen, ick immer Paulus eens en anderwerf, maer Satanas heeft ons belet.
19 Want wat is onſe hoop, of blydtſchap, oft kroon van heerlijckheydt? En zijt ghy dat niet voor onſen Heer Ieſum Chriſtum, in zijn toekomſte?
20 Want ghy zijt onſe heerlijckheydt en blydtſchap.

Het III. Capittel.

1 DAerom, die niet langer verdragende, heeft het ons beliefft tot Athenen te blyven alleen,
2 Ende wy hebben geſonden Timotheum onſen Broeder, ende den dienaer Godts in 't Euangelie Chriſti, om u te verſtarcken en aen te moedigen om u geloof, *Act.16.1.*
3 Op dat niemandt beweeght en worde in deſe verdruckinge. Want ghy weet ſelf wel dat wy daer toe geſtelt zijn.
4 Dan doen wy by u lieden waren, ſoo ſeyden wy u te voren dat wy verdruckinge lyden ſouden, gelijck dat oock geſchiet is, ende ghy wel weet.
5 Daerom ick dit niet langer verdragende, heb geſonden om te weten u geloof, op dat hy u miſſchien niet verſocht hadde, die verſoeckt, ende dat onſen arbeydt te vergeefs waer geworden.
6 Maer nu als Timotheus tot ons van u lieden gekomen is, ende ons verkondicht heeft u liede geloof ende liefde, en dat ghy altydt goede gedachtenis van ons hebt, begeerende ons te ſien, gelijck wy oock u lieden,
7 Daerom

7 Daerom hebben wy Broeders, troost gekregen in u lieden; in alle onſe noodt en verdruckinge, door u geloof.
8 Want nu leven wy, is 't dat ghy ſtaet in den Heer.
9 Want wat danck ſal men Godt wederom geven voor u lieden, in alle blydtſchap, waer mede wy blyde zijn om u lieden voor onſen Godt,
10 Nacht en dagh overvloedelijcker biddende, dat wy mochten u aenſicht ſien, ende dat wy mochten volbrengen dat uw geloof ontbreeckt?
11 Maer hy onſe Godt en Vader, en onſe Heer Ieſus Chriſtus ſchicke onſe wegh tot u lieden.
12 En de Heer wil u lieden vermenighvuldigen, en overvloedigh maken uwe liefde tot malkanderen, en tot allen, gelijck wy oock tot u lieden zijn,
13 Om te verſtarcken uwe harten ſonder klachte, in heyligheydt, voor Godt en onſen Vader, in de toekomſt ons Heeren Jeſu Chriſti met alle zijn Heyligen, Amen.

Het IV. Capittel.

1 DAerom voortaen, Broeders, bidden wy u ende ſmeecken in den Heere Jeſu, dat ghy, gelijck ghy van ons ontfangen hebt hoe dat ghy behoort te wandelen, en Godt te behagen, ſoo oock wandelt, op dat ghy noch overvloediger mooght worden:
2 Want ghy weet wel wat geboden dat ick u lieden gegeven heb door den Heere Ieſum.
Rom. 12. 2. 3 Want dit is de wil van Godt, u lieden heylighmakinge, dat
Eph. 5. 17. ghy u onthoudt van onkuysheydt,
4 Op dat een ygelijck van u lieden weet zijn vat te beſitten in heylighmakinge en eere,
5 Niet in beroerten van welluſtigheden, gelijck de Heydenen doen, die Godt niet en kennen.
6 En niemandt en overvalle of en bedriege in eenige ſake zijn Broeder, want de Heer is een wreker van alle deſen, gelijck wy u te vooren geſeydt hebben, ende betuyght.
7 Want Godt en heeft ons niet geroepen tot onreynigheydt, maer tot heylighmakinge.
8 Daerom ſoo wie deſe dingen verſmaet, die en verſmaet geen menſch, maer Godt, die oock zijn heyligen Geeſt gegeven heeft in ons.
9 Maer van de liefde der broederheydt en hebben wy geen noot
Ioan. 13. 34. *en* 15. 12. 17. u te ſchryven. Want ghy hebt het ſelve van Godt geleert, dat ghy malkanderen ſoud lief hebben.
1 *Ioan.* 2. 10. 10 Want dat doet ghy voorwaer aen alle de Broeders in geheel Macedonien. Maer wy bidden u, Broeders, dat ghy noch overvloediger weſen mooght,
11. 21. 11 En dat ghy naerſtigheydt doet om geruſt te zijn, en dat ghy u eygen dingen doet, en werckt met uwe handen, gelijck wy u lie-

u lieden geboden hebben? ende dat ghy eerbaerlijck ſoud wandelen tegen de gene die buyten zijn, ende dat ghy van niemand iet en begeert.

12 Maer wy en willen niet, Broeders, dat u onbekent ſy van den ſlapenden, op dat ghy niet bedroeft en wordt, gelijck de andere die geen hoop en hebben.

13 Want is 't dat wy gelooven dat Ieſus geſtorven is ende verreſen, alſoo ſal oock Godt de gene die ontſlapen zijn, door Ieſum, te ſamen brengen met hem.

14 Want dat ſeggen wy u lieden in 't woordt des Heeren, dat wy die leven, die overblyven tot de toekomſt des Heeren, niet en ſullen voorkomen de gene die ontſlapen zijn. *1 Cor. 15. 23.*

15 Want de Heer ſelf ſal in 't gebodt en in de ſtem des Aerts-Engels, en in de trompet Godts van den Hemel komen, en de dooden, die in Chriſto zijn, ſullen de eerſte opſtaen.

16 Daer na wy die leven, die over blyven, die ſullen te ſamen op genomen worden met haer in de wolcken te gemoet Chriſto in de lucht, ende alſoo ſullen wy altydt met den Heer weſen.

17 Aldus vertrooſt malkanderen met deſe woorden.

Het V. Capittel.

1 MAer van de tyden ende ſtonden, Broeders, en behoef ghy niet dat wy u ſchryven.

2 Want ghy weet ſelf wel naerſtelijck, dat den dagh des Heeren alſoo komen ſal, gelijck een dief in de nacht. *2 Pet. 3. 10.*

3 Want als ſy ſeggen ſullen, het is vrede, het is ſonder ſorgh, dan ſal haer eerſt onvoorſienelijck de bederffeniſſe over komen, gelijck de pyn van een bevruchte Vrouw, en ſy en ſullen het niet ontvlieden. *Apoc. 3. 3. en 16. 15.*

4 Maer ghy, Broeders, en zijt in de duyſterniſſe niet, dat u lieden dien dagh als een dief bevange.

5 Want ghy zijt alle Kinderen des lichts, en Kinderen des daghs. Wy en zijn des nachts of der duyſterniſſen niet.

6 Daerom en laet ons niet ſlapen, gelijck oock de andere: maer laet ons waken en ſober zijn.

7 Want die ſlapen, die ſlapen des nachts: ende die droneken zijn, die zijn des nachts droncken.

8 Maer laet ons, die des daghs zijn, ſober weſen, gewapent met het borſt harnas des geloofs, en der liefde, en met den helm, de hoop der ſaligheydt. *Iſa. 59. 17. Eph. 6. 17.*

9 Want Godt en heeft ons niet geſtelt tot gramſchap, maer tot een verkrygen der ſaligheydt, door onſen Heer Ieſum Chriſtum,

10 Die voor ons geſtorven is, op dat wy ('t ſy of wy waecken of ſlapen) te ſamen met hem mogen leven.

11 Daerom ſoo vertrooſt malkanderen, en ſticht malkanderen, gelijck ghy oock doet.

12 Ende wy bidden u, Broeders, dat ghy kent degene die onder

der u lieden arbeyden, en u overſte zijn in den Heer, en die u vermanen,

13 Dat ghy die overvloediger hout in de liefde, om haer werck: hebt vreede met haer.

14 Ende wy bidden u, Broeders, ſtraft de ongeruſtige, trooſt de kleynmoedige, verdraeght de krancke, weeſt lydtſamigh tot een ygelijck.

Prov. 17. 15 Siet toe dat niemandt quaet voor quaet ymandt loone, maer
13. *en* 20. volght altydt dat goet is tot malkanderen, en tot een ygelijck.
22. 16 Weeſt altydt blyde.
Rom. 12. 17 Bidt ſonder ophouden.
17. 18 Danckt in alle dingen want dit is de wille Godts, in Chriſto
1 *Pet.* 3. 9. Ieſu, in u allen.
Eccl. 18. 19 Den geeſt en wilt niet uytbluſſchen.
22. 20 De voorſeggingen en wilt niet verſmaden.
Luc. 18. 1. 21 Maer proeft alle dingen, houdt dat goet is.
Col. 4. 2. 22 Van allen quade ſchyn wacht u lieden.

23 En de Godt des vredes wil ſelf u geheel heyligh maken, op dat u geheele geeſt, en ziel, en lichaem onberiſpelijck tot de toekomſt ons Heere Jeſu Chriſti bewaert mach worden.

1 *Cor.* 1. 9. 24 Hy is getrouw, die u lieden geroepen heeft, die't oock doen ſal.

25 Broeders bidt voor ons.

26 Groet alle de Broeders met een heylige kus.

27 Ick beſweere u lieden by den Heer, dat deſe Brief geleſen worde voor alle de heylige Broeders.

28 De genade ons Heeren Ieſu Ghriſti ſy met u, Amen.

Hier eyndight de Brief van St Paulus aen de *Theſſalonicenſen.*

De tweede Brief van St. Paulus aen de Theſſalonicenſen.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus, en Silvanus, en Timotheus aen de Kercken van Theſſalonicenſen in Godt onſen Vader, en den Heere Jeſu Chriſto:

2 Gratie ſy u lieden en vrede, van Godt onſen Vader, en den Heere Ieſu Chriſto.

3 Wy moeten altydt Godt dancken voor u lieden, Broeders, gelijck recht is. Want u geloof waſt over, en de liefde elcks van u lieden tot malkanderen neemt ſeer toe, 4 Al-

4 Alſoo dat wy ſelf oock in u lieden roemen in Godts Kercke, van verduldigheydt, en geloof, in alle uwe vervolgingen en verdruckingen die ghy verdraeght,
5 Tot een exempel van Godts rechtvaerdigh oordeel, op dat ghy mooght waerdigh gehouden worden in 't rijck Godts, voor het welck ghy oock lydt.
6 Soo het evenwel rechtvaerdigh voor Godt is quellinge te vergelden aen de genen die u lyden aen doen,
7 En aen u lieden, die verdruckt wordt, ruſte met ons in de openbaringe ons Heeren Jeſu van den Hemel, met de Engelen zijnder kracht,
8 In de vlam des vuurs doende wraeck over de gene die God niet gekent en hebben, ende die niet onderdanigh en zijn aen 't Euangelie ons Heeren Jeſu Chriſti,
9 Die pyn lyden ſullen ter doodt eeuwigh-duerende van 't aenſchijn des Heeren, en van de heerlijckheydt ſijnder macht:
10 Als hy ſal komen om vereert te worden in zijn Heyligen, en wonderlijck te worden in alle de gene die gelooft hebben (om dat ons getuygenis gelooft is geweeſt over u lieden) in dien dagh.
11 Waer in dat wy oock bidden altydt voor u lieden, dat ons Godt u wil waerdigh houden tot zijn roep, ende dat hy volbrenge alle de wil van goedtheydt, en 't werck des geloofts in de kracht,
12 Op dat vereert mach worden den naem ons Heeren Jeſu Chriſti in u lieden, en ghy in hem, na de genade van onſe Godt, en ons Heere Ieſu Chriſti.

Het II. Capittel.

1 MAer wy bidden u, Broeders, door de toekomſt ons Heere Jeſu Chriſti, en onſer vergaderingen in hem,
2 Dat ghy u niet haeſtelijck en laet bewegen van uwe ſin, noch en laet u niet vervaren, noch door geeſt noch door woorden, noch door eenige Brief als van ons geſonden, recht of den dagh des Heeren aenſtonde.
3 Niemant en verleyde u in eenige manieren. Want ten ſy dat eerſtmael den af-val kome, ende dat geopenbaert worde de Menſch der ſonden, de Sone des verlies, *Ephe. 5. 6.*
4 Die tegen-ſtrydt en op-gegeheven wordt boven al dat Godt genoemt, of voor Godt ge eert wordt, alſoo dat hy in den Tempel Godts ſitte, vertoonende ſijn ſelven als of hy Godt ware.
5 En licht ghy niet onthouden dat ick (doen ick by u lieden noch was) deſe dingen u ſeyde?
6 Ende ghy weet nu wel wat hem achterwaerts houdt, op dat hy geopenbaert ſoude worden te ſijnder tydt.
7 (Want hy werckt nu de verhoolentheydt der boosheydt, alleenlijck op dat hy 't, die 't nu houdt, houdende blyve, tot

dat hy van 't midden wegh genomen worde.)
Iſa. 11. 4. 8 Ende dan ſal de booſe geopenbaert worden, die de Heer Ieſus dooden ſal door den geeſt zijns mondts, ende verderven hem door de verlichtinge zijnder toekomſt.
9 Wiens toekomſt is na het wercken van Satanans, in alle leuachtige kracht en teeckenen, en wonderlijckheden,
10 En in alle verleydinge der boosheydt den genen die verloren gaen, om dat ſy de liefde der waerheydt niet ontfangen en hebben, dat ſy mochten ſaligh zijn. Daerom ſal haer Godt toe ſenden 't werck der doolingen, dat ſy gelooven ſullen de leugenen:
11 Op dat ſy alle geoordeelt mogen worden, die de waerheydt niet gelooft en hebben, maer conſent gegeven hebbe aen de boosheydt.
12 Maer wy moeten Godt dancken altydt voor u lieden, Broeders van Gode bemindt, dat u Godt verkooren heeft d' eerſte offerhanden ter ſaligheydt, in de heylighmakinge des geeſts, ende in 't geloof der waerheydt,
13 In de welcke hy u lieden oock geroepen heeft door ons Euangelie, tot verkryginge van de glorie ons Heeren Jeſu Chriſti.
14 Hierom Broeders ſtaet, en houdt de inſettingen die ghy geleert hebt, het zy door woorden, 't zy door onſen Brief.
15 En de ſelve onſe Heer Jeſus Chriſtus, en onſe Godt, en Vader, die ons bemindt heeft, en heeft den eeuwigen trooſt gegeven, en de goede hoop in de genade,
16 Die vermane u liede harten, en verſtercke die in allerley goede wercken en woorden.

Het III. Capittel.

Eph. 6. 18. *Col.* 4. 3. 1 VOortaen, Broeders, bid voor ons, dat het woordt Godts, mach loopen en verklaert worden, gelijck by u lieden,
2 Ende dat wy mogen verloſt worden van de moeyelijcke en quaede Menſchen. Want het geloof is alder Menſchen niet:
3 Maer de Heer is getrouw, die u beveſtigen ſal, en bewaren van 't quaet.
4 En wy hebben betrouwen van u lieden in den Heer, dat ghy 't gene dat wy gebieden, oock doet, en doen ſult.
5 Doch de Heer beſtiere uwe harten in de liefde Godts, en in de verduldigheydt Chriſti.
6 Maer wy verkondigen u, broeders, in den naem ons Heeren Ieſu Chriſti, dat ghy u ſelven aftreckt van alle broeders die ongeſchiektelijck wandelen, en niet na de inſettinge die ſy van ons ontfangen hebben.
7 Want ghy ſelf weet wel, hoe dat men ons moet navolgen, want wy en hebben niet ongeruſtigh geweeſt onder u lieden.
Act. 20. 34. 8 Noch wy en hebben om niet geen broodt gegeten van ymant, maer in arbeydt en vermoetheyt: dagh en nacht werckende, op dat

dat wy niemandt van u lieden laſtigh weſen en ſouden.
9 Niet als of wy dies geen macht en hadden gehadt, maer om dat wy u lieden een ſpiegel geven ſouden om ons na te volgen. *1 Cor. 4. 12. 1 Theſſ. 2. 9.*
10 Want doen wy oock by u lieden waren, verkondighden wy u lieden dit, dat ſoo wie niet en wil wercken, dat die niet en ete.
11 Want wy hebben gehoort dat 'er onder u lieden ſommige zijn, die ongeruſtelijck wandelen, niet werckende, maer nieuwsgierighlijck levende.
12 Maer aen de genen die ſoo zijn, verkondigen en bidden wy in den Heer Ieſu Chriſto, dat ſy met ſtilligheydt wercken-de, haer broodt eten.
13 En ghy Broeders, en wilt niet ophouden van wel te doen.
14 Is dat 'er ymant niet gehoorſaem en is ons woordt, teeckent die door een Brief, ende en hout geen gemeenſchap met die, op dat hy beſchaemt worde: *Gal. 6. 9.*
15 Ende en wildt die niet als een vyandt houden, maer ſtraft hem als een Broeder.
16 Ende de ſelve Heer van vreede geve u lieden eeuwige vreede in alle plaetſen. De Heer ſy met u allen.
17 De groete met mijn handt Pauli, 't welck is een teken in alle brieven, alſoo ſchryve ick.
18 De genade ons Heeren Ieſu Chriſti ſy met u allen, Amen.

Hier voleyndt de tweede Brief van St. Paulus aen de *Theſſalonicenſen.*

De eerſte Brief van St. Paulus aen Timotheum.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus een Apoſtel Ieſu Chriſti, na 't gebodt Godts des Salighmakers, en Chriſti Ieſu van onſe hoop:
2 Timotheo de beminde Soon in 't geloof, ſy gratie, barmhartigheydt, en vreede van Godt den Vader, en Chriſto Ieſu onſen Heere. *Act. 16. 1.*
3 Alſoo ick u gebeden hebbe, dat ghy te Epheſen blyven ſoudt, doen ick gingh in Macedonien, op dat ghy waerſchouwen ſoud ſommigen, dat ſy anders niet leeren en ſouden,
4 Noch niet letten en ſouden op de vertellingen, of oneyndelijcke regiſteren van geſlachten, die meer twiſts aenbrengen dan Gods geſtichtigheydt, die in 't geloof is.

5 Maer 't eynde des gebodts is de liefde van een puer hart, en goede conſcientie, ende ongeveynſt geloof.
6 Van de welcke de ſommige afdoolende, zijn om gekeert tot ydele reden,
7 Willende leeraers der wet zijn, niet verſtaende noch 't gene dat ſy ſpreken, noch 't gene dat ſy voor waer ſeggen.
Rom. 7. 12. 8 Maer wy weten wel dat de wet goet is, is 't datſe ymandt te recht gebruyckt,
9 Dat wetende, dat de wet niet en is geſtelt den rechtvaerdigen, maer aen de ongerechtigen, en ongehoorſamen, aen de ongoddelijcken, en ſondaren, quaetdoenders, en beſmetten, Vader en Moeder-moorders, doodtſlagers,
10 Hoereerders, Mans misbruyckers, Menſchen-dieven, leugenaers, en meyn-eedigen, en ſoo wat anders de zalige leeringe tegen is,
11 Die na 't Euangelie is, van de glorie des zaligen Godts, 't welck my betrouwt is.
12 Ick dancke hem die my verſterckt heeft, Chriſti Jeſu onſe Heer, dat hy my voor getrou geacht heeft, ſtellende in den dienſt,
13 Die te voren geweeſt heb een laſteraer, en vervolger, en een ſpyt-doender: maer ick heb Godts barmhartigheydt verkregen, om dat ick 't onwetende gedaen heb in de ongeloovigheydt.
14 Doch de genade ons Heeren is overvloedigh geweeſt met het geloof en liefde die in Chriſto Ieſu is.
Mat. 9. 13. *Mar.* 2. 17. 15 't Is een gelooffelijck woordt, en alle aenneminge waerdigh, dat Chriſtus Ieſus gekomen is in deſe wereldt om de ſondaers ſaligh te maken, van de welcke ick d' eerſte ben.
16 Maer daerom heb ick barmhartigheydt verkregen, om dat Chriſtus in my eerſt toonen ſoude alle verduldigheydt, tot een onderwyſinge van de gene die hem gelooven ſullen ten eeuwigen leven.
17 En aen de onſterffelijcke Koningh der eeuwigheden, aen de onſienlijcke eenige Godt ſy eere en heerlijckheydt, in eeuwigheden der eeuwigheden, Amen.
18 Dit gebodt beveel ick u, Soon Timothee, na de voorleden prophecyen over u, dat ghy daer in ſtrydt een goede ſtrydt,
19 Hebbende 't geloof ende een goede conſcientie, de welcke ſommige verſtooten hebbende, zijn van 't geloof gedoolt.
20 Van de welcke is Hymeneus en Alexander, die ick Satanas overgelevert heb, op dat ſy leeren ſouden niet te laſteren.

Het II. Capittel.

1 DAerom bid ick, dat men ten eerſten ſal doen gebeden, biddingen, begeeringen, danckſeggingen voor alle Menſchen,
2 Voor Koningen, en voor alle die in hoogheydt zijn, op dat wy

wy een geruſt en ſtil leven mogen leyden in alle goedertierentheydt en ſuyverheydt:
3 Want dat is goet en aengenaem voor onſen Salighmaecker Godt,
4 Die wil dat alle Menſchen ſouden ſaligh worden, en tot kenniſſe der waerheydt komen.
5 Want daer is een Godt, en een Middelaer tuſſchen Godt en de Menſchen, te weten, den Menſch Chriſtus Jeſus,
6 Die ſijn ſelven tot een verloſſinge heeft gegeven voor een ygelijck, een getuygenis te zijnen tyden,
7 Waer in ick geſtelt ben een predicant en Apoſtel (ick ſegh de waerheydt, ick en liege niet) een Leeraer der Heydenen, in 't geloof en in de waerheydt. *2 Tim. 1. 11.*
8 Daerom wil ick dat de Mannen ſullen bidden in alle plaetſen, opheffende ſuyvere handen ſonder gramſchap en twiſt.
9 Deſgelijcks oock dat de Vrouwen ſullen zijn in een fraeye kleedinge, met ſchamelijcke geſedigheydt en matigheydt haer ſelven vercierende, niet met gevlochte hayre, of met goud of paerlen, of met koſtelijcke kleedinge. *1 Pet. 3.3.*
10 Maer gelijck het betaemt aen de Vrouwen die Godts dienſt openbaerlijck belyden door goede wercken.
11 Een Vrouw leere in ſtilligheydt, met alle onderdanigheyt.
12 Doch ick en laer aen de Vrouwen niet toe te leeren, of te heerſchen over de Man, maer te weſen in ſtilligheydt: *1 Cor. 14. 34.*
13 Want Adam was d' eerſte geſchapen, daer na Eva: *Gen. 1.27.*
14 En Adam is niet verleydt geweeſt, maer de Vrouw is verleyt geweeſt in de overtredinge. *Gen. 3.6.*
15 Maer ſy ſal ſaligh worden door het voortbrengen der Kinderen, ſ 'r dat ſy geſtadigh blijft in 't geloof, en in de liefde, en heylighmakinge, met ſoberheyt.

Het III. Capittel.

1 HEt is een geloovelijck woordt, is 't dat ymandt een Biſſchops bedieninge begeert, die begeert een goet werck.
2 Daerom moet een Biſſchop weſen onberiſpelijck, maer een Huys-vrouws Man, ſober, verſtandigh, vercierr met goede ſeden, eerbaer, geerne herbergende, geleert, *Tim. 1. 7.*
3 Geen dronckaert, geen vechter, maer matigh, geen kyver, niet gierigh,
4 Zijn huys wel regeerende, hebbende onderdanige kinderen met alle ſuyverheydt.
5 Dan is 't dat ymandt zijn huys niet en kan regeeren, hoe ſal hy de Kercke Godts beſorgen?
6 Geen nieuwelingh in 't geloof, op dat hy opgeheven in hoovaerdye, niet en valle in des duyvels oordeel.
7 Oock moet hy eenen goede getuygenis hebben van de gene die buyten zijn, op dat hy niet en valle in eenige ſchandelijckheydt, en in des Duyvels ſtrick.

5 Maer 't eynde des gebodts is de liefde van een puer hart, en goede conſcientie, ende ongeveynſt geloof.
6 Van de welcke de ſommige afdoolende, zijn om gekeert tot ydele reden,
7 Willende leeraers der wet zijn, niet verſtaende noch 't gene dat ſy ſpreken, noch 't gene dat ſy voor waer ſeggen.
Rom. 7. 12. 8 Maer wy weten wel dat de wet goet is, is 't datſe ymandt te recht gebruyckt,
9 Dat wetende, dat de wet niet en is geſtelt den rechtvaerdigen, maer aen de ongerechtigen, en ongehoorſamen, aen de ongoddelijcken, en ſondaren, quaetdoenders, en beſmetten, Vader en Moeder-moorders, doodtſlagers,
10 Hoereerders, Mans misbruyckers, Menſchen-dieven, leugenaers, en meyn-eedigen, en ſoo wat anders de zalige leeringe tegen is,
11 Die na 't Euangelie is, van de glorie des zaligen Godts, 't welck my betrouwt is.
12 Ick dancke hem die my verſterckt heeft, Chriſti Jeſu onſe Heer, dat hy my voor getrou geacht heeft, ſtellende in den dienſt,
13 Die te voren geweeſt heb een laſteraer, en vervolger, en een ſpyt-doender: maer ick heb Godts barmhartigheydt verkregen, om dat ick 't onwetende gedaen heb in de ongeloovigheydt.
14 Doch de genade ons Heeren is overvloedigh geweeſt met het geloof en liefde die in Chriſto Ieſu is.
Mat. 9. 13. *Mar.* 2. 17. 15 't Is een gelooffelijck woordt, en alle aenneminge waerdigh, dat Chriſtus Ieſus gekomen is in deſe wereldt om de ſondaers ſaligh te maken, van de welcke ick d' eerſte ben.
16 Maer daerom heb ick barmhartigheydt verkregen, om dat Chriſtus in my eerſt toonen ſoude alle verduldigheydt, tot een onderwyſinge van de gene die hem gelooven ſullen ten eeuwigen leven.
17 En aen de onſterffelijcke Koningh der eeuwigheden, aen de onſienlijcke eenige Godt ſy eere en heerlijckheydt, in eeuwigheden der eeuwigheden, Amen.
18 Dit gebodt beveel ick u, Soon Timothee, na de voorleden prophecyen over u, dat ghy daer in ſtrydt een goede ſtrydt,
19 Hebbende 't geloof ende een goede conſcientie, de welcke ſommige verſtooten hebbende, zijn van 't geloof gedoolt.
20 Van de welcke is Hymeneus en Alexander, die ick Satanas overgelevert heb, op dat ſy leeren ſouden niet te laſteren.

Het II. Capittel.

1 DAerom bid ick, dat men ten eerſten ſal doen gebeden, biddingen, begeeringen, danckſeggingen voor alle Menſchen,
2 Voor Koningen, en voor alle die in hoogheydt zijn, op dat wy

wy een geruſt en ſtil leven mogen leyden in alle goedertierentheydt en ſuyverheydt:
3 Want dat is goet en aengenaem voor onſen Salighmaecker Godt,
4 Die wil dat alle Menſchen ſouden ſaligh worden, en tot kenniſſe der waerheydt komen.
5 Want daer is een Godt, en een Middelaer tuſſchen Godt en de Menſchen, te weten, den Menſch Chriſtus Jeſus,
6 Die ſijn ſelven tot een verloſſinge heeft gegeven voor een ygelijck, een getuygenis te zijnen tyden,
7 Waer in ick geſtelt ben een predicant en Apoſtel (ick ſegh de waerheydt, ick en liege niet) een Leeraer der Heydenen, in 't geloof en in de waerheydt. 2 *Tim.* 1. 11.
8 Daerom wil ick dat de Mannen ſullen bidden in alle plaetſen, opheffende ſuyvere handen ſonder gramſchap en twiſt.
9 Deſgelijcks oock dat de Vrouwen ſullen zijn in een fraeye kleedinge, met ſchamelijcke geſedigheydt en matigheydt haer ſelven vercierende, niet met gevlochte hayre, of met goud of paerlen, of met koſtelijcke kleedinge. 1 *Pet.* 3. 3.
10 Maer gelijck het betaemt aen de Vrouwen die Godts dienſt openbaerlijck belyden door goede wercken.
11 Een Vrouw leere in ſtilligheydt, met alle onderdanigheyt.
12 Doch ick en laet aen de Vrouwen niet toe te leeren, of te heerſchen over de Man, maer te weſen in ſtilligheydt: 1 *Cor.* 14. 34.
13 Want Adam was d' eerſte geſchapen, daer na Eva: *Gen.* 1. 27.
14 En Adam is niet verleydt geweeſt, maer de Vrouw is verleyt geweeſt in de overtredinge. *Gen.* 3. 6.
15 Maer ſy ſal ſaligh worden door het voortbrengen der Kinderen, ſo 't dat ſy geſtadigh blijft in 't geloof, en in de liefde, en heylighmakinge, met ſoberheyt.

Het III. Capittel.

1 HEt is een geloovelijck woordt, is 't dat ymandt een Biſſchops bedieninge begeert, die begeert een goet werck.
2 Daerom moet een Biſſchop weſen onberiſpelijck, maer een Huys-vrouws Man, ſober, verſtandigh, verciert met goede ſeden, eerbaer, geerne herbergende, geleert, *Tim.* 1. 7.
3 Geen dronckaert, geen vechter, maer matigh, geen kyver, niet gierigh,
4 Zijn huys wel regeerende, hebbende onderdanige kinderen met alle ſuyverheydt.
5 Dan is 't dat ymandt zijn huys niet en kan regeeren, hoe ſal hy de Kercke Godts beſorgen?
6 Geen nieuwelingh in 't geloof, op dat hy opgeheven in hoovaerdye, niet en valle in des duyvels oordeel.
7 Oock moet hy eenen goede getuygenis hebben van de gene die buyten zijn, op dat hy niet en valle in eenige ſchandelijckheydt, en in des Duyvels ſtrick.

8 De Diakenen moeten deſgelijcks oock weſen eerbaer, niet met twee tongen ſprekende, niet gewent veel wijns te drincken, niet gierigh na eenigh ſchandelijck gewin,
9 Hebbende de verborgentheydt des geloofs in een puere conſcientie.
10 Maer deſe laet oock eerſt onderſocht worden, en alſoo ſullen ſy dienen geen groot misdaet hebbende.
11 De Vrouwen moeten deſgelijcks weſen ſchaemachtigh, niet laſterende, ſober, getrouw in alle dingen.
12 De Diakenen laet weſen maer eender Vrouwe Mannen, die hare Kinderen wel regeren, en hare Huyſen.
13 Want ſoo wie wel dienen, die ſullen eenen graet voor haer ſelven krygen, en veel betrouwens in 't geloof, 't welck is in Chriſto Ieſu.
14 Deſe dingen ſchryve ick u, hopende dat ick in 't kort tot u komen ſal,
15 Maer is 't dat ick vertraege, op dat ghy dan weten ſoudt, hoe dat ghy moet in 't huys Gods verkeeren, welck is de Kercke des levendigen Godts, een colomme en vaſtigheyt der waerheydt,
16 En openbaetlijck is 't een groote verborgentheydt der godtierenheydt, dat geopenbaert is in 't vleeſch, gerechtvaerdight is in den geeſt, dat aen de Engelen vertoont is, de Heydenen gepreeckt is, gelooft is in de wereldt, opgenomen is in de heerlijckheydt.

Het IV. Capittel.

2 *Tim.* 3. 1. 2 *Pet.* 3. 3. *Jud.* 11. 18.

1 MAer den Geeſt ſeydt opentlijck, dat in de laetſte tyden ſommige ſullen afvreden van het geloof, luyſterende na de geeſten der dolingen, en leeringen der duyvelen,
2 In geveynſtheyt, logenen ſprekende, hebbende haer geweten gebrantmerckt,
3 Gebiedende niet te Trouwen, en te derven ſpyſen die Godt geſchapen heeft, om te nutten met danckbaerheydt aen de geloovigen, en de gene die de waerheyt gekent hebben.
4 Want alle Godts ſchepſel is goet, en daer en is niet te verwerpen, dat met danckbaerheyt genut wordt.
5 Want het wort geheylight door 't woordt Godts, ende door 't gebedt.
6 Deſe dingen de Broeders voorleggende, ſult ghy weſen een goet dienaer Chriſti Ieſu, opgevoet met de woorden des geloofs, en goede leeringen die ghy na gevolght hebt.
2 *Tim.* 2. 23. 7 Maer de onnutte en fuffige klappingen ſchouwt, en oeffent u ſelven tot de Godtdienſtigheyt.
Tim. 3. 9. 8 Want de lichamelijcke oeffeninge is tot weynigh bequaem, maer de Godts-dienſtigheydt is tot alle dingen nut, hebbende de belofte des levens dat nu is, en van het geene dat toekomende is,

9 Het

9 Het is een ſeecker woordt, en waerdigh dat men 't in alle maniere ontfange.
10 Want daer in arbeyden wy, en worden verwenít, want wy hopen in de levende Godt, die een Salighmaecker is van allen Menſchen, maer aldermeeſt van de geloovigen.
11 Deſe dingen gebiedt en leert.
12 Niemant en verſmade u jonckheydt, maer weeſt een exempel der geloovigen in 't woordt, in wandelinge, in liefde, in 't geloof, in ſuyverheydt.
13 Tot dat ick kome, ſoo weeſt naerſtigh in 't leſen, in 't vermanen, en in 't leeren.
14 En wildt niet verſuymen de gratie die in u is, die u gegeven is door de prophecye, met het opleggen van de handen des Prieſterſchaps.
15 Deſe dingen overdenckt, hier mede gaet om, op dat uw voortganck een ygelijck kenlijck zy.
16 Hebt acht op u ſelven, en op de leeringe, blijft volhardigh daer in: want dit doende ſult ghy u ſelven ſaligh maecken, en de gene die u hooren.

Het V. Capittel.

1 DEn ouden en ſtraft niet, maer ſmeeckt hem als een Vader, de Iongelingen als Broeders,
2 De oude Vrouwen als Moeders, de Ionge Vrouwen als Suſters, in alle ſuyverheydt.
3 Eert de Weduwen, die waerachtige Weduwen zijn,
4 Maer is 't dat eenige Weduwe heeft Kinderen of Kindts Kinderen, die leere eerſtmael haer huys regeeren, en aen de ouderen onderlingen dienſt vergelden, want dat is aengenaem voor Godt:
5 Maer die een waerachtige Weduwe is, en verlaten, die hope in Godt, en ſy geſtadigh in ſmekingen, en biddingen, nacht en dagh.
6 Want die in welluſten leeft, die is levende doodt.
7 Dit gebiedt oock, dat ſy onberiſpelijck zijn.
8 Dan is 't dat ymandt voor de ſijne, en aldermeeſt voor zijn huysgenoten, geen ſorgh en draeght, die heeft het geloof geloochent, en is arger dan een ongeloovige.
9 Een Weduwe ſal men kieſen niet jonger dan van t' ſeſtigh Iaren, die geweeſt heeft maer eens Mans Huys-Vrouw:
10 In goede wercken getuygenis hebbende, is 't dat ſy Kinderen opgebracht heeft, is 't dat ſy ter Herbergen ontfangen heeft, is 't dat ſy der Heyligen voeten gewaſſchen heeft, is 't dat ſy den genen die in verdruckinge waren, gedient heeft, is 't dat ſy alle goede wercken na gevolght heeft.
11 Maer de Ionge Weduwen ſchouwt: want als ſy weeldigh geworden zijn tegen Chriſtum, ſoo willen ſy Trouwen,
12 Hebben de verdoemeniſſe, want ſy d' eerſte Trouw van onwaerden gemaeckt hebben,

13 Ende daer toe leeren ſy oock ledigh van huys tot huys omloopen ; niet alleen ledigh , maer oock klappigh en nieuſgierigh: ſprekende dingen die niet behoorlijck en zijn.
14 Daerom wil ick dat de jongen Trouwen ſullen : Kinderen voort brengen , Moeders des Huys-geſins weſen , datſe geen oorſaeck en geven aen de weder-party om quaet te ſpreken.
15 Want de ſommige zijn nu achterwaerts omgekeert na Satanam.
16 Is 't dat eenigh geloovigh menſch Weduwen heeft , die beſorge die , ende en laet de Kerck niet belaſt worden : op dat de gene die waerachtige weduwen zijn, genoegh mogen hebben.
17 De Prieſters die wel regeeren , die zijn dubbele eer waerdigh , aldermeeſt de gene die arbeyden in 't woordt en in de leeringe.
Deut. 25. 4. 18 Want de Schriftuur ſeydt: ghy en ſult de dorſſchenden Os zijn muyl niet toe binden , ende een werckman is ſijn loon
1 *Cor.* 9. 9. waerdigh.
Matth. 10. 10. 19 Tegen een Prieſter en wildt geen klacht ontfangen , dan onder twee of drie getuygen.
Luc. 10. 7. 20 Die ſondigen , ſtraft voor haer allen , op dat de andere oock mogen vrees hebben.
21 Ick betuyge voor Godt , en Chriſto Ieſu , en de uytverkorene Engelen dat ghy deſe dingen bewaert ſonder onberadelijckheydt , niet doende in de een of andere zijde afwijckende.
22 En leght niemandt haeſtelijck de handt op , noch en maeckt u niet deelachtigh van eens anders ſonden. Hout u ſelven ſuyver.
23 En wildt niet meer water drincken , maer gebruyckt een weynigh wyn om uw maegh wille , ende om u vele ſieckten.
24 Der ſommiger Menſchen ſonden zijn openbaer , voorgaende ten oordeel , maer den ſommigen volgen die na.
25 Deſgelijcks oock zijn de goede wercken openbaer , en die anders zijn , en mogen niet verborgen worden.

Het VI. Capittel.

1 ALle dienſt-knechten die onder het jock zijn , ſullen hare Heeren alle eer waerdigh achten , op dat de naem en leeringe des Heeren niet gelaſtert en worde,
2 Maer de gene die geloovige Heeren hebben , die en ſullen die niet verſmaeden , om dat ſy zijn Broeders , maer ſy moeten die te meer dienen , om dat ſy geloovigh zijn en bemint , die het weldaet deelachtigh zijn. Deſe dingen leert , en vermaent.
3 Is 't dat 'er ymant anders leert , en geen gehoor en geeft aen de ſalige woorden ons Heeren Ieſu Chriſti , en de leeringe die na de Godtsdienſtigheydt is ,
4 Die is hoovaerdigh , niet wetende , maer verſlauwende in de vragen en ſtrydigheden der woorden , uyt de welcke komen nydigheden , kyvagien , laſteringen , quaede vermoeden ,
5 Reden-ſtrydt der Menſchen die verdorven van verſtant zijn ,

en

en die van de waetheyt berooft zijn, meenende dat 't gewin Godtsdienſtigheydt is.
6 Maer een groot gewin is Godsdienſtigheydt, met genoeghſaemheydr.
7 Want wy en hebben niet gebracht in deſe wereldt, 't is oock ſonder twyfel dat wy van hier niet wegh dragen en mogen. *Job.1.21. Eccl.5.14.*
8 Maer hebbende voedtſel, en daer wy mede gedeckt kennen worden, hier mede zijn wy te vreden. *Prov.27.21 26.*
9 Want die ryck willen worden, die vallen in de bekooringe, en in den ſtrick des Duyvels, en in veel onnutte en ſchadelijcke begeerten, die de Menſchen doen verſincken in de doodt en verdoemeniſſe.
10 Want de wortel van alle quaet is de gierigheydt, die ſommige Menſchen begeerende hebben gedoolt van 't geloof, en haer ſelven geſteecken in veel ſmarten.
11 Maer ghy, ô Menſch Godts, vliet deſe dingen. En volght rechtvaerdigheydt, Godtsdienſtigheydt, geloof, liefde, verduldigheydt, ſachtmoedigheydt.
12 Strydt een goede ſtrydt des geloofs, grijpt aen het eeuwigh leven, waer toe ghy geroepen zijt, en hebt beleden een goede belydinge voor veel getuygen.
13 Ick gebiede u voor Godt, die 't al levende maeckt, en voor Chriſto Ieſu, die onder Pontio Pilato getuyght heeft een goede belydinge, *Matth.27. 11. Ioan. 18.*
14 Dat ghy onderhout 't gebodt ſonder vlecke, onberiſpelijck, tot de aenkomſte ons Heere Ieſu Chriſti. 37.
15 Die te zijne tyde ſal toonen de ſalige en alleen machtige Koningh der Koningen, en Heer der Heeren, *Apoc.17.*
16 Die alleen heeft de onſterffelijckheydt, en woont in 't licht daer men niet aen komen en kan, die geen menſch geſien en heeft, en oock niet ſien en mach: aen de welcke ſy eer en eeuwigh rijck, Amen. 14. *en* 19. 16. *Ioan.1.18. 1 Ioan. 4.*
17 Aen de rycken van deſe werelt gebiedt dat ſy geen hoovaerdigh gevoelen en hebben, noch en hoopen op de onſekerheydt der ryckdommen, maer in de levenden Godt (die ons alle dingen verleent overvloedelijck om te gebruycken.) 12. *Luc.12.15.*
18 Wel te doen, ryck te worden in goede wercken, lichtelijck te geven, mede te deelen,
19 Te vergaderen voor haer ſelven een goedt fondament tegen de toekomende tydt, op dat ſy verkrygen mogen het waerachtigh leven.
20 O Timothee, bewaert het pandt dat u betrouwt is, ſchouwende de vreemde nieuwigheydt der woorden, en de wederſeggingen van de valſche beroemde konſte,
21 De welcke ſommige belovende, zijn van het geloof gevallen. De gratie ſy met u, Amen.

Hier volgynd de eerſte Brief van St. Paulus aen Timotheum.

De tweede Brief van St. Paulus aen Timotheum.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus een Apoſtel Ieſu Chriſti, door de wille Godts, na de belofte des levens, welck is in Chriſto Ieſu:
2 Timotheo mijn alderliefſte Soon ſy gratie, barmhartigheydt, vrede van Godt den Vader en Chriſto Ieſu onſen Heere.
3 Ick dancke Godt, die ick diene van de voor-ouderen aen, in een puer gewiſſe, dat ick ſonder ophouden heb gedachtenis van u in mijn gebeden, nacht en dagh.
4 Verlangen hebbende u te ſien, gedachtigh weſende uwe tranen, op dat ick mocht met blydtſchap vervult worden,
5 Nemende een herdencken van 't geloof dat in u ongeveynſt is, dat oock te vooren gewoont heeft in u Groot-moeder Loide, en in u Moeder Eunice, en ick ben ſeker dat oock in u.
6 Om welcke ſaeck ick u vermane, dat ghy verweckt de genade Godts die in u is, door het opleggen van mijne handen.
Rom. 8. 15. 7 Want Godt en heeft ons niet gegeven den geeſt van vrees, maer van kracht, en liefde, en matigheydt.
8 Daerom en wilt u niet ſchamen van de getuygenis ons Heere, noch van my zijn gevange, maer arbeydt te ſamen met het Euangelie na de kracht Godts,
9 Die ons verloſt heeft, en geroepen door zijn heylige roep, niet na onſe wercken, maer na zijn voornemen en genade die *Tim.* 3. 5. ons gegeven is in Chriſto Jeſu voor de eeuwige tyden:
10 Maer is nu geopenbaert door de verlichtinge ons Salighmakers Jeſu Chriſti, die de doodt vernielt heeft, en heeft in 't licht gebracht het leven, en de onbederffelijckheyt door 't Euangelie,
1 *Tim.* 2. 7. 11 In 't welck ick geſtelt ben een Predicant, en een Apoſtel, en een Meeſter der Heydenen.
12 Om welcke ſake ick deſe dingen oock lyden, maer ick en worde niet beſchaemt. Want ick weet wien ick gelooft hebbe, en ick ben ſeker, dat hy machtigh is mijn pant te bewaren tot op die dagh toe.
13 Hebt een voorbeeldt van de ſalige woorden, die ghy van my gehoort hebt in 't geloof, en in de liefde in Chriſto Ieſu.
14 Den goeden pandt bewaert door den H. Geeſt, die in ons woont.
15 Ghy weet dat wel, dat ſy alle van my afgekeert zijn, alle die in Aſien zijn, van de welcke is Phigellus ende Hermogenes.

16 De

16 De Heer geve barmhartigheydt aen het huyſgeſin van Oneſiphorus, want hy heeft my dickwils vermaeckt, en van mijn kettingen en heeft hy hem niet geſchaemt: 2 Tim. 4. 19.
17 Maer doen hy te Romen gekomen was, heeft hy my ſorghvuldelijck geſocht, en gevonden.
18 De Heere verleene hem barmhartigheydt te vinden van den Heer in dien dagh. Ende in hoe veel dingen dat hy my te Epheſen gedient heeft, dat weet ghy beter.

Het II, Capittel.

1 DAerom ghy mijn Soon, werd verſtarckt in de gratie die is in Chriſto Ieſu,
2 Ende in de dingen die ghy van my gehoort hebt door veel getuygen. Deſe dingen beveelt aen de geloovigen Menſchen, die bequaem zijn ſullen oock andere te leeren.
3 Arbeydt als een goet Ridder Chriſti Jeſu.
4 Niemandt die voor Godt ſtryt, en vermenght hem met wereldtlijcke ſaecke, op dat hy aen die mach behagen, aen de welcke hy ſijn ſelven over gegeven heeft:
5 Want oock wie in een kamp ſtrydt, die en wordt niet gekroont, ten zy dat hy wettelijck geſtreden heeft.
6 Den Ackerman arbeydende moet eerſt van de vruchten genieten.
7 Verſtaet 't gene dat ick ſegh. Want de Heer ſal u in alles verſtant geven.
8 Weeſt gedachtigh dat de Heere Ieſus Chriſtus verreſen is van de doodt, uyt Davids zaet, na mijn Euangelie,
9 Daer ick in arbeyde tot de banden toe, als qualijck doende: maer het woordt Godts en is niet gebonden.
10 Daerom verdraege ick alle dingen om de uytverkorenen, dat ſy oock ſouden verkrygen de ſaligheydt die daer is in Chriſto Ieſu, met de hemelſche heerlijckheydt.
11 't Is een ſeker woordt. Want is 't dat wy mede geſtorven zijn, ſoo ſullen wy oock mede leven:
12 Is 't dat wy mede verdragen, ſoo ſullen wy oock mede regeren: is 't dat wy 't loochenen, ſoo ſal hy ons oock loochenen: *Matth.* 10. 33.
13 Is 't dat wy niet en gelooven, hy blijft getrouw, hy en kan ſijn ſelven niet loochenen. *Mar.* 8. 38. *Rom.* 3. 3.
14 Dit vermaent, betuygende voor den Heer. En wildt niet ſtryden met woorden (want ten dient nergens toe) dan tot verkeeringe van de gene die 't hooren.
15 Zijt naerſtelijck ſorghvuldigh, u ſelven prijſſelijck te bewyſen voor Godt, een onbeſchamelijcke werckman, oprechtelijck handelende 't woordt der waerheydt.
16 Doch de ongeeſtelijcke en onnutte klappernyen ſchouwt, want ſy vorderen ſeer tot de ongoddelijckheydt,
17 En haer ſpraeck kruypt voort als de kancker ſieckte. Onder de welcke is Hymeneus en Philetus,

18 Die

18 Die van de waerheydt afgevallen zijn, ſeggende dat de verryſeniſſe nu geſchiet is, en ſy hebben verdraeyt het geloof van ſommige.
19 Maer het vaſt fondament Godts ſtaet, hebbende dit zegel. De Heer heeft gekent wie hem toe behooren, en ſcheyde van de boosheydt, alle die den naem des Heeren noemt.
20 Maer in een groot huys en zijn niet alleen goude en ſilvere vaten, maer oock houten en aerde: en de ſommige zijn dienende tot eere, doch de ſommige tot ſchande:
21 Daerom is 't dat hem ymandt ſuyvert van deſen, die ſal zijn een vat ter eeren, geheylight en nut aen den Heere, tot alle goede wercken bereyt.
22 Maer vliedt de luſten der jonckheydt, en ſtaet na de rechtvaerdigheydt, geloof, liefde, en vrede met de genen die den Heer aenroepen uyt een ſuyver hart.
1 *Tim.* 1. 4 *en* 4. 7. *Tit.* 3. 9. 23 En ſchouwt de dwaeſe en ongeleerde vragen, wetende dat die kyvagien voort brengen.
24 En een Knecht des Heeren en moet niet kyven, maer ſachtmoedigh zijn tot alle Menſchen, bereyt om te leeren, verduldigh,
25 Met manierlijckheydt ſtraffende de gene die de waerheydt wederſtaen, of haer Godt ten eenigen tyde penitentie verleende, om de waerheydt te kennen,
26 Ende dat ſy mochten wederom keeren van des Duyvels ſtricken, van de welcke ſy worden gevangen gehouden tot zijn wil.

Het III. Capittel.

1 *Tim.* 4. 1. DOch weet dit, dat in de laetſte dagen komen ſullen gevaerlijcke tyden.
2 En daer ſullen Menſchen zijn haer ſelven lief hebbende, gierige, hooghmoedige, hoovaerdige, laſteraers, aen de ouders ongehoorſame, ondanckbarige, booſe wercken doende,
3 Sonder bewegelijckheydt, onvredelijck, beſchuldigers, onkuyſſche, wreet, ſonder goedertierenheydt,
4 Verraders, moetwilligh, opgeblaſen, en lief-hebbers der welluſten, meer dan Godts,
5 Hebbende een ſchijn van geeſtelijck leven, maer de kracht van dien verloochenende. Deſe ſchouwt oock:
6 Want van deſe zijn ſy, die in de huyſen inſluypen, en leyden gevangen de Vrouwkens die met ſonden beladen zijn, die geleyt worden van verſcheyde begeerten,
7 Altydt leerende, en nimmermeer tot kenniſſe der waerheyt komende:
Exod. 7. 11. 8 Maer gelijck Jannis en Membres Moyſi wederſtonden, alſoo wederſtaen deſe de waerheydt, Menſchen die verargert zijn van verſtandt, verworpen van 't geloof,
9 Maer ſy en ſullen voortaen niet meer toenemen, want haer dwaes-

dwaesheydt ſal aen alle Menſchen openbaer weſen, gelijck den hare geweeſt is.
10 Maer ghy hebt verkregen mijn leeringe, inſettinge, voornemen, geloof, lanckmoedigheyt, liefde, verduldigheydt,
11 Vervolgingen, verdruckingen, gelijck my gedaen zijn te Antiochien, te Iconien, en te Lyſtren, wat vervolginge ick geleden hebbe, en uyt alle deſe heeft my de Heer verloſt:
12 Ende alle die Godvruchtelijck leven willen in Chriſto Ieſu vervolginge lyden.
13 Maer de quaede Menſchen en verleyders ſullen vorderen tot arger, doolende en in dolingen brengende:
14 Doch blyft ghy in de dingen die ghy geleert hebt, en u bevolen zijn, wetende van wien ghy die geleert hebt,
15 Ende dat ghy van u kintſcheyt de heylige ſchriften geweten hebt, die u kennen onderwyſen ter ſaligheydt, door 't geloof dat in Chriſto Ieſu is.
16 Alle Schriftuur van Godt ingegeven, is profijtelijck om te leeren, om te beriſpen, om te ſtraffen, om te onderwyſen in de rechtvaerdigheydt, 2 Pet. 1, 20.
17 Op dat een Menſch Godts mach volmaeckt zijn, tot alle goede wercken onderweſen.

Het IV. Capittel.

1 Ick betuyge voor Godt en Jeſu Chriſto, die oordelen ſal levende en doode, door zijn toekomſte, en rijck,
2 Preeckt het woordt zijt daer naerſtigh in, 't ſy oft gelegen is of ongelegen, beriſpt, ſmeeckt, ſtraft, met alle lydſaemheydt en leeringe:
3 Want daer ſal een tydt komen, dat ſy geen ſalige leeringen en ſullen verdragen: maer ſy hebbende jeuckſel der ooren, ſullen na hare begeerten voor henlieden ſelven meeſters vergaderen,
4 En van de waerheydt ſullen ſy het gehoor af keeren, maer ſullen tot fabelen gekeert worden.
5 Maer waeckt ghy, in alles arbeydt, doet het werck van een Euangeliſt, volbrenght uw dienſt. Weeſt matigh.
6 Want ick worde nu ten offer gedoodt, en den tydt van mijn verſcheyden is naeckende.
7 Een goeden ſtrydt heb ick geſtreden, den loop heb ick volbracht, het geloof heb ick bewaert.
8 Voortaen wordt my bewaert de kroon der rechtvaerdigheydt, die my de Heer weder geven ſal in dien dagh, de rechtvaerdige rechter: en niet alleen my, maer oock den genen die ſijn toekomſte beminnen. Haeſt u tot my ras te komen.
9 Want Demas heeft my verlaten, beminnende deſe wereldt, en hy is wegh gereyſt na Theſſalonien,
10 Creſcens in Galatien, Titus in Dalmatien,
11 Lucas is met my alleen. Neemt Marcum mede, en brenght Col. 4. 14.

hem

hem met u, want hy is my profijtelijck ten dienſte:
12 Maer Tychicum heb ick geſonden na Epheſen.
13 De mantel die ick te Troaden gelaten hebbe by Carpum, brenght met u als ghy komt, en de Boecken, maer inſonderheydt de Parkementen.
14 Alexander de Koper-ſmit heeft my veel qnaets getoont, de Heere ſal hem weder loonen na zijn wercken,
15 Den welcken ſchouwt ghy oock, want hy ſeer heeft weder-ſtaen onſe woorden.
16 In mijn eerſte verantwoorden en heeft my niemandt by geſtaen, maer ſy hebben my alle verlaten, ten moet haer niet toegerekent worden.
17 Maer de Heer heeft my by geſtaen, en heeft my verſterckt, op dat door my de Predicatie ſoude volbracht worden, en dat alle de Heydenen ſouden hooren: En ick ben verloſt geweeſt uyt de muyl van de Leeuw.
18 De Heer heeft my verloſt van alle quade wercken, en hy ſal my ſaligh maken in zijn hemelſch rijck, aen de welcke ſy heerlijckheydt in eeuwigheden der eeuwigheden, Amen.
2 *Tim.* 1. 16. 19 Groet Priſcam en Aquilam, en Oneſiphorus huyſgeſin.
20 Eraſtus is te Corinthen gebleven. Maer Trophimum heb ick ſieck gelaten te Mileten.
21 Haeſt u voor de winter te komen. U groeten Eubulus, en Pudens, en Linus, en Claudia, en alle de Broeders.
22 De Heer Jeſus Chriſtus ſy met uwen geeſt. De gratie ſy met u allen, Amen.

Hier voleynd de tweede Brief van St. Paulus aen *Timotheum*.

De Brief van St. Paulus aen Titum.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus een dienaer Godts, en een Apoſtel Jeſu Chriſti, na 't geloof van de uytverkorene Godts, en na de kenniſſe der waerheyt, welck na de Godtvruchtigheydt is,
2 Tot de hoop van 't eeuwigh leven 't welck Godt belooft heeft, die niet en lieght, voor de eeuwige tyden:
3 Maer heeft geopenbaert te zijne tyde zijn woort door de Predicatie, die my bevolen is na 't gebodt Godts ons Salighmaeckers:

4 Tito

4 Tito de beminde Soon, na 't gemeen geloof, ſy gratie en vrede van Godt den Vader, en van Chriſto Ieſu onſen Saligh-maker.

5 Ter ſaken van deſen heb ick u te Creten gelaten, om dat ghy ſoud beteren 't gene dat 'er gebreeckt, ende dat ghy door de Steden ſoud Prieſters ſtellen, gelijck ick u oock geordineert hebbe.

6 Is 'er ymandt ſonder misdaet, maer een Huysvrouwe Man, hebbende geloovige Kinderen, niet zijnde beticht van overdadigheydt, of ongehoorſaem. 1 *Tim.* 3. 2.

7 Want een Biſſchop moet onberiſpelijck zijn, als een Godts uytdeeler, niet hoovaerdigh, niet toornigh, op geen wijn verſlingert, geen vechter, niet gierigh na ſchandelijck gewin:

8 Maer geerne herbergende, goedertiere, ſober, rechtvaerdigh, heyligh, ſuyver van leven,

9 Vaſt houdende het getrouwe woordt, dat na de leeringe is: op dat hy machtigh ſy te vermanen door rechte leeringe, en te verwinnen die daer tegen ſeggen.

10 Want veel ſijnder oock ongehoorſaem, ydele klappers, en verleyders, aldermeeſt die van de beſnydeniſſe zijn,

11 De welcke moeten geſtraft worden: die alle huyſen verkeeren, leerende dat niet en behoort, om het vuyl gewin.

12 Een uyt hen-lieden, haer eyge Propheet, heeft geſeyt: De Cretenſen zijn altydt logenachtigh, quade beeſten, trage buycken.

13 Deſe getuygenis is waerachtigh. Daerom ſoo ſtraftſe ſtrengelijck, dat ſy mogen oprecht zijn in 't geloof,

14 Niet lettende op de Ioodſche verdichtſelen, en op de geboden der menſchen, die haer af keeren van de waerheydt.

15 Alle dingen zijn ſuyver aen de ſuyveren, maer aen de beſmetten en ongeloovigen en is geen dingh ſuyver, want haer gedachte, en conſcientie zijn al beſmet.

16 Sy belyden dat ſy Godt kennen, maer met de wercken looghenen ſy 't aengeſien dat ſy afgryſſelijck zijn, en ongelovigh, en tot alle goede wercken verworpen.

Het II. Capittel.

1 MAer ſpreeckt ghy 't gene dat de ſalige leeringe betaemt,

2 Aen de Ouders dat ſy matigh zijn, eerbaer, voorſichtigh, gaef in 't geloof, in de liefde, en in de verduldigheydt.

3 Deſgelijcks oock de oude Vrouwen, dat ſy zijn in een heylige kleedingh, geen laſterachtige, niet haer begevende tot veel wijn te drincken, wel leerende,

4 Op dat ſy wysheydt leeren mogen aen de jonge Dochteren, dat ſy hare Mannen lief hebben, haer Kinderen beminnen,

5 Ende weſen voorſichtigh, eerbaer, ſober, hebbende ſorgh van haer huys, goedertieren, hare Mannen onderdanigh, op dat het woordt Godts niet gelaſtert en worde.

6 De Jongelingen ſult ghy deſgelijcks vermanen dat ſy matigh zijn.
7 In alle dingen vertoont u ſelven, een voorbeelt van goede wercken, in leeringe, in oprechtigheydt, in rypigheydt van manieren:
8 En u woordt ſy gantſch en onſtraffelijck, op dat de gene die ons tegen is, ſich ſchame mach, niet quaets hebbende dat hy van ons ſoude mogen ſeggen.
Eph. 6. 5. *Col.* 3. 22. 9 De Knechten vermaent datſe hare Heeren onderdanigh zijn, in alles behagende, niet tegen ſeggende,
1 *Pet.* 2. 18. 10 Niet bedriegende, maer in alles goede getrouwigheydt toonende, op dat ſy de leeringe Godts ons Salighmakers mogen in alles vercieren.
11 Want de genade Godts ons Salighmakers heeft haer geopenbaert alle Menſchen,
12 Ons onderwyſende, dat wy verſaeckende de ongoddelijckheydt, en de wereltlijcke begeerten, ſoberlijck, en rechtvaerdelijck, en Godtvruchtighlijck leven ſoude in deſe wereldt,
13 Verwachtende de ſalige hoop en de toekomſte van de heerlijckheydt des grooten Godts en ons Salighmakers Jeſu Chriſti,
14 Die ſijn ſelven heeft gegeven voor ons, om dat hy ons verloſſen ſoude van alle ongerechtigheydt, en ons voor hem ſoude ſuyveren een aengenaem volck, geſtadelijck volgende goede wercken.
15 Dit ſpreeckt en vermaent, en ſtraft met alle bevel. Niemandt en verſmade u.

Het III. Capittel.

1 VErmaentſe de Princen en de Overheydt onderdanigh te zijn, en de geboden gehoorſaem, tot alle goede wercken bereydt te zijn,
2 Niemant te laſteren, niet kijfachtigh te zijn, maer manierlijck, toonende alle ſachtmoedigheydt tot alle Menſchen:
3 Want wy waren voortydts oock onwijs, ongeloovigh, dolende, dienende verſcheyde luſten en welluſtigheden, in quaetheydt en nydigheydt levende, gehaet, malkanderen hatende.
4 Maer na dat de goedertierenheydt en Menſcheydt van Godt onſen Salighmaker is verſchenen,
2 *Tim.* 1. 9. 5 Niet uyt de wercken der rechtvaerdigheyt die wy gedaen hebben, maer na zijn barmhertigheydt heeft hy ons ſaligh gemaeckt, door het waſſchen der weder-geboorte en vernieuwinge van de Heylige Geeſt,
6 Die hy in ons geſtort heeft overvloedighlijck door Jeſum Chriſtum onſen Salighmaker,
7 Op dat wy gerechtvaerdight zijnde door zijn genade, erfgenamen ſouden zijn na de hoop van het eeuwigh leven.
8 Het is een ſeecker woordt, en hier mede wil iek dat ghy ſe beveſtigen ſult, op dat ſy, die Godt gelooven, naerſtigh mogen

gen zijn om met goede wercken voor te gaen. Deſe dingen zijn de menſchen goet en nut.

9 Maer ſotte vragen en af-komſten der geſlachten, en kyvagien, en twiſtredenen der wet ſchouwt, want ſy zijn onnut en ydel. 1 Tim. 4. 7. 2 Tim. 2. 23.

10 Een Ketterſch Menſch ſult ghy na een of twee beſtraffingen ſchouwen,

11 Wetende dat hy verkeert is, die ſulcks is, en hy misdoet, mits dat hy door zijn eygen vonniſſe verdoemt is.

12 Als ick tot u ſal ſenden Arteman of Tychicum, ſo haeſt u om tot my te komen tot Nicopolim, want ick heb voor my genomen aldaer te overwinteren.

13 Zenam den Wet-geleerde en Apollo ſendt ſorghvuldelijck voor, op dat haer niet en gebreke.

14 Maer laet de onſe oock leeren voor te gaen in goede wercken tot noodſaeckelijck gebruyck, op dat ſy niet onvruchtbaer en zijn.

15 Alle die met my zijn, die groeten u. Groetſe die ons lief hebben in 't geloof. De genade Godts ſy met u allen, Amen.

Hier voleyndt de Brief van St. Paulus aen *Titum*.

De Brief van St. Paulus aen Philemonem.

Het eerſte Capittel.

1 PAulus een gevange Jeſu Chriſti, en de Broeder Timotheus, Philemoni onſe beminde en mede-helper,

2 En Appie onſe alderliefſte Suſter, en Archippo onſe mede-ſtryder, en de Kercken die in u Huys is.

3 Genade ſy u, en vrede, van Godt onſen Vader, en van den Heer Jeſu Chriſto:

4 Ick danck mijn Godt, altydt uwe gedenckeniſſe houdende in mijn gebeden:

5 Hoorende u liefde, en geloof, dat ghy hebt in den Heere Jeſu, en tot alle de Heyligen:

6 Op dat de gemeenſchap uws geloofs mach openbaer worden tot kenniſſe van alle 't goet werck dat in u lieden is in Chriſto Jeſu.

7 Want ick heb groote genoeghte gehadt, en vertrooſtinge in

u liefde: want de harten der Heyligen hebben geruſt door u Broeder:
8 Derhalven, hoe wel ick groot betrouwen heb in Chriſto Jeſu om u te gebieden 't gene profijtelijck is,
9 Soo bid ick nochtans liever om de liefde wille, aengeſien dat ghy ſulcks zijt als de oude Paulus, maer nu oock een gevangen Jeſu Chriſti.
10 Ick bid u voor mijn Soon, die ick gewonnen hebbe in de banden, Oneſimo,
11 Die u ſomtydts ondienſtelijck geweeſt is, maer nu is hy my ende u dienſtelijck:
12 De welcke ick u wederom heb geſonden. Maer ontfanght hem als mijn ingewant,
13 De welcke ick wel gewilt hadde by my te behouden, om dat hy voor u my dienen ſoude in de banden van 't Euangelie.
14 Maer ſonder uw raedt en wilde ick niet doen, op dat u deught niet zijn en ſoude uyt dwangh, maer gewilligh.
15 Want miſſchien is hy daerom een korte tydt van u geſcheyden, op dat ghy hem in der eeuwigheydt ſoudt wederom ontfangen,
16 Nu niet als een Knecht, maer voor een Knecht een alderliefſte Broeder, aldermeeſt my, hoe veel te meer u oock in 't vleeſch en in den Heer.
17 Daerom, is 't dat ghy my houdt als een mede-geſel, ſoo ontfanght hem als my.
18 Maer is 't dat hy u eenige ſchaede gedaen heeft, of u iet ſchuldigh is, rekent dat op my,
19 Ick Paulus hebt met mijn handt geſchreven: ick ſal 't betalen, op dat ick u niet en ſegge dat ghy oock u ſelven my ſchuldigh zijt.
20 Ja Broeders, laet my uw met vreughde genieten in den Heer. Vermaeckt mijn ingewant in den Heer,
21 Betrouwende in uwe gehoorſaemheydt, heb ick u geſchreven, wetende dat ghy meer doen ſult dan ick ſegge.
22 Daer en boven bereydt my de Herbergh, want ick hoop dat ick door uwe gebeden u lieden weder gegeven ſal worden.
23 Epaphras mijn mede-gevangen in Chriſto Ieſu groet u,
24 Marcus, Ariſtarchus, Demas, en Lucas mijne helpers.
25 De genade ons Heere Ieſu Chriſti ſy met uwen geeſt, Amen.

Hier voleynd de Brief van St. Paulus aen *Philemonem*.

De

De Brief van St. Paulus aen de Hebreen.

Het eerſte Capittel.

1 GOdt eertydts de Vaders ſprekende in de Propheten op verſcheyde en veelderhande manieren,
2 Heeft hy ten laetſten in deſe dagen tot ons geſproken door den Soon, die hy geſtelt heeft een erfgenaem van allen dingen, door de welcke hy oock de wereldt gemaeckt heeft,
3 De welcke (Alſoo hy het ſchynſeel der heerlijckheydt is, en de geſtaltenis zijns weſens, en alle dingen dragende door 't woordt ſijnder kracht, ſuyveringe der ſonden maeckende, ſit ter rechter zijde van de Majeſteyt in 't hooge, *Sap. 7. 26.*
4 Soo veel beter dan de Engelen geworden, hoe hy verſcheydender naem dan die be-erft heeft:
5 Want aen wie van de Engelen heeft hy oyt geſeydt: ghy zijt mijn Soon, ick heb u heden voort gebracht? Ende wederom: Ick ſal hem tot een Vader weſen, en hy my tot een Soon? *Pſal. 2. 7.* *2 Reg. 7. 14.*
6 Ende als hy wederom zijn eerſt gebore Soon brenght in de wereldt, ſeydt hy: En hem moeten aenbidden alle Godts Engelen. *Pſal. 96. 8.*
7 En voorwaer tot de Engelen ſeydt hy: Die zijn Engelen geeſten maeckt, en zijn dienaren een vlam des vuurs. *Pſal. 103. 4.*
8 Maer tot den Soon: Godt uwen throon is van eeuwigheydt tot eeuwigheydt, een roede der gerechtigheydt, is de roede uws rijcks. *Pſal. 44. 7.*
9 Ghy hebt bemint de rechtvaerdigheydt, en gehaet de ongerechtigheydt daerom heeft u geſalft Godt uw Godt, met de olie der vreughden boven uwe mede-geſellen.
10 Ende: ghy Heere hebt in 't beginſel de Aerde geveſtight, en uwer handen wercken zijn de Hemelen: *Pſal. 101. 26.*
11 Die ſullen vergaen, maer ghy ſult altydt blyven, en ſy ſullen alle als een kleedt verouderen.
12 En gelijck een deck-kleet ſult ghyſe veranderen, en ſy ſullen verandert worden: maer ghy ſelfs zijt de ſelve, en u Iaren en ſullen niet vergaen.
13 Maer van wie van de Engelen heeft hy oyt geſeydt: Sit aen mijn rechte zijde: tot dat ick u vyanden ſtellen ſal tot een voetbanck uwer voeten? *Pſal. 109. 1.* *1 Cor. 15. 25.*
14 En zijn ſy allen niet dienſtbarige geeſten, geſonden ten dienſt om de geene die de erffeniſſe der ſaligheydt ſullen ontfangen?

Het II. Capittel.

1 DAerom moeten wy te meer onderhouden 't gene dat wy gehoort hebben, dat wy miſſchien niet t' eenemael en vervloeyen:
2 Want is 't ſaecke dat het woordt dat door de Engelen geſeydt is, vaſt gemaeckt is geweeſt, en is 't dat alle overtredinge en ongehoorſaemheydt rechtvaerdige vergeldinge des loons ontfangen heeft,
3 Hoe ſullen wy 't dan ontvlieden, is 't dat wy ſoo groote ſaligheydt verſuymen? de welcke doen ſy een beginſel genomen hadde vertelt te worden door den Heer van de genen die 't gehoort hebben, ſoo is die ons geveſtight,
Marc. 16. 20. 4 Overmits Godts mede-getuygeniſſe door teeckenen, en wonderlijcke wercken, en verſcheyden wonderen, en verſcheyden deelingen van den Heyligen geeſt, na zijn wil.
5 Want Godt en heeft de Engelen de toekomende wereldt niet onderworpen, daer wy van ſpreken.
6 Maer een heeft 'er getuygenis gegeven op een plaets, ſeggende: *Pſal.* 8. 5. Wat is een Menſch, dat ghy zijns gedachtigh zijt? of een Soon des Menſchen, dat ghy hem beſoeckt?
7 Ghy hebt hem gemaeckt een weynigh minder dan de Engelen, met heerlijckheydt en eer hebt ghy hem gekroont, en ghy hebt hem geſtelt over de wercken uwer handen.
Matth. 28. 18. 8 Alle dingen hebt ghy geworpen onder zijn voeten: Want in dien dat hy hem alle dingen onderworpen heeft, ſoo en heeft hy niet achter gelaten dat hem niet ondergeworpen en is. Maer *1 Cor.* 15. 26. nu en ſien wy noch niet alle dingen hem onderworpen.
Phil. 2. 8. 9 Maer dien Ieſum, die een weynigh beneden de Engelen verkleynt was, ſien wy, om het lyden des doodts, met heerlijckheydt en eer gekroont, op dat hy door de gratie Godts voor alle Menſchen de doodt ſoude ſmaken.
10 Want het betaemde hem, om de welcke alle dingen zijn, en door de welcke alle dingen zijn, die veel Kinderen tot glorie gebracht hadde, dat hy den wercker haerder ſaligheydt door het lyden ſoudt volmaecken.
11 Want die heyligh maeckt, en die heyligh gemaeckt worden, zijn uyt een. Om welcke ſaecke hy hem niet en ſchaemt haer Broeders te noemen, ſeggende:
Pſal. 21. 23. 12 Ick ſal uw naem verkondigen aen mijnen Broederen, in 't midden der Kercken ſal ick u loven.
Pſal. 17. 3. *Iſa.* 8. 18. 13 En wederom: Ick ſal weſen op hem betrouwende. En wederom: Sier hier ick en mijn Kinderen die my Godt gegeven heeft.
14 Om dat dan de Kinderen gemeenſchap hebben gehadt met het vleeſch en bloedt, ſoo is hy oock deſgelijcks haers deelachtigh geworden, op dat hy door de doodt hem verderven ſoude, *Oſee* 13. 14. die des doodts gewelt hadde, dat is den Duuvel,
1 Cor. 15. 54. 15 En dat hy haer verloſſen ſoude, die door de vreeſe des doots

haer

haer gantſche leven verbonden waren aen de ſlaverny.
16 Want hy en heeft nergens de Engelen aengenomen, maer hy heeft Abrahams zaet aengenomen:
17 Waer om dat hy in alles heeft moeten gelijck weſen zijn Broeders, op dat hy barmhertigh ſoude worden, en een getrouw Biſſchop voor Godt, op dat hy verſoenen ſoude de misdaden des volcks.
18 Want door 't gene daer hy mede gepynight is en beproeft, is hy oock machtigh den genen die beproeft worden te helpen.

Het III. Capittel.

1 DAerom ghy heylige Broeders, deelachtigh van den Hemelſchen roep, aenmerckt den Apoſtel en Biſſchop van onſe belydeniſſe Jeſum.
2 Die getrouw is den genen die hem gemaeckt heeft, gelijck oock Moyſes was in alle zijn Huys. *Num.* 12.
3 Want deſe is ſoo veel meerder eer waerdigh gehouden geweeſt boven Moyſes, gelijck hy meerder eer heeft dan 't Huys, die geene die het getimmert heeft: 7.
4 Want elck Huys wordt van ymandt getimmert, maer die 't al geſchapen heeft, dat is Godt.
5 En Moyſes was getrouw in al zijn Huys, als een Dienaer, tot een getuygeniſſe der dingen die te ſeggen waren:
6 Maer Chriſtus is als de Soon in zijn Huys, welck Huys wy zijn, is 't ſake dat wy het betrouwen en de glorie der hope tot het eynde toe vaſt behouden.
7 Daerom gelijck de heylige Geeſt ſeydt: Is 't dat ghy heden zijn ſtem hoort, *Pſal.* 94. 8.
8 Soo en wilt u harten niet verharden, gelijck in de verbitteringh na den dagh der beſoeckinge in de woeſtyne,
9 Daer u Vaders my beproeft hebben, ſy hebben geproeft en geſien mijn wercken veertigh Jaren.
10 Waerom dat ick vertoornt ben geweeſt op dit geſlacht, en heb geſeydt: Sy dolen altydt met 'er harten. Maer ſy en hebben mijn wegen niet bekent,
11 Den welcken ick geſworen hebbe in mijn gramſchap, dat ſy niet en ſullen in mijn ruſt komen.
12 Siet toe Broeders, dat miſſchien in ymandt van u lieden niet en ſy een quaet hart der ongeloovigheydt, om te ſcheyden van den levenden Godt:
13 Maer vermaent u ſelven dagelijcks, ſoo lange als men Heden noemt, op dat 'er niemandt van u lieden verhart en worde, door de bedriegelijckheydt der ſonden,
14 Want wy zijn Chriſtus deelachtigh geworden, is 't by aldien dat wy het beginſel van ſijn ſubſtantie tot het eynde vaſt behouden.
15 Als daer geſeyt wordt: Is 't dat ghy heden zijn ſtem hoort, ſoo en wilt u harten niet volharden, gelijckt 't was in de verbitteringe:

16 Want de ſommige hem hoorende hebben verbittert, maer niet alle die gene die gereyſt zijn uyt Egypten door Moyſen.
17 Maer tegen de welcke is vertoornt geweeſt die veertigh Jaren langh? En was dat niet tegen de geene die geſondicht hebben, welcker doode lichamen neder geworpen zijn in de woeſtyn?
Num. 14. 37.
18 Maer tegen wie heeft hy geſworen dat ſy niet gaen en ſouden in zijn ruſt, dan de geenen die ongeloovigh geweeſt zijn?
19 Ende wy ſien dat ſy daer niet ingaen en mochten om de ongeloovigheydt.

Het IV. Capittel.

1 DAerom laet ons vreeſen, dat miſſchien ymandt van u lieden, verlaten hebbende de belofte van te gaen in zijn ruſt, niet geacht en worde daer te gebreken.
2 Want het is ons oock verkondicht, gelijck het haer was: maer 't woordt dat ſy gehoort hebben, en heeft haer niet gebaet, om dat het niet gemenght en was met het geloof der dingen die ſy gehoort hebben:
3 Want wy die gelooft hebben, ſullen in de ruſt gaen, gelijck hy geſeyt heeft: gelijck ick geſworen hebbe in mijn gramſchap, is 't dat ſy in mijn ruſt gaen ſullen. En doch dat was als de wercken van het eerſte maeckſel der wereldt volmaeckt waren:
Pſalm 94. 11.
4 Want hy heeft op een plaets van de ſevenſte dagh geſeydt aldus: Ende Godt heeft geruſt op den ſevenſten dach van alle zijne wercken.
Gen. 2. 2.
5 Ende in deſe plaets wederom: Is 't dat ſy gaen ſullen in mijn ruſt.
6 Aengeſien dan dat 'er ſtaet te komen, dat 'er ſommige in zijn ruſt ſullen gaen; en dat ſy, aen de welcken dat ten eerſten verkondicht is geweeſt, daer niet in gegaen en zijn, om de ongeloovigheydt,
7 Soo ſchickt by wederom een dach, heden, door David ſeggende na ſoo veel tydts, gelijck het voorſeydt is: Is 't dat ghy heden zijn ſtem hoort, ſoo en wildt u harten niet verharden.
Heb. 3. 7.
8 Want hadde haer Ieſus ruſt gegeven, ſoo en ſoude hy nimmermeer daer na van een andere dach geſproken hebben.
9 Hierom ſoo wordt 'er noch een ruſt-dach achter gelaten voor Godts Volck.
10 Want die in ruſt gekomen is, die ruſt oock van zijne wercken, gelijck Godt van de zijne.
11 Daerom laet ons haeſten te treden in die ruſt, op dat 'er niemandt in dat voorbeelt valle van ongeloovigheydt.
12 Want het woordt Godts is levend en krachtigh, en doordringender dan eenigh tweezydich ſnydend ſwaerdt, en doorgaende tot het ſcheyden van ziel en geeſt, en der t' ſamen voechſelen, en des merghs, en 't is een onderſcheyder van de gedachten ende meeningen van harten:

13 Ende

13 Ende daer en is geen ſchepſel onſienlijck voor zijn aenſchijn maer alle dingen zijn bloodt en open voor zijn oogen, tot de welcke onſe reden is. *Pſalm* 33. 16. *Eccl.* 15. 20.

14 Hebbende dan eene hooge Prieſter, die gegaen is door de Hemelen, Ieſum den Sone Godts, laet ons houden de belydeniſſe.

15 Want wy en hebben geen hooge Prieſter, die niet en ſoude kennen medelyden hebben met onſe kranckheden, maer in alles geproeft na de gelijckeniſſe ſonder ſonde.

16 Daerom laet ons toegaen met betrouwen tot den throon van genade, op dat wy barmhartigheyt mogen verkrygen, ende dat wy genade mogen vinden, terwyl dat de hulp bequaem is.

Het V. Capittel.

1 WAnt alle hooge Prieſter uyt de menſchen genomen, wordt voor de Menſchen geſtelt in de dingen die tot Godt zijn, dat hy offeren ſoude gaven en offerhanden voor de ſonde,

2 Die medelyden ſoude mogen hebben met de geene die onwetende zijn, en dolen, want hy oock omgeven is met kranckheydt,

3 Ende daerom moet hy, als voor 't volck, ſoo oock voor ſijn ſelven offeren voor de ſonden.

4 En niemandt en neemt ſich de eer aen, maer die van Godt geroepen wordt als Aaron. *Exod.* 28. 1.

5 Alſoo en heeft Chriſtus ſijn ſelven niet verklaert, dat hy hoogh Prieſter ſoude worden, maer die tot hem geſproocken heeft, ghy zijt mijn Soon, ick heb u heden voortgebrocht. *2 Par.* 26. 18. *Pſal.* 2. 7.

6 Gelijckerwys hy op een ander plaets ſeydt: ghy zijt Prieſter in der eeuwigheydt, na de inſettinge van Melchiſedech. *Pſal.* 109. 4.

7 Die in de dagen ſijns vleeſch, gebeden en ſmeeckingen tot den genen die hem konde verloſſen van de doodt, met een krachtigh geroep en tranen offerende, is verhoort geweeſt om ſijnder eerwaerdigheydts wille.

8 En hoe wel hy de Soon van Godt was, heeft hy uyt 't geene dat hy geleden heeft, onderdanigheydt geleert:

9 En volmaeckt weſende, hy is aen alle de genen die hem onderdanigh zijn, geworden een oorſaeck van de eeuwige ſaligheydt,

10 Genoemt van Godt een hoogh Prieſter, na de inſettinge van Melchiſedech,

11 Van de welcke wy een groote reden hebben, en ſwaer om uyt te leggen: want ghy zijt kranck geworden om te hooren.

12 Want als ghy hoorde meeſters te zijn, om de tydt, hebt ghy wederom van nooden dat men u leere welck de eerſte beginſelen zijn der woorden Godts, en ghy zijt geworden, die melck noodigh is, en geen harde ſpys.

13 Want al die melck deelachtigh is, die en is niet deelachtigh

van 't woordt der rechtvaerdigheydt, dan hy is noch een kleyn Kindt.
14 Maer den volmaeckten hoort toe een vaſte ſpys, haer die door gewoonte hebben geoeffende ſinnen tot onderſcheyden van goet ende quaet.

Het VI. Capittel.

1 DErhalven, achter latende het woordt van Chriſtus beginſel, laet ons tot volmaecktere gedreven worden, niet weder leggende de gront der boetvaerdigheydt, van doode wercken, en geloofs tot Godt,
2 Van de leeringe der doopſelen, oock van de oplegginge der handen, en van de verryſeniſſe der dooden, en van het eeuwich oordeel.
3 En dit ſullen wy doen, is 't dat het Godt gehenght.
Matth. 12. 45. *2 Pet.* 2. 20. *Heb.* 10. 26. 4 Want het is onmoogelijck dat de geene die eens verlicht ſijn geweeſt, en hebben oock geſmaeckt de hemelſche gave, en zijn deelachtigh geworden van den heyligen Geeſt,
5 En hebben oock niet te min geſmaeckt 't woordt Godts goet, en de krachten van de toekomende wereldt,
6 En af gevallen zijn, wederom vernieuwt te worden tot boetvaerdigheydt, kruyſende aen haer op nieuw de Sone Godts, en hem beſpottende.
7 Want aerde dickwils den regen op haer komende drinckende, en voort brengende bequaem kruyt aen haer van de welcken ſy gebouwt wordt, ontfanght de zegen van Godt:
8 Maer die voort brenght doornen en diſtelen, is verworpen, en ſeer na aen de vervloeckinge, wiens eynde ſal weſen tot verbrandinge.
9 Maer wy betrouwen van u lieden alderliefſten, beter dingen, en naerder aen ſaligheyt, hoe wel dat wy alſoo ſpreken.
10 Want Godt en is niet onrechtvaerdigh, dat hy uw werck ſoude vergeten, en uwe liefde die ghy getoont hebt in zijn naem, die den heyligen gedient hebt, en noch dient.
11 Doch wy begeeren dat een ygelijck van u lieden betoont de ſelve ſorghvuldigheydt tot het vervullen van de hoop ten eynde toe:
12 Op dat ghy niet traegh en wordt, maer navolgers van de geene die door 't geloof en verduldigheydt de beloften ſullen beerven:
Gen. 22. 16. 13 Want Godt aen Abraham beloovende (om dat hy niemant hooger en hadde by de welcke hy ſweeren ſoude) heeft geſwooren by ſijn ſelven,
14 Seggende: Ick ſal u ſegenende ſegenen, en vermenighvuldigende vermenighvuldigen.
15 En alſoo lanckmoedighlijck verdragende, heeft hy de belofte verkregen:
16 Want de menſchen ſweeren by een meerder als ſy zijn, en het

het eynde van al haer tegenſtrydigheydt tot verſekeringh, is den eedt.
17 Waer in Godt willende de erfgenamen der beloften overvloediger toonen de onveranderlijckheydt ſijns raedts, heeft daer een eedt tuſſchen geſtelt:
18 Op dat wy door twee onveranderlijcke dingen, door de welcke het onmoogelijck is, Godt te liegen, een alderſtärckſte vertrooſtinge ſouden hebben, die vluchten, om te houden de voorgeſtelde hoop.
19 Die wy hebben als een ancker der zielen ſeker en vaſt, en ingaende tot het binnenſte des voorhangh ſels,
20 Daer de voorlooper Jeſus voor ons ingegaen is, geworden zijnde Hoogh Prieſter na de inſettinge van Melchiſedech in der eeuwigheydt.

Het VII. Capittel.

1 WAnt deſe Melchiſedech, Koninck van Salem, een Prieſter van den opperſten Godt, de welcke Abraham tegen gingh doen hy weder gekomen was van den ſlach der Koningen, en heeft hem geſeegent, *Gen.* 14. 18.
2 Aen wie Abraham oock uytgedeelt heeft de thienden van alle dingen: deſe wordt ten eerſten beduyt een Koningh der rechtvaerdigheydt, en daer na een Koningh van Salem, dat is, een Koningh van vreede,
3 Sonder Vader, ſonder Moeder, ſonder afkomſte van geſlacht, noch begin der dagen, noch eynde des levens hebbende. Ende hy geleken by de Sone Godts, blyft Prieſter in der eeuwigheydt.
4 Doch beſchouwt hoe groot dat deſe is, aen de welcke oock Abraham den Patriarch thienden gegeven heeft van de beſten dingen.
5 En voorwaer de Kinderen van Levi het Prieſterſchap ontfangende, hebben een gebodt de thienden te ontfangen van het volck na de wet, dat is, van hare Broederen, hoe wel dat ſy oock gekomen zijn uyt Abrahams lendenen. *Num.* 18. 21. *Deut.* 18. 1.
6 Ende hy, wiens geſlacht niet mede getelt en wordt onder haer, heeft thienden ontfangen van Abraham, en hy heeft deſen, die de beloften hadde, geſegent. *Joſ.* 14. 4.
7 Ende ſonder eenigh wederſeggen wordt het gene dat minder is, geſegent van dat beter is.
8 En hier ontfangen de ſterffelijcke menſchen de thienden, maer daer betuycht hy dat hy leeft:
9 Ende (om alſoo te ſpreken) door Abraham is oock Levi, die de thienden ontfangen heeft, verthient geweeſt:
10 Want hy was noch in des Vaders lendenen, doen Melchiſedech hem te gemoet quam.
11 Daerom is dat de volkomentheydt door 't Levitiſche Prieſterſchap was (want het volck heeft onder hem de wet ontfangen)

gen) want waert dan noch van noode, dat 'er na Melchiſedechs ordinantie een ander Prieſter opſtaen ſoude, en dat die niet en ſoude na de ordinantie van Aaron genoemt worden?

12 Want als het Prieſterſchap verandert wordt, ſoo is 't ock van noode dat 'er een veranderinge der wet geſchiede.

13 Want de geene daer deſe dingen af geſproken worden, die is van een ander geſlaeht, waer af niemandt aen den Outaer gedient en heeft.

14 Want het is openbaer, dat de Heer is van Judas geſlacht, in welck geſlacht Moyſes van de Prieſters niet geſproken en heeft.

15 En dit blijckt noch meer, is 't dat 'er na de gelijckenis van Melchiſedech een ander Prieſter opſtaet,

16 Die niet gemaeckt en is na de wet van het vleeſchelijck gebodt, maer na de kracht van 't oneyndelijck leven:

Pſal. 109. 4. 17 Want hy betuycht: ghy zijt een Prieſter in der eeuwigheydt na de ordonnantie van Melchiſedech,

18 Want voorwaer daer wordt een verwerpinge van 't voorgaende gebodt gedaen, om zijn kranckheydt en onnuttigheydt.

19 Want de wet en heeft niet ter volkomentheydt gebracht, maer ſy was een inleyden van een beter hoop, door de welcke wy Godt genaecken.

20 En in ſoo veel als dit niet en is ſonder eedt (want de andere zijn voorwaer ſonder eedt Prieſters geworden:

21 Maer deſen met een eet, door de geen die tot hem geſeydt heeft: De Heer heeft het geſworen, en ten ſal hem niet berouwen, ghy zijt een Prieſter in der eeuwigheydt.) *Pſal. 109. 4.*

22 In ſoo veel is Jeſus een belover geweeſt van een beter Teſtament.

23 En de andere zijn voorwaer veel Prieſters geweeſt, om dat ſy door de doodt belet worden altydt te blyven.

24 Maer deſe, om dat hy in der eeuwigheydt blyft, heeft een eeuwich Prieſterſchap:

25 Waerom dat hy ock in der eeuwigheydt mach ſaligh maecken, die door hem tot Godt gaen, altydt levende om te bidden voor ons.

26 Want het betaemde dat wy ſulcken hoogen Prieſter ſouden hebben, heyligh, onnoſel, onbeſmet, afgeſondert van de ſondaers, en hooger dan de Hemelen geworden,

Lev. 9. 7. en 16. 6. 27 Die geen noodtſaeckelijckheydt heeft alle dage (gelijck de Prieſters) eerſt voor haer misdaden ſlaeh-offerhanden te offeren, en daer na voor des volcks misdaden: want dat heeft hy eens gedaen, ſijn ſelven offerende.

28 Dan de wet ſtelt tot Prieſters menſche die kranckheydt hebben, maer 't woordt des eedts, 't welck na de wet is, de Soon in der eeuwigheydt volmaeckt.

Het

Het VIII. Capittel.

1 HEt beſluyt van 't gene dat 'er geſeydt wordt, is dit: wy hebben ſulcken hoogen Prieſter, die geſeten is ter rechterhandt van de throon ſijns Mayeſteyts in de Hemelen,
2 Een dienaer der Heyligen, en van 't waerachtigh Tabernakel, dat de Heer vaſt gemaeckt heeft, en niet de menſch.
3 Want alle hooge Prieſter wordt geſtelt om gaven en ſlaeh-offerhanden te offeren, daerom is 't van noode dat oock deſe wat hebbe dat hy offeren mach.
4 Waer hy dan op d' aerde, ſoo en waer hy oock geen Prieſter, de wyl dat 'er waren die na de wet gaven offerden.
5 De welcke de gelyckeniſſe en ſchaduwe dienen van de hemelſche dingen, gelijck Moyſi geantwoort is, als hy het Tabernakel volmaeckte: Siet (ſeyde hy) dat ghy 't al doet na het voorbeelt 't welck u getoont is op den Bergh. *Exod. 25, 40.*
6 Maer nu heeft hy een beter dienſt verkregen, ſoo veel als hy van een beter Teſtament middelaer is, 't welck in beter beloften vaſt gemaeckt is. *Act. 7, 44.*
7 Want was dat eerſte onberiſpelijck geweeſt, ſoo en ſouder geen plaets voor een ander geſocht worden.
8 Want haer miſpryſende ſeydt hy: Siet daer ſullen dagen komen, ſpreeckt de Heer, en ick ſal volbrengen over 't huys van Iſrael, en over 't huys van Juda een Nieuw Teſtament. *Ier. 31, 31.*
9 Niet na dat Teſtament 't welck ick hare Vaderen gemaeckt heb op den dagh als ick haer handt genomen hebbe, dat ickſe uytleyden ſoude uyt het Landt van Egypten, want ſy en zijn niet gebleven in mijn Teſtament, en ick hebſe ongeacht gelaten, ſeydt de Heer.
10 Want dit is het Teſtament dat ick maecken ſal aen het huys van Iſrael na deſe dagen, ſeydt de Heer, gevende mijn wetten in haer verſtandt, en in haer haer harten ſal ickſe ſchryven: en ick ſal haer tot een Godt zijn, en ſy ſullen my tot een Volck zijn,
11 En een ygelijck en ſal zijn naeſten niet leeren, en een ygelijck zijn Broeder, ſeggende, kent den Heer, want ſy ſullen my allen kennen, van de minſte tot de meeſten van haer.
12 Want ick ſal genadigh zijn hare ongerechtigheden, en hare ſonden en ſal ick voortaen niet meer gedencken.
13 En ſeggende een nieuw, heeft het eerſte veroudert. Maer wat veroudert en verjaert wordt, dat is by zijn eynde.

Het IX. Capittel.

1 HEt eerſte Teſtament had voorwaer oock zijn rechtvaerdighmaeckingen van opbouwinge, en werelts Heyligh.
2 Want het Tabernakel is ten eerſten gemaeckt, waer in dat waren de Kandelaers, en de Tafel, en voorlegginge der brooden, 't welck het Heyligh genoemt wordt. *Exod. 26. 1. en 36 8.*
3 Maer

3 Maer achter het tweede voorhanghſel was het Tabernakel, 't welck genoemt wordt 'r Heyligh der Heyligen,
4 Hebbende het gulde Wieroock vat, en de Arck des Teſtaments, rontom overdeckt van alle zijden met goudt, waer in
Num. 17.8 was de gulde Kruyck, houdende het Manna, en Aarons roe-
3 *Reg.* 8.9. de, die bladeren voort gebrocht hadde, en de Tafelen des Teſta-
2 *Par.* 5. ments,
10, 5 En over die waren de Cherubins van heerlijckheydt, overſommerende den ſtoel der genade, waer van dat nu niet en is te ſeggen van elck beſonder.
6 En als deſe dingen aldus bereydt waren, gingen de Prieſters altydt in het eerſte Tabernakel de dienſten der offerhande voldoende:
Exod. 30. 7 En in 't tweede gingh alleen de opperſte Prieſter eens 's Jaers,
10. niet ſonder bloedt, 't welck hy offert voor ſijne, ende des
Lev. 16. 2. volcks onwetenheydt.
8 Den H. Geeſt dit te kennen gevende, dat den wech tot het Heylighdom noch niet geopent en was, dewyl dat het eerſte Tabernakel noch zijn ſtaet hadde,
9 't Welck een gelijckeniſſe is van deſe tegenwoordige tydt na 't welck geoffert worden gaven, ende ſlach-offerhanden, die na de conſcientie den geenen die dient niet volkomen maken en kennen, alleenlijck in ſpyſen en in drancken,
10 En verſcheyden waſſingen, en rechtvaerdigheden des vleeſch die tot den tydt der beteringe ingeſtelt zijn.
11 Maer Chriſtus een beſtandigh hooge Prieſter der toekomende goederen, is door een meerder ende volmaeckter Tabernakel, niet met handen gemaeckt, dat is, niet van dit maeckſel,
12 Noch door 't bloedt der bocken of kalveren, maer door ſijn eygen bloedt, eens ingegaen in het Heyligh, hebbende gevonden de eeuwige verloſſinge.
Lev. 16. 14. 13 Want is 't dat het bloedt der bocken en ſtieren, en d'aſch van een kalf beſproeyt zijnde, de beſmette heylicht tot ſuyveringe des vleeſch,
1 *Pet.* 1. 14 Hoe veel te meer ſal het Bloedt Chriſti, die door den H.
19. Geeſt ſijn ſelven Godt onbeſmet geoffert heeft, onſe conſcien-
1 *Ioan.* 1. tie ſuyveren van doode wercken, om te dienen den levenden
7. Godt:
Apoc. 1.5. 15 En daerom is hy een middelaer des Nieuwen Teſtaments, op dat de gene die geroepen zijn (overmits de doodt die daer tuſſchen gekomen is, tot verloſſinge van die overtredingen die onder 't eerſte Taſtament waren) ontfangen ſoude de beloſte van de eeuwige erffelijckheydt.
16 Want waer een Teſtament is, daer is 't van noode dat de doodt des Teſtament-makers na volge.
Gal. 3. 15. 17 Want het Teſtament is in de dooden geveſticht, anders ſoo en is 'r noch niet van waerden, als hy noch leeft die 't Teſtament gemaeckt heeft.
18 Daerom, ſoo en is het eerſte voorwaer ſonder bloedt oock niet geheylicht geweeſt.
19 Want

19 Want als alle 't gebodt der wet van Moyſes geleſen was aen al het Volck, heeft hy, nemende 't bloedt der kalveren, en bocken, met water, en purpere wol, en hyſop, den ſelven Bock en oock al 't Volck beſproeyt.
20 Seggende: Dit is 't Bloedt des Teſtaments, 't welck Godt tot u lieden geboden heeft. *Exod.* 24. 8.
21 Oock heeft hy het Tabernakel en alle de vaten van den dienſt, deſgelijcks met het Bloedt beſproeyt,
22 En by na alle dingen worden door 't Bloedt na de wet geſuyvert, en ſonder bloedtſtortinge en wordt geen vergiffeniſſe gedaen.
23 Aldus dan is 't voorwaer van noode, de voorbeelden der hemelſche dingen hier mede geſuyvert te worden: maer de ſelve hemelſche dingen moeten door beter ſlach-offerhanden geſuyvert worden dan met deſe.
24 Want Jeſus en is niet gegaen in de heylige plaetſen met handen gemaeckt, die voorbeelden der dingen die waerachtigh zijn, maer in den Hemel ſelf, op dat hy nu ſoude tegenwoordigh zijn voor Godts aenſicht voor ons,
25 Noch oock niet om dat hy ſijn ſelven dickwils ſoude offeren, gelijck de opperſte Prieſter gaet in de heylige plaets alle Jaren, met vreemt bloedt.
26 Want anders waert van noode dat hy dickwils lyden ſoude van 't beginſel des wereldts. Maer nu is hy eens geopenbaert in de voleyndinge der tyden, tot een afnemen der ſonden door ſijn ſlach-offerhande
27 En gelijck den menſch geſtelt is eens te ſterven, en daer na het oordeel:
28 Alſoo is Chriſtus oock eens geoffert geweeſt, om de ſonden van veele geheel af te nemen. Ten tweeden ſal hy openbaren ſonder ſonden aen de genen dien hem verwachten, ter ſaligheydt. *Rom.* 5. 6. *en* 8. 1 *Pet.* 3. 18.

Het X. Capittel.

1 WAnt de wet, een ſchaduwe hebbende van de toekomende goederen, niet het waerachtigh beelt der dingen, en kan nimmermeer volkomen maken de geene die daer toe gaen, met de ſelve ſlach-offerhanden die ſy ſonder ophouden offeren alle Jaren.
2 Want anders ſoo ſouden die opgehouden hebben van geoffert te worden, om dat de dienaers eens geſuyvert zijnde, geen conſcientie der ſonden voortaen meer en ſouden hebben.
3 Maer hier in wordt een gedachtenis der ſonden alle Iaren gehouden:
4 Want het is onmogelijck, dat door het Bloedt van ſtieren en bocken de ſonden ſouden af genomen worden.
5 Daerom hy in de werelt komende ſeydt: geen ſlach-offerhande en gifte hebt ghy gewilt, maer ghy hebt my een lichaem bequamelijck toegevoeght, *Pſal.* 39. 7.

6 De

6 De heele brandt-offeren voor de ſonde en hebben u niet behaeght,
7 Doen heb ick geſeyt: Siet ick kome, in 't begin van 't Boeck is van my geſchreven, dat ick Godt uw wil doen ſoude.
8 Boven ſeggende: Dat ghy de ſlach-offerhanden en ſacrificien en heele brandt-offeren voor de ſonde niet gewildt en hebt, en dat u oock niet behaeght en hebben, die na de wet geoffert worden,
9 Doen heb ick geſeydt: Siet ick kome, om dat ick Godt uw wil doen ſoude. Daer neemt hy 't eerſte wech, om het na volgende in te ſetten.
10 In welcke wil wy geheylicht zijn door de offerhande van 't Lichaem Ieſu Chriſti eens.
11 En voorwaer elck Prieſter is tegenwoordigh alle dage dienende, en de ſelve ſlach-offerhanden dickwils offerende, die nimmermeer de ſonden en kennen af nemen:
12 Maer deſe een ſlach-offerhande offerende voor de ſonden, ſit in der eeuwigheydt aen rechterhandt Godts,
Pſal. 109. 1. 13 Voortaen verwachtende tot dat zijn vyanden geſtelt ſullen worden een voetbanck zijnder voeten:
1 *Cor.* 15. 25. 14 Want door een offerhande heeft hy in der eeuwigheydt volmaeckt de geheylichde.
15 En den heyligen Geeſt betuycht ons oock, want na dat hy geſeydt heeft,
Ier. 31. 33. *Heb.* 8. 10. 16 Maer dit is het Teſtament dat ick tot haer betuygen ſal na die dagen, ſeydt de Heer, gevende mijn wet in hare harten, ende in hare gedachten ſal ickſe ſchryven,
17 En haer ſonden en ongerechtigheden en ſal ick nu niet meer gedencken.
18 Maer waer vergiffenis is van deſe, daer en is voortaen geen offerhande meer voor de ſonde.
19 Daerom Broeders, hebbende betrouwen in den inganck des Heylichdoms door 't Bloedt Chriſti.
20 Door de nieuwe en levendige wech, die hy ons eerſt voorgewandelt heeft door 't voorhanghſel, dat is, zijn vleeſch,
21 Hebbende oock den grooten Prieſter over t' huys Godts,
22 Laet ons daer toe gaen met een waerachtigh hart in de volheydt des geloofs, hebbende de harten geſuyvert van de quade conſcientie, en de liehamen gewaſſchen met ſuyver water,
23 Laet ons houden de onbewegelijcke belydeniſſe van onſe hoop, want hy is getrouw die 't belooft heeft,
24 En laet ons malkanderen aenmercken tot verweckinge der liefde, en goede wercken.
25 Niet verlatende onſe vergaderinge, gelijck ſommige gewoon zijn: maer trooſtende, en dat ſoo veel te meer, als ghy ſiet dat den dach nadert.
Heb. 6. 4. 26 Want als wy al willens ſondigen, na dat wy ontfangen hebben de kenniſſe der waerheydt, ſoo en wordt daer voor de ſonden nu geen ſlach-offerhande meer achter gelaten:

27 Maer

27 Maer een vervaerlijck verwachten des oordeels, en een krachtige wreetheydt des vuurs, die verſlinden ſal de vyanden.
28 Soo wie Moyſes wet breeckt, die ſterft ſonder eenich mede-lyde door twee of drie getuygen: *Deut.* 17.
29 Hoe veel te ſwaerder ſtraffingen meent ghy dan te verdienen, 6.
die den Sone Godts vertreden heeft, en het Bloedt des Teſta- *Matth.* 18.
ments voor onſuyver gehouden, waer in dat hy geheylicht is, 16.
ende den geeſt der genade verſmaetheydt aen gedaen heeft? *Ioan.* 8. 17.
30 Want wy weten wie dat 'er geſeydt heeft: My is de wraeck, 2 *Cor.* 13.
en ick ſal 't vergelden. En wederom: want den Heer ſal zijn 1.
volck oordeelen. *Deut.* 32.
31 Het is ſchroomelijck te vallen in de handen van den levendi- 35.
gen Godt. *Rom.* 12.
32 Maer herdenckt der voorlede dagen, in de welcke ghy ver- 19.
licht zijnde een groote ſtrydt des lydens hebt verdragen, *Deut.* 32.
33 Eensdeels als ghy door verſmaetheden en verdruckingen een 36.
beſchouſel zijt geworden, anderdeels als ghy mede-geſellen zijt geworden van de gene die alſoo wandelen.
34 Want ghy hebt oock met de gevangenen medelyden gehadt, en de beroovinge van uw goederen hebt ghy met blydtſchap ontfangen, wetende dat ghy noch beter en blyvendt goet hebt in den Hemel.
35 Daerom en wildt u betrouwen niet verlieſen, die een groote vergeldinge heeft:
36 Want verduldigheydt is u van noode, op dat ghy den wil *Hab.* 2. 3.
van Godt doende mooght verkrygen de belofte.
37 Want noch een weynigh en kort, en die toekomende is ſal *Hab.* 2. 4.
komen, en hy en ſal niet vertoeven: *Rom.* 1. 17.
38 Maer mijn rechtvaerdige leeft uyt het geloof. Is 't dat hy *Gal.* 3. 11.
ſijn ſelven ontreckt, ſoo en ſal hy aen mijn ziel niet behagen.
39 Maer wy en zijn geen Kinderen des aftreckens tot verdoe-meniſſen, maer des geloofs tot verkryginge der zielen.

Het XI. Capittel.

1 MAer het geloof is een vaſtigheyt der dingen die te hoo-pen zijn, een ſeecker bewys der dingen die niet geſien en worden.
2 Want hier door hebben de Ouders getuygenis verkregen.
3 Door 't geloof verſtaen wy, dat de tyden deſer wereldt be- *Gen.* 1. 1.
quamelijck geſchickt zijn door 't woordt Godts, op dat uyt de *en* 3.
onſienlijcke dingen gemaeckt ſouden worden de ſienlijcke.
4 Door 't geloof heeft Abel aen Godt een meerder ſlach-offer- *Gen.* 4. 4.
hande geoffert dan Caim, door de welcke hy een getuygenis verkregen heeft, dat hy rechtvaerdigh was, als Godts getuy- *Matth.* 23.
genis was gevende van ſijn giften, en daer door ſpreeckt hy 35.
noch, al is hy doodt.
5 Door 't geloof is Enoch wech gevoert, dat hy de doodt niet *Gen.* 5. 24.
ſien en ſoude, en hy en wierdt niet gevonden, want Godt heeft *Ecc.* 44. 16.
hem

hem wegh gevoert: voor de vervoeringe heeft hy getuygenis gehadt, dat hy Gode behaeght hadde.

6 Maer ſonder geloof is 't onmogelijck Gode te behagen: want ſoo wie tot Godt komt, die moet gelooven dat hy is, en dat hy den genen die hem ſoecken, een vergelder is.

Gen. 6.13. *Ecc.*44.17. 7 Door 't geloof heeft Noë, na dat hy een antwoort ontfangen hadde van de dingen die noch niet geſien en wierden, vreeſende, een Arck bereydt ter ſaligheydt van ſijn Huyſgeſin, door de welcke hy de werelt verdoemt heeft, en is een erfgenaem geſtelt der rechtvaerdigheydt, die door 't geloof is.

Gen. 12. 4. 8 Door 't geloof heeft hy die Abraham genoemt wordt, onderdanigh geweeſt, om uyt te gaen ter plaetſe die hy ontfangen ſoude tot een erffeniſſe: en hy is uyt gegaen, niet wetende waer henen dat hy gingh.

9 Door 't geloof heeft hy gewoont in 't Landt der beloften, als in een vreemt Landt, woonende in hutten met Iſaac en Iacob, mede erfgenaem van de ſelve beloften,

10 Want hy verwachtede een Stadt fundamenten hebbende, wiens konſtenaer en ſtichter Godt is,

Gen. 17.19 *en* 18. 10. *en* 21. 2. *Eccl.* 44. 22. *en* 23. 11 Door 't geloof heeft oock de onvruchtbare Sara ſelfs kracht ontfangen in 't ontfangen des zaets, oock ver den tydt des ouderdoms, want ſy geloofde dat hy getrouw was die 't belooft hadde:

12 Daerom zijnder oock geboren van een Man (en die verſtorven) ſijnde als ſtarren des Hemels in menichte, en gelijck het zandt, 't welck aen de kandt der zee is ontelbaer.

13 Na 't geloof zijn alle deſe geſtorven niet ontfangen hebbende de beloften, maer van verre die aenſiende en groetende, en belydende dat ſy Pellegrims en Vreemdelingen zijn op der Aerde.

14 Want die deſe dingen ſeggen, bewyſen dat ſy haer Landt ſoecken.

15 En waert dat ſy immers des Landts gedachtigh hadden geweeſt, daer ſy uyt gegaen waren, ſoo hadden ſy voorwaer tyde om weder te keeren:

16 Maer nu begeeren ſy een beter Landt, dat is, een hemelſch Landt. Daerom en ſchaemt hem Godt niet, haer Godt genoemt te worden: want hy heeft haer een Stadt bereydt.

Gen. 22. 1, 9. *Ecc.*44.21. 17 Door 't geloof heeft Abraham Iſaac geoffert, doen hy beproeft wierdt, en hy offerde zijn eenige gebore Soon, die de beloften ontfangen hadde,

Gen. 21. 12. 18 Tot den welcken geſeydt is: Want in Iſaac ſal u dat zaet genoemt worden:

Rom. 9 7. 19 Voor waer houdende, dat Godt machtigh was oock van de dooden te verwecken: waerom hy dien tot een gelijkeniſſe heeft wederom ontfangen.

Gen. 27. 28. 39. 20 Door 't geloof heeft Iſaac Iacob en Eſau geſegent van toekomende dingen.

Gen. 48. 15. 21 Door 't geloof heeft Iacob ſtervende een ygelijck van Io-

ſephs

ſephs Kinderen beſonder geſegent, en heeft aengebeden het uyterſte van zijn roede.

22 Door 't geloof heeft Joſeph ſtervende vermaen gedaen van het reyſen der Kinderen van Iſrael, en heeft geboden van zijne beenderen. *Gen. 50. 23. en 24.*

23 Door 't geloof Moyſes geboren zijnde, is verborgen geweeſt drie Maenden van ſijne Ouders, om dat ſy geſien hadden dat het een ſchoon Kintje was, en ſy en hebben des Konincks gebodt niet ontſien. *Exod. 2. 2. Exod. 1. 16.*

24 Door 't geloof heeft Moyſes, doen hy groot geworden was, geloochent dat hy Pharaoos Dochters Soon was, *Exod. 2. 11.*

25 Liever kieſende gepynicht te worden met Godts Volck, dan van de tydelijcke ſonden genoechte te hebben,

26 Achtende het verwijt Chriſti meerder ryckdommen te weſen, dan den ſchat van Egypten: want hy ſach op de vergeldinge.

27 Door 't geloof heeft hy Egypten gelaten, niet ontſiende de hooghmoedigheydt des Konincks, want den onſienlijcken heeft hy als ſiende verdragen.

28 Door 't geloof heeft hy Paeſchen feeſtelijck gehouden, en de bloetſtortinge: op dat de gene die d' eerſte geborene verdurf, haer niet raecken en ſoude. *Exod. 12. 13. en 21.*

29 Door 't geloof zijn ſy door de roode Zee gegaen, als door het drooge Landt: 't welck de Egyptenaren onderſtaen hebbende, zijn verſlonden. *Exod. 14. 22.*

30 Door 't geloof zijn de mueren van Jericho neder gevallen, door den omgangh van ſeven dagen. *Ioſ. 6. 20.*

31 Door 't geloof en is Rahab de gemeyne waerdin niet verloren gegaen met de ongelovigen, ontfangende de verſpieders met vrede. *Ioſ. 6. 23. en 25. Ioſ. 2.*

32 En wat ſal ick noch ſeggen? Want de tydt ſal my ontbreken, vertellende van Gedeon, Barac, Samſon, Jephte, David, Samuel, en van de Propheten,

33 Die door 't geloof Koninckrijcken overwonnen hebben, gewrocht hebben de rechtvaerdigheydt, verkregen hebben de beloften, geſloten de muylen der Leeuwen,

34 Uytgebluſcht de kracht des vuurs, ontvlucht het ſcharp van 't ſwaert, uyt de ſwackheydt kloeck geworden, ſtarck in den ſtrydt, hebben de kryghslegers der vreemden doen wijcken:

35 De Vrouwen hebben hare dooden ontfangen van de verryſeniſſe, en de andere zijn uytgereckt, ontfangende geen verloſſinge, op dat ſy een beter verryſeniſſe vinden ſouden.

36 Doch de andere hebben beſpottingen en ſlagen geproeft, daeren boven oock boeyens en Kerckers,

37 Sy zijn geſteenight geweeſt, van een gehouwen, gequelt, door 't verſlaen des ſwaerts geſtorven, ſy hebben omgegaen in ſchaeps pelſen, in geyten vellen, gebreck lydende, benauwt, gepynight,

38 Die de werelt niet waerdigh en was, in woeſte plaetſen

hem wegh gevoert: voor de vervoeringe heeft hy getuygenis gehadt, dat hy Gode behaeght hadde.

6 Maer ſonder geloof is 't onmogelijck Gode te behagen: want ſoo wie tot Godt komt, die moet gelooven dat hy is, en dat hy den genen die hem ſoecken, een vergelder is.

Gen. 6.13. *Ecc.* 44.17. 7 Door 't geloof heeft Noë, na dat hy een antwoort ontfangen hadde van de dingen die noch niet geſien en wierden, vreeſende, een Arck bereydt ter ſaligheydt van ſijn Huyſgeſin, door de welcke hy de wereldt verdoemt heeft, en is een erfgenaem geſtelt der rechtvaerdigheydt, die door 't geloof is.

Gen. 12. 4. 8 Door 't geloof heeft hy die Abraham genoemt wordt, onderdanigh geweeſt, om uyt te gaen ter plaetſe die hy ontfangen ſoude tot een erffeniſſe: en hy is uyt gegaen, niet wetende waer henen dat hy gingh.

9 Door 't geloof heeft hy gewoont in 't Landt der beloften, als in een vreemt Landt, woonende in hutten met Iſaac en Iacob, mede erfgenaem van de ſelve beloften.

10 Want hy verwachtede een Stadt fundamenten hebbende, wiens konſtenaer en ſtichter Godt is,

Gen. 17.19 *en* 18. 10. *en* 21. 2. *Eccl.* 44. 22. *en* 23. 11 Door 't geloof heeft oock de onvruchtbare Sara ſelfs kracht ontfangen in 't ontfangen des zaets, oock ver den tydt des ouderdoms, want ſy geloofde dat hy getrouw was die 't belooft hadde:

12 Daerom zijnder oock geboren van een Man (en die verſtorven) ſijnde als ſtarren des Hemels in menichte, en gelijck het zandt, 't welck aen de kandt der zee is ontelbaer.

13 Na 't geloof zijn alle deſe geſtorven niet ontfangen hebbende de beloften, maer van verre die aenſiende en groetende, en belydende dat ſy Pellegrims en Vreemdelingen zijn op der Aerde.

14 Want die deſe dingen ſeggen, bewyſen dat ſy haer Landt ſoecken.

15 En waert dat ſy immers des Landts gedachtigh hadden geweeſt, daer ſy uyt gegaen waren, ſoo hadden ſy voorwaer tyde om weder te keeren:

16 Maer nu begeeren ſy een beter Landt, dat is, een hemelſch Landt. Daerom en ſchaemt hem Godt niet, haer Godt genoemt te worden: want hy heeft haer een Stadt bereydt.

Gen. 22. 1, 9. *Ecc.* 44.21. 17 Door 't geloof heeft Abraham Iſaac geoffert, doen hy beproeft wierdt, en hy offerde zijn eenige gebore Soon, die de beloften ontfangen hadde,

Gen. 21. 12. 18 Tot den welcken geſeydt is: Want in Iſaac ſal u dat zaet genoemt worden:

Rom. 9 7. 19 Voor waer houdende, dat Godt machtigh was oock van de dooden te verwecken: waerom hy dien tot een gelijkeniſſe heeft wederom ontfangen.

Gen. 27. 28. 39. 20 Door 't geloof heeft Iſaac Iacob en Eſau geſegent van toekomende dingen.

Gen. 48. 15. 21 Door 't geloof heeft Iacob ſterrende een ygelijck van Io-

ſephs

sephs Kinderen besonder gesegent, en heeft aengebeden het uyterste van zijn roede.

22 Door 't geloof heeft Joseph stervende vermaen gedaen van het reysen der Kinderen van Israel, en heeft geboden van zijne beenderen. *Gen. 50. 23. en 24.*

23 Door 't geloof Moyses geboren zijnde, is verborgen geweest drie Maenden van sijne Ouders, om dat sy gesien hadden dat het een schoon Kintje was, en sy en hebben des Koninckx gebodt niet ontsien. *Exod. 2. 2. Exod. 1. 16.*

24 Door 't geloof heeft Moyses, doen hy groot geworden was, geloochent dat hy Pharaoos Dochters Soon was, *Exod. 2. 11.*

25 Liever kiesende gepynicht te worden met Godts Volck, dan van de tydelijcke sonden genoechte te hebben,

26 Achtende het verwijt Christi meerder ryckdommen te wesen, dan den schat van Egypten: want hy sach op de vergeldinge.

27 Door 't geloof heeft hy Egypten gelaten, niet ontsiende de hooghmoedigheydt des Koninckx, want den onsienlijcken heeft hy als siende verdragen.

28 Door 't geloof heeft hy Paesschen feestelijck gehouden, en de bloetstortinge: op dat de gene die d' eerste geborene verdurf, haer niet raecken en soude. *Exod. 12. 13. en 21.*

29 Door 't geloof zijn sy door de roode Zee gegaen, als door het drooge Landt: 't welck de Egyptenaren onderstaen hebbende, zijn verslonden. *Exod. 14. 22.*

30 Door 't geloof zijn de mueren van Jericho neder gevallen, door den omgangh van seven dagen. *Ios. 6. 20.*

31 Door 't geloof en is Rahab de gemeyne waerdin niet verloren gegaen met de ongelovigen, ontfangende de verspieders met vrede. *Ios. 6. 23. en 25. Ios. 2.*

32 En wat sal ick noch seggen? Want de tydt sal my ontbreken, vertellende van Gedeon, Barac, Samson, Jephte, David, Samuel, en van de Propheten,

33 Die door 't geloof Koninckrijcken overwonnen hebben, gewrocht hebben de rechtvaerdigheydt, verkregen hebben de beloften, gesloten de muylen der Leeuwen,

34 Uytgebluscht de kracht des vuurs, ontvlucht het scharp van 't swaert, uyt de swackheydt kloeck geworden, starck in den strydt, hebben de kryghslegers der vreemden doen wijcken:

35 De Vrouwen hebben haere dooden ontfangen van de verryseniſſe, en de andere zijn uytgereckt, ontfangende geen verlossinge, op dat sy een beter verryseniſſe vinden souden.

36 Doch de andere hebben bespottingen en slagen geproeft, daerenboven oock boeyens en Kerckers,

37 Sy zijn gesteenight geweest, van een gehouwen, gequelt, door 't verslaen des swaerts gestorven, sy hebben omgegaen in schaeps pelsen, in geyten vellen, gebreck lydende, benauwt, gepynight,

38 Die de werelt niet waerdigh en was, in woeste plaetsen dolende,

dolende, op bergen, en in ſpeloncken, en in de holen der aerden.

39 En alle deſe, door 't getuygenis des geloofs beproeft zijnde, en hebben de belofte niet ontfangen,

40 Mits dien dat Godt wat beters voor ons voorſiende, was, dat ſy ſonder ons niet en ſouden volmaeckt worden.

Het XII. Capittel.

Rom. 6.4. *Eph.* 4. 22. *Col.* 3. 8. 1 *Pet.* 2. 1. *en* 4. 1.

1 ENde daerom wy omtrent ons hebbende ſulcken wolck van getuygen, afleggende alle laſt, en de ſonde ons omſtaende, laet ons door verduldigheydt loopen tot den ſtryt die ons voor geſtelt is,

2 Stijf oogende op den principalen wercker en volmaker des geloofs Jeſum, die door de blydtſchap die hem voorgeſtelt was, het Kruys heeft verdragen, verſmadende de beſchaemtheydt, en ſit ter rechterhandt Godts.

3 Want herdenckt hem., die ſulcken wederſeggen tegen ſijn ſelven van de ſondaers verdragen heeft, op dat ghy niet vermoeyt en wordt, in uwe gemoederen verflauwende,

4 Want ghy en hebt noch tot bloedſtortens toe niet weerſtaen, tegen de ſonde ſtrydende,

Prov. 3, 11.

5 Ende ghy hebt vergeten de vertroofſtinge die tot u lieden als tot Kinderen ſpreeckt, ſeggende: mijn Soon, en wildt niet verachten de kaſtijdinge des Heeren, noch en laet het u niet verdrieten als ghy van hem geſtraft wordt:

Apoc. 3. 19.

6 Want wien de Heer lief heeft, dien kaſtijt hy, en hy geeffelt alle Kindt dat hy ontfanght,

7 In de kaſtydinge volhardt, als de Kinderen ſoo biedt Godt ſijn ſelven u lieden, want wat Kindt is 'er dat de Vader niet en kaſtijt?

8 Is 't dat ghy buyten de kaſtydinge zijt, welcker ſy alle deelachtigh zijn geworden, ſoo zijt ghy dan baſtaerden en geen wettige Kinderen.

9 Ten anderen wy hebben doch Vaders van ons vleeſchs tot onderwyſers gehadt, en ontfangen die: en ſullen wy niet veel te meer onderdanigh zijn den Vader der geeſten en leven?

10 Ende die leerden ons op den tydt van weynigh dagen na haer wil, maer deſe tot het gene dat oorbaerlijck is om te ontfangen zijn heylighmakinge.

11 Maer alle kaſtydinge in de tegenwoordigheydt en ſchijnt niet genoeghlijck te weſen, maer droevigh: doch namaels ſal ſy een ſeer geruſte vrucht der rechtvaerdigheydt weder geven aen den genen die door haer geoeffent zijn.

12 Daerom recht op de ſlappe handen, en lamme knien,

13 En maeckt rechte gangen met uwe voeten, op dat 'er ymant kreupel gaende niet en dwale, maer laet hem meer geneſen worden.

Rom. 12. 18.

14 Volght de vrede met alle menſchen, en heyligheyt, ſonder de welcke niemandt Godt ſien en ſal: 15 Toe-

15 Toeſiende dat 'er niemandt aen de genade Godts in gebreke blyve, op dat 'er geen wortel van bitterheydt opwaerts-ſpruytende belet en doe, ende dat 'er vele door die beſmet worden.
16 Dat niemandt een hoereerder en ſy, of onheyligh gelijck Eſau, die om een ſpyſe, zijn recht van eerſte geboorte verkocht heeft. *Gen.* 25. 33.
17 Want ghy ſult weten, hoe dat hy namaels begeerende den ſegen te beerven, verworpen is geweeſt: want hy en vant geen plaetſe aen 't berouw, hoe wel dat hy dat met tranen geſocht hadde. *Gen.* 27. 38.
18 Want ghy en zijt niet gegaen tot den taſtelijcken bergh, en tot onſteeckelijck vuur, en tot den ſtorm-windt, en duyſterheydt, en onweder, *Exod.* 19. 12. *en* 20. 21.
19 En 't geluydt van Trompet, en ſtem der woorden, welcke dieſe gehoort hebben, weygerden ſich, dat haer 't woordt niet en ſoude gedaen worden.
20 (Want ſy en verdroegen niet 't geene dat 'er geſeydt wierdt:) En in dien een Beeſt dat den Bergh raeckte ſoude geſteenicht worden, *Exod.* 19. 13.
21 En alſoo vervaerlijck waert dat 'er geſien wierdt. Moyſes heeft geſeydt: Ick ben verſchrickt gewordeu, en heel bevende.
22 Maer ghy zijt gegaen tot den Bergh Sion, en de Stadt van den levendigen Godt, tot het hemels Jeruſalem, en tot de menichte van veel duuſent Engelen.
23 En tot de Kercke der eerſtelingen, die beſchreven zijn in de Hemelen; en tot Godt den rechter van al, en tot de geeſten van de volmaeckte rechtvaerdigen.
24 En tot den middelaer van 't Nieuwe Teſtament Jeſum, en tot de beſproeyinge des bloedts, beter ſpreeckende dan Abels bloedt.
25 Siet toe dat ghy den genen die ſpreeckt, niet en veronwaerdicht. Want is 't ſake dat ſy niet ontvloden en zijn, die hem veronwaerdicht hebben die op der aerden ſprack, veel te min wy die verachten den genen die ons van de Hemelen toeſpreeckt:
26 Wiens ſtem doen de Aerde beroerde, maer nu belooft hy, ſeggende: Noch eens, en ick ſal beroeren niet alleen de Aerde, maer oock den Hemel. *Agg.* 2. 7.
27 En dat hy ſeydt, noch eens, verklaert hy de veranderingh der beweegelijcke dingen als die gemaeckt zijn, op dat die blyven mogen, die onbeweegelijck zijn.
28 Hierom het onberoerlijck ryck ontfangende, hebben wy de genade, door de welcke wy Godt behagende, dienen ſouden met vrees en eerbiedigheydt.
29 Want voorwaer onſe Godt is een verteerend vuur. *Deut.* 4. 24

Het XIII. Capittel.

1 DE liefde der Broederlijckheydt blyve in u lieden,
Rom. 12. 13. 2 Ende de herberghsaemheydt en wildt niet vergeten: want hier door hebben sommige de Engelen ter Herbergh ontfangen onwetende.
1 Pet. 4. 9. *Gen.* 18. 3. *en* 19. 2. 3 Weest gedachtigh de gevangenen, als mede gevangen: en de gene die arbeyden, als die selve oock mede in 't Lichaem woont.
4 Het Houwelijck sy eerlijck by een ygelijck, en het bedde sy onbesmet, want de hoereerders en overspeelders sal Godt oordeelen.
5 Laet de manieren zijn sonder gierigheydt, te vreden wesende met de tegenwoordige dingen. Want hy heeft geseydt: Ick
Ios. 1. 5. en sal u niet af gaen noch verlaten:
Psal. 117. 6. 6 Alsoo dat wy getrouwelijck seggen mogen: De Heer is mijn helper, ick en sal niet vreesen wat my de mensch doet.
7 Weest gedachtigh uwe oversten, die u lieden gepreeckt hebben 't woordt Godts, welcker leven uytgangh ghy aenmerckende, volcht het geloof.
8 Jesus Christus is gisteren en heden, de selve is oock in der eeuwigheydt.
9 Met verscheyden ende vreemde leeringen en laet u niet verleyden: want 't is d' alderbeste, door de gratie 't hart te vestigen, niet met de spysen die niet gebaet en hebben den genen die der in gewandelt hebben.
10 Wy hebben een Autaer, waer van geen macht en hebben te eten die het Tabernakel dienen:
Levit. 16. 26. 11 Want welcker dieren bloedt voor de sonden gedragen wordt in 't Heyligh door den oppersten Priester, de lichamen van desen worden verbrandt buyten de legers.
12 Daerom heeft Jesus oock, om dat hy door zijn bloedt het volck heyligen soude, buyten de poort geleden.
13 Daerom laet ons tot hem uytgaen buyten de legers, zijn verwijt dragende:
14 Want wy en hebben hier geen blyvende stadt, maer wy soecken een toekomende.
Mich. 2. 10. 15 Hierom laet ons door hem de offerhande des lofs altydt Godt offeren, dat is, de vrucht der lippen die zijn naem belydende zijn:
16 Ende en wildt niet vergeten de weldadigheydt en mede-deelinge: want door sulcke offerhanden wordt Godt vernoeght.
17 Weest onderdanigh uwe oversten, en zijt haer onderworpen, want sy waken gestadigh, als die reden voor u zielen sullen geven, op dat sy dat met blijdtschap doen mogen en niet suchtende, want dat en is u lieden niet profijtelijck.
18 Bidt voor ons, want wy betrouwen dat wy een goede conscientie hebben, willende in alles wel leven.

19 Maer

19 Maer te meer begeer ick, dat ghy dit doen wildt, om dat ick te haeſtiger u lieden mach wederom gegeven worden:
20 En de Godt van vreede, die uyt de dooden gebrocht heeft den grooten Harder der ſchaepen, in 't bloedt van 't eeuwigh Teſtament, onſen Heer Jeſus Chriſtus,
21 Die make u bequaem in alle goet, op dat ghy ſijn wil doen mooght, doende in u lieden dat behage voor hem door Jeſum Chriſtum, aen de welcke is heerlijckheydt in eeuwigheden der eeuwigheden, Amen.
22 Maer ick bid u Broeders, dat ghy verdraeght 't woordt van vertroofſtinge, want ick hebt u met ſeer korte woorden geſchreven.
23 Weet dat onſe broeder Timotheus vry gelaten is, met de welcke (is 't dat hy haeſtelijck komt) ſal ick u lieden ſien.
24 Groet alle uwe overſte, en al de Heyligen. De Broeders van Italien groeten u lieden.
25 De gratie ſy met u allen, Amen.

Hier voleyndt de Brief van St. Paulus aen de *Hebreen*.

De Brief van St. Jacob.

Het eerſte Capittel.

1 IAcobus een Dienaer Godts, en van onſen Heer Jeſus Chriſtus, aen de twaelf geſlachten, die in de verſtroytheydt zijn ſaligheydt.
2 Mijn Broeders, acht te weſen alle blydtſchap, als ghy ſult gevallen zijn in verſcheyden beſoeckinge.
3 Wetende dat de beproevinge uws geloofs verduldigheydt werckt. *Rom.* 5. 3.
4 En de verduldigheydt heeft een volmaeckt werck, op dat ghy mooght weſen volmaeckt en geheel, nergens in gebrekende.
5 En is 't dat ymandt van u lieden wijsheydt behoeft, die begeere die van Godt, die aen alle menſchen geeft overvloedigh-lijck, en niet en verwijt, en die ſal hem gegeven worden.
6 Maer dat hy bidde in 't geloof, niet twijfelende: want die twijffelt, die is gelijck aen de bare van de Zee, die van de wint beroert wordt, en om gedreven: *Mat* 7. 7. *en* 21. 22. *Marc.* 11. 24. *Luc.* 11. 9.
7 Daerom die menſch en laet hem niet duncken dat hy yet ontfangen ſal van den Heer.

Ioan. 14. 13. *en* 16. 23. 24. 8 Een man dubbelt van gemoedt is ongeſtadigh in alle zijn wegen.

Ecc. 14. 18. 9 Maer een ootmoedigh Broeder die roeme in zijn verheffinge,

Iſa. 40. 6. 10 En de rijcke in zijn vernederinge: Want gelijck een Hoybloem ſal hy vergaen:

1 *Pet.* 1. 24. 11 Dan de Son is opgeſtaen met hitte, en heeft het Hoy verdort, en zijn Bloeme is afgevallen, en de ſchoonheyt van haer weſen is vergaen: alſoo ſal de rijcken oock verdwijnen in zijn wegen.

Iob. 5. 17. 12 Saligh is de man die de bekoringe verdraeght, want als hy ſal geproeft zijn, ſal hy ontfangen de Kroon des levens, die Godt belooft heeft aen de genen die hem lief hebben.

13 Niemant en ſegge als hy verſocht wordt, dat hy van Godt getenteert wordt: want Godt en is geen verſoecker tot quaet, en hy en tenteert niemandt.

14 Maer een ygelijck wordt verſocht van zijn begeerlijckheydt afgetroocken en aengelockt.

15 Daer na als de begeerlijckheydt ontfangen heeft, ſoo baert ſy de ſonde: en de ſonde als ſy volbracht is, brenght voort de doodt.

16 Daerom en wilt niet dolen, mijn alderliefſte Broeders.

17 Alle beſte gave en alle volmaeckte gift is van boven, nederdalende van den Vader der lichten, by de welcke geen veranderinge en is, of overlommeringh der verkeeringen.

18 Want vrywillighlijck heeft hy ons voort gebrocht door 't woordt des waerheydts, om dat wy zijn ſouden eenigh beginſel zijns ſchepſels.

Prov. 17. 27. 19 Ghy weet, mijn alderliefſte Broeders. Maer een ygelijck ſy raſch om te hooren, doch traegh om te ſpreecken, en traegh tot gramſchap.

20 Want de gramſchap eens mans en werckt de rechtvaerdigheydt Godts niet.

21 Daerom wegh werpende alle onſuyverheydt, en overvloedigheydt van quaetheydt, in ſachtmoedigheydt ontfanght het ingeplant woordt, 't welck u zielen kan zaligh maken.

Mat. 7. 21. *Rom.* 2. 13. 22 En weeſt doenders van 't woordt, en niet alleen hoorders, u ſelven bedriegende.

23 Want is 'er ymandt een hoorder van 't woordt, en geen doender, deſe ſal vergeleken worden by een man die het aenſicht van ſijn geboorte beſchout in een ſpiegel,

24 Want hy heeft ſijn ſelven aengeſien, en is wegh gegaen, en terſtont heeft hy vergeten hoedanigh dat hy geweeſt is.

25 Maer ſoo wie aenmerckt in de volmaeckte wet der vryheydt, en daer in blijft, niet geworden zijnde een vergetelijck hoorder, maer een doender van 't werck, deſe ſal ſaligh weſen in zijn werck.

26 En is 't dat 'er ymandt meent dat hy Godts-dienſtigh is, niet bedwingende zijn tongh, maer verleydende zijn harte, deſen ſijn Godtsdienſt is ydel.

27 De

27 De ſuyvere en onbevleckte Godtsdienſt by Godts en de Vader is deſe: Te beſoecken de Weeſen en Weduwen in hare verdruckingen, en ſijn ſelven onbeſmet te houden van deſe Wereldt.

Het II. Capittel.

1 MYn Broeders, en wildt het geloof van de heerlijckheyt ons Heeren Jeſu Chriſti niet hebben in 't uytnemen der Perſoonen: *Lev. 19. 15.*

2 Want is 't dat in u vergaderinge komt een man hebbende een goude ringh, in een wit blinckendt kleedt, en dat 'er oock in komt een arm Menſch met een ſlordigh kleet, *Deut. 1. 17. en 16. 19.*

3 En dat ghy merckt op hem die gekleedt is met het ſeer eerlijck kleet, en ſeght tot hem: Sit ghy hier wel; en tot den armen: Staet ghy daer, of ſit onder de voetbanck mijnder voeten, *Prov. 24. 23. Ecc. 42. 1.*

4 En oordeelt ghy lieden dan niet by u ſelven, en zijt geworden rechters van ongerechtige gedachten?

5 Hoort mijn alderliefſte Broeders. En heeft Godt de arme Menſchen niet verkooren in deſe wereldt, rijck in 't geloof, en erfgenamen van 't rijck, dat Godt belooft heeft aen degeenen die hem lief hebben?

6 Doch ghy lieden hebt den armen menſch onteert. En verdrucken u de rijcke niet door machtigheyt? en treoken ſy u niet tot de vierſcharen?

7 En laſteren ſy niet den goeden naem die over u lieden aengeroepen is?

8 Is 't nochtans dat ghy de Koninckſlijcke wet volbrenght na de Schrifturen, ghy ſult uwen naeſten lief hebben als u ſelven, ſoo doet ghy wel, *Lev. 19. 18.*

9 Maer is 't dat ghy de perſoonen uytneemt, ſoo doet ghy ſonde, werdende geſtraft van de wet als overtreders. *Matth. 22. 39.*

10 Maer ſoo wie de heele wet onderhout en misdoet in 't eene, die is ſchuldigh geworden van alle: *Marc. 12. 31.*

11 Want die geſeyt heeft, ghy en ſult geen overſpel doen, die heeft oock geſeydt, ghy en ſult niet doodtſlaen. Is 't dat ghy geen overſpel en doet, maer doodtſlaet, ſoo zijt ghy geworden een overtreder van de wet. *Rom. 13. 9. Gal. 5. 14.*

12 Alſoo ſpreeckt, en alſoo doet, als die beginnen geoordeelt te worden door de wet van vryheydt. *Lev. 19. 15. Deut. 1. 17. en 16. 19.*

13 Want oordeel ſonder barmhartigheydt ſal hem geſchieden, die geen barmhartigheydt gedaen en heeft. Maer de barmhartigheydt gaet te boven het oordeel. *Mat. 5. 19.*

14 Wat ſal 't baten mijn Broeders, is 't dat ymandt ſeydt dat hy 't geloof heeft, en de wercken niet en heeft? kan dat geloof hem ſaligh maken?

15 En is 't dat een Broeder of Suſter naeckt zijn, en gebreck lyden van dagelijckſche noodtdruft, *1 Ioan. 3. 17.*

16 En dat 'er ymandt van u lieden tot haer segge, gaet in vreden, wordt warm, en wordt versaedt: en dat ghy hem niet en geeft dat het Lichaem noodtsakelijck is, wat sal 't helpen?
17 Alsoo oock het geloof, is 't dat het geen wercken en heeft, soo is 't doodt in sijn selven,
18 Maer ymandt sal seggen: Ghy hebt het geloof, en ick heb de wercken: toont my u geloof sonder wercken, en ick sal u uyt de wercken mijn geloof toonen.
19 Ghy gelooft dat 'er een Godt is, ghy doet wel: de Duyvelen gelooven 't oock, en sy verschricken.
20 Maer wildt ghy ydel mensch weten, dat het geloof sonder wercken doodt is.
Gen. 22 9. 21 Abraham onse Vader en is hy uyt de wercken niet gerechtvaerdight, offerende Isaac zijn Soon op den Autaer?
22 Siet ghy wel dat het geloof mede wrocht met zijn wercken, en dat uyt de wercken het gelooft volmaeckt is geweest?
Gen. 15. 6. 23 En de Schriftuut is volbrocht, seggende: Abraham heeft
Rom. 4. 3. Gode gelooft, ende 't is hem gerekent tot rechtvaerdigheydt,
Gal. 3. 6. en hy is Godts vriendt genoemt.
24 Siet ghy wel dat een mensch uyt de wercken gerechtvaerdicht wordt, en niet uyt het geloof alleen?
Ios. 2, 1. 25 Desgelijcks oock Rahab, de gemeyne waerdin, en is sy niet uyt de wercken gerechtvaerdight, ontfangende de boden, en die door een andere wech uytsendende.
26 Want gelijck een Lighaem sonder geest doodt is, alsoo is het geloof sonder wercken oock doodt.

Het III. Capittel.

Mat. 23, 8. 1 EN wildt niet veel meesters worden, mijn Broeders, wetende dat ghy meerder oordeel krijght,
2 Want wy misdoen alle in veel dingen. Is 't dat ymandt met woorden niet en misdoet, dit is een volmaeckt man: hy kan oock met een toom 't geheel lichaem omleyden.
3 Maer is dat wy de paerden de toomen in den muyl steken, om die ons te bewilligen, soo wenden wy oock al rontom haer Lichaem.
4 En siet de schepen, hoewel dat sy groot zijn, en van starcke winden gedreven worden, nochtans worden sy gevoert met een kleyn roer, waer heen den stuurman wil.
5 Alsoo is de tongh oock een kleyn lidt, en het beroemt groote dingen. Siet hoe grooten bosch dat een kleyn vuur ontsteeckt.
6 En de tonge is een vuur, een wereldt van boosheydt. De tongh wordt gestelt in onse leden, welck besmet het geheel Lichaem, en sy ontsteeckt dat radt van onse geboorte, ontsteken zijnde van de hel.
7 Want alle natuer van beesten, en vogelen, en serpenten, en van andere dieren worden getemt, en zijn getemt van de monschelijcke natuur,
8 Maer

8 Maer de tongh en kan geen menſch temmen. 't Is een ongeruſtigh quaet, vol doodelijck fenijn:
9 Door haer loven wy Godt en den Vader: ende met haer vervloecken wy de menſchen, die na Godts gelijckenis gemaeckt zijn:
10 Uyt de ſelve mondt komt voort de ſegeningh en vervloeckingh. Mijn Broeders deſe dingen en moeten alſoo niet geſchieden.
11 Vloeyt een Fonteyn uyt een openingh, ſoet en bitter water?
12 Mijn Broeders kan een vygeboom wijn-druyven voort brengen, of een Wijnſtock vijgen? Alſoo en kan oock geen geſouten water ſoet water maken.
13 Wie is 'er wijs en geleert onder u lieden? die toone uyt zijn goede wandelingh zijn werck in de ſachtmoedigheydt een wijsheydt.
14 Maer is 't dat ghy bittere nijdt hebt, en dat 'er ſtrydigheden zijn in uwe harten, ſoo en wildt niet roemen, en logenachtigh zijn tegen de waerheydt.
15 Want dit en is geen wijsheydt van boven nederdalende, maer aerdtſche, ſinnelijcke en duuvelſche:
16 Want daer nydt en ſtrydt is, daer is ongeſtadigheydt, en alle quaet werck:
17 Maer de wysheydt die van boven is, is ten eerſten eerbaer, daer na vreedſaem, ſedigh, beradelijck, een gevoelen hebbende met den goeden, vol barmhartigheden en goede vruchten, niet oordeelende, ſonder geveynſtheydt,
18 En de vrucht der rechtvaerdigheydt wordt in vrede geſaeyt, den genen die vrede maken.

Het IV. Capittel.

1 WAer van komt twiſt en ſtrydt onder u lieden? En is dat niet hier van, uyt uwe welluſten, die in u leden ſtryden?
2 Ghy begeert, ende en hebt niet: ghy ſlaet doodt, en benijt, en ghy en kent niet verkrygen: ghy kyft en ſtrydt, ende en hebt niet, daerom om dat ghy niet en bidt.
3 Ghy bidt, en ontfanght niet, om dat ghy quaelijck bidt, te weten: om dat ghy 't in uwe welluſten verdoen ſoudt.
4 Ghy overſpeelders, en weet ghy niet, dat de vriendtſchap van deſe wereldt Godts vyandt is? Daerom ſoo wie deſer wereldt vriendt wil zijn, die wordt Godts vyandt gemaeckt.
5 Meent ghy dat de Schrifture ydelijck ſeydt, tot nydigheydt begeert de geeſt die in u lieden woont? 1 Pet. 5. 5.
6 Maer hy geeft meerder genade, Daerom ſeydt ſy: Godt wederſtaet de hoovaerdigen, maer geeft gratie aen de ootmoedigen. Prov. 3. 34.
7 Daerom weeſt Godt onderdanigh, en wederſtaet den Duyvel, en hy ſal van u vluchten:
8 Genaeckt Godt, en hy ſal u genaken. Suyvert de handen, ô ghy

ô ghy sondaers, en maeckt puer de harten, ghy die dubbelt van gemoet zijt.

9 Weest ellendigh, en maeckt rouw, en weent: laet u lacchen in droefheydt verkeert worden, en u blydtschap in treuringh.

1 Pet.5.6. 10 Verootmoedicht u voor het aenschijn des Heeren, en hy sal u verheffen.

11 En wilt malkanderen niet lasteren achter de rugge Broeders. Die sijn Broeder achter de rugh lastert, of zijn Broeder oordeelt, die lastert de wet, en oordeelt de wet. Is 't dat ghy de wet oordeelt, soo en zijt ghy geen doender van de wet, maer een rechter:

12 Daer is een wet-gever ende rechter, die verdoemen kan en verlossen.

Rom.14.4. 13 Maer wie zijt ghy die uwe naesten oordeelt? Siet ghy die nu seght: Van daegh of morgen sullen wy gaen in die Stadt, en wy sullen daer wel een Jaer blyven, en wy sullen koomenschappen, en winningh doen.

14 (Die niet en weet wat morgen wesen sal:

15 Want wat is u leven? Het is een domp die een korte tydt gesien wordt, en daer na sal hy verdwynen.) Waer voor ghy seggen soudt: Is 't dat de Heer wil, en, is 't dat wy leven, soo sullen wy dit of dat doen.

16 Maer nu verheught ghy u in uwe hoorvaerdyen. Al dat verheugen is boos.

17 Daerom, den geenen die het goet doen kan, en niet en doet, die is 't sonde.

Het V. Capittel.

1 WEl aen nu ghy rijcke, weent, huylende in uwe ellendigheden, die u over komen sullen:

2 Uwe rijckdommen zijn verrot, en u kleederen zijn van de motten gegeten.

3 U gout en silver is verroest geworden, en haer roest sal u lieden tot een getuygenis wesen, en 't sal u vleesch eten als vuur. Ghy hebt voor u lieden de gramschap tot een schat vergadert tegen de uyterste dagen.

4 Siet den loon der werckluyden die u Landtschappen gemaeyt hebben, die van u lieden bedriegelijck onthouden is, die roept, ende den roep van haer is gekomen in de ooren des Heeren der heyrscharen,

5 Ghy hebt gebrast op de Aerde en in uwe overdadigheydt hebt ghy uwe harten opgevoedt in den dagh der doodinge.

6 Ghy hebt veroordeelt en gedoodt den rechtvaerdigen, en hy en heeft u lieden niet wederstaen.

7 Daerom Broeders, weest verduldigh tot de toekomste des Heeren. Siet, den Ackerman verwacht de kostelijcke vrucht der Aerden, verduldighlijck lydende, tot dat hy ontfanght de vroege en late Regen.

8 Weest

8 Weeſt ghy oock verduldich, en verſtarckt uwe harten, want de toekomſt des Heeren is genadert:
9 Broeders, en wildt niet verſuchten tegen malkanderen, op dat ghy niet geoordeelt en wordt. Siet, de rechter ſtaet voor de deur.
10 Broeders neemt tot een voorbeelt van de quade uytganck, des arbeyts en verduldigheydts de Propheten die geſproken hebben in den naem ons Heere.
11 Siet, wy achtenſe ſaligh die verdragen hebben. De verduldigheydt van Job hebt ghy gehoort, en het eynde van den Heer hebt ghy geſien; want den Heer is barmhartigh en genade doende.
12 Maer voor al, mijn Broeders, en wilt niet ſweeren, noch by den Hemel, noch by de Aerde, noch geen anderen eedt: maer laet u woordt weſen ja dat ja is, en neen dat neen is, op dat ghy onder 't oordeel niet en valt. *Mat. 5. 34.*
13 Is 'er ymant van u lieden bedroeft? die bidde. Is'er ymant wel gemoet? die ſinge.
14 Is 'er ymandt onder u lieden ſieck? die hale de Prieſters der Kercken, ende laet die over hem bidden, ſalvende hem met Olie in den naem des Heeren,
15 En 't gebedt des geloofs ſal den ſiecken geneſen, en den Heer ſal hem verlichten, en is 't dat hy in ſonden is, die ſullen hem vergeven worden.
16 Daerom Bieght malkanderen u ſonden, en bidt voor malkanderen, dat ghy mooght ſaligh worden: want ſeer veel vermach het geſtadigh gebedt van den rechtvaerdigen.
17 Elias was een lydelijck Menſch ons gelijck, en door een gebedt heeft hy gebeden dat het op der Aerde niet regenen en ſoude, en ten heeft niet geregent in drie Jaren en ſes maenden. *3 Reg. 17. 1. Luc. 4. 25.*
18 Ende hy heeft wederom gebeden, en den Hemel heeft regen gegeven, en de Aerde heeft haer vrucht gegeven.
19 Mijn Broeders, is 't dat ymant van u lieden doolt van de waerheydt, en dat hem ymant bekeert,
20 Die moet weten, dat, ſoo wie den ſondaer doet bekeeren van de dolinge zijns weghs, die ſal zijn ziel verloſſen van de doodt, en hy ſal bedecken de menichte der ſonden.

Hier voleyndt de Brief van
St. Jacob.

De

De eerste Brief van St. Pieter.

Het eerste Capittel.

1 PETRUS een Apostel Jesu Christi, aen de verkotenen vreemdelingen der verstroytheyt van Ponten, Galatien, Cappadocien, Asien en Bithynien,
2 Na de voorwetentheydt Godts des Vaders, tot heylighmakinge van den geest, tot gehoorsaemheydt en besproeyinge des bloedts Jesu Christi: genade en vrede werde u lieden vermenighvuldight.
2 Cor. 1.3. Eph. 1.3. 3 Gelooft sy Godt en de Vadet ons Heeren Jesu Christi, die na zijn groote barmhartigheydt ons wedetom gebaert heeft tot een levende hoop, door de vetrysenis Jesu Christi uyt den dooden,
4 Tot een onbederffelijeke, en onbesmette, en onvergancke-lijcke erffenisse, die bewaert is in de Hemelen voor u lieden,
5 Die door de kraeht Godts bewaert wordt, door 't geloof ter saligheydt, bereydt om geopenbaert te worden in den uyterstẽ tydt:
6 In de welcke ghy u verheugen sult, al is 't dat ghy nu een weynigh tydts moet bedroeft zijn in verscheyden beptoevingen,
7 Op dat de beptoevinge uws geloofs veel kostelijcker dan gout (dat door 't vuur geproeft wordt) gevonden werde tot lof en heerlijckheydt, en eer in de openbaringe Jesu Christi.
8 Die ghy lief hebt, hoe wel ghy hem niet gesien en hebt; in de welcke ghy nu oock, hem niet siende gelooft, en gelovende vetheught u met onuytsprekelijcke en eerlijcke blydtschap,
9 Mede brengende het eynde uws geloofs (te weten) de saligheydt der zielen,
10 Van welcke saligheydt de Ptopheten ondetvraeght en ondersocht hebben, die van de gratie in u lieden tockomende gepropheteert hebben,
11 Ondersoeckende in welcke of hoedanige tydt in haet den Geest Christi betekenen soude, te voren verkondigende het selve lyden dat op Christum komen soude, en de tockomende vetheerlijckingen:
12 Aen de welcken geopenbaert is, dat sy niet voor haer selven, maer voor u lieden de dingen aenbrochten die nu verkondicht zijn u lieden, door de gene die u het Euangelie verkondight hebben, den H. Geest van den Hemel gesonden wesende, in de weleke de Engelen begeeren te aenschouwen.

13 Der-

13 Derhalven omgort zijnde aen de lenderen uws harten, ſober weſende, hoopt volkomelijck in de genade die u lieden gepreſenteert wordt in de openbaringe Jeſu Chriſti,
14 Als Kinderen der gehoorſaemheydt, niet gelijck geworden aen de voorgaende welluſten van uwe onwetentheydt.
15 Maer na den Heyligen, die u lieden geroepen heeft, en ſijt oock in alle uwe wandelingh heyligh.
16 Want daer is geſchreven: Ghy ſult heyligh zijn, want ick heyligh ben. *Lev. 11. 44. en 19. 2. en 20. 7.*
17 En is 't dat ghy hem Vader aenroept, die ſonder uytnemen der perſoonen oordeelt het werck van een ygelijck, ſoo wandelt met vrees in de tydt van uw vreemdelinghſchap. *Deut. 10. 17.*
18 Wetende dat ghy niet verloſt en zijt met verganckelijck gout of ſilver uyt u ydele wandelingh, van uwe Vaderen leeringh, *Rom 2. 11. Gal. 2. 6.*
19 Maer met het koſtelijck Bloedt Chriſti, als van een onbeſmet en onbevleckt Lam, *1 Cor. 6. 20. en 7. 23.*
20 Die voorſien is geweeſt voor de ſcheppinge des werelts maer geopenbaert in de uyterſte tyden om u lieden, *Heb. 9. 12.*
21 Die door hem geloovigh zijt in Godt, die hem van den dooden verweckt heeft, en heeft hem heerlijckheydt gegeven, om dat u geloof en hoop in Godt zijn ſoude. *1 Ioan. 1. 7 Apoc. 1. 5.*
22 U zielen ſuyver makende in de gehoorſaemheydt der liefde, in de liefde der broederlijckheydt, hebt uyt een eenvoudigh hart malkanderen ſorghvuldighlijck lief,
23 Herbooren zijnde niet uyt verganckelijck, maer onverganckelijck zaedt, door 't woordt van de levendige en in eeuwigheydt blyvende Godt:
24 Want alle vleeſch is als gras, en al zijn glorie is als de bloem van 't gras: het gras is verdrooght, en zijn bloem is af gevallen: *Iſa. 42. 6. Ecc. 14. 18. Jac. 1. 10.*
25 Maer 't woordt des Heeren blyft in der eeuwigheydt, en dat is 't woordt dat door 't Euangelie gepreeckt is onder u lieden.

Het II. Capittel.

1 DAerom afleggende alle quaetheydt en alle bedrogh, en geveynſtheden, en nydigheden, en alle achterklappingen, *Rom. 6. 4. Eph. 4. 22. Col. 3. 8. Heb. 12. 1.*
2 Als eerſt geboren ſuygelingen, begeert melck redelijck, ſonder bedriegelijckheydt, op dat ghy daer door mooght waſſen ter ſaligheydt:
3 Is 't nochtans dat ghy geſmaeckt hebt, dat den Heer ſoet is.
4 Tot de welcke ghy gaende als tot de levendige ſteen, van de menſchen voorwaer verworpen, maer van Godt uytverkoren en ge-eert,
5 Wort ghy oock als levendige ſteenen daer op getimmert, een geeſtelijck huys, een Heyligh Prieſterdom, om te offeren geeſtelijcke offerhande, aen God aengenaem door Jeſum Chriſtum.

6 Daerom

Isa. 28. 16. *Rom.* 9. 33. 6 Daerom houdt de Schrift nut in: Siet ick legh in Sion een byſondere uytverkorene koſtelijcke hoeck-ſteen, en ſoo wie in hem gelooft, die en ſal niet beſchaemt worden.

Psal. 117. 22. *Matth.* 21. 42. *Act.* 4. 11. *Isa.* 8. 14. 7 Daerom hebt ghy eer, die 't gelooft: Maer aen de niet geloovende, is den ſteen, die de Timmerlieden verworpen hebben, geworden tot een hooft des hoecks,

8 En een ſteen des aenſtootens, en een ſteen van verargerniſſen den genen die haer ſtooten aen 't woordt, en niet en gelooven daer aen, daer ſy op geſtelt zijn.

9 Maer ghy-lieden zijt een verkooren geſlacht, een Koninckelijck Prieſterdom, een heyligh volck, een verkregen volck, om dat ghy verkondigen ſoudt ſijn krachten, die u van de duyſterniſſen geroepen heeft in zijn wonderlijck licht.

Osee 2. 23. *Rom.* 2. 25. 10 Die 't eeniger tydt geweeſt ſijt geen volck, maer nu zijt Godts volck, die geen barmhartigheydt verkregen en hadt, maer nu barmhartigheydt verkregen hebt.

Rom. 13. 14. *Gal.* 5. 16. 11 Mijn alderliefſte, ick bid u lieden, dat ghy als vreemdelingen en reyſigers u onthoudt van vleeſſchelijcke luſten, die tegen de ziel ſtryden,

12 Hebbende u wandelingh goet onder de Heydenen, op dat ſy in 't gene dat ſy van u lieden in achterklap ſpreecken als van quaet-doenders, uyt de goede wercken u lieden aenmerckende, Godt mogen verheerlijcken in den dagh des beſoeckens.

Rom. 13. 1. 13 Daerom weeſt onderdanigh alle menſchelijcke creatuur om Godt, 't ſy den Koningh als Overſten.

14 't Sy de Vorſten als van hem geſonden, tot wraeck der quaetdoenders, maer tot lof van de weldoenders.

15 Want ſoo is den wil van Godt, dat ghy wel doende ſtom maken ſoudt de onwetentheydt van de onwyſe menſchen,

16 Als vry zijnde, en niet als hebbende de vryheydt tot een deckſel van quaetheydt, maer als Godts dienaers.

Rom. 12. 10. 17 Eert alle menſchen, hebt lief de Broederſchap, Vreeſt Godt. Eert den Koningh.

Eph. 6. 5. *Col.* 3. 22. *Tit.* 2. 9. 18 Ghy Knechten, weeſt onderdanigh met alle vrees uw Heeren, niet alleen de goeden en beleefden, maer oock de onbeleefden.

19 Want dit is gratie, Is 't dat ymandt om de conſcientie tot Godt droefheden verdraeght, lydende ongerechtelijck.

20 Want wat prijs is 't dat ghy ſondigende, ſuffletten ontfanght, en dat verdraeght? Maer is 't dat ghy wel-doende verduldelijck lydt, dit is gratie voor Godt.

21 Want daer toe zijt ghy geroepen. Want oock Chriſtus heeft geleden voor ons, u lieden een voorbeelt achterlatende, dat ghy zijn voetſtappen ſoud volgen,

Isa. 53. 9. *1 Ioan.* 3. 5. 22 Die geen ſonde gedaen en heeft, noch daer en is geen bedrogh gevonden in zijn mondt,

23 De welcke als hy vermaledyt wierdt, niet en vermaledyde: als hy leedt, en drieghde hy niet: maer hy leverde ſijn ſelven over aen de genen die hem ongerechtighlijck oordeelde:

24 Die

24 Die onſe ſonden ſelf gedragen heeft in zijn Lighaem op 't hout, op dat wy de ſonden geſtorven, de rechtvaerdigheydt mogen leven: door wiens ſtramen ghy geneſen zijt. *Iſa.* 53. 4.
25 Dan ghy waert gelijck dolende ſchapen, maer ghy zijt nu bekeert tot den Harder en Biſſchop uwer zielen.

Het III. Capittel.

1 DEſgelijcks ſullen oock de Vrouwen onderdanigh weſen aen hare Mannen, op dat de ſommige (is 't dat ſy het woordt niet en gelooven) door de wandelingh der Vrouwen ſonder het woordt mogen gewonnen worden, *Eph.* 5. 22. *Col.* 3. 18.
2 Aenmerckende uwe kuyſche ommegangh in de vrees.
3 Weleker cieraet niet en ſal uytwendigh zijn in 't vlechten van 't hayr, of omhangen van gout, of aentrecken van kleederen. 1 *Tim.* 2. 9.
4 Maer den menſch des harten, die verborgen is, ſal verciert zijn met de onbederffelijckheydt van een geruſte en zedige geeſt, die in Godts aenſicht ryck is.
5 Want alſoo vercierden voortydts haer de heylige Vrouwen, hopende in Godt, onderdanigh weſende hare eygen Mannen.
6 Gelijck Sara aen Abraham onderdanigh was, noemende hem Heer, wiens Dochteren ghy zijt, wel doende, en niet ontſiende eenige verſtooringe. *Gen.* 18. 12.
7 De Mannen ſullen deſgelijcks ſijn mee woonende na de wetenſchap, als het krancker Vrouwelijck vaetje eer bewyſende, gelijck aen de mede-erfgenamen van de genade des levens, op dat u gebeden niet belet en worden. 1 *Cor.* 7. 3.
8 Maer eyndelijck ſijt alle in 't geloof eendrachtigh, medelydende, lief-hebbers der broederlijckheydt, barmhartigh, ſedigh, ootmoedigh,
9 Niet vergeldende quaet voor quaet, noch verwenſchinge voor verwenſchinge, maer in tegendeel ſegeninge. Want daer toe zijt ghy geroepen', dat ghy de ſegen erffelijck beſitten ſoud. *Prov.* 17. 13. en 20. 22.
10 Want die het leven wil lief hebben, en goede dagen ſien, die bedwinge zijn tongh van 't quaet, en zijn lippen en laten geen bedrogh ſpreken: *Rom.* 12. 17. 1 *Theſſ.* 5. 15.
11 Hy wijcke van het quaet, en doe het goet, hy verſoecke de vrede, en volge haer. *Pſalm* 33. 13.
12 Want de oogen des Heeren zijn op den rechtvaerdige, en zijn ooren zijn tot hare gebeden: Doch 't aenſicht des Heeren is op de quaetdoenders. *Iſa.* 1. 16.
13 En wie is 't die u hinderen kan, is 't dat ghy navolgers zijt van 't gene dat goet is?
14 En is 't dat ghy oock iet lydt, om de rechtvaerdigheyt, ſoo zijt ghy ſaligh. Maer haer vrees en ontſiet niet, noch en wort niet verſlagen. *Mat.* 5. 10.
15 Maer den Heer Chriſtum heylight in u harten. Altydt bereydt om reden te geven aen alle de genen die van u reden eyſchen, van de hoop die in u lieden is:

16 Doch

1 Pet. 2. 12. 16 Doch met zedigheydt en vrees, hebbende een goede conscientie, op dat de gene die u goede wandelingh in Christo t' onrecht lasteren, mogen beschaemt worden in 't gene daer sy u van lasteren.

17 Want het is beter dat ghy wel doende (is 't dat de wille Gods wil) lydt, dan quaet doende.

Rom. 5. 6. en 8. Heb. 9. 28. 18 Want Christus is eens voor onse sonden gestorven, rechtvaerdigh voor de onrechvaerdige, op dat hy ons soude aen Godt offeren, gedoodt na het vleesch, maer levende gemaeckt na den geest.

19 In de welcke hy oock komende gepreeckt heeft de geesten die in de gevanckenis waren,

Gen. 6. 14. Matth. 24. 37. Luc. 17. 26. 20 Die somtydts ongeloovigh geweest waren als sy Godts verduldigheydt verwachteden in de dagen van Noë, doen de Arcke getimmert wierdt, in de welcke weynigh, dat is, acht zielen, behouden zijn geweest door 't water.

21 Alsoo behoudt u lieden nu oock het Doopsel van gelijcke, niet het afleggen van de vuyligheydt des vleesch, maer het ondervragen van een goede conscientie tot Godt, door de verrysenisse Jesu Christi,

22 Die is aen Godts rechterhandt, Verslindende de doodt, om dat wy van 't eenwigh leven erfgenamen souden zijn, hy is opgevaren ten Hemel, de Engelen, en machten, en krachten hem onderworpen zijnde.

Het IV. Capittel.

1 CHristus dan geleden hebbende in 't vleesch, wildt ghylieden oock met de selve gedachte gewapent worden. Want die in 't vleesch geleden heeft, heeft opgehouden van sonden,

2 Op dat hy nu voortaen den tydt die noch overigh is in 't vleesch leven soude, niet na de menschen lusten, maer na den wil van Godt,

Eph. 4. 17. 3 Want den voorleden tydt is genoegh geweest om den wil der Heydenen te volbrengen, aen de genen die gewandelt hebben in onkuysheden, wellustigheden, wyndrinckingen, brasseryen, dronckenschappen, en onbehoorlijcke diensten der afgoden,

4 In 't welck sy verwonderen, dat ghy daer toe oock niet en loopt met haer in de selve schandelijckheydt der onkuyscheydt lasterende,

5 Die rekeningh sullen geven hem die bereydt is te oordeelen de levende en de doode.

6 Want daerom is den dooden oock het Euangelie gepreeckt, op dat sy wel geoordeelt souden worden na de Menschen in 't vleesch, maer dat sy leven souden na Godt in den geest,

7 Doch het eynde van alles is genadert. Derhalven weest voorsichtigh, en waeckt in gebeden.

8 Maer

8 Maer voor al onderlinge met malkanderen geſtadige liefde hebbende. Want de liefde bedeckt de menichte der ſonden. *Prov. 10.*
9 Weeſt geerne herbergende malkanderen ſonder preutelen. *12.*
10 Een ygelijck gelijck hy ontfangen heeft, de gratie aen malkanderen uytreyckende, als goede bedienders der menigerhande genade van Godt *Rom. 12. 13. Heb. 13. 2.*
11 Is 't dat ymandt ſpreeckt, die ſpreecke als Godts woorden: is 't dat ymandt diene, die diene als uyt de kracht die Godt geeft, op dat in alle dingen Godt mach ge-eert worden door Jeſum Chriſtum, aen wie toebehoort heerlijckheydt en heerſchappy in eeuwigheden der eeuwigheden, Amen. *Phil. 2. 14. Rom. 12. 6. 1 Cor. 4. 2.*
12 Mijn alderliefſte, en wilt niet vreemt ſijn in de hette, die tot uw onderſoeck geſchiet, als of u iet nieuws geſchiede:
13 Maer deelachtigh weſende van Chriſtus lyden, verheught u, op dat ghy in de openbaringe van zijn heerlijckheydt mooght blyde weſen, u verheugende.
14 Is 't dat ghy beſchaemt wordt in Chriſtus naem, ſult ghy ſaligh zijn. Want dat Godts eere, glorie en kracht toe behoort, en die ſijn Geeſt is, ruſt op u.
15 Maer niemandt van u lieden en lijde als een doodt-ſlager, of dief, of quaetſpreecker, of begeerder van andere menſchen goederen.
16. En is 't dat hy lydt als een Chriſten menſch, dat hy ſich dan niet en ſchaeme, maer dat hy Godt looft in deſe naem:
17 Want het is tydt dat het oordeel ſal beginnen van Godts huys: en is 't dat 't eerſt van ons begint, wat eynde ſalder weſen van de gene die het Euangelie Godts niet en geloven?
18 En is 't dat den rechtvaerdigen nauwelijcks ſaligh ſal worden, waer ſullen de goddelooſe en ſondaer haer vertoonen? *Prov. 11. 31.*
19 Daerom oock deſe, die na Godts wil lyden, ſullen hare zielen bevelen aen den getrouwen Schepper met goede wercken.

Het V. Capittel.

1 DAerom de Prieſters, die onder u lieden zijn, bid ick, oock een mede Prieſter en getuyge van Chriſtus lyden, die oock ben mede deelachtigh der glorien, die in de toecomende tydt geopenbaert ſal worden:
2 Voer de kudde Godts, die onder u lieden is, die beſorgende, niet uyt bedwangh, maer van ſelven na Godt: noch oock niet uyt oorſaeck van ſchandelijcke winſt, maer wywilligh;
3 Noch oock niet als heerſchende over de onderſaten, maer geworden zijnde een voorbeelt van de kudde uyttes harten.
4 En als de Prins der Harders ſal geopenbaert worden, ſult ghy ontfangen de onverderffelijcke kroon van glorie.
5 Deſgelijcks oock ghy Jonſchingen weeſt onderdanigh aen de oudoren. Doch bewijſt malkanderen altemael ootmoedigheydt; want Godt wederſtaet de hoovaerdigen: maer den ootmoedigen geeft hy gratie. *Rom. 12. 10. Iac. 4. 6.*

Iac. 4. 10. 6 Daerom verootmoedight u onder de machtige handt Godts, op dat hy u verheffe in den tydt des versoeckens,
Psal. 54. 23. 7 Al uw sorghvuldigheydt werpende op hem, want hy draeght sorgh voor u lieden.
Mat. 6 25. *Luc.* 12. 22. 8 Weest sober en waeckt, want u vyandt den Duuvel gaet om als een briesschende Leeuw, soeckende die hy verslinden mocht.
9 Den welcken wederstaet starck in 't geloof, wetende dat het selve lyden uwe broederschap geschiet die in de wereldt is.
10 Maer Godt van alle genade, die ons geroepen heeft in zijn eeuwige glorie in Christo Jesu, sal ons een korten tydt geleden hebbende self volmaken, verstarcken en bevestigen.
11 Hem sy glorie en heerlijckheydt in eeuwigheden der eeuwigheden, Amen
12 Door Sylvanum, den getrouwen Broeder heb ick u lieden (gelijck ick oordeele) kortelijck geschreven, smeeckende en betuygende, dat dit is de waerachtige gratie Godts, daer ghy in staet.
13 De Kerck die in Babylonie mede verkoren is, groet u, en Marcus mijn Soon.
14 Groet malkanderen in de heylige kus. Gratie sy u allen, die in Christo Jesu zijt, Amen.

Hier voleynd de eerste Brief van St. *Pieter.*

De tweede Brief van St. Pieter.

Het eerste Capittel.

1 SIMON Petrus, een dienaer ende Apostel Jesu Christi, aen de genen die een gelijckformigh geloof met ons te deel verkregen hebben, door de rechtvaerdigheydt van onse Godt, en Salighmaker Jesu Christi.
2 Genade en vrede moet in u lieden vervult worden in de kenniss Godts, en Christi Iesu onsen Heer,
3 Gelijck alle dingen van sijn goddelijcke kracht, die tot leven en Godrs dienst ons gegeven zijn, door de kenniss van hem die ons geroepen heeft, door sijn eygen glorie en kracht,
4 Door de welcke hy ons seer groote en kostelijcke beloften gegeven heeft, om dat ghy hier door soudt deelachtigh worden van de Goddelijcke natuur, vluchtende de verderfenis der begeerlijckheyt die in de wereldt is.

5 En

5 En ghy lieden, alle ſorghvuldigheydt daer toe doende, bedient in u geloof deught, en in de wetenſchap
6 En in de wetenſchap matigheyt, en in de matigheydt lydſaemheydt, in lydtſaemheydt Godts-dienſtigheydt,
7 In de Godts-dienſtigheydt de broederlijcke liefde, en in de broederlijcke liefde de liefde Godts.
8 Want is't dat deſe dingen u lieden by zijn, ende overvloeyen, ſoo en ſullen u die niet ydel en ſonder vrucht ſtellen in de kennis ons Heere Ieſu Chriſti.
9 Want ſoo wie deſe dingen niet by en zijn, die is bindt, en met de handt taſtende, vergetende de ſuyveringh van zijn oude ſonden.
10 Derhalven Broeders ſijt ſeer naerſtigh, dat ghy door goede wercken mooght uw roep en verkieſingh ſeecker maecken: Want deſe dingen doende, en ſult ghy te genen tydt ſondigen,
11 Want alſoo ſal u lieden overvloedighlijck bereyt worden den inganck in het eeuwigh ryck ons Heeren en Salighmaeckers Ieſu Chriſti.
12 Om het welcke ick beginne ſal u altydt hier van te vermanen, en doch wetende en geveſtight zijnde in de tegenwoordige waerheydt.
13 Doch ick houde voor billick, dat (ſoo langh als ick in dit tabernakel ben) ick u ſal verwecken met een vermaninge,
14 Seker weſende, dat het afleggen van mijn tabernakel ſeer kort komen ſal, na dat onſen Heer Ieſus Chriſtus my heeft te kennen gegeven. *Ioan.* 21. 18.
15 Doch ick ſal traehten; dat ick u lieden oock dickwils mach hebben na mijn doodt, dat ghy deſe dingen gedachtigh mooght weſen.
16 Want wy en zijn geen konſtige fabulen gevolght, als wy u verkondight hebben de kracht en tegenwoordigheydt van onſen Heer Ieſus Chriſtus, maer wy zijn beſienders geweeſt van zijn grootheydt, *1 Cor.* 1. 17. *en* 2. 1. 4. 13.
17 Want hy van den Vader ontfangende glorie, en eer, als daer ſoodanige ſtem nederviel tot hem van de heerlijcke glorie: Dit is mijn beminde Soon, in de welcke ick my behaeght hebbe, hoort hem. *Mat.* 17. 5.
18 En deſe ſtem hebben wy gehoort, gebrocht van den Hemel, doen wy met hem waren op den heyligen bergh.
19 En wy hebben een vaſter woordt der Propheten, het welck ghy aenmerckende doet wel, als op een licht, dat lichtende is in een duyſtere plaets, tot dat den dagh begint klaer te worden, ende dat de morgen-ſtar op ga in uwe harten.
20 Dit voor eerſt verſtaende, dat geen prophecye der Schrifture geſchiet door eygen verklaringe. 2 *Tim.* 3. 16.
21 Want de Prophecye en is noyt gebrocht geweeſt door den menſchelijcke wil. Maer na dat haer den heyligen Geeſt in gegeven heeft, hebben de heylige Menſchen Godts geſproken.

Het II. Capittel.

1 MAer daer ſijn oock valſche Propheten geweeſt in 't volck, gelijck oock onder u lieden ſullen weſen logenachtige Meeſters, die in brengen ſullen Secten der bederffeniſſen, en ſy loochenen den Heer die haer gekocht heeft, over haer brengende een haeſtige verdervingh.

2 En vele ſullen haer overdadigheden volgen, door welcken den wegh der waerheydt ſal gelaſtert worden,

3 En in gierigheydt ſullen ſy met geveynſde woorden haer van u generen: welcker oordeel nu voor lange tydt niet op en hout, en haer verdoemeniſſe en ſlaept niet.

Iob. 4. 18. Jud. n. 6. 4 Want is 't dat Godt de ſondigende Engelen niet geſpaert en heeft, maer heeft ſe met de kabelen der hellen neder getrocken in de hel, gelevert om ten oordeel bewaert te worden gepynicht te zijn.

5 Ende oock niet geſpaert en heeft de eerſte wereldt, maer *Gen. 7. 1.* heeft den achtſten uytroeper der rechtvaerdigheyt Noë bewaert, brengende over de wereldt der goddelooſen den overvloedt der wateren.

Gen 19. 24. 6 En de Steden der Sodomiten en Gomoriten tot aſch brengende, heeft hy die oock verdoemt ter verderffeniſſen, ſtellende die tot een exempel aen de genen die ongoddelijck doen ſouden.

7 En hy heeft den rechtvaerdigen Loth die verdruckt was, van der booſer Menſchen onrechte en onkuyſſche wandelingh verloſt.

8 Want hy was van geſicht en gehoor rechtvaerdigh, woonende by de gene die de rechtvaerdige zielen van dagh tot dagh met booſe wercken quelden.

9 De Heer weet de Godtvruchtige uyt de bekoringe te verloſſen, maer de ongerechtige tegen den dagh des oordeels te bewaren, om gepynicht te worden:

10 Doch aldermeeſt de gene die na 't vleeſch in de welluſten der onreynigheden wandelen, en de heerſchappy verſmaden, ſtout en eygenſinnigh, die niet en ontſien Secten in te brengen, laſterende.

11 Daer de Engelen, die van ſtarckheydt en kracht meerder zijn, tegen haer ſelven niet en dragen dat laſterlijck oordeel.

12 Maer deſe, als onredelijcke beeſten, van natuur gebooren ter gevangeniſſe en doodt, laſterende in de dingen die ſy niet en weten, ſullen in hare verderffeniſſe vergaen,

13 Ontfangende den loon der onrechtvaerdigheydt, als die de dagelijckſche weelde voor genoeghte houden: onſuyverheden, en vlecken, overvloedende van weelden, in hare maeltyden overdaet doende met u lieden,

14 Hebbende oogen vol overſpels, en van onverſadelijcke misdaets: Aenlockende de ongeſtadige zielen, hebbende een hart geoeffent

geoeffent in gierigheydt, kinderen van vervloeckinge,
15 Die verlatende de rechte wegen, hebben gedoolt, en zijn gevolght den wegh van Balaam uyt Bosor, die den loon van boosheydt heeft bemindt, *Num.* 22. 23.
16 Maer heeft een straffinge van zijn dwaesheydt gehadt, een lastdragent stom Beest met een Menschestem spreeckende, heeft verhindert des Propheets onwijsheydt. *Jude.n.* 11.
17 Dese zijn Fonteyne sonder Water, en Nevelen met stormende Winden gedreven, die voor de donckere duysternisse bewaert worden.
18 Want sprekende hoovaerdige woorden der ydelheydt, trecken sy tot de lusten des vleesch van onkuyscheydt, de gene die een weynigh ontvluchten die in dwalinge wandelen,
19 Belovende haer vryheydt, daer sy self eygen knechten zijn van de verderffenisse. Want van wie ymandt overwonnen wort, diens knecht is hy. *Ioan.* 8 34. *Rom.* 6, 20.
20 Want is 't dat sy vluchtende de besmettingen des weeldts, door de kennis ons Heeren en Salighmakers Jesu Christi, hier mede wederom bevangen zijnde, overwonnen worden, soo zijn haer laetste arger geworden dan d' eerste, *Heb.* 6. 4. *Matth.* 12. 43.
21 Want het was haer beter, den wegh der rechtvaerdigheydt niet te kennen, dan na de kennisse achterwaerts gekeert te worden van het heyligh gebodt, dat haer gegeven is.
22 Want aen haer is geschiet het gemeen spreeckwoort: Den hondt is wederom gekeert tot het gene dat hy uyt gespogen heeft; en het swijn, na dat het gewasschen was, is weder gekeert tot de wentelinge des slijcks. *Prov.* 26. 11.

Het III. Capittel.

1 SIet, dese tweede Brief schrijf ick tot u alderliefste Broeders, met de welcken ick verwecke u liede oprecht hart, tot een gedenckenisse.
2 Op dat ghy gedachtigh soudt sijn de woorden die ick u te voren geseydt hebbe van de heylige Propheten, en van uwe Apostelen, en de geboden ons Heeren en Salighmakers.
3 Dit ten eersten wetende, dat 'er in de laetste dagen bedriegers komen sullen met bedrogh, na haer eygen lusten wandelende, *1 Tim.* 4. 1.
4 Seggende: Waer is zijn belofte of tockomste? want van dat de Vaderen ontslapen zijn, zijn alle dingen soo altydt gebleven van 't beginsel der scheppinge. *2 Tim.* 3. 1. *Jude.n.* 18.
5 Want al willens en weten sy niet dat de Hemelen hier eertydts waren, en de Aerde, uyt het water, en door 't water, staende door het woordt Godts, *Ezech.* 12. 27.
6 Door welck de werelt doen overvloeyt van het water vergaen is.
7 Maer de Hemelen die nu zijn, en de Aerde zijn door het selve woordt wederom gestelt, ten vuur bewaert tegen den dagh des oordeels en ter verdoemenisse van de ongoddelijcke menschen.

8 Maer dit een dingh en ſy u niet verborgen alderliefſten, dat een dagh by den Heer is gelijck duuſent Jaren, en duuſent Jaren als een.

9 Den Heer en vertraeght zijn belofte niet, gelijck ſommige meynen, maer hy doet lanckmoedelijck om uwen't wille, niet willende dat eenige ſoude verlooren gaen, maer dat ſy alle ſouden tot berouw weder keeren.

1 Theſ. 5. 2. *Apoc.* 3. 3. *en* 16. 15. 10 Doch den dagh des Heeren ſal aen komen als een dief, op welcke dagh de Hemelen met een groot gedruyſch ſullen vergaen, doch de hooft ſtoffen ſullen van de hette ſmelten; en de aerde, en de wercken die op haer zijn, ſullen verbrandt worden.

11 Daerom, als alle deſe dingen ſullen verdorven worden, hoedanigh behoort ghy lieden te zijn met heylige wandelingen en Godts-dienſtigheden,

12 Verwachtende en haeſtelijck loopende na de toekomſte van den dagh des Heeren, door de welcke de brandende Hemelen ſmelten ſullen, en de hooft ſtoffen door den brandt des vuurs verdwynen.

Iſa. 65. 17. *en* 66. 22 13 Maer wy verwachten na zijn beloften nieuwe Hemelen en nieuwe Aerde, daer de rechtvaerdigheydt in woont.

Apoc. 21. 1. 14 Daerom alderliefſte, deſe dingen verwachtende, weeſt naerſtigh, dat ghy mooght onbeſmet en ongeſchent voor hem gevonden worden in vrede.

Rom. 2. 4. 15 En de lanckmoedigheydt ons Heeren acht voor uwe ſaligheydt, gelijck oock onſe alderliefſte Broeder Paulus, na de wijsheydt die hem gegeven is, tot u lieden geſchreven heeft,

16 Gelijck hy oock in alle zijn Brieven, ſprekende daer in van deſe dingen. In welcke Brieven zijn ſommige dingen ſwaer om te verſtaen, die de ongeleerde en ongeſtadige vervalſchen, gelijck ſy oock doen de andere Schrifturen, tot haer eygen verdoemenis.

17 Daerom ghy Broeders, te voren wetende, bewaert u, dat ghy door de dwaſe dwalinge verleyt, niet en valt van u eygen vaſtigheydt,

18 Maer waſt in de gratie en kenniſſe ons Heeren en Salighmakers Jeſu Chriſti. Hem ſy heerlijckheydt nu oock, en in den dagh der eeuwigheydt, Amen.

Hier voleynd de tweede Brief van Sint Pieter.

De

De eerſte Brief van Sint Jacob.

Het eerſte Capittel.

't
1 GEen geweeſt is van 't beginſel, dat wy gehoort hebben, dat wy geſien hebben met onſe oogen, dat wy doorſien hebben, en dat onſe handen gehandelt hebben van 't woordt des levens,
2 (En het leven is geopenbaert, en wy hebben 't geſien, en wy getuygent, en wy verkondigen u lieden het eenwigh leven, dat by den Vader was, en is ons geopenbaert)
3 Dat wy geſien hebben en gehoort, verkondigen wy u lieden: op dat ghy oock mooght geſelſchap hebben met ons, en dat ons geſelſchap ſy met den Vader, en met ſijn Soon Jeſu Chriſto.
4 En deſe dingen ſchryven wy u lieden, om dat ghy blyde ſoud weſen, en dat u blydtſchap magh vol zijn:
5 En dit is de verkondinge die wy van hem gehoort hebben, en verkondigen het u lieden: Dat Godt het licht is, ende dat in hem geen duyſterniſſen en zijn. *Ioan.* 8. 12.
6 Is 't dat wy ſeggen dat wy geſelſchap met hem hebben, en in duyſterniſſen wandelen, ſoo liegen wy, ende en doen de waerheydt niet.
7 Maer is 't dat wy in 't licht wandelen, gelijck hy oock in 't licht is, ſoo hebben wy geſelſchap tot malkanderen, en het bloedt Jeſu Chriſti zijns Soons ſuyvert ons van alle ſonde. *Heb.* 9. 14. 1 *Pet.* 1. 19.
8 Is 't dat wy ſeggen dat wy geen ſonde en hebben, ſoo bedriegen wy ons ſelven, en de waerheydt en is in ons niet. *Apoc.* 1. 5.
9 Is 't dat wy onſe ſonden belyden, hy is getrouw en rechtvaerdigh om ons onſe ſonden te vergeven, en ons te ſuyveren van alle ongerechtigheydt. 3 *Reg.* 8. 46. 2 *Par.* 6. 36.
10 Is 't dat wy ſeggen dat wy niet geſondight en hebben, ſoo maecken wy hem logenachtigh, en zijn woordt en is in ons niet. *Prov.* 20 9. *Eccl.* 7. 21.

Capittel II.

1 MYn Kindertjens, deſe dingen ſchrijf ick u lieden, om dat ghy niet ſondigen en ſoudt. Maer is 't dat ymant geſondight heeft, ſoo hebben wy een voorſpreker by den Vader, den rechtvaerdigen Jeſum Chriſtum,
2 En hy is de verſoeninge voor onſe ſonden, doch niet alleen voor de onſe, maer oock voor de geheele wereldt.

3 Ende daer aen weten wy, dat wy hem gekent hebben, is 't dat wy zijn geboden onderhouden.
4 Soo wie ſeydt dat hy hem kent, en zijn geboden niet en houdt, die is logenachtigh, en de waerheydt en is in hem niet.
5 Maer die zijn woordt houdt, waerlijck in ſulcken is de liefde Godts volmaeckt: Daer aen weten wy dat wy in hem zijn.
6 Soo wie ſeydt dat hy in hem blijft, die moet gelijck hy gewandelt heeft oock wandelen.
7 Alderliefſte, ick en ſchrijf u lieden geen nieuw gebodt, maer het oude gebodt, 't welck ghy gehadt hebt van het begin. Het oude gebodt is 't woordt dat ghy gehoort hebt.
Ioan. 13. 34. *en* 15. 12. 8 Wederom ſchrijf ick u lieden een nieuw gebodt, dat waerachtigh is by hem, en oock by u lieden: want de duyſterniſſe is vergaen, en het waerachtigh licht ſchijnt nu.
9 Soo wie ſeydt dat hy in 't licht is, en zijnen Broeder haet, die is in duyſterniſſe tot noch toe.
1 *Ioan.* 3. 14. 10 Wie zijn Broeder lief heeft, die blyft in 't licht, en daer en is geen argerniſſe in hem.
11 Maer wie zijn Broeder haet, die is in duyſternisſe, en wandelt in duyſterniſſe, en hy en weet niet waer henen dat hy gaet. Want de duyſterniſſen hebben zijn oogen verblindt.
12 Kindertjens, ick ſchrijf u, dat u ſonden u vergeven worden om zijns naems wille.
13 Ick ſchryve tot u ghy Vaders, want ghy hebt gekent den genen die van 't beginſel is. Ick ſchryve tot u ghy Jongelingen, want ghy hebt den booſen verwonnen
14 Ick ſchryve tot u ghy kleyne Kindertjes, want ghy hebt den Vader gekent. Ick ſchryve tot u ghy jonge Mannen, want ghy zijt ſtarck, en het woordt Godts blyft in u lieden, en ghy hebt den booſen verwonnen,
15 En wilt niet lief hebben de wereldt, noch geen dat in de wereldt is. Is 'er ymandt die de wereldt lief heeft, ſoo en is de liefde des Vaders in hem niet.
16 Want al dat in de wereldt is, dat is begeerlijckheydt des vleeſch, en begeerlijckheydt der oogen, en hoovaerdigheydt des levens, die uyt den Vader niet en is, maer is uyt de wereldt,
17 En de Wereldt vergaet, en haer welluſtigheydt. Maer ſoo wie den wil van Godt doet, die blyft in der eeuwigheydt.
18 Kindertjens, het is de laetſte uur: en gelijck ghy gehoort hebt dat Antichriſt komt, ſoo zijnder nu wel Antichriſten geworden: waer uyt wy weten dat het de laetſte uur is.
19 Uyt ons zijn ſy gekomen, doch ſy en waren van ons niet. Want waren ſy van ons geweeſt, ſy ſouden voorwaer met ons altydt gebleven hebben: maer om dat ſy ſouden openbaer weſen, dat ſy alle van ons niet en zijn.
20 Maer ghy hebt de ſalvinge van de Heyligen, en ghy weet alle dingen.
21 Ick en heb tot u lieden niet geſchreven als tot de geen die de

de waerheydt niet en weten, maer als tot de gene dieſe weten, en om dat alle loogen uyt de waerheydt niet en is.
22 Wie is 'er logenachtigh, dan de geen die loochent dat Jeſus is Chriſtus? Dit is Antichriſt, die den Vader looghent en den Soon.
23 Al die den Soon loochent, die en heeft oock den Vader niet: wie den Soon belydt, die heeft den Vader oock.
23 Dat ghy van 't beginſel gehoort hebt dat blyve in u lieden. Is 't dat in u lieden blyft 't geen dat ghy gehoort hebt van 't beginſel, ſoo ſult ghy oock in den Vader en in de Soon blyven.
25 En dit is de belofte die hy ons belooft heeft, het eeuwigh leven.
26 Dit heb ick u lieden geſchreven van de gene die u verleyden.
27 En de ſalvinge die ghy van hem ontfangen hebt, laet blyven in u lieden. En ten is u niet van noode dat u ymant leere, maer gelijck zijn ſalvinge u leert van alles, ſoo is 't oock waerachtigh, en ten is niet geloogen. En gelijck die u geleert heeft, ſoo blyft daer by:
28 En nu Kindertjes, blyft daer by: op dat wy, als hy hem openbaren ſal, mogen betrouwen hebben, en dat wy niet beſchaemt en worden van hem in zijn toekomſte.
29 Is 't dat ghy weet dat hy rechtvaerdigh is, ſoo weet oock dat al die rechtvaerdigheydt doet, uyt hem geboren is.

Het III Capittel.

1 SIet wat liefde dat ons de Vader gegeven heeft, dat wy ſouden genoemt worden en weſen Godts Kinderen: daerom en kent ons de wereldt niet, want ſy en kent hem niet.
2 Alderliefſte, wy zijn nu Godts Kinderen, en ten is noch niet geopenbaert wat wy zijn ſullen, Wy weten dat wy, hem gelijck ſullen weſen, als hy geopenbaert ſal worden, want wy ſullen hem ſien gelijck hy is.
3 En alle die deſe hoop heeft in hem, die heylicht ſijn ſelven, gelijck hy oock heyligh is.
4 Al die ſonde doet, die doet ongerechtigheydt, en de ſonde is ongerechtigheydt.
5 En ghy weet dat hy geopenbaert is, om dat hy onſe ſonden afnemen ſoude: en in hem en is geen ſonde. *Iſa. 53. 4.* *Iſa. 53. 9.*
6 Al die in hem blyft, die en ſondicht niet: en al die ſondicht, die en heeft hem niet geſien noch hem gekent. *1 Pet. 2. 22.*
7 Kindertjes, niemant en verleyde u. Die rechtvaerdigheydt doet, die is rechtvaerdigh, gelijck hy oock rechtvaerdigh is.
8 Die ſonde doet, die is uyt den Duuvel, want van 't beginſel ſondicht de Duuvel. Daer toe is de Sone Godts geopenbaert, om dat hy ſoude verderven de wercken des Duuvels. *Ioan. 8. 44.*
9 Al die uyt Godt gebooren is, die en doet geen ſonde, want zijn zaet blyft in hem: en hy en mach niet ſondigen, om dat hy uyt Godt geboren is,

10 Daer in zijn openbaer Godts Kinderen, en de Kinderen des Duuvels. Al die niet rechtvaerdigh en is, die en is uyt Godt niet, en die zijn Broeder niet en bemint:

11 Want dit is de verkondinge die ghy gehoort hebt van 't be-
Ioan. 13. ginſel, dat ghy malkanderen ſult lief hebben.

34. *en* 15. 12 Niet als Cain, die uyt den booſen was, en heeft zijn Broe-
12. der gedoot. Doch waerom heeft hy hem doodt geſlagen? Om
Gen. 4. 8. dat zijn wercken quaet waren, en zijns Broeders wercken rechtvaerdigh.

13 En wilt u niet verwonderen Broeders, is 't dat u de wereldt haet.

1 *Ioan.* 2. 14 Wy weten dat wy overgevoert zijn van de doodt tot het le-
10. ven, om dat wy de Broeders lief hebben: Wie niet lief en heeft, die blyft in de doodt.

Lev. 19. 17. 15 Al die zijn Broeder haet, is een doodslager: en ghy weet wel dat geen doodtſlager het eeuwigh leven en heeft in ſijn ſelven blyvende.

Ioan. 15. 16 Daer aen hebben wy Godts liefde gekent, dat hy zijn ziel
13. voor ons geſtelt heeft: wy moeten oock onſe zielen voor onſe Broeders ſtellen.

Jac. 2. 25. 17 Die 't goet deſer wereldt heeft, en ſiet zijn Broeder noodt hebben, en ſluyt zijn ingewant voor hem, hoe blyft de liefde Godts in hem?

18 Mijn Kindertjens, en laet ons niet lief hebben met woorde, noch met de tongh, maer met de wercken en waerheydt.

19 Daer aen kennen wy dat wy uyt de waerheydt zijn, en voor zijn aenſchijn ſullen wy onſe harten wel beraden.

20 Want is 't dat ons hart ons beriſpt, ſoo is Godt meerder dan ons hart, en hy weet alle dingen.

21 Alderliefſte, is 't dat ons hart ons niet en beriſpt, ſoo hebben wy betrouwen aen Godt,

Matth. 21. 22 En wat wy begeren ſullen, dat ſullen wy ontfangen van
22. hem: om dat wy zijn geboden bewaren, en doen 't geen dat behagelijck is voor hem.

Ioan. 6. 29 23 En dit is zijn gebodt, dat wy gelooven ſouden in den naem
en 17. 3. zijns Soons Jeſu Chriſti, en dat wy malkanderen ſouden lief-
Ioan. 13. hebben, gelijck hy ons geboden heeft.

34. *en* 15. 24 En die zijn geboden houdt, die blyft in hem, en hy in die:
12. Ende daer aen weten wy dat hy in ons blyft, van den Geeſt die hy ons gegeven heeft.

Het IV. Capittel.

1 ALderliefſte, en wildt alle geeſten niet gelooven, maer beproeft de geeſten offe uyt Gode zijn: Want veel valſche Propheten zijnder uyt gegaen in de wereldt.

2 Daer aen kentmen Godts Geeſt. Alle geeſt die belydt dat Jeſus Chriſtus in 't vleeſch gekomen is, die is uyt Godt,

3 En alle geeſt die Jeſum ſcheurt, die en is uyt Gode niet, en dit

dit is Antechriſt, daer ghy af gehoort hebt, dat hy komt, en hy is nu ſoo in de wereldt.
4 Ghy zijt uyt Godt Kindertjens, en ghy hebt hem verwonnen. Want hy is meerder die in u liede is, dan die in de Wereldt is.
5 Sy zijn van de wereldt, daerom ſpreken ſy van de wereldt, en de wereldt hoortſe.
6 Wy zijn uyt Godt. Die Godt kent, die hoort ons: die uyt Godt niet en is, die en hoort ons niet. Daer in kennen wy den geeſt der waerheydt, en den geeſt der dwalingen. *Ioan.* 8. 47.
7 Alderliefſte, laet ons malkanderen lief hebben, want de liefde is uyt Godt, en al die lief heeft, die is uyt Godt geboren, en hy kent Godt.
8 Die niet lief en heeft, die en kent Godt niet; want Godt is de liefde,
9 Daer in is de liefde Godts in ons geopenbaert, dat Godt ſijn eenigen gebooren Soon geſonden heeft in de wereldt, dat wy door hem leven ſouden. *Ioan.* 3. 16.
10 Daer in is de liefde, niet dat wy Godt lief gehadt hebben, maer om dat hy ons eerſt lief heeft gehadt, en heeft zijn Soon geſonden tot een verſoeninge voor onſe ſonden.
11 Alderliefſte, is dat Godt ons alſoo lief heeft gehadt, ſoo moeten wy oock malkanderen lief hebben.
12 Niemant en heeft oyt Godt geſien. Is 't dat wy malkanderen lief hebben, ſoo blyft Godt in ons, en zijn liefde is in ons volmaeckt. *Ioan.* 1. 18. 1 *Tim.* 6. 16.
13 Daer aen weten wy dat wy in hem blyven, en hy in ons, om dat hy van zijn geeſt ons gegeven heeft.
14 En wy hebben geſien, en wy getuygen, dat de Vader geſonden heeft ſijnen Soon tot een Salighmaker des wereldts.
15 Soo wie belydt dat Jeſus Godts Soon is, in die blyft Godt, en hy in Godt.
16 Ende wy hebben gekent en gelooft aen de liefde die Godt in ons heeft. Godt is de liefde, en die in de liefde blyft, die blyft in Godt, en Godt in hem.
17 Daer in is Godts liefde met ons volmaeckt, dat wy betrouwen ſouden hebben in den dagh des oordeels: want gelijck hy is, zijn wy in deſe wereldt.
18 De vrees en is in de liefde niet, maer de volmaeckte liefde dryft de vrees buyten, want de vrees heeft pyn: en die vreeſt, die en is niet volmaeckt in de liefde.
19 Daerom laet ons Godt lief hebben, want Godt heeft ons eerſt lief gehadt.
20 Is 't dat ymandt ſeydt, Ick heb Godt lief, en dat hy ſijn broeder haet, die is een logenaer: want die zijn Broeder niet lief en heeft, die hy ſiet, hoe kan hy Godt lief hebben, die hy niet en ſiet? *Ioan.* 13. 34. *en* 15. 12.
21 En dit gebodt hebben wy van Godt, dat ſoo wie Godt lief heeft, ſijn Broeder oock lief hebbe.

Het *Epiſ.* 5. 2.

Het V. Capittel.

1 AL die gelooft dat Jeſus is Chriſtus, die is uyt Godt gebooren. En al die hem lief heeft die gebaert heeft, die bemint oock de geene die van hem geboren is.
2 Daer aen kennen wy dat wy Godts geboren Kinderen lief hebben, als wy Godt lief hebben, en ſijn geboden doen.
3 Want dit is Godts liefde, dat wy zijn geboden ſouden bewaxen: en zijn geboden en zijn niet ſwaer.
4 Want al dat uyt Godt gebooren is, verwint de wereldt. En dit is de victorie die de wereldt verwint, ons geloof.
1 Cor. 15. 57. 5 Wie is 'er die de wereldt verwint, dan die gelooft dat Jeſus is de Sone Godts?
6 Deſe is 't die gekomen is door 't water en 't bloet Jeſus Chriſtus, niet in 't water alleen, maer in 't water en bloedt. En 't is den geeſt, die betuyght dat Chriſtus de waerheydt is.
7 Want drie ſijnder die 't getuygenis geven in den Hemel: De Vader, 't Woordt, en den Heyligen Geeſt, en deſe drie zijn een.
8 En drie ſijnder die getuygenis geven op der Aerde: den geeſt, 't water, en 't bloedt, en deſe drie zijn een.
9 Is 't dat wy de getuygenis der Menſchen ontfangen, Godts getuygenis is meerder, want dat is Godts getuygenis dat meerder is, dat hy getuyght heeft van ſijn Soon.
Ioan. 3, 36. 10 Die in Godts Soon gelooft, die heeft Godts getuygenis in ſijn ſelven. Die in den Soon niet en gelooft, die maeckt hem logenachtigh: want hy niet en gelooft in de getuygenis welck Godt getuyght heeft van ſijn Soon.
11 En dit is de getuygenis, dat ons Godt het eeuwigh leven gegeven heeft. En dit leven is in zijn Soon.
12 Die den Soon heeft, die heeft het leven: wie den Soon niet en heeft, die en heeft het leven niet.
13 Dit ſchrijf ick u lieden, om dat ghy weten ſoudt, dat ghy 't eeuwigh leven hebt, die gelooft in den naem van den Soone Godts.
14 En dit is 't betrouwen dat wy tot hem hebben, dat hy ons hoort, ſoo wy iet begeeren na zijn wil.
15 En wy weten dat hy ons hoort wat wy begeren: wy weten dat wy hebben de begeerten die wy van hem bidden.
16 Soo wie weet dat zijn Broeder ſondicht een ſonde niet tot 'er doodt, die bidde, en 't leven ſal hem gegeven worden, die daer ſondicht niet tot 'er doodt. Daer is een ſonde ter doodt, daer voor en ſegh ick niet dat ymandt bidde,
17 Alle ongerechtigheydt is ſonde: en daer is een ſonde ter doodt.
18 Wy weten dat al die uyt Godt geboren is, niet en ſondicht: maer Godts voortbrengingh bewaert hem, en de booſe en raeckt hem niet.

19 Wy

19 Wy weten dat wy uyt Godt zijn, en de geheele wereldt is in 't quaet geſtelt.
20 En wy weten dat de Sone Godts gekomen is, en hy heeft ons den ſin gegeven dat wy kennen ſouden den waerachtigen Godt, en dat wy zijn ſouden in zijnen waerachtigen Soon. Dit is de waerachtige Godt, en het eeuwigh leven. *Luc. 24. 45.*
21 Kindertjens, bewaert u ſelven van de Afgodts beelden, Amen.

Hier voleyndt de eerſte Brief van St. Jan Apoſtel.

De tweede Brief van Sint Jan Apoſtel.

1 DEn Ouder van de uytverkorene Vrouw, en hare Kinderen die ick lief heb in der waerheydt, en niet alleen ick, maer oock alle die de waerheydt gekent hebben:
2 Om de waerheydt, die altydt in ons blyft, en met ons zijn ſal in der eeuwigheydt.
3 Met u ſy genade, barmhertigheydt, vrede van Godt den Vader, en van Chriſto Jeſu den Soon des Vaders, in der waerheydt en liefde.
4 Ick ben ſeer blyde geweeſt, dat ick gevonden heb van uwe Kinderen, wandelende in de waerheydt, gelijck wy een gebodt ontfangen hebben van den Vader.
5 En nu bidde ick u Vrouwe, niet als een nieuw gebodt tot u ſchryvende, maer dat wy gehadt hebben van 't beginſel, dat wy malkanderen ſouden lief hebben. *Ioan. 13. 34. en 15. 12. 1 Ioan. 3. 11.*
6 En dit is de liefde, dat wy wandelen ſouden na zijn geboden. Want dat is 't gebodt, dat ghy (gelijck ghy gehoort hebt van 't beginſel) daer in ſoud' wandelen
7 Dan veel bedriegers zijn uyt gegaen in de wereldt, die niet en belyden dat Jeſus gekomen is in het vleeſch, dit is de verleyder en Antechriſt.
8 Siet voor u ſelven, op dat ghy niet en verlieſt 't gene dat ghy gewrocht hebt, maer dat ghy volle loon mooght ontfangen.
9 Al die afwijckt, en niet en blyft in Chriſtus leeringh, die en heeft Godt niet. Soo wie in de leeringh blyft, die heeft den Vader en Soon.
10 Is 't dat ymandt tot u lieden komt, ende deſe leeringe niet mede en brenght, en wildt die in huys niet ontfangen, noch en groet hem niet,
11 Want

11 Want die hem een groet ſeydt, die wordt deelachtigh van zijn quade wercken.

12 Ick hebbende u veel te ſchryven, en heb dat niet willen doen door pampier en inck: want ick hoop by u te zijn, en mont aen mont te ſpreecken, op dat u blydtſchap mach volkómen zijn.

13 De Kinderen van uwe uytverkorene Suſter groeten u.

Hier voleyndt de tweede Brief van Jan Apoſtel.

De derde Brief van Sint Jan Apoſtel.

1 DE Ouder Gaio den alderliefſten, die ick lief hebbe in der waerheydt

2 Alderliefſte, ick bid dat ghy in alles ſoo wel mooght wandelen, en varen, als u ziel welvarende is.

3 Ick ben ſeer blyde geweeſt, als de Broeders quamen, en getuygenis gaven van uwe waerheydt, gelijck ghy in de waerheydt wandelt.

4 My is niet aengenamer, dan dat ick hoor dat mijn kinderen in de waerheydt wandelen.

5 Alderliefſte, ghy doet getrouwelijck al wat ghy doet aen de Broeders, en dat aen de Vreemdelingen,

6 Die getuygenis gegeven hebben van uwe liefde voor 't aenſchijn der Kercke: den welcken wel doende ſult geleyden waerdighlijck voor Godt.

7 Want om zijn naem zijn ſy gereyſt, niet ontfangende van de Heydenen.

8 Daerom moeten wy ſulcke ontfangen, op dat wy medewerckers der waerheydt weſen mogen.

9 Ick ſoude miſſchien aen de Kerck geſchreven hebben, maer Diotrephes, die over haer bemint de overheydt te hebben, die en ontfanght ons niet.

10 Daerom is 't dat ick kome, ſoo ſal ick zijn wercken vermanen, die hy doet, met quade woorden ſnaterende tegen ons, en als of hem deſe dingen niet genoegh en waren, ſoo en ontfanght hy de Broeders niet, en de gene dieſe ontfangen, verbiedt hy 't, en werpſe uyt de Kerck.

11 Alderliefſte, en wilt niet navolgen 't quaet, maer dat goet is. Wie wel doet, die is uyt Godt: wie qualijck doet, die en heeft Godt niet geſien.

12 De-

12 Demetrio wordt getuygenis gegeven van een ygelijck, en van de waerheydt ſelf, maer wy geven oock getuygenis, en ghy weet dat onſe getuygenis waerachtigh is.
13 Ick heb veel gehadt u te ſchryven, maer ick en heb het met inck ende pen u niet willen ſchryven.
14 Maer ick hoop in 't kort u te ſien, en dan ſullen wy mondt aen mondt ſpreken.
15 Vrede ſy u. De Vrienden groeten u. Groet de Vrienden by n em.

Hier voleynd de derde Brief van St. Jan Apoſtel.

De Brief van St. Judas Apoſtel.

1 IUdas een dienaer Jeſu Chriſti, maer een Broeder Jacobi, aen de beminden die in Godt den Vader zijn, en de behoudenen en geroepenen in Chriſto Jeſu:
2 Barmhartigheydt, en vrede en liefde ſy in u lieden vervult
3 Alderliefſte, ick alle naerſtigheydt doende, om tot u lieden te ſchryven van u gemeene ſaligheydt, heb moeten tot u ſchryven, biddende dat ghy volſtandighlijck ſtryden wilt voor 't geloof, dat eens aen de Heyligen gegeven is.
4 Want daer zijn heymelijcke ingekomen ſommige ongoddelijcke Menſchen (die langh te voren beſchreven zijn geweeſt in dit oordeel) die de genade van onſe Godt trecken tot onkuysheydt, ende onſen eenigen Heerſcher en Heer Ieſum Chriſtum loochenen.
5 Maer ick wil u vermanen, ghy die dit eenmael al weet, hoe dat Ieſus het Volck uyt het Landt van Egypten verloſſende, en tweemael vernielt heeft de gene die niet gelooft en hebben: *Num.* 14.
6 En de Engelen die hare heerlijckheydt niet behouden en hebben, maer hebben hare woonſteden verlaten, heeft hy ten oordeel van den grooten dagh met eeuwige banden onder de duyſterheydt gehouden, 36.
7 Gelijck Sodoma en Gomorrha, en de ſteden daer by leggende, die in gelijcke maniere oock onkuysheydt bedreven hadden, en wech gaende waren na ander vleeſch, zijn geworden tot een ſpiegel, lydende de pyn van 't eeuwigh vuur. *Gen.* 19. 24.
8 Deſgelijcks oock deſe beſmetten voorwaer het vleeſch, maer ver-

verſmaden de heerſchappy, en laſterende de Mayeſteyt.

*Zach.*3. 1. 9 Doen de Aerts-Engel Michael met den Duuvel diſputerende twiſtende van Moyſes lichaem, ſoo en heeft hy hem niet durven het oordeel van Godts laſteringh opleggen, maer hy heeft geſeydt: den Heer gebiede u.

10 Maer deſe laſteren al dat ſy voorwaer niet en weten: en al dat ſy van natuur als ſtomme beeſten weten, daer in worden ſy verdurven.

*Gen.*4. 8. *Num.* 22. 23 11 Wee haer, dan ſijn Cains wegh gegaen zijn, en door Balaams dolingh om loon uytgeſtort zijn, en in de wederſpannigheydt van Core vergaen zijn:

Num 16 1. *2 Pet.* 2. 17. 12 Deſe zijn ſmetten in hare braſſeryen, braſſende ſonder vrees, haer ſelven voedende, woleken ſonder water, die van de winden al om gedreven worden, herfſt-boomen, onvruchtbaer, tweemael verſtorven, uytgewortelt,

13 Wreede golven der zee, uytſchymende haer eygen ſchanden, dolende ſtarren, aen de welcken het ſtorm-weer der duyſternisſen bewaert is in der eeuwigheydt.

*Apoc.*1.7. 14 En van deſen heeft oock voorgeſeyt de ſevenſte van Adam Enoch, ſeggende. Siet de Heer komt in zijn heylige duuſenden,

15 Om oordeel te doen tegen allen, en om te ſtraffen alle ongoddelijcke, van alle de wercken haerder ongoddelijckheden, waer mede ſy ongoddelijck gedaen hebben, en van alle de harde woorden, die de ongoddelijcke ſondaers tegen Godt geſproken hebben.

Pſalm 16. 10. 16 Deſe zijn kreunachtige preutelaers, na hare luſten wandelende, en haer mondt ſpreeckt hoovaerdige dingen, wonderlijck ſeer verheffende de perſoonen om profijts wil:

17 Maer ghy alderliefſte, weeſt gedachtigh de woorden, die voorſeyt zijn van de Apoſtelen ons Heeren Jeſu Chriſti,

*1 Tim.*4. 1. *2 Tim.*3.1. *2 Pet.*3. 3. 18 De welcke u lieden ſeyden dat 'er in de laetſte tydt komen ſullen bedriegers, na haer begeerten wandelende in ongoddelijckheden.

19 Dit zijn ſy die haer ſelven af-ſcheyden, vleeſchelijcke menſchen, den Geeſt niet hebbende.

20 Maer ghy alderliefſte, timmerende u ſelven op uw alderheylighſte geloof, in den H. Geeſt biddende,

21 Hout u ſelven in de liefde Godts, verwachtende de barmhartigheydt ons Heeren Jeſu Chriſti ten eeuwigen leven.

22 En deſe verdoemde ſtraft:

23 Maer d' andere maeckt ſaligh, die uyt het vuur treckende: En den anderen, weeſt barmhartigh in vreeſe, hatende oock den beſmetten rock, die vleeſchelijck is.

24 Maer den geenen die machtigh is u te bewaren ſonder ſonde, en te ſtellen voor 't aenſchijn van ſijn heerlijckheydt onbeſmet, met verheugen, in de toekomſt ons Heeren Jeſu Chriſti,

25 Den eenigen Godt onſen Salighmaecker, door Jeſum Chriſtum

ſtum onſen Heer, ſy heerlijckheyt en grootdadigheydt, heerlijckheydt, en macht voor alle tydt, en nu, ende in alle eeuwigheydt der eeuwigheden, Amen.

Hier voleynd de Brief van Sint Judas Apoſtel.

Het Boeck der Openbaringe van St. Jan Euangeliſt, 't welck genoemt wordt in 't Grieckſch,

APOCALIPSIS.

Het eerſte Capittel.

1 DE openbaringe Jeſu Chriſti, welck hem Godt gegeven heeft om te verkondigen ſijne dienaren, 't gene dat haeſt geſchieden moet: en heeft het te kennen gegeven, ſendende door zijn Engel zijn Dienaer Joanni,
2 Die getuygenis heeft gegeven aen het woordt Godts, en aen de getuygenis Jeſu Chriſti, al wat hy geſien heeft.
3 Saligh is hy die leeft, en hoort de woorden van deſe voorſegginge, en bewaert de dingen die daer in geſchreven zijn, want den tydt is na by.
4 Joannes aen de ſeven Kercken die in Aſien zijn: genade ſy u en vrede, van hem die is, en die was, en komen ſal, en van de ſeven geeſten die voor 't aenſchijn van ſijn throon zijn,
5 En van Ieſu Chriſto die een getrouwe getuyge is, d' eerſte geborene der dooden, en een Prins van de Koningen der Aerden, die ons bemindt heeft, en heeft ons gewaſſchen van onſe ſonden in zijn bloedt.
6 En heeft ons gemaeckt een rijck en Prieſters aen Godt en zijn Vader: hem ſy verheffinge en heerlijckheydt in eeuwigheden der eeuwigheden. Amen.
7 Siet hy komt met de wolcken, en hem ſullen ſien alle oogen, en die hem geſtoken hebben. En alle de geſlachten der aerden ſullen haer ſelven over hem beklagen, 't is waer. Amen.
8 Ick ben Alpha ende O, 't beginſel en 't eynde, ſeydt de Heer Godt, die is, en die was, en die komen ſal, de Almachtige.

Exod. 3. 14. *I Cor.* 15. 20. *Col.* 1. 18. *Heb.* 9. 14. *I Pet.* 1. 19. *I Ioan.* 1. 7 *Iſa.* 3. 14. *Matth.* 24. 30. *Ind. n.* 14. *Iſa.* 44. 6. *Apoc.* 21. 6. *en* 22. 13

9 Ick Ioannes u Broeder en mede-geſel in de verdruckinge, en in 't rijck, en verduldigheydt in Chriſto Ieſu, heb geweeſt in 't eylandt dat genoemt wordt Patmos om 't woordt Godts en getuygenis van Ieſu.
10 Ick ben geweeſt in den geeſt op den Sondagh, en ick heb achter my gehoort een groote ſtem, als van een trompet,
11 Seggende: Wat gy ſiet, dat ſchryft in een Boeck, en ſent het aen de ſeven Kercken die in Aſien zijn, Epheſo, en Smyrne, en Pergamo, en Thyatire, en Sardis, en Philadelphie, en Laodicie.
12 En ick ben omgekeert, dat ick ſien ſoude de ſtem die met my ſprack. En omgekeert zijnde heb ick geſien ſeven goude kandelaren,
13 En in 't midden van de ſeven goude Kandelaren eenen gelijck aen den Sone des Menſchen, gekleet, met een kleedt tot de voeten, en omgort aen ſijn borſten met een gouden gordel:
14 En zijn hooft en hayren waren wit blinckende, gelijck witte wol, en gelijck ſneeu, ende zijn oogen als een vlam vuurs,
15 En ſijn voeten gelijck fijn metael in eene gloeyende oven, en zijn ſtem was als de ſtem van veel wateren.
16 En hy hadde in zijn rechter handt ſeven ſtarren, en uyt zijn mont ginck een tweeſydigh ſcharp ſwaert, en ſijn aenſicht lichte gelijck de Son in haer kracht.
17 En als ick hem geſien hadde, ben ick gevallen aen zijn voeten, als doodt: en hy heeft zijn rechter handt op my geleydt, ſeggende: En wilt niet vreeſen, ick ben d' eerſte en de laetſte, *Iſa. 41. 4. en 44. 6.*
18 En levende, en ick heb doot geweeſt, en ſiet, ick ben levende in eeuwigheden der eeuwigheden, en ick heb de ſleutelen van de doodt en de hel:
19 Daerom ſchryft dat ghy geſien hebt, en dat 'er is, en dat haeſtelijck geſchieden moet na deſen.
20 Het Sacrament van de ſeven ſtarren die ghy geſien hebt in mijn rechter handt, en de ſeven goude kandelaren: De ſeven ſtarren de Engelen van de ſeven Kercken, en de ſeven kandelaren zijn de ſeven Kercken.

Het II. Capittel.

1 TOt den Engel van de Kerck van Epheſen ſchryft: Dit ſeydt hy die de ſeven ſtarren houd in zijn rechter handt, die 'er wandelt in 't midden van de ſeven goude kandelaren:
2 Ick weet u wercken, en uw arbeyt, en u lydt ſaemheydt, en hoe dat ghy de quade niet verdragen en mooght, en ghy hebtſe beproeft die ſeggen dat ſy Apoſtelen zijn, ende en ſijn het niet: En ghy hebtſe leugenachtigh gevonden,
3 En ghy hebt verduldigheydt, en hebt verdragen om mijnen naem, en ghy ſijt niet afgeweken.
4 Maer ick heb tegen u, dat ghy u eerſte liefde verlaten hebt.
5 Daerom weeſt gedachtigh waer dat ghy af gevallen zijt, en doet

doet boete, en doet u eerſte wercken: of anders kome ick tot u, en ick ſal uwen kandelaer vervoeren van zijn plaets, ten ſy dat ghy penitentie doet:

6 Doch ghy hebt dit, dat ghy haet de wercken van de Nicolaiten, die ick oock hate.

7 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geeſt ſeydt tot de Kercken: Aen den verwinnaer ſal ick te eeten geven van het hout des levens, dat in 't Paradys van mijn Godt is.

8 En den Engel van de Kerck te Smyrne ſchryft: Dit ſeydt d' eerſte en de laetſte, die doodt geweeſt is, en leeft.

9 Ick weet u verdruckinge en u armoede, maer ghy zijt ryck, en wordt gelaſtert van de gene die ſeggen dat ſy Ioden zijn, en ſy en zijn het niet, maer ſy zijn een Synagoogh van Sathan.

10 En vreeſt niet van de dingen die ghy lyden ſult: Siet de Duuvel ſalder ſommige van u in den kercker werpen, op dat ghy ſoud beproeft worden, en ghy ſult verdruckingh hebben tien dagen: ſijt getrouw tot 'er doodt toe, en ick ſal u geven de kroon des levens.

11 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geeſt ſeydt aen de Kercken: Soo wie verwint die en ſal niet gequetſt worden van de tweede doodt.

12 En den Engel van de Kerck van Pergamo ſchryft: Dit ſeydt hy die 't ſwaert heeft tweeſydigh ſcharp:

13 Ick weet waer ghy woont, waer Sathans ſtoel is, en ghy hout mijn naem, en ghy en hebt mijn geloof niet geloochent: En in die dagen Antipas mijn getrouwe getuyge, die by u lieden gedoot is, daer Sathan woont.

14 Maer ick heb tegen u een weynigh, want ghy hebt daer ſommige houdende Balaams leeringe, die Balac leerde een verargeniſſe te ſtellen voor de Kinderen van Iſrael, eten en onkuyſchheydt bedryven. *Num 24. 14. en 25. 1 en 31.*

15 Alſoo hebt ghy 'er oock houdende de leeringe van de Nicolaiten. 16.

16 Deſgelijcks doet boet, of anders ſal ick haeſtelijck komen, en ick ſal met die vechten met het ſwaert mijns monts:

17 Soo wie ooren heeft, die hoore wat de Geeſt aen de Kercken ſeydt: Den genen die verwint, ſal ick geven verborgen Manna, en ick ſal hem eene witte blinckende ſteen geven, en in den ſteen een nieuwe naem geſchreven, die niemandt en weet dan die ontfanght.

18 En den Engel der Kercken van Thyatire ſchryft, dit ſeydt de Sone Godts, die oogen heeft als een vlamme vuurs, en zijn voeten gelijck fijn metael:

19 Ick ken u wercken en geloof, en u liefde, en dienſt, en u verduldigheydt, en u laetſte wercken meer in 't getal dan d' eerſte.

20 Maer ick heb tegen u een weynigh, want ghy laet de Vrouw Jeſabel, die haer ſeydt een Propheterſſe te zijn, leeren en bedriegen mijn Dieraeren, hoereren, en eten van den offer der afgoden.

21 En ick heb haer tydt gegeven dat ſy penitentie doen ſoude, en ſy en wil geen penitentie doen van haer onkuyſcheydt.
22 Siet, ick ſalſe leggen in een bedde, en al die met haer overſpel bedryven, ſullen in ſeer groote verdruckinge weſen, ten ſy dat ſy penitentie van hare wercken doen:
23 Ende haer Kinderen ſal ick doodt ſlaen met de doodt, en alle de Kercken ſullen weten, dat ick ben onderſoeckende de nieren en harten, en ick ſal een ygelijck van u lieden geven na zijn wercken.
24 Maer u lieden ſegh ick, en de anderen die te Thyatiren zijt: Soo wie niet en hebben deſe leeringe, en die niet gekent en hebben de hoogheden van Satan, gelijck ſy ſeggen, ick ſal op u lieden geen andere laſt leggen:
25 Nochtans 't gene dat ghy hebt, houdt dat, tot dat ick kome.
26 Ende ſoo wie verwint en bewaert tot het eynde toe mijn wercken, die ſal ick macht geven over de Heydenen,
27 En hy ſalſe regeeren met een yſere roede, en als een Potbackers vat ſullen ſy heel gebroken worden:
28 Gelijck ick oock ontfangen heb van mijn Vader, en ick ſal hem geven de morgen-ſtar.
29 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geeſt ſeydt tot de Kercken.

1 *Reg.* 16. 7. *Pſalm* 7. 10. *Jer.* 11. 20. *en* 17. 10. *en* 20. 12.

Het III. Capittel.

1 EN den Engel der Kercken te Sardis ſchryft: dit ſeydt hy die de ſeven geeſten Godts heeft, en de ſeven ſtarren: Ick weet u wercken, dat ghy den naem hebt dat ghy leeft, en ghy zijt doodt:
2 Weeſt wacker, en verſtarckt de andere die ſterven ſouden: want ick en vinde u wercken niet vol voor mijnen Godt,
3 Daerom hebt in u gedachte hoe dat ghy 't ontfangen en gehoort hebt, en bewaert, pleeght boetvaerdigheydt. Daerom is 't dat ghy niet en waeckt, ſoo ſal ick tot u komen als een dief, en ghy en ſult niet weten wat uur dat ick tot u komen ſal.
4 Maer ghy hebt weynigh namen in Sardis, die haer kleederen niet beſmet en hebben: en ſy ſullen met my wandelen in witte kleederen, want ſy het waerdigh zijn.
5 Soo wie verwint, die ſal alſoo gekleet worden met witte kleederen, en ick en ſal zijn naem niet veegen uyt het boeck des levens, en ick ſal zijn naem belyden voor mijn Vader, en voor zijn Engelen.
6 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geeſt ſpreeckt aen de Kercken.
7 En den Engel van de Kerck van Philadelphie ſchryft, dit ſeydt de heylige en waerachtige, die Davids ſleutel heeft: die open doet, en niemandt en ſluyt: die ſluyt, en niemandt en doet open.

Apoc. 16. 15. 1 *Theſſ.* 5. 1. 2 *Pet.* 3. 10. *Iſa.* 22 22. *Iob.* 12. 14.

8 Ick

8 Ick weet u wercken. Siet, ick heb voor u gegeven een open deur, die niemant ſluyten en kan: want ghy hebt een weynigh macht, en ghy hebt mijn woordt gehouden, en ghy en hebt mijn naem niet geloochent.
9 Siet, ick ſalſe geven van Satans Synagoogh, die ſeggen dat ſy Ioden zijn, en ſy en zijn het niet, maer ſy liegen: Siet, ick ſalſe maken dat ſy komen ſullen en aen bidden voor u voeten: en ſy ſullen weten dat ick u lief heb gehadt,
10 Want ghy behouden hebt het woordt van mijn verduldigheydt, en ick ſal u bewaren van de uur der bekooringe, die komen ſal in de geheele wereldt, om te verſoecken de gene die op d' aerde woonen.
11 Siet, ick kome haeſtelijck, houdt dat ghy hebt, op dat niemandt u kroon en neme.
12 Soo wie verwint, ick ſal hem maken een kolom in den Tempel, van mijn Godt, en hy en ſal niet meer buyten gaen: en ick ſal op hem ſchryven den naem van mijn Godt, en den naem van mijns Godts nieuwe ſtadt Jeruſalem, die neder gedaelt is van den Hemel van mijnen Godt, en mijn nieuwen naem.
13 Wie ooren heeft, die hore wat de Geeſt ſeydt aen de Kercken.
14 En den Engel der Kercken van Laodicien ſchryft: dit ſeydt Amen, de getrouwe en waerachtige getuyge, die 't beginſel is van Godts ſchepſel.
15 Ick weet u wercken, dat ghy noch kout en zijt, noch heet: Och of ghy kout waert, of heet.
16 Maer om dat ghy lau zijt, en noch kout, noch heet, ſoo ſal ick u beginnen uyt te braken uyt mijn mondt.
17 Want ghy ſeght: Ick ben ryck en overvloedigh geworden, ende ick en heb geen dingh gebreck: en ghy en weet niet dat ghy onſaligh zijt, en ellendigh, en arm, en blindt, en naeckt.
18 Ick rade u dat ghy van my koopt gout dat doorvuurt en geproeft is, op dat ghy ryck wordt, en dat ghy met witte kleederen mooght gekleet worden, op dat niet geſien en werde de ſchandelijckheydt uwer naeckтheydt: en met oogen-ſalf beſtrijckt u oogen, op dat ghy ſien mooght.
19 Die ick lief heb, die ſtraffe en kaſtyde ick: Daerom doet u beſte, en pleeght boetvaerdigheydt. *Prov. 3.12: Heb. 12.6.*
20 Siet, ick ſta aen de deur, en kloppe: is 't dat ymandt mijn ſtem hoort, en my de deur open doet, tot dien ſal ick ingaen, en ick ſal met hem het Avondtmael eten, en hy met my.
21 Soo wie verwint, ick ſal hem geven te ſitten met my in mijn throon: gelijck ick oock verwonnen hebbe, en geſeten heb met mijn Vader in zijn throon.
22 Die ooren heeft die hoore, wat de Geeſt ſeydt aen de Kercken.

Het IV. Capittel.

1 HIer na heb ick geſien: en ſiet, een open deur was in den Hemel. En d' eerſte ſtem die ick gehoort hebbe, was als een trompet ſprekende met my, ſeggende: klimt opwaerts hier na toe, en ick ſal u tonen wat geſchieden moet hier na.
2 En terſtont heb ick geweeſt in den geeſt: en ſiet, een ſtoel was geſtelt in den Hemel, ende op den ſtoel een ſittende:
3 En die daer ſat, was gelijck van aenſien den Jaſpis ſteen, en Sardius: en een Regenboogh was rontom den ſtoel, gelijck het geſicht van een Smaragdus.
4 En rondtom den ſtoel vier-en-twintigh ſetels, en op de ſetels vier-en-twintigh Ouderen ſittende, al om gekleet met witte kleederen, en op hare hoofden gulde kroonen:
5 En van den throon quamen uyt blixemen, en ſtemmen, en donderen: en ſeven Lampen brandende voor den throon, welck zijn de ſeven geeſten Godts.
6 En voor 't aenſchyn des ſtoels, als een glaſen zee, gelijck aen Chriſtal: en in 't midden des ſtoels, en rondtom den ſtoel vier dieren vol oogen voor en achter:
7 En 't eerſte dier was gelijck een Leeuw, en het tweede dier gelijck een Kalf, en het derde dier hebbende als aenſicht van een Menſch, en het vierde dier was gelijck een vliegende Arent,
8 En de vier dieren hadden elck ſes vleugelen rontom, en binnen zijn die vol oogen, en ſy en hadden geen ruſt nacht en dagh,
Iſa. 6. 3. ſeggende: Heyligh, Heyligh, Heyligh, Heere Godt Almachtigh, die was, en die is, en die komen ſal.
9 En als die dieren gaven heerlijckheydt, en eer, ende lof den genen die op den throon ſat, die leeft in eeuwigheden der eeuwigheden:
10 Soo vielen de vier-en-twintigh ouderlingen neder voor den genen die in den throon ſat, en ſy aenbaden den genen die leeft in eeuwigheden der eeuwigheden, en ſy wierpen hare kroonen voor den throon ſeggende:
11 Waerdigh zijt ghy Heer onſe Godt, te ontfangen heerlijckheydt, en eer, en kracht, want ghy hebt het al geſchapen, en om uwen 't wil waren ſy, en zijn ſy geſchapen.

Het V. Capittel.

1 ENde ick heb geſien in de rechter handt van de gene die ſat op den throon, een boeck geſchreven binnen en buyten, toe geſegelt met ſeven ſegelen:
2 En ick heb geſien een ſtarcken Engel ſprekende met een luyde ſtem: Wie is 'er waerdigh open te doen het boeck, en t' ontſluyten ſijn ſegelen?
3 En niemant konde noch in den Hemel, noch op de Aerde, noch onder de aerde open doen het boeck, noch dien aenſien.
4 En

4 En ick ſchreyde ſeer, om dat 'er niemandt waerdigh gevonden en was, om het boeck open te doen, noch dien te ſien.
5 En een van de Ouderen heeft my geſeydt: En weent niet, ſiet, den Leeuw van Judas geſlacht, de wortel van David, heeft verwonnen om open te doen het boeck, en te ontſluyten zijn ſeven ſegelen.
6 En ick heb geſien, ende ſiet, in 't midden van den throon en van de vier dieren, en in 't midden der Ouderen, een Lam ſtaende, als oft gedoodt waer, hebbende ſeven hoornen, en ſeven oogen, welck zijn de ſeven geeſten Godts, geſonden over 't gantſche Aertrijck.
7 En het is gekomen, en heeft genomen uyt de rechter hant van den genen die in den throon ſat het boeck.
8 En alſt het boeck open gedaen hadde, ſoo zijn de vier dieren, en de vier-en-twintigh Ouderlingen gevallen voor 't Lam, hebbende elck harpen, ende gulde ſchalen, vol reuck-offers, welck zijn de gebeden der Heyligen,
9 En ſy ſongen een nieuwe ſanck, ſeggende: ghy zijt waerdigh, Heer, te nemen het boeck, en zijn ſegelen open te doen: want ghy zijt gedoot, en hebt ons verloſt Godt in u bloet, uyt alle geſlachten, en talen, en luyden, en natien,
10 En ghy hebt ons gemaeckt onſen Godt tot een Koninckrijck en Prieſters, en wy ſullen heerſchen op de Aerde.
11 En ick heb geſien en gehoort de ſtem van veel Engelen rontom den throon, en van de dieren, en Ouderen, en haer getal was duyſentigh duyſenden, *Dan.7.10.*
12 Seggende met een luyde ſtem: Waerdigh is 't Lam dat gedoodt is, te nemen kracht, en Godtheydt, en wijsheydt, en ſtarckheydt, en eer, en heerlijckheydt, en lof:
13 En alle de ſchepſelen die in den Hemel zijn, en op der Aerde, en onder de Aerde, en die in de Zee zijn, en alle die in haer zijn, heb ick al gehoort, ſeggende: Den genen die in den throon ſit en het Lamme, ſy lof, en eer, en heerlijckheyt, en machtigheydt in eeuwigheden der eeuwigheden.
14 En de vier dieren ſeyden, Amen. En de vier-en-twintigh Ouderlingen zijn gevallen op haer aenſichten, en ſy hebben aenbeden den levende in eeuwigheden der eeuwigheden.

Het VI. Capittel.

1 ENde ick heb geſien dat het Lam open gedaen hadde een van de ſeven ſegelen, en ick heb gehoort een van de vier dieren ſprekende als de ſtem van een donder-ſlagh: Komt, en ſiet.
2 En ick heb geſien, en ſiet een wit paert, en die daer op ſat, had een boogh, en hem is een kroon gegeven, en hy is uytgegaen verwinnende, om dat hy verwinnen ſoude.
3 En doent het tweede zegel open gedaen hadde, ſoo heb ick gehoort het tweede dier ſeggende: Komt, en ſiet.

4 En daer is een ander root paert uytgegaen, en die daer op ſat, dien is gegeven dat de hy vrede nemen ſoude van der aerden, en dat ſy malkanderen ſouden dooden: en hem is gegeven een groot ſwaert.

5 En alſt het darde ſegel open gedaen hadde, heb ick het darde dier gehoort, ſeggende: Komt, en ſiet. En ſiet een ſwart paert, en die daer op ſat had een ſchael in ſijn handt.

6 En ick héb gehoort als een ſtem uyt het midden der vier dieren, ſeggende: Een maet van twee pont tarw om een penninck, en drie maten van twee pont garſt om een penninck, en de wijn en olie en quetſt niet.

7 Ende alſt het vierde ſegel open gedaen hadde, ſoo heb ick gehoort de ſtem van dat vierde dier, ſeggende: komt, en ſiet.

8 En ſiet een vael paert, ende die daer op ſat, diens naem was de doodt, en de hel volghde hem, en hem is macht gegeven over de vier deelen der aerden doodt te ſlaen met het ſwaert, honger, en doodt, en met de Beeſten der Aerden.

9 En alſt het vijfde ſegel open gedaen hadde, heb ick geſien onder den Outaer de zielen van de gedooden om het woort Godts, en om de getuygenis 't geen ſy hadden:

10 En ſy riepen met luyder ſtemmen, ſeggende: Hoe langh, ô Heer (heyligh en waerachtig) en oordeelt ghy noch en wreeckt ghy ons bloedt niet van de gene die op d' aerde woonen?

11 En haer zijn gegeven elck beſondere witte kleederen, en haer is geſeydt dat ſy ruſten ſouden noch een weynigh tydt, tot dat haer mede-dienaers ſouden vervult worden, en hare Broeders, die gedoodt ſullen worden gelijck ſy.

12 En ick heb geſien alſt het ſeſte ſegel open gedaen heeft, en ſiet, daer is een groote aerdtbevinge geſchiet, en de Son is ſwart geworden als een hayre ſack, en de Maen is heel geworden gelijck bloedt,

13 En de ſtarren zijn van den Hemel gevallen op de Aerde, gelijck een Vygeboom af laet vallen zijn vroege vygen, als hy van een groote windt geroert wordt:

14 En den Hemel is wegh gegaen gelijck een opgevouwe Boeck, en alle Bergen en Eylanden zijn van haer plaetſen geroert,

15 En de Koningen der Aerden, en de Princen, en Hooftluyden over duyſent, en de rijcke, en de ſtarcken, en alle knechten, en vrye Menſchen hebben haer ſelven geborgen in de ſpeloncken, en in de ſteenrotſen der bergen,

Iſa. 2. 19. *Oſee* 10. 8. *Luc.* 23. 30. 16 En ſeggen tot de bergen en ſteenrotſen: Valt op ons, en verberght ons van 't aenſchijn des geenes die daer ſit op den throon, en van de gramſchaps des Lams,

17 Want den grooten dagh van haeren thoorn is gekomen, en wie ſal kennen ſtaen?

Het

Het VII. Capittel.

1 HIer na heb ick geſien vier Engelen ſtaende op de vier hoecken der Aerden, houdende de vier winden der Aerden, dat ſy op d'aerde niet waeyen en ſouden, noch op de Zee, noch op eenige boom.
2 En ick heb geſien eene andere Engel, opklimmende van de opganck der Sonne, hebbende het teecken van de levendige Godt: en hy heeft geroepen met een luyde ſtem de vier Engelen, welcken gegeven is hinderen te doen de Aerde en Zee,
3 Seggende: en wilt geen hinder doen aen de Aerde, en Zee, noch den Boomen, tot dat wy teeckenen de Dienaers van onſen Godt in haer voorhoofden:
4 En ick heb gehoort 't getal van de geteeckenden, hondert vier-en-veertigh duyſent geteeckende, uyt alle de geſlachten der Kinderen van Iſrael.
5 Uyt het geſlacht van Juda twaelf duyſent geteeckende. Uyt het geſlacht van Ruben, twaelf duyſent geteeckende. Uyt het geſlacht van Gad, twaelf duyſent geteeckende.
6 Uyt het geſlacht van Aſer, twaelf duyſent geteeckende. Uyt het geſlacht van Nephthali, twaelf duyſent geteeckende. Uyt het geſlacht van Manaſſe, twaelf duyſent geteeckende.
7 Uyt het geſlacht van Simeon, twaelf duyſent geteeckende. Uyt het geſlacht van Levi, twaelf duyſent geteeckende. Uyt het geſlacht van Iſſachar, twaelf duyſent geteeckende.
8 Uyt het geſlacht van Zabulon, twaelf duyſent geteeckende. Uyt het geſlacht van Joſeph, twaelf duyſent geteeckende. Uyt het geſlacht van Benjamin, twaelf duyſent geteeckende.
9 Hier na heb ick geſien een groote ſchaer, die niemandt tellen en konde, uyt alle Volcken, Geſlachten, Luyden en Talen, ſtaende voor den throon en voor 't aenſchijn des Lams, gekleet met witte lange kleederen, en palmen in hare handen,
10 En ſy riepen met een luyde ſtem, ſeggende: Saligheydt ſy onſen Godt, die daer ſittende is op den throon, en aen het Lam.
11 En alle de Engelen ſtonden rondtom den throon, en van de Ouderlingen, en van de vier dieren, en ſy zijn gevallen voor 't aenſchijn des throons op hare aenſichten, en hebben Godt aengebeden,
12 Seggende, Amen: Gebenedydinge, en klaerheydt, en wijsheydt, en danckſegginge, eer en kracht, en ſtarckheydt ſy onſen Godt in eeuwigheden der eeuwigheden, Amen.
13 En een van de Ouderen heeft geantwoort, en tot my geſeydt: Deſe, die gekleet zijn met lange witte kleederen, wie zijn ſy? en van waer zijn ſy gekomen?
14 En ick heb hem geſeydt: mijn Heer, ghy weet het. En hy heeft my geſeydt: dit zijn ſy die gekomen zijn uyt groote verdruckinge, en hebben hare lange kleederen gewaſſchen, en

wit gemaeckt in het Bloedt des Lams :
15 Daerom zijn sy voor den throon Godts, en dienden hem dagh en nacht in zijnen Tempel : en die in den throon sit, die sal over haer woonen.
Isa. 49. 10. 16 Sy en sullen voortaen geen honger meer lyden, noch dorst hebben, noch de Son en sal op haer niet vallen, noch eenige hette.
17 Want het Lam, dat in 't midden van den throon is, salse
Isa. 25. 8. regeeren, en salse leyden tot de levende fonteynen der wateren,
Apoc. 21. en Godt sal alle tranen af vegen van hare oogen.
4.

Het VIII. Capittel.

1 ENde alst het sevenste segel open gedaen hadde, soo is 'er een groote stilligheydt geworden in den Hemel, by na een half uur.
2 Ende ick heb gesien seven Engelen staende voor 't aenschijn Godts, en haer zijn gegeven seven trompetten.
3 En daer is een andere Engel gekomen, en heeft gestaen voor den Outaer, hebbende een gout wieroocks vat, en hem zijn veel reuck-offerhanden gegeven, om dat hy geven soude van de gebeden al de Heyligen, op den gouden Outaer, die voor den throon Godts is.
4 En den roock van de ontsteken reuck-offerhanden is opgeklommen van de gebeden der Heyligen, uyt des Engels handt voor Godt:
5 En de Engel heeft het wieroocks-vat genomen, en dat gevult met het vuur des Outaers, en heeft dat geworpen op de Aerde: en daer zijn geschiet donderen, en stemmen, en blixemen, en groote aertbevinge.
6 En de seven Engelen, die de seven trompetten hadden, hebben haer bereydt dat sy met den trompet blasen souden.
7 En d' eerste Engel heeft met de trompet geblasen, en daer is geworden hagel en vuur gemenght in bloedt, en 't is geworpen op de Aerde: en 't darde deel der aerden is verbrandt, en 't darde deel der boomen is verbrandt, en al 't groene gras is verbrandt.
8 En de tweede Engel heeft met de trompet geblasen, en gelijek een groote Bergh door het vuur brandende is geworpen in de Zee: en het darde deel der Zee is geworden bloedt,
9 Ende 't darde deel der schepselen van de geen die leven hadden in de Zee, is gestorven, en het darde deel der Schepen is verdorven geweest.
10 En de darde Engel heeft met de trompet geslagen en daer is van den Hemel gevallen een groote brandende star als een fackel, en die is gevallen in 't darde deel der water-stroomen, en in de fonteyne der wateren,
11 En den naem van de star wordt genoemt Alsen. En het darde deel der wateren is verkeert in Alsen, en veel Menschen zijn ge-

geſtorven van de wateren, want ſy zijn bitter geworden.
12 En de vierde Engel heeft met te trompet geſlagen, en 't darde deel van de Son is geſlagen, en 't darde deel van de Maen, en 't darde deel der Starren, alſoo dat het darde deel van dien verduyſtert wierdt, en dat het darde deel van 't dagh licht niet en lichte, en des nachts deſgelijcks:
13 En ick hebbe geſien en gehoort de ſtem van een Arent, vliegende door 't midden van den Hemel, ſeggende met een luyde ſtem: Wee, wee, wee, aen de Inwoonders der Aerden, van de andere ſtemmen der drie Engelen, die met de trompet noch ſlaen ſouden.

Het IX. Capittel.

1 ENde de vijfde Engel heeft met den trompet geblaſen, en ick heb geſien dat 'er een Star van den Hemel gevallen was op d' Aerde, en haer is gegeven den ſleutel van den put des afgronts,
2 En hy dede open den put des afgronts, en den roock des puts is opgeklommen, als den roock van een grooten oven: en de Son is verduyſtert geweeſt, en de Lucht, van den roock des puts.
3 En uyt den roock des puts zijn ſprinckhanen gegaen op de Aerde, en haer is macht gegeven, gelijck de Scorpioenen der Aerden macht hebben:
4 En haer is geboden dat ſy niet quetſen en ſouden 't gras der Aerden, noch alle groen gewas, noch geen boomen, dan alleen de Menſchen, die Godts teecken niet en hebben in hare voor-hoofden:
5 Ende haer is gegeven dat ſy die niet dooden en ſouden, maer dat ſe haer pynigen ſouden vijf maenden: en haer pyninge was gelijck de pyninge van een Schorpioen als 't een Menſch quetſt. *Iſa.* 2. 19.
6 En in die dagen ſullen de Menſchen de doodt ſoecken, en *Oſee* 10. 8.
ſy en ſullen die niet vinden: en ſy en ſullen begeeren te ſterven, *Luc.* 23. 30.
en de doodt ſal van haer vluchten.
7 En de gelijckeniſſe der ſprinckhanen zijn gelijck paerden: die *Sap.* 16. 9.
bereydt zijn ten ſtrydt, en op haer hoofden als kroonen, gelijck aen gout, en haer aenſichten waren gelijck Menſchen aenſichten:
8 En ſy hadden hayr gelijck Vrouwen hayr, en haer tanden waren gelijck Leeuwen tanden,
9 En ſy hadden pantſieren als yſeren pantſieren, en het geluyt van haren vleugelen was als 't geruyſch van wagenen met veel paerden loopende ten ſtrydt,
10 En ſy hadden ſtaerten gelijck der Schorpioenen, en daer waren haecken in hare ſtaerten, en haer macht was aen de Menſchen hinder te doen vijf maenden:
11 En ſy hadden over haer een Koninck den Engel des afgronts, die genoemt was in 't Hebreeuſch Abaddon, maer in 't

in 't Griecks Appollyon, in 't Latijn hebbende den naem Exterminans (dat is, vernielende:)
12 Het eene wee is wegh gegaen, en ſiet, daer komen noch twee wee-en hier na.
13 En de ſeſte Engel heeft met de trompet geblaſen, en ick heb een ſtem gehoort uyt de vier hoornen van den gouden Outaer die daer is voor Godts oogen,
14 Seggende tot den ſeſten Engel die die trompet hadde: Ontbindt de vier Engelen die gebonden zijn in den grooten vloedt Euphrates.
15 En de vier Engelen zijn ontbonden geweeſt, die bereyt waren ter uur en dagh, en maent, en jaer, dat ſy dooden ſouden het darde deel der Menſchen.
16 En 't getal van dat heyr des peerde-volcks was twintigh duyſentmael thien duyſent. En ick heb haer getal gehoort.
17 En alſoo heb ick de paerde geſien in een geſicht; en die daer op ſaten, hadden vuurige en jacinthine en ſolferachtige pantſieren, en de hoofden der Paerden waren gelijck de Leeuwen hoofden, en uyt haer muyl ginck vuur, en roock, en ſolfer.
18 En van deſe drie plagen is gedoodt het darde deel der Menſchen, van het vuur, en van den roock, en van het ſolfer, die uyt haren muyl quamen.
19 Want der Paerden macht is in haer muyl, en in hare ſtaerten: want hare ſtaerten waren als Serpenten, hebbende hoofden, en hier mede doen ſy hinder.
20 En de andere Menſchen die niet gedoodt en zijn in deſe plagen, noch geen penitentie gedaen en hebben van de wercken haerder handen, dat ſy niet aenbidden en ſouden de Duyvels, en de gouden, en ſilveren, en metalen, en ſteenen, en houten afgodts-beelden, die noch ſien en kennen, noch hooren, noch wandelen,
21 En ſy en hebben geen boetvaerdigheydt gepleeght van haren doodtſlagen, noch van hare toveryen, noch van hare onkuysheydt, noch van hare dieveryen.

Het X. Capittel.

1 ENde ick heb geſien eene andere ſtarcken Engel, nederdalende van den Hemel, gekleet met een wolck, en een regenboogh op ſijn hooft, en ſijn aenſicht was gelijck de Son, en ſijn voeten als een Colom vuurs.
2 En hy had in zijn handt een open boeckje, en hy heeft zijn rechter voet geſtelt op de Zee, en de ſlincker op de Aerde,
3 En hy heeft geroepen met een luyde ſtem, gelijck als een Leeuw brieſcht. En als hy geroepen hadde, hebben de ſeven donderſlagen haer ſtemmen geſproken.
4 En als de ſeven donderſlagen haer ſtemmen geſproocken hadden, ſoo ſoude ickſe geſchreven hebben, en ick heb gehoort een ſtem van den Hemel ſeggende tot my. Zegelt toe 't geene dat

dat de ſeven donder-ſlagen geſproken hebben, ende en wildt dat niet ſchryven.

5 En den Engel die ick geſien heb, ſtaende op de Zee, en op der Aerde, heeft zijn handt opgeheven ten Hemel, *Dan. 12. 7.*

6 En heeft geſworen by den levenden in eeuwigheden der eeuwigheden, die geſchapen heeft den Hemel: ende 't gene dat 'er in is; en de Aerde, en 't gene dat 'er in is; en de Zee, en 't gene dat 'er in is, dat 'er geen tydt meer zijn en ſal.

7 Maer in de dagen van de ſtem van de ſevenſte Engel, als die ſal beginnen met de trompet te ſlaen, dan ſal voleyndt worden Godts verholentheydt, gelijck hy verkondight heeft door zijn Knechten de Propheten.

8 En ick heb gehoort een ſtem van den Hemel wederom ſpreeckende tot my, en ſeggende: Gaet henen en neemt het open Boeck van de handt des Engels, ſtaende op de Zee, en op de Aerde.

9 En ick ben gegaen tot den Engel, ſeggende tot hem, dat hy my het Boeck ſoude geven. Ende hy heeft tot my geſeydt: Neemt het Boeck, en verſlint het, en dat ſal uw buyck bitter maken, maer in uw mont ſal het ſoet zijn als honingh. *Ezech. 3. 1.*

10 En ick heb het Boeck genomen uyt de handt des Engels, en ick heb het verſlonden, en het was in mijn mondt ſoet als honingh. En als ick het verſlonden hadde, is mijn buyck bitter geworden.

11 En hy heeft tot my geſeydt: Ghy moet weder propheteren aen de Heydenen, en Luyden, en Talen, en veel Koningen.

Het XI. Capittel.

1 ENde my is gegeven een riet gelijck een roede, en my is geſeydt: Staet op, en meet den Tempel Godts, en den Outaer, en de gene die daer aenbidden:

2 Maer de Sael, die buyten den Tempel is, werpt uyt, ende en meet die niet, want ſy is den Heydenen gegeven, en de Heylige Stadt ſullen ſy betreden twee-en-veertigh maenden:

3 En ick ſal mijn twee getuygen geven, en ſy ſullen voorſeggen duuſent twee hondert tſeſtigh dagen, gekleet met ſacken.

4 Deſe zijn twee Olijf-boomen, en twee Kandelaren, in 't aenſchijn des Heeren van 't Aertrijck ſtaende.

5 Ende is 't dat ymandt haer wil hinder doen, ſoo ſalder een vuur uyt haer mondt gaen, en ſal haer vyanden verſlinden: en is 't dat ymandt haer wil quetſen, die moet gedoodt worden.

6 Deſe hebben macht den Hemel te ſluyten, dat niet en regene in de dagen van hare Prophecye: en ſy hebben macht over de wateren, om die te verkeeren in bloedt, en de Aerde te ſlaen met alle plagen, ſoo dickwils als ſy willen.

7 En als ſy haer getuygenis ſullen voleyndt hebben, dan ſal het beeſt, dat van den afgront opgeklommen is, tegen haer een ſtrydt houden, en ſalſe verwinnen en dooden.

8 En

8 En hare lichamen ſullen leggen in de ſtraten van de groote Stadt, die geeſtelijck genoemt wordt Sodoma en Egyptus, daer haer Heer oock gekruyſt is geweeſt:
9 En van de geſlachten, ende luyden, en talen, en volckeren ſullen haer lichaemen ſien, drie dagen en een halve, en hare lichamen en ſullen ſy niet laten begraven,
10 Ende die op de Aerde woonen, ſullen over haer blyde en vrolijck zijn, en malkanderen giften ſenden: want deſe twee Propheten hebben gepynicht de gene die op de Aerde woonden.
11 En na drie dagen en een halve, is den geeſt des levens van Godt in haer gegaen. Ende ſy hebben geſtaen op haer voeten. En een groote vrees heeft haer overvallen dieſe geſien hebben.
12 En ſy hebben een groote ſtem gehoort uyt den Hemel, tot hen ſeggende: Klimt hierwaerts op, en ſy zijn in den Hemel geklommen in een wolck, en haer vyanden hebbenſe geſien.
13 En op die uur is 'er een groote aerdtbevinge geſchiet, en het thiende deel van de Stadt is gevallen, en in de aerdtbevinge zijn ſeven duuſent Menſchen namen gedoodt, en de andere zijn bevreeſt geworden, en ſy hebben de Godt des Hemels glorie gegeven.
14 't Weede wee is wegh gegaen, en ſiet het darde wee ſal haeſt komen.
15 En de ſevenſte Engel heeft met de trompet geſlagen, en daer zijn groote ſtemmen in den Hemel geſchiet, ſeggende: Het ryck deſer Wereldt is geworden ons Heeren, en van ſijn Geſalfde, en hy ſal heerſchen in eeuwigheden der eeuwigheden. Amen.
16 En de vier-en-twintigh Ouderlingen, die voor 't aenſchyn Godts ſitten in hare ſetelen, zijn gevallen op hare aenſichten, en hebben Godt aengebeden, ſeggende:
17 Wy dancken u Heer Godt Almachtigh, die zijt, en die waert, en die komen ſult: want ghy hebt genomen u groote macht, en hebt geheerſcht.
18 En de Heydenen zijn gram geworden, en uw thoorn is aengekomen, en den tydt der dooden, om geoordeelt te worden, en loon gegeven te worden uwe Dienaren den Propheten en Heyligen, en den genen die uwen naem vreeſen, den kleynen en grooten, en om te vernielen de gene die d' Aerde verdorven hebben.
19 En den Tempel Godts is geopent in den Hemel, en de Arck zijns Teſtaments is geſien geweeſt in zijn Tempel, en daer zijn geſchiet blixemen, en ſtemmen, en aerdtbevinge, en grooten hagel.

Het XII. Capittel.

1 ENde een groot teecken is geopenbaert in den Hemel. Een Vrouw gekleet met de Son, en de Maen onder haer voeten,

voeten, en op haer hooft een Croon van twaelf Starren,
2 En bevrucht zijnde, riep ſy in barens noodt weſende, en ſy leet pyn om te baren.
3 En daer is een ander teecken geſien in den Hemel: en ſiet een groote roode Draeck, hebbende ſeven hoofden, en thien hoornen, en op ſijn hoofden ſeven kroonen,
4 En zijn ſtaert trock het dardendeel van de Starren des Hemels, en heeft die geworpen op d'aerde. En den Draeck ſtont voor de Vrouw die baren ſoude, op dat hy, als ſy gebaert hadde, haer Kindt ſoude verſlinden.
5 En ſy heeft gebaert een Manlijck Kindt, dat regeeren ſoude allen de Heydenen met een yſere roede: en haer Soon is opgenomen tot Godt, en tot ſijnen throon,
6 En de Vrouw is gevlucht in de Woeſtijn, daer ſy een plaets hadde van Godt bereydt, dat men haer daer voeden ſouden duuſent twee hondert en tſeſtigh dagen.
7 En daer is een groote ſtrydt geſchiet in den Hemel, Michaël en zijn Engelen ſtreden tegen den Draeck: en den Draeck ſtreet en zijn Engelen:
8 En ſy en hebben niet machtigh geweeſt, noch haer plaets en is voortaen niet meer gevonden in den Hemel.
9 En die groote Draeck, het oude Serpent, die genoemt wort den Duuvel, en Satanas, die de gantſche Wereldt verleydt, is verdreven, en hy is geworpen in de Aerde, en zijn Engelen zijn met hem geworpen:
10 En ick heb een groote ſtem gehoort in den Hemel, ſeggende: Nu is de ſaligheydt, en de kracht, en het ryck van onſe Godt geworden, en de macht van zijn Chriſtus: want de beſchuldiger onſer Broederen is verworpen, dieſe beſchuldighde voor't aenſchijn van onſen Godt dagh en nacht.
11 En ſy hebben hem verwonnen door het Bloedt des Lams, en door't woordt van zijn getuygenis, en ſy en hebben hare zielen niet lief gehadt tot 'er doodt toe.
12 Daerom verblydt u ghy Hemelen, en die daer in woont. Wee de Aerde en Zee, want den Duuvel is tot u lieden nedergedaelt, hebbende een groote gramſchap, wetende dat hy weynigh tydt heeft.
13 En na dat den Draeck geſien hadde dat hy geworpen was ter Aerden, heeft hy vervolght de Vrouw die dat Mannelijck Kindt gebaert hadde.
14 En aen de Vrouw zijn gegeven twee vleugelen van een groote Arent, dat ſy vliegen ſoude in de woeſtyn, in haer plaets, daer ſy gevoet wordt een tydt, en tyden, en de helft van een tydt van 't aenſicht des Serpents.
15 En 't Serpent heeft uyt zijn muyl na de Vrouw water geſchoten als een ſtroom, om dat hy ſoude maecken datſe getrocken ſoude worden van de vloet.
16 En de Aerde heeft de Vrouw geholpen: En de Aerde heeft haer mondt open gedaen, en heeft verſlonden de vloedt, die

die den Draeck uyt ſijnen muyl geworpen heeft.
17 En den Draeck is gram geworden tegen de Vrouw, en hy is wegh gegaen, om te ſtryden tegen de andere van haer ſaet die Godts geboden bewaren, en hebben de getuygenis Jeſu Chriſti,
18 Ende hy heeft geſtaen op het ſant van de Zee.

Het XIII. Capittel.

1 ENde ick heb geſien uyt de Zee een Beeſt opklimmende, hebbende ſeven hoofden, en thien hoornen, en op haer hoornen thien kroonen, en op haer hoofden namen van Godslaſteringe.
2 En 't Beeſt dat ick geſien heb, was gelijck een Pardus, en haer voeten waren gelijck de voeten van eenen Beer, en haer muyl als een Leeuws muyl. En den Draeck heeft haer zijn kracht gegeven, en groote macht.
3 En ick heb geſien een van hare hoofden als doodelijck gewont, en haer doodelijcke wondt is geneſen geweeſt. En al 't aerdtrijck heeft ſich verwondert na 't Beeſt.
4 En ſy hebben den Draeck aengebeden, die aen het Beeſt macht gegeven heeft, en ſy hebben 't Beeſt aengebeden, ſeggende: Wie is 't Beeſt gelijck? Of wie ſal kennen ſtryden tegen haer?
5 En haer is een mondt gegeven, ſprekende groote dingen en Godtslaſteringe: en haer is macht gegeven dat te doen twee-en-veertigh maenden lanck.
6 En ſy heeft haer mondt open gedaen in laſteringen tegen Godt, om te laſteren zijn naem, en zijn Tabernakel, en de gene die in den Hemel woonen.
7 En haer is gegeven te ſtryden tegen de Heyligen, en die te verwinnen: En haer is macht gegeven in alle geſlachte, en volcke, en tale, en luyden,
8 En ſy hebbenſe alle aengebeden die op de Aerde woonen, welcker namen niet en zijn geſchreven in het Boeck van 't leven des Lams, 't welck gedoodt is van 't beginſel der Wereldt.
9 Heeftер ymandt ooren, die hoore.
10 Die in gevangeniſſen geleydt heeft, ſal gaen in de gevangeniſſe: die met het ſwaert doodt geſlagen heeft, die moet oock met het ſwaert gedoodt worden. Hier is de patientie en 't geloof der Heyligen.
Gen. 9. 6. Matth. 26. 52.
11 En ick heb geſien een ander Beeſt opklimmende van de Aerde, en hadde twee hoornen, gelijck de hoornen des Lams, en ſy ſprack gelijck den Draeck.
12 En ſy dede al de macht van 't eerſte Beeſt voor haer aenſchyn, en ſy heeft de Aerde, en die daer op woonen, doen aenbidden 't eerſte Beeſt, welcks doodelijcke wondt geneſen is geweeſt.
13 En ſy heeft groote teeckenen gedaen, alſoo datſe oock heeft doen

doen vuur van den Hemel nederdalen op d' Aerde, voor 't aenſchijn der Menſchen.
14 En ſy verleyt de Inwoonders der Aerden, om de teeckenen die haer gegeven zijn te doen voor 't aenſchijn der beeſt, ſeggende aen de Inwoonders der Aerden, dat ſy maecken ſouden een beeldt van 't beeſt, die de wondt des ſwaerts heeft, en geleeft heeft.
15 En haer is gegeven dat ſy een geeſt ſoude geven aen 't beelt van 't beeſt, en dat het beeldt van 't beeſt, ſoude ſpreecken; en dat 'et doen ſoude dat alle de gene die niet en aenbaden het beeldt van't beeſt, gedoodt ſouden worden.
16 En ſy ſalſe alle, kleyne en groote, rijcke en arme, vrye en eygen knechten, doen hebben een teecken in haer rechter hant, of in hare voorhoofden,
17 En dat niemant en ſal mogen koopen of verkoopen, dan de geene die het teecken of den naem van het beeſt, of het getal van haer naem hebben.
18 Hier is wijsheydt. Wie verſtant heeft, die rekene 't getal van 't beeſt: want het is 't getal van een Menſch, en haer getal is ſes hondert ſes-en-tſeſtigh.

Het XIV. Capittel.

1 ENde ick heb geſien, en ſiet het Lam ſtont op den Bergh Sion, en met hem hondert vier-en-veertigh duuſent, hebbende zijn naem, en zijns Vaders naem geſchreven in hare voorhoofden.
2 En ick heb een ſtem gehoort van den Hemel, als een ſtem van veel wateren, en als een ſtem van een groote donder: en de ſtem die ick hoorde, was als de harpſlagers ſpelende op hare harpen.
3 Ende ſy ſongen als een nieuwe ſangh voor den ſtoel, en voor de vier dieren, en de Ouderlingen: en niemandt en mocht die ſangh ſingen, dan die hondert vier-en-veertigh duuſent, die gekocht zijn van de Aerde.
4 Dit zijnſe die met Vrouwen niet beſmet en zijn geweeſt: want ſy zijn Maeghden. Deſe volgen 't Lam al waer het gaet. Deſe zijn gekocht uyt de Menſchen, tot eerſte vruchten aen Godt en het Lam,
5 En in haer mondt is geen leugen gevonden, want ſy zijn ſonder ſmette voor den throon Godts.
6 Ende ick heb geſien een anderen Engel vliegende door 't midden van den Hemel, hebbende het Eeuwigh Euangelie, dat hy ſoude 't Euangelie preecken den genen die op d' Aerde ſitten, en op alle natie, en geſlachte, en talen, en volcke,
7 Seggende met een groote ſtem: Vreeſt den Heer, en geeft hem eer, want de uur zijns oordeels is gekomen, en aenbidt hem die gemaeckt heeft Hemel en Aerde, Zee, en de Fonteynen der Wateren. *Pſalm 145. 6. Act. 14.*

Iſa. 21. 9. *Ier.* 51. 8. *Apoc.* 18. 2.

8 En een andere Engel is 'er gevolght, ſeggende: gevallen, gevallen is de groote ſtadt Babylon, die van den Wijn der gramſchappen haerder onkuyſcheden te drincken heeft gegeven alle luyden.

9 En de darde Engel is deſen gevolght, ſeggende met luyde ſtemme: Is 't dat ymandt het Beeſt aenbidt, en haer beelt, en ontfanght het teecken in zijn voorhooft, of in zijn handt,

10 Deſe ſal oock drincken van de wijn des thoorns Godts, die gemenght is met de puere dranck in den kelck van ſijn thoorn, en hy ſal gepynight worden met het vuur en ſolfer in 't aenſicht der heylige Engelen, en voor 't aenſchyn des Lams,

11 En den roock van haren tormenten ſal opklimmen in eeuwigheden der eeuwigheden: noch ſy en hebben geen ruſt dagh en nacht, die 't beeſt en haer beeldt aengebeden hebben, en is 't dat ymandt ontfangen heeft het teecken haers naems.

12 Hier is de patientie der Heyligen, die Godts geboden onderhouden ende 't geloof van Jeſu.

13 Ende ick heb een ſtem gehoort van den Hemel, ſeggende tot my: Schrijf: Saligh zijn de dooden die in den Heer ſterven, van nu voortaen ſeydt de Geeſt dat ſy ruſten van haren arbeyt: want hare wercken volgen haer.

14 En ick heb geſien, en ſiet een blinckende wolck, en op de wolck een ſittende gelijck den Sone des Menſchen, hebbende op zijn hooft een gouden kroon, en in zijn handt een ſcherpe ſeyn.

15 En een andete Engel is 'er uyt gegaen uyt den Tempel, roepende met luyde ſtemme tot den genen die ſat op de wolcke: Slaet uyt u ſeyn en maeyt, want de uur is gekomen dat men 't maeyen ſoude, dan den Ooghſt der Aerden is droogh geworden.

Joel. 3. 13. *Matth.* 13. 39.

16 En die op de wolck ſat, heeft zijn ſeyn geſlagen op de Aerde, en de Aerde is gemaeyt.

17 En een andere Engel is uyt gegaen uyt den Tempel die in den Hemel is, oock hebbende een ſcherpe ſeyn.

18 Ende een andere Engel is uyt gegaen van den Outaer, die macht hadde over 't vuur, en hy heeft met luyde ſtemme geroepen tot de geen die de ſcherpe ſeyn hadde, ſeggende: Slaet in u ſcherpe ſeyn, en ſnijt af de druyven van den wyngaert der Aerden, want zijn wyndruyven zijn rijp.

19 En de Engel heeft zijn ſcherpe ſeyn geſlagen op de Aerde, en hy heeft de druyven af-geſneden van den wijngaert der Aerden, en hy heeftſe geworpen in den grooten put van Godts thoorn.

20 En die put is getreden geweeſt buyten de Stadt, en daer is bloet geloopen uyt den put, tot de toomen der paerden over duyſent ſes hondert ſtadien.

Het

Het XV. Capittel.

1 ENde ick heb een ander teken geſien in den Hemel, groot en wonderlijck, ſeven Engelen, hebbende de ſeven laetſte plagen. Want in die is voleyndt Godts gramſchap.
2 En ick heb geſien als een glaſe zee met vuur gemenght, en de geene die verwonnen hebben 't beeſt, en haer beelt, en 't getal van haer naem, ſtaende op de glaſen zee, hebbende Godts harpen,
3 En ſingende het Liedeken van Moyſes Godts dienaer, en het Liedeken des Lams, ſeggende: groot en wonderlijck zijn u wercken, Heere Godt Almachtigh: rechtvaerdigh en waerachtigh zijn u wegen, Koningh der eeuwigheden.
4 Wie en ſal u niet vreeſen Heer, en niet groot maken uwe naem? Want ghy zijt alleen goedertieren: want alle de Heydenen ſullen komen, en aenbidden voor u aenſicht, want u oordeelen zijn openbaer. *Ier. 10. 7.*
5 En hier na heb ick geſien, en ſiet, den Tempel van het Tabernakel des getuygenis is open gedaen in den Hemel.
6 En de ſeven Engelen, hebbende de ſeven plagen, zijn gegaen uyt den Tempel, gekleet met ſuyver en wit blinkent lijnwaer, en omgort ontrent de borſten met goude gordelen.
7 En een van de vier dieren heeft aen de ſeven Engelen gegeven ſeven goude ſchalen, vol van den thoorn Godts, die daer leeft in eeuwigheden der eeuwigheden.
8 En den Tempel wierdt vervult met de roock van Godts Mayeſteyt, en van zijn kracht: en niemandt en konde gaen in den Tempel, tot dat volbracht waren de ſeven plagen van de ſeven Engelen.

Het XVI. Capittel.

1 ENde ick heb gehoort een groote ſtem van den Tempel, ſeggende aen de ſeven Engelen: gaet, en ſtort uyt de ſeven ſchalen van Godts gramſchap op de Aerde.
2 En d' eerſte is wegh gegaen, en hy heeft zijn ſchael uytgeſtort op de Aerde, en daer is geworden een wreede en ſeer quade wondt in de Menſchen, die het teecken van 't beeſt hadden, en in de gene die haer beeldt aen gebeden hadden:
3 En de tweede Engel heeft zijn ſchael uytgeſtort in de zee, en 't is geworden bloedt, als van een doode, en alle levende ziel is geſtorven in de zee:
4 En de darde heeft zijn ſchael uytgeſtort op de revieren, en op de fonteynen der wateren, en 't is bloedt geworden.
5 En ick heb gehoort den Engel der wateren, ſeggende: ghy zijt rechtvaerdigh Heer, die zijt, en die waert heyligh, die dit geoordeelt hebt:
6 Want ſy het bloedt der Heyligen en Propheten uytgeſtort

hebben, en ghy hebt haer bloedt te drincken gegeven, want sy des waerdigh zijn.

7 Ende ick heb gehoort eenen anderen van den Altaer, seggende: Ja oock Heere Godt Almachtigh, waerachtigh ende rechtvaerdigh zijn uwe oordeelen.

8 En de vierde Engel heeft zijn schael uytgestort in de Son, en hem is gegeven de Menschen met hette te pynigen, en met het vuur:

9 En de Menschen hebben heet geweest met groote hette, en hebben gelastert den naem van Godt, die macht heeft over dese plagen, noch sy en hebben geen boetvaerdigheydt gedaen, dat sy hem de heerlijckheydt souden geven.

10 En de vijfde Engel heeft zijn schael uytgestort op den stoel van 't beest, en haer ryck is duyster geworden, en sy hebben hare tongen samen gegeten van pyn,

11 En hebben Godt van den Hemel gelastert van hare pynen en wonden, en sy en hebben geen penitentie gedaen voor haer wercken.

12 Ende de seste Engel heeft zijn schael uytgestort in de groote vloet Euphrates: En hy heeft zijn wateren uytgedrooght, om dat den wech soude bereydt worden aen de Koningen van den opganck der Sonne.

13 Ende ick heb gesien uyt den muyl des Draecks, en uyt den muyl der beesten, en uyt den mondt van de valsche Propheet, drie onsuyvere geesten, gelijck Kickvorsschen.

14 Want het zijn geesten der Duuvelen, doende teeckenen, en sy gaen voort tot de Koningen van 't geheel Aerdtrijck, om die te vergaderen ten strydt, tegen den grooten dagh des Almachtigen Godts.

Apoc. 3. 3. 15 Siet ick kome als een dief: Salich is hy die waeckt, en be-
1 Thess. 5. 2. waert zijn kleederen, dat hy niet naeckt en wandele, en dat sy zijn leelijckheydt sien.

2 Pet. 3. 10. 16 En hy salse vergaderen ter plaetse die in 't Hebreeusch genoemt is Armagedon.

17 En de sevenste Engel heeft zijn schael uytgestort in de lucht, en daer is een groote stem uytgekomen uyt den Tempel van den throon, seggende: het is gedaen.

18 En daer zijn geschiet blixemen en stemmen, en donderen: en daer is een groote aerdtbevinge geschiet, hoedanigh noyt geweest en is, van dat de Menschen hebben begonnen te woonen op de Aerde, sulcke aertbevinge soo groot.

19 En de grootste stadt is geworden in drie deelen, en de steden der Heydenen zijn gevallen. En 't groote Babylon is gekomen in gedachtenisse voor Godt, om haer te geven den Kelck van den wyn der verbolgentheyt zijnder gramschappen.

20 En alle eylandt is gevloden, en de bergen en zijn niet gevonden.

21 En een grooten hagel gelijck een pondt is gevallen van den Hemel op de Menschen. Ende de Menschen hebben Godt gelastert

laſtert om de plaegh des hagels: Want die was ſeer krachtelijck groot geworden.

Het XVII. Capittel.

1 ENde daer is gekomen een van de ſeven Engelen, die de ſeven ſchalen hadden, en hy heeft met my geſproocken, ſeggende: Komt, ick ſal u toonen het oordeel van de groote hoer, die op veel wateren ſit,

2 Waer mede onkuyſcheydt bedreven hebben de Koningen der Aerden, en die op d' Aerde woonen zijn droncken geworden van den wijn haerder onkuyſcheydt.

3 En hy heeft my wech gevoert in den geeſt in de woeſtyn, en ick heb geſien de Vrouw ſittende op een roodt beeſt, vol namen der blaſphemien, hebbende ſeven hoofden en thien hoornen.

4 En de Vrouw was al om gekleet met purper en roodt ſcharlaken, en vergult met gout, en koſtelijcke geſteente, en paerlen, hebbende een goude kelck in haer handt, vol afgryſelijckheydts, en onſuyverheydts, van haer onkuysheydt.

5 En in haer voorhooft een naem geſchreven, Verholentheydt: De groote Babylon, de Moeder der Hoereeringen en afgryſelijckheden der Aerden.

6 Ende ick heb geſien de Vrouw droncken van 't bloedt der Heyligen, en van 't bloedt van Jeſus getuygen. En ick ben verwondert geweeſt, doen ickſe geſien hadde, met groote verwonderinge.

7 En den Engel heeft tot my geſeydt: waerom zijt ghy verwondert? Ick ſal u ſeggen de verholentheydt van de Vrouw, en van het beeſt dat haer draeght, dat ſeven hoofden heeft, en thien hoornen.

8 't Beeſt dat ghy geſien hebt, dat is geweeſt, en ſy en is niet, en ſy ſal opklimmen van den afgront, en ſal in de verderffeniſſe gaen: en die op d' Aerde woonen, ſullen haer verwonderen (der welcker namen niet geſchreven en zijn in het boeck des levens van de ſcheppinge des Wereldts) ſiende 't beeſt, dat was, en niet en is.

9 Ende dit is den ſin, die wysheydt heeft. De ſeven hoofden zijn ſeven bergen, daer de Vrouw op ſit, en het zijn ſeven Koningen.

10 De vijf zijn gevallen, de eene is, en d' ander en is noch niet gekomen: en als hy komen ſal, ſoo moet hy een kleynen tydt blyven.

11 En 't beeſt dat was, en niet en is, en ſy is de achtſte, en van de ſevenen, en ſy gaet in de verdoemeneniſſe.

12 En de thien hoornen die ghy geſien hebt, zijn thien Koningen: die noch geen ryck ontfangen en hebben, maer ſy ſullen machtigheyt als Koningen op een uur ontfangen 't beeſt.

13 Deſe hebben eenen raedt en kracht, en haer macht ſullen ſy aen het beeſt leveren.

1 *Tim.* 6. 15. *Apoc.* 19. 16. 14 Deſe ſullen tegen 't Lam ſtryden, en het Lam ſalſe verwinnen: want het is een Heer der Heeren, en een Koningh der Koningen, en die met hem zijn geroepen, en verkooren, en geloovige.

15 En hy heeft my geſeydt: De wateren die ghy geſien hebt daer de hoer ſit, dat zijn volcken, en luyden, en talen.

16 Ende de thien hoornen die ghy geſien hebt in het beeſt: deſe ſullen de hoer haten, en ſy ſullenſe woeſt maecken, en naeckt, en ſullen haer vleeſch eten, en ſy ſullen haer met het vuur heel verbranden.

17 Want Godt heeft het in hare harten gegeven dat ſy doen ſoude 't gene dat hem behagelijck is, op dat ſy haer ryck ſouden geven aen het beeſt, tot dat volbracht worden Godts woorden.

18 En de Vrouw die ghy geſien hebt, is de groote ſtadt, die 't ryck heeft over de Koningen der Aerden.

Het XVIII. Capittel

1 ENde hier na heb ick geſien een anderen Engel nederdalende van den Hemel, hebbende een groote macht: en de Aerde is verlicht geweeſt van zijn heerlijckheydt,

Iſa. 21. 9. *Ier.* 51. 8. *Apoc.* 14. 8. 2 En hy heeft uytgeroepen met kracht, ſeggende: Sy is gevallen, ſy is gevallen de groote Babylon, en ſy is geworden een wooningh der Duuvelen, en een bewaringh van alle onſuyvere geeſten, en een bewaringh van alle onreyn en hatelijck gevogelt.

3 Want van den wyn der gramſchappen vanhaer onkuyſcheydt hebben alle de Heydenen gedroncken, en de Koningen der wereldt hebben met haer onkuysheydt bedreven, en de kooplieden der aerden zijn van de kracht haerder weeldigheden ryck geworden.

4 En ick heb gehoort een andere ſtem, ſeggende: Gaet uyt van haer mijn Volck, op dat ghy niet deelachtigh en wort haerder misdaden, en dat ghy van haren plagen niet en ontfanght.

5 Want hare ſonden zijn gekomen tot den Hemel toe. En de Heer is gedachtigh geworden haerder boosheden.

6 Betaelt haer wederom gelijck ſy u lieden gedaen heeft, ende dubbelt haer dubbelt na haer werken. In den Kelck daer ſy in gemenght heeft, menght haer dubbelt.

Iſa. 47. 8. 7 Soo ſeer als ſy haer verheerlijckt heeft, en in welluſtigheden geweeſt is, ſoo veel tormenten en droefheden geeft haer, want ſy ſeydt in haer hart: Ick ſit een Koningin, en ick ben geen Weduwe, en ick en ſal geen rouw ſien.

8 Daerom ſullen haer plagen op een dagh komen, de doodt, en de rouw, en den honger, en ſy ſal met het vuur verbrandt worden: Want Godt is ſtarck, die haer oordeelen ſal.

9 En de Koningen der Aerden ſullen weenen, en hen ſelven beklagen over haer, die met haer onkuyſcheydt bedreven hebben, en in welluſtigheden geleeft hebben, als ſy ſien ſullen den roock van haren brandt,

10 Van

10 Van verre ſtaende om de vrees van haren tormenten, ſeggende: Wee, wee die groote ſtadt Babylon, die ſtarcke ſtadt, want op een uur is u oordeel gekomen:
11 En de Kooplieden der Aerden ſullen weenen, en droevigh geklach maken over haer, want hare waren en ſal niemant voortaen meer koopen,
12 Het koop goet des gouts en ſilvers, en van koſtelijcke geſteenten, ende peerlen, en van het koſtelijck lijnwaet, ende purpuren, en zijden lakenen, ſcharlakenen, en alderhande Thymenhouten, en allerley cieraet van Yvoor, en alle gereetſchappe van koſtelijcke geſteente, en van metael, en yſer, en marmorſteen, en kaneel, en de welrieckende ſpecien,
13 En ſalven, en wieroocks, en wijns, en olien, en terwen bloeme, en terwe, en behulpſame beeſten, en ſchapen, en paerden, en wagenen, en ſlaven, en ziele der Menſchen.
14 En de appelen der bergeerten uwer zielen zijn van u geſcheyden, en alle vette en uytnemende dingen zijn van u vergaen, en ſy en ſullen voortaen die niet meer vinden.
15 De Koopluyden deſer dingen, die ryck geworden zijn, ſullen ver van haer ſtaen, om de vrees van hare tormenten, weenende, ende droeffelijck klagende,
16 En ſeggende: Wee, wee de groote ſtadt, die gekleet was met koſtelijck lijnwaet, en purper, en ſchaerlaecken, en vergult was met goudt, en koſtelijcke geſteente, en peerlen,
17 Want in een uur zijn verdorven ſoo grooten rijckdommen, en alle ſtierman, en alle die in ſtaende wateren te ſcheep varen, en de ſchip-luyden, en die in de zee hanteringe hebben, hebben van verre geſtaen,
18 En hebben geroepen, ſiende de plaets van haer brandt, ſeggende: wat Stadt is 'er gelijck aen deſe groote Stadt?
19 En ſy hebben ſtof op haere hoofden geworpen, en hebben geroepen al weenende, en droeffelijck klagende, ſeggende: Wee, wee de groote Stadt, waer in dat ryck geworden zijn alle die ſchepen hadde in de zee, van haer geldt: Want op een uur is ſy verwoeſt geweeſt.
20 Verheucht u op haer ghy Hemelen, en ghy Heylige Apoſtelen, en Propheten: want Godt heeft u oordeel geoordeelt van haer.
21 En een ſtarcken Engel heeft opgenomen een ſteen, gelijck eenen grooten molen-ſteen, en heeft die in de zee geworpen, ſeggende: Met ſulcken ſtorm ſal geworpen worden de groote ſtadt Babylon, en ſy en ſal nu voortaen niet meer gevonden worden.
22 En de ſtem der harp-ſlagers, en muſijck-ſpeelders, en pypers, en trompetters en ſal in u niet meer gehoort worden, en alle konſtigh werckman van alderley konſten en ſal in u niet meer gevonden worden, en 't geluyt der molen en ſal in u niet meer gehoort worden,
23 En het licht des lichters en ſal in u niet meer ſchynen, en de

ſtem des Bruydegoms en Bruydt en ſal in u voortaen niet meer gehoort worden : want u Koopluyden waren de Prineen des Landts. Want in u betooveringe hebben alle de Heydenen gedoolt.

24 Ende in haer is gevonden 't bloedt der Propheten en Heyligen, en van alle de gene die gedoodt zijn op d' aerde.

Het XIX. Capittel.

1 HIer na heb ick gehoort als een ſtem van veel ſcharen in den Hemel : ſeggende : Alleluja, Saligheydt, en glorie, en kracht behoort onſen Godt.

2 Want waerachtigh en rechtvaerdigh zijn ſijn oordeelen, die recht gedaen heeft van de groote hoer, die d' aerde verdorven heeft met haer hoereringe, en heeft het bloedt van ſijne Heylige gewroken uyt hare handen.

3 En ſy hebben wederom geſeyt : Alleluja. En haren roock klimt op in eeuwigheden der eeuwigheden.

4 En de vier-en-twintigh Ouderlingen, en de vier dieren zijn nedergevallen, en hebben Godt ſittende op den throon aengebeden, ſeggende, Amen, Alleluja.

5 En daer is een ſtem van den throon uytgegaen, ſeggende: Secht lof onſen Godt alle zijn Dienaers, en die Godt vreeſt, kleyn en groot.

6 En ick heb gehoort een ſtem als van een groote ſchare, en gelijck een ſtem van veel wateren, en gelijck een ſtem van groote donderen, ſeggende, Alleluja : Want de Heer onſe Godt Almachtigh heeft geheerſcht.

7 Laet ons blyde zijn, en ons verheugen, en hem heerlijckheyt geven : want de Bruyloft des Lams is gekomen, en zijn Huysvrouw heeft haer bereydt,

8 En haer is gegeven, datſe haer ſal kleeden met koſtelijck lijnwaet, blinckende en wit. Want dat ſijn lijnwaet, zijn de rechtvaerdichmakingen der Heyligen.

Mat. 22 2. Luc. 14. 16. 9 En hy heeft my geſeydt : Schryft : Salich zijn ſy die tot het Avondtmael van de Bruyloft des Lams geroepen zijn. En hy ſeydt tot my : ſeght, deſe Godts woorden zijn waerachtigh.

Apoc. 22. 8. 10 En ick ben gevallen voor zijn voeten, om dat ick hem aenbidden ſoude. En hy ſeydt tot my : Siet toe dat ghy dit niet en doet : Ick ben u mede-dienaer, en uwer Broederen, die getuygenis hebben van Jeſu. Aenbidt Godt. Want Jeſus getuygenis is den geeſt der prophecyen.

11 En ick heb geſien den Hemel open, en ſiet een wit paert, en die daer op ſat, wierdt genoemt, Getrouw, en Waerachtich, en met de rechtvaerdigheyt oordeelt en ſtrydt hy :

12 Maer zijn oogen zijn als een vlamme vuurs, en op zijn hooft veel kroonementen, hebbende een naem geſchreven, die niemant en kent dan hy.

Iſa. 63. 1. 13 En hy was gekleedt met een kleedt beſproeyt met bloedt, en

en zijn naem wordt genoemt, 't Woordt Godts.
14 En de heyr-hrachten die in den Hemel zijn, volghden hem op witte paerden, gekleet met wit en ſuyver lijnwaet.
15 En uyt zijn mondt gaet een ſcherp ſwaert, op beyde zijden, dat hy daer mede ſoude ſlaen de Heydenen: En hy ſalſe regeeren met een yſere roede, en hy treet de pars van den wijn der raſende gramſchap van den thoorn Godts Almachtigh. *Pſ. 2. 9.*
16 En hy heeft in zijn kleedt en dye geſchreven: De Koninck der Koningen, en de Heer der Heerſchappyen. *Apoc. 17. 14.*
17 Ende ick heb geſien een Engel ſtaende in de Son, en hy heeft geroepen met een groote ſtem, ſeggende: alle den Vogelen die daer vlogen door 't midden des Hemels: Komt, en vergadert u tot Godts groot Avontmael, *1 Tim. 6. 15.*
18 Dat ghy eeten mooght het vleeſch der Koningen, en 't vleeſch der hooft-lieden, en 't vleeſch van de ſtercken, en 't vleeſch der paerden, en van de genen die daer op ſitten, en 't vleeſch van alle vrye menſchen, en ſlaven, en kleynen en grooten.
19 En ick heb 't beeſt geſien, en de Koningen der Aerde, en hare legers vergadert om een ſtrydt te houden tegen den genen die op 't paert ſat, en tegen zijne legers.
20 En 't beeſt is gegrepen, ende met haer de valſche Propheet, die teeckenen gedaen heeft voor hem, door de welcke hy verleyt heeft de gene die 't teecken van 't beeſt ontfangen hebben, en die haer beeldt aenbeden hebben. Al levende zijn deſe twee geworpen in den put van 't brandendt vuur met ſolfer,
21 En de andere ſijn verſlagen met het ſwaert dat uyt den mont gaet van den genen die op 't paert ſit, en alle de vogelen zijn verſaet geweeſt van haer vleeſch.

Het XX. Capittel.

1 ENde ick heb geſien een Engel neder dalende van den Hemel, hebbende den ſleutel van den afgrondt, ende een groote kettingh in zijn handt.
2 Ende hy heeft gegrepen den Draeck, het oude Serpent, welck is den Duuvel, en Satanas, en hy heeft hem gebonden tot duuſent Jaren,
3 Ende hy heeft hem geworpen in den afgrondt, en hy heeft die geſloten, en daer op geſegelt, dat hy de Heydenen niet meer verleyden en ſoude, tot dat de duuſent Jaren voleynd waren, en daer na moet hy ontbonden worden een weynigh tydts.
4 Ende ick heb de ſtoelen geſien, en ſy hebben daer op geſeten, en het oordeel is haer gegeven, en de zielen van de onthoofden, om Jeſus getuygenis, en om 't woort Godts, en die 't beeſt niet aengebeden en hebben, noch haer beelt, noch haer teecken ontfangen en hebben in haerlieder voorhooſden of handen,

ende ſy hebben geleeft en geheerſcht met Chriſto duuſent Jaren.

5 De andere dooden en zijn niet levende geworden, tot dat duuſent Jaren ge-eyndicht waren: dit is de eerſte verryſeniſſe.

6 Salich is hy, en heyligh, die een deel heeft in de d' eerſte verryſeniſſe: In deſe en heeft de tweede doodt geen macht. Maer ſy ſullen zijn Prieſters Godts en Chriſti, en ſy ſullen met hem heerſchen duuſent Jaren.

7 Ende als die duuſent Jaren voleynd ſullen weſen, dan ſal Satanas ontbonden worden uyt zijn Kercker: en hy ſal uytgaen, en verleyden de Heydenen die daer zijn op de vier hoecken der
Ezech. 38. 2. Aerden, Gog en Magog, en hy ſalſe vergaderen ten ſtryt, der welcker getal is gelijck het ſandt der zee.

8 En ſy zijn geklommen op de breetheydt der Aerden, en hebben omringelt de heyr legeren der Heyligen, en de uytverkorene Stadt:

9 En daer is een vuur neder-gedaelt van Godt uyt den Hemel, en dat heeftſe verſlonden. En de Duuvel dieſe verleyde, zijn geworpen in den poel des vuurs en ſolfers,

10 Daer 't beeſt en de valſche Propheet ge, ynight ſullen worden dach en nacht in eeuwigheden der eeuwigheden.

11 Ende ick heb geſien een groote wit-blinckende throon, en een daer op ſittende, voor wiens aenſicht is gevlucht de Aerde, en den Hemel: en daer en is geen plaets gevonden voor haer.

12 Ende ick hebbe geſien de dooden, kleyn en groot, ſtaende voor 't aenſchijn des throons, en de boecken zijn open gedaen, en daer is een andere boeck geopent, welck is des levens: en de dooden zijn geoordeelt uyt 't gene dat 'er geſchreven was in die boecken, na hare wercken:

13 En de Zee heeft de dooden gegeven die in haer waren: en de doodt en de hel hebben haer dooden gegeven die in haer waren, en daer is geoordeelt van elck beſonder na haer wercken.

14 En de hel en de doodt zijn geworpen in den poel des vuurs. Dit is de tweede doodt.

15 En die niet gevonden en is geſchreven in 't boeck des levens, die is geworpen in den poel des vuurs.

Het XXI. Capittel.

Iſa. 65. 17. en 66. 22. 2 Pet. 3. 13.

1 ENde ick heb geſien een nieuwen Hemel en nieuwe Aerde. Want den eerſten Hemel en d' eerſte Aerde is vergaen, en de Zee en is nu niet meer.

2 En ick Joannes heb geſien de heylige ſtadt Jeruſalem nieuw, nederdalende van den Hemel, van Godt bereyt, als een Bruydt verciert voor haer Man.

3 En ick heb gehoort een groote ſtem van den throon, ſeggende: Siet het Tabernakel van Godt met de Menſchen, en hy ſal met haer woonen, en ſy ſullen zijn volck zijn. En hy Godt ſelf met henlieden ſal haer Godt zijn,

4 En

4 En Godt ſal van hare oogen alle tranen afvegen, en de doot en ſal voortaen niet meer weſen, noch jammerlijck geklagh, noch geroep, noch pyn en ſalder meer zijn, want die eerſte zijn wegh gegaen. *Iſa.* 25. 8. *Apoc.* 7. 17.

5 En die in den throon ſat heeft geſeydt: Siet, ick maeck het al nieuw. Ende hy heeft my geſeydt: Schryft, want deſe woorden zijn ſeer geloovelijck, en waerachtigh. *Iſa.* 43. 18. 2 *Cor.* 5. 17.

6 Ende hy heeft my geſeydt: Het is gedaen, Ick ben Alpha en Omega, 't beginſel en 't eynde. Ick ſal den dorſtigen geven uyt de Fonteyn van het water des levens om niet. *Apoc.* 1. 3. *en* 22. 13.

7 Soo wie verwint, die ſal deſe dingen beſitten, en ick ſal hem een Godt weſen, en hy ſal my een Soon zijn.

8 Maer den vervaerden, en ongeloovigen, en vervloeckten, en den doodtſlagers, en den hoereerders, en toovenaers, en der afgoden-dienaers, en alle den logenaers, haer deel ſal weſen in de brandende poel met vuur en ſolfer, het welck is de tweede doodt.

9 En daer is gekomen een van de ſeven Engelen, hebbende de ſchalen vol van de ſeven laetſte plagen, en hy heeft met my geſproken, ſeggende: Komt, ende ick ſal u toonen de Bruydt, des Lams Huysvrouw.

10 Ende hy heeft my opgeheven in den geeſt op een groote en hooge Bergh, ende hy heeft my getoont de heylige ſtadt Jeruſalem, nederdalende uyt den Hemel van Godt,

11 Hebbende Godts klaerheydt, en haer licht was gelijck aen koſtelijcke geſteente, als den Jaſpis ſteen, gelijck Criſtallijn.

12 En ſy hadde een groote en hoogen muer, hebbende twaelf poorten, En in de poorten twaelf Engelen, en de namen daer op geſchreven, welck zijn de namen van de twaelf geſlachten der Kinderen van Iſrael.

13 Van den Ooſten drie poorten: En van het Noorden drie poorten: En van 't Zuyden drie poorten: En van het Weſten drie poorten.

14 En den muer der Stadt hadde twaelf fundamenten, en in die de twaelf fundamenten namen van de twaelf Apoſtelen des Lams.

15 En die met my ſprack, had een maet van een gout riet, dat hy meten ſoude de Stadt, en haer poorten, en de muer.

16 En de Stadt is in 't vierkant geſtelt, en haer langhte is ſoo groot als haer breete: En hy heeft de Stadt gemeten met het riet tot twaelf duuſent ſtadien, en haer langhte en hooghte en breete zijn al gelijck.

17 En heeft haer muer gemeten van hondert vier en veertigh cubitus, na de maet van een Menſch, welck is des Engels.

18 Ende de timmeragie van haer muer was van den ſteen Jaſpis, doch de Stadt was ſuyver gout, gelijck ſuyver glas.

19 En de fundamenten van de Stadts muer, waren met alderley koſtelijcke geſteenten verciert. Het eerſte fundament was Jaſpis, het tweede Sapphirus, het darde Calcedonius, het vierde Smaragdus,

20 Het

20 Het vijfde Sardonix, het ſeſte Sardius, het ſevenſte Chryſolitus, het achtſte Beryllis, het negenſte Topaſius, het thiende Chryſopraſus, het elfde Hyacinthus, het twaelde Amethyſtus.
21 En de twaelf poorten zijn twaelf peerlen, tot elcken beſonder: en elcke poort was een beſondere peerl. En de ſtraet van de Stadt was ſuyver gout, als door-ſchijnend glas.
22 En geen Tempel en heb ick in haer geſien. Want de Heer Godt Almachtigh is haren Tempel en 't Lam.
Iſa.60.19 23 En de Stadt en behoeft Son noch Maen dat die in haer lichten ſouden: Want Godts klaerheydt heeft haer verlicht, en hare lichter is 't Lam.
24 En de Heydenen ſullen wandelen in haer licht, en de Koningen der Aerden ſullen haer heerlijckheydt en eer tot haer brengen:
Iſa.60,11. 25 En hare poorten en ſullen niet geſloten worden in den dagh: want daer en ſal geen nacht zijn.
26 En ſy ſullen de heerlijckheydt en eer der Heydenen in haer brengen.
27 In haer en ſal niet komen iet dat beſmet is, of afgryſelijckheydt doende, en loogen, dan die geſchreven zijn in 't boeck des levens des Lams.

Het XXII. Capittel.

1 ENde hy heeft my getoont een ſtroom van levend water, blinckende gelijck criſtal, komende voort uyt den ſtoel Godts en van het Lam.
2 In 't midden van haer ſtraet, en aen beyde de zijden des vloets, den boom des levens, voort brengende twaelf vruchten, voor elcke maendt beſonder gevende zijn vrucht, en de bladeren des booms tot de geſontheydt der Heydenen.
3 En geenderley vervloeckinge en ſal voortaen meer weſen. Maer de ſtoelen Godts en des Lams ſullen in haer weſen, en zijn knechten ſullen hem dienen.
4 En ſy ſullen zijn aenſicht ſien, en ſijne naem in haere voorhoofden.
Iſa.60.20. 5 En de nacht en ſal voortaen niet meer weſen, en ſy en ſullen het licht des lichters niet behoeven, noch het licht van de Son, want de Heer Godt ſal haer verlichten, en ſy ſullen heerſchen in eeuwigheden der eeuwigheden.
6 En hy heeft my geſeydt, deſe woorden zijn d' aldergelooffelijckſte en waerachtigh. En de Heer van de geeſten der Propheten heeft ſijnen Engel geſonden, om te toonen zijnen dienaeren het gene dat haeſtelijck geſchieden moet.
7 En ſiet, ick kome raſſchelijck. Saligh is hy die bewaert de woorden der prophecye van dit boeck.
Apoc. 19. 10. 8 En ick ben Joannes die deſe dingen gehoort en geſien hebbe. En na dat ick 't gehoort en geſien hadde, ſoo ben ick neder gevallen

vallen, om dat ick aenbidden ſoude voor de voeten van den Engel, die my deſe dingen toonde,
9 En hy heeft my geſeyt: Siet toe dat ghy 't niet en doet, want ick ben u mede-knecht, en uwer Broederen der Propheten, en der gener die bewaren de woorden van de Prophecye van dit Boeck. Aenbidt Godt.
10 En hy ſeydt my: En teeckent de woorden van de Prophecyen van dit Boeck niet, want den tydt is na by.
11 Wie hindert, die hindere noch: en al wie in vuyligheden is, die werde noch vuyl: en die rechtvaerdigh is, die werde noch gerechtvaerdight: en die heyligh is, die werde noch geheylight.
12 Siet ick kome terſtont, en mijn loon is met my, om te betalen een ygelijck na zijn wercken.
13 Ick ben Alpha, en Omega, d' eerſte en de laetſte, 't beginſel en 't eynde. *Iſa. 41. 4. en 44. 6.*
14 Saligh zijn ſy die haer lange kleederen waſſchen in 't bloedt des Lams, op dat haer macht zijn mach in 't hout des levens, en dat ſy door de poorten mogen gaen in de Stadt. *en 48. 12. Apoc. 1. 8. en 21. 6.*
15 Buyten zijn de honden, en toovenaers, en de onkuyſche, en doodtſlagers, en den afgoden diende, en alle die bemint ende doet de leugen.
16 Ick Jeſus heb mijnen Engel geſonden, deſe dingen u lieden te betuygen in de Kercken. Ick ben den wortel en 't geſlacht van David: Een blinckende en morgen-ſtar.
17 En den Geeſt en de Bruydt ſeggen: Komt. En die 't hoort die ſegge: Komt. En wie dorſt heeft, die kome: en wie wil, die ontfange het water des levens om niet. *Iſa. 55. 1.*
18 Want ick betuyge een ygelijck die hoort de woorden der voorſegginge van dit Boeck, dat ſoo wie iet toe doet tot deſen, over die ſal Godt toe doen deſe plagen die geſchreven zijn in dit Boeck.
19 En is 't dat ymandt vermindert de woorden van het Boeck deſer Prophecyen, diens deel ſal Godt wegh nemen van het Boeck des levens, en van de heylige Stadt, en van de dingen die geſchreven zijn in dit Boeck,
20 Seyt hy die getuygenis geeft, van deſe dingen. Oock kome ick haeſtelijck. Amen komt Heer Jeſu.
21 De genade ons Heere Jeſu Chriſti ſy met u allen. Amen.

Hier voleynd 't Boeck Apocalypſis van Sint Jan Euangeliſt.

T A

TAFEL

Van de

EPISTELEN en EUANGELIEN.

Die men door het geheele Jaer leeſt in den Dienſt der H. Kercke, principalijck op de Sondagen, Heyligen-dagen, ende alle de dagen in de Vaſten, en op de Quatertemper dagen.

N O T A.

Men heeft hier niet aengeteyckent de Epiſtelen, op de dagen die getrocken zijn uyt het Oude Teſtament,

Op den eerſten Sondagh in den Advendt.

EPiſtel tot de Romeynen Cap. 13. van vers 11 af tot 14. toe.
Euangelie Luce 21. van vers 25 af tot 33. toe.

Op den tweeden Sondagh in den Advendt.

Epiſtel tot de Romeynen Cap. 15. van vers 4 tot 13.
Euangelie Mattheus Cap. 11. van vers 2 tot 10.

Op den derden Sondagh in den Advendt.

Epiſtel tot de Philippenſen Cap. 4. van vers 4 tot 7.
Euangelie Joannes Cap. 1. van vers 19. tot 28.

Woensdagh in de Quatertemper dagen.

Euangelie Luce Cap. 1. van vers 26. tot 38.

Vrydagh in de Quatertemper dagen.

Euangelie Luce Cap. 1. van vers 39. tot 47.

Saturdagh in de Quatertemper dagen.

Epiſtel tweeden Theſſalonicen Cap. 2. van vers 1 tot 8.
Euangelie Luce Cap. 3. van vers 1. tot 6.

Op den vierden Sondagh in den Advendt.

Epiſtel eerſten Corinthen Cap. 4. van vers 1. tot 5.
Euangelie Luce Cap. 3. van vers 1. tot 6.

Op Kers-Avondt.

Epiſtel tot de Romeynen Cap. 1. van vers 1 tot 6.
Euangelie Mattheum Cap. 1. van vers 18 tot 21.

Op Kersdagh in de eerſte Miſſe.

Epiſtel Titum Cap. 2. van vers 11. tot 15.
Euangelie Luce Cap. 2. van vers 1. tot 14.

In de tweede Miſſe.

Epiſtel Titum Cap. 3. van vers 4. tot 7.
Euangelie Luce Cap. 2. van vers 15. tot 20.

In de derde Miſſe.

Epiſtel aen de Hebreen Cap. 1. van vers 1. tot 12.
Euangelie Joannes Cap. 1. van vers 1. tot 14.

Op St. Stevens dagh.

Epiſtel Actorum Cap. 6. van vers 8 tot vers 10. en Cap. 7. van vers 54 tot vers 60.
Euangelie Mattheus Cap. 23. van vers 34 tot 39.

Op St. Jans dagh.

Euangelie Joannes Cap. 21. van vers 19. tot 24.

Op Alderkinderen dagh.

Epiſtel Apocalypſis Cap 14. van vers 1 tot 5.
Euangelium Mattheus Cap. 2. van vers 13. tot 18.

Op den Sondagh na Kersdagh.

Epiſtel tot de Galaten Cap 4. van vers 1 tot 7.
Euangelie Luce Cap. 2. van vers 33 tot 40.

Op Iaersdagh.

Epiſtel Titum Cap. 2. van vers 11 tot 15.
Euangelie Luc. Cap. 2. vers 21.

Op drie Koningen avondt.

Epiſtel tot de Galaten Cap. 4. van vers 1 tot 7.
Euangelie Mattheus Cap. 2. van vers 19 tot 23.

Op drie Koningen dagh.

Euangelie Mattheus Cap. 2. van vers 1 tot 12.

Op den eerſten Sondagh na drie Koningen.

Epiſtel tot de Romeynen Cap 12. van vers een tot 5.
Euangelie Luce 2. Cap. 2. van vers 42 tot 52.

Op de Octave van drie Koningen.

Euangelie Joannes Cap. 1. van vers 29 tot 34.

Op den tweeden Sondagh na drie Koningen.

Epiſtel tot de Romeynen Cap. 12. van vers 6 tot 16.
Euangelie Joannes Cap. 2. van vers 1. tot 11.

Op den derden Sondagh na drie Koningen.

Epiſtel tot de Romeynen Cap. 12. van vers 16 tot 21.
Euangelie Mattheus Cap. 8. van vers 1 tot 13.

Op den vierden Sondagh na drie Koningen.

Epiſtel tot de Romeynen Cap. 13. van vers 8 tot 10.
Euangelie Mattheus Cap. 8. van vers 23 tot 27.

Op den vijfden Sondagh na drie Koningen.

Epiſtel tot de Coloſſenſen Cap. 3. van vers 12 tot 17.
Euangelie Matth. Cap. 13. van vers 24 tot 30.

Op den ſeſten Sondagh na drie Koningen.

Epiſtel eerſten Theſſalonicenſen Cap. 1. van vers 2. tot 10.
Euangelie Mattheus Cap. 13. van vers 31. tot 35.

Op den Sondagh van Septuageſima.

Epiſtel 1 Corint. Cap. 9. vers 24. tot het 5 vers van 't 10 Cap.
Euangelie Mattheus Cap 20. van vers 1 tot 16.

Op den Sondagh van Sexageſima.

Epiſtel 2 Corint Cap. 11. van vers 19 tot het 9 vers van't 12 Cap.
Euangelie Luce Cap. 8. van vers 4 tot 15.

Op den Sondagh van Quinquageſima.

Epiſtel eeſten Corinthen Cap. 13. van vers 1. tot 13.
Euangelie Luce Cap. 18. van vers 31. tot 43.

Op

Op den Aſſchen-woensdagh.

Euangelie Mattheus Cap. 6. van vers 16 tot 21.

Donderdagh daer nae.

Euangelie Mattheus Cap. 8. van vers 5 tot 13.

Vrydagh.

Euangelie Mattheus Cap. 5. van vers 43 tot het 5 vers van 't 16 Capittel.

Saturdagh.

Euangelie Marcus Cap. 6. van vers 47 tot 56.

De eerſte Sondagh in de Vaſten.

Epiſtel 2 Corinthen Cap. 6 van vers 1 tot 10.

Euangelie Mattheus Cap. 4. van vers 1 tot 11.

Maendagh daer na.

Euangelie Mattheus Cap. 25. van vers 31 tot 46.

Dinghsdagh.

Euangelie Mattheus Cap. 21. van vers 10 tot 17.

Woensdagh.

Euangelie Mattheus Cap. 12. van vers 38. tot 50.

Donderdagh.

Euangelie Mattheus Cap. 15. van vers 21. tot 28.

Vrydagh.

Euangelie Joannes Cap. 5. van vers 1. tot 15.

Saturdagh.

Epiſtel 1 Theſſalonicenſen Cap. 5. van vers 14 tot 23.

Euangelie Mattheus Cap. 17. van vers 1 tot 9.

Op den tweeden Sondagh in de Vaſten.

Epiſtel 1 Theſſalonicenſen Cap. 4. van vers 1 tot 7.

Euangelie gelijck Saturdagh &c.

Maendagh.

Euangelie Joannes Cap. 8. van vers 21 tot 29.

Dinghsdagh.

Euangelie Mattheus Cap. 23. van vers 1 tot 12.

Woensdagh.

Euangelie Mattheus Cap. 20. van vers 17. tot 28.

Donderdagh.

Euangelie Luce Cap. 16. van vers 19 tot 31.

Vrydagh.

Euangelie Mattheus Cap. 21. van vers 33 tot 46.

Saturdagh

Euangelie Luce Cap. 15. van vers 11 tot 32.

Op den derden Sondagh in de Vaſten.

Epiſtel tot de Epheſen cap. 5. van vers 1 tot 9.

Euangelie Luce cap. 11. van vers 14 tot 26.

Maendagh.

Euangelie Luce cap. 4. van vers 23 tot 30.

Dinghsdagh.

Euangelie Mattheus cap. 18. van vers 15 tot 22.

Woensdagh.

Euangelie Mattheus cap. 15. van vers 1. tot 20.

Donderdagh.

Euangelie Luce cap. 4, van vers 38 tot 44.

Vrydagh.

Euangelie Joannes cap. 4, van vers 5 tot 42.

Saturdagh.

Euangelie Joannes cap. 8, van vers 1. tot 11.

Op den vierden Sondagh in de Vasten.

Epistel tot de Galaten cap. 4, van vers 22 tot 31.
Euangelie Joannes cap. 6, van vers 1 tot 15.

Maendagh.

Euangelie Joannes cap. 2, van vers 13 tot 25.

Dinghsdagh.

Euangelie Joannes cap. 7, van vers 14 tot 31.

Woensdagh.

Euangelie Joannes cap. 9, van vers 1. tot 38.

Donderdagh.

Euangelie Luce cap. 7, van vers 11 tot 16.

Vrydagh.

Euangelie Joannes cap. 11, van vers 1 tot 45.

Saturdagh.

Euangelie Joannes cap. 8, van vers 12 tot 20.

Op den vijfden Sondagh in de Vasten.

Epistel tot de Hebreen cap. 9, van vers 11 tot 15.
Euangelie Joannes cap. 8, van vers 46 tot 59.

Maendagh.

Euangelie Joannes cap. 7, van vers 32 tot 39.

Dinghsdagh.

Euangelie Joannes cap. 7, van vers 1 tot 13.

Woensdagh.

Euangelie Joannes cap. 10. van vers 22 tot 38.

Donderdagh.

Euangelie Luce cap. 7, van vers 36 tot 50.

Vrydagh.

Euangelie Joannes cap. 11, van vers 47 tot 54.

Saturdagh.

Euangelie Joannes cap. 12, van vers 1 tot 36.

Op den Palm-Sondagh.

Tot de Palm Zegening, Euangelie Mat. cap. 21, van vers 1 tot 9.
Onder de Mis, Epistel tot de Philipp. cap. 2, van vers 1 tot 11.
Passie Christi by Mattheus cap. 26 en 27.

Maendagh.

Euangelie Joannes cap. 12, van vers 1 tot 9.

Dinghsdagh.

Passie Christi, Marcus cap. 14 en 15.

Woensdagh.

Passie Christi, Lucas cap. 22, tot het 53 vers van 't 23 cap.

Op witte Donderdagh.

Epistel 1 Corinthen cap. 11, van vers 20 tot 32.
Euangelie Joannes cap. 13, van vers 1 tot 15.

Op goede Vrydagh.

Paſſie Chriſti, Ioannes 18 en 19.

Saturdagh op Paeſch-avondt.

Epiſtel tot de Colloſſenſen cap. 3, van vers 1 tot 4.
Euangelium Mattheus cap. 28, van vers 1 tot 7.

Op Paeſch dagh

Epiſtel 1 Corinthen cap. 5, van vers 7 tot 8.
Euangelie Marcus cap. 16, van vers 1 tot 7.

Maendagh.

Epiſtel Actorum cap. 10, van vers 37. tot 43.
Euangelie Luce cap. 24, van vers 13 tot 35.

Dinghsdagh.

Epiſtel Actorum cap 13, van vers 26 tot 33.
Euangelie Luce cap. 24, van vers 36 tot 47.

Woensdagh.

Epiſtel Actorum cap. 3, van vers 13 tot 19.
Euangelie Ioannes cap. 21, van vers 1 tot 14.

Donderdagh.

Epiſtel Actorum cap. 8, van vers 26 tot 40.
Euangelie Ioannes cap. 20, van vers 11 tot 18.

Vrydagh.

Epiſtel 1 Petri cap. 3, van vers 18 tot 22.
Euangelie Mattheus cap. 28, van vers 16 tot 20.

Saturdagh.

Epiſtel 1 Petri cap. 2, van vers 1 tot 10.
Euangelie Ioannes cap. 20, van vers 1 tot 9.

Op den eerſten Sondagh na Paeſſchen.

Epiſtel 1 Ioannes cap. 5, van vers 4 tot 10.
Euangelie Ioannes cap. 20, van vers 19 tot 31.

Op den tweeden Sondagh na Paeſſchen.

Epiſtel 1 Petri cap. 2, van vers 21 tot 25.
Euangelie Ioannes cap. 10, van vers 11 tot 16.

Op den derden Sondagh na Paeſſchen.

Epiſtel 1 Petri cap. 2, van vers 11 tot 18.
Euangelie Ioannes cap. 16, van vers 16 tot 22.

Op den vierden Sondagh na Paeſſchen.

Epiſtel Iacobus cap. 1, van vers 17 tot 21.
Euangelie Ioannes cap. 16, van vers 5 tot 14.

Op den vijfden Sondagh na Paeſſchen.

Epiſtel Iacobus cap. 1, van vers 22 tot 27.
Euangelie Ioannes cap. 16, van vers 23 tot 30.

Maendagh in de Kruysdagen.

Epiſtel Iacobus cap. 5, van vers 16 tot 20.
Euangelie Luce cap. 11, van vers 5 tot 13.

Dinghsdagh in de Kruysdagen.

Epiſtel en Euangelie als vooren &c.

Woensdagh in de Kruysdagen.

Epiſtel tot de Epheſen cap 4, van vers 7 tot 13.
Euangelie Ioannes cap. 17, van vers 1 tot 11.

Op Chriſti Hemelvaert.

Epiſtel Actorum cap. 1, van vers 1 tot 11.
Euangelie Marcus cap. 16, van vers 14 tot 20.

Op den ſesſten Sondagh na Paeſſchen.

Epiſtel 1 Petri cap. 4, van vers 7 tot 11.
Euangelie Ioan. cap. 15, van vers 26 tot het 4 vers van het 16 cap.

Op Pinxteren of Sinxen.

Epiſtel Actorum cap. 2, van vers 1 tot 11.
Euangelie Ioannes cap. 14, van vers 23 tot 31.

Maendagh.

Epiſtel Actorum cap. 10, van vers 42 tot 48.
Euangelie Ioannes cap. 3, van vers 16 tot 21.

Dinghsdagh.

Epiſtel Actorum cap 8, van vers 14 tot 17.
Euangelie Ioannes cap. 10, van vers 1 tot 10.

Woensdagh Quatertemper.

Epiſtel Actorum cap. 5, van vers 12 tot 16.
Euangelie Ioannes cap. 6, van vers 44 tot 52.

Donderdagh.

Epiſtel Actorum cap. 8, van vers 5 tot 9.
Euangelie Luce cap. 9, van vers 1 tot 6.

Vrydagh Quatertemper.

Euangelie Luce cap. 5, van vers 7 tot 26.

Saturdagh Quatertemper.

Epiſtel tot de Romeynen cap. 5, van vers 1 tot 5.
Euangelie Luce cap. 4, van vers 38 tot 44.

Op H. Drievuldigheydts dagh.

Epiſtel tot de Romeynen cap. 11, van vers 32 tot 36.
Euangelie Mattheus cap. 28, van vers 18 tot 20.

Op den eerſten Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel 1 Ioannes cap. 4, van vers 8 tot 21.
Euangelie Luce cap. 6. van vers 36 tot 42.

Op H. Sacraments dagh.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 11, van vers 23 tot 29.
Euangelie Ioannes cap. 6, van vers 55 tot 59.

Op den tweeden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel 1 Ioannes cap. 3, van vers 13 tot 18.
Euangelie Luce cap. 14, van vers 16 tot 24.

Op de Octave van 't H. Sacrament.

Gelijck op den Feeſtdagh, &c.

Op den derden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel 1 Petri cap. 5, van vers 6 tot 11.
Euangelie Luce cap. 15, van vers 1 tot 10.

Op den vierden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Romeynen cap. 8, van vers 18 tot 23.
Euangelie Luce cap. 5, van vers 1 tot 11.

Op den vijfden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel 1 Petri cap. 3. van vers 8 tot 15.
Euangelie Mattheus cap. 5, van vers 20 tot 24.

Op den ſeſten Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Romeynen cap. 6, van vers 3 tot 11.
Euangelie Marcus cap. 8, van vers 1 tot 9.

Op den ſeevenden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Romeynen cap. 6, van vers 19 tot 23.
Euangelie Mattheus cap. 7, van vers 15 tot 21.

Op den achtſten Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Romeynen cap. 8, van vers 12 tot 17.
Euangelie Luce cap. 16, van vers 1 tot 9.

Op den negenden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 10, van vers 6 tot 13.
Euangelie Luce cap. 19, van vers 41 tot 47.

Op den thienden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 12, van vers 2 tot 11.
Euangelie Luce cap. 18, van vers 9 tot 14.

Op den elfden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 15, van vers 1 tot 10.
Euangelie Marcus cap. 7, van vers 31 tot 37.

Op den twaelfden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel 2 Corinthen cap. 3, van vers 4 tot 9.
Euangelie Luce cap. 10, van vers 23 tot 37.

Op den derthienden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Galaten cap. 3, van vers 16 tot 22.
Euangelie Luce cap. 17, van vers 11 tot 19.

Op den veerthienden Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Galaten cap 5, van vers 16 tot 24.
Euangelie Mattheus cap. 6. van vers 24 tot 33.

Op den vifthiende Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Galat. cap. 5, van vers 25, tot het 10 vers van't 6 cap.
Euangelie Luce cap. 7, van vers 11 tot 16.

Op den ſeſthiende Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Epheſen cap. 3, van vers 13 tot 21.
Euangelie Luce cap. 14, van vers 1 tot 11.

Op den ſeventhiende Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Epheſen cap. 4, van vers 1 tot 6.
Euangelie Mattheus cap. 22, van vers 35 tot 45.

Woensdagh Quatertemper.

Euangelie Marcus cap. 9, van vers 16 tot 28.

Vrydagh Quatertemper.

Euangelie Luc. cap. 7, van vers 36 tot 50.

Saturdagh Quatertemper.

Epiſtel tot de Hebreen cap. 9, van vers 2 tot 12.
Euangelie Luce cap. 13, van vers 6 tot 17.

Op den achthiende Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 1, van vers 4 tot 8.
Euangelie Mattheus cap. 9, van vers 1 tot 8.

Op den negenthiende Sondagh na Pinxteren.

Epiſtel tot de Epheſen cap. 4, van vers 23 tot 28.
Euangelie Mattheus cap. 22, van vers 1 tot 14.

Op den twintighſten Sondagh na Pinxteren.
Epiſtel tot de Epheſen cap. 5, van vers 15 tot 21.
Euangelie Ioannes cap. 4, van vers 46 tot 53.

Op den een en twintighſten Sondagh na Pinxteren.
Epiſtel tot de Epheſen cap. 6, van vers 10 tot 17.
Euangelie Mattheus cap. 18, van vers 23 tot 35.

Op den twee en twintighſten Sondagh na Pinxteren.
Epiſtel tot de Philippenſen cap. 1, van vers 6 tot 11.
Euangelie Mattheus cap. 22, van vers 15 tot 21.

Op den drie en twintighſten Sondagh na Pinxteren.
Epiſtel tot de Philippenſen cap. 3, van het 17 vers tot het 3 vers van 't 4 capittel.
Euangelie Mattheus cap. 9, van vers 18 tot 26.

Op den vier en twintighſten Sondagh na Pinxteren.
Epiſtel tot de Colloſſenſen cap. 1, van vers 9 tot 14.
Euangelie Mattheus cap. 24, van vers 15 tot 35.

Epiſtelen en Euangelien van de Heylige dagen, die in de voorgaende Tafel niet geſtelt en zijn.

De Kerckwyinge.
Epiſtel Actorum cap. 21, van vers 2 tot 6.
Euangelie Luce cap. 19, van vers 1 tot 11.

St. Andries dagh
Epiſtel tot de Romeynen cap. 10, van vers 10 tot 18.
Euangelie Mattheus cap. 4, van vers 18 tot 22.

St. Nicolaes.
Epiſtel tot de Hebreen cap. 13, van vers 7 tot 18.
Euangelie Mattheus cap. 25, van vers 14 tot 24.

Lieve Vrouwe ontfanckenis dagh.
Euangelie Mattheus cap. 1, van vers 1 tot 16.

Thomas Apoſtel.
Epiſtel tot de Epheſen cap. 2, van vers 19 tot 22.
Euangelie Ioannes cap. 20, van vers 24 tot 29.

St. Pieters ſtoel tot Romen.
Epiſtel 1 Petri cap 1, van vers 1 tot 7.
Euangelie Mattheus cap. 16, van vers 13 tot 19.

Paulus Bekeringe.
Epiſtel Actorum cap. 9, van vers 1 tot 22.
Euangelie Mattheus cap. 19, van vers 27 tot 29.

Op Lieve Vrouw Lichtmis.
Euangelie Luce cap. 2, van vers 22 tot 32.

St. Mathijs dagh.
Epiſtel Actorum cap. 1, van vers 15 tot 26.
Euangelie Mattheus cap. 11, van vers 25 tot 30.

St. Joſephs dagh.
Euangelie Mattheus cap. 1, van vers 18 tot 21.

Op Lieve Vrouw Boodſchap.

Euangelie Luce cap. 1, van vers 26 tot 38.

St. Marcus Euangeliſt.

Euangelie Luce cap. 10, van vers 1 tot 9.

Philippus en Jacobus Apoſtelen.

Euangelie Ioannes cap. 14, van vers 1 tot 13.

H. Kruys-vindingh dagh.

Epiſtel tot de Philippenſen cap 2, van vers 5 tot 11.
Euangelie Ioannes cap. 3, van vers 1 tot 15.

Barnabas Apoſtel

Epiſtel Actorum cap. 11, van vers 21 tot 27, en cap. 12 van vers 1 tot 3.
Euangelie Matthæus cap. 10, van vers 16 tot 22.

St. Jan Baptiſt.

Euangelie Luce cap. 1, van vers 57 tot 68

St. Petrus en Paulus Apoſtelen.

Epiſtel Actorum cap. 2, van vers 1 tot 11.
Euangelie Mattheus cap. 16, van vers 13 tot 19.

Onſe Lieve Vrouwen Viſitatie.

Euangelie Luce cap. 1, van vers 39 tot 47.

Apoſtel ſcheydingh.

Epiſtel gelijck op St. Andries dagh, &c.
Euangelie Marcus cap. 16, van vers 15 tot 20.

Maria Magdalena.

Euangelie Luce cap. 7, van vers 36 tot 50.

St. Jacobus Apoſtel.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 4, van vers 9 tot 15.
Euangelie Mattheus cap. 20, van vers 20 tot 23.

Op St. Anna dagh.

Euangelie Mattheus cap. 13, van vers 44 tot 52.

Petrus banden.

Epiſtel en Euangelie, gelijck op St. Pieter en Paulus dagh.

Op St. Laurens dagh.

Epiſtel 2 Corinthen cap. 9. van vers 6 tot 10.
Euangelie Ioannes cap. 12, van vers 24 tot 26.

Op ons Lieve vrouw Hemelvaert.

Euangelie Luce cap 10, van vers 38 tot 42.

Bartholomeus Apoſtel.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 12, van vers 27 tot 31.
Euangelie Luce cap. 6, van vers 12 tot 19.

Op den dagh van St. Jans onthoofdinge.

Euangelie Marcus cap. 6, van vers 17 tot 29.

Op onſe Lieve Vrouwe Geboorte.

Epiſtel en Euangelie gelijck op onſe Lieve Vrouwen ontfanckeniſſe dagh.

Op Kruys Verheffingh dagh.

Epiſtel tot de Philippenſen cap. 2, van vers 5 tot 11.
Euangelie Ioannes cap. 12, van vers 31 tot 36.

Op St. Mattheus dagh.

Euangelie Mattheus cap. 9, van vers 9 tot 13.

Op

St. Michiel Aerts-Engel.

Epiſtel Apocalypſis cap. 1. van vers 1 tot 5.
Euangelie Mattheus cap. 18, van vers 1 tot 10.

Op St. Lucas dagh.

Epiſtel 2 Corinthen cap. 8, van vers 16 tot 24.
Euangelie Luce cap. 10, van vers 1 tot 9.

St. Simon en Judas Apoſtelen.

Epiſtel tot de Epheſen cap. 4, van vers 7 tot 13.
Euangelie Ioannes cap. 15, van vers 17 tot 25,

Op Alderheyligen dagh.

Epiſtel Apocalypſis cap. 7, van vers 2 tot 12.
Euangelie Mattheus cap. 5, van vers 1 tot 12.

Op Alderzielen dagh.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 15, van vers 51 tot 57.
Euangelie Ioannes cap. 5, van vers 25 tot 29.

Op St. Maerten.

Euangelie Luce cap. 11, van vers 33 tot 36.

Op onſe Lieve Vrouwen Preſentatie.

Euangelie Luce cap. 11, van vers 27 tot 28.

Op St. Catharinen dagh.

Euangelie Mattheus cap. 25, van vers 1 tot 13.

Op den dagh van eenen Martelaer ende Biſſchop.

Epiſtel 2 Corinthen cap. 1, van vers 3 tot 7.
Epiſtel Jacobi cap. 1, van vers 12 tot 18.
Euangelie Luce cap. 14, van vers 26 tot 33.
Euangelie Mattheus cap. 16, van vers 24 tot 27.

Op een dagh van een andere Martelaer.

Epiſtel 2 Timotheum cap. 2, van vers 8 tot 10. en cap. 3, van vers 10 tot 12.
Epiſtel Jacobus cap. 1, van vers 2 tot 12.
Epiſtel 1 Petri cap. 4, van vers 13 tot 19.
Euangelie Mattheus cap. 10, van vers 16 tot 32.
Euangelie Mattheus cap. 10, van vers 34 tot 42.
Euangelie Joannes cap. 12, van vers 24 tot 26.

Een Martelaer in de tijdt van Paeſſchen.

Euangelie Joannes cap. 15, van vers 1 tot 7.

Eenige Martelaren in de tijdt van Paeſſchen.

Epiſtel 1 Petri cap. 1, van vers 3 tot 7.
Epiſtel Apocalypſis cap. 19, van vers 1 tot 9.
Euangelie Joannes cap. 15, van vers 5 tot 11.
Euangelie Ioannes cap. 16, van vers 20 tot 22.

Eenige Martelaren buyten de tijdt van Paeſſchen.

Epiſtel tot de Romeynen cap. 5, van vers 1 tot 5.
Epiſtel tot de Romeynen cap. 8, van vers 18 tot 23.
Epiſtel 2 Corinthen cap. 6, van vers 4 tot 10.
Epiſtel tot de Hebreen cap. 10, van vers 32 tot 38.
Epiſtel tot de Hebreen cap. 11, van vers 33 tot 39.
Epiſtel Apocalypſis cap. 7, van vers 13 tot 17.
Euangelie Mattheus cap. 24, van vers 3 tot 13.

Euangelie Mattheus cap. 5, van vers 1 tot 12.
Euangelie Mattheus cap. 11, van vers 25 tot 30.
Euangelie Luce cap. 10, van vers 16 tot 20.
Euangelie Luce cap. 11, van vers 47 tot 51.
Euangelie Luce cap. 12. van vers 1 tot 8.

Een Biſſchop en Confeſſoor.

Epiſtel aen de Hebreen cap. 5, van vers 1 tot 4.
Epiſtel aen de Hebreen cap. 7, van vers 23 tot 27.
Epiſtel aen de Hebreen cap. 13, van vers 7 tot 17.
Euangelie Mattheus cap. 24, van vers 42 tot 47.
Euangelie Marcus cap. 13, van vers 33 tot 37.
Euangelie Luce cap. 11, van vers 33 tot 36.

Van een Doctoor.

Epiſtel 2 Timotheum cap. 4, van vers 1 tot 8.
Euangelie Mattheus cap. 5, van vers 13 tot 19.

Van een ander Confeſſoor.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 4, van vers 9 tot 14.
Epiſtel tot de Philippenſen cap. 3, van vers 7 tot 12.
Euangelie Luce cap. 12, van vers 32 tot 34.
Euangelie Luce cap. 12, van vers 35 tot 40.
Euangelie Luce cap. 19, van vers 12 tot 26.

Van een Abt.

Euangelie Mattheus cap. 19, van vers 27 tot 29.

Van een Maeght en Martelereſſe.

Euangelie Mattheus cap. 13, van vers 44 tot 52.
Euangelie Mattheus cap. 25, van vers 1 tot 13.

Van een Maeght en geen Martelereſſe.

Epiſtel 1 Corinthen cap. 7, van vers 25 tot 34.
Epiſtel 2 Corinthen cap. 10, van vers 17 tot het 2 vers van het 11 capittel.
Euangelie gelijck als boven, &c.

De Feeſtdagh van een Heyligh noch Maeght noch Martelveſſe.

Epiſtel 1 Timotheum cap. 5, van vers 3 tot 10.
Euangelie Mattheus cap. 13, van vers 44 tot 52.

Voor een Doode.

Epiſtel 1 Theſſalonicenſen cap. 4, van vers 13 tot 18.
Epiſtel Apocalypſis cap. 14, van vers 13 tot 14.
Euangelie Joannes cap. 6, van vers 37 tot 40.
Euangelie Joannes cap. 6, van vers 51 tot 55.
Euangelie Joannes cap. 11, van vers 21 tot 27.

FINIS.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA NAZIONALE

APPROBATIE.

DIt Testament ons Saligh-maeckers IESU CHRISTI, is getrouwelijck overgeset uyt den gemeynen Roomsche Text, over sulckx sal 't selve moogen Gedruckt worden. Aldus, na behoorlijck ondersoeck, oordeele ick ondergeschreven Keurder der Boecken.

Den 12 April,
1683.

ANTONIUS HOEFSLACH.
Canonick Graduaet van de
Cathedrale Kerck.

Digitized by Google
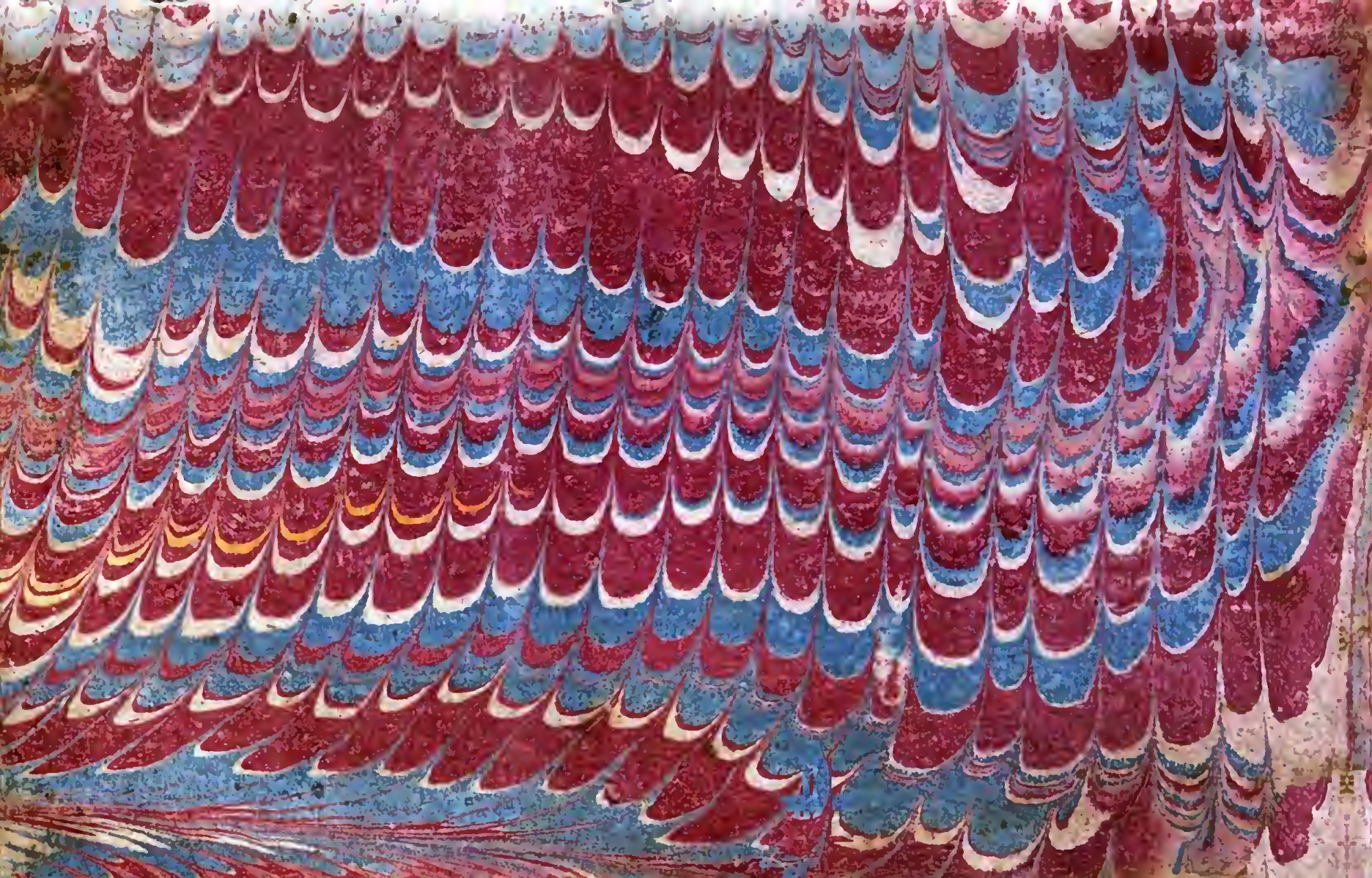
1-2-4